

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-05-87-T
Datum: 26. februar 2009.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VEĆEM

U sastavu: sudija Iain Bonomy, predsedavajući
sudija Ali Nawaz Chowhan
sudija Tsvetana Kamenova
sudija Janet Nosworthy, rezervni sudija

V. d. sekretara: g. John Hocking

Presuda od: 26. februara 2009.

TUŽILAC

protiv

**MILANA MILUTINOVIĆA
NIKOLE ŠAINOVIĆA
DRAGOLJUBA OJDANIĆA
NEBOJŠE PAVKOVIĆA
VLADIMIRA LAZAREVIĆA
SRETENA LUKIĆA**

JAVNO

PRESUDA

Tom 2 od 4

Tužilaštvo:

g. Thomas Hannis
g. Chester Stamp

Obrana:

g. Eugene O'Sullivan i g. Slobodan Zečević za g. Milana Milutinovića
g. Toma Fila i g. Vladimir Petrović za g. Nikolu Šainovića
g. Tomislav Višnjić i g. Norman Sepenuk za g. Dragoljuba Ojdanića
g. John Ackerman i g. Aleksandar Aleksić za g. Nebojšu Pavkovića
g. Mihajlo Bakrač i g. Đuro Čepić za g. Vladimira Lazarevića
g. Branko Lukić i g. Dragan Ivetić za g. Sretena Lukića

VII. ZLOČINI KOJI SE NAVODE U OPTUŽNICI	6
A. PEĆ	6
1. Optužbe iz Optužnice	6
2. Kontekst	6
3. Događaji u gradu Peći od 27. i 28. marta 1999. godine.....	10
4. Uništavanje u Peći	19
5. Činjenični zaključci	21
B. DEČANI	22
1. Optužbe iz Optužnice	22
2. Kontekst	22
3. Događaji u opštini Dečani krajem marta 1999. godine	23
4. Konstatacije	31
C. ĐAKOVICA	31
1. Optužbe iz Optužnice	31
2. Glavni svedoci	33
3. Kontekst	39
4. Snage SRJ/Srbije u Đakovici.....	39
5. Aktivnosti OVK i NATO u Đakovici.....	42
a. NATO bombardovanje Đakovice	42
b. Aktivnost OVK u Đakovici	43
6. Događaji u gradu Đakovici.....	46
a. Uništavanje zgrada i nasilje	46
b. Događaji u naselju Ćerim/Qerim, 1. i 2. april 1999. godine.....	52
c. Egzodus kosovskih Albanaca iz grada Đakovice	55
d. Događaji u gradu Đakovici u maju 1999. godine	56
e. Konstatacije	57
7. Druga sela u opštini Đakovica.....	59
a. Konstatacije o navodima u vezi sa selima u opštini Đakovica.....	64
8. Operacija u dolini Reka i okolnim dolinama (27. i 28. aprila 1999. godine)	64
a. Geneza operacije u dolini Reka i komadovanje tom operacijom	65
b. Izvođenje operacije u dolini Reka	70
i. Dobroš/Dobrosh i Ramoc.....	72
ii. Meja i Korenica.....	74
(A) Premeštanje, otkrivanje i pregled tela.....	84
iii. Egzodus kosovskih Albanaca iz doline Reka	86
c. Konstatacije	88
D. PRIZREN	94
1. Optužbe iz Optužnice	94
2. Kontekst	94
3. Pirane	96
4. Landovica	101
5. Srbica, Donje Retimlje, Retimlje i Randubrava	103
6. Grad Prizren (Dušanovo).....	104
E. ORAHOVAC.....	111
1. Optužbe iz Optužnice	111
2. Kontekst	112
3. Celina.....	116
a. Napad na Celinu 25. marta 1999. godine	117
b. Tela u Celini	124
c. Konstatacije	126
4. Bela Crkva/Bellacërka.....	127
a. Napad na Belu Crkvu 25. marta 1999. godine	128
b. Pokopavanje leševa.....	137

c.	Transfer u Albaniju.....	139
d.	Forenzički dokazi	139
e.	Konstatacije	141
5.	Uništavanje džamija u Celini i Beloj Crkvi.....	142
a.	Celina.....	142
b.	Bela Crkva	144
6.	Mala Kruša.....	145
a.	Operacije na području Male Kruše	146
b.	Napad na Malu Krušu 25. marta 1999. godine.....	147
c.	Forenzički dokazi	155
d.	Konstatacije	156
7.	Velika Kruša	158
8.	Nogavac	159
a.	Konstatacije	164
9.	Brestovac/Brestoc	164
F.	SUVA REKA	165
1.	Optužbe iz Optužnice	165
2.	Glavni svedoci	166
3.	Kontekst.....	168
4.	Događaji u mestu Suva Reka za koje se optuženi terete u Optužnici.....	170
a.	OUP Suva Reka	170
b.	Događaji u mestu Suva Reka neposredno pre 25. marta 1999. godine i na taj dan.....	171
c.	Ubijanja u mestu Suva Reka 26. marta 1999. godine.....	176
d.	Džamija u Suvoj Reci	182
e.	Raseljavanje iz mesta Suva Reka	183
f.	Istrage u vezi s događajima u mestu Suva Reka.....	186
g.	Forenzički dokazi	187
5.	Raseljavanje iz Belanice.....	189
6.	Konstatacije	194
a.	Ubijanje porodice Berisha u mestu Suva Reka.....	194
b.	Raseljavanje iz mesta Suva Reka	197
c.	Oštećenja na džamiji u mestu Suva Reka	198
d.	Raseljavanje iz Belanice.....	198
G.	SRBICA	200
1.	Optužbe iz Optužnice	200
2.	Glavni svedoci	201
3.	Kontekst.....	202
4.	Dokazi o zločinima koji se optuženima stavljaju na teret	205
a.	Ubijanja u Izbici	205
i.	Iskazi očevidaca	206
ii.	Dejstva VJ/MUP u rejonu u vreme ubijanja	214
iii.	Istrage organa vlasti SRJ/Srbije	218
iv.	Dokazi na osnovu kojih su identifikovane žrtve	219
b.	Seksualna zlostavljanja u Ćirezu	225
i.	Iskazi očevidaca	225
ii.	Dejstva VJ/MUP u rejonu	230
iii.	Svedočenja na osnovu kojih su identifikovane žrtve	234
c.	Raseljavanja iz sela u Srbici	235
d.	Uništavanje džamije u Ćirezu.....	241
5.	Konstatacije	242
a.	Raseljavanja iz opštine	242
b.	Ubijanja u Izbici	244
c.	Seksualna zlostavljanja u Ćirezu	247
d.	Uništavanje džamije u Ćirezu.....	249

H. KOSOVSKA MITROVICA/MITROVICA.....	249
1. Optužbe iz Optužnice	249
2. Kontekst.....	250
3. Grad Kosovska Mitrovica.....	252
4. Druga sela u opštini Kosovska Mitrovica.....	256
5. Konstatacije	261
I. VUČITRN.....	262
1. Optužbe iz Optužnice	262
2. Kontekst.....	262
3. Događaji u gradu Vučitrnu	265
4. Napadi na sela severoistočno od grada Vučitrna i ubijanje ljudi iz konvoja.....	267
5. Druga ubijanja	280
6. Istraga o ubijanjima u konvoju	281
7. Konstatacije	283
J. PRIŠTINA	284
1. Optužbe iz Optužnice	284
2. Kontekst.....	285
3. Događaji u gradu Prištini tokom NATO bombardovanja.....	290
a. Odlazak kosovskih Albanaca iz grada Prištine.....	299
b. Seksualno zlostavljanje.....	312
4. Sela u opštini Priština	315
5. Konstatacije	316
K. GNJILANE.....	317
1. Optužbe iz Optužnice	317
2. Kontekst.....	318
3. Prilepnica	320
4. Žegra, Vladovo, Vlačica i Nosalje.....	326
5. Konstatacije	334
L. UROŠEVAC	335
1. Optužbe iz Optužnice	335
2. Kontekst.....	336
3. Sela Biba i Sojevo.....	338
4. Mirosavlje i okolna sela.....	344
5. Staro Selo.....	347
6. Konstatacije	351
M. KAČANIK.....	352
1. Optužbe iz Optužnice	352
2. Kontekst.....	354
3. Kotlina	358
a. Događaji 9. marta 1999. godine.....	359
b. Događaji 24. marta 1999. godine.....	361
c. Konstatacije	373
4. Uništavanje džamije u Kotlini	376
5. Uništavanje džamije u Ivaji	376
6. Grad Kačanik.....	378
a. Konstatacije	381
7. Selo Slatina i zaselak Vata.....	382
a. Napad 13. aprila 1999. godine.....	383
b. Konstatacije	386
8. Stagovo	387
a. Događaji 21. maja 1999. godine.....	388
b. Konstatacije	392
9. Dubrava.....	392

a. Događaji 5. maja 1999. godine.....	392
b. Događaji 25. maja 1999. godine.....	393
c. Konstatacije	395
N. OPŠTI OBRAZAC DOGAĐAJA	396
O. PRAVNI ZAKLJUČCI	406
1. Peć.....	406
2. Dečani	407
3. Đakovica.....	408
a. Grad Đakovica.....	408
b. Sela u opštini Đakovica	410
4. Prizren.....	411
5. Orahovac	412
a. Celina.....	413
b. Bela Crkva	414
c. Mala Kruša	414
6. Suva Reka	415
7. Srbica	417
8. Kosovska Mitrovica.....	418
9. Vučitrn	420
a. Grad Vučitrn	420
b. Drugi delovi opštine Vučitrn	421
10. Priština	422
11. Gnjilane.....	423
12. Uroševac	424
13. Kačanik	425
a. Kotlina	425
b. Grad Kačanik.....	426
c. Vata.....	426
d. Dubrava	427
P. NAPORI DA SE PRIKRIJU ZLOČINI	428
1. Ekshumacija tela.....	429
2. Prevoz i ponovno pokopavanje tela.....	434
a. Incident na reci Dunav.....	434
b. Ponovno pokopavanje tela.....	438
c. Prevoz tela	441
3. Istraga koju je sproveo MUP.....	446
4. Učešće službenih lica koja nisu bila u sastavu MUP.....	450
5. Pregled tela	450
a. Sudskomedicinski pregledi na Kosovu.....	451
b. Sudskomedicinski pregledi izvan Kosova.....	455
i. Batajnica.....	455
ii. Petrovo Selo	459
6. Zaključak	460

VII. ZLOČINI KOJI SE NAVODE U OPTUŽNICI

A. PEĆ

1. Optužbe iz Optužnice

1. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za dve različite kategorije zločina protiv čovečnosti počinjenih u gradu Peći, u istoimenoj opštini, 27. i 28. marta 1999. godine ili približno tih datuma: deportaciju i prisilno premeštanje. Konkretno činjenične tvrdnje iznete su u paragrafu 72(e) Optužnice, u kojem se navodi sledeće:

Dana 27. i 28. marta 1999. godine ili približno tih datuma, u gradu Peć/Pejë, snage SRJ i Srbije išli su od kuće do kuće prisiljavajući kosovske Albance na odlazak. Neke kuće su zapaljene, a više ljudi je pogođeno iz vatrenog oružja. Vojnici i policajci bili su razmešteni duž svake ulice i usmeravali kosovske Albance ka centru grada. Kada su ljudi stigli do centra grada, oni koji nisu imali kola ili vozila bili su prisiljeni da uđu u autobuse ili kamione kojima su odvezeni u grad Prizren, a zatim ka granici s Albanijom. Pred Prizrenom su kosovski Albanci prisiljeni da izađu iz autobusa i kamiona i pešače oko 15 kilometara do albanske granice, gde im je naređeno da predaju svoje lične isprave snagama SRJ i Srbije pre nego što pređu granicu.¹

2. Kontekst

2. Opština Peć se nalazi na zapadnom Kosovu, na granici s Crnom Gorom, i na jugu se graniči s opštinom Dečani, a na severoistoku s opštinom Istok. Radovan Paponjak, koji je u vreme na koje se odnosi Optužnica bio načelnik Odeljenja saobraćajne policije u SUP Peć, u svom svedočenju je rekao da je u gradu Peći, glavnom gradu te opštine, živelo između 50.000 i 70.000 ljudi i da je nacionalna srazmera bila 75 do 80 posto kosovskih Albanaca naspram 20 do 25 posto ostalih nacionalnosti.² On je takođe izjavio da su Srbi tada činili svega trećinu nealbanskog stanovništva.³

3. Glavni dokazi o konkretnim događajima koji su temelj navoda iz paragrafa 72(e) Optužnice izvedeni su putem kosovskih Albanaca stanovnika Peći Edisona Zatriqija i Ndreca Konaja, koje je pozvalo tužilaštvo, i Paponjka, koga je pozvala Lukićeva odbrana. Prikazi tužilaštva i odbrane su u velikoj koliziji, o čemu će Veće govoriti dole u tekstu kako bi pokazalo na koji način je tu koliziju razrešilo.

4. Kao što stoji u Odeljku VI.B gore u tekstu, Bislim Zyrapi, koji je od novembra 1998. do aprila 1999. godine bio načelnik Generalštaba OVK, u svom svedočenju je rekao da je područje

¹ Optužnica, par. 72(e).

² Radovan Paponjak, T. 24597 (19. mart 2008. godine).

³ Radovan Paponjak, T. 24579-24580 (19. mart 2008. godine).

opštine Peć ulazilo u zonu OVK Dukadžin, odnosno Operativnu zonu 3.⁴ Međutim, OVK je u svakom trenutku pod kontrolom držao samo manje delove svake operativne zone, obično planinska i brdska područja. U nekim opštinama, između ostalog, onim u zoni Dukadžin, OVK je bio prisutan i u "nizijama".⁵

5. Prema Zyrapijevim rečima, u zoni Dukadžin su u junu 1998. godine vođene samo sporadične borbe manjih razmera između OVK i snaga SRJ i Srbije. Međutim, situacija se promenila u periodu od jula do oktobra 1998. godine, kada su borbe intenzivirane tokom letnje ofanzive VJ i MUP, o kojoj je bilo reči u Odeljku VI.B gore u tekstu.⁶ Radovan Paponjak, čije se svedočenje o aktivnostima OVK na tom području podudara s drugim dokazima, ispričao je da se OVK, iako je krajem leta 1998. bio poražen, krajem 1998. i početkom 1999. godine ponovo organizovao i ojačao svoje snage, kao i da je nastavio sa "terorističkim napadima" na civile, pripadnike vojske i policije, od kojih su neki izvedeni na području opštine Peć.⁷ Paponjak je takođe posvedočio da je svaki SUP na Kosovu pravio spiskove bezbednosnih incidenata; ti spiskovi su se zatim povezivali s pojedinačnim predmetima. On je rekao da su takvi spiskovi kasnije nazvani "dosje Kosovo i Metohija".⁸ Ti spiskovi su sadržali poglavlja koja se odnose na bezbednosne događaje sa smrtnim posledicama u vezi s oružanim sukobom, zločine nad Albancima, zločine nad Srbima i bezbednosne događaje u vezi s otmicama i nestalim licima.⁹

6. Veće je od raznih svedoka čulo da su tokom većeg dela 1998. i početkom 1999. godine putni pravci ka Peći i iz Peći bili pod kontrolom OVK¹⁰ i da su sela kosovskih Albanaca u toj opštini bila uporišta OVK ili pod kontrolom OVK.¹¹ Pored toga, Veće je saslušalo dokaze o nekoliko incidenata iz tog perioda na području opštine Peć i u samom gradu Peći, od kojih je za neke odgovornost pripisana OVK. Jedan od tih incidenata, koji su pomenuli razni svedoci,

⁴ Bislim Zyrapi, T. 5932, 5934, 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 6018, 6021, 6049 (7. novembar 2006. godine), T. 6258, 6267-6268 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta raznih operativnih zona OVK); v. takođe dok. pr. br. P2453 (Zapisnik, OVK, Operativni štab Dukadžinske ravnice, Radni sastanak), str. 2.

⁵ Bislim Zyrapi, T. 5967-5968 (6. novembar 2006. godine).

⁶ Bislim Zyrapi, T. 5939-5940 (6. novembar 2006. godine).

⁷ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 34, T. 24539, 24547-24548 (19. mart 2008. godine); Radojica Nikčević, T. 23242-23243 (26. februar 2008. godine); Dragan Živaljević, dok. pr. br. 6D1606 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 14.

⁸ Radovan Paponjak, T. 24543-24544 (19. mart 2008. godine).

⁹ Radovan Paponjak, T. 24544-24548 (19. mart 2008. godine).

¹⁰ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 16; Ljubivoje Joksić, T. 21977-21978 (8. februar 2008. godine); John Crosland, T. 9919 (8. februar 2007. godine), dok. pr. br. 3D510 (Izjava svedoka od 30. juna 2006. godine), par. 63, Dodatak B; Dragan Živaljević, dok. pr. br. 6D1606 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 11. V. takođe dok. pr. br. 4D141 (Borbeni izveštaj 3. armije, 9. avgust 1998. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D698 (Zapovest PrK, 5. septembar 1998. godine), str. 1, uvršten u spis i pod br. P1101.

¹¹ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 35.

uključivao je ubijanje najmanje četiri i ranjavanje još nekoliko srpskih tinejdžera u kafiću "Panda" u Peći u decembru 1998. godine.¹²

7. Zyrapi je potvrdio da je OVK krajem marta 1999. godine imao nekoliko brigada na području zone Dukađin.¹³ Veće se uverilo da su tokom 1998. godine i u periodu neposredno pre početka NATO bombardovanja i događaja za koje se optuženi terete u Optužnici na području opštine Peć bile prisutne jake snage OVK.

8. Područje Peći je spadalo u zonu odgovornosti 125. motorizovane brigade Prištinskog korpusa, kojom je komandovao Dragan Živanović.¹⁴ Na području te opštine bio je stacioniran oklopni bataljon 125. motorizovane brigade, čije se Komandno mesto do 26-27. marta 1999. godine nalazilo u selu Raušić/Raushiq, južno od grada Peći, kada je izmešteno u hotel "Metohija" u Peći.¹⁵ Pomenuta brigada je u tom gradu ostala najmanje do 11. aprila 1999. godine.¹⁶ U ratnom dnevniku oklopnog bataljona 125. motorizovane brigade takođe je zabeleženo da su se jedinice te brigade 27. marta 1999. godine nalazile u gradu Peći.¹⁷ Živanović je potvrdio da je jedna od njegovih jedinica bila u gradu 27. i 28. marta.¹⁸ On je takođe rekao da su tamo bili i 177. vojno-teritorijalni odred i

¹² Radovan Paponjak, T. 24537-24542, 24549 (19. mart 2008. godine), Radojica Nikčević, T. 23231, 23237, 23240-23243, 23246-23258 (26. februar 2008. godine), T. 23284-23285 (27. februar 2008. godine); dok. pr. br. 5D980 (Borbeni izveštaj Komande Vojnog okruga podnet 3. armiji, 5. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P636 (Primeri nepoštovanja Rezolucije br.1199 Saveta bezbednosti UN: Dodatak DZ-3 Drewienkiewiczzevoj izjavi), str. 6; dok. pr. br. 6D1537 (Pregled bezbednosnih događaja na Kosovu u periodu od 1. januara 1998. do 1. juna 2001. na području SUP Peć, 20. novembar 2003. godine); dok. pr. br. 6D112 (Izveštaj OEBS/VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1100 (Izveštaj Štaba MUP podnet MUP Srbije, 27. mart 1999. godine), str. 5. V. takođe dok. pr. br. 6D1637 (Izveštaj SAD-DPMK, 14. april 1999. godine) str. 2, 4; dok. pr. br. 6D1638 (Izveštaj SAD-DPMK, 13. april 1999. godine), str. 3. Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 89; dok. pr. br. P407 (Zvanični izveštaj OEBS/VMK); v. takođe dok. pr. br. P634 (Hronologija najvažnijih događaja na Kosovu od 15. oktobra do 18. aprila 1999. godine); Michael Phillips, T. 11902-11903 (19. mart 2007. godine); Shaun Byrnes, T. 12241 (17. april 2007. godine); Ljubivoje Joksić, T. 21983 (8. februar 2008. godine); Milivoje Mihajlović, dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 6. marta 2008. godine), par. 29; Shaun Byrnes, T. 12267 (17. april 2007. godine); Frederick Abrahams, T. 1020-1021 (7. avgust 2006. godine).

¹³ Bislim Zyrapi, T. 6258-6259 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK).

¹⁴ Dragan Živanović, T. 20439 (17. januar 2008. godine), T. 20532-20533 (18. januar 2008. godine). (On je potvrdio da je mirnodopska lokacija jednog od dva bataljona njegove brigade bila u Peći); Milan Kotur, T. 20801-20802 (22. januar 2008. godine); Zlatomir Pešić, T. 7272 (24. novembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. P1246 (Naređenje 125. mtbr, 4. april 1999. godine), str. 2.

¹⁵ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 1-2; v. takođe, na primer, dok. pr. br. 5D697 (Upozorenje 125. mtbr, 22. mart 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D708 (Naređenje 125. mtbr, 24. mart 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 5D699 (Naređenje 125. mtbr, 26. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P1579 (Karta Kosova).

¹⁶ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 2-11; v. takođe dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr, 24-31. mart 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 6D1543 (Informacija o nasilnim deportacijama Albanaca, njihovom progonu na rasnoj osnovi i oduzimanju ličnih dokumenata, maj 2002. godine), str. 2-3.

¹⁷ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 2-11.

¹⁸ Dragan Živanović, T. 20471 (17. januar 2008. godine).

jedna četa iz sastava 113. vojno-teritorijalnog odreda.¹⁹ Te jedinice su iz grada otišle otprilike sredinom aprila 1999. godine.²⁰

9. U izveštaju VMK za period od 20. do 21. februara 1999. godine kaže se da je VJ "pozvala određen broj rezervista na služenje vojne službe u garnizonu Peć" i da su se ti ljudi mogli prepoznati "po njihovoj tradicionalnoj uniformi".²¹ Paponjak je potvrdio da je krajem marta 1999. godine na području Peći izvršena mobilizacija rezervnog sastava VJ, ali je dodao da je, zbog činjenice da je proces mobilizacije bio spor, u gradovima bilo puno rezervista VJ. VMK je zabeležio da su se neki od tih rezervista "ponašali nedisciplinovano u pogledu ličnog izgleda i uniformisanosti, ponašanja, nošenja oružja i opreme".²²

10. Prema tome, jasno je da su u periodu koji je prethodio kampanji NATO bombardovanja snage VJ bile prisutne na području opštine Peć i da su od 27. marta do sredine aprila 1999. godine bile stacionirane u samom gradu Peći. Među tim snagama bio je i određeni broj rezervista.

11. Radojica Nikčević, koji je bio pripadnik PJP u SUP Peć, u svom svedočenju je rekao da je u okviru SUP tada bilo pet vodova PJP: dva u Peći, jedan u Istoku, jedan u Đakovici i jedan u Klini. Njegova četa PJP je brojala približno 80 ljudi, podeljenih u pet vodova.²³

12. Prema Paponjkovim rečima, nakon što je 24. marta 1999. godine počelo NATO bombardovanje, organizacione jedinice SUP u Peći izmeštene su na rezervne lokacije, izvršena je mobilizacija pripadnika rezervnog sastava policije i u gradu Peći se povećalo kretanje ljudi u uniformama.²⁴ U rezervnom sastavu policije u Peći bilo je i lokalnih Srba.²⁵ Paponjak je izjavio da nije bilo vidne razlike između pripadnika redovnog i rezervnog sastava policije jer su oni bili u istim uniformama, nosili isto naoružanje i vršili iste zadatke.²⁶

13. Vladimir Ilić, pripadnik 122. interventne brigade PJP, predočio je dalje dokaze o ojačavanju SUP Peć pripadnicima njegove brigade, koja je na to područje upućena iz Beograda.²⁷ Ta brigada je na Kosovo stigla u junu 1998. godine i podeljena je u dve grupe od po otprilike 400 ljudi, mada je

¹⁹ Dragan Živanović, T. 20496-20497 (17. januar 2008. godine); v. takođe Radovan Paponjak, T. 24551 (19. mart 2008. godine).

²⁰ Dragan Živanović, T. 20496-20497 (17. januar 2008. godine); v. takođe dok. pr. br. 5D712 (Zapovest 125. mtbr, 7. april 1999. godine), str. 2, gde se o 113. vojno-teritorijalnom odredu govori kao o jednoj od jedinica koje će izvršavati zadatke sa 125. motorizovanom brigadom.

²¹ Dok. pr. br. P675 (Izveštaj OEBS/VMK za period od 20. do 21. februara 1999. godine), str. 3.

²² Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 71.

²³ Radojica Nikčević, T. 23232 (26. februar 2008. godine).

²⁴ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 40, 50.

²⁵ Radovan Paponjak, T. 24568 (19. mart 2008. godine).

²⁶ Radovan Paponjak, T. 24569 (19. mart 2008. godine).

²⁷ Vladimir Ilić, T. 24319-24321 (17. mart 2008. godine).

taj broj kasnije smanjen.²⁸ Jedna od tih grupa, kojom je komandovao Dragan Živaljević, upućena je na područje Podujeva, dok je druga, u čijem je sastavu isprva bio Ilić, upućena na područje koje je pokrivao SUP Peć i njome je komandovao Živaljevićev zamenik Boško Buha.²⁹ Dragan Živaljević je potvrdio taj prikaz i objasnio da je 122. interventna brigada PJP kasnije nazvana Beogradski odred, odnosno 21. ili 22. odred PJP.³⁰

14. Nikčević je u svom svedočenju rekao da su pripadnici policije iz SUP Peć nosili "redovnu uniformu", koja se sastojala od jakne i pantalona teget plave boje, svetloplave košulje i crnog opasača.³¹ Kao što se generalno u vezi s PJP kaže gore u tekstu u Odeljku VI.A, pripadnici jedinica PJP u Peći su do početka septembra 1998. godine nosili plave maskirne uniforme, koje su tada zamenjene zelenim maskirnim uniformama s amblemom policije na rukavu.³² I Nikčević i Ilić su istakli da je nošenje neregularnih uniformi bilo zabranjeno, ali su se složili da je moguće da se neki ljudi, posebno rezervisti, nisu držali tog pravila i da su pripadnici PJP leti zbog vrućine nosili marame ili maramice.³³

3. Događaji u gradu Peći od 27. i 28. marta 1999. godine

15. Edison Zatriqi, koji je 1999. godine bio direktor/vlasnik "Flamingo toursa", preduzeća koje je imalo tri putnička autobusa, posvedočio je da ga je dan pre početka NATO bombardovanja policija pozvala da dođe u garažu u kojoj je držao autobuse. Kad je tamo stigao, otprilike u 11:30 časova, dvojica lokalnih pripadnika redovne policije koje je poznavao naredila su mu da upali autobuse. Nakon što je to učinio, rekli su mu da može da ide. Zatražio je da mu daju potvrdu da su mu autobusi oduzeti. Jedan od policajaca je na to u njega uperio automatsku pušku pa je Zatriqi, naravno, otišao. On o tom incidentu nije podneo prijavu lokalnom SUP jer su policajci koji su bili u to umešani imali visok čin, pa bi svaka žalba verovatno bila uzaludna.³⁴

16. Zatriqi je takođe posvedočio da je 26. i 27. mart 1999. godine proveo u podrumu svoje kuće u naselju Sahat-kula u Peći. Drugog od tih dana on je u tom naselju video naoružane civile, za koje

²⁸ Vladimir Ilić, T. 24322, T. 24369-24370 (17. mart 2008. godine).

²⁹ Vladimir Ilić, T. 24322, 24383-24384 (17. mart 2008. godine); Dragan Živaljević, dok. pr. br. 6D1606 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 6.

³⁰ Dragan Živaljević, dok. pr. br. 6D1606 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 6.

³¹ Radojica Nikčević, T. 23235 (26. februar 2008. godine).

³² Dragan Živaljević, dok. pr. br. 6D1606 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 8; Radojica Nikčević, T. 23236 (26. februar 2008. godine); Vladimir Ilić, T. 24323-24324, 24377-24378 (17. mart 2008. godine); v. takođe Radojica Nikčević, T. 23274 (27. februar 2008. godine).

³³ Radojica Nikčević, T. 23237-23282 (26. februar 2008. godine), T. 23275 (27. februar 2008. godine); dok. pr. br. P1596 (Fotografija koja prikazuje aktivnosti oružanih snaga SRJ i Srbije); Vladimir Ilić, T. 24326 (17. mart 2008. godine).

³⁴ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 2, T. 4422-4423 (29. septembar 2006. godine).

je rekao da su bili njegove komšije Srbi, a video je i ljude u plavim i crnim maskirnim uniformama.³⁵ Otprilike u 06:30 časova video je da je "srpska vojska" počela da granatira naselje Kapešnica/Kapeshnica iz dvorišta bolnice i iz srednje škole.³⁶ Dragan Živanović je poricao da su jedinice iz sastava 125. motorizovane brigade ikada koristile bolnicu, školu ili slične objekte u gradu Peći "za vojni objekt, odnosno [...] da bi dejstvovali odatle", ali je prihvatio da je tamo bio stacioniran sanitetski korpus VJ.³⁷ Pretresno veće veruje u istinitost Zatriqijevog iskaza da je Kapešnica granatirana s nekog mesta nedaleko od tog naselja.

17. Zatriqi je ispričao da je istog dana otprilike u 07:30 časova sa porodicom otišao kod svoje tetke/strine/ujne u naselje Jarina u centru grada. Na ulicama je video ljude kako idu s decom i nose torbe, ali nije znao šta se dešava.³⁸ Uveče je video da je svetlo jednog reflektora krstarilo gradom, a tokom cele noći je čuo pucnjavu.³⁹

18. Sutradan ujutro, Zatriqi je sa porodicom još uvek bio kod tetke/strine/ujne, kad je jednom ulicom u tom naselju prošao policajac u plavoj maskirnoj uniformi govoreći ljudima da u roku od pet minuta moraju da napuste svoje domove.⁴⁰ Zatriqi je objasnio da se taj čovek ljudima obraćao kolektivno. Ni on ni iko iz kuće u kojoj je boravio nije s tim policajcem lično razgovarao. Na oba ulaza u naselje bila su parkirana po dva policijska automobila.⁴¹ Zatriqi je odlučio da tog jutra zajedno sa svojom porodicom napusti Peć jer se bojavao za njihove živote.⁴²

19. Krenuli su u dva automobila i priključili se dugoj koloni vozila i ljudi koja se kretala u pravcu Rožaja, u Crnoj Gori.⁴³ Na raznim raskrsnicama bili su razmešteni naoružani policajci i civili, a policajci su usmeravali kolonu prema Crnoj Gori i Albaniji. Zatriqi nije video nijednog pripadnika VJ da to čini.⁴⁴ Svedok je takođe posvedočio da je na prvoj raskrsnici, na 100 ili 200 metara od mesta gde se u Peći priključio koloni, video jedan od svojih autobusa, pun ljudi iz grada, koji je vozio jedan čovek u plavoj maskirnoj uniformi.⁴⁵ Video je i druge autobuse, takođe pune

³⁵ Edison Zatriqi, T. 4414-4415 (29. septembar 2006. godine).

³⁶ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 2. V. takođe Ljubivoje Joksić, T. 21978 (8. februar 2008. godine).

³⁷ Dragan Živanović, T. 20471 (17. januar 2008. godine). Da je u Peći postojao medicinski centar potvrđuje i beleška iz ratnog dnevnika 125. mtbr za 29. mart 1999. godine; dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr), str. 10-12.

³⁸ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 2.

³⁹ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 3.

⁴⁰ Edison Zatriqi, T. 4415-4417 (29. septembar 2006. godine).

⁴¹ Edison Zatriqi, T. 4420 (29. septembar 2006. godine).

⁴² Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 3.

⁴³ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 3.

⁴⁴ Edison Zatriqi, T. 4424-4425 (29. septembar 2006. godine).

⁴⁵ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Dopuna izjave svedoka od 29. januara 2002. godine), str. 2, T. 4417 (29. septembar 2006. godine).

ljudi.⁴⁶ Sem nekih provokacija, putem nisu imali nikakvih problema i odvezli su se pravo do Rožaja, u Crnoj Gori.⁴⁷

20. Veće napominje da Zatriqi u prvobitnoj izjavi svedoka, uzetoj 2001, nije pomenuo da je tada video neki od svojih autobusa, već je izjavio da autobuse, od trenutka kad ih je konfiskovala policija, nije video sve dok se u julu 1999. godine nije vratio na Kosovo.⁴⁸ Međutim, u dopuni te izjave, datoj 2002. godine, on je korigovao svoju raniju izjavu i dodao da je autobuse, pune ljudi, video pre nego što je otišao iz Peći, što je ponovio i prilikom usmenog svedočenja. Svedok nije unakrsno ispitan o tom nepodudaranju i Veće prihvata da je on, prilikom odlaska iz grada Peći video najmanje jedan od svojih autobusa, nakon što su mu ih oduzeli pripadnici MUP.

21. Ndrec Konaj, takođe kosovski Albanac iz istog grada, koji je ranije bio građevinski inspektor, dao je sličan prikaz jedne velike grupe ljudi koja je 27. i 28. marta 1999. godine bila prisiljena na odlazak iz Peći. Dana 27. marta on je sa svojom porodicom i još oko 19 ljudi bio u kući svog oca u naselju Karagac. Otprilike u 14:00 časova u to naselje je došlo najmanje 20 do zuba naoružanih "pripadni[ka] srpskih paravojnih formacija", od kojih je petnaestak ušlo u dvorište njegovog oca, pucalo u vrata i naredilo svima koji su bili unutra da u roku od pet minuta krenu u pravcu Crne Gore. Konaj i njegova porodica učinili su šta im je rečeno i, zajedno s grupom od oko 25 ljudi, pešice krenuli ulicama grada. Zaustavila su ih "dvojica pripadnika para[vojnih]" u maskirnim uniformama, od kojih je jedan bio naoružan. Vojnici su odvojili muškarce od žena i dece i tražili od Konaja da im dâ 150 nemačkih maraka. Kad su uzeli novac, rekli su grupi "[o]dlazite odavde" i pozvali jednu drugu grupu, koja je išla iza ove, da im priđe.⁴⁹

22. Konaj je dalje posvedočio da je njegova grupa produžila prema benzinskoj pumpi i da je video jedno vozilo VJ i jedno vozilo MUP.⁵⁰ Grupu su zatim zaustavila sedmorica "policajaca" i pitali je kuda će, na šta je Konaj odgovorio da idu u naselje Jarina. Dvojica od tih policajaca su nosila maskirne uniforme.⁵¹ Policajci su rekli grupi da može da se kreće samo sporednim ulicama, a ne kroz centar grada, i da treba da ide u pravcu Crne Gore.⁵²

⁴⁶ Edison Zatriqi, T. 4414-4415 (29. septembar 2006. godine).

⁴⁷ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 3, T. 4424 (29. septembar 2006. godine).

⁴⁸ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 2.

⁴⁹ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 3.

⁵⁰ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 3, T. 4889, 4895-4900 (16. oktobar 2006. godine).

⁵¹ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 3, T. 4911 (16. oktobar 2006. godine).

⁵² Ndrec Konaj, v. dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 3, T. 4911 (16. oktobar 2006. godine).

23. Kada je grupa produžila dalje, s namerom da stigne do trgovačkog centra grada, zaustavila su je dva automobila, iz kojih su izašla deveterica ljudi. Oni "[nisu] izgledal[i] kao da su pripadnici redovne vojske. Imali su boje na licima, ali su bili u civilnoj odeći." "Delovali su veoma siledžijski" i Konaja su kundakom puške raspalili po leđima i udarili ga po licu. Njegovog strica su udarili u nogu, od čega se on srušio na zemlju. Jedan od ljudi je rekao: "Tražili ste NATO i Klintona, neka vas sad oni spasu."⁵³ Konaj je posvedočio da je njegova grupa nastavila da sporednim ulicama pešači gradom, krećući se u pravcu Crne Gore, i da ju je, kad se primakla policijskoj stanici u blizini autobuske stanice, ponovo zaustavila "policija", ovaj put u drugačijim maskirnim uniformama, i pitala kuda će.⁵⁴ Na Konajev odgovor da idu u naselje Jarina, jedan od policajaca im je rekao: "Nemate gde drugde da idete nego u Crnu Goru".⁵⁵ Dok je grupa išla dalje prema autobuskoj stanici, Konaj je na potezu od benzinske pumpe do autobuske stanice u Peći sa svake strane puta video po tri-četiri muškarca u uniformama, od kojih nisu mogli da uđu ni u jednu od sporednih ulica.⁵⁶

24. Otprilike u 16:00 časova Konaj i grupa od oko 25 ljudi stigli su do jedne kuće bliže autobuskoj stanici, koja je pripadala jednom od njegovih prijatelja, i rešili da tamo prenoće. Oko sat kasnije Konaj je s prozora te kuće video kako jedna grupa od oko 14 "muškaraca u crnim uniformama i sa maskama" kuca na vrata obližnje kuće. Među ljudima s maskama bio je i jedan lokalni Srbin, civil, koji je zajedno s njima ušao u tu kuću i izašao s jednom kutijom. Nakon toga su svi otišli. Konaj je takođe posvedočio da se tokom cele noći videlo kako kuće oko srednje škole gore i da se čula pucnjava.⁵⁷

25. Konaj se setio i događaja koji su se odigrali sutradan, 28. marta 1999. godine, kada su on i njegova porodica proterani iz grada. On je opisao kako je tog jutra na ulicama video gomile ljudi proteranih s područja oko katoličke crkve, koji su mu rekli da im je naređeno da idu u Crnu Goru. Konaj je odlučio da, zajedno sa svojom ženom i dve ćerke, napusti kuću u kojoj je prenoćio. Priključili su se zatim gomili na ulici i pešice krenuli putem za Crnu Goru.⁵⁸ Dok su pešačili, video je policijske, vojne i druge uniformisane snage, koje je opisao kao "paravojne snage", razmeštene

⁵³ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 3.

⁵⁴ Ndrec Konaj, T. 4912 (16. oktobar 2006. godine).

⁵⁵ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 3, T. 4911-4912 (16. oktobar 2006. godine).

⁵⁶ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 3, T. 4889-4890 (16. oktobar 2006. godine).

⁵⁷ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4.

⁵⁸ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4, T. 4912 (16. oktobar 2006. godine).

na ulazu u svaku ulicu "kako bi [...] sprečili [kolonu ljudi] da se vrać[a]".⁵⁹ U nastavku je opisao kako je, kod Ekonomske škole, masu ljudi zaustavila grupa od oko 30 policajaca, vojnika i pripadnika paravojnih snaga, a jedan od vojnika je usmeravao ljude koji su išli pešice nazad u centar grada i samo onima koji su bili u automobilima dopuštao da nastave u pravcu Crne Gore.⁶⁰

26. Pošto su Konaj i njegova porodica išli pešice, oni su krenuli nazad prema trgu u centru Peći, gde su stigli otprilike u 09:30 ili 10:00 časova. Tamo je bilo mnogo "policaj[aca] i vojni[ka]", kao i na hiljade ljudi koji su stigli iz raznih delova grada i najmanje 20 kamiona i autobusa. Posred trga je stajao "komandir saobraćajne milicije", koga je on poznao ali mu nije znao ime, i preko megafona izdavao naređenja ženama i deci da se odvoje od muškaraca i uđu u tamo parkirane autobuse. Međutim, zbog panike koja je izbila među okupljenim ljudima, do razdvajanja nije došlo. Konaj je video kako čitave porodice ulaze u autobuse, koji su u tri navrata odlazili u pravcu Prizrena.⁶¹

27. Otprilike u 19:00 časova u centar grada su ušla tri vojna tenka: dva su topovske cevi usmerila prema masi ljudi okupljenoj na trgu, izazvavši veliki strah. Otprilike sat vremena kasnije, tenkovi su otišli. U gradu su se u to vreme pogasila i svetla.⁶² Kasnije te noći, kamioni i autobusi su se vratili, prazni, i u njih je ukrcano još ljudi. Konaj, njegova porodica, i više od 100 drugih ljudi ukrcali su se u poslednji autobus koji je te noći otišao iz Peći. Jednom Konajevom rođaku i jednom njegovom prijatelju vozač autobusa koji je, prema njegovim rečima, bio "naoružani pripadnik paravojnih snaga", isprva nije dao da uđu. Međutim, kad je od Konajevog prijatelja dobio novac, on ih je pustio da se ukrcaju. Atmosfera u autobusu je bila "grozna" i grupa nije znala kuda je vode.⁶³

28. Konaj je u nastavku ispričao da se konvoj autobusa kretao ka jugu i da se zaustavio na kontrolom punktu prekoputa policijske stanice u gradu Đakovici, gde se nalazila jedna velika grupa civila, pripadnika paravojnih snaga i policije, koja je neke muškarce tukla kundacima pušaka. Video je takođe kako jedna mešovita grupa civila, pripadnika paravojnih snaga i policije tuče ljude u vozilu ispred njegovog. Čuo je kako se vozač autobusa u kojem se on nalazio svađa s jednim od civila Srba i kaže: "Imamo naređenje da sve ove ljude pošaljemo za Prizren. Niko ne sme da izlazi iz vozila." Autobus je nakon toga zajedno s ostatkom konvoja propušten u pravcu Prizrena. U

⁵⁹ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4, T. 4890 (16. oktobar 2006. godine).

⁶⁰ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4, v. takođe T. 4894, 4910 (16. oktobar 2006. godine).

⁶¹ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4.

⁶² Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4, T. 4894, 4912-4913 (16. oktobar 2006. godine).

⁶³ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4-5, T. 4914 (16. oktobar 2006. godine).

Prizren su stigli između 01:00 i 01:30 časova i zaustavili se na raskrsnici odakle put vodi za granični prelaz Vrbnica (Morina). Ljudima u autobusu u kojem se Konaj nalazio vozač je zatim rekao da izađu i uputio ih: "Odlazite u Albaniju, ovo nije mesto za vas, ovo je Velika Srbija". Konaj je video da se s druge strane puta na kojem su iskrcani nalaze "policajci i vojnici".⁶⁴

29. Po ljude je zatim stiglo najmanje sedam praznih autobusa, a jedan od njih je vozio naoružani čovek "u vojnoj uniformi". Konaj i njegova porodica su ušli u poslednji autobus, koji ih je odveo do graničnog prelaza, gde su izašli. Vozač je grupi rekao da se drži glavnog puta jer su okolo postavljene mine. Konaj i njegova grupa su potom pešice krenuli prema albanskoj granici. Konaj je na graničnom prelazu video mnogo policajaca, koji su ljudima govorili da sve lične isprave bace u jedan drveni sanduk, u kojem je već bilo mnogo isprava i registarskih tablica. Muškarci su pretreseni, a ženama su pregledane tašne, ali Konaj je uspeo da sakrije svoje isprave. U jutarnjim časovima 29. marta 1999. godine grupi je dozvoljeno da pređe u Albaniju.⁶⁵ Od 27. do 29. marta Konaj i njegova porodica nisu ništa jeli.⁶⁶

30. Veće je već izrazilo zabrinutost zbog gotovo iracionalnog odbijanja nekih svedoka kosovskih Albanaca da priznaju razmere aktivnosti OVK. Jedan od takvih svedoka bio je i Konaj koji je, sve do intervencije sudija iz Veća, odbijao da prizna da je znao za ozloglašeni napad OVK na srpsku policiju koji je u julu 1998. godine izveden blizu njegove kuće u naselju Lođa/Loxha, a uključivao je otmicu i sakaćenje. Zbog takvog izbegavanja istine, Veće je s posebnom pažnjom ocenilo njegov kredibilitet u vezi s važnim događajima iz 1999. godine. Vodeći računa o tome kako se njegov prikaz događaja iz marta 1999. godine uklapa u druge dokaze na koje se upućuje u ovom odeljku, Veće je zaključilo da je taj prikaz verodostojan i pouzdan.

31. Radovan Paponjak je potvrdio da je stvarno usledilo raseljavanja stanovništva velikih razmera, ali se njegov prikaz razloga iz kojih su ljudi krajem marta napuštali to područje prilično razlikuje od onog koji su dali Zatriqi i Konaj. Paponjak je u svom svedočenju rekao da je, nakon što je počelo NATO bombardovanje, primetio da je došlo do pojačanog "kretanja vozila i pešaka na komunikaciji, na saobraćajnicama", ali je tvrdio da se ne seća nikakvih konkretnih događaja od 27. i 28. marta.⁶⁷ On se složio da su kosovski Albanci napuštali svoje domove u velikom broju i u organizovanim kolonama i da su uglavnom odlazili u Albaniju ili Crnu Goru. Međutim, prema Paponjakovim rečima, oni su to činili zato da se sklone od NATO bombardovanja na čijem su se

⁶⁴ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 5.

⁶⁵ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 5, T. 4913 (16. oktobar 2006. godine).

⁶⁶ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 5.

⁶⁷ Radovan Paponjak, T. 24551-24552 (19. mart 2008. godine).

udaru našli njihovi domovi.⁶⁸ On je naglasio da niko iz vojske ili policije nije civilima izdavao naredbe da idu u Albaniju.⁶⁹

32. Dokumentarni zapisi o NATO bombardovanju ciljeva u opštini Peć ne govore u prilog Paponjkovom objašnjenju. Beleške iz ratnog dnevnika oklopnog bataljona 125. motorizovane brigade za 26, 27, 28. i 29. mart sve sadrže izričitu napomenu da na te dane nije bilo napada.⁷⁰ U ratnom dnevniku bombardovanje se prvi put pominje u belešci za 30. mart, gde se kaže da su se snage VJ "povukle s položaja koji su sinoć gađani".⁷¹ U belešci za taj dan takođe se kaže da su dvije gađane lokacije bile Belo Polje/Bellopoja, na periferiji grada Peći, i Zagrimlje/Zagërme, južno od Belog Polja.⁷² U spisku "događaja i posledica NATO bombardovanja" na teritoriji SUP Peć, koji je Paponjak overio, stoji da je prva materijalna šteta na tom području nastala 31. marta 1999. godine.⁷³ Za bombardovanje kasarne VJ u Peći koje je, uz bombardovanje SUP Peć, jedini konkretan primer koji je Paponjak izneo, u borbenom izveštaju 125. motorizovane brigade se kaže da je izvršeno u jutarnjim časovima 1. aprila 1999. godine.⁷⁴

33. Imajući u vidu sve te zapise, kao i činjenicu da ni Zatriqi ni Konaj nisu pomenuli NATO bombardovanje kao faktor koji je doprineo njihovom odlasku iz Peći 27. i 28. marta 1999. godine, Veće ne prihvata objašnjenje koje je Paponjak dao u vezi s kretanjem stanovništva na tom području. To objašnjenje ozbiljno dovodi u pitanje i njegova tvrdnja da krajem marta 1999. godine u centru Peći nije bilo snaga VJ ili naoružanih civila Srba.⁷⁵ U ratnom dnevniku stoji da su se 27. marta 1999. u gradu nalazile jedinice gorepomenute brigade⁷⁶ i kaže se da je 28. marta 1999. godine "deo naših snaga učestvovao u čišćenju dela grada, u rejonu gimnazije i Aslan česme",⁷⁷ što se podudara s dokazima koje su predložili Konaj i Zatriqi.

34. Iako je Paponjak tvrdio da se ne seća nikakvih konkretnih događaja u Peći od 27. i 28. marta 1999. godine, on je posvedočio da je krajem marta primio izveštaje da je, zbog kretanja ljudi u pravcu grada i oko grada, zakrčen saobraćaj i da je radi regulacije saobraćaja uputio patrole u centar

⁶⁸ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 46.

⁶⁹ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 54.

⁷⁰ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 1-3.

⁷¹ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 4-5.

⁷² Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 5.

⁷³ Dok. pr. br. 6D1557 (Spisak događaja i posledica NATO bombardovanja na teritoriji SUP Peć u periodu od 24. marta do 10. juna 1999. godine).

⁷⁴ Dok. pr. br. P2038 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 1. april 1999. godine), str. 1. V. takođe Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 43; Radojica Nikčević, T. 23243 (26. februar 2008. godine).

⁷⁵ Radovan Paponjak, T. 24575, 24585 (19. mart 2008. godine).

⁷⁶ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 2-11.

⁷⁷ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 3.

grada, a posle odlučio da tamo ode i sam. Kad je stigao u centar grada, video je da su se tamo okupile na hiljade kosovskih Albanaca. Gomili su se preko zvučnika na albanskom obraćali neki govornici, ali on nije razumeo šta govore; međutim, sticao se utisak da se stvari rešavaju na organizovani način.⁷⁸ Iako je po činu bio najviši od prisutnih oficira iz SUP Peć,⁷⁹ on nije ništa preduzeo po pitanju rešavanja situacije niti se obratio toj masi ljudi.⁸⁰ Međutim, dok je bio u centru grada, ljudi su mu prilazili i pitali ga da li mogu da idu za Đakovicu, Crnu Goru ili Prištinu i da li "će [...] neko da im [...] ograničava kretanje".⁸¹ Na pitanje zašto se masa ljudi tih dana okupljala u centru Peći, Paponjak je odgovorio da ne zna zašto su oni to činili i zašto su odlazili iz grada, ali da pretpostavlja da su imali isti razlog kao i svi ostali: "[strah] od bombardovanja, od napada, od sukoba sa teroristima".⁸²

35. Pretresno veće se nije uverilo u istinitost tog prikaza. Štaviše, pošto je Paponjak tada po činu bio najviši pripadnik saobraćajne policije u Peći, iz Konajevog iskaza sledi da je Paponjak bio onaj čovek koji je 28. marta na gradskom trgu pokušavao da razdvoji muškarce od žena i koji je usmeravao ljude ka autobusima koji je trebalo da ih prevezu do granice. U prilog tim dokazima govori i činjenica da je Paponjak i sam priznao da se otprilike u to vreme nalazio u centru grada i da je razgovarao s ljudima iz mase.

36. Paponjak je takođe tvrdio da je jedino kretanje stanovništva koje je moglo imati veze sa VJ ili MUP u opštini Peć bilo izmeštanje civila iz rejonu razmeštaja borbenih jedinica i da je ono vršeno u cilju zaštite civila od borbenih dejstava i bez obzira na nacionalnu pripadnost.⁸³ Međutim, u ratnom dnevniku oklopnog bataljona 125. motorizovane brigade, glavne jedinice VJ koja je tada bila razmeštena na tom području, zabeleženo je samo da su 26. marta 1999. godine "šiptarske terorističke bande" bile aktivne u zapadnom delu grada Peći i da je "jedinica [bila] raspoređena u blokadi južnog dela grada [Peći] iz pravca s[ela] Raušić", kao i da je 27. marta "u toku dana došlo [...] do sukoba sa šiptarskim terorističkim bandama".⁸⁴ Ne pominje se da je u toku tih dana u gradu Peći ili njegovoj okolini izvedena neka druga operacija.⁸⁵ Pretresnom veću nisu predloženi dokazi koji bi potvrdili da je izmeštanje civila vršeno s ciljem njihove zaštite na području te opštine.

⁷⁸ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 55, T. 24553-24554, 24573 (19. mart 2008. godine).

⁷⁹ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 55, T. 24575 (19. mart 2008. godine).

⁸⁰ Radovan Paponjak, T. 24553, 24573-24574 (19. mart 2008. godine).

⁸¹ Radovan Paponjak, T. 24555 (19. mart 2008. godine).

⁸² Radovan Paponjak, T. 24577-24578 (19. mart 2008. godine).

⁸³ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 53.

⁸⁴ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 1-2.

⁸⁵ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr).

37. Paponjak je takođe poricao da je tada u centru Peći bilo mnogo policije.⁸⁶ On je posvedočio da je bio prisutan samo minimalan broj policajaca neophodan za regulisanje saobraćaja, odnosno četiri patrole sa po dva do tri čoveka,⁸⁷ i objasnio da je tih dana u centru Peći bilo između 20 i 30 pripadnika policije.⁸⁸ Zatim je dodao da su se u centru Peći na svoja tri stalna punkta ili položaja nalazile "uobičajene patrole": jedna u pravcu Pečke patrijaršije, druga u pravcu Đakovice i treća u pravcu Kosovske Mitrovice.⁸⁹ Policija sa tih punktova pokušavala je da pomogne pri kretanju vozila i putnika.⁹⁰ Paponjak je kategorički poricao da je policija određivala pravac ili ograničavala slobodu kretanja stanovništva.⁹¹ On je prihvatio da su policijske patrole koje su nadgledale odlazak ljudi, posebno patrole na stalnom kontrolnom punktu u Savinim Vodama, na putu za Kulu/Kullë, a koje su se sastojale od pripadnika saobraćajne policije, pripadnika policije opšte nadležnosti i pripadnika kriminalističke policije,⁹² zaustavljale vozila radi provere putnika.⁹³ Međutim, on je rekao da policija iz SUP Peć nije pratila "izbeglice" do granice⁹⁴ i potvrdio je sledeće: "Kao načelnik Odeljenja saobraćajne policije lično sam vršio kontrolu rada pripadnika mog odeljenja i ostvarivao neposredan uvid. Policija je zakonito postupala."⁹⁵ Istakao je da su pripadnici policije "radili prema dobijenim nalogima da na trasi kretanja regulišu saobraćaj, a pre svega da zaštite živote građana i ličnu i imovinsku sigurnost ljudi i da spreče bilo kakvo kriminalno ponašanje pojedinaca ili grupa".⁹⁶

38. Pokušavajući da opovrgne dokaze da su ljudi autobusima odvoženi iz centra Peći, Paponjak je tvrdio da zbog tadašnje regulacije saobraćaja autobusi nisu mogli da dođu do centra grada.⁹⁷ Međutim, čini se da se ta njegova tvrdnja kosi s njegovom "Informacijom o nasilnim deportacijama Albanaca, njihovom progonu na rasnoj osnovi i oduzimanju ličnih dokumenata" iz 2002. godine, gde se kaže da je 27. marta 1999. godine oko 10:00 časova došlo do okupljanja kosovskih Albanaca u centru Peći i da su "[oni] [n]a mesto okupljanja dovezli [...] svoja vozila (autobuse, kamione, traktore, P.M.V. /putnička motorna vozila/. [...] Nakon održanog skupa, Albanci su vozilima i

⁸⁶ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 59, T. 24552 (19. mart 2008. godine).

⁸⁷ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 59, T. 24552 (19. mart 2008. godine).

⁸⁸ Radovan Paponjak, T. 24575 (19. mart 2008. godine).

⁸⁹ Radovan Paponjak, T. 24553, 24574 (19. mart 2008. godine).

⁹⁰ Radovan Paponjak, T. 24553 (19. mart 2008. godine).

⁹¹ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 60.

⁹² Radovan Paponjak, T. 24580-24581 (19. mart 2008. godine).

⁹³ Radovan Paponjak, T. 24579 (19. mart 2008. godine).

⁹⁴ Radovan Paponjak, T. 24581 (19. mart 2008. godine).

⁹⁵ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 63.

⁹⁶ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 58.

⁹⁷ Radovan Paponjak, T. 24556 (19. mart 2008. godine).

pešice krenuli u različitim pravcima [...]."⁹⁸ Pored toga, Paponjak je rekao da je "autobuski saobraćaj [...] u to vreme bio dosta redovan i autobusi su se kretali prema Beogradu i prema ostalim delovima" i objasnio da "su se [autobusi] kretali [...] prema Crnoj Gori i prema Prizrenu, Đakovici, bilo je lokalnih autobusa i međugradskih. Dakle, ljudi su se prevozili autobusima normalno".⁹⁹ On je takođe rekao da policija nije obezbedila autobuse za prevoz kosovskih Albanaca do granice¹⁰⁰ i da 27. i 28. marta 1999. godine nije video pripadnike snaga SRJ/Srbije kako ukrcavaju civile u kamione.¹⁰¹

39. Pretresno veće prihvata dokaze predložene putem Zatriqijevog i Konajevog prikaza, koji se međusobno podudaraju i potkrepljeni su dokumentarnim zapisima. Za razliku od njih, dokazi koje je predložio Paponjak kose se, na mnogim mestima, sa dokumentarnim zapisima iz tog vremena. Veće zaključuje da taj svedok, dajući svoj prikaz, nije bio iskren i smatra da je njegov prikaz nepouzdan.¹⁰²

4. Uništavanje u Peći

40. Nakon potpisivanja Kumanovskog sporazuma, i Edison Zatriqi i Ndrec Konaj, koji su bili u Crnoj Gori, odnosno Albaniji, vratili su se u Peć. Zatriqi je posvedočio da se vratio 26. jula 1999. godine i da je zatekao spaljenu kuću i poslovni prostor. Zatekao je spaljena i svoja tri autobusa, u garaži gde su konfiskovani.¹⁰³ Uništeno je i desetak drugih autobusa.¹⁰⁴ On je od svojih prijatelja i kolega saznao da je te autobuse spalila srpska policija.¹⁰⁵ Mada je Radovan Paponjak u svom svedočenju rekao da su Zatriqijevi autobusi bili parkirani pored jedne radionice/garaže korišćene za parkiranje policijskih vozila, u kojoj je približno 24. ili 25. marta 1999. godine izbio požar koji se tako proširio da su i Zatriqijevi autobusi "izgoreli [...] potpuno", Zatriqi nije unakrsno ispitan o tom alternativnom objašnjenju u vezi s oštećenjem vozila.¹⁰⁶ Zatriqi nije bio očevidac paljenja autobusa, ali se Paponjkova tvrdnja o okolnostima i datumu njihovog uništenja kosi sa Zatriqijevim iskazom, koji je Veće prihvatilo, da je on jedan od svojih autobusa video kako 28. marta 1999. godine, pun ljudi, odlazi iz Peći.

⁹⁸ Dok. pr. br. 6D1543 (Informacija o nasilnim deportacijama Albanaca, njihovom progonu na rasnoj osnovi i oduzimanju ličnih dokumenata, maj 2002. godine), str. 2.

⁹⁹ Radovan Paponjak, T. 24556 (19. mart 2008. godine).

¹⁰⁰ Radovan Paponjak, T. 24584 (19. mart 2008. godine).

¹⁰¹ Radovan Paponjak, T. 24586 (19. mart 2008. godine).

¹⁰² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 404.

¹⁰³ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 2-3, T. 4418 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁴ Edison Zatriqi, T. 4424 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁵ Edison Zatriqi, dok. pr. br. P2347 (Izjava svedoka od 20. juna 2001. godine), str. 2-3, T. 4418 (29. septembar 2006. godine).

41. Zatriqi je video da su, osim njegove imovine, spaljene i uništene i mnoge druge kuće kosovskih Albanaca, ali nije video da je u gradu oštećena ijedna kuća čiji su vlasnici bili Srbi. On je takođe video da je uništeno mnogo verskih objekata, konkretno, da su potpuno uništene Čaršijska džamija, Crvena džamija u Kapešnici i Hamam džamija.¹⁰⁷ Konaj je potvrdio da je, po povratku u Peć, video da su mnoge kuće uništene i da su oštećene i džamije.¹⁰⁸

42. Pored svedočenja tih očevidaca, Veće je saslušalo i iskaz Andrása Riedlmayera, veštaka koga je pozvalo tužilaštvo i autora izveštaja o uništavanju kulturne baštine na Kosovu u periodu 1998-1999. godine.¹⁰⁹ On je posvedočio da je od marta 1998. do oktobra 1999. godine na području opštine Peć oštećen veliki broj verskih objekata.¹¹⁰

43. Kao opšti prigovor na Riedlmayerove dokaze, Pavkovićeva odbrana ističe da on niti je vojni ekspert niti ima neko stručno obrazovanje "u toj oblasti", kao i da je čovek koji je koautor Riedlmayerovog izveštaja veštaka, Andrew Herscher, po struci arhitekta. Pavkovićeva odbrana tvrdi da nijedan od tih autora nije kvalifikovan da kao veštak tačno kaže kada ili kako su nastala određena oštećenja.¹¹¹ Odbrana ističe da je zajednički veštak odbrane za pitanje kulturne baštine Branimir Jokić posvedočio da nije mogao da ustanovi da je Riedlmayer u svom izveštaju primenjivao neki metodološki pristup i da taj izveštaj nije sačinjen u skladu sa stručnim standardima.¹¹² Pavkovićeva odbrana tvrdi da Pretresno veće ne treba da prida nikakvu težinu dokazima iz druge ruke koji su korišćeni kao izvor za Riedlmayerov izveštaj, budući da ti dokazi nisu provereni.¹¹³ Odbrana takođe tvrdi da je Riedlmayer zaključke o uzrocima određenih oštećenja donosio samo na osnovu fotografija i da je takav standard neprimeren za jednog veštaka i da je od ograničene ili ni od kakve vrednosti za Pretresno veće.¹¹⁴

44. Riedlmayer je posvedočio da je njemu, u odnosu na njegov primarni zadatak dokumentovanja štete, bilo od sekundarnog značaja da ispita i utvrdi ko je tu štetu prouzrokovao.¹¹⁵ Veće prima k znanju da Riedlmayer nije lično obišao sve lokacije pomenute u paragrafu 77(d)

¹⁰⁶ Radovan Paponjak, T. 24593-24596 (19. mart 2008. godine).

¹⁰⁷ Edison Zatriqi, T. 4418 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁸ Ndrec Konaj, T. 4890-4891 (16. oktobar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P407 (Zvanični izveštaj OEBS/VMK), str. 929.

¹⁰⁹ Dok. pr. br. P1789 (Izveštaj veštaka Andrása Riedlmayera).

¹¹⁰ Andrés Riedlmayer, T. 5506-5507 (30. oktobar 2006. godine), v. takođe T. 5514-5515 (30. oktobar 2006. godine), T. 5593, 5599-5600 (31. oktobar 2006. godine), T. 5625, 5628-5633 (1. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P1550 (Izvodi iz dok. pr. br. P1789), str. 13.

¹¹¹ Pavkovićevo završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 668.

¹¹² Pavkovićevo završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 667.

¹¹³ Pavkovićevo završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 669.

¹¹⁴ Pavkovićevo završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 670.

¹¹⁵ Andrés Riedlmayer, T. 5534 (31. oktobar 2006. godine).

Optužnice. Kod onih koje nije obišao, oslanjao se na niz sekundarnih izvora, uključujući, između ostalog, fotografije, kao i bazu podataka koju mu je ustupila "Međunarodna grupa za menadžment", koju on u svom izveštaju i sam dovodi u pitanje.¹¹⁶ Riedlmayer je prihvatio da nije vojni ekspert i da nema formalno obrazovanje što se tiče podmetanja požara ili municije, ali je rekao da ima bogato iskustvo u ispitivanju oštećenih objekata i da u određenim okolnostima može da utvrdi uzrok takvih oštećenja.¹¹⁷

45. Zajednički veštak odbrane Branimir Jokić, po zanimanju profesor istorije, ograničio se na kritiku metodologije koju su primenjivali Riedlmayer i Herscher i nije se sam upustio u pregled objekata koji su predmet njihovog izveštaja kako bi proverio tačnost njihovih zaključaka. On je prihvatio da nije ekspert za muslimanske verske objekte. U svom izveštaju i iskazu je primenio suviše teoretski pristup, ograničen na tehnička pitanja, kao što je pitanje da li je određeni objekt registrovan kao džamija, i nije pokazao spremnost da se realno i zdravorazumski pozabavi pitanjem štete nanete objektima.¹¹⁸ Iz tog razloga, Pretresno veće smatra da su njegovi dokazi od male ili ni od kakve pomoći pri utvrđivanju da li je neka zgrada stvarno korišćena kao verski objekt i utvrđivanju razmera štete koja je eventualno naneta verskim objektima.

46. Veće smatra da su Riedlmayerov izveštaj i iskaz, opšte uzevši, bili od pomoći pri utvrđivanju razmera štete nanete konkretnim objektima, ali su u ograničenom broju slučajeva bili od pomoći pri utvrđivanju uzroka takve štete. Veće je smatralo neophodnim da u vezi sa svakim objektom za koji se navodi da je oštećen ili uništen pažljivo razmotri sve relevantne dokaze kako bi odlučilo koju težinu eventualno treba da prida zaključcima koje je Riedlmayer izneo u svom izveštaju i iskazu. Te činjenice se razmatraju u odeljcima o svakoj od opština dole u tekstu.

47. Optuženi se u Optužnici ne terete konkretno za uništavanje neke džamije, verskog objekta ili kulturnog spomenika u gradu Peći. Pored toga, ne postoje dokazi o okolnostima u kojima su oštećeni ili uništeni objekti na području te opštine o kojima govori Riedlmayer, odnosno džamije koje pominju Zatriqi i Konaj, niti postoje dokazi o tome ko ih je oštetiio ili uništio. Na osnovu raspoloživih dokaza, Veće ne može da donese nikakve zaključke o šteti nanetoj imovini u Peći.

5. Činjenični zaključci

48. Pretresno veće zaključuje da je 27. i 28. marta 1999. godine znatan broj kosovskih Albanaca u gradu Peći direktno proteran iz svojih domova. Mnogi od tih ljudi prisiljeni su da odu bilo u

¹¹⁶ Andrés Riedlmayer, T. 5538 (31. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1789 (Izveštaj veštaka Andrésa Riedlmayera), *e-court*, str. 34-35.

¹¹⁷ Andrés Riedlmayer, T. 5601-5602 (31. oktobar 2006. godine).

Albaniju bilo u Crnu Goru. Veće ne sumnja da su snage VJ i policije, u saradnji s naoružanim srpskim civilima i drugim neregularnim snagama, zajedno delovale u Peći kako bi obezbedile odlazak meštana kosovskih Albanaca u Albaniju i Crnu Goru i kontrolisale pravac kojim će oni otići. Takve operacije iziskuju znatan stepen planiranja i koordinacije. Veće stoga zaključuje da je proterivanje meštana kosovskih Albanaca izvršeno na organizovan način, uz korišćenje snaga i resursa pod kontrolom državnih organa SRJ i Srbije, uključujući VJ i MUP.

B. DEČANI

1. Optužbe iz Optužnice

49. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za tri različite kategorije zločina protiv čovečnosti za koje se navodi da su počinjeni u opštini Dečani: deportaciju, prisilno premeštanje i progon. Prema navodima, progon za koji se optuženi terete vršen je "seksualnim zlostavljanjem kosovskih Albanaca, naročito žena, od strane snaga SRJ i Srbije".¹¹⁹

50. Konkretno činjenične tvrdnje iznete su u paragrafu 72(1) Optužnice, u kojem se navodi sledeće:

Dana 29. marta 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije opkolile su i napale selo Beleg i okolna sela u opštini Dečani/Dečan. Pripadnici snaga SRJ i Srbije išli su od kuće do kuće, govoreći meštanima da smesta napuste svoje kuće. Te snage su zatim opljačkale i spalile kuće. Više muškaraca, žena i dece iseljeno je iz svojih kuća i okupljeno na obližnjoj poljani u selu Beleg. Pripadnici snaga SRJ i Srbije naredili su svim muškarcima i ženama da skinu odeću, te im je oduzeta sva lična imovina. Muškarci su odvojeni od žena i dece i odvedeni u podrum jedne kuće u blizini te poljane. Ženama i deci je naređeno da odu u drugu kuću. Tokom te noći seksualno su zlostavljane najmanje tri žene. Sledećeg dana, pripadnici snaga SRJ i Srbije su meštanima rekli da napuste selo kamionima i traktorima i odu u Albaniju.¹²⁰

2. Kontekst

51. Opština Dečani se nalazi na zapadnom Kosovu, između Peći i Đakovice, i graniči i sa Albanijom i sa Crnom Gorom. Zapadni delovi opštine su brdoviti, a nekoliko sela leži na stazama koje Kosovo povezuju s Albanijom. Stanovništvo tog područja gotovo isključivo čine kosovski Albanci.¹²¹ Tokom čitave 1998. godine kroz Dečane je prolazio pravac kojim je OVK na Kosovo

¹¹⁸ V., na primer., Branimir Jokić, T. 25873-25875, 25878-25880, 25921-25922 (23. april 2008. godine).

¹¹⁹ Optužnica, par. 77(c).

¹²⁰ Optužnica, par. 72(1).

¹²¹ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), *e-court*, str. 7; Vladimir Lazarević, T. 17761 (6. novembar 2007. godine).

dopremao naoružanje i ljudstvo koje je prošlo obuku u logorima u severnoj Albaniji.¹²² Iz tog razloga, vlasti SRJ/Srbije su nastojale da zadrže kontrolu nad tom opštinom.¹²³ Izveštaji MUP pokazuju da je OVK 1998. godine redovno izvodio napade na položaje MUP i VJ, pre svega u selima Prilep i Drenovac.¹²⁴ Sporadični okršaji između OVK i snaga SRJ/Srbije u Dečanima nastavili su se i 1999. godine.¹²⁵

3. Događaji u opštini Dečani krajem marta 1999. godine

52. Pretresno veće je u vezi s događajima koji su se krajem marta 1999. godine desili u Drenovcu i Belegu, selima u opštini Dečani, istočno i jugoistočno od grada Dečani, saslušalo tri svedoka tužilaštva. To su Mehmet Mazrekaj, seoski starešina i nastavnik iz Drenovca, svedokinja K58, kosovska Albanka, domaćica iz istog sela, i svedokinja K20, mlada kosovska Albanka koja je u noći 29. marta 1999. godine seksualno zlostavljana. Veće je pažljivo proučilo kredibilitet tih svedoka, uzevši u obzir, između ostalog, prigovore koji su u vezi s njihovim iskazima izneti prilikom unakrsnog ispitivanja i u završnim podnescima strana u postupku, kao i podudarnost tih iskaza s iskazima drugih svedoka i s dokumentarnim dokazima. Veće ima u vidu da optuženi nisu pozvali nijednog svedoka radi pobijanja iskaza svedokinje K20, svedokinje K58 i Mazrekaja o konkretnim događajima koji su se od 28. do 30. marta 1999. godine odigrali u Belegu. Iskaz Dragana Živanovića ne temelji se na neposrednom ličnom učešću u događajima u Belegu, zbog čega Veće daje prednost neposrednim dokazima svedokinje K20, svedokinje K58 i Mazrekaja. Svedokinja K20 je, prilikom svedočenja o tim događajima, na Veće ostavila utisak verodostojnog svedoka. Iako se njeno svedočenje u nekim pojedinostima razlikovalo od iskaza koji je dala u predmetu *Milošević* ona je, kao što se ovde opisuje, prilikom unakrsnog ispitivanja ta odstupanja objasnila na zadovoljavajući način. Između iskaza svedokinje K58 i iskaza Mazrekaja i svedokinje K20 postoji izvesno nepodudaranje, na primer, u vezi s tim kog su se tačno datuma odigrali događaji u Belegu, ali svedokinja K58 je spremno dopustila da je moguće da zbog vremena koje je

¹²² John Crosland, dok. pr. br. 3D505 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 8023-8024; Vladimir Lazarević, T. 17761 (6. novembar 2007. godine); Božidar Filić, T. 23930-23931 (7. mart 2008. godine).

¹²³ John Crosland, T. 9919 (8. februar 2007. godine); dok. pr. br. 3D505 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7969; Vladimir Lazarević, T. 17761 (6. novembar 2007. godine); Mehmet Mazrekaj, T. 5816 (3. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P1101 (Zapovest Komande PrK za podršku, 5. septembar 1998. godine).

¹²⁴ Dok. pr. br. 6D491 (SUP Đakovica, Dopunski izveštaj uz krivičnu prijavu, 21. decembar 1998. godine).

¹²⁵ Dok. pr. br. 6D1014 (Izveštaj MUP Prizren, 20. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1017 (Izveštaj MUP Prizren, 28. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D99 (Izveštaj VMK o incidentima na Kosovu vezanim za OVK); dok. pr. br. 6D1233 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 25. mart 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 6D1234 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 26. mart 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D614 (MUP, Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. do 20. juna 1999. godine), str. 699/581; Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 30; Dragan Živanović, T. 20469 (17. januar 2008. godine).

proteklo ne može dobro da se seti tačnih pojedinosti.¹²⁶ Što se tiče Mazrekaja, iako je on okolišao odgovarajući na pitanja u vezi s OVK i Veće ga smatra nepouzdanim svedokom u pogledu razmera aktivnosti OVK na tom području, njegov iskaz se, kad su u pitanju ključni događaji, podudara s iskazima svedokinje K20 i svedokinje K58. Generalno podudaranje ta tri zasebna iskaza navodi Veće na zaključak da su oni, opšte uzevši, pouzdani i Veće ih prihvata.

53. Svedokinja K58 i Mehmet Mazrekaj su posvedočili da je 27. marta 1999. godine policija ušla u Drenovac i iz njega isterala meštane kosovske Albance i druge koji su se tamo sklonili nakon što su pobjegli iz svojih sela, uključujući Glođane i Slup.¹²⁷ Zbog toga su svedokinja K58 i drugi stanovnici Drenovca otišli u obližnji Beleg.¹²⁸ Iako su i Mazrekaj i svedokinja K58 izjavili da su seljani bili "prisiljeni na odlazak" ili "isterani" iz Drenovca, nema dokaza da su nad njima u toj fazi počinjena konkretna dela nasilja. Mazrekaj je uz to rekao da je policija tu "evakuaciju" sela izvršila pod izgovorom neposredne opasnosti od NATO bombardovanja.¹²⁹ U ratnom dnevniku 125. motorizovane brigade, u čiju zonu odgovornosti su ulazila sela oko Dečana, uključujući Drenovac i Beleg, zabeleženo je da se 27. marta 1999. godine očekivao vazdušni desant NATO, ali se ne kaže gde.¹³⁰ U tom ratnom dnevniku je takođe zabeleženo da u zoni odgovornosti 125. motorizovane brigade 27. i 28. marta 1999. godine nije bilo NATO napada.¹³¹

54. Prognani seljani su u Beleg stigli oko 16:00 časova 27. marta 1999. godine.¹³² I svedokinja K58 i Mazrekaj su posvedočili da se toga dana čula pucnjava.¹³³ Nakon što je u Belegu proveo noć, Mazrekaj je sutradan video da su u to selo došle oružane snage, koje je opisao kao vojsku, policiju i pripadnike paravojnih snaga.¹³⁴ On je prilikom unakrsnog ispitivanja rekao da su vojnici nosili uniforme VJ i maske. "Pripadnike paravojnih snaga" je razlikovao po tome što su, mada su i oni

¹²⁶ Svedokinja K58, T. 7483 (29. novembar 2006. godine).

¹²⁷ Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 12; Mehmet Mazrekaj, T. 5810 (3. novembar 2006. godine). Veće napominje da su svedokinja K20 i Mehmet Mazrekaj izneli iste datume ključnih događaja koji se ovde opisuju. Svedokinja K58 je posvedočila da su snage SRJ/Srbije stigle u Drenovac 26. marta 1999. godine. Međutim, ona je u svom svedočenju rekla da je, s obzirom na dužinu vremena koje je proteklo, njeno sećanje, kad su u pitanju datumi, oslabilo, svedokinja K58, T. 7483 (29. novembar 2006. godine). Prema tome, imajući u vidu sled događaja i datum kada su civili napustili Beleg, u vezi s kojim se svedoci slažu, tačan datum je onaj koji su izneli svedokinja K20 i Mazrekaj.

¹²⁸ Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 12-13; T. 7483 (29. novembar 2006. godine).

¹²⁹ Mehmet Mazrekaj, T. 5801-5803 (2. novembar 2006. godine).

¹³⁰ Dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr), str. 8-10.

¹³¹ Dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr), str. 8-10.

¹³² Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 5.

¹³³ Svedokinja K58, T. 7470, 7483-7484 (29. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 13. Svedokinja K58 je posvedočila da je Beleg 28. marta stalno granatiran. Međutim, ona je priznala da je njeno sećanje, kad su u pitanju konkretni datumi, oslabilo, a nijedan drugi svedok nije u svom svedočenju pomenuo granatiranje Belega. Veće stoga ne prihvata njen prikaz granatiranja Belega. V. takođe Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 20.

¹³⁴ Mehmet Mazrekaj, T. 5808-5809 (3. novembar 2006. godine).

nosili "vojnu odeću", bili stariji od redovnih pripadnika VJ.¹³⁵ Veće napominje da je među dobrovoljcima koji su za vreme vazdušnih udara NATO uključeni u sastav VJ bilo i pripadnika paravojnih grupa¹³⁶ i da su rezervisti VJ, u čijim redovima je moglo biti i takvih dobrovoljaca, ponekad zajedno s uniformama VJ nosili i nestandardnu odeću, kao što su kape i maske, kao i da su ponekad imali duge brade.¹³⁷

55. Svedokinja K20 je ispričala kako su 28. marta u Beleg došli "srpski policajci i vojnici" ili "srpski policajci i [vojska]" u pratnji oklopnih vozila.¹³⁸ U selu je videla oklopne transportere i teško naoružanje¹³⁹ i rekla je da je na jednoj vrsti oružja koje je u ljude uperio jedan vojnik VJ videla "golub[ove] u krugu", što odgovara slici dva bela orla na crvenoj pozadini iz amblema VJ.¹⁴⁰ Pored toga, kada joj je pokazan foto-panel, ona je za pripadnike MUP izjavila da su nosili uniforme PJP.¹⁴¹ Svedokinja K58 je posvedočila da su vojska i policija došle 27. marta i da su se opet vratile 28. marta ujutro.¹⁴²

56. Ratni dnevnik 125. motorizovane brigade potvrđuje da je VJ u tom periodu izvodio operacije u Dečanima i da je bio angažovan u izvođenju borbenih dejstava i "pružanju pomoći" snagama MUP.¹⁴³ Tadašnji komandant 125. motorizovane brigade Dragan Živanović takođe je potvrdio da je krajem marta 1999. godine VJ izvodio dejstva na području Dečana, ali je rekao da je jedini okršaj s OVK negde u to vreme izbio 29. marta u obližnjem selu Požare/Poshar, gde je VJ uputio tri tenka radi pomoći MUP.¹⁴⁴ Mazrekaj je takođe posvedočio da je u to vreme na tom

¹³⁵ Mehmet Mazrekaj, T. 5809 (3. novembar 2006. godine).

¹³⁶ V., na primer., naređenje Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, u skladu s kojim su pripadnici paravojnih jedinica mogli da postanu dobrovoljci ukoliko su zadovoljili na proveru, dok. pr. br. P1479 (Naređenje u vezi s dobrovoljcima, 7. april 1999. godine), str. 3; i iskaz Branka Gajića da su se članovi paravojne grupe "Pauk" priključili 125. motorizovanoj brigadi "mimo" procedure za prihvata, Branko Gajić, T. 15308-15312 (10. septembar 2007. godine).

¹³⁷ Svedok K73, T. 3310 (13. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P1599 (Fotografija koja prikazuje oružane snage SRJ i Srbije).

¹³⁸ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2515-2516, 2519-2520 (zapečaćeno).

¹³⁹ Ona je opisala dolazak vojnih kamiona i vozila kao što su BRDM-2, Praga i BOV-3 s protivavionskim artiljerijskim oruđem, u kojima su bili ljudi kako u plavim tako i u zelenim maskirnim uniformama. Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 2, 5, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2521 (zapečaćeno).

¹⁴⁰ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2520 (zapečaćeno); dok. pr. br. P1323 (Tabela s oznakama VJ i MUP), str. 1.

¹⁴¹ Dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-), T. 2518-2519 (zapečaćeno); dok. pr. br. P1326 (Dokazni predmet s primerima raznih uniformi koje su koristile jedinice VJ i MUP), fotografija 6.

¹⁴² Svedokinja K58, T. 7464, T. 7469 (29. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 2-4.

¹⁴³ Dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr), str. 10; v. takođe dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 3-4.

¹⁴⁴ Dragan Živanović, T. 20469-20470 (17. januar 2008. godine); dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr), str. 10; dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), *e-court*, str. 21.

području izbio sukob između OVK i "srpskih vojnika".¹⁴⁵ Na osnovu opisa ljudstva koje su dali svedokinja K20, Mazrekaj i svedokinja K58, potvrde iz ratnih dnevnika o prisustvu snaga VJ na tom području i drugih dokaza na koje se upućuje gore u tekstu, Veće se uverilo da su pripadnici VJ, uključujući rezerviste VJ koji su opisani kao pripadnici paravojsnih snaga, i pripadnici MUP, uključujući PJP, stigli u Beleg 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma.

57. U izveštaju VMK o incidentima za koje je odgovoran OVK kaže se da je OVK 22. marta 1999. godine proterao pet srpskih porodica iz sela Loćane/Lloqan, nedaleko od Drenovca.¹⁴⁶ Mazrekaj je potvrdio da su ti Srbi otišli iz pomenutog sela, ali je rekao da ne zna za navedeni incident.¹⁴⁷ Osim tog navodnog primera aktivnosti OVK na tom području, nema dokaza da je OVK od 26. do 29. marta 1999. godine bio aktivan u Belegu.¹⁴⁸ Štaviše, svedokinja K20 je posvedočila da u Belegu nije bilo snaga OVK, mada ih je na tom području bilo.¹⁴⁹

58. Dana 29. marta oko 06:00 časova, jedan od policajaca je naredio svedokinji K20 i njenoj porodici da odu u podrum jedne druge kuće u selu, u kojem je u pretrpanim uslovima već bilo zatočeno oko 300 ljudi iz Belega, Crnobrega/Carrabreg, Drenovca i Slupa, a među njima je bilo i mnogo dece.¹⁵⁰ Većinom su to bile žene i deca jer su muškarci iz tih sela prethodnih dana pobjegli.¹⁵¹ Međutim, šezdesetak muškaraca je ostalo i njih su tamo zatočile snage SRJ/Srbije.¹⁵² U toku dana je cela grupa kosovskih Albanaca odvedena na jednu poljanu, gde su pripadnici snaga SRJ/Srbije neke od njih pretresli, a druge su vratili u podrum da ih tamo pretresu.¹⁵³ Svedokinja K20 je ispričala kako je jedan muškarac kosovski Albanac na njene oči pretučen zato što se obratio

¹⁴⁵ Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 5; T. 5837-5838 (3. novembar 2006. godine). Mazrekaj je izjavio da je čuo da je OVK tom prilikom ubio 18 "srpskih vojnika", ali Veće smatra da je taj broj preteran.

¹⁴⁶ Dok. pr. br. 3D99 (Izveštaj VMK o incidentima na Kosovu vezanim za OVK), str. 6.

¹⁴⁷ Mehmet Mazrekaj, T. 5851-5852 (3. novembar 2006. godine).

¹⁴⁸ Postoje dokazi da je OVK bio prisutan u Belegu 1998. godine; dok. pr. br. 6D698 (Zapovest PrK, 5. septembar 1998. godine), uvršten u spis i pod br. P1101; dok. pr. br. 6D776 (Spisak mesta na Kosovu čiji su stanovnici iseljeni pod pritiskom OVK), str. 3; dok. pr. br. 6D103 (Izjava Aljaja Ibera od 20. avgusta 1998. godine); v., međutim, svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2556 (zapečaćeno). V. takođe dok. pr. br. 6D1014 (Izveštaj MUP Prizren, 20. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1017 (Izveštaj MUP Prizren, 28. januar 1999. godine).

¹⁴⁹ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2517 (zapečaćeno). V. takođe dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 28. mart 1999. godine), str. 1.

¹⁵⁰ Svedokinja K20, T. 10055 (9. februar 2007. godine); dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 2-3, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2521 (zapečaćeno).

¹⁵¹ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6.

¹⁵² Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6.

¹⁵³ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 3-4; Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 7; svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 5.

komandantu i na njegovo pitanje šta je po nacionalnosti odgovorio da je Albanac.¹⁵⁴ I Mehmeta Mazrekaja, jednog od tada zatočenih u podrumu, pretukao je i kasnije skinuo i pretresao, jedan pripadnik saobraćajne policije iz Dečana u uniformi redovne policije, koga je Mazrekaj poznao jer je bio njegov bivši učenik.¹⁵⁵ Svedokinja K58 je takođe potvrdila da je videla kako Mazrekaja tuče jedan policajac.¹⁵⁶ Mazrekaj je, pored toga, video kako policija i "pripadni[ci] paravojnih snaga" tuku i maltretiraju druge muškarce.¹⁵⁷

59. Mazrekaj, svedokinja K20 i svedokinja K58 svedočili su o ubijanju, između ostalih, Qazima Hulaja, Dauta Alickaja, Nezira Vishaja i Naima Vishaja, izvršenom dok su policija i "pripadni[ci] paravojnih snaga" okupljali meštane Belega kosovske Albance. Iako se u Optužnici nijedno od tih ubijanja ne stavlja na teret optuženima kao ubistvo, dokazi u vezi s tim su Veću relevantni za razmatranje situacije u selu i okolnosti pod kojima su kosovski Albanci koji su se tamo nalazili krajem marta 1999. godine otišli iz tog sela. Svedokinja K58 je ispričala kako je, dok je, po nalogu policije, zajedno s grupom od stotina ljudi odlazila iz kuće Naima Vishaja u Belegu, videla kako su Neziru Vishaju pucali u obraz.¹⁵⁸ U vezi s Dautom Alickajem, rekla je da ga je videla kako pada na zemlju nakon što je na njega pucao isti policajac koji je pucao na Nezira Vishaja.¹⁵⁹ Mazrekaj je posvedočio da je video kako telo Dauta Alickaja leži između dve kuće.¹⁶⁰ On je čuo da su pripadnici snaga SRJ/Srbije iz vatrenog oružja ubili Qazima Hulaja dok je bežao iz jedne kuće u Belegu i da je Daut Alickaj takođe ubijen.¹⁶¹ Svedokinji K20 je jedna žena zatočena u podrumu ispričala da su njenog oca i rođaka ubili pripadnici policije i vojske.¹⁶² Svedokinja K20 je od jedne druge osobe s kojom je bila zatočena u podrumu takođe čula da su "Srbi" ubili dvojicu ljudi iz Belega koji su pokušavali da se predaju.¹⁶³

60. Dana 29. marta popodne zatočenim kosovskim Albancima je naređeno da izađu iz podruma, nakon čega se maltretiranje nastavilo.¹⁶⁴ Svedokinja K20 je posvedočila da su odvedeni na jednu

¹⁵⁴ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2523 (zapečaćeno).

¹⁵⁵ Mehmet Mazrekaj, T. 5810, 5834 (3. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 7.

¹⁵⁶ Svedokinja K58, T. 7487 (29. novembar 2006. godine), svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 15.

¹⁵⁷ Mehmet Mazrekaj, T. 5810 (3. novembar 2006. godine); v. takođe svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 5.

¹⁵⁸ Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 13-14.

¹⁵⁹ Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 14.

¹⁶⁰ Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 9.

¹⁶¹ Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 6-7.

¹⁶² Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2521 (zapečaćeno).

¹⁶³ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 3.

¹⁶⁴ Mehmet Mazrekaj, T. 5810 (3. novembar 2006. godine).

obližnju poljanu. Policajci i stotinak vojnika putem su im pretili, upirući u njih teško naoružanje, a neke muškarce su tukli puškama.¹⁶⁵ Seljane su sve "pretresli" kako bi se videlo da li kriju novac, a dokumenti i stvari od vrednosti su im oduzeti.¹⁶⁶ Ženama je naloženo da skinu odeću i one su pretresene, a zatim su, često noseći odeću u rukama, vraćane na poljanu, gde su morale da čekaju na kiši dok nije pao mrak.¹⁶⁷ Međutim, svedokinja K58 je posvedočila da je seljanima sutradan vraćen deo zaplenjene imovine, uključujući nakit i zlato oduzete ženama.¹⁶⁸ Veće stoga ne smatra da su tim iskazima dokazani navodi o pljački.

61. Kad je pao mrak, žene su, uključujući svedokinju K20 i svedokinju K58, odvedene bilo u jednu od dve prostorije u jednoj kući u Belegu bilo u staju ili štalu u dvorištu te kuće.¹⁶⁹ Kasnije te večeri, u jednu od prostorija u kojoj su bile zatočene žene ušla su dvojica-trojica vojnika VJ i jedan policajac, od kojih je barem jedan govorio albanski,¹⁷⁰ i rekli da im trebaju "devojke" za čišćenje.¹⁷¹ Neke starije žene su se dobrovoljno javile, ali vojnici su uz pomoć baterijskih lampi odabrali pet mlađih žena ili devojaka.¹⁷² Svedokinja K20, jedna od pet tako odabranih, objasnila je da su ih vojnici ponudili cigaretama i osvetlili im lica baterijskim lampama, nakon čega su dvema od devojaka rekli da se vrate u prostoriju.¹⁷³ Ostale tri su zatim odvedene u jednu drugu kuću.¹⁷⁴

¹⁶⁵ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 3-4, svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2523-2524 (zapečaćeno).

¹⁶⁶ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2524-2525 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4; svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 14-17, svedokinja K58, T. 7468 (29. novembar 2006. godine).

¹⁶⁷ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4; svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 5; Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 8.

¹⁶⁸ Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 16-17; svedokinja K58, T. 7468 (29. novembar 2006. godine).

¹⁶⁹ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2525-2526 (zapečaćeno); svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 16.

¹⁷⁰ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2526-2527 (zapečaćeno); svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 16.

¹⁷¹ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2527 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4; svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 6, 16; svedokinja K58, T. 7467, 7477 (29. novembar 2006. godine).

¹⁷² Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2527 (zapečaćeno); svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 6.

¹⁷³ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2527 (zapečaćeno).

¹⁷⁴ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4-5, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2527-2528 (zapečaćeno).

62. Svedokinja K20 je sama odvedena u kupatilo, gde joj je jedan od vojnika silom skinuo odeću i silovao je.¹⁷⁵ Dok se to dešavalo, policajac i ostali vojnici su stajali na vratima i povremeno osvetljavali prizor baterijskom lampom.¹⁷⁶ Kad je prvi vojnik završio, svedokinja K20 je pokušala da se obuče, ali ju je policajac ošamario i ona je privremeno izgubila svest. Nakon toga ju je silovao drugi vojnik, a onda i treći.¹⁷⁷ Iako joj je policajac nakon trećeg vojnika rekao da će taj biti poslednji, u kupatilo je iz hodnika ušao i četvrti vojnik, koji ju je takođe silovao.¹⁷⁸ Svedokinja K20 nije mogla vojnike opisati pojedinačno, ali je posvedočila da su nosili zelene maskirne uniforme, neki s oznakama, i da su svi govorili srpski.¹⁷⁹ Dok je svedokinja K20 silovana u kupatilu, iz susedne prostorije je čula vriske jedne od druge dve devojke koje su s njom dovedene u tu kuću.¹⁸⁰ Kad joj je dozvoljeno da ode odatle, onaj policajac koji je govorio albanski rekao joj je: "[OVK] je radila gore stvari od ovoga što su ti oni uradili. Možeš ti njih da izdržiš."¹⁸¹ Dok je odlazila, čula je i drugu od dveju odabranih devojaka kako vrišti. Otprilike pola sata nakon što se vratila na mesto gde su bile zatočene ostale žene, jedna od dve devojke koje su s njom odvedene se vratila, a nakon izvesnog vremena i druga. Prva od njih je rekla da nije morala ništa da radi; druga je samo rekla da je morala da čisti, ali je izgledala "izgubljena".¹⁸² Svedokinja K20 je zaključila da su i te dve devojke silovane jer je "[nj]ihovo vrištanje [...] bilo isto kao i moje dok su me silovali".¹⁸³

63. Svedokinja K58 je rekla da su, dok svedokinje 20 i drugih dveju devojaka nije bilo, "pripadni[ci] paravojnih snaga", koji su u prostorije dolazili oko četiri-pet puta, izdvojili još neke mlade žene i odveli dvadesetak mladih žena ili devojaka, od kojih su poslednju vratili otprilike u 05:00 časova.¹⁸⁴ Te devojke su se vraćale raščupane i uplakane i svedokinja K58 je čula jednu od njih kako svojoj majci govori da je silovana.¹⁸⁵

64. Na osnovu ubedljivog iskaza svedokinje K20 o pretrpljenim patnjama, potkrepljenog iskazom svedokinje K58, Veće se uverilo da su nju silovali vojnici VJ. S obzirom na okolnosti koje

¹⁷⁵ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2529-2530 (zapečaćeno).

¹⁷⁶ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2531 (zapečaćeno).

¹⁷⁷ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2531 (zapečaćeno).

¹⁷⁸ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 5.

¹⁷⁹ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2538-2540 (zapečaćeno).

¹⁸⁰ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6.

¹⁸¹ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 5.

¹⁸² Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6.

¹⁸³ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2532 (zapečaćeno).

¹⁸⁴ Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 6.

su opisale svedokinja K20 i svedokinja K58, odnosno činjenicu da su tokom čitave noći mlade žene izdvajane i odvođene na duže periode, i u svetlu toga da je svedokinja K20 izjavila da je čula vrištanje drugih dveju mladih žena odvedenih u isto vreme kad i ona, Veće smatra da je jedini razuman zaključak taj da su najmanje njih dve takođe seksualno zlostavljane i da je žena koju je svedokinja K58 čula kako se jada takođe silovana.

65. Žene su u kući držane do sutradan ujutro, 30. marta 1999. godine, kada im je oko 08:00 ili 09:00 časova jedan policajac, koga je svedokinja K20 opisala kao "komandant[a]", rekao da napuste selo i odu u Albaniju.¹⁸⁶ Svedokinja K58 je izjavila da je ženama rečeno: "Odlazite u Albaniju. Tražili ste NATO."¹⁸⁷ Prognani seljani su zatim organizovani u konvoj, na čije čelo su postavljena tri oklopna transportera (jedan vojni i dva policijska), i prisiljeni na odlazak, a dozvolu da idu s konvojem dobila su i desetorica starijih muškaraca, kako bi mogla da voze traktore.¹⁸⁸ Međutim, 40-50 muškaraca (od toga i neki iz Drenovca i Slupa) zadržano je i od tada o njima niko ništa nije čuo.¹⁸⁹

66. Dragan Živanović je u svom svedočenju rekao da na toj lokaciji nije moglo biti oklopnih vozila VJ, budući da njegova jedinica (125. motorizovana brigada) tada u tom rejonu nije imala oklopne transportere.¹⁹⁰ Međutim, na osnovu podudarnih iskaza Mazrekaja i svedokinje K20 da su snage VJ bile prisutne u Belegu, Veće zaključuje da su se u tom selu od 28. do 30. marta 1999. godine nalazila oklopna vozila VJ i MUP.

67. Ti kosovski Albanci iz Drenovca, Belega i drugih okolnih sela nakon toga su, u konvoju od oko 1.000 raseljenih lica, krenuli ka jugu, u pravcu Kukësa u Albaniji.¹⁹¹ Putem su ih često zaustavljali pripadnici MUP i VJ i tražili da im pokažu lične dokumente, koji su tim ljudima već bili oduzeti u Belegu.¹⁹² Mazrekaj je, međutim, napustio konvoj i otišao u Istinić, severno od grada

¹⁸⁵ Svedokinja K58, T. 7468 (29. novembar 2006. godine); svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 6.

¹⁸⁶ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6.

¹⁸⁷ Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 17; svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6; svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2533 (zapečaćeno).

¹⁸⁸ Mehmet Mazrekaj, T. 5811-5813 (3. novembar 2006. godine); svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 2.

¹⁸⁹ Svedokinja K20, dok. pr. br. P2670 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2533 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6; svedokinja K58, T. 7468 (29. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 16.

¹⁹⁰ Dragan Živanović, T. 20471 (17. januar 2008. godine).

¹⁹¹ Mehmet Mazrekaj, T. 5811-5812 (3. novembar 2006. godine); Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 10; svedokinja K20, dok. pr. br. P2669 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 6; svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 7.

¹⁹² Svedokinja K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), str. 7; Mehmet Mazrekaj, T. 5813 (3. novembar 2006. godine).

Dečani, kako bi pronašao svoju porodicu. On i njegova porodica su zatim, kad su "Srbi" počeli da granatiraju Istinić,¹⁹³ zajedno otišli u Albaniju. On je putem video kako policija na jednom mostu u Đakovici oduzima lične dokumente nekim drugim kosovskim Albancima koji su bežali.¹⁹⁴

4. Konstatacije

68. Veće zaključuje da su 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma pripadnici MUP, uključujući pripadnike PJP, i pripadnici VJ, uključujući "paravojne" rezerviste VJ, došli u Beleg i zatočili, šikanirali, do gola skinuli i pretresli kosovske Albance iz tog i okolnih sela, kao i da su više muškaraca kosovskih Albanaca fizički napali i seljanima oduzeli lične dokumente. Dana 29. marta 1999. godine ili približno tog datuma neki od tih pripadnika VJ i MUP su najmanje četiri zatočene mlade žene odveli u jednu zgradu, gde su dve silovali, a druge dve seksualno zlostavljali. Sutradan su seljane prisilili da napuste Beleg i odu u Albaniju, ali je određeni broj muškaraca zadržan.

69. Veće se uverilo da VJ i MUP tada nisu bili angažovani u borbama s OVK u Belegu i da na tom području nije bilo vazdušnih udara NATO. Veće konstatuje da su pripadnici VJ i MUP u Dečanima delovali zajedno kako bi obezbedili da proterani kosovski Albanci odu i kontrolisali pravac kojim će oni otići. Veće stoga konstatuje da je proterivanje grupe kosovskih Albanaca iz Belega izvršeno na organizovan način, uz korišćenje snaga i resursa pod kontrolom državnih organa SRJ i Srbije, uključujući VJ i MUP.

C. ĐAKOVICA

1. Optužbe iz Optužnice

70. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za tri kategorije krivičnih dela u osnovi, za koja se navodi da su počinjena u opštini Đakovica od 24. marta 1999. do 11. maja 1999. godine: prisilno raseljavanje, ubistvo i progon.

71. Konkretno činjenične tvrdnje u vezi s Đakovicom iznete su u paragrafima 72(h) i 75 (g) i (h) Optužnice, koji glase kako sledi:

Do marta 1999. godine broj stanovnika u gradu Đakovica/Gjakovë značajno je porastao zbog velikog broja interno raseljenih lica koja su napuštala svoja sela bežeći pred hotimičnim granatiranjem snaga SRJ i Srbije tokom 1998. godine i od oružanog sukoba između tih snaga i Oslobođilačke vojske Kosova. Stalno kretanje tih interno raseljenih lica pojačano je nakon 24. marta 1999, kad su se, nakon nasilnih proterivanja u gradu

¹⁹³ Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 10.

¹⁹⁴ Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 18. septembra 2004. godine), str. 10; Mehmet Mazrekaj, T. 5838 (3. novembar 2006. godine).

Đakovica/Gjakovë, mnoga interno raseljena lica vratila iz grada Đakovice/Gjakovë u okolna sela, iz kojih su ih snage SRJ i Srbije ponovo proterale. Te snage su kontrolisale i koordinisale kretanje ovih interno raseljenih lica na putu iz ovih sela u grad Đakovicu/Gjakovë i natrag, a na kraju i do granice između Kosova i Republike Albanije. Oni koji su išli pešice, poslani su iz grada Đakovice/Gjakovë direktno na jedan od nekoliko graničnih prelaza. Oni koji su putovali motornim vozilima, usmeravani su tako da pre granice i prelaska u Republiku Albaniju skrenu prema gradu Prizrenu.¹⁹⁵

Počev od 24. marta 1999. ili približno od tog datuma pa sve do 11. maja 1999, snage SRJ i Srbije počele su da prisiljavaju stanovnike grada Đakovice/Gjakovë na odlazak. Pripadnici snaga SRJ i Srbije rasporedili su se po gradu i, idući od kuće do kuće, naređivali kosovskim Albancima da napuste svoje domove. U nekim slučajevima ljudi su ubijani, a mnogima je prećeno smrću. Mnoge kuće i radnje koje su pripadale kosovskim Albancima zapaljane su, dok su radnje Srba bile zaštićene. Dana 24. marta 1999. godine, stara džamija u Rogovu/Rogovë i istorijska četvrt u Đakovici/Gjakovë, gde su se nalazili i bazar, Hadum džamija i islamska biblioteka pored nje, bili su među nekoliko kulturnih objekata koji su velikim delom i/ili potpuno uništeni. U periodu od 2. do 4. aprila 1999. godine, na hiljade kosovskih Albanaca koji su živeli u gradu Đakovica/Gjakovë i susednim selima priključili su se velikoj koloni, bilo pešice ili kolima, kamionima i traktorima, i krenuli prema granici s Albanijom. Snage SRJ i Srbije usmeravale su ljude koji su bežali na unapred određene pravce, a putem su na kontrolnim punktovima pripadnici tih snaga većini kosovskih Albanaca oduzimali lične dokumente i automobilske tablice. U nekim slučajevima, za prevoz lica do granice s Albanijom korišćeni su kamioni jugoslovenske vojske.¹⁹⁶

Pored toga, krajem marta i u aprilu 1999. godine, snage SRJ i Srbije silom su proterale kosovske Albance, stanovnike mnogih sela u opštini Đakovica/Gjakovë, između ostalog iz sela Dobroš/Dobrosh, Korenica/Korenicë i Meja/Mejë. Mnogim stanovnicima je zatim naredeno, ili im je bilo dozvoljeno, da se vrata u svoja sela, da bi ih snage SRJ i Srbije ponovo odatle proterale. U ranim jutarnjim časovima 27. aprila 1999. ili otprilike u to vreme, snage SRJ i Srbije krenule su u veliki napad na doline Carragojs, Erenik i Trava (opština Đakovica/Gjakovë) i na preostale stanovnike gorepomenutih sela, u nameri da isteraju stanovništvo iz tog kraja. Ovde je raspoređen veliki broj vojnika i policajaca i postavljeno nekoliko kontrolnih punktova. U mestima Meja/Mejë, Korenica/Korenicë i Meja Orize/Orize, veliki ali još uvek neutvrđeni broj kosovskih Albanaca, civila muškog pola, izdvojen je iz mase seljana koji su bežali, odveden i pogubljen. Tokom celog tog dana seljani su, pred direktnim pretnjama snaga SRJ i Srbije, napuštali svoje kuće i priključivali se nekom od nekoliko konvoja izbeglica na traktorima, konjskim zapregama i u kolima, i na kraju prešli u Albaniju. Mnogim kosovskim Albancima snage SRJ i Srbije su, pre nego što će preći granicu, oduzele lična dokumenta.¹⁹⁷

Kasno uveče 1. aprila 1999. ili približno u to vreme pa do ranog jutra 2. aprila 1999. godine, snage SRJ i Srbije su preduzele akciju u delu grada Đakovica/Gjakovë koji se zove Qerim. Tokom nekoliko sati, pripadnici snaga SRJ i Srbije su silom ulazili u kuće kosovskih Albanaca u Qerimu, ubijali stanare i zatim palili zgrade. Uništeno je na desetine kuća i poginulo više od 50 lica. Na primer, u kući u ulici Miloša Gilića/Millosh Giliq broj 157, snage SRJ i Srbije su otvorile vatru na stanare, a zatim zapalile kuću. U pucnjavi i požarima koje su izazvale snage SRJ i Srbije samo na toj jednoj lokaciji poginulo je 20 kosovskih Albanaca, od kojih su 19 bili žene i deca. (Lica ubijena na toj lokaciji čija su imena poznata navedena su u Prilogu G koji je priložen kao dodatak [...])¹⁹⁸

¹⁹⁵ Optužnica, par. 72(h).

¹⁹⁶ Optužnica, par. 72(h)(i).

¹⁹⁷ Optužnica, par. 72(h)(ii).

¹⁹⁸ Optužnica, par. 75(g).

U ranim jutarnjim časovima 27. aprila 1999. ili približno u to vreme, snage SRJ i Srbije masovno su krenule u napad na kosovske Albance, stanovnike dolina Carragojs, Erenik i Trava (opština Đakovica/Gjakovë) u nameri da isteraju stanovništvo s tog područja. Angažovan je veliki broj pripadnika snaga SRJ i Srbije i postavljeno nekoliko kontrolnih punktova. Celog tog dana, seljani su napuštali svoje domove pred direktnom pretnjom snaga SRJ i Srbije i priključivali se nekom od konvoja izbeglica na traktorima, konjskim zapregama i u kolima. U Meji/Mejë, Korenici/Korenicë i Meji Orize/Orize, iz mase seljana koji su bežali izdvojen je i odveden velik i još neutvrđen broj civila muškaraca, kosovskih Albanaca. Mnogi od ovih muškaraca pogubljeni su po kratkom postupku, a oko 300 lica je nestalo. Lična dokumenta najmanje sedmoro lica i posmrtni ostaci mnogih od tih 300 lica koja su poslednji put viđena kod Meje/Mejë 27. aprila 1999. nađeni su u tajnoj masovnoj grobnici u centru za obuku SAJ u Batajnici, pored Beograda, u Srbiji.¹⁹⁹

72. U Optužnici se dalje tvrdi da su gorenavedena ubistva u Đakovici,²⁰⁰ kao i "bezobzirn[o] razaranj[e] ili nanošenj[e] štete verskim objektima kosovskih Albanaca",²⁰¹ uključujući džamije u Đakovici, takođe predstavljali progon.²⁰²

2. Glavni svedoci

73. Više svedoka koje su pozvali tužilaštvo i odbrana dalo je iskaze o zločinima počinjenim, kako se navodi, u Đakovici u periodu na koji se odnosi Optužnica. Pošto su neki od njih posebno važni, Veće će razmotriti njihov kredibilitet i pouzdanost pre nego što pređe na analizu bitnih dokaza u vezi s ovom opštinom. Na iskaze koje je dao svaki od svedoka ili koji se odnose na te svedoke upućuje se na relevantnom mestu u ovom odeljku a, u nekim slučajevima, na njih se posebno upućuje i u sledećim ocenama.

74. Svedok K90 bio je vojnik VJ stacioniran u Đakovici. On je prilikom usmenog svedočenja ublažio navode koje je u svojoj izjavi svedoka izneo u vezi s umešanošću VJ u kažnjive aktivnosti u Đakovici, pre svega tako što je tražio da se u vezi s ponašanjem VJ prema civilima kosovskim Albancima izrazi "proterivanj[e]" i "proterano" zamene izrazima "premeštanj[e]" i "premešteno". Međutim, njegov iskaz se podudara s iskazima koje su dali drugi svedoci. Na primer, njegov prikaz paljenja zgrada u gradu Đakovici podudara se s prikazom Fuata Haxhibeqirija, a njegov opis događaja koji su se u toku operacije u dolini Reka desili u vezi s Korenicom i Mejom podudara se s opisima drugih pripadnika VJ, svedoka K73 i Nike Peraja, kao i s opisima civila Merite Deda i Lizane Malaj. Kredibilitet svedoka K90 je napadnut u više navrata, između ostalog, od strane Vlatka Vukovića, ali, kao što se objašnjava dole u tekstu, ti napadi su bili neutemeljeni. Isto tako, druga osporavanja prisustva svedoka K90 za vreme operacije u dolini Reka zasnivali su se na

¹⁹⁹ Optužnica, par. 75(h).

²⁰⁰ Optužnica, par. 76.

²⁰¹ Optužnica, par. 77(d).

²⁰² Optužnica, par. 77(d).

izjavama pojedinaca koji nisu pozvani kao svedoci i koje nisu uvrštene u spis.²⁰³ Iskaz svedoka K90 je osporavan i u vezi s njegovom tvrdnjom da su 27. aprila ranjena trojica pripadnika 2. motorizovanog bataljona 549. motorizovane brigade jer je u ratnom dnevniku te jedinice zabeleženo da je treći od tih ljudi, u stvari, ranjen 28. aprila.²⁰⁴ S obzirom na činjenicu da su dvojica od trojice ljudi koje je pomenuo svedok K90 doista ranjena 27. aprila, Veće ne smatra da to podrijava pouzdanost njegovog iskaza. Shodno tome, Veće smatra da je svedok K90, opšte uzevši, verodostojan i pouzdan u vezi s onim pitanjima iz svoje izjave koja je potvrdio u svom usmenom svedočenju.

75. Hani Hoxha, kosovski Albanac, bio je stanovnik grada Đakovice. Njegov iskaz o događajima na Vejsinom porodičnom kompleksu početkom aprila 1999. godine u svim se bitnim aspektima podudara s iskazima Lulzima Vejse i Drena Caka, a isto važi i za njegov prikaz napuštanja Kosova, izuzev činjenice da je izjavio da su na graničnom prelazu Čafa Prushit ljudima oduzimate lične isprave. Veće napominje da, iako Vejse u svojoj izjavi nije pomenuo takvo oduzimanje dokumenata, on o tome nije pitan prilikom usmenog svedočenja. Pored toga, a to je u skladu s Hoxhinom tvrdnjom, i svedok K74 je izjavio da su na tom graničnom prelazu ljudima oduzimani lični dokumenti. Shodno tome, Veće smatra da je Hoxha, opšte uzevši, verodostojan i pouzdan.

76. Lulzim Vejse i Dren Caka, kosovski Albanci, bili su stanovnici grada Đakovice. Njihovi prikazi događaja na Vejsinom porodičnom kompleksu su uverljivi, međusobno konzistentni i potkrepljeni forenzičkim dokazima koji su prihvaćeni u ovom predmetu. Veće smatra da su oni i verodostojni i pouzdani. Veće je posebno vodilo računa o činjenici da je Drenu Caki u vreme događaja o kojima je govorio bilo svega deset godina. On je na Veće ostavio utisak zrelog mladića.

77. Merita Deda, kosovska Albanka, bila je stanovnik sela Guska/Guskë, opština Đakovica. Njen iskaz o događajima koji su se desili tokom operacije u dolini Reka izvedene u aprilu 1999. godine podudara se s iskazom Lizane Malaj i potkrepljen je iskazima svedoka K90 i svedoka K73. Pored toga, taj iskaz se podudara s relevantnim forenzičkim dokazima. Pošto je ukazano na određene nepodudarnosti između njenog iskaza i njenih ranijih izjava, Veće se na dokaze koje je predočila Deda oslanjalo samo ako su bili potkrepljeni drugim dokazima.²⁰⁵

²⁰³ Svedok K90, T. 9438 (30. januar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica).

²⁰⁴ Svedok K90, T. 9330 (29. januar 2007. godine), T. 9432 (30. januar 2007. godine); dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11-12 (zapečaćeno).

²⁰⁵ Dok. pr. br. 3D2 (Izveštaj Međunarodne krizne grupe s bazom podataka), str. 1; Merita Deda, T. 1412 (10. avgust 2006. godine).

78. Svedok K73 je bio vojnik VJ. Njegov iskaz se podudara s iskazima drugih svedoka koji nisu s njim povezani, uključujući Meritu Deda, svedoka K90 i Lizane Malaj. On je kompetentno učestvovao u identifikaciji uniformi i opreme i navodio kada nešto nije znao. Uz to, on govori srpski i albanski i dolazi iz porodice oficira VJ. Njemu je nesumnjivo bilo teško da iznosi dokaze koji ukazuju na kažnjivo ponašanje vojnika VJ i Veće smatra da to njegov iskaz čini verodostojnim. Iz tih razloga, Veće smatra da je svedok K73 i verodostojan i pouzdan.

79. Lizane Malaj, kosovska Albanka, bila je stanovnik sela Korenica, opština Đakovica. Ona je na Veće ostavila utisak pouzdanog svedoka. Njen iskaz o događajima koji su se desili u toku operacije u dolini Reka podudara se s iskazima drugih svedoka, uključujući Meritu Deda. Pored toga, njeno svedočenje se podudara s forenzičkim dokazima koji su prihvaćeni u ovom predmetu. Stoga Veće prihvata njen iskaz.

80. Martin Pnishi, kosovski Albanac, bio je stanovnik sela Meja, opština Đakovica. Pnishi je prikaz operacije u dolini Reka podudara se s rečima svedoka K90 i Nike Peraja. Nepodudaranje njegovog opisa situacije na Kosovu 1998. godine i opisa Merite Deda nije značajno, budući da je ona ispričala šta je lično doživela kao mlada devojka, dok je on govorio o opštoj situaciji.²⁰⁶ Shodno tome, Veće smatra da je on verodostojan i, opšte uzevši, pouzdan.

81. Fuat Haxhibeqiri, kosovski Albanac, bio je stanovnik grada Đakovice. Veće napominje da se Haxhibeqirijev iskaz u velikoj meri temelji na dokazima iz druge ruke, a ne na ličnom iskustvu, i da su neki delovi tog iskaza zbunjujući. U skladu sa svojom Odlukom od 8. septembra 2006. godine, kojom je ograničilo prihvatanje delova Haxhibeqirijevog iskaza, Veće je spremno da se osloni samo na one delove njegovog iskaza koji se temelje na neposrednom ličnom iskustvu ili one koji se podudaraju s drugim dokazima iz nezavisnih izvora.²⁰⁷

82. Nike Peraj je bio oficir u 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi VJ i poreklom je s područja Đakovice. Njegov prikaz operacije u dolini Reka je uverljiv i podudara se s nezavisnim iskazima koje su dale kosovske Albanke s područja Meje, odnosno Korenice, Lizane Malaj i Merita Deda, kao i drugi pripadnici VJ, svedok K90 i svedok K73. Prilikom unakrsnog ispitivanja, osporavan je Perajev iskaz o identitetu oficira VJ koji je, kako je Peraj izjavio, bio s njim kada je 27. aprila 1999. godine video više incidenata oko Meje. Peraj je priznao da je dao ime jednog drugog oficira VJ kako bi zaštitio identitet osobe koja je, u stvari, bila s njim. On je to učinio na zahtev te osobe, Sergeja Perovića. Imajući u vidu da je to priznanje dato smesta i bez okolišanja, Veće ne smatra da

²⁰⁶ Martin Pnishi, T. 1520 (11. avgust 2006. godine). V. takođe Merita Deda, T. 1416-1422 (10. avgust 2006. godine).

to podriva njegov kredibilitet u vezi s bitnim pitanjima. Kritike koje su u vezi s Perajevim iskazom izneli drugi svedoci, pripadnici VJ, su ili nejasne ili neutemeljene, kao što je, na primer, tvrdnja da on s obzirom na svoj nizak čin ne bi mogao da uđe na komandno mesto VJ.²⁰⁸ Naime, Peraj je mogao da uđe na Komandno mesto u gradu Đakovici, koje je delom bilo smešteno u Domu kulture, što je potvrdio i Zdravko Vintar, pripadnik VJ iz iste jedinice kao i Peraj.²⁰⁹ Shodno tome, Veće smatra da je Peraj, opšte uzevši, verodostojan i pouzdan.

83. Zdravko Vintar je bio načelnik Organa za informisanje i moral 52. artiljerijsko-raketne brigade. Njegov iskaz je bio prevashodno ograničen na pobijanje iskaza Nike Peraja i njegove izjave su u tom pogledu delimično potkrepljene dokumentacijom VJ, na primer, njegova izjava da je jedinica Nike Peraja 1. aprila 1999. godine premeštena u Dom kulture u Đakovici.²¹⁰ Međutim, Vintarovo osporavanje Perajevog kredibiliteta u velikoj meri je podriveno prilikom unakrsnog ispitivanja, na primer, kad je on, odgovarajući na pitanja vezana za pojedinosti o kući u gradu Đakovici u kojoj je bio smešten jedan deo njegove jedinice, pokazao iznenađujuće nepoznavanje činjenica.²¹¹ Vintarova tvrdnja da nije znao da je VJ tokom operacije u dolini Reka otvarao vatru kosi se s rečima svedoka K73, a i s dokumentacijom VJ u kojoj se pominju okršaji u selima, uključujući Korenicu.²¹² Iako smatra da je on pouzdan po nekim pitanjima, Veće zaključuje da su njegova relevantna saznanja, u stvari, ograničena.

84. Vlatko Vuković, koji je bio komandant 2. motorizovanog bataljona 549. motorizovane brigade Prištinskog korpusa, nije na Veće ostavio utisak verodostojnog svedoka. Na pitanje o osuđujućoj presudi koja mu je izrečena za jedno nepošteno delo, Vuković je uprkos evidenciji o toj, doduše, manjoj osuđujućoj presudi, i dalje tvrdio da je nevin.²¹³ Pored toga, on je osporavao očito značenje beležaka iz ratnog dnevnika njegove jedinice, pri čemu svoje tvrdnje nije objasnio na zadovoljavajući način.²¹⁴ Stoga Veće, opšte uzevši, njegov iskaz prihvata samo u vezi s nespornim pitanjima.

²⁰⁷ *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, Odluka o iskazu ponuđenom preko Fauta Haxhibeqirija, 8. septembar 2006. godine (gde se kaže da se "neće uzeti u obzir usmeni iskaz svedoka koji predstavlja ponavljanje informacija koje je prikupio tokom istraživanja za CHHRF, a za koje nije lično saznao"), str. 6.

²⁰⁸ Goran Jevtović, T. 20365 (16. januar 2008. godine).

²⁰⁹ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 20-21; Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 27, 67; dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 9.

²¹⁰ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 20; dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 9.

²¹¹ Zdravko Vintar, T. 21050 (25. januar 2008. godine).

²¹² Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11 (zapečaćeno).

²¹³ Vlatko Vuković, T. 21329-21330 (29. januar 2008. godine).

²¹⁴ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11 (zapečaćeno); Vlatko Vuković, T. 21417-21418 (30. januar 2008. godine).

85. Isto tako, Veće smatra da Momir Stojanović, tadašnji načelnik Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa, nije verodostojan svedok. Stojanovićeve tvrdnje da nije učestvovao u izdavanju naređenja za operacije jedinica VJ podriva činjenica da je u ratnom dnevniku 52. bataljona vojne policije zabeležno da je 13. aprila 1999. godine jedna posebno formirana četa iz sastava tog bataljona u stvari "dobil[a] [...] zadatak" od načelnika Odseka bezbednosti Prištinskog bataljona, Stojanovića, da zauzme karaulu u Kamenici.²¹⁵

86. Za Sergeja Perovića, tadašnjeg načelnika Organa bezbednosti 52. artiljerijsko-raketne brigade, smatra se da je potpuno nepouzdan svedok. Na primer, njegovo poricanje da je u toku operacije u dolini Reka video 20 mrtvih tela kosi se s nezavisnim iskazom Aleksandra Vasiljevića da ga je Perović tada izvestio o dvadesetak mrtvih tela.

87. Radovan Zlatković, koji je bio kriminalistički inspektor u SUP Đakovica, dao je nezadovoljavajući prikaz istraga koje je sproveo u vezi s 40 tela pronađenih blizu Meje i nije želeo da se izjašnjava o tome da li su VJ ili MUP bili umešani u to ubijanje.²¹⁶ Pored toga, on je izjavio da tada nije znao da je u operaciji u dolini Reka život izgubilo 300 kosovskih Albanaca, što pokazuje da su njegova saznanja o tim događajima ograničena.²¹⁷ Shodno tome, smatra se da njegov iskaz u vezi s događajima u Đakovici, opšte uzevši, nije pouzdan.

88. Dragan Živanović, u to vreme komandant 125. motorizovane brigade, po nekim pitanjima je bio verodostojan, ali po nekim manje, i njegovi pokušaji da ograniči umešanost VJ u operacije kose se s iskazima svedoka K73 i svedoka K90. Shodno tome, Veće se ne oslanja na njegov iskaz u celosti, nego se, tamo gde je relevantno, bavi njegovim konkretnim delovima.

89. Kao i Dragan Živanović, Saša Antić, tadašnji komandir čete vojne policije za specijalne namene u 52. bataljonu vojne policije, po nekim pitanjima je bio verodostojan, ali po nekim manje, i pokušavao je da ograniči umešanost VJ u aktivnosti na način koji se kosi s iskazima pripadnika VJ, svedoka K73 i svedoka K90. Veće je steklo utisak da je naročito nepouzdanu njegovo objašnjenje da je od nekih starijih kosovskih Albanaca u Ramocu zatraženo da ostanu u tom mestu kako bi se uverili da pripadnici VJ neće ulaziti u njihove kuće i to objašnjenje se kosi s rečima

²¹⁵ Dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 6. V. takođe svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 33, T. 3313-3317 (13. septembar 2006. godine).

²¹⁶ Radovan Zlatković, T. 25305-25307 (15. april 2008. godine).

²¹⁷ Radovan Zlatković, T. 25314 (15. april 2008. godine).

svedoka K73 o sudbini tih ljudi.²¹⁸ Veće se ne oslanja na njegov iskaz u celosti, nego se, tamo gde je relevantno, bavi njegovim konkretnim delovima.

90. Milan Kotur je bio načelnik pešadije Prištinskog korpusa i šef tima Prištinskog korpusa za saradnju s VMK. Iako je on po nekim pitanjima bio verodostojan, po nekima je to bio manje, i pokušavao je da umanjí umešanost VJ u operacije u dolini Reka. Na primer, on je u svom svedočenju rekao da je u toj operaciji angažovan samo manji broj pripadnika vojne policije i paravojsnih snaga iz sastava VJ, što se kosi s jednim izveštajem iz tog vremena u kojem se kaže da je radi pomoći u pretresu terena angažovana i jedna dobrovoljačka četa iz sastava 549. motorizovane brigade.²¹⁹ Shodno tome, Veće se ne oslanja na njegov iskaz u celosti, nego se, tamo gde je relevantno, bavi njegovim konkretnim delovima.

91. Goran Jevtović je bio prvi referent u Odseku za operativne poslove na Isturenom komandnom mestu Prištinskog korpusa. Njegova tvrdnja da je opis operacije u dolini Reka koji je dao Nike Peraj "potpuno nerealan" je neodrživa ako se imaju u vidu slični prikazi te operacije koje su izneli drugi svedoci pripadnici VJ, kao što su svedok K73 i svedok K90, o čemu će biti reči dole u tekstu.²²⁰ Pored toga, Jevtović je izjavio da on sam nije učestvovao u toj akciji i da se njegov iskaz o njoj temelji na onome što je čuo i pročitao u borbenim izveštajima.²²¹ Shodno tome, njegovim saznanjima o događajima u toku te operacije može se pridati samo ograničena težina. Jevtovićeve izjave u vezi sa Zajedničkom komandom su kontradiktorne jer je on najpre tvrdio da je upoznat s prirodom tog tela, da bi zatim poricao da o tome nešto zna.²²² Veće zbog toga ne smatra da je on pouzdan svedok o spornim pitanjima.

92. Pretresno veće je, naravno, u nekim slučajevima prihvatilo delove iskaza svedoka čija su svedočenja, generalno, odbačena. Pored tih svedoka, iskaze o pitanjima koja se ovde razmatraju dali su i drugi svedoci. O njihovoj pouzdanosti i kredibilitetu govori se tamo gde je to relevantno za neko konkretno pitanje razmotreno dole u tekstu.

²¹⁸ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 25. V. iskaz svedoka K73 o tom incidentu dole u tekstu.

²¹⁹ Milan Kotur, T. 20729–20730 (21. januar 2008. godine); dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 29. april 1999. godine), str. 2; v. takođe Dragan Živanović, T. 20589–20590.

²²⁰ Goran Jevtović, T. 20408-20409 (16. januar 2008. godine).

²²¹ Goran Jevtović, T. 20412 (16. januar 2008. godine).

²²² Goran Jevtović, T. 20381-20383 (16. januar 2008. godine), up. dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 15.

3. Kontekst

93. Opština Đakovica se nalazi u zapadnom delu Kosova, na granici s Albanijom, i graniči se s opštinom Prizren (na jugu) i opštinom Dečani (na severu).²²³ Najveći grad u opštini, koji se takođe zove Đakovica, smešten je otprilike u centru opštine, na glavnom putu od Prizrena ka Peći. Sela koja se pominju u Optužnici, opšte gledano, leže zapadno i južno od grada Đakovice, a dolina Reka se nalazi zapadno od grada.²²⁴ Prema rečima optuženog Lazarevića, to je 10 do 15 kilometara dugačka i tri do pet kilometara široka dolina, koja se proteže duž pojasa uz granicu s Albanijom, između Đakovice i Dečana.²²⁵

94. Nesporno je da je tokom perioda od marta do maja 1999. godine iz grada Đakovice i sela širom te opštine otišao velik broj civila. Mnogi od tih civila su na kraju preko graničnog prelaza Ćafa Prušit, jugozapadno od grada Đakovice, i graničnog prelaza Vrbnica, južno od Prizrena, prešli u Albaniju.²²⁶ Tužilaštvo navodi da je to proterivanje bilo deo organizovane operacije usmerene protiv civilnog stanovništva Đakovice tokom koje su počinjeni brojni zločini nad kosovskim Albancima.²²⁷ Timovi odbrane osporavaju taj navod i, umesto toga, kao uzroke egzodusa iznose stalna neprijateljstva između snaga SRJ/Srbije i OVK, aktivnosti OVK i strah od NATO bombardovanja²²⁸ ili, pak, tvrde da nije pokazano da su zločine počinile snage pod komandom pojedinačnih optuženih.²²⁹

4. Snage SRJ/Srbije u Đakovici

95. Nesporno je da su jedinice VJ bile prisutne u Đakovici od proleća 1998. i da su se tamo nalazile sve vreme vazdušne kampanje NATO od 24. marta do sredine juna 1999. godine.²³⁰ Glavne jedinice VJ koje su u tom periodu delovale u Đakovici bile su 549. motorizovana brigada, 52. artiljerijsko-raketna brigada, 52. bataljon vojne policije i 125. motorizovana brigada.

²²³ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 30.

²²⁴ Dok. pr. br. P35 (Plan Đakovice); dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 30.

²²⁵ Vladimir Lazarević, T. 17812 (7. novembar 2007. godine).

²²⁶ V., na primer., Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 44; Nike Peraj, T. 1574 (14. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P326 (Karta operacije u dolini Reka); Mahmut Halimi, T. 4456-4457 (9. oktobar 2006. godine). Lizane Malaj je u svom svedočenju rekla da je 28. aprila 1999. godine prešla granicu u Vrbnici i da Srbi taj prelaz zovu Vrbnica, a Albanci Qafa e Morina. Lizane Malaj, T. 1383-1384, 1391 (10. avgust 2006. godine). Prema dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 26, taj granični prelaz se sa srpske strane zove Vrbnica, a s albanske Morinë.

²²⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 430 i dalje.

²²⁸ V. Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1069 i dalje.

²²⁹ V. Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 359 i dalje.

²³⁰ Momir Stojanović, T. 19703 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D996 (Izveštaj Odseka bezbednosti Komande PrK, 12. jun 1998. godine), str. 1.

96. Neki elementi 549. motorizovane brigade, kojom je komandovao Božidar Delić, bili su u toku 1998. i 1999. godine stacionirani u Đakovici.²³¹ U Žubu/Zhub, mestu smeštenom jugozapadno od grada Đakovice, blizu graničnog prelaza Čafa Prušit, bio je stacioniran 2. motorizovani bataljon 549. motorizovane brigade²³² i njegov komandant je bio Vlatko Vuković.²³³ Sve do kraja marta 1999. godine ta jedinica je bila angažovana u selima oko Đakovice i pružala pomoć MUP u "čišćenj[u]" teritorije.²³⁴

97. U periodu od 4. do 10. aprila 1999. godine 2. motorizovani bataljon je bio angažovan na obezbeđenju granice s Albanijom u Đakovici.²³⁵ U beleškama iz ratnog dnevnika tog bataljona za sledećih deset dana ne pominje se da je u Đakovici bilo operacija 549. motorizovane brigade, ali je zabeleženo da je tokom tog perioda NATO bombardovao njihove jedinice. Dana 19. aprila, 2. motorizovani bataljon je izvršio blokadu i pretres sela Poštra/Poshtra, Lipovac/Lipofc i Grčina/Gërčina, koja se nalaze južno od grada Đakovice, blizu albanske granice.²³⁶

98. Od decembra 1998. godine u gradu Đakovici je bila stacionirana i 52. artiljerijsko-raketna brigada VJ, kojom su komandovali Miloš Došan i njegov zamenik Novica Stanković.²³⁷ Komandno mesto te brigade je 1. aprila 1999. godine izmešteno u Dom kulture Đakovica, a njeno naoružanje je smešteno na obližnje brdo Čabrat, u zapadnom delu grada.²³⁸ Pedeset i druga artiljerijsko-raketna brigada je učestvovala u operacijama zajedno s MUP, na primer, 1. aprila 1999, kada je zadržala 30 kosovskih Albanaca koji su se izvlačili iz grada Đakovice i predala ih MUP,²³⁹ a delovala je i s drugim jedinicama VJ, na primer, 13. aprila 1999. godine, kada je jedan pionirski vod upućen na ispomoć 2. motorizovanom bataljonu radi postavljanja mina.²⁴⁰

99. Krajem marta i u toku aprila 1999. godine 52. bataljon vojne policije je bio stacioniran u Prištini i njegove aktivnosti su takođe prevashodno bile usredsređene na područje Prištine.²⁴¹

²³¹ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr) (zapečaćeno).

²³² Dok. pr. br. P35 (Plan Đakovice).

²³³ Vlatko Vuković, T. 21401 (30. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 2, 42-44. Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 2 (zapečaćeno).

²³⁴ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 4-6 (zapečaćeno).

²³⁵ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 6-8 (zapečaćeno).

²³⁶ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 10 (zapečaćeno); dok. pr. br. P35 (Plan Đakovice).

²³⁷ V. Nike Peraj, dok. pr. br. P2248 (Izjava svedoka od 18. aprila 2000. godine), str. 8, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 4. Nike Peraj je dao četiri izjave; od toga su tri izjave, od 18. aprila 2000, 12-15. februara 2001. i 8. maja 2002. godine, uvrštene u spis kao jedan dokazni predmet tužilaštva. V. Nike Peraj, dok. pr. br. P2248 (Izjava svedoka od 18. aprila 2000. godine), (Izjava svedoka od 15. februara 2001. godine), (Izjava svedoka od 8. maja 2002. godine). Četvrta izjava je dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine).

²³⁸ Dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 9; dok. pr. br. P10 (Plan Đakovice).

²³⁹ Dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 9.

²⁴⁰ Dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 12.

²⁴¹ Dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 1-3.

Međutim, Saša Antić, koji je bio komandant tog bataljona, posvedočio je da je 12. ili 13. aprila 1999. godine iz sastava bataljona formirana jedna četa, koja je prepotčinjena 125. motorizovanoj brigadi i upućena u rejon karaule Košare, severno od Đakovice, radi ojačanja odbrane granice od napada "terorista" iz Albanije.²⁴² U ratnom dnevniku 52. bataljona vojne policije je zabeleženo da je ta četa od načelnika Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa dobila zadatak da zauzme karaulu u Kamenici, koji je uspešno izvršila.²⁴³

100. Za vreme vazdušne kampanje NATO, 125. motorizovana brigada, kojom je komandovao Dragan Živanović, bila je stacionirana u Đakovici, a počev od 10. aprila nadalje, bila je posebno aktivna u odbrani pograničnog područja oko Košara.²⁴⁴

101. U gradu Đakovici je početkom aprila 1999. godine aktiviran i Vojno-teritorijalni odred Đakovica koji je, između ostalog, angažovan na zadacima obezbeđenja kasarne VJ i drugih vitalnih objekata u gradu, organizovanju zajedničkih patrola u gradu sa tamošnjim snagama MUP, kao i u akcijama protiv OVK na tom području.²⁴⁵

102. Dana 27. i 28. aprila 1999. godine više jedinica VJ, zajedno sa snagama MUP, angažovano je u operaciji u dolini Reka, zapadno i nešto severnije od grada Đakovice.²⁴⁶ Konkretne jedinice koje su učestvovalе u toj operaciji bile su 52. artiljerijsko-raketna brigada,²⁴⁷ 549. motorizovana brigada,²⁴⁸ 63. padobranska brigada,²⁴⁹ 125. motorizovana brigada,²⁵⁰ 52. bataljon vojne policije²⁵¹ i

²⁴² Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 15, dok. pr. br. 5D1398 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 8 (zapečaćeno). V. takođe dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 6.

²⁴³ Dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 6.

²⁴⁴ Dragan Živanović, T. 20478 (17. januar 2008. godine); dok. pr. br. 5D468 (Borbeni izveštaj Komande 125. mtbr, 11. april 1999. godine).

²⁴⁵ Dok. pr. br. 6D750 (Naređenje PrK, 31. mart 1999. godine).

²⁴⁶ Dok. pr. br. 3D836 (Borbeni izveštaj Sektora za operativno-štabne poslove ŠVK, 1. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 33; dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11-12 (zapečaćeno); dok. pr. br. P2567 (Borbeni izveštaj 2. bataljona 549. brigade, 27. april 1999. godine) (zapečaćeno); dok. pr. br. P2568 (Borbeni izveštaj 2. bataljona 549. brigade, 28. april 1999. godine) (zapečaćeno).

²⁴⁷ Sergej Perović, T. 21086 (25. januar 2008. godine); Milan Kotur, T. 20679-20682 (21. januar 2008. godine).

²⁴⁸ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11-12 (zapečaćeno); Božidar Delić, T. 19641 (6. decembar 2007. godine); Sergej Perović, T. 21086 (25. januar 2008. godine); dok. pr. br. P2567 (Borbeni izveštaj 2. bataljona 549. brigade, 27. april 1999. godine) (zapečaćeno); dok. pr. br. P2568 (Borbeni izveštaj 2. bataljona 549. brigade, 28. april 1999. godine) (zapečaćeno).

²⁴⁹ Milan Kotur, T. 20679 (21. januar 2008. godine); Saša Antić, T. 21176 (28. januar 2008. godine) (delimično zatvorena sednica).

²⁵⁰ Vladimir Lazarević, T. 18689-18690 (21. novembar 2007. godine); Sergej Perović, T. 21086 (25. januar 2008. godine); Vlatko Vuković, T. 21343 (29. januar 2008. godine); Dragan Živanović, T. 20587-20590 (18. januar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P2023 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. P2024 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 27. april 1999. godine); dok. pr. br. P2025 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 28. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 29. april 1999. godine), str. 2.

²⁵¹ Sergej Perović, T. 21086-21087 (25. januar 2008. godine); Milan Kotur, T. 20679, 20734 (21. januar 2008. godine).

73. teritorijalni odred PJP.²⁵² Međutim, u spis u ovom predmetu nije uvršteno pismeno naređenje o pokretanju te operacije.

103. Dok je vojni ataše Ujedinjenog Kraljevstva John Crosland posvedočio da je 1998. u Đakovici sretao snage koje je smatrao "paravojn[im] snag[ama]",²⁵³ Radovan Zlatković, koji je do maja 1999. godine radio u SUP Đakovica, rekao je da na tom području nije bilo paravojskih snaga.²⁵⁴

5. Aktivnosti OVK i NATO u Đakovici

a. NATO bombardovanje Đakovice

104. Zdravko Vintar je posvedočio da su se, nakon bombardovanja izvršenog prvog dana vazdušnih udara NATO, napadi NATO u Đakovici nastavili još 42 dana.²⁵⁵ Pogođeno je više objekata u samom gradu Đakovici, uključujući, između ostalog, kasarnu VJ pored reke Erenik, jedan objekt MUP i staru gradsku čaršiju, kao i objekte na području od Đakovice prema granici na zapadu, pri čemu je bilo i civilnih žrtava.²⁵⁶

105. Kao što se detaljnije razmatra dole u tekstu, u više izveštaja uvrštenih u spis u ovom predmetu zabeleženo je da su u vazdušnim udarima NATO izvedenim u periodu od 24. do 28. marta 1998. godine pogođeni ciljevi u Đakovici.²⁵⁷ Dana 28. marta uništen je stacionarni centar veze VJ u Đakovici.²⁵⁸ Tokom sledeće dve nedelje, sporadični vazdušni udari po ciljevima u toj opštini su se nastavili.²⁵⁹

106. Branko Krga, tadašnji načelnik Obaveštajne uprave Generalštaba VJ, u svom svedočenju je rekao da je OVK 9. i 10. aprila i 26. maja 1999. godine izveo kopnenu operaciju "Strela" u rejonu

²⁵² V. svedok K73, T. 3304, 3327 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica); dok. pr. br. P2023 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 25. april 1999. godine).

²⁵³ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 15.

²⁵⁴ Radovan Zlatković, T. 25305 (15. april 2008. godine).

²⁵⁵ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 14.

²⁵⁶ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 14. V. takođe Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 30, T. 25268 (14. april 2008. godine); dok. pr. br. 6D538 (Krivična prijava SUP Đakovica u vezi s NATO bombardovanjem, podneta okružnom javnom tužiocu u Peći, 30. mart 1999. godine).

²⁵⁷ Dok. pr. br. 5D231 (Borbeni izveštaj PrK, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 5; dok. pr. br. 6D1234 (SUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 26. mart 1999. godine); Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 30; dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 3 (zapečaćeno); dok. pr. br. P1099 (Štab MUP, Pregled događaja, 28. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 4.

²⁵⁸ Ljubomir Anđelković, T. 16407 (26. septembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1097 (Borbeni izveštaj 52. korpusnog centra veze), str. 2.

²⁵⁹ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr) (zapečaćeno).

Košare, gde su razmeštene značajne snage radi proboja iz Albanije na teritoriju Kosova.²⁶⁰ U borbenim izveštajima jedinica VJ s tog područja zabeleženo je da su se udari NATO intenzivirali i da je OVK pokrenuo veliku operaciju s ciljem proboja iz Albanije u unutrašnjost Đakovice.²⁶¹ Kasnije, u izveštajima iz maja stoji da su 29. aprila izvođene akcije protiv OVK u rejonu Đakovice.²⁶² Dragan Živanović je u svom svedočenju rekao da se, po mišljenju VJ, tu radilo o operaciji OVK, izvedenoj uz podršku NATO, s ciljem prodora iz Albanije i povezivanja s pripadnicima OVK aktivnim u dolini Reka.²⁶³

107. NATO bombardovanje se nastavilo tokom aprila 1999. godine. U jednom izveštaju VJ se kaže da su bombe NATO 14. aprila pogodile kolonu civila koja je prelazila most na putu Đakovica-Prizren.²⁶⁴ Zdravko Vintar je u svom svedočenju rekao da je posle tog napada tamo upućena ekipa hitne pomoći kako bi pružila pomoć žrtvama.²⁶⁵ Božidar Delić je izjavio da je prilikom bombardovanja 14. aprila došlo do pogibije i ranjavanja civila kosovskih Albanaca.²⁶⁶

108. U borbenom izveštaju Komande Vojnog okruga Priština, takođe iz aprila 1999. godine, zabeleženo je da su bombe NATO pogodile "izbegličko naselje" u Đakovici, što je dovelo do pogibije i ranjavanja civila.²⁶⁷ U skladu s tim izveštajem, Zlatković je rekao da je otprilike 20. aprila u napadu NATO na selo Meja, smešteno između Đakovice i sela Bistražin/Bistrashin, na putu za Prizren, pogodeno naselje u kojem je živelo 50 ljudi iz srpske Krajine.²⁶⁸

b. Aktivnost OVK u Đakovici

109. Veću su predloženi dokazi da je OVK delovao u raznim delovima opštine Đakovica, koja je u toku sukoba bila područje od ključnog značaja jer su kroz tu opštinu prolazili mnogi pravci

²⁶⁰ Branko Krga, T. 16811-16812 (3. oktobar 2007. godine); Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 15.

²⁶¹ Dok. pr. br. 5D984 (Borbeni izveštaj Komande Vojnog okruga u vezi sa Đakovicom, 11. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D815 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 10. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D817 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 12. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D819 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D821 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 16. april 1999. godine).

²⁶² Dok. pr. br. 3D836 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D838 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 3. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D839 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 4. maj 1999. godine); Dragan Živanović, T. 20482 (17. januar 2008. godine).

²⁶³ Dragan Živanović, T. 20612 (18. januar 2008. godine).

²⁶⁴ V. dok. pr. br. 5D1158 (Borbeni izveštaj 52. artiljerijske brigade, 14. april 1999. godine).

²⁶⁵ Zdravko Vintar, T. 21042-21043 (24. januar 2008. godine).

²⁶⁶ Božidar Delić, T. 19313 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D1242 (Video-inserti).

²⁶⁷ Dok. pr. br. 5D986 (Borbeni izveštaj Komande Vojnog okruga, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1159 (Borbeni izveštaj 52. artiljerijske brigade, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D44 (Izveštaj SUP Đakovica, 23. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 6D1251 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 15. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D295 (Inserti iz video-snimka Meje, 14. april 1999. godine).

²⁶⁸ Radovan Zlatković, T. 25273-25274, 25280-25281 (14. april 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D431 (Izveštaj Komande Vojnog okruga, 21. april 1999. godine), str. 1.

snabdevanja iz Albanije.²⁶⁹ John Crosland je posvedočio da su 1998. godine snagama OVK na području Đakovice komandovali Ramush i Daut Haradinaj.²⁷⁰ Veću su takođe predočeni dokazi Bislima Zyrapija da su tokom 1998. i 1999. godine u toj opštini delovale brigade OVK.²⁷¹ Prema karti koju je označio Zyrapi, grad Đakovica je spadao u područje koje je neposredno pre NATO bombardovanja bilo pod kontrolom OVK.²⁷² Jedinice OVK su bile u selima oko Đakovice, a ne u samom gradu.²⁷³

110. Suprotno Zyrapijevom iskazu, Radovan Zlatković je posvedočio da je OVK od početka NATO bombardovanja bio unutar grada i da je držao pod kontrolom naselja Novo Naselje, Čabrat, područje ispod bolnice prema reci Erenik i naselje u blizini autobuske stanice.²⁷⁴ Međutim, Nike Peraj je posvedočio da su područjem kod autobuske stanice išli pripadnici MUP i paravojnih snaga i palili zgrade, o čemu će biti više reči dole u tekstu.²⁷⁵ Fuat Haxhibeqiri je prilikom unakrsnog ispitivanja rekao da je OVK verovatno krajem marta 1999. godine bio u blizini Đakovice,²⁷⁶ ali da borbe između OVK i snaga SRJ/Srbije u gradu Đakovici, u naselju Kodra e Cabrati, nisu počele do 7. maja 1999. godine.²⁷⁷ Mada se složio da je OVK verovatno krajem marta 1999. godine bio u blizini Đakovice, on je tvrdio da nije čuo ni za jedan slučaj kršenja ljudskih prava ili izvršenja zločina od strane OVK.²⁷⁸

111. Prema rečima Momira Stojanovića i Božidara Delića, sela Batuša/Batusha, Korenica, Brovina/Brovinë, Glodane, Jablanica, Kraljane/Kralan, Crmljane/Cermjan i Bec bila su od početka 1998. godine pod kontrolom OVK.²⁷⁹ Delić je dodao da se područje pod kontrolom OVK 1999. godine povećalo.²⁸⁰

112. Dana 3. aprila 1999. godine Vlatko Vuković je izdao naređenje s pojedinostima u vezi s odbrambenom operacijom velikih razmera čiji je cilj bio odbijanje očekivanog napada snaga OVK

²⁶⁹ John Crosland, T. 10008 (9. februar 2007. godine).

²⁷⁰ John Crosland, T. 9865-9866 (8. februar 2007. godine), dok. pr. br. 3D510 (Izjava svedoka od 30. juna 2006. godine), par. 21.

²⁷¹ Bislim Zyrapi, T. 5932, 5967 (6. novembar 2006. godine).

²⁷² Bislim Zyrapi, T. 6021, 6049 (7. novembar 2006. godine), T. 6267-6268 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta operativnih zona OVK prema podacima svedoka Bislima Zyrapija).

²⁷³ Bislim Zyrapi, T. 6264-6265 (10. novembar 2006. godine).

²⁷⁴ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 33.

²⁷⁵ Nike Peraj, T. 1669-1670 (15. avgust 2006. godine), T. 1800 (17. avgust 2006. godine). V. takođe Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 15.

²⁷⁶ Fuat Haxhibeqiri, T. 1163 (8. avgust 2006. godine).

²⁷⁷ Fuat Haxhibeqiri, T. 1078 (7. avgust 2006. godine).

²⁷⁸ Fuat Haxhibeqiri, T. 1163, 1166-1167 (8. avgust 2006. godine).

²⁷⁹ Momir Stojanović, T. 19703 (6. decembar 2007. godine); Božidar Delić, T. 19275-19276 (28. novembar 2007. godine).

²⁸⁰ Božidar Delić, T. 19275-19276 (28. novembar 2007. godine).

iz Albanije.²⁸¹ Pored toga, kao što stoji gore u tekstu, snage SRJ/Srbije su očekivale da će OVK otprilike 10. aprila 1999. godine, uz podršku NATO, izvršiti napad velikih razmera preko graničnog područja zapadno od grada Đakovice. Optuženi Lazarević je posvedočio da je OVK stvarno izveo kopneni napad iz Albanije, duž pravca Košare-Morina, koji je počeo 9. aprila 1999. godine.²⁸² Isto tako, Bislim Zyrapi je u svom svedočenju rekao da je, u okviru operacije "Strela 1", jedna jedinica OVK s teškim naoružanjem, stacionirana u Albaniji, počev od 9. aprila pružala artiljerijsku podršku jedinicama koje su delovale na Kosovu. On je rekao da je artiljerijska vatra bila usmerena u pravcu snaga SRJ/Srbije u dolini Reka.²⁸³ Pored toga, u izveštajima ambasade SAD u Skoplju se kaže da su, u vreme kad se očekivao taj napad, 11. aprila 1999. godine ili posle tog datuma, snage OVK ušle u grad Đakovicu i počele da zauzimaju teritoriju u gradu.²⁸⁴

113. Goran Jevtović je u svom svedočenju rekao da je, prema obaveštajnim podacima, OVK u dolini Reka imao snage približne veličine jedne brigade, koje su napadale kontrolne punktove MUP i kolone i vozila VJ.²⁸⁵ Optuženi Lazarević je takođe posvedočio da je operacija u dolini Reka, o kojoj će biti više reči dole u tekstu, izvedena u odgovor na prisustvo "više stotina terorističkih snaga" u toj dolini.²⁸⁶ Dragan Živanović je u svom svedočenju rekao da su pripadnici OVK koji su delovali na tom području znali da se pomešaju s civilnim stanovništvom.²⁸⁷ Izveštaji VJ i MUP pokazuju da je OVK nastavio da deluje na području opštine Đakovica tokom čitave kampanje NATO.²⁸⁸ Pored toga, Bislim Zyrapi je potvrdio da su napadi OVK na Đakovicu, koji su činili deo operacije "Strela 2" izvedene u Košarama, nastavljeni do sredine maja. Artiljerijska vatra je i tada bila usmerena u pravcu snaga SRJ/Srbije u dolini Reka.²⁸⁹

114. Međutim, suprotno gore iznesenim iskazima, svedok K90 je posvedočio da je VJ krajem aprila 1999. godine znao da na području Meje i Korenice nije bilo OVK. On je objasnio da je

²⁸¹ Dok. pr. br. 5D87 (Zapovest za odbranu Komande Borbene grupe 2, 3. april 1999. godine) (zapečaćeno).

²⁸² Vladimir Lazarević, T. 17987 (9. novembar 2007. godine). V. dok. pr. br. 5D366 (Naređenje PrK, 5. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D195 (Naređenje PrK, 15. april 1999. godine).

²⁸³ Bislim Zyrapi, T. 6238-6239 (9. novembar 2006. godine).

²⁸⁴ Dok. pr. br. 6D1637 (Izveštaj američke ambasade u Skoplju, 13. april 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 6D1638 (Izveštaj američke ambasade u Skoplju, 11. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 6D1639 (Izveštaj američke ambasade u Skoplju, 19. april 1999. godine), str. 3.

²⁸⁵ Goran Jevtović, T. 20356-20357 (16. januar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11-12 (zapečaćeno).

²⁸⁶ Vladimir Lazarević, T. 18286-18287 (14. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P2023 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 25. april 1999. godine), str. 2; Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 21.

²⁸⁷ Dragan Živanović, T. 20495-20496 (17. januar 2008. godine). V. takođe Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 22-23.

²⁸⁸ Dok. pr. br. P2011 (Zapovest PrK, 20. maj 1999. godine); dok. pr. br. 6D614 (MUP, Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. do 20. juna 1999. godine), str. 734, par. 740; Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 32.

²⁸⁹ Bislim Zyrapi, T. 6231, 6238-6239 (9. novembar 2006. godine).

područje između ta dva sela bilo opkoljeno i obezbeđeno od strane VJ, tako da tada nije bilo načina da borci OVK budu u tom kraju ili u poziciji da pucaju na VJ.²⁹⁰ Isto tako, Lizane Malaj, kosovska Albanka iz Korenice, poricala je da je u njenom selu bilo ikakve aktivnosti OVK, iako je rekla da je čula da su "srpske snage" 1998. godine pucale na položaje OVK u Necu, Smocici/Smolica, Pacaju, Ramocu i drugim selima u dolini Reka.²⁹¹

115. Veće zaključuje da je tokom 1998. i početkom 1999. OVK bio aktivan u opštini Đakovica i uverilo se da je on krajem marta 1999. godine bio u određenoj meri prisutan u gradu Đakovici i okolini. Iako su na tom području krajem 1998. i sve do kraja kampanje NATO u junu 1999. godine bile prisutne i jake snage VJ, one nisu imale punu kontrolu nad teritorijom. Na osnovu iskaza svedoka K90, Veće takođe zaključuje da je prisustvo OVK u dolini Reka 27. i 28. aprila bilo ograničeno.

6. Događaji u gradu Đakovici

a. Uništavanje zgrada i nasilje

116. Tužilaštvo navodi da su tokom marta i početkom aprila 1999. godine snage VJ i MUP spalile više objekata u vlasništvu kosovskih Albanaca i istorijskih i kulturnih objekata u gradu Đakovici.²⁹² Lazarevićeva i Lukićeva odbrana odgovaraju da su požari u kojima su izgoreli ti objekti posledica NATO bombardovanja ili da ih nisu izazvale snage pod kontrolom optuženih.²⁹³ Isto tako, u vezi s navodima iz Optužnice da su snage SRJ/Srbije uništile više verskih i kulturnih objekata u gradu Đakovici, Lazarevićeva i Lukićeva odbrana poriču da se to dogodilo i tvrde da je, tamo gde su takvi objekti uništeni, to posledica NATO bombardovanja i aktivnosti OVK.²⁹⁴

117. Fuat Haxhibeqiri, koji je živeo u Đakovici, u svom svedočenju je govorio o akcijama snaga SRJ/Srbije u tom gradu 1998. i 1999. godine. On je rekao da je od avgusta 1998. do negde tokom 1999. godine VJ svakodnevno, uključujući noću, granatirao sela u okolini te opštine. Zbog toga su ljudi iz brojnih sela bili prisiljeni da odu u grad.²⁹⁵ Isto tako, Martin Pnishi je u svom svedočenju

²⁹⁰ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 62-63.

²⁹¹ Lizane Malaj, T. 1341, 1358-1359 (10. avgust 2006. godine). V. takođe Lizane Malaj, T. 1373-1375 (10. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 1. septembra 2000. godine), str. 2.

²⁹² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 430.

²⁹³ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 359-374; Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1079-1080.

²⁹⁴ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 374; Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1079-1080.

²⁹⁵ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 5.

rekao da je VJ granatirao sela zapadno od grada Đakovice s uzvisina kao što je brdo Čabrat.²⁹⁶ Haxhibeqiri je takođe rekao da su policija i "paravojne" snage ulazili u sela, pretili muškarcima kosovskim Albancima ili ih hapsili, a zatim tukli, i da su njihove porodice prisiljavali na odlazak.²⁹⁷

118. Nesporno je da su 24. marta 1999. godine mnoge zgrade u istorijskom jezgru grada Đakovice i okolnim stambenim naseljima uništene ili oštećene vatrom.²⁹⁸ Međutim, mišljenja o uzrocima tog uništavanja su protivrečna. Kosovski Albanci koji su živeli u tom gradu posvedočili su da nijedna od bombi NATO kojima su u prvim danima NATO bombardovanja uništeni ciljevi VJ i MUP u gradu i okolini nije pogodila nijedno civilno područje.²⁹⁹ U stvari, požare u kojima su uništene mnoge zgrade u centru grada hotimično su izazvale srpska policija i paravojne snage.³⁰⁰ Međutim, Haxhibeqiri, koji je krivicu pripisao Srbima, nije lično video nijednog pripadnika tih snaga kako pali zgrade jer je tada bio u naselju Blloku i Ri, južno od centra grada. On je posvedočio da je u noći između 24. i 25. marta video da kuće u starom gradu gore.³⁰¹ Isto tako, Lulzim Vejsa je rekao da je policija palila zgrade, ali je priznao da on to nije lično video, već da je samo čuo za to.³⁰² Nike Peraj je rekao da je pre početka NATO bombardovanja video pripadnike MUP i paravojnih snaga kako pale kuće kod autobuske stanice u gradu Đakovici, ali nije rekao kojeg je to tačno datuma bilo.³⁰³

119. Za razliku od toga, iz iskaza svedoka koje je pozvala odbrana, pripadnika VJ ili MUP, kao i iz nekih dokumenata VJ i MUP, sledi da su požare koji su u noći između 24. i 25. marta 1999. godine izbili u delu Đakovice koji se zove Stari grad i leži u podnožju brda Čabrat izazvali vazdušni udari NATO, a ne da su podmetnuti.³⁰⁴ Prema tim izvorima, prilikom NATO

²⁹⁶ Martin Pnishi, T. 1527 (11. avgust 2006. godine).

²⁹⁷ V. Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 5. V. takođe Fuat Haxhibeqiri, T. 1068 (7. avgust 2006. godine).

²⁹⁸ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 6; dok. pr. br. P1789 (Izveštaj veštaka Andrésa Riedlmayera) (sadrži fotografije štete nanete raznim kulturnim objektima); Andrés Riedlmayer, T. 5418-5420 (30. oktobar 2006. godine); Zdravko Vintar, T. 21040-21041 (24. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 16; dok. pr. br. 5D2 (Krivična prijava, MUP Peć).

²⁹⁹ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 5; Lulzim Vejsa, T. 4087 (27. septembar 2006. godine). V. takođe Lulzim Vejsa, T. 4094 (27. septembar 2006. godine).

³⁰⁰ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 6; Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 2, T. 4085 (27. septembar 2006. godine).

³⁰¹ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 6.

³⁰² Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 2.

³⁰³ Nike Peraj, T. 1669 (15. avgust 2006. godine), T. 1800 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 15.

³⁰⁴ Zdravko Vintar, T. 21040-21041 (24. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 16; dok. pr. br. 5D2 (Krivična prijava, MUP Peć); dok. pr. br. P1099 (Štab MUP, Pregled događaja, 28. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 4. V. takođe Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 33.

bombardovanja je oštećen velik broj poslovnih i stambenih objekata i bilo je više civilnih žrtava.³⁰⁵ U jednom izveštaju MUP se kaže da su u toku noći između 24. i 25. marta 1999. godine bombe NATO pogodile stari deo grada Đakovice, usled čega je došlo do požara u kojima je uništeno 220 objekata.³⁰⁶ U krivičnoj prijavi o toj noći zabeleženo je da je uviđajem istražnog sudije Opštinskog suda u Đakovici utvrđeno da je eksplozija projektila NATO izazvala lančani požar, u kojem je izgorelo 220 kuća i poginulo više stanara.³⁰⁷ Zdravko Vintar je rekao da je jedna bomba NATO pogodila brdo Čabrat i da je to izazvalo požare u obližnjem starom gradskom jezgru.³⁰⁸ On je takođe posvedočio da je avijacija NATO 24. marta bombardovala kasarnu VJ na južnoj ivici grada, pored katoličke crkve.³⁰⁹ Pored toga, u ratnom dnevniku 2. motorizovanog bataljona 549. motorizovane brigade je zabeleženo da je 26. marta u vazдушnim udarima NATO pogođen magacin municije u "star[oj]" kasarni VJ u gradu Đakovici, pri čemu su poginula četiri meštana.³¹⁰

120. Što se tiče navoda o uništavanju verskih i kulturnih objekata, izveštaj i svedočenje Andrása Riedlmayera u vezi s opštinom Đakovica usredsređeni su na četiri lokacije, od koji je prva tržni centar u staroj čaršiji. Riedlmayer je u svom izveštaju rekao da je tržni centar 24. marta 1999. godine teško oštećen i izneo da su radnje na toj lokaciji izgorele, da je područje istorijskog tržnog centra uništeno, da je unutrašnjost zgrada izgorela do krovova i da su se krovovi urušili.³¹¹ Riedlmayer je u izveštaju takođe izneo da je, prema tvrdnji vlasti SRJ/Srbije, šteta prouzrokovana vazдушnim udarima NATO, ali je rekao da nisu nađeni nikakvi tragovi oštećenja od eksplozije koji bi se mogli očekivati da je tržni centar doista pogođen u vazдушnim udarima, nego da su oštećenja odgovarala požaru.³¹² Uz to, u njegovom izveštaju je dat rezime izjava dva izvora, od kojih je samo za jedan naveden identitet, koja su oba tvrdila da su noć nakon početka NATO bombardovanja

³⁰⁵ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 30, 33, T. 25268 (14. april 2008. godine); dok. pr. br. 6D538 (Krivične prijave iz Đakovice, 25. i 30. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 5. V. takođe dok. pr. br. 5D231 (Borbeni izveštaj Komande PrK, 28. mart 1999. godine).

³⁰⁶ Dok. pr. br. 6D1234 (SUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 26. mart 1999. godine). V. takođe Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 30.

³⁰⁷ Dok. pr. br. 5D2 (Krivična prijava iz Đakovice, 30. mart 1999. godine), str. 2.

³⁰⁸ Zdravko Vintar, T. 21040-21041 (24. januar 2008. godine). V. takođe Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 33.

³⁰⁹ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 16.

³¹⁰ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 3 (zapečaćeno); dok. pr. br. P1099 (Štab MUP, Pregled događaja, 28. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 5; Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 33.

³¹¹ Dok. pr. br. P1797 (Fotografije tržnog centra i susednih ulica); dok. pr. br. P1781 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa starim tržnim centrom u Đakovici), str. 1. V. takođe Andráš Riedlmayer, T. 5500-5501 (30. oktobar 2006. godine).

³¹² Dok. pr. br. P1781 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa starim tržnim centrom u Đakovici), str. 1; Andráš Riedlmayer, T. 5497, 5500 (30. oktobar 2006. godine).

videla pripadnike snaga MUP kako podmeću požar u tržnom centru.³¹³ Isto tako, Fuat Haxhibeqiri je izjavio da su tržni centar zapalile snage SRJ/Srbije i da su "građani" to videli, ali nije rekao da je sam bio očevidac paljenja tržnog centra.³¹⁴ Branimir Jokić se u svom izveštaju nije konkretno bavio lokacijama u Đakovici koje je opisao Riedlmayer.³¹⁵

121. Druga lokacija o kojoj Riedlmayer govori u svom izveštaju je Hadum džamija u starom gradskom jezgru u Đakovici. On kaže da je džamija teško oštećena vatrom, da su slikani ornamenti i unutrašnjost kupola izgoreli i da je minaret srušen.³¹⁶ U izveštaju se iznosi da su ta oštećenja takođe nastala u noći 24. marta 1999. godine. Iznosi se i rezime izjave jednog meštana koji je video "Srbe" kako podmeću požar u starom tržnom centru i Hadum džamiji i kaže se da su meštani javili da su videli 50 Srba kako nose kante benzina i idu u pravcu lokalne džamije.³¹⁷ Riedlmayer u izveštaju dalje kaže da su "Srbi" minaret srušili kasnije, 8. maja 1999. godine, projektilom ispaljenim iz bacača raketa. Ta informacija, po svemu sudeći, takođe potiče od njegovih izvora.³¹⁸

122. To se podudara s iskazom Fuata Haxhibeqirija, koji je rekao da je unutrašnjost džamije izgorela 25. marta, mada nije rekao da ju je tada lično video kako gori. Međutim, on jeste tvrdio da je 8. maja 1999. godine, dok je bio kod kuće koja se nalazila blizu džamije, čuo eksploziju, nakon čega je oko njega počeo da pada šut i video je da je minaret džamije srušen. Mada je Haxhibeqiri to pripisao granatiranju VJ, nije jasno obrazložio na osnovu čega je došao do tog zaključka.³¹⁹

123. Treća lokacija o kojoj Riedlmayer govori u svom izveštaju je Hadum Sulejman-efendijina biblioteka, islamska biblioteka koja se takođe nalazila u starom gradskom jezgru. On kaže da je biblioteka potpuno izgorela i da je izgubljen kompletan fond rukopisa i islamske arhive.³²⁰ Četvrta lokacija o kojoj izveštava Riedlmayer je Kel Hasan-agina džamija u selu Rogovo, o kojoj će biti reči dole u tekstu kada se bude govorilo o događajima u selima na području opštine Đakovica.³²¹

124. Mada Haxhibeqiri nije video nikoga kako pali kuće u noći između 24. i 25. marta, on je u svom svedočenju rekao da je tokom ostalog dela vazdušne kampanje NATO sve vreme viđao

³¹³ Dok. pr. br. P1781 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa starim tržnim centrom u Đakovici), str. 2; Andrés Riedlmayer, T. 5501-5502 (30. oktobar 2006. godine).

³¹⁴ Fuat Haxhibeqiri, T. 1200-1206 (8. avgust 2006. godine).

³¹⁵ Dok. pr. br. 1D743 (Branimir Jokić, Ocenjivanje izveštaja Andrewa Herschera i Andrésa Riedlmayera "Razaranje kulturne baštine na Kosovu, 1998-1999").

³¹⁶ Dok. pr. br. P1782 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s Hadum džamijom), str. 1.

³¹⁷ Dok. pr. br. P1781 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s opštinom Đakovica), str. 2; dok. pr. br. P1782 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s Hadum džamijom), str. 2.

³¹⁸ Dok. pr. br. P1782 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s Hadum džamijom), str. 2.

³¹⁹ Fuat Haxhibeqiri, T. 1200-1206 (8. avgust 2006. godine).

³²⁰ Dok. pr. br. P1783 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa Hadum Sulejman-efendijinom bibliotekom), str. 1.

³²¹ Dok. pr. br. P1784 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa Kel Hasan-aginom džamijom), str. 1.

policajce i pripadnike "paravojskih" snaga kako pale kuće blizu njegove.³²² Na taj način su svakodnevno spaljivane dve ili više kuća.³²³ Haxhibeqiri je rekao da su pripadnici snaga SRJ/Srbije takođe pljačkali imovinu iz kuća u njegovom naselju, uključujući opremu iz jedne lekarske ordinacije blizu mesta gde se skrivao.³²⁴ Posvedočio je da su pripadnici "paravojskih" snaga koji su palili te kuće imali oznake čina i trake. Međutim, njegov opis uniformi koje je nosila policija je nedosledan jer je rekao da su bile plave, ali i da su bile maslinasto zelene.³²⁵

125. I Lulzim Vejsa i svedok K74 su nezavisno posvedočili da su, dok su početkom aprila pešice išli kroz grad Đakovicu, videli da su paljene samo one kuće koje pripadaju kosovskim Albancima.³²⁶ Svedok K90 je posvedočio da su početkom aprila 1999. godine on i neki policajci otišli u grad Đakovicu i tamo palili kuće kosovskih Albanaca, pri čemu su se za izazivanje požara služili osveživačem vazduha u vidu spreja. Kasnije su se povukli kad su počele da padaju bombe NATO.³²⁷ Hani Hoxha je izjavio da je čuo pripadnike snaga MUP kako, dok su palili kuće u gradu Đakovici, govore: "Ovo je zbog NATO-a."³²⁸

126. Meštani su predložili dokaze o delima nasilja počinjenim nad stanovnicima kosovskim Albancima. Hani Hoxha je rekao da je otprilike 27. marta čuo kako ubijaju dvojicu njegovih komšija, Shefqeta Pruthija i Avnija Ferizija, koji su takođe živeli u naselju Kula u Đakovici.³²⁹ Hoxha je opisao kako je, do pola zaklonjen jednom daskom u svom dvorištu, gledao kako kuće oko njegove gore. Ispričao je da je jedno vozilo probilo kapiju u dvorištu njegovog komšije Shefqeta Pruthija i da su ljudi iz tog vozila zapalili Pruthijevu kuću. Ti ljudi su zatim Shefqeta Pruthija saterali na jedno mesto na oko pet metara od mesta gde se Hoxha skrivao, odakle je čuo kako neko na srpskom viče: "Izlazite, jebaćemo vam majku albansku!" Hoxha je izjavio da je čuo pucnje i da mu je kasnije te večeri rečeno da je Pruthi ubijen.³³⁰ Ispričao je da su, posle napada na Pruthijevu kuću, ti isti ljudi otišli do kuće jednog drugog njegovog komšije, Avnija Ferizija, na koga takođe pucali i ubili ga.³³¹ Prema Hoxhinim rečima, žene Shefqeta Pruthija i Avnija Ferizija su se sutradan obratile lokalnoj policiji i zatražile da se sprovede istraga. Međutim, lokalna policija im je rekla:

³²² Fuat Haxhibeqiri, T. 1077 (7. avgust 2006. godine).

³²³ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 7. V. Fuat Haxhibeqiri, T. 1077 (7. avgust 2006. godine).

³²⁴ Fuat Haxhibeqiri, T. 1171-1172 (8. avgust 2006. godine).

³²⁵ Fuat Haxhibeqiri, T. 1077 (7. avgust 2006. godine), T. 1169-1170 (8. avgust 2006. godine).

³²⁶ Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3; svedok K74, dok. pr. br. P2532 (Izjava svedoka), str. 4.

³²⁷ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 35-37, T. 9378-9379 (30. januar 2007. godine).

³²⁸ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5.

³²⁹ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 2-3.

³³⁰ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 2.

³³¹ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 2-3.

"Idite i žalite se NATO-u." Mada je policija nakratko došla na mesto gde su ti ljudi ubijeni, nije izvršen uviđaj ni istraga.³³²

127. Sergej Perović se usprotivio Hoxhinom iskazu, poričući da je imao ikakva saznanja o tim incidentima u naselju Kula u gradu Đakovici.³³³ Međutim, on je tvrdio da je OVK u to vreme otvorao sporadičnu puščanu vatru u pravcu jedinica VJ i MUP u naselju Novi u Đakovici, ali je rekao da su borbe bile koncentrisanije u starom delu grada.³³⁴ Radovan Zlatković je potvrdio da je čuo za smrt Shefqeta Pruthija i Avnija Ferizija, ali je ustvrdio da je takođe čuo da su oni poginuli u požaru koji je izbio usled NATO bombardovanja.³³⁵ U Pregledu bezbednosno značajnijih događaja koji je MUP sačinio u to vreme njihova smrt je takođe pripisana padu bombe NATO na zgradu MUP u Đakovici.³³⁶

128. Fuat Haxhibeqiri je u svom svedočenju govorio o ubijanju više drugih kosovskih Albanaca u gradu tokom čitavog perioda NATO bombardovanja.³³⁷ On je na ulicama video nekoliko leševa, ali nijednom od tih ubijanja nije bio očevidac.³³⁸ Na pitanje o žrtvama koje je lično video, on je u svom svedočenju rekao da je jedna od tih žrtava bio Urim Rexha, koji je otprilike 27. marta 1999. godine pogođen u glavu iz vatrene oružja.³³⁹ Haxhibeqiri je pomenuo i više drugih leševa koje je video na ulicama u maju 1999. godine, o čemu će biti više reči dole u tekstu.

129. Ndrec Konaj, kosovski Albanac iz Peći, u svom je svedočenju govorio o nasilju nad kosovskim Albancima u gradu Đakovici na početku perioda NATO bombardovanja. Konaj je posvedočio da je, zajedno s "hiljad[ama]" drugih kosovskih Albanaca, otpremljen iz Peći.³⁴⁰ Veće smatra da je njegov prikaz proterivanja i puta u Albaniju, opšte uzevši, pouzdan. Dok je konvoj autobusa kojim je on odvezen u Prizren prolazio kroz Đakovicu, zaustavljen je na kontrolnom punktu prekoputa policijske stanice u gradu. Konaj je tamo video policajce kako kundacima pušaka tuku muškarce iz jedne velike grupe. On je takođe video policajce, pripadnike paravojnih i drugih snaga kako tuku ljude u jednom vozilu iz konvoja kojim je putovao.³⁴¹

³³² Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 3. V. takođe Hani Hoxha, T. 1554-1555, 1560 (11. avgust 2006. godine).

³³³ Sergej Perović, T. 21100-21101 (25. januar 2008. godine).

³³⁴ Sergej Perović, T. 21106 (25. januar 2008. godine).

³³⁵ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 33.

³³⁶ Dok. pr. br. 6D1235 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja), str. 2.

³³⁷ V. Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 3, T. 1113 (8. avgust 2006. godine), T. 1292-1295 (9. avgust 2006. godine).

³³⁸ Fuat Haxhibeqiri, T. 1175 (8. avgust 2006. godine), T. 1292 (9. avgust 2006. godine).

³³⁹ Fuat Haxhibeqiri, T. 1156-1157 (8. avgust 2006. godine).

³⁴⁰ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4.

³⁴¹ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 5.

b. Događaji u naselju Ćerim/Qerim, 1. i 2. april 1999. godine

130. U Optužnici se navodi da su početkom aprila 1999. godine snage SRJ/Srbije ubile više od 50 ljudi u naselju Ćerim u gradu Đakovici. Više svedoka je dalo konkretne iskaze u vezi s ubijanjem koje je u tom naselju izvršeno tokom 1. i 2. aprila 1999. godine. Među njima su Dren Caka, dečak kosovski Albanac iz tog grada kome je u aprilu 1999. godine bilo deset godina, Hani Hoxha i Lulzim Vejsa.³⁴²

131. U ranim jutarnjim časovima 2. aprila 1999. godine Caka je bio u podrumu Vejsinog porodičnog kompleksa u ulici Miloša Gilića u naselju Ćerim, zajedno s još 20 ljudi, od kojih su svi, osim jednog, bili žene i deca. Vejsa i Hoxha su bili gore s drugim muškarcima kosovskim Albancima.³⁴³ Lulzim Vejsa je prilikom unakrsnog ispitivanja poricao da je bio pripadnik OVK i rekao je da njegovi rođaci i prijatelji nisu bili u njegovom podrumu zbog bombi NATO, nego iz straha od snaga SRJ/Srbije sa brda Čabrat.³⁴⁴ Otprilike u 02:00 časa jedno vozilo je probilo kapiju kompleksa, nakon čega su Vejsa, Hoxha i drugi muškarci pobjegli na zadnji izlaz jer su prethodno rešili da će to da urade u slučaju da snage SRJ/Srbije uđu u kompleks, misleći da je tako manje verovatno da će pripadnici tih snaga nauditi ženama i deci.³⁴⁵

132. Caka je ispričao da je u kuću ušlo otprilike šest policajaca Srba i pitalo ljude u podrumu da li su oni s OVK, na šta su ovi rekli da nisu.³⁴⁶ Policajci su zatim naredili grupi žena i dece da izađu iz podruma i odu gore u Vejsinu kuću.³⁴⁷ Caka je rekao da su ti policajci nosili uniforme s tamnoplavo-crnim dezenom i da su bili do zuba naoružani puškomitraljezima, kalašnjikovima AK-47 i, pored toga, "običnim" puškama.³⁴⁸ On je prilikom unakrsnog ispitivanja suočen s izjavom koju je dao tužilaštvu, a u kojoj je izjavio da je policija nosila plave maskirne uniforme sa zelenkastim pancirnim prslucima i "ručni[m] granata[ma]".³⁴⁹ U sudnici je izjavio da su te uniforme bile plave, a ne zelene.³⁵⁰ Caka je takođe rekao da je jedan policajac imao kapu, da su puške koje su oni nosili ličile na kalašnjikove AK-47, a ne na puške s dugim cevima, i da na uniformama nije

³⁴² V. Dren Caka, T. 2630-2631 (31. avgust 2006. godine).

³⁴³ Dren Caka, T. 2634-2635 (31. avgust 2006. godine); Hani Hoxha, T. 1539-1540 (11. avgust 2006. godine); IC24 (Fotografija iz vazduha ulice Miloša Gilića koju je obeležio Caka).

³⁴⁴ Lulzim Vejsa, T. 4086, 4089 (27. septembar 2006. godine).

³⁴⁵ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 3-4; Dren Caka, T. 2636-2637 (31. avgust 2006. godine); Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 2-3.

³⁴⁶ Dren Caka, T. 2636-2638 (31. avgust 2006. godine); Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 2-3; Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 4; Hani Hoxha, T. 1540 (11. avgust 2006. godine).

³⁴⁷ V. Dren Caka, T. 2636-2638 (31. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P2279 (skica Vejsine kuće).

³⁴⁸ Dren Caka, T. 2638-2639 (31. avgust 2006. godine).

³⁴⁹ Dren Caka, dok. pr. br. 6D71 (Izjava svedoka od 12. maja 2001. godine), str. 4; Dren Caka, T. 2662 (31. avgust 2006. godine).

³⁵⁰ Dren Caka, T. 2662 (31. avgust 2006. godine).

video nikakve oznake.³⁵¹ Rekao je da nijedan od policajaca nije bio Albanac.³⁵² Veće napominje da je Caka na jednom video-snimku, snimljenom kada je posle tog incidenta bio u bolnici u Albaniji, za napadače isto rekao da su bili policajci, kao i da ih je u kasnijim izjavama dosledno opisivao kao policajce.³⁵³

133. Dok su Hoxha, Vejsa i drugi muškarci kosovski Albanci bežali iz kuće, uniformisani napadači su počeli da pucaju.³⁵⁴ Hoxha je čuo glasove, među njima i zapomaganje: "Poštedi me, nemoj me ubiti!"³⁵⁵ Caka je posvedočio da su policajci u Vejsinoj kući počeli da pucaju na prisutne, prvo na Flaku Hoxha, onda na njenu majku i Lulinu ženu i ćerku, koja je bila beba, pa majku samog Cake, a zatim su čitavu prostoriju izrešetali mecima. Caka je ranjen u ruku, ali je preživio i pobegao kroz prozor.³⁵⁶

134. Otprilike u 07:30 časova muškarci kosovski Albanci, uključujući Vejsu i Hoxhu, vratili su se u kuću, koja je bila spaljena i koja se srušila.³⁵⁷ Vejsa je pred svojom kućom video tri čoveka, za koje je znao da su lokalni policajci jer ih je poznao, a jedan njegov komšija mu je rekao da su tamo bili i drugi.³⁵⁸ Hoxha je zatim produžio do jedne druge kuće u istom kompleksu, gde je video ugljenisano telo Hysena Gashija, ujaka/teče/strica svog zeta.³⁵⁹ Hoxha je u susednoj kući od Drena Cake saznao da su članovi njegove porodice ubijeni.³⁶⁰ Sva trojica svedoka su posvedočila da je u Vejsinom porodičnom kompleksu u ulici Miloša Gilića pucanjem i podmetanjem požara ubijeno ukupno 20 ljudi, uključujući Cakinu majku i mlađu sestru.³⁶¹ Lulzim Vejsa je, među ostalim

³⁵¹ Dren Caka, T. 2663 (31. avgust 2006. godine).

³⁵² Dren Caka, T. 2664 (31. avgust 2006. godine).

³⁵³ V. dok. pr. br. P2278 (Video-snimak Cake, napravljen posle incidenta u gradu Đakovici); dok. pr. br. P2277 (Prevod transkripta video-snimka Cake, napravljenog posle incidenta u gradu Đakovici); Dren Caka, dok. pr. br. 6D71 (Izjava svedoka od 12. maja 2001. godine).

³⁵⁴ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 4. V. Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 2-3.

³⁵⁵ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 4, T. 1541 (11. avgust 2006. godine).

³⁵⁶ Dren Caka, T. 2644-2646 (31. avgust 2006. godine), dok. pr. br. 6D71 (Izjava svedoka od 12. maja 2001. godine), str. 3-4.

³⁵⁷ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 4; Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3.

³⁵⁸ Lulzim Vejsa, T. 4082-4084, 4092 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3.

³⁵⁹ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 4, T. 1544 (11. avgust 2006. godine).

³⁶⁰ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 4.

³⁶¹ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5-6; Dren Caka, T. 2635 (31. avgust 2006. godine); Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 2-3.

rođacima ubijenim u tom napadu, izgubio ženu, četiri ćerke, sina, majku i sestru.³⁶² Hani Hoxha je izgubio ženu i dve ćerke.³⁶³

135. Svedok K74 je posvedočio da su u ulici Miloša Gilića "Srbi" 2. aprila 1999. godine zapalili kuće kosovskih Albanaca koje je poznavao i da su samo srpske kuće ostale netaknute.³⁶⁴ Međutim, on je prilikom usmenog svedočenja pojasnio da nije lično video nijedno od tih ubijanja niti paljenja kuća ali da je, pre 2. aprila 1999. godine, prepoznao neke lokalne Srbe koji su nosili oružje, vršili pretrese u naselju i pljačkali, zbog čega je zaključio da su oni odgovorni za ubijanje i paljenje kuća.³⁶⁵ U svetlu tog priznanja, Veće ne smatra da je svedok K74 pouzdan kada je reč o ubijanju u ulici Miloša Gilića koje se navodi u Optužnici.

136. Radovan Zlatković je pobijao konkretne delove Vejsinog iskaza, uključujući njegovu identifikaciju jednog od policajaca umešanih u napad i tvrdnju da su 2. aprila tri policajca odevena u obične plave uniforme stajala ispred spaljene kuće. On je rekao da su obične plave uniforme kakve je opisao Vejsa nosili pripadnici protivpožarne službe.³⁶⁶ Međutim, Veće napominje da su i pripadnici MUP imali obične plave uniforme, kao što je opisano u Odeljku VI.A.3 gore u tekstu. Pored toga, Veće napominje da je Caka u svom iskazu o pripadnicima policijskih snaga koji su u noći 1. aprila ušli na imanje, zasnovanom na neposrednom opažanju, rekao da su oni nosili plave maskirne uniforme.

137. Forenzički dokazi u vezi s tim ubijanjem predloženi su putem dr Erica Baccarda, veštaka koga je pozvalo tužilaštvo. On je svoje zaključke u vezi s ulicom Miloša Gilića zasnovao na izveštaju dr Williama C. Rodrigueza III, koji je izvršio pregled ljudskih ostataka s te lokacije i sa groblja u Đakovici.³⁶⁷ Dr Rodriguez je zaključio da se zbog velike nagorelosti i fragmentacije ostataka, kao i njihove raspršenosti, ne može utvrditi tačan broj žrtava čiji su to ostaci. Međutim, u njegovom izveštaju je iznet zaključak da "najmanji broj osoba [...] odgovara broju od čak dvadeset osoba": jednom odraslom muškarcu, nekolicini odraslih žena, velikom broju "dece" i određenom broju žrtava neutvrđene starosti i pola.³⁶⁸ U Baccardovom izveštaju se kaže da je zbog velike

³⁶² Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3.

³⁶³ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5.

³⁶⁴ Svedok K74, dok. pr. br. P2532 (Izjava svedoka), str. 2.

³⁶⁵ Svedok K74, T. 7516-7517, 7523-7526 (29. novembar 2006. godine).

³⁶⁶ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 35.

³⁶⁷ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 15, 37-39. Baccardov izveštaj sadrži odeljak u kojem se razmatraju dokazi koje su 25, 26. i 27. maja 1999. godine u ulici Miloša Gilića broj 157 i na groblju u gradu Đakovici prikupili stručnjaci iz forenzičkog tima Sjedinjenih Država. Taj izveštaj se zasniva na izveštaju iz oblasti forenzičke antropologije i patologije koji je sačinio dr William C. Rodriguez III. V. takođe dok. pr. br. P249 (Forenzičko ispitivanje i analiza ljudskih ostataka na Kosovu, 13. oktobar 1999. godine).

³⁶⁸ Dok. pr. br. P249 (Forenzičko ispitivanje i analiza ljudskih ostataka na Kosovu), str. 9.

nagorelosti i skletizovanosti delova tela bilo nemoguće utvrditi uzrok smrti ili eventualne povrede.³⁶⁹ Veće napominje da su imena 20 žrtava navedena u Prilogu G Optužnice.

c. Egzodus kosovskih Albanaca iz grada Đakovice

138. Tužilaštvo navodi da je, u toku i posle "operacije" u naselju Ćerim od 1. i 2. aprila 1999. godine, velik broj kosovskih Albanaca bio prisiljen da pobegne iz svojih domova i da je obrazovao konvoje radi odlaska u Albaniju. Tužilaštvo dalje tvrdi da su te ljude putem šikanirale snage SRJ/Srbije, između ostalog, oduzimanjem ličnih dokumenata.³⁷⁰ Lazarevićeva odbrana odgovara da nije dokazano da je VJ bio umešan u proterivanje civila iz te opštine niti da je, tamo gde je došlo do takvog kretanja stanovništva, ono bilo posledica prinude od strane VJ.³⁷¹ Lukićeva odbrana tvrdi da je svaki takav odlazak civila bio posledica straha od NATO bombardovanja, a ne prisilnog uklanjanja.³⁷²

139. Nakon ubijanja u Vejsinom porodičnom kompleksu, Hani Hoxha i Lulzim Vejsa su početkom aprila 1999. godine napustili Đakovicu u dugom konvoju, zajedno s hiljadama kosovskih Albanaca koji su otprilike u to vreme odlazili iz tog grada.³⁷³ Pripadnici MUP i VJ bili su razmešteni po uglovima ulica a, prema Hoxhinim rečima, pripadnici MUP su na izlazu iz grada naređivali ljudima iz konvoja da svoje lične dokumente ostave u jednom velikom sanduku.³⁷⁴ Otprilike tri kilometra izvan grada, pripadnici VJ su zaustavili neke ljude iz konvoja. Nakon što su ih tri sata držali na jednoj poljani, naredili su im da nastave prema albanskoj granici.³⁷⁵ Hoxha je rekao da je na graničnom prelazu Ćafa Prušit policija ponovo naredila ljudima iz konvoja da predaju svoje lične isprave.³⁷⁶ Mada se od Hoxhe u dva navrata tražilo da preda isprave, on je uspeo da zadrži vozačku dozvolu.³⁷⁷ Svedok K74 je takođe rekao da se priključio jednoj koloni raseljenih

³⁶⁹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 39.

³⁷⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 430.

³⁷¹ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 376.

³⁷² Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1082.

³⁷³ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5, T. 1564 (11. avgust 2006. godine); Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3-4, T. 4081-4082 (27. septembar 2006. godine). V. takođe Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 42; dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 3-7 (zapečaćeno); Vlatko Vuković, T. 21362 (30. januar 2008. godine).

³⁷⁴ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5, T. 1549, 1563-1364 (11. avgust 2006. godine). V. takođe Lulzim Vejsa, T. 4081-4082 (27. septembar 2006. godine).

³⁷⁵ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5, T. 1549 (11. avgust 2006. godine); Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3-4. V. takođe Lulzim Vejsa, T. 4081-4082 (27. septembar 2006. godine).

³⁷⁶ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5. V. Lulzim Vejsa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3-4, T. 4081-4082 (27. septembar 2006. godine); svedok K74, dok. pr. br. P2532 (Izjava svedoka), str. 6.

³⁷⁷ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5.

ljudi koja je odlazila iz grada Đakovice i da su snage MUP tu grupu usmeravale ka graničnom prelazu Ćafa Prušit. On je rekao da ih je policija na granici tražila dokumente i da je on predao ličnu kartu, ali da je pasoš sakrio i zadržao.³⁷⁸

140. Hoxha je objasnio da je svoj dom u Đakovici napustio zato što su "Srbi" ubili njegovu porodicu u Vejsinom porodičnom kompleksu u ulici Miloša Gilića i uništile njegov dom, zbog čega se plašio za sopstveni život.³⁷⁹ Kad se priključio koloni, od prijatelja iz susedstva je čuo za druge ljude ubijene u gradu Đakovici, a videli su i mnoge kuće kako gore.³⁸⁰ Dren Caka je u svom svedočenju takođe rekao da su, nakon što je njegova porodica ubijena u ulici Miloša Gilića, on i grupa preostalih članova njegove porodice napustili grad Đakovicu i krenuli ka Albaniji preko graničnog prelaza Ćafa Prušit iz straha od policije u gradu.³⁸¹ Isto tako, svedok K74 je rekao da je sa svojom porodicom otišao zato što su "Srbi" palili kuće kosovskih Albanaca i iz straha od toga šta bi policija mogla da im uradi. On je rekao da se nije plašio vazdušnih udara NATO, pošto su u njima gađani samo vojni ciljevi u okolini grada Đakovice.³⁸² Hoxha je izjavio da pripadnici MUP i VJ koji su vršili proterivanje nisu ponudili nikakvu pomoć konvoju raseljenih kosovskih Albanaca.³⁸³

d. Događaji u gradu Đakovici u maju 1999. godine

141. Kao što se kaže gore u tekstu, Fuat Haxhibeqiri je rekao da je po gradu Đakovici viđao tela kosovskih Albanaca tokom čitave vazdušne kampanje NATO.³⁸⁴ On je između 7. i 11. maja 1999. godine video pripadnike VJ, paravojsnih i policijskih snaga kako ulaze u zapadni deo grada Đakovice i zatim pale više objekata u privatnom vlasništvu i pljačkaju više radnji.³⁸⁵ Tokom pomenute akcije, te snage su bile u sadejstvu. Na ljude je pucano na ulici. Međutim, Haxhibeqiri nije bio očevidac nijednog takvog slučaja pucanja.³⁸⁶ Na pitanje o telima žrtava koja je lično video, on je posvedočio da je između 7. i 11. maja u krugu od 50 metara oko svoje kuće video sedam leševa, koji su svi imali rane od vatrenog oružja. Jednu od tih žrtava je, na osnovu lične karte iz njenog džepa, identifikovao kao Alija Beqea Ramu, a za druge dve je saznao da su braća koja se prezivaju Humaj, no nije znao imena ostale četiri žrtve. Haxhibeqiri je u jednoj uličici blizu kuće

³⁷⁸ Svedok K74, dok. pr. br. P2532 (Izjava svedoka), str. 6.

³⁷⁹ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5.

³⁸⁰ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 4.

³⁸¹ Dren Caka, T. 2654 (31. avgust 2006. godine).

³⁸² Svedok K74, dok. pr. br. P2532 (Izjava svedoka), str. 6.

³⁸³ Hani Hoxha, dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5.

³⁸⁴ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 3, 7, T. 1113 (8. avgust 2006. godine), T. 1292-1295 (9. avgust 2006. godine).

³⁸⁵ V. Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 28. avgusta 2001. godine), str. 8.

³⁸⁶ Fuat Haxhibeqiri, T. 1175 (8. avgust 2006. godine), T. 1292-1293 (9. avgust 2006. godine).

svoje tetke/strine/ujne video još četiri tela, od kojih je jedno bilo telo Florenca Sulejmanija; sve žrtve ubijene su iz vatrenog oružja.³⁸⁷

142. Kao što stoji gore u tekstu, Radovan Zlatković je rekao da je OVK u periodu od 7. do 11. maja bio aktivan u Đakovici i da je držao pod kontrolom neke delove grada.³⁸⁸ Isto tako, Haxhibeqiri je prihvatio da su se početkom maja 1999. godine u gradu vodile borbe između OVK i snaga SRJ/Srbije.³⁸⁹ U skladu s tim, u izveštajima MUP je zabeleženo da su se u maju 1999. godine u Đakovici nastavile zajedničke operacije s VJ. Na sastanku Štaba MUP za Kosovo održanom 11. maja 1999. godine, jedan komandir PJP je referisao da je u akcijama u gradu Đakovici uništena glavnina "terorista" i da se na "neutralisanju ostalih" radi kvart po kvart. On je rekao da se slične akcije izvode u drugim mestima u opštini, u saradnji sa VJ. Izjavio je takođe da u redovima VJ vlada loša disciplina, rekavši da "rezervisti VJ posle svih akcija pale kuće i ulaze u njih", nakon čega je dodao da su komandanti VJ o tome obavesteni.³⁹⁰ Veće napominje da se Lazarevićeva odbrana na ovaj dokument poziva u vezi s pitanjem prepotčinjavanja, ali da ne komentariše navode komandira MUP da su vojnici VJ palili kuće u gradu Đakovici.³⁹¹

e. Konstatacije

143. Nesporno je da su mnoge zgrade u centru grada Đakovice, uključujući stari tržni centar, oštećene ili uništene u požaru u prvim danima kampanje NATO. Međutim, ni Haxhibeqiri ni Vejsa nisu predložili dokaze o tome kako su izbili ti požari. Pored toga, tužilaštvo nije van razumne sumnje isključilo mogućnost da su požari te noći izazvani rasplamsavanjem vatre izazvane bombama NATO. Shodno tome, Veće ne može da zaključi ko je eventualno zapalio zgrade u gradu Đakovici u noći 24. marta 1999. godine.

144. Veće zaključuje da je Hadum džamija u Đakovici uništena 8. maja 1999. godine, kao što je opisao Haxhibeqiri i potvrdio Riedlmayer. Međutim, nijedan od tih svedoka nije mogao da predloži dokaze o tome ko je odgovoran za to uništavanje. Shodno tome, Veće zaključuje da optužba izneta u paragrafu 77(d) Optužnice nije dokazana u delu koji se odnosi na Hadum džamiju u gradu Đakovici. Uništavanje Hadum Sulejman-efendijine biblioteke nije konkretno uključeno u optužbe tužilaštva za progon iznete u paragrafu 77(d) Optužnice i Veću nisu predloženi nikakvi dokazi o

³⁸⁷ Fuat Haxhibeqiri, T. 1292, 1295-1296 (9. avgust 2006. godine).

³⁸⁸ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 32-33.

³⁸⁹ Fuat Haxhibeqiri, dok. pr. br. P2308 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5, T. 1078 (7. avgust 2006. godine).

³⁹⁰ Dok. pr. br. P1993 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 11. maj 1999. godine), str. 6.

³⁹¹ V. Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 801.

tome ko je odgovoran za njeno paljenje. Shodno tome, Veće neće donositi zaključak u vezi s tom lokacijom.

145. Pored dokaza koji se konkretno odnose na požare koji su izbili u noći 24. marta, stanovnici grada Đakovice su posvedočili da se krajem marta i početkom aprila 1999. godine paljenje kuća kosovskih Albanaca nastavilo. Haxhibeqirijev iskaz da je video policajce i pripadnike paravojskih snaga kako tokom perioda NATO bombardovanja podmeću požare podudara se sa svedočenjem Nike Peraja da je video pripadnike MUP i paravojskih snaga kako pale kuće u gradu Đakovici, koristeći "bombe" da bi se one brže zapalile.³⁹² Svedok K90 je govoreći o paljenju kuća u gradu, u kojem je učestvovao zajedno s pripadnicima MUP, pomenuo praksu korišćenja osveživača vazduha u vidu spreja za paljenje zgrada. Veće ima u vidu da je taj prikaz potkrepljen iskazima koje su dali Vejisa i svedok K74 da je takvo paljenje bilo usmereno isključivo protiv kosovskih Albanaca. Shodno tome, Veće zaključuje da su pripadnici MUP, zajedno s pripadnicima paravojskih snaga, odgovorni za paljenje kuća kosovskih Albanaca u gradu Đakovici u martu i aprilu 1999. godine. Jedine dokaze o umešanosti VJ u paljenje kuća kosovskih Albanaca u gradu Đakovici u toj fazi predočio je svedok K90, koji je svedočio o sopstvenom učešću u tome.

146. Što se tiče ubijanja Pruthija i Ferizija, budući da se Hoxhin iskaz o tome ne zasniva na neposrednom ličnom opažanju zločina, a tužilaštvo nije izvelo dalje dokaze o tom ubijanju, rezerve Veća o iskazima Perovića i Zlatkovića koji se kose s Hoxhin iskazom su nebitne. Shodno tome, nije dokazano da to ubijanje predstavlja ubistvo.

147. Za Haxhibeqirijev iskaz da su mnogi mrtvi kosovski Albanci ostavljeni da leže po ulicama grada Đakovice i za Konajev iskaz da je video policiju i pripadnike paravojskih snaga kako ispred policijske stanice tuku ljude iz jedne grupe civila Veće zaključuje da su uverljivi. Veće smatra da je ta aktivnost, zajedno s paljenjem domova kosovskih Albanaca, doprinela atmosferi straha i nasilja koju je u gradu Đakovici stvarao MUP, a kasnije VJ. Veće zaključuje da su konzistentni iskazi Lulzima Vejse, Hanija Hoxhe, Drena Cake i svedoka K74 o odlasku iz grada Đakovice početkom aprila 1999. godine pouzdani. Njihovo naglo bekstvo iz grada izazvano je ubijanjem članova njihovih porodica od strane snaga MUP i strahom od daljih akcija tih snaga. Pored toga, snage MUP i VJ kontrolisale su njihov odlazak, kao i odlazak znatnog broja drugih meštana kosovskih Albanaca, i mnogima od tih ljudi su oduzele lične dokumente. Veće smatra da Haxhibeqirijevi posredni dokazi o telima koja je video u periodu od 7. do 11. maja nisu dovoljni za donošenje bilo kakvog zaključka o uzrocima smrti tih ljudi. Iako je utvrđeno da je on video mrtve kosovske

³⁹² Nike Peraj, T. 1669 (15. avgust 2006. godine), T. 1800 (17. avgust 2006. godine). V. takođe Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 15.

Albance, ima dokaza koji pokazuju da je OVK u maju 1999. bio aktivan u gradu i, stoga, postoji mogućnost da je to ubijanje bilo deo legitimnih operacija protiv OVK. Međutim, Veće prihvata njegov iskaz da je MUP u tom periodu nastavio s paljenjem i pljačkom imovine kosovskih Albanaca i da je u maju 1999. godine i VJ bio umešan u podmetanje požara u gradu Đakovici.

148. Što se tiče ubijanja u ulici Miloša Gilića, na osnovu forenzičkih dokaza, kao i svedočenja Drena Caka, Lulzima Vejse i Hanija Hoxhe, Veće konstatuje da su 2. aprila 1999. godine ubijeni sledeći ljudi, bilo zato što su ih pripadnici MUP ubili iz vatrenog oružja bilo kao direktna posledica činjenice da su se zatekli u kući Lulzima Vejse nakon što su tu kuću zapalili pripadnici snaga MUP: Dalina Caka, Delvina Caka, Diona Caka, Valbona Caka, Hysen Gashi, Doruntina Haxhiavdija, Egzon Haxhiavdija, Rina Haxhiavdija, Valbona Haxhiavdija, Flaka Hoxha, Shahindere Hoxha, Manushe Nuçi, Shirine Nuçi, Arlind Vejse, Dorina Vejse, Fetije Vejse, Marigona Vejse, Rita Vejse, Sihana Vejse i Tringa Vejse.

7. Druga sela u opštini Đakovica

149. Tužilaštvo navodi da su krajem marta i u toku aprila 1999. godine snage SRJ/Srbije takođe prisilno raselile civile iz raznih sela u opštini Đakovica.³⁹³ Lazarevićeva odbrana odgovara da nije dokazano da je VJ bio umešan u proterivanje civila iz te opštine.³⁹⁴ Lukićeva odbrana tvrdi da je svaki takav odlazak civila bio posledica straha od NATO bombardovanja, a ne prisilnog uklanjanja.³⁹⁵

150. Merita Deda iz Guske, malog sela zapadno od grada Đakovice naseljenog kosovskim Albancima, posvedočila je da je čula da su 25. marta 1999. godine snage VJ ušle u obližnja sela Deva i Babaj Boks/Babaj i Bokës i pogubile osam civila.³⁹⁶ Nekoliko dana kasnije, u martu, "komandant VJ-a" po imenu Dragan došao je u Gusku i rekao seljanima da u roku od sat vremena moraju da napuste selo.³⁹⁷ Deda je rekla da su, zbog tog naređenja, ona i njena porodica, zajedno s drugim ljudima iz sela, seli na traktore i u automobile i krenuli prema Korenici.³⁹⁸ Tokom sledeće

³⁹³ Optužnica, par. 72(h)(ii). V. takođe Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 434.

³⁹⁴ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 376.

³⁹⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1082.

³⁹⁶ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 2.

³⁹⁷ Merita Deda, T. 1399 (10. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 2.

³⁹⁸ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 2. V. takođe Merita Deda, T. 1400 (10. avgust 2006. godine).

tri nedelje, Deda je viđala pripadnike VJ i policijskih snaga, koji su opkolili selo, kako patroliraju Korenicom i naređuju seljanima da budu u kućama.³⁹⁹

151. Lizane Malaj iz Korenice rekla je da je njeno selo bilo naseljeno kosovskim Albancima, koji su većinom bili katolici i u određenom broju muslimani.⁴⁰⁰ Prema rečima svedokinje Malaj, u to selo je 4. aprila 1999. godine došla policija. U njen porodični kompleks su došla osmorica policajaca, od kojih je jedan naredio njenoj porodici da napusti selo i ode u Albaniju.⁴⁰¹ Svedokinja je posvedočila da su policajci nosili plave policijske uniforme i puškomitraljeze i da su došli u blindiranim automobilima.⁴⁰² Porodica svedokinje Malaj uradila je šta joj je naređeno i, zajedno s više od 30 drugih seljana, traktorima otišla iz sela. Međutim, u selu Sufadol, na oko kilometar od Korenice, konvoj su zaustavila druga dvojica policajaca, koja su ljudima rekla da se vrate u Korenicu.⁴⁰³ Malaj je videla da je jedan od tih policajaca Aca Micunović, koji je ranije živeo u Korenici. Malaj i njena porodica su se vratili u Korenicu, gde su svoju kuću zatekli netaknutu.⁴⁰⁴ Lukićeva odbrana tvrdi da to pokazuje da MUP nije imao nameru da civile trajno raseli iz Korenice i da je proterivanje svedokinje Malaj i njene porodice, zajedno s još 30 drugih ljudi, predstavljalo izolovani postupak određenih pojedinaca.⁴⁰⁵

152. Svedok K90 je posvedočio da je u aprilu 1999. godine njegova jedinica VJ imala zadatak da naređuje seljanima kosovskim Albancima da napuste svoje domove u opštini Đakovica.⁴⁰⁶ Svedok K90 je učestvovao u "proterivanj[u]"⁴⁰⁷ kosovskih Albanaca iz sela i zaselaka oko te opštine; konkretno, on je sredinom aprila 1999. godine bio među onima koji su naređivali ljudima iz devet-deset sela da odu.⁴⁰⁸

³⁹⁹ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 3.

⁴⁰⁰ Lizane Malaj, T. 1307 (9. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 2.

⁴⁰¹ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 2, T. 1308 (9. avgust 2006. godine), T. 1366 (10. avgust 2006. godine).

⁴⁰² Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 1. septembra 2000. godine), str. 3, T. 1307-1308 (9. avgust 2006. godine), T. 1372 (10. avgust 2006. godine).

⁴⁰³ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 2-3. V. takođe Lizane Malaj, T. 1308 (9. avgust 2006. godine), T. 1368 (10. avgust 2006. godine).

⁴⁰⁴ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 3. V. takođe Lizane Malaj, T. 1308 (9. avgust 2006. godine), T. 1368 (10. avgust 2006. godine).

⁴⁰⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1118.

⁴⁰⁶ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41.

⁴⁰⁷ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41-45, T. 9271, 9273 (29. januar 2007. godine).

⁴⁰⁸ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 44, T. 9297-9298 (29. januar 2007. godine).

153. Svedok K90 je u svom svedočenju rekao da bi se, u skladu sa svojim naređenjima, on seljanima obraćao na srpskom i govorio im da idu prema gradu Đakovici i selima u okolini.⁴⁰⁹ On je takođe objasnio da naređenja koja je njegova jedinica dobijala da "proteraju" ljude nikada nisu bila pismena, nego su prosleđivana usmeno jer su nadležni organi na osnovu iskustva iz Hrvatske i Bosne naučili da takva naređenja ne smeju biti pismena.⁴¹⁰ Svedok je takođe rekao da je tako važno naređenje moralo da bude odobreno s vrha jer lokalni komandant nije mogao da preuzme na sebe da naredi takvu akciju. Pored toga, takva naređenja su se uvek odnosila samo na sela kosovskih Albanaca.⁴¹¹ Iako bi u izuzetnim situacijama lokalnim komandantima bilo dozvoljeno da presele seljane radi njihove zaštite, u kom slučaju se izdavalo pismeno naređenje, nije postojao legitimni vojni razlog za preseljavanje ovih civila.⁴¹² Prilikom usmenog svedočenja, svedok K90 je rekao da njegov komandant nikada nije izdao naređenje da se seljani "isteraju", nego je njemu bilo naređeno da usmeri "t[e] ljud[e] [...] prema Đakovici i prema prvim selima blizu Đakovice".⁴¹³ Uz to, on je rekao da civili nisu usmeravani prema Albaniji sve dok NATO nije počeo da baca kasetne bombe.⁴¹⁴ Međutim, kad mu je sugerisano da su seljani uklanjani zbog NATO bombardovanja i opasnosti od kopnene invazije, on tu sugestiju nije prihvatio.⁴¹⁵ Iako je isprva oklevao da u sudnici kaže da su civili kosovski Albanci bili proterani, na kraju je posvedočio: "Ako vi [*sic*] čistite selo, u stvari selite te ljude".⁴¹⁶

154. Svedok K90 je objasnio da je, zbog pljačke, "[n]akon što bi celom selu naredili da odu u roku od sat vremena, izgledalo [...] kao da je atomska bomba pogodila selo", ali je pojasnio da takve radnje nisu vršile čitave jedinice, već samo određeni pojedinci iz VJ.⁴¹⁷ U svom svedočenju je takođe rekao da su pojedinci iz njegove jedinice koji su uhvaćeni u pljački bili krivično gonjeni i slani u zatvor.⁴¹⁸

155. Svedok K90 je uz to prihvatio da je njegova jedinica učestvovala u proterivanju/preseljavanju kosovskih Albanaca iz Žuba, jugozapadno od grada Đakovice.⁴¹⁹ On je rekao da su naređenja za proterivanje stanovnika Žuba dobili pre sredine aprila 1999. godine, mada

⁴⁰⁹ Svedok K90, T. 9302 (29. januar 2007. godine).

⁴¹⁰ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41.

⁴¹¹ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41.

⁴¹² Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 42.

⁴¹³ Svedok K90, T. 9273 (29. januar 2007. godine).

⁴¹⁴ Svedok K90, T. 9273 (29. januar 2007. godine).

⁴¹⁵ Svedok K90, T. 9408 (30. januar 2007. godine).

⁴¹⁶ Svedok K90, T. 9331 (29. januar 2007. godine).

⁴¹⁷ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 45.

⁴¹⁸ Svedok K90, T. 9303-9304 (29. januar 2007. godine).

⁴¹⁹ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41-43, T. 9271, 9273, 9297-9298 (29. januar 2007. godine).

nije jasno o kojem se tačno datumu radilo.⁴²⁰ Međutim, svedok je takođe rekao da seljanima nije rečeno da odu, nego da su oni dobrovoljno otišli s njegovom jedinicom.⁴²¹ Svedok K89, koji je takođe bio vojnik VJ razmešten u rejon Đakovice, u svom svedočenju je rekao da je negde oko 10. ili 12. aprila 1999. godine video osam ljudi ubijenih u Žubu: muškarce i starije žene u civilnoj odeći. Međutim, nije bio očevidac njihovog ubijanja.⁴²²

156. Vlatko Vuković je osporavao tvrdnju da je njegova jedinica u prvoj polovini aprila 1999. godine učestvovala u proterivanju civila iz većine sela i zaselaka oko Đakovice.⁴²³ Vuković je rekao da je 30. marta 1999. godine na ulazu u Žub zatekao grupu civila kosovskih Albanaca koji su odlazili u Albaniju i da im je pomogao tako što je obezbedio vozila koja će ih prevesti do granice.⁴²⁴ On je takođe posvedočio da je 4. aprila 1999. godine sreo jednu drugu grupu civila kosovskih Albanaca, koji su odlazili s Kosova putem Đakovica-Prizren.⁴²⁵ Prema njegovim rečima, ti ljudi su mu rekli da odlaze zbog NATO bombardovanja i straha od OVK i on je, shodno tome, poricao je da je njegova jedinica učestvovala u deportaciji civila.⁴²⁶ Međutim, kao što se razmatra dole u tekstu, Veće ne prihvata da je to razlog iz kojeg je velik broj kosovskih Albanaca otišao iz Đakovice.

157. Vuković je takođe ispričao da je 30. marta 1999. od svog zamenika saznao da je od 27. do 29. marta 1999. godine 5.000 civila napustilo Kosovo i preko graničnog prelaza Čafa Prušit prešlo u Albaniju.⁴²⁷ Vuković je posvedočio da je 2. motorizovani bataljon pomagao civilima da preko minskog polja bezbedno stignu do granice. Prema njegovoj proceni, Kosovo je u periodu od 28. do 31. marta i od 1. do 4. aprila 1999. godine, preko zone odgovornosti 2. motorizovanog bataljona i graničnog prelaza Čafa Prušit, napustilo 12.000 civila.⁴²⁸ On je takođe rekao da je u istom periodu zabeleženo kretanje civila velikih razmera na putu Đakovica-Prizren.⁴²⁹ Dokumentacija VJ potvrđuje da su krajem marta i početkom aprila 1999. godine snage SRJ/Srbije uklanjale civile iz njihovih sela u opštini Đakovica. U dnevnom Borbenom izveštaju Prištinskog korpusa od 31. marta

⁴²⁰ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 43.

⁴²¹ Svedok K90, T. 9297-9298 (29. januar 2007. godine).

⁴²² Svedok K89, T. 9144-9145 (25. januar 2007. godine).

⁴²³ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1401 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 102 (zapečaćeno).

⁴²⁴ Vlatko Vuković, T. 21400-21401 (30. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 43.

⁴²⁵ Vlatko Vuković, T. 21394-21395 (30. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 46.

⁴²⁶ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 46, 50.

⁴²⁷ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 42. V. takođe dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. brigade), str. 3-7 (zapečaćeno); Vlatko Vuković, T. 21362 (30. januar 2008. godine).

⁴²⁸ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 44.

⁴²⁹ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 45. V. dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. brigade) (zapečaćeno).

1999. godine se kaže da snage VJ, zajedno s MUP, vrše "kanalisanje" civila preko granice u Albaniju.⁴³⁰ Goran Jevtović, koji je sačinio taj izveštaj, objasnio je da je to "kanalisanje" značilo da su oni pomagali civilima da bezbedno pređu granicu, pošto nisu imali zakonsko pravo da ih spreče da odu iz zemlje.⁴³¹ U belešci iz ratnog dnevnika 2. motorizovanog bataljona za 2. april 1999. godine stoji da su pripadnici VJ iselili civile iz sela Goden i Zulfaj/Zylfaj, koja se nalaze jugozapadno od Đakovice, blizu graničnog prelaza Čafa Prušit. Proterivanje je izvršeno zbog "davanja svetlosnih signala" i neprijateljskog ponašanja seljana.⁴³²

158. U vezi s tim odlascima, Radovan Zlatković je rekao da su, uporedo s početkom NATO bombardovanja, Đakovicu napuštali civili svih nacionalnosti.⁴³³ Zlatković je takođe rekao da je OVK za svoje delovanje koristio teške uslove nastale NATO bombardovanjem, kao što je nestanak struje, i kao primer naveo napad na jedno vozilo Crvenog krsta u Rakovini/Rakovinë 1. aprila 1999. godine.⁴³⁴

159. Što se tiče navoda o uništavanju zgrada u selima u opštini Đakovica, Sabri Popaj, kosovski Albanac iz Bele Crkve u opštini Orahovac, u svom svedočenju je rekao da je džamija u Rogovu dignuta u vazduh 28. marta 1999. godine⁴³⁵ na muslimanski praznik Bajram i istog dana kada su uništene džamije u Celini i Beloj Crkvi.⁴³⁶ Popaj je objasnio da su se sve tri džamije nalazile jedna blizu druge; Celina i Bela Crkva su udaljene svega kilometar i po.⁴³⁷ Međutim, on nije video ko je odgovoran za eksploziju u kojoj je uništena džamija u Rogovu.

160. Kao što je pomenuto gore u tekstu, 2. motorizovani bataljon 549. motorizovane brigade je 30. marta 1999. godine izvodio operacije u Rogovu.⁴³⁸ Božidar Delić, koji je rođen u Đakovici, poricao je tvrdnje da su snage VJ pod njegovom kontrolom uništile džamije na više lokacija, uključujući Đakovicu.⁴³⁹

⁴³⁰ Dok. pr. br. P2930 (Borbeni izveštaj PrK, 31. mart 1999. godine), par. 4.

⁴³¹ Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 21-22.

⁴³² Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 6 (zapečaćeno).

⁴³³ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 38.

⁴³⁴ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 31. V. dok. pr. br. 6D614 (MUP, Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. do 20. juna 1999. godine), str. 704, par. 603.

⁴³⁵ Sabri Popaj, T. 5678-5679 (1. novembar 2006. godine). Popajev iskaz o džamijama u Celini i Beloj Crkvi (kod Rogova) razmatra se u Odeljku VII.E dole u tekstu.

⁴³⁶ Sabri Popaj, T. 5650, 5678 (1. novembar 2006. godine).

⁴³⁷ Sabri Popaj, T. 5679-5681 (1. novembar 2006. godine), 5762 (2. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 11. V. takođe IC97 (Obeleženi dok. pr. br. P1806, koji prikazuje uništenu džamiju u Rogovu).

⁴³⁸ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 5 (zapečaćeno).

⁴³⁹ Božidar Delić, T.19391 (29. novembar 2007. godine).

161. András Riedlmayer je u svom izveštaju veštaka govorio o stanju Kel Hasan-agine džamije u selu Rogovo. U tom izveštaju se iznosi da je džamija teško oštećena, da je minaret dignut u vazduh, da postoje velika oštećenja od vatre, da je znatan deo krova verande raznet i da su spoljni zidovi naprsli.⁴⁴⁰ Prema rečima seljana, džamiju su 3. aprila 1999. godine napali "Srbi".⁴⁴¹ Riedlmayeru je prilikom usmenog svedočenja pokazana fotografija džamije i on je opisao štetu nanetu tom objektu.⁴⁴²

a. Konstatacije o navodima u vezi sa selima u opštini Đakovica

162. Veće se uverilo da su krajem marta i u toku aprila 1999. godine mnogi civili stanovnici sela u opštini Đakovica, uključujući Korenicu i Gusku, napustili svoje domove i otišli u Albaniju. Međutim, Veće neće donositi nikakve zaključke u vezi s proterivanjem meštana iz sela Deva i Babaj Boks oko 29. marta 1999. godine, budući da se iskaz Merite Deda zasniva na posrednim dokazima, odnosno informacijama koje je čula. Veće takođe konstatuje da nije pokazano su stanovnici Guske krajem marta 1999. godine bili primorani na odlazak uz primenu sile. Isto tako, nije dokazano da su kosovski Albanci prisilno raseljeni iz Žuba.

163. Što se tiče Korenice, Veće se oslanja na iskaz Lizane Malaj i zaključuje da su pripadnici MUP 4. aprila 1999. godine prisilno raselili seljane iz njihovih domova. Veće prihvata iskaz svedokinje Malaj da to prisilno raseljavanje nisu izazvali OVK ili NATO bombardovanje. Veće ima u vidu iskaze o raseljavanju seljana iz njihovih domova na području opštine Đakovica, posebno iskaze svedoka K90, Vlatka Vukovića i Gorana Jevtovića, a opštim navodom o proterivanju seljana iz te opštine će se baviti u svojim konstatacijama vezanim za operaciju u dolini Reka dole u tekstu.

164. Iako je pokazano da je Kel Hasan-agina džamija u Rogovu, kao i druge dve džamije u njenoj blizini, 28. marta 1999. godine zadobila znatna oštećenja, Veće konstatuje da nije utvrđen identitet osoba koje su prouzrokovale ta oštećenja.

8. Operacija u dolini Reka i okolnim dolinama (27. i 28. aprila 1999. godine)

165. Vojska Jugoslavije i MUP preduzeli su 27. i 28. aprila 1999. godine veliku operaciju u celoj dolini Reka. Tužilaštvo navodi da su tokom te operacije snage MUP i VJ prisilno premeštale, ubijale i progonile civile kosovske Albance na tom području. Tužilaštvo tvrdi da je ta operacija

⁴⁴⁰ Dok. pr. br. P1784 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa Kel Hasan-aginom džamijom), str. 1.

⁴⁴¹ V. dok. pr. br. P1784 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa Kel Hasan-aginom džamijom), str. 1-2.

⁴⁴² András Riedlmayer, T. 5469 (30. oktobar 2006. godine).

prvenstveno i smišljeno bila usmerena protiv civilnog stanovništva na tom području.⁴⁴³ Tužilaštvo navodi da su pripadnici snaga MUP i VJ tokom te operacije ubili grupu od preko 300 ljudi.⁴⁴⁴ Lukićeva i Lazarevićeva odbrana pobijaju taj navod i tvrde da je operacija u dolini Reka bila legitimna operacija protiv OVK, koja je preduzeta zbog stalnih neprijateljskih aktivnosti OVK na tom području. Timovi odbrane Lukića i Lazarevića takođe tvrde da tužilaštvo nije pokazalo da su snage kojima su komandovali pojedinačni optuženi tokom te operacije činile zločine.⁴⁴⁵

166. U forenzičkim izveštajima dokumentovano je da su 2001. godine u masovnim grobnicama u Batajnici i Petrovom Selu u Srbiji ekshumirani ljudski ostaci velikog broja kosovskih Albanaca.⁴⁴⁶ Za 287 ostataka je dokazano da pripadaju kosovskim Albancima koji su nestali 27. aprila 1999. godine u Meji i okolini, kao što je evidentirala Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu UNMIK. Ispitivanjem dokaza u vezi s telima iz okoline Meje pronađenim u Batajnici ustanovljeno je da su tela bila u civilnoj odeći i da je, u slučajevima gde se mogao utvrditi uzrok smrti, velika većina ubijena vatrenim oružjem i da se radi o muškarcima, starim od 15 do 80 godina. Od 17 navedenih žrtava čije su ubijanje dalje u tekstu konkretno opisali svedoci Merita Deda, Lizane Malaj i Martin Pnishi, njih 13 je pozitivno identifikovano među telima u masovnim grobnicama u Batajnici.

a. Geneza operacije u dolini Reka i komadovanje tom operacijom

167. Mada je Veću predočen velik broj dokaza u vezi s operacijom u dolini Reka, u dokazni spis nije uvršteno pismeno naređenje o njenom pokretanju. Veće se uverilo da je za tu operaciju izdato usmeno naređenje i da se njom usmeno komandovalo i sada će ispitati kontroverzne okolnosti vezane za nju.

168. Otprilike u 17:00 časova 22. aprila 1999. godine, lokalni funkcioner MUP Milutin Prašćević ubijen je zajedno s još četiri policajca u selu Meja, koje se nalazi blizu grada Đakovica, na južnom

⁴⁴³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 451.

⁴⁴⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 456.

⁴⁴⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7 avgust. 2008. godine (javna verzija), par. 1069 i dalje; Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 359 i dalje.

⁴⁴⁶ V. Dodatak A; v. dok. pr. br. P2798 (Spisak nestalih lica OMPF); dok. pr. br. P2559 (Dodatak Izveštaju veštaka); dok. pr. br. P2415 (Dokumenti vezani za lokaciju ekshumacije Batajnica 05: Zapisnici o obdukciji), str. 24–29; dok. pr. br. P2454 (Kopije izveštaja o sudskomedicinskom pregledu i potvrde o smrti koje je sačinio OMPF na Kosovu, u vezi s posmrtnim ostacima prebačenim iz Batajnice i Petrovog Sela); dok. pr. br. P944 (Kopije izveštaja o sudskomedicinskom pregledu i potvrde o smrti, u vezi s posmrtnim ostacima prebačenim iz Batajnice); dok. pr. br. P942 (Dokumenti vezani za mesto ekshumacije Batajnica 02: Zapisnici o obdukciji); dok. pr. br. P943 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P2394 (Kopije izveštaja o sudskomedicinskom pregledu i potvrde o smrti koje je sačinio OMPF na Kosovu, u vezi s posmrtnim ostacima prebačenim iz Batajnice pre 31. marta 2005. godine).

kraju doline Reka.⁴⁴⁷ Istog dana, iz Đakovice su stigli konvoji snaga MUP koji su usput pucali na kuće iz automatskog oružja.⁴⁴⁸ Svedok K90 je posvedočio da je ubistvo te petorice policajaca bilo povod za masovno angažovanje policije na tom području i da je u roku od nekoliko dana u desetak autobusa i više civilnih vozila stiglo još oko 400 policajaca, uključujući pripadnike PJP i frenkijevce iz Resora državne bezbednosti MUP i JSO. Svedok K90 je prepoznao Frenkijevce po uniformama i jer su na glavama imali “poznate ‘Frenki’ šešire”.⁴⁴⁹

169. Nike Peraj je posvedočio da je, ubrzo nakon Praščevićevog ubistva, u jednoj privatnoj kući u Đakovici održan nezvanični sastanak, kojem su, između ostalih, prisustvovali načelnik bezbednosti njegove brigade, 52. artiljerijsko-raketne brigade, Sergej Perović, i načelnik Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa Momir Stojanović.⁴⁵⁰ Peraj je ispričao da se “Stojanović [...] tokom sastanka obratio Mićunoviću [komandantu rezervnih snaga VJ u Đakovici] i Kovačeviću [načelniku SUP Đakovica] naredivši im da izvedu jednu operaciju u dolini Carragojs [*sic*], gde je, u znak odmazde za ubistvo Praščevića, trebalo eliminisati barem 100 ‘glava’ i spaliti sve kuće.”⁴⁵¹ Prema rečima Peraja, Stojanović je pomenuo da je blizak prijatelj optuženog Pavkovića i ponudio da zaštiti Mićunovića i Kovačevića.⁴⁵² Peraj je rekao da mu je Stojanović bio “dobar prijatelj” i da mu je početkom marta 1999. godine rekao da će snage SRJ/Srbije izvesti operaciju etničkog čišćenja nad kosovskim Albancima u opštini Đakovica.⁴⁵³ Peraj je izjavio da je tada bio prisutan jer je sastanak održan u istoj zgradi u kojoj je on bio smešten sa svojom jedinicom bezbednosti.⁴⁵⁴ Tokom unakrsnog ispitivanja objasnio je da je izjava o eliminaciji 100 glava izneta u vreme Praščevićeve sahrane i da on nije direktno učestvovao u tom razgovoru, već da je čuo komentare.⁴⁵⁵

170. Suprotno tome, Momir Stojanović je rekao da nikada nije prisustvovao sastanku takve vrste.⁴⁵⁶ On je posvedočio da je Peraj bio “pomoćnik komandanta brigade za garnizonske poslove”,

⁴⁴⁷ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 4. aprila 2000. godine), str. 2, T. 1441–1442 (10. avgust 2006. godine), T. 1457 (11. avgust 2006. godine); dok. pr. br. 6D35 (Krivična prijava MUP podneta javnom tužiocu u Đakovici, 22. april 1999. godine), str. 2.

⁴⁴⁸ Martin Pnishi, T. 1442 (10. avgust 2006. godine).

⁴⁴⁹ Svedok K90, T. 9313–9314 (29. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 47.

⁴⁵⁰ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 59.

⁴⁵¹ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 59, T. 1673 (15. avgust 2006. godine).

⁴⁵² Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 60–61, T. 1780 (16. avgust 2006. godine).

⁴⁵³ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 57.

⁴⁵⁴ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 62.

⁴⁵⁵ Nike Peraj, T. 1779 (16. avgust 2006. godine).

⁴⁵⁶ Momir Stojanović, T. 19787–19788 (7. decembar 2007. godine). V. takođe Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 18.

što je položaj koji nije podrazumevao učešće na sastancima komande brigade.⁴⁵⁷ Po Stojanovićevom mišljenju, Peraja je OVK ucenio da daje lažne izjave.⁴⁵⁸ Stojanović je takođe poricao da je jedinicama VJ naredio da proteruju kosovske Albance ili pale kuće. Posvedočio je da je za operaciju u dolini Reka saznao tek uveče 28. aprila 1999. godine, kad ga je o njoj obavestio načelnik za bezbednost 52. artiljerijsko-raketne brigade. Tvrdio je da, uprkos svom položaju, nije bio obavešten o operativnom korišćenju vojne policije, već da je samo primao obaveštenja vezana za bezbednost.⁴⁵⁹

171. Međutim, Stojanovićeve tvrdnje o tome da nije učestvovao u operacijama jedinica VJ podriva činjenica da je u ratnom dnevniku 52. bataljona vojne policije za 13. april 1999. godine zabeleženo da je posebno formirana četa tog bataljona od načelnika Odseka za bezbednost Prištinskog korpusa, u stvari, “dobila zadatak” da zauzme karaulu u Kamenici.⁴⁶⁰ To pokazuje da je Stojanović bio u velikoj meri uključen u operacije potčinjenih jedinica Prištinskog korpusa, da im je izdavao zadatke i da je najverovatnije bio obavešten o njihovom kretanju. Pored toga, Veće napominje da je Peraj potvrdio da diskusija koju je čuo nije bila deo zvaničnog sastanka, tako da njegov položaj u VJ vrlo verovatno nije bio prepreka njegovom prisustvu tom sastanku.

172. Vintar je izjavio da je 52. artiljerijsko-raketna brigada bila stacionirana u domu kulture u Đakovici, a ne u privatnoj albanskoj kući u kojoj je Peraj rekao da je održan sastanak na kojem je planirana operacija u dolini Reka.⁴⁶¹ Vintareva tvrdnja je delimično potkrepljena ratnim dnevnikom 52. artiljerijsko-raketne brigade, u kojem stoji da je njen štab 1. aprila 1999. godine premešten u dom kulture u Đakovici.⁴⁶² Međutim, na pitanje u vezi s tim da se u ratnom dnevniku iznosi da se brigada 1. aprila preselila iz “kuće Marsenića” u dom kulture, Vintar je izjavio da ne zna za tu kuću i izneo je neuverljivo objašnjenje o tome zašto pripadnici njegove jedinice nisu mogli da budu u privatnoj kući.⁴⁶³

173. Milan Kotur je posvedočio da je prisustvovao koordinacionom sastanku za pripremu operacije u dolini Reka zajedno s načelnikom SUP Đakovica Kovačevićem.⁴⁶⁴ On je posvedočio da

⁴⁵⁷ Momir Stojanović, T. 19786–19787 (7. decembar 2007. godine). V. takođe Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 20.

⁴⁵⁸ Momir Stojanović, T. 19839 (7. decembar 2007. godine). V. takođe Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 21.

⁴⁵⁹ Momir Stojanović, T. 19858–19862 (7. decembar 2007. godine).

⁴⁶⁰ Dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 6. V. takođe svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 33, T. 3313–3317 (13. septembar 2006. godine).

⁴⁶¹ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 20. V. takođe Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 20.

⁴⁶² Dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 9.

⁴⁶³ Zdravko Vintar, T. 21049–21051 (25. januar 2008. godine).

⁴⁶⁴ Milan Kotur, T. 20680 (21. januar 2008. godine). On nije rekao kad je održan taj sastanak.

je na tom sastanku Veroljub Živković, komandant Isturenog komandnog mesta Prištinskog korpusa i načelnik Štaba Prištinskog korpusa izdao borbenu zapovest jedinicama VJ da obezbede područje Reka.⁴⁶⁵

174. Nike Peraj je dalje posvedočio da mu je 23. ili 24. aprila Nikola Mićunović zvani Dragan rekao da će dolina Reka platiti “veoma visoku cenu” za nedavno ubistvo Milutina Praščevića. Peraj je napomenuo da je Praščević bio Mićunovićev “kum”.⁴⁶⁶ On je sugerisao da su postojala tri razloga za operaciju u dolini Reka: eliminisanje prisustva OVK na tom području, osveta za Praščevićevo ubistvo i ubijanje kosovskih Albanaca koji bi mogli da odu na obuku u Albaniju i vrate se na Kosovo da se bore za OVK.⁴⁶⁷ Posvedočio je da je treći razlog bio najvažniji i da su iza njega prvenstveno stajali policija, paravojne snage i snage teritorijalne odbrane.⁴⁶⁸

175. Milan Kotur je posvedočio da je razlog za tu operaciju pre bio da se stavi pod kontrolu opasnost koja je pretila od OVK, nego osveta za Praščevićevo ubistvo.⁴⁶⁹ Saša Antić, tadašnji komandant 52. bataljona vojne policije, dao je sličan iskaz i rekao da je cilj operacije Reka bio da se reši pitanje opasnosti koja je pretila od toga da se snage OVK u graničnom pojasu spoje sa snagama OVK u dolini Reka.⁴⁷⁰ Kad mu je predocen izvod iz ratnog dnevnika u kojem stoji da se operacija u dolini Reka odvija po planu, Jevtović je ostao pri tvrdnji da nije postojao pisani plan ili odluka o akciji u dolini Reka.⁴⁷¹

176. U aprilu 1999. godine svedok K73 bio je razmešten u opštinu Dečani, severno od opštine Đakovica.⁴⁷² Njegov komandant mu je rekao da će njegova jedinica ići u “čišćenje” tog područja od kosovskih Albanaca i da sve albanske civile treba da pošalju ka Korenici, kako bi policija mogla da uhapsi pripadnike OVK, koji su nazivani “terorist[im]a”.⁴⁷³ Svedok K73 je posvedočio da je to bio “paravan” i da je jedini cilj te operacije bio da se sela očiste od kosovskih Albanaca. Kao odgovor na pitanja Veća, on je objasnio tu izjavu i rekao da nije znao da je te seljane trebalo ubiti, ali da je

⁴⁶⁵ Milan Kotur, T. 20682–20683 (21. januar 2008. godine).

⁴⁶⁶ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 58.

⁴⁶⁷ Nike Peraj, T. 1731–1732 (16. avgust 2006. godine).

⁴⁶⁸ Nike Peraj, T. 1731–1732 (16. avgust 2006. godine).

⁴⁶⁹ Milan Kotur, T. 20680–20681 (21. januar 2008. godine).

⁴⁷⁰ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 21. V. takođe Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 22.

⁴⁷¹ Goran Jevtović, T. 20415–20416 (16. januar 2008. godine); dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 33.

⁴⁷² Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 38, 40.

⁴⁷³ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 40, T. 3380 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

znao da ih treba proterati.⁴⁷⁴ U vezi s OVK, izjavio je da nijedan pripadnik OVK ne bi svojom voljom tamo otišao jer ne bi mogao da izbegne snage VJ i MUP.⁴⁷⁵

177. Međutim, Saša Antić je porekao tvrdnje svedoka K73 i posvedočio da je cilj operacije u dolini Reka bio da se spreči priliv ili “prelivanje” snaga OVK koje su tražile jedinice MUP.⁴⁷⁶ Isto tako, Momir Stojanović je izjavio da nije postojala zapovest VJ za proterivanje civila iz njihovih sela.⁴⁷⁷

178. Iskazi svedoka o tome ko je komandovao ovom operacijom takođe se razlikuju. Nike Peraj je izjavio da je njom rukovodio optuženi Lazarević, zajedno s Goranom Jevtovićem iz Isturenog komandnog mesta Prištinskog korpusa u gradu Đakovici.⁴⁷⁸ Peraj je dodao da je tokom operacije video Milana Kotura i Novicu Stankovića kao predstavnike Komande Prištinskog korpusa na komandnom mestu u Oseku Hilja/Osek Hyle, odakle se videla dolina Reka.⁴⁷⁹ Veće napominje da je 11. aprila 1999. godine 1. mešovita artiljerijska baterija 52. artiljerijsko-raketne brigade zauzela položaj u sektoru Osek Hilja.⁴⁸⁰ Komandno mesto MUP formirano je u obližnjem selu Dužnje/Dužnje.⁴⁸¹

179. Milan Kotur je osporio Perajev iskaz i izjavio da je Živković bio jedini koji je mogao da izdaje naređenja svim jedinicama VJ koje su učestvovala u operaciji.⁴⁸² Dragan Živanović, Goran Jevtović i Vlatko Vuković su posvedočili da su angažovani u toj operaciji putem Živkovićevog usmenog naređenja, jer je operacija uključivala samo neke vodove brigada, a ne cele brigade.⁴⁸³ Međutim, u Borbenom izveštaju od 27. aprila 1999. godine, koji je 125. motorizovana brigada uputila Komandi Prištinskog korpusa, pominje se čišćenje terena u dolini Reka “po vašoj

⁴⁷⁴ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 40, T. 3326 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), T. 3382–3383 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁴⁷⁵ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 40. V. takođe svedok K73, T. 3326 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), T. 3381–3382 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁴⁷⁶ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 22, 23, T. 21156 (28. januar 2008. godine).

⁴⁷⁷ Momir Stojanović, T. 19732 (6. decembar 2007. godine).

⁴⁷⁸ Nike Peraj, T. 1580–1582 (14. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 63.

⁴⁷⁹ Nike Peraj, T. 1629 (14. avgust 2006. godine); Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 63.

⁴⁸⁰ Dok. pr. br. P1086 (Ratni dnevnik 52. artiljerijske raketne brigade), str. 17.

⁴⁸¹ V. Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 63; dok. pr. br. P326 (Obeležena karta područja Đakovice).

⁴⁸² Milan Kotur, T. 20736 (21. januar 2008. godine).

⁴⁸³ Dragan Živanović, T. 20587–20588 (18. januar 2008. godine); Goran Jevtović, T. 20400–20401 (16. januar 2008. godine); Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 68–70.

odluci”.⁴⁸⁴ Kotur je posvedočio da je odluka na koju se pozivao taj izveštaj bila odluka komandanta Isturenog komandnog mesta Živkovića, a ne Lazarevića.⁴⁸⁵

b. Izvođenje operacije u dolini Reka

180. Dana 27. aprila 1999. godine, snage VJ i MUP raspoređene u severnom delu doline Reka protutnjale su dolinom i stigle u Korenicu 28. aprila 1999. godine.⁴⁸⁶ Šezdeset i treća padobranska brigada VJ produžila je niz dolinu, s leve strane i paralelno s 52. bataljonom vojne policije, dok je 73. teritorijalni odred PJP dejstvovao na paralalnom pravcu s desne strane.⁴⁸⁷ Milan Kotur je izjavio da su u pretraživanju terena učestvovala četa PJP iz Đakovice i Prizrena, kao i jedna četa vojne policije 52. bataljona vojne policije i jedna jedinica 63. padobranske brigade.⁴⁸⁸

181. Vlatko Vuković je na karti tog područja obeležio položaje snaga VJ koje su učestvovala u operaciji. U skladu s gorenavedenim, on je smestio 52. bataljon vojne policije u sredinu doline, 63. padobransku brigadu na istočnu stranu, a snage MUP na zapadnu.⁴⁸⁹ Pored toga, on je označio da je 125. motorizovana brigada bila locirana na području Smonice, a 52. artiljerijsko-raketna brigada na periferiji grada Đakovice, na brdu Čabrat i kod Osek Hilje. Vuković je izjavio da su jedinice PJP iz Đakovice i Peći bile angažovane na pretresu terena i uništavanju OVK, dok je on u Korenici angažovao tri streljačka odeljenja, jedno odeljenje vojne policije i druga pozadinska odeljenja kao deo tamošnjih protivterorističkih dejstava.⁴⁹⁰

182. Saša Antić, čiji opis vođenja operacije u opštim crtama odgovara opisima svedoka K73, Nike Peraja i Vlatka Vukovića, izjavio je da je, pokretom snaga duž puta Dobroš-selo Korenica,

⁴⁸⁴ Dok. pr. br. P2024 (Borbeni izveštaj 125. mtbr upućen Komandi PrK, 27. april 1999. godine), str. 2.

⁴⁸⁵ Milan Kotur, T. 20733–20739 (21. januar 2008. godine). V. takođe Goran Jevtović, T. 20402 (16. januar 2008. godine).

⁴⁸⁶ Nike Peraj je izjavio da su snage VJ i MUP zauzele položaje i kretale se kroz dolinu Reka u pravcu jugoistoka, otprilike od Junika do grada Đakovice, od 27. do 28. aprila 1999. godine. Dok. pr. br. P326 (Ubijanje u Meji: karta područja koju je obeležio svedok). Ova karta je slična onima koje su obeležili svedok K73 i Antić. Međutim, na ovoj karti je obeleženo i kretanje kolona izbeglica. Karta doline Reka, koju je prethodno obeležio Nike Peraj, pokazana je Jevtoviću da bi na njoj pokazao brojnost i kretanje snaga VJ i MUP. Jevtović je prokomentarisao da smatra da je Perajeva procena potpuno nerealna. V. Goran Jevtović, T. 20407–20409 (16. januar 2008. godine); dok. pr. br. P2023 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 25. april 1999. godine). Saša Antić je to pokazao na karti označenoj brojem IC172. Saša Antić, T. 21153–21155 (28. januar 2008. godine). On je izjavio da je u operaciji učestvovalo oko 30 do 40 pripadnika 63. padobranske brigade. Saša Antić, T. 21176 (28. januar 2008. godine).

⁴⁸⁷ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 41; Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine); dok. pr. br. P2023 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 25. april 1999. godine), par. 65.

⁴⁸⁸ Milan Kotur, T. 20679–20680 (21. januar 2008. godine). On je posvedočio da se 52. bataljon vojne policije VJ priključio umesto jedinice PJP iz Peći, pošto ta jedinica nije bila na raspolaganju.

⁴⁸⁹ Dok. pr. br. IC174 (Obeležena karta doline Reka, koju je obeležio Vuković 29. januara 2008. godine).

⁴⁹⁰ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 69.

trebalo da spreči “prelivanje” pripadnika OVK koje su tražile jedinice MUP, za šta je upotrebio dve jedinice 52. bataljona vojne policije koje su brojale 40-50 ljudi..⁴⁹¹

183. Što se tiče uloge raznih snaga VJ i MUP, Goran Jevtović je posvedočio da su snage MUP bile odgovorne za borbena dejstva i pretrese, dok su angažovane snage VJ bile odgovorne za obezbeđenje bočnih zona operacije i puta Dečani-Đakovica.⁴⁹² Međutim, taj iskaz se kosi s opisom operacije koji su dali svedok K73 i Nike Peraj, o čemu se govori gore u tekstu, kao i s izveštajima 125. motorizovane brigade u kojima stoji da je deo brigade bio angažovan na “čišćenju” doline Reka od pripadnika OVK.⁴⁹³ Dragan Živanović je posvedočio da je pominjanje “čišćenja” terena podrazumevalo samo dalju blokadu tih područja.⁴⁹⁴ Međutim, dokumentacija VJ ukazuje na to da jedinice VJ nisu bile ograničene na obezbeđivanje bočnih zona operacije jedinica MUP. Na primer, u ratnom dnevniku 549. motorizovane brigade zabeleženo je da je ona delovala u selu Korenica, u kojem su, kako se tvrdi, počinjeni zločini.⁴⁹⁵ U dnevniku se kaže da je 27. aprila 1999. godine u 06:00 časova ta brigada izvršila blokadu na liniji sela Korenica i da je potom, u 08:35 časova, iz grupe civila u Korenici pucano na njih.⁴⁹⁶ Pored toga, Milan Kotur je posvedočio da su jedinice VJ bile direktno angažovane u pretresu terena i rekao da su ostale pod komandom komandanta 63. padobranske brigade, dok su snage MUP bile pod komandom policijskih starešina.⁴⁹⁷

184. Snage SRJ/Srbije imale su tokom ove operacije kontrolne punktove na tom području, o čemu će se detaljnije govoriti dalje u tekstu. Jedan od njih nalazio se na putu od Dobroša ka Meji, kojim su raseljeni kosovski Albanci odlazili na jug dolinom Reka. Drugi se nalazio u blizini raskrsnice na putu od Korenice ka gradu Đakovici, kojim su išli raseljeni kosovski Albanci iz Korenice i okolnih sela.⁴⁹⁸ Radovan Zlatković je potvrdio da je tokom vazdušne kampanje NATO

⁴⁹¹ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 22, 23, T. 21156 (28. januar 2008. godine).

⁴⁹² Goran Jevtović, T. 20357 (16. januar 2008. godine).

⁴⁹³ Dok. pr. br. P2024 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 27. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2025 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 27. april 1999. godine), str. 2; Dragan Živanović, T. 20589–20590 (18. januar 2008. godine).

⁴⁹⁴ Dragan Živanović, T. 20589 (18. januar 2008. godine).

⁴⁹⁵ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11 (zapečaćeno).

⁴⁹⁶ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11 (zapečaćeno); Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 71.

⁴⁹⁷ Milan Kotur, T. 20703–20704 (21. januar 2008. godine).

⁴⁹⁸ Nike Peraj, T. 1578–1579 (14. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P326 (Ubijanje u Meji, karta područja koju je obeležio Nike Peraj); dok. pr. br. IC8 (Karta doline Reka, koju je Nike Peraj obeležio 14. avgusta 2006. godine). Peraj je kontrolni punkt na kojem su se okupljali konvoji civila iz doline Reka i Korenice nazvao Orizom. Veće napominje da su mesta Meja i Oriza spojena. V. Martin Pnishi, T. 1524 (11. avgust 2006. godine). Shodno tome, Veće smatra da je Peraj Orizom nazivao raskrsnicu puteva od Korenice ka Đakovici i od Junika niz dolinu Reka. Radovan Zlatković je pominjao još jedan kontrolni punkt u Brekovcu/Brekoc, na periferiji Đakovice. Radovan Zlatković, T. 25293 (15. april 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D1128 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu, 4. april 1999. godine), str. 3 (gde stoji da su mešoviti kontrolni punktovi vojske i policije postavljeni na svim važnim saobraćajnicama koji vode s Kosova).

kod Meje postavljen jedan mešoviti kontrolni punkt.⁴⁹⁹ Nike Peraj i svedok K73 izjavili su da je operacija u dolini Reka bila smišljena kako bi se civilno stanovništvo s tog područja proteralo i nateralo prema ta dva kontrolna punkta, gde je došlo do “pokolja”.⁵⁰⁰ Martin Pnishi je posvedočio da su na drugom od ta dva kontrolna punkta, onom blizu Meje, muškaraci razdvajani od žena i dece i da su im tamo oduzimate lične isprave, o čemu će biti reči dole u tekstu.⁵⁰¹

185. U izveštaju Prištinskog korpusa upućenom Komandi 3. armije i Štabu Vrhovne komande zabeleženo je da tokom cele operacije u dolini Reka nije poginuo nijedan vojnik, ali da je bilo 25 ranjenih, kao i da je ubijeno “više desetina terorista”.⁵⁰² To odgovara Izveštaju 125. motorizovane brigade od 29. aprila 1999. godine, u kojem se tvrdi da je operacija uspešno okončana i da nije bilo gubitaka osim jednog lakšeg ranjavanja.⁵⁰³ U stvari, tokom operacije je poginuo jedan vojnik, kao što je izjavio Saša Antić, koji je detaljno opisao pogibiju tog jednog vojnika iz svoje jedinice u Ramocu.⁵⁰⁴ Ova cifra odgovara iskazu svedoka K73 o tome da je tokom neplaniranog napada u Ramocu u toku noći 27. aprila poginuo jedan vojnik.⁵⁰⁵

i. Dobroš/Dobrosh i Ramoc

186. Svedok K73 je ispričao da je prvo selo koje je njegova jedinica “zatvorila” 27. aprila bio Dobroš, na severnom kraju doline Reka, i da je “čišćenje” koje je tamo počelo trajalo dva dana, dok nisu stigli do Korenice.⁵⁰⁶ Prvog dana su proterali “na stotine” albanskih civila i zapalili im kuće.⁵⁰⁷ Iz iskaza svedoka K73 nije jasno da li je ta paljevina bila posledica direktnog naređenja, redovne prakse ili odmetničkog ponašanja.⁵⁰⁸ On je izjavio da je to obično bio način da se, pomoću tako nastalih stubova dima, označi položaj raznih jedinica koje su bile u radio-vezi.⁵⁰⁹ On je dalje izjavio

⁴⁹⁹ Radovan Zlatković, T. 25293 (15. april 2008. godine).

⁵⁰⁰ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 65; svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 40, T. 3333 (13. septembar 2006. godine).

⁵⁰¹ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 4.

⁵⁰² Dok. pr. br. 6D1468 (Izveštaj PrK, 30. april 1999. godine), str. 1–2.

⁵⁰³ Dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 29. april 1999), str. 2. U ovom izveštaju se navodi da je u operaciji bila angažovana i jedna dobrovoljačka četa.

⁵⁰⁴ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 26.

⁵⁰⁵ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 44, T. 3332 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica). V. takođe dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 12 (“U toku noći u rejonu Ramoca poginuo nam je vojnik Tošić (Rajka) Željko iz VP/8070/5”).

⁵⁰⁶ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 41.

⁵⁰⁷ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 42.

⁵⁰⁸ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 42, dok. pr. br. P2441 (Izjava svedoka od 10. septembra 2006. godine), par. 8.

⁵⁰⁹ Svedok K73, T. 3329 (13. septembar 2006. godine); v. takođe svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 42, dok. pr. br. P2441 (Izjava svedoka od 10. septembra 2006. godine), par. 8.

da su civili, uključujući neke invalide, molili da ne budu proterani, ali da im je komandant 52. bataljona vojne policije Saša Antić naredio da idu.⁵¹⁰

187. Svedok K73 je posvedočio da je na kraju prvog dana kampanje njegova jedinica stigla u selo Ramoc i izvukla meštane iz kuća na ulicu. Tamo se okupilo oko 50 civila, koje je svedok K73, shodno naređenju, trebalo da uputi da idu u Korenicu. Saša Antić je pitao te ljude ima li pripadnika OVK u selu, na šta su oni rekli da nema. Antić je zatim izdvojio tri muškarca iz grupe i rekao da će ih do sutradan zadržati u jedinici, zajedno s još jednim Albancem na kojeg su naišli u šumi.⁵¹¹ Ostali ljudi su krenuli prema Korenici. Ovaj iskaz je delimično potkrepljen Borbenim izveštajem 125. motorizovane brigade od 27. aprila 1999. godine, u kojem se pominje kolona civila "kao posledic[a]" izvlačenja iz rejona dejstva VJ u Ramocu.⁵¹²

188. Tokom noći 27. aprila 1999. godine bilo je pucnjave i svedok K73 se seća da su poginuli jedan vojnik VJ i jedan pripadnik OVK.⁵¹³ Sutradan ujutro, Antić je naredio vojnicima da spale sve kuće u selu. Svedok K73 je izjavio da je to bila odmazda za pogibiju tog vojnika VJ.⁵¹⁴

189. Antić je naredio svojim vojnicima da krenu na sledeće selo i povedu četvoricu zarobljenih kosovskih Albanaca iz Ramoca. Tamo su se pridružili jednoj jedinici PJP.⁵¹⁵ Iako su ta četvorica preklinjala vojnike VJ da ih ne predaju pripadnicima PJP, oni su ih predali PJP.⁵¹⁶ Jedan oficir PJP ih je odveo u šumu, na dvadesetak metara od mesta gde je bio svedok K73.⁵¹⁷ Svedok K73 je potom čuo starešinu PJP kako je preko radija podsetio tog oficira da muškarcima odveže ruke.⁵¹⁸ Svedok K73 je mislio da će muškarci biti oslobođeni, međutim,

minut kasnije iz šume je dopro zvuk pucnjave. Video sam oficira kako se vraća, noseći u rukama plastične poveze [kojima su tim muškarcima bile vezane ruke]. Delovao je zadovoljan i pred nama je rekao svom komandantu: "Bio sam previše pošten, dao sam im cigaretu, pušili su i plakali jer su znali šta će da se desi".⁵¹⁹

190. Saša Antić je posvedočio da je njegova četa provela noć 27. aprila na kraju sela Ramoc i da su svi meštani, osim glavešina tri domaćinstva, napustili selo i otišli u grad Đakovicu iz straha od

⁵¹⁰ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 42.

⁵¹¹ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 43.

⁵¹² Dok. pr. br. P2024 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 27. april 1999. godine), str. 2.

⁵¹³ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 44, T. 3332 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica). V. takođe dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 12.

⁵¹⁴ Svedok K73, T. 3392, 3430–3431 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 44.

⁵¹⁵ Svedok K73, T. 3414 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 44.

⁵¹⁶ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 45, dok. pr. br. P2441 (Izjava svedoka od 10. septembra 2006. godine), par. 6.

⁵¹⁷ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 45, T. 3427 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁵¹⁸ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 45.

NATO bombardovanja.⁵²⁰ Antićev iskaz je u skladu s iskazom svedoka K73 kad je reč o opisu napada OVK na jedinicu te noći i predavanju PJP-u trojice starijih kosovskih Albanaca koji su ostali u Ramocu i još jednog kojeg su otkrili kako se skriva u šumi. Međutim, Antić je rekao da je to učinjeno da bi se ustanovilo da li su oni učestvovali u napadima od prethodne večeri.⁵²¹ On je negirao tvrdnje svedoka K73 da su četvorica Albanaca držana kao taoci i pogubljena u obližnjoj šumi i rekao je da svedok K73, zbog mesta na kojem se nalazio, nije bio u mogućnosti da vidi ili čuje bilo šta o tom incidentu.⁵²²

191. Antić je negirao navode o angažovanju VJ u tim selima; izjavio je da zadatak VJ nije bio “čišćenje” sela kosovskih Albanaca i proterivanje civila s tog područja.⁵²³ Antić je takođe kategorički negirao da su kuće namerno paljene radi “obeležavanja dostignutih linija” ili iz bilo kojeg drugog razloga.⁵²⁴ On je objasnio da takva praksa ne bi imala smisla jer bi usled nje postali laka meta NATO bombardovanja.⁵²⁵

ii. Meja i Korenica

192. Sela Korenica i Meja nalaze se u južnom delu doline Reka, zapadno od grada Đakovice.⁵²⁶ Merita Deda, koja je početkom aprila 1999. godine iz Guske došla u Korenicu, posvedočila je da su 27. aprila naoružane i uniformisane srpske snage ušle u dvorište kompleksa porodice Markaj u tom selu i naredile onima koji su tamo stanovali da izađu. U dvorištu su muškarci odvojeni od žena i premlaćeni, a dragocenosti su im oduzete. Takođe su ih primorali da više puta dižu tri prsta i uzvikuju “Srbija”.⁵²⁷ Ženama je potom naređeno da odu. Kad je Deda bila na dvadesetak metara od kuće, čula je pucnje iz vatrenog oružja. Okrenula se i videla kako na zemlji leži devet muškaraca, uključujući njenog oca i druge članove njene porodice, kao i komšije.⁵²⁸ Deda je posvedočila da nijednog od tih muškaraca više nije videla živog i da su joj neka od tela kasnije vraćena pošto su

⁵¹⁹ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 45.

⁵²⁰ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 25.

⁵²¹ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 26, 27, T. 21167–21168 (28. januar 2008. godine) (delimično zatvorena sednica).

⁵²² Saša Antić, dok. pr. br. 5D1398 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 33 (zapečaćeno).

⁵²³ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1398 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 20, 29 (zapečaćeno), dok. pr. br. 5D1443 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 17.

⁵²⁴ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1398 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 31 (zapečaćeno), T. 21170 (28. januar 2008. godine) (delimično zatvorena sednica).

⁵²⁵ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1398 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 31 (zapečaćeno).

⁵²⁶ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 9.

⁵²⁷ Merita Deda, T. 1400–1401, 1427 (10. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 3.

⁵²⁸ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 3, T. 1400–1401 (10. avgust 2006. godine).

iskopana iz masovne grobnice u Batajnici.⁵²⁹ Izjavila je da nijedan od tih muškaraca nije bio pripadnik OVK, već da je njena porodica bila na meti jer je jedan njen rođak bio član Liberalne partije Kosova.⁵³⁰ Tokom unakrsnog ispitivanja nije osporen Dedin iskaz o tome da li je u njenoj porodici bilo pripadnika OVK.

193. Deda je i u sudnici i u pismenoj izjavi koju je 2000. godine dala tužilaštvu izjavila da su pripadnici VJ učestvovali u premlaćivanju i pucnjavi u dvorištu porodice Markaj 27. aprila. Kad je suočena s nedatiranim beleškama sa razgovora koji su s njom obavili članovi Međunarodne krizne grupe, u kojem je rekla da su počinioci bili “srpski policajci”,⁵³¹ ona je ostala pri tvrdnji da su lica u njenom dvorištu bila pripadnici VJ.⁵³² Prema njenom opisu, oni su na sebi imali različite uniforme, uključujući zeleno-smeđe maskirne uniforme, crne maske, marame, poveze i trake.⁵³³

194. Lizane Malaj je isto tako posvedočila da su otprilike u 07:30 časova 27. aprila 1999. godine naoružani pripadnici srpskih snaga opkolili njenu kuću u Korenici i ušli u dvorište. Ti muškarci bili su odeveni u vojne, policijske i paravojne uniforme.⁵³⁴ Njenom sinu Belirumu su naredili da legne na zemlju, kao i drugim muškarcima koje su zatekli u kući, uključujući njenog muža Vata Malaja, nećaka Arbena Kabashija, brata Nikolla Kabashija, Kabashijevog sina – znači, bratanca svedokinje Malaj – Andrusha Kabashia, i nećaka Engjellija.⁵³⁵ Potom su naredili ženama da idu u Albaniju.⁵³⁶ Malajeva nije želela da ode, ali je bila prisiljena na to. Kad su ona i druge žene odmakle na oko 50 metara od kuće, iz pravca kuće je čula više pucnjeva i plač svog sina, pa se okrenula i videla svoju kuću u plamenu. Malajeva je ispričala da je pokušala da se vrati, ali da ju je jedan policajac

⁵²⁹ Merita Deda, T. 1402 (10. avgust 2006. godine). Ostaci Marka Dede, starog 47 godina, Pashka Dede, starog 42 godine, Lintona Dede, starog 16 godina, Prenda Markaja, starog 60 godina, Pashuka Markaja, starog 38 godina, Marka Markaja, starog 65 godina, Bekima Markaja, starog 23 godine, i Petrita Markaja, starog 27 godina, pronađeni su u masovnoj grobnici u Batajnici, o čemu se govori u dodacima dole u tekstu. Međutim, telo Skendera Pjetrija nije identifikovano među telima iz Batajnice.

⁵³⁰ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 4.

⁵³¹ V. dok. pr. br. 3D2 (Međunarodna krizna grupa, Baza podataka o incidentima – Merita Deda), str. 1.

⁵³² Merita Deda, T. 1400–1412, 1421 (10. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 4.

⁵³³ Merita Deda, T. 1401, 1403, 1427, 1428–1429 (10. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 3–4.

⁵³⁴ Lizane Malaj, T. 1310, 1319, 1322 (9. avgust 2006. godine). V. Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 3.

⁵³⁵ Lizane Malaj, T. 1310 (9. avgust 2006. godine). V. takođe Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 1. septembra 2000. godine), str. 3–4.

⁵³⁶ Lizane Malaj, T. 1310 (9. avgust 2006. godine).

sprečio.⁵³⁷ Izjavila je da nijedan od muškaraca iz njene porodice nije bio pripadnik OVK i da u kući nije bilo oružja.⁵³⁸

195. Kao i Deda, Malajeva je posvedočila da su joj kasnije predata tela nekih od muškaraca, njenih rođaka od kojih je bila odvojena.⁵³⁹ Izjavila je da se “još oko 73” muškaraca iz sela vodilo kao nestali u vreme njenog svedočenja.⁵⁴⁰ Malajeva je posvedočila da su, osim njenih bližih rođaka, ubijeni i drugi meštani iz njenog sela i izjavila da je “Klaudija, ćerka Marije Malaj, ubijena u hodu, s leđa”.⁵⁴¹

196. Malajeva je za “pripadnike paravojnih snaga” rekla da su imali mnogo oružja, brade, maske i trake na rukavima, kao i da su bili odeveni u uniforme plavo-smeđe boje. Za policajce je rekla da su bili odeveni u plave i svetloplave policijske uniforme s trakama na rukavima. Druge prisutne snage je opisala kao pripadnike vojske, odevene u smeđe-zelene uniforme s oznakama na rukavima.⁵⁴² Poneki pripadnici sve tri grupe nosili su maske. U vezi s tim opisom i izjavom svedokinje Malaj o umešanosti snaga VJ, Lazarevićeva odbrana tvrdi da se to kosi s drugim iskazima, kao što je iskaz svedoka K73, koji je izjavio da njegova jedinica tokom operacija 1999. godine nikad nije nosila trake, kao i dokazima o tome da su uniforme VJ bile maslinastozelene, a ne zeleno-smeđe.⁵⁴³ Međutim, Veće napominje da je Malajeva napravila razliku između onih koji su nosili trake i onih koji su bili odeveni u zeleno-smeđe uniforme, koje je opisala kao pripadnike VJ.

197. Vlatko Vuković je potvrdio da su neke jedinice 2. bataljona 549. motorizovane brigade poslate na područje Korenice 27. i 28. aprila 1999. godine, po Živkovićevom usmenom naređenju.⁵⁴⁴ Međutim, suprotno iskazima svedokinja Malaj i Deda, Vuković je tvrdio da 27. aprila u 06:00 časova u Korenici nije bilo pripadnika njegove jedinice.⁵⁴⁵ Vuković je takođe osporavao navod da su u 06:30 časova tog jutra vojnici okupili civile u Korenici.⁵⁴⁶ Kad mu je pokazan ratni

⁵³⁷ Lizane Malaj, T. 1311 (9. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 1. septembra 2000. godine), str. 4.

⁵³⁸ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 1. septembra 2000. godine), str. 4, T. 1359 (10. avgust 2006. godine).

⁵³⁹ Lizane Malaj, T. 1314–1315 (9. avgust 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D13 (Krivična prijava, 28. avgust 2001. godine); Lizane Malaj, T. 1389 (10. avgust 2006. godine). Među telima pronađenim u masovnim grobnicama u Batajnici bila su tela Blerima Malaja, Nikolla Kabashija, Arbena Kabashija, Andrusha Kabashija i Vata Malaja, o čemu se govori u dodacima dole u tekstu. Međutim, telo njenog nećaka Engjellija, čije prezime nije navedeno, nije identifikovano među telima iz Batajnice.

⁵⁴⁰ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 3.

⁵⁴¹ Lizane Malaj, T. 1389 (10. avgust 2006. godine).

⁵⁴² Lizane Malaj, T. 1318–1321 (9. avgust 2006. godine).

⁵⁴³ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 398; svedok K73, T. 3307 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁵⁴⁴ Vlatko Vuković, T. 21332–21333 (29. januar 2008. godine).

⁵⁴⁵ Vlatko Vuković, T. 21333 (29. januar 2008. godine), T. 21411–21412 (30. januar 2008. godine).

⁵⁴⁶ Vlatko Vuković, T. 21413–21414 (30. januar 2008. godine).

dnevnik 549. motorizovane brigade, u kojem se pominje obezbeđivanje groblja u Korenici 27. aprila u 06:00 časova, on je osporavao značenje te beleške.⁵⁴⁷ Posvedočio je da se groblje nalazi na kraju sela.⁵⁴⁸ Vuković je takođe pobijao navod da je istoga dana u 07:30 u Korenici došlo do pucnjave.⁵⁴⁹ Izjavio je da je do prvog okršaja između njegove jedinice i OVK došlo u 08:30 časova, u rejonu groblja, kad se jedan vod sukobio s grupom pripadnika OVK koji su pucali iz grupe civila.⁵⁵⁰

198. Vuković je posvedočio da su pripadnici njegove jedinice, 27. i 28. aprila dok je jedinica bila kod Korenice, videli grupe civila kako napuštaju selo u pravcu snaga VJ. Na pitanje od čega su ti seljani bežali, on je kao razlog izneo prisustvo OVK u selu.⁵⁵¹ Međutim, Veće napominje da to nije u skladu s njegovim iskazom da je na snage VJ otvorena vatra iz grupe civila, kao ni s beleškom iz ratnog dnevnika 2. motorizovanog bataljona 549. motorizovane brigade, u kojem je stajalo da je jedno lice iz grupe civila pucalo na VJ.⁵⁵²

199. Iskaz svedoka K73 potkrepljuje iskaze svedokinja Deda i Malaj o tome da su snage VJ i MUP bile prisutne u Korenici tokom operacije u dolini Reka i da su se bavile kažnjivim radnjama. On je posvedočio da je njegovoj jedinici, nakon što je provela noć u Ramocu, 28. aprila naređeno da ide u Korenicu.⁵⁵³ Kad su se primakli selu, video je da je velik broj kuća u plamenu.⁵⁵⁴ Saša Antić je osporio tvrdnju da je svedok K73 mogao da vidi selo kako gori i tvrdio je da on nije mogao da vidi Korenicu jer se nalazio u šumi, 300 metara severozapadno od sela.⁵⁵⁵

200. Međutim, svedok K73 je posvedočio da je nastavio ka Korenici, u kojoj nije bilo civila već mnoštvo pripadnika PJP.⁵⁵⁶ Odsustvo civila ga je iznenadilo. Kad je pitao jednog policajca gde su civili, rečeno mu je da su kosovski Albanci poslani “na ekskurziju”.⁵⁵⁷

201. Ovaj iskaz svedoka K73 je u skladu s iskazom svedoka K90, koji je posvedočio da je 27. aprila 1999. godine VJ, uključujući njegovu jedinicu, dobio naređenje da obezbedi područje oko

⁵⁴⁷ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11 (zapečaćeno); Vlatko Vuković, T. 21415–21417 (30. januar 2008. godine).

⁵⁴⁸ Vlatko Vuković, T. 21408 (30. januar 2008. godine).

⁵⁴⁹ Vlatko Vuković, T. 21412–21413 (30. januar 2008. godine).

⁵⁵⁰ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 71, T. 21412–21414 (30. januar 2008. godine); dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11 (zapečaćeno).

⁵⁵¹ Vlatko Vuković, T. 21408 (30. januar 2008. godine).

⁵⁵² V. dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 11 (zapečaćeno).

⁵⁵³ V. svedok K73, T. 3421 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁵⁵⁴ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 46, T. 3333 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁵⁵⁵ Saša Antić, T. 21157–21160 (28. januar 2008. godine) (delimično zatvorena sednica). V. svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 46.

⁵⁵⁶ Svedok K73, T. 3437–3438 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

sela Meja i Korenica. Kad je to područje obezbeđeno, angažovan je velik broj policajaca, koji su ušli u ta sela i nasumično pucali u kuće. Svedok K90 je objasnio da su kuće paljene čim bi seljani otišli iz njih.⁵⁵⁸ On je dalje posvedočio da je Korenica bila “očišćena”, ljudi su proterani i da na policiju nije otvarana vatra jer je područje bilo okruženo snagama VJ.⁵⁵⁹ Posvedočio je da su trojica vojnika iz njegove jedinice bila ranjena, ali je dodao da je uzrok tome bila vatra koju je otvorila policija, jer na tom području nije bilo OVK.⁵⁶⁰

202. Martin Pnishi je posvedočio da se otprilike u 07:00 časova 27. aprila 1999. godine u Meji iznenada pojavio velik boj pripadnika policije, vojske i drugih snaga.⁵⁶¹ Dva pripadnika MUP, s kojima su bila dva “ruska vojnika”, rekla su mu da povede porodicu i ode iz kuće, jer će je zapaliti.⁵⁶² Pripadnici MUP su nosili maske i zelene maskirne uniforme, a jedan od njih je na uniformi imao oznaku čina sa zvezdom i trakom. Pnishi je znao da su to bili pripadnici lokalnog MUP. Druga dvojica su govorila jezikom koji je prepoznao kao ruski,⁵⁶³ ali su na sebi imala iste sive pantalone i jakne kao srpske paravojne snage. Imali su mašinke i velike noževe.⁵⁶⁴ Pnishi je izjavio da su ti “vojnici” imali oznake na ramenima.⁵⁶⁵ Pripadnici MUP su preko radija dobili naređenje i zatim odveli Koleta Duzhmanija, kosovskog Albanca kojeg je poznavao, u susednu kuću, čiji je vlasnik bio njegov brat. Pnishi je čuo pucnje i potom video da je kuća zapaljena. Devetnaest dana kasnije video je Duzhmanijevo telo izrešetano mecima.⁵⁶⁶ To što se telo nije raspalo Pnishi je objasnio rekavši da je ostalo očuvano usled dima od vatre.⁵⁶⁷

203. Istog dana, otprilike u 10:30 časova, policajci, vojnici i “pripadnici paravojnih jedinica” okupili su se ispred škole. Pnishi je odveo ženu u kuću svog kuma, koja se nalazila dalje od

⁵⁵⁷ Svedok K73, T. 3333–3334 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), T. 3424 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica). V. takođe svedok K73, T. 3394–3395 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁵⁵⁸ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 48, T. 9314–9315, 9328–9329 (29. januar 2007. godine).

⁵⁵⁹ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 62–63, T. 9314–9315, 9328–9329 (29. januar 2007. godine).

⁵⁶⁰ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 62–63, T. 9450 (30. januar 2007. godine).

⁵⁶¹ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 2–3, T. 1443 (10. avgust 2006. godine). Pnishi je izjavio da su tenkovi VJ bili stacionirani na brdu Čabrat, kao što je pomenuto gore u tekstu. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja, svedok K72 je izjavio da na brdu Čabrat nisu bili tenkovi, već prage i druga vojna vozila. Svedok K72, T. 5344–5345 (26. oktobar 2006. godine).

⁵⁶² Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 3.

⁵⁶³ V. Martin Pnishi, T. 1497 (11. avgust 2006. godine).

⁵⁶⁴ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 3. Pnishi je tokom unakrsnog ispitivanja detaljno opisao uniforme i rekao da su Rusi bili odeveni u “uniforme plavosive boje”. V. Martin Pnishi, T. 1456 (11. avgust 2006. godine), T. 1523–1524 (11. avgust 2006. godine).

⁵⁶⁵ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 5.

⁵⁶⁶ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 4; Martin Pnishi, T. 1444–1447 (10. avgust 2006. godine).

⁵⁶⁷ Martin Pnishi, T. 1447 (10. avgust 2006. godine), T. 1515–1516 (11. avgust 2006. godine).

raskrsnice.⁵⁶⁸ Odatle je imao pogled na most preko reke Trave, udaljen oko 50 metara. Veće napominje da je, tokom unakrsnog ispitivanja uz primenu karte koju je načinila Ojdanićeva odbrana, Pnishi najpre oklevao u svom iskazu, ali je, pošto je rekao da neki aspekti karte nisu tačni, detaljno opisao događaje dosledno svojoj izjavi svedoka.⁵⁶⁹ On je video kako srpski policajci ispred sebe teraju sedam mladića u pravcu mosta. Jedan od policajaca ih je sve pobio pucajući iz mašinke.⁵⁷⁰ Pnishi je izjavio da je jedan od policajaca iz te grupe bio Predrag Stojanović, pripadnik policijskih snaga iz Đakovice.⁵⁷¹ Lokalni albanski “kolaboraonisti” su 2. maja 1999. godine pokupili tih sedam tela i odneli ih na gradsko groblje u Đakovici.⁵⁷²

204. Dana 27. aprila 1999. godine Nike Peraj je otišao iz grada Đakovice na područje oko Meje da bi pomogao lokalnom stanovništvu koje je, kako je čuo, zarobila policija.⁵⁷³ Peraj je posvedočio da je pokraj kuće i livade porodice Hasanaj bio kontrolni punkt pod kontrolom MUP.⁵⁷⁴ To je bio prvi kontrolni punkt kroz koji su morali da prođu civili raseljeni tokom operacije u dolini Reka, kao što stoji gore u tekstu.⁵⁷⁵ Prolazeći kroz kontrolni punkt video je da tamo leži dvadesetak leševa muškaraca.⁵⁷⁶ Na glavama leševa bilo je opekotina od baruta, što je ukazivalo na to da je na njih pucano iz neposredne blizine u stilu profesionalnog pogubljenja.⁵⁷⁷ Nakon što je video tela, Peraj je video kako je jedan policajac MUP, kojeg je prepoznao, postrojio 12 kosovskih Albanaca pored kuće porodice Hasanaj. Međutim, policajac MUP oslobodio je ta lica kad su Peraj i Sergej Perović, koji je tada bio s njim, pozvali još jednu jedinicu VJ da dođe i s njim razgovara.⁵⁷⁸ Peraj je izjavio da je, zajedno s još jednim oficirom VJ, produžio ka mestu Osek Hilja i na oko 700 metara od livade Shyta Hasanaja video tela još jedanaest muškaraca starih od 20 do 50 godina.⁵⁷⁹ Pnishi je takođe posvedočio da je negde u junu 1999. godine otišao na jednu lokaciju nadomak livade Shyta

⁵⁶⁸ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 4. aprila 2000. godine), str. 4, T. 1480–1481 (11. avgust 2006. godine); dok. pr. br. IC6 (Obeležena karta Meje).

⁵⁶⁹ Martin Pnishi, T. 1464 (11. avgust 2006. godine); dok. pr. br. 3D27 (Karta područja Meje koju je predočila Ojdanićeva odbrana).

⁵⁷⁰ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 4. aprila 2000. godine), str. 4. V. takođe Martin Pnishi, T. 1448 (10. avgust 2006. godine), T. 1493 (11. avgust 2006. godine).

⁵⁷¹ Martin Pnishi, T. 1448 (10. avgust 2006. godine).

⁵⁷² Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 4. aprila 2000. godine), str. 4, T. 1526 (11. avgust 2006. godine).

⁵⁷³ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 68. Iako Perajeve pismene izjave ukazuju na to da je u Meju otišao s majorom Živkovićem, on je izjavio da je zapravo otišao s kapetanom Perovićem, koji je od Peraja tražio da ne otkrije njegov identitet. V. Nike Peraj, T. 1685–1687 (15. avgust 2006. godine) (delimično zatvorena sednica).

⁵⁷⁴ Veće napominje da su mesta Meja i Oriza spojena. Martin Pnishi, T. 1524 (11. avgust 2006. godine).

⁵⁷⁵ Nike Peraj, T. 1578–1579 (14. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P326 (Obeležena karta područja Đakovice).

⁵⁷⁶ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 73.

⁵⁷⁷ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 74, dok. pr. br. P2248 (Izjava svedoka od 15. februara 2001. godine), str. 17.

⁵⁷⁸ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 76–79, T. 1677 (15. avgust 2006. godine).

⁵⁷⁹ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 79.

Hasanaja koja je korištena kao mesto za pogubljenje i da je tamo video otprilike 74 spaljena tela.⁵⁸⁰ Svedok K73 je upitan da li je 28. aprila, vozeći se od Korenice ka Juniku, video neka tela na kontrolnim punktovima na području doline Reka. On je rekao da nije video nikakva tela, ali je dodao da je kontrolne punktove video iz autobusa u pokretu.⁵⁸¹ Pretresno veće smatra da ovaj iskaz ne podriva svedočenje očevidaca Peraja i Pnishija.

205. Svedočenje tadašnjeg pomoćnika načelnika Uprave bezbednosti VJ Aleksandra Vasiljevića delimično potkrepljuje iskaz Nike Peraja. Vasiljević je posvedočio da ga je Sergej Perović, o čijem će svedočenju biti reči dole u tekstu, obavestio da je na autobuskoj stanici u Đakovici pronađeno 20 leševa.⁵⁸² Nije jasno kad je tačno Vasiljević dobio to obaveštenje, ali činjenica da se on 27. aprila 1999. godine ponovo priključio VJ ukazuje na to da se to dogodilo tog datuma ili posle njega. Perović je obavestio Vasiljevića da u Đakovici jedan pukovnik MUP, po imenu Kovačević, predvodi grupu od oko 15 ljudi, zvanu "Legija".⁵⁸³ Prema izveštajima, ti ljudi bili su umešani u ubistvo 20 kosovskih Albanaca, kao i progon kosovskih Albanaca iz njihovih kuća i krađu njihovog novca. Vasiljević je posvedočio da je na sastanku Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa dobio informacije koje su odgovarale onima koje je dobio od Perovića, što je potvrdilo da su ta dela počinjena.⁵⁸⁴

206. Sergej Perović je pobijao nekoliko aspekata Perajevog iskaza, ali je prihvatio da je bio s njim 27. aprila.⁵⁸⁵ On je potvrdio da je prihvatio da s Perajem ode da obiđe njegovu kuću u okolini grada Đakovice, ali je tvrdio da ga je posle Brekovca, na putu ka selu Meje, zaustavila grupa pripadnika MUP i da nije išao dalje s Perajem.⁵⁸⁶ Pored toga, on je porekao da je kod policijskog kontrolnog punkta pored kuće porodice Hasanaj video 20 tela i negirao je da je taj kontrolni punkt postojao ili da je poznavao nekog po imenu Hasanaj.⁵⁸⁷

207. Iako je potvrdio da je njegov posao podrazumevao prikupljanje podataka o kažnjivim radnjama pripadnika 52. artiljerijsko-raketne brigade, Perović je porekao da je obavestio Vasiljevića o tome da je kod autobuske stanice u Đakovici locirao 20 mrtvih tela.⁵⁸⁸ U stvari, on je

⁵⁸⁰ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 4. aprila 2000. godine), str. 5.

⁵⁸¹ Svedok K73, T. 3422–3423 (14. septembar 2006. godine).

⁵⁸² Aleksandar Vasiljević, T. 8698 (19. januar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica), T. 9034 (24. januar 2007. godine).

⁵⁸³ Aleksandar Vasiljević, T. 9034 (24. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2594 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 30 (zapečaćeno).

⁵⁸⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 9032 (24. januar 2007. godine).

⁵⁸⁵ Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 24.

⁵⁸⁶ Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 24, T. 21091–21094 (25. januar 2008. godine).

⁵⁸⁷ Sergej Perović, T. 21091–21094 (25. januar 2008. godine).

⁵⁸⁸ Sergej Perović, T. 21094 (25. januar 2008. godine).

posvedočio da je u junu 1999. godine, na sastanku sa Stojanovićem i Vasiljevićem, od njega zatraženo da proveri da li je paravojna grupa zvana “Legija”, predvođena izvesnim pukovnikom Kovačevićem, bila aktivna na Kosovu. Nakon sprovedene istrage, on nije mogao da potvrdi te navode.⁵⁸⁹

208. Kao što je opisano gore u tekstu, drugi kontrolni punkt nalazio se kod raskrsnice na putu od Korenice ka Đakovici, gde se odvaja put ka Meji.⁵⁹⁰ Kroz taj kontrolni punkt prolazila su raseljena lica iz Korenice na putu ka gradu Đakovici.⁵⁹¹ Martin Pnishi je posvedočio da je video da su na tom kontrolnom punktu muškarci kosovski Albanci odvajani od žena i dece i da su neki poslani u školu, s leve strane na ulazu u selo. Takođe je video da su ti kosovski Albanci primorani da predaju svoje lične isprave.⁵⁹²

209. Dana 27. i 28. aprila, svedok K90 je video pripadnike MUP kako zaustavljaju kosovske Albance koji su prolazili kroz taj kontrolni punkt, odvajaju muškarce od žena i otimaju im novac.⁵⁹³ S komandnog mesta VJ na putu Korenica-Đakovica, na raskrsnici gde se odvaja put za Meju, on je mogao da vidi da je u okolini bio velik broj policajaca i otprilike 500 raseljenih Albanaca, koji, kako se činilo, “pristižu sa svih strana”, kao i da “svuda unaokolo gore[...] kuće”.⁵⁹⁴ Vlatko Vuković je takođe posvedočio da je video civile kako idu putem od komandnog mesta, ali je rekao da se radilo o manjim grupama.⁵⁹⁵

210. Prema iskazu svedoka K90, ženama i deci koji su prošli kroz kontrolni punkt dopušteno je da produže putem za grad Đakovicu, dok su muškarci u grupama pod pretnjom oružja odvedeni na jedno obližnje imanje.⁵⁹⁶ Tamo su “uterani” u jednu kuću, a za njima je ušla policija. Iako svedok K90 više nije mogao da ih vidi, čuo je dugotrajnu paljbu iz automatskog oružja, nakon koje je policija otišla iz te kuće. Svedok K90 je izjavio sledeće: “Shvatao sam zašto pucaju toliko dugo. Bilo mi je sasvim jasno šta se događa: upravo su pogubili te Albance.”⁵⁹⁷ Video je da su na taj

⁵⁸⁹ Sergej Perović, T. 21083 (25. januar 2008. godine).

⁵⁹⁰ Dragan Zlatković, T. 25292–25294 (15. april 2008. godine); Nike Peraj, T. 1578–1579 (14. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P326 (Obeležena karta područja Đakovice).

⁵⁹¹ Nike Peraj, T. 1578–1579 (14. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P326 (Obeležena karta područja Đakovice); v. takođe svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 54–55, 58–59; Martin Pnishi, T. 1448–1449 (10. avgust 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. IC120 (Karta Đakovice koju je obeležio svedok K90); dok. pr. br. IC3 (Karta Đakovice koju je obeležio Martin Pnishi).

⁵⁹² Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 4.

⁵⁹³ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 54–55, 58–59, T. 9328–9329 (29. januar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. IC120 (Karta Đakovice koju je obeležio svedok K90).

⁵⁹⁴ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 52–53, T. 9270–9271 (29. januar 2007. godine).

⁵⁹⁵ Vlatko Vuković, T. 21407–21408 (30. januar 2008. godine); dok. pr. br. IC179 (Obeležena karta područja Đakovice).

⁵⁹⁶ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 54–55, 58–59, 65.

⁵⁹⁷ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 54–55, 58–59, 65.

način na imanje odvedene najmanje četiri grupe muškaraca. Zatim je otišao na to imanje, ušao u jednu od kuća i video mrtva tela. U svojoj izjavi on je rekao da ne može da oceni koliko je tela tamo bilo, ali da je pod bio njima prekriven.⁵⁹⁸ Međutim, tokom usmenog svedočenja on je ustvrdio sledeće: “Ja nisam video više od troje ljudi, četiri eventualno, da su tamo ležali na patosu”.⁵⁹⁹ Dok je bio na tom imanju, svedok K90 je razgovarao s jednim policajcem, koji mu je rekao da kolju “Šiptare” i jasno mu stavio do znanja da “ono što rade nisu [njihova] posla”.⁶⁰⁰ Svedok K90 se zatim vratio na kontrolni punkt na raskrsnici kod komandnog mesta VJ, koje se nalazilo nešto dalje uz glavni put za Korenicu, i video da iz pravca komandnog mesta ka njemu ide grupa od desetak muškarca. Muškarci su bili prisiljeni da pevaju neku srpsku nacionalističku pesmu i odvedeni su na imanje, odakle je svedok K90 ponovo začuo pucnjavu iz vatrenog oružja.⁶⁰¹ Svedok K90 je o onome šta je video raportirao svom nadređenom, koji je besno reagovao, ali incident nije nikom prijavio.⁶⁰²

211. Dana 27. ili 28. aprila 1999. godine, svedoku K90 je naređeno da ode u Meju i sprovede civile kroz Đakovicu da ih policija ne bi pobila. Zajedno s još jednim vojnikom on je sproveo više od 100 ljudi od Meje do mosta pred samom Đakovicom. Na mostu je bio kontrolni punkt na kojem su propuštali civile jer je svedok K90 rekao policajcima i vojnicima na tom kontrolnom punktu da je takvo naređenje.⁶⁰³ Vuković je porekao da je svedoku K90 naređeno da sprovede civile kako bi ih zaštitio od snaga MUP i posvedočio da svedok K90 nikad nije bio na komandnom mestu VJ na putu između Korenice i raskrsnice ka Meji.⁶⁰⁴

212. Nike Peraj je posvedočio da su on i Perović, obilazeći područje Meje 27. aprila 1999. godine, stigli do kontrolnog punkta na raskrsnici neposredno pre Meje (drugi kontrolni punkt), gde su ih zaustavili pripadnici srpske policije i paravojnih snaga.⁶⁰⁵ Pored obližnje zgrade Peraj je video leševe četiri muškarca, starosti od 20 do 30 godina, na kojima je bilo krvi i tragova čizama.⁶⁰⁶

⁵⁹⁸ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 60.

⁵⁹⁹ Svedok K90, T. 9470 (31. januar 2007. godine).

⁶⁰⁰ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 60, T. 9330–9331 (29. januar 2007. godine).

⁶⁰¹ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 65.

⁶⁰² Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 61, T. 9331 (29. januar 2007. godine).

⁶⁰³ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 64.

⁶⁰⁴ Vlatko Vuković, T. 21346–21347 (29. januar 2008. godine) (delimično zatvorena sednica).

⁶⁰⁵ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 68, T. 1576 (14. avgust 2006. godine).

⁶⁰⁶ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 69.

Međutim, Perović, je negirao da je 27. aprila 1999. godine na tom kontrolnom punktu s Perajem video četiri mrtva tela.⁶⁰⁷

213. Prilikom unakrsnog ispitivanja Peraj je izjavio da su 27. aprila 1999. godine redovne snage VJ bile stacionirane pored prodavnice guma, na kraju Meje, 400 metara od kontrolnog punkta.⁶⁰⁸ Prema Perajevim rečima, aktivna vojna lica u VJ nisu vršila ubijanja na tom kontrolnom punktu, a neki od vojnika su se zapravo obraćali pripadnicima policije i paravojnih snaga kako bi ih sprečili da ubijaju kosovske Albance.⁶⁰⁹ Tom iskazu odgovara izjava Martina Pnishi da je na kontrolnom punktu u Meji i na području oko njega video pripadnike policije, vojske i paravojnih snaga.⁶¹⁰

214. Iako je Peraj posvedočio da na kontrolnom punktu u Meji nije bilo pripadnika VJ, on je, govoreći u uopštenijem smislu, izjavio da su “vinovnici pokolja u Meji bili [...] pripadnici VJ, MUP, lokalne policije i paravojnih jedinica”. Dodao je da su Mićunović, Kotur i Kovačević iz MUP bili najodgovorniji za te pokolje.⁶¹¹ Perajev iskaz ukazuje na to da snage teritorijalne odbrane nije smatrao delom VJ. Međutim, on je potvrdio da su te jedinice bile potčinjene vojnim okruzima.⁶¹² Kao što stoji gore u Odeljku VI.A, jedinice vojnoteritorijalne odbrane, u čijem sastavu su bili vojni rezervisti, bile su deo strukture VJ. Dole u tekstu biće reči o učešću pripadnika MUP i VJ u ubijanjima izvršenim u Meji i okolini 27. aprila.

215. U izjavi svedoka Nike Peraj je pomenuo incidente u Korenici i Meji, koje je nazvao “pokoljima”, a pomenuo je i da je tokom noći 27. aprila video da je Vintar otkucao spisak u kojem je stajalo da je u Korenici ubijeno 78 pripadnika OVK, a u Meji 68.⁶¹³ Međutim, kasnije je u izjavi svedoka objasnio da je taj spisak imena video četiri dana posle događaja u Meji.⁶¹⁴ Vintar je negirao da je otkucao takav izveštaj.⁶¹⁵ Imajući u vidu nepodudarnost datuma koje je izneo Peraj, Veće ne donosi nikakve zaključke o postojanju spiska.

⁶⁰⁷ Sergej Perović, T. 21091–21094 (25. januar 2008. godine).

⁶⁰⁸ Nike Peraj, T. 1605 (14. avgust 2006. godine), T. 1678 (15. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 65. V. takođe dok. pr. br. IC8 (Karta doline Caragoj koju je Peraj obeležio 14. avgusta 2006. godine).

⁶⁰⁹ Nike Peraj, T. 1678 (15. avgust 2006. godine).

⁶¹⁰ Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 4.

⁶¹¹ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 89–92, T. 1678, 1688 (15. avgust 2006. godine); Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 14. marta 2002. godine), str. 4.

⁶¹² Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 12, T. 1594 (14. avgust 2006. godine), 1679 (15. avgust 2006. godine).

⁶¹³ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 83.

⁶¹⁴ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 86.

⁶¹⁵ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 22.

(A) Premeštanje, otkrivanje i pregled tela

216. U junu 2002. godine UNMIK je osnovao Kancelariju za nestala lica i sudsku medicinu (dalje u tekstu: OMPF), čiji je zadatak bio da utvrdi gde se nalaze nestala lica s Kosova, identifikuje njihove ostatke i te ostatke vrati porodicama nestalih.⁶¹⁶ U saradnji s MKCK, OMPF je sastavljao i redovno ažurirao “konsolidovani spisak nestalih lica”, koristeći informacije dobijene od MKCK, policije UNMIK, OEBS i raznih udruženja porodica, s ciljem da sastavi sveobuhvatnu evidenciju svih koji su se, nakon sukoba na Kosovu, vodili kao nestali.⁶¹⁷ Verzija tog spiska od oktobra 2006. godine uvrštena je u dokazni spis u ovom predmetu putem šefa OMPF Josea-Pabla Baraybara, bez prigovora odbrane.⁶¹⁸ U njemu je zabeleženo da je s područja Meje 27. aprila 1999. godine nestalo više od 300 lica. Veće se uverilo da je spisak predstavljao adekvatan i pouzdan osnov za dalje istrage koje su preduzete nakon ekshumacije ljudskih ostataka iz masovnih grobnica u Batajnici, kod Beograda, i njihovog pregleda od 2001. godine nadalje. Izveštaji o tim ekshumacijama potvrđuju da je, putem analize DNK i poređenja s preživelim članovima porodice, identifikovano 287 lica koja su nestala s područja Meje i koja su navedena u Prilogu H Optužnici.⁶¹⁹ Među tih 287 lica bilo je 13 lica za koja su očevici izjavili da su ubijena u Korenici, što je opisano gore u tekstu. Shodno tome, Veće se uverilo da su napadi u Meji i Korenici i okolini 27. aprila 1999. godine, koje su opisali gorenavedeni svedoci, uključivali ubijanje najmanje 287 kosovskih Albanaca, o kojima će biti reči u Dodatku A ovoj Presudi.

217. Tužilaštvo tvrdi da kasniji naponi snaga SRJ/Srbije da uklone i prikriju tela dokazuju da su ubijanja izvršena u sklopu zajedničke operacije VJ i MUP.⁶²⁰ Sledi diskusija o tim naporima.

218. Nike Peraj je posvedočio da je 29. aprila video kako dva kamiona, u kojima je bilo otprilike 40 tela, idu iz Meje za grad Đakovicu. Tela su bila pokrivena cirađama, ali je on video delove tela

⁶¹⁶ Jose-Pablo Baraybar, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), str. 2.

⁶¹⁷ Jose-Pablo Baraybar, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), str. 6.

⁶¹⁸ Dok. pr. br. P2798 (Spisak nestalih lica OMPF).

⁶¹⁹ Dok. pr. br. P2559 (Dodatak Izveštaju veštaka); dok. pr. br. P2415 (Dokumenti vezani za lokaciju ekshumacije Batajnica 05: Zapisnici o obdukciji), str. 24–29; dok. pr. br. P2454 (Kopije izveštaja o sudskomedicinskom pregledu i potvrde o smrti koje je sačinio OMPF, vezani za posmrtno ostatke prebačene iz Batajnice i Petrovog Sela); dok. pr. br. P944 (Kopije izveštaja o sudskomedicinskom pregledu i potvrde o smrti, vezani za posmrtno ostatke prebačene iz Batajnice); dok. pr. br. P942 (Dokumenti vezani za mesto ekshumacije Batajnica 02: Zapisnici o obdukciji); dok. pr. br. P943 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P2394 (Kopije izveštaja o sudskomedicinskom pregledu i potvrde o smrti koje je sačinila Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu na Kosovu, vezani za posmrtno ostatke prebačene iz Batajnice pre 31. marta 2005. godine).

⁶²⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 457.

kad je vetar podigao prekrivač. Kamioni su išli uz policijsku pratnju.⁶²¹ Prema rečima Peraja, “šef komisije koja je bila zadužena za čišćenje područja i skupljanje leševa” bio je jedan viši sanitarni inspektor koji je radio s majorom VJ Ljubišom Živkovićem iz komisije.⁶²² Peraj je izjavio da su VJ i MUP posle pokolja u Meji zatražili buldožere, navodno za popravku puteva, ali on je posumnjao da su im zapravo bili potrebni za uklanjanje tela.⁶²³ Isto tako, Merita Deda je posvedočila da je 27. aprila 1999. godine, idući u konvoju između Korenice i Meje, videla vojnike VJ kako tovore osam mrtvih tela na kamion VJ, kojem je naloženo da ide u Đakovicu.⁶²⁴

219. Svedok K72 je živeo u Đakovici i radio kao bagerista. U Odeljku VII.P dole u tekstu Veće posebno razmatra njegov iskaz, uključujući iskaz o operaciji iskopavanja u cilju uklanjanja tela kod mosta u Bistražinu u periodu od sredine do kraja aprila 1999. godine,⁶²⁵ na groblju Brekovac koje se nalazi na periferiji Đakovice, blizu kasarne VJ, u maju 1999. godine,⁶²⁶ u selu Guska i u obližnjoj šumi, otprilike u maju 1999. godine.⁶²⁷ Svedok K72 je izjavio da nije učestvovao u uklanjanju tela kosovskih Albanaca ubijenih u Meji i Korenici 27. aprila 1999. godine.⁶²⁸ Međutim, objasnio je da je to izjavio jer s građevinskom mehanizacijom nikad nije išao u Meju ili Korenicu i napomenuo da ne zna odakle su prvobitno stigla tela koja su tražili da iskopa u Bistražinu, na groblju Brekovac i selu Guska.⁶²⁹ S obzirom na iskaz svedoka K72 da je tim iskopavanjem obuhvaćen velik broj tela i imajući u vidu da je viđeno da su, posle ubijanja, tela kosovskih Albanaca ubijenih u Meji i Korenici i okolini kamionima odvezena ka gradu Đakovici, kao i s obzirom na to da je skoro 300 tela kosovskih Albanaca ubijenih 27. aprila kasnije pronađeno u masovnim grobnicama u Batajnici, Srbija, Veće se uverilo da su neka od tela koja je iskopao svedok K72 bila tela kosovskih Albanaca ubijenih 27. aprila u Meji i okolini.

220. Radovan Zlatković je posvedočio da su ga dežurna služba i načelnik Odeljenja kriminalističke policije SUP krajem aprila 1999. godine obavestili da su u dolini Reka pronađena tela. On je izjavio da je o tome obavestio istražnog sudiju i javnog tužioca u Peći; ispričao je da je

⁶²¹ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 86, 88, T. 1645 (15. avgust 2006. godine).

⁶²² Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 87, T. 1784–1785 (16. avgust 2006. godine).

⁶²³ Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 86, 88.

⁶²⁴ Merita Deda, P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 3.

⁶²⁵ Veće napominje da datumi koje je svedok K72 izneo kao datume kad je radio kod mosta u Bistražinu nisu precizni i da je moguće da je to bilo tek 27. aprila 1999. godine.

⁶²⁶ Svedok K72, T. 5328 (26. oktobar 2006. godine).

⁶²⁷ Svedok K72, dok. pr. br. P2390 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 17–20 (zapečaćeno).

⁶²⁸ Svedok K72, dok. pr. br. P2390 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 26 (zapečaćeno).

⁶²⁹ Svedok K72, T. 5335 (26. oktobar 2006. godine).

SUP sedam dana vršio uviđaj bez prisustva istražnog sudije.⁶³⁰ Njegova ekipa je pronašla 20 do 25 tela u Ramocu, Ponoševcu, Popovcu/Popoc, Korenici, Nivokazu/Nivokazi, Smonici, Racaju/Rracaj, Pacaju i Juniku.⁶³¹ Neka od tela su bila u civilnoj odeći, a neka odevena u crne i maskirne uniforme. Ona koja nisu identifikovana, pokopana su na muslimanskom groblju u Đakovici. Uviđaj su vršile tri ekipe SUP;⁶³² ostale ekipe su pronašle najmanje još 10 do 15 tela.⁶³³ Međutim, Zlatković je posvedočio da mu nije poznato da je pronađeno više od 300 tela.⁶³⁴

221. Pronađena tela su imala strelne rane.⁶³⁵ Međutim, u maju 1999. godine uzrok smrti još nije bio ustanovljen. Zlatković je pretpostavio da su morali biti ubijeni u borbi.⁶³⁶ Bilo je planirano da se s pripadnicima VJ ili MUP koji su možda bili angažovani na tom području obave razgovori, ali oni naposljetku nisu obavljani.⁶³⁷ Zlatković je izjavio da je njegovim odlaskom s tog područja taj postupak prekinut i da su drugi koji su radili na istrazi takođe morali da odu kad je u junu 1999. godine okončana kampanja NATO.⁶³⁸

222. Veće je takođe dobilo forenzičke dokaze vezane za žrtve iz doline Reka, u vidu brojnih izveštaja i svedočenja onih koji su prisustvovali ekshumaciji i identifikaciji tela iz masovnih grobnica u Batajnici počev od 2001. godine, i onih koji su ih nadgledali i u njima učestvovali. Informacije o tim forenzičkim dokazima vezanim za žrtve iz Đakovice, koje su prikupili i prezentirali dr Baccard, dr Dunjić, dr Aleksandrić i dr Sterenberg, sadržane su u Dodatku A ovoj Presudi.

iii. Egzodus kosovskih Albanaca iz doline Reka

223. Nike Peraj je posvedočio da su se 27. i 28. aprila na raskrsnici puta za Đakovicu, u blizini drugog kontrolnog punkta, srela dva konvoja kosovskih Albanaca, jedan s područja Junika, a drugi iz Korenice. Odatle su neki otišli u pravcu Albanije preko Ćafe Prušit, jugoistočno od grada Đakovice, a ostali su otišli ka graničnom prelazu u Vrbnici (Morina), opština Prizren.⁶³⁹

⁶³⁰ Radovan Zlatković, T. 25284–25285 (14. april 2008. godine); dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 39–42.

⁶³¹ Radovan Zlatković, T. 25296–25297 (15. april 2008. godine).

⁶³² Radovan Zlatković, T. 25285 (14. april 2008. godine).

⁶³³ Radovan Zlatković, T. 25299 (15. april 2008. godine).

⁶³⁴ Radovan Zlatković, T. 25314 (15. april 2008. godine).

⁶³⁵ Radovan Zlatković, T. 25298 (15. april 2008. godine).

⁶³⁶ Radovan Zlatković, T. 25301 (15. april 2008. godine).

⁶³⁷ Radovan Zlatković, T. 25313–25314 (15. april 2008. godine).

⁶³⁸ Radovan Zlatković, T. 25313–25314 (15. april 2008. godine).

⁶³⁹ V. dok. pr. br. P326 (Ubijanje u Meji, karta područja koju je obeležio Nike Peraj); Nike Peraj, T. 1573–1574 (14. avgust 2006. godine).

224. Nakon što je streljana njena porodica, Merita Deda se pridružila konvoju ljudi koji su išli ka gradu Đakovici.⁶⁴⁰ Ona je ispričala da je duž puta bilo raspoređenih srpskih policajaca, odevenih u maskirne svetloplave i tamnoplave uniforme, ali da oni nisu učestvovali u vojnim operacijama.⁶⁴¹ Izjavila je da su posle Korenice prošli pored sela Meja, u kojem je videla velik broj vojnika VJ i čula pucnjavu, a zatim pored Đakovice i Bistražina.⁶⁴² Međutim, kod brda Gradiš/Gradish, odmah južno od Bistražina, na putu prema Prizrenu, vojnici VJ naredili su ljudima iz konvoja koji su išli pešice da se vrate u svoja sela.⁶⁴³ Deda se vratila u Bistražin, gde je ostala nekoliko nedelja, do dolaska snaga NATO na Kosovo. Potom se vratila u Gusku i videla da je njena kuća opljačkana, a stoka pobijena.⁶⁴⁴

225. Lizane Malaj je posvedočila da se, posle ubistva muškaraca iz njene porodice u Korenici, priključila konvoju iz Korenice, u kojem je bilo 300–400 ljudi.⁶⁴⁵ Oni su poslani u grad Đakovicu, gde su pitali da li mogu da idu u druga sela na Kosovu. Malaj je izjavila da su policija, vojska i paravojne snage bili raspoređeni duž celog puta prema Albaniji i da su bili u pratnji konvoja.⁶⁴⁶ Rečeno im je da moraju da idu s Kosova ili će biti pogubljeni. Išli su pešice do graničnog prelaza u Vrbnici (Morina), ušli u Albaniju 28. aprila 1999. godine i produžili za Kukës.⁶⁴⁷ Tokom puta su od njih tražili lične isprave, ali, koliko se ona seća, ljudi kod sebe nisu imali isprave.⁶⁴⁸ Kad je konvoj stigao na granični prelaz u Vrbnici (Morina), tamo su sreli druge raseljene ljude iz Đakovice koji su želeli da pređu granicu. Policija im je ponovo tražila lične isprave. Izjavila je da su tu bili i pripadnici VJ. Videla je ljude kako predaju svoje dokumente.⁶⁴⁹ Civili koji su vozili traktore morali su da, pre ulaska u Albaniju, skinu registarske tablice. Malajeva se vratila na Kosovo 3. jula 1999. godine i zatekla “potpuno izgorelu” kuću.⁶⁵⁰ Ona je istakla da je otišla s Kosova zato što je bila isterana, a ne zbog NATO bombardovanja.⁶⁵¹

⁶⁴⁰ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 3.

⁶⁴¹ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 5, T. 1427 (10. avgust 2006. godine).

⁶⁴² Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 4.

⁶⁴³ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 4.

⁶⁴⁴ Merita Deda, dok. pr. br. P2233 (Izjava svedoka od 8. aprila 2000. godine), str. 4.

⁶⁴⁵ V. Lizane Malaj, T. 1311 (9. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 3.

⁶⁴⁶ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 1. septembra 2000. godine), str. 4. V. takođe Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 3.

⁶⁴⁷ V. Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 5, T. 1378 (10. avgust 2006. godine).

⁶⁴⁸ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 3.

⁶⁴⁹ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 5.

⁶⁵⁰ Lizane Malaj, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 1. septembra 2000. godine), str. 4, dok. pr. br. P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 5.

⁶⁵¹ Lizane Malaj, P2232 (Izjava svedoka od 9. septembra 2001. godine), str. 5, T. 1385 (10. avgust 2006. godine).

226. Lazarevićeva odbrana tvrdi da se Dedin iskaz o tome da su vojnici VJ 28. aprila 1999. godine kod Gradiša naredili njoj i ostalima s kojima je bila u konvoju da se vrate u svoja sela kosi s navodom tužilaštva da je VJ nastojao da deportuje kosovske Albance.⁶⁵² Međutim, Veće napominje da je svedok K90 posvedočio da neki kosovski Albanci nisu uklanjani s područja na kojima je VJ bio aktivan jer bi na taj način VJ ostao bez zaštite lokalnih civila i time postao osjetljivija meta NATO napada. On je izjavio da je to odlučeno na komandnom nivou VJ.⁶⁵³ Momir Stojanović se delimično složio s tim mišljenjem i izjavio da starešine Prištinskog korpusa nisu deportovale kosovske Albance jer su znale da civilno stanovništvo predstavlja štiti od NATO bombardovanja i da bi VJ bila izloženija napadima ako oni budu iseljeni.⁶⁵⁴

227. Međutim, Goran Jevtović je posvedočio da su VJ i MUP zaista slali civile preko granice u Albaniju i da je to činjeno kako bi oni bili bezbedni od NATO bombardovanja i minskih polja koja su postavljena na tom području da bi se sprečila invazija NATO kopnenim putem.⁶⁵⁵ Isto tako, Vuković je posvedočio da je 2. motorizovani bataljon dobio naređenje da pomogne civilima koji žele da pređu granicu jer je pored puta prema granici bilo mina.⁶⁵⁶ Vuković je posvedočio da je od Komande Prištinskog korpusa dobio naređenje da pusti civile da idu, ali da o tome nije postojalo pismeno naređenje.⁶⁵⁷ Pored toga, Božidar Delić je svedočio o situaciji na graničnim prelazima i izjavio da su civili koji su dolazili iz Đakovice i pokušavali da pređu granicu ka Albaniji zaustavljeni, proveravani i, ukoliko su bili obični civili, vraćani u Đakovicu ili Prizren.⁶⁵⁸

c. Konstatacije

228. Imajući u vidu sve ove dokaze, Veće će sada izneti svoje konstatacije o operaciji u dolini Reka. Veće smatra da je operacija Reka izvedena delom kao odgovor na ubijanje pet policajaca 22. aprila. Iz iskaza Nike Peraja, koji je Veće prihvatilo, a u vezi s komentarima iznetim na nezvaničnom sastanku viših oficira VJ i MUP kojem je prisustvovao, vidi se da je jedan od povoda za tu operaciju bila odmazda nad kosovskim Albancima sa tog područja. Iskaz svedoka K73 ukazuje da je sledeći povod, koji je potvrdio i Peraj, bio da se sela na tom području očiste od albanskog stanovništva. S obzirom na broj raznih jedinica koje su u njoj učestvovala i stepen koordinacije potreban za izvođenje operacije čišćenja u dolini Reka, Veće se uverilo da je to bila

⁶⁵² Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 384.

⁶⁵³ Svedok K90, T. 9408 (30. januar 2007. godine).

⁶⁵⁴ Momir Stojanović, T. 19732 (6. decembar 2007. godine).

⁶⁵⁵ Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 21–22.

⁶⁵⁶ Vlatko Vuković, T. 21401 (30. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 42–44.

⁶⁵⁷ Vlatko Vuković, T. 21401–21402 (30. januar 2008. godine).

⁶⁵⁸ Božidar Delić, T. 19464 (4. decembar 2007. godine).

organizovana zajednička operacija VJ i MUP, za koju su nadređeni komandni lanci MUP i VJ znali i koju su odobrili, a u kojoj su učestvovali i pripadnici paravojnih grupa. Dokumenti VJ o kojima je bilo reči gore u tekstu, uključujući borbene izveštaje 125. motorizovane brigade poslate Komandi Prištinskog korpusa, potvrđuju da je to bila operacija koju je odobrila Komanda Prištinskog korpusa.⁶⁵⁹

229. Veće prihvata iskaze svedoka K73 i K90 o događajima tokom operacija u dolini Reka. Kao što se kaže gore u tekstu, svedok K73 je posvedočio da je prvog dana operacije u dolini Reka njegova jedinica proterala “na stotine” albanskih civila i zapalila njihove kuće.⁶⁶⁰ Isto tako, svedok K90 je objasnio da su kuće seljana paljene čim bi oni otišli iz njih.⁶⁶¹ U svetlu opisa paljenja kuća kosovskih Albanaca, koje su dali svedoci K73 i K90, Veće ne prihvata Perovićev protivrečan iskaz i konstatuje da je ova praksa bila jedna od karakteristika operacije u dolini Reka.⁶⁶²

230. Veće konstatuje da su tokom operacije u dolini Reka, snage VJ i MUP zajedničkim dejstvima proterivale civile kosovske Albance iz njihovih sela i veliki broj njih poslale u Albaniju. Ta konstatacija temelji se na iskazima Lizane Malaj i Merite Deda, koje su rekle da je ta praksa bila rasprostranjena i organizovana, svedoka K90, koji je rekao da je VJ uklanjala kosovske Albance iz njihovih sela u skladu s usmenim naređenjima, i svedoka K73, koji je opisao proterivanje seljana tokom te operacije. Konstataciju takođe potkrepljuju iskazi Martina Pnishijsa i Nike Peraja u vezi s događajima u Meji i Korenici 27. i 28. aprila 1999. godine. Pripadnici snaga MUP i VJ su mnoge proterane kosovske Albance pod pretnjom smrti prisilili da idu u Albaniju. Veće se takođe uverilo da je to uklanjanje bilo prisilno i da je uključivalo maltretiranje i oduzimanje ličnih isprava od raseljenih pojedinaca. Na osnovu iskaza, između ostalih, svedoka K73 i K90, Veće zaključuje da 27. i 28. aprila 1999. godine na tom području nije bilo značajnog prisustva OVK i da je operacija u dolini Reka bila prvenstveno usmerena protiv civilnog albanskog stanovništva na Kosovu. Imajući u vidu dokaze o aktivnostima snaga VJ i MUP od kraja marta pa do početka ili sredine aprila 1999. godine u opštini Đakovica, uključujući iskaz Fuata Haxhibeqirija, o kojem je bilo reči gore u tekstu, Veće zaključuje da su ta proterivanja bila deo šire politike prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca iz njihovih sela u opštini Đakovica.

231. U vezi s konkretnim selima u kojima su počinjeni zločini tokom operacije u dolini Reka, Veće smatra da je 27. aprila VJ primorala stanovnike Dobroša da napuste to selo. Iako je svedok

⁶⁵⁹ Dok. pr. br. P2024 (Borbene izveštaj 125. mtbr, 27. april 1999. godine); dok. pr. br. P2025 (Borbene izveštaj 125. mtbr, 28. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2026 (Borbene izveštaj 125. mtbr, 29. april 1999. godine), str. 2.

⁶⁶⁰ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 42.

⁶⁶¹ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 48.

⁶⁶² Sergej Perović, dok. pr. br. 5D1396 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 25, T. 21081, 21101–21102 (25. januar 2008. godine).

K73 izjavio da je njegova jedinica palila kuće kosovskih Albanaca, on nije konkretno govorio o Dobrošu, tako da Veće ne smatra da su ga spalile snage VJ.

232. Veće dalje konstatuje da su 27. i 28. aprila 1999. godine u Ramocu snage VJ primorale stanovnike da napuste to selo i da su četvoricu muškarca iz sela predale PJP. Veće napominje da je svedok K73 potvrdio da nije video ubijanja u Ramocu, ali da je bio svedok događaja koji su doveli do tih incidenata, da je čuo pucnje i video pripadnika MUP kako se vraća s povezima za ruke, kao i da jedini razuman zaključak koji se može izvesti jeste da su te seljane pogubili pripadnici PJP, za šta su znale snage VJ koje su tamo bile prisutne.

233. Kad je reč o Korenici, Veće podseća da izveštaji VJ pokazuju da su pripadnici 549. motorizovane brigade bili angažovani u operacijama na groblju u Korenici istog onog dana za koji su svedokinje Deda i Malaj rekle da su u tom selu videle vojnike VJ.⁶⁶³ Na osnovu svedočenja Merite Dede, Lizane Malaj i svedoka K73, Veće se uverilo da su 27. aprila 1999. godine pripadnici MUP, uključujući PJP, VJ, uključujući pripadnike 549. motorizovane brigade, rezervisti i pripadnici paravojnih snaga, tokom zajedničke operacije ubili izvestan broj muškaraca kosovskih Albanaca i prisilno proterali izvestan broj civila kosovskih Albanaca, među kojima su bile Merita Deda i Lizane Malaj, od koji su neki prisiljeni da odu u Albaniju. Kosovski Albanci ubijeni u kompleksu porodice Markaj bili su Mark Deda, Pashk Deda, Linton Deda, Pren Markaj, Pashk Markaj, Mark Markaj, Bekim Markaj i Petrit Markaj. Veće napominje da nema forenzičkih dokaza vezanih za Skendera Pjetrija. U skladu s tim, Veće se nije uverilo da je dokazano da je Skender Pjetri ubijen 27. aprila 1999. godine u Korenici. S obzirom na Dedin iskaz da u njenoj porodici nije bilo pripadnika OVK, već da su oni uzeti na metu zbog svojih političkih veza, kao i s obzirom na činjenicu da njen iskaz nije osporen na unakrsnom ispitivanju, Veće konstatuje da su ta lica bila civili. Kosovski Albanci ubijeni u kompleksu porodice Malaj bili su Vat Malaj, Blerim Malaj, Arben Kabashi, Nikoll Kabashi i Andrush Kabashi. Iako je Malajeva negirala da je u njenoj porodici bilo pripadnika OVK, ona je izjavila da poseduje ograničeno znanje o OVK. Uprkos tome, Veće se uverilo da okolnosti u kojima su ta lica ubijena ukazuju na to da u to vreme nisu učestvovala u borbenim dejstvima.

234. Veće konstatuje da su pripadnici VJ, MUP i paravojnih snaga ušli u selo Meja 27. aprila 1999. godine i da su pripadnici MUP ubili sedmoricu neidentifikovanih muškaraca na mostu na reci Travi. Međutim, zbog neuverljivih dokaza o tome u kakvom je stanju bilo njegovo telo posle 19

⁶⁶³ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr od 24. marta 1999. do 26. juna 1999. godine), str. 11 (zapečaćeno).

dana, Veće se nije uverilo da je dokazano da su pripadnici tih snaga ubili Koleta Duzhmanija 27. ili 28. aprila 1999. godine.

235. Veće prihvata Perajev iskaz da je 27. aprila 1999. godine na kontrolnom punktu kod Hasanajeve livade video tela 20 ljudi, kao i još jedanaest leševa na oko 700 metara od tog kontrolnog punkta. Veće ne prihvata Perovićevu tvrdnju da nije išao s Perajem do kontrolnog punkta i da nije video nikakva mrtva tela, jer se taj iskaz kosi s onim što je Vasiljević nezavisno od toga rekao, odnosno da ga je Perović izvestio o 20 mrtvih tela na tom području. Veće takođe konstatuje da su na kontrolnom punktu na putu od Korenice do Đakovice pripadnici MUP izdvojili najmanje trojicu neidentifikovanih muškaraca i odveli ih na jedno imanje na kojem su ubijeni. Veće se uverilo da je svedok K90 bio prisutan u Meji 27. aprila 1999. godine i da je bio svedok tih ubijanja. Iskazi svedoka K90 i Nike Peraja u vezi s postojanjem kontrolnih punktova, zajedno s iskazom Martina Pnishija, u skladu su s informacijama koje je svedok K73 dobio da su civili prognani tokom operacije u dolini Reka bili proveravani na kraju te doline, blizu Korenice. Jasno je da je to bio deo operacije u dolini Reka i da je VJ tokom tih aktivnosti u Meji pružao podršku MUP, što se vidi, između ostalog, iz iskaza Nike Peraja o tome da su pripadnici jedinica teritorijalne odbrane, pod komandom Mićunovića iz VJ, bili odgovorni za ubijanje u Meji i okolini.

236. Na osnovu goreopisanih dokaza i forenzičkih dokaza vezanih za masovne grobnice u Batajnici, koji se detaljno razmatraju u Dodatku A dole, Veće zaključuje da konkretna ubistva koja su opisali Malajeva, Deda, Pnishi, Peraj i svedok K90, počinjena u Meji i Korenici i drugim selima u dolini Reka 27. aprila 1999. godine, ukazuju na to da je u okviru operacije u dolini Reka, koju su pripadnici VJ i MUP izveli zajedno s pripadnicima paravojnih snaga, počinjen masakr znatno većih razmera, koji je za posledicu imao ubijanje najmanje 287 kosovskih Albanaca. Jedini razumni zaključak koji se može izvesti iz svih ovih dokaza jeste da su, u vreme kad su ubijena, mnoga od tih lica bila civili ili lica van borbenog stroja.

237. Imajući u vidu svedočenje Peraja, Dede, Pnishija i svedoka K72, Veće konstatuje da su, nakon zajedničke operacije VJ i MUP u dolini Reka, snage VJ i MUP, delujući zajedno, prebacile na gradsko groblje u Brekovcu, Đakovica, velik broj tela kosovskih Albanaca ubijenih tokom te operacije. Na osnovu iskaza svedoka K72 o iskopavanju tela na toj lokaciji, opisanom u Odeljku VII.P dole u tekstu, kao i toga što su u masovnim grobnicama u Batajnici kasnije pronađena tela najmanje 287 kosovskih Albanaca ubijenih u operaciji u dolini Reka, konkretno tela osam lica čije je ubijanje videla Merita Deda i pet lica čije je ubijanje videla Lizane Malaj, Veće se uverilo da su ta tela premeštena da bi se prikrili zločini počinjeni tokom operacije. S obzirom na to da je svedok K72 izvršavao te radnje prema naređenju MUP, čini se da je VJ imao ograničeniju ulogu u

premeštanju tela radi prikrivanja zločina. Međutim, ustanovljeno je da je taj proces ekshumacije i premeštanja tela izvršen da bi se prikrile posledice zajedničke operacije VJ i MUP, tako da činjenica da je za to prikrivanje bio zadužen MUP predstavlja ubedljiv dokaz o učešću njegovih snaga u činjenju zločina.

238. Shodno tome, na osnovu forenzičkih i dodatnih dokaza vezanih za operaciju u dolini Reka o kojoj je bilo reči gore u tekstu, Veće konstatuje da su snage VJ i MUP 27. aprila 1999. godine u selima Meja i Korenica i njihovoj okolini ubile sledećih 275 lica, navedenih u Prilogu H Optužnici (pored 13 gorenavedenih žrtava):

Mark Abazi; Pashk Abazi, Bekim Ademaj, Shemsi Ademaj, Isuf Ademi, Mazllum Ademi, Liridon Ahmetaj, Ahmet Ahmeti, Ahmet Ahmeti, Blerim Ahmeti, Hysen Ahmeti, Adem Aliaj, Agron Aliaj, Ali Aliaj, Sali Aliaj, Zenun Aliaj, Ymer Avdullahu, Avdyl Avdyli, Bajrush Avdyli, Hysen Avdyli, Muhedin Avdyli, Lavdim Bajraktari, Shaban Bajrami, Syle Bajrami, Xhafer Bajrami, Xhavit Bajrami, Ali Bala, Bajram Bala, Mehmet Bala, Perparim Bala, Ragip Baliu, Demush Bardheci, Idriz Bardheci, Haki Batusha, Armend Beqaj, Bajram Beqaj, Bedri Beqaj, Brahim Beqaj, Dritan Beqaj, Emin Beqaj, Kujtim Beqaj, Milazim Beqaj, Ramadan Beqaj, Rasim Bequaj, Tafe Beqaj, Ymer Beqaj, Albert Beqiraj, Arsim Beqiraj, Syle Beqiraj, Tahir Beqiraj, Halil Berisha, Avni Binaku, Binak Binaku, Ismet Bobi, Fiqrih Cuni, Muharrem Cuni, Sutki Cuni, Frrok Dedaj, Gjon Dedaj, Mikel Dedaj, Pjeter Dedaj, Deli Deliu, Ali Demaj, Agron Duzhmani, Frane Duzhmani, Gostin Duzhmani, Mikel Duzhmani, Gezim Duzhmani, Manuel Duzhmani, Marjan Duzhmani, Pashk Duzhmani, Pal Duzhmani, Male Fazlija, Haxhi Fetaj, Lulzim Gashi, Brahim Gaxherri, Xhafer Gaxherri, Deme Gjocaj, Ardian Gjokaj, Asllan Golaj, Avdi Golaj, Idriz Golaj, Musa Gola, Rame Golaj, Rexhe Golaj, Skender Hadergjonaj, Faik Hajredini, Hysni Hajredini, Qamil Hajredini, Gjon Hasanaj, Luan Hasanaj, Shyt Hasanaj, Mentor Haxhaj, Avdi Haxhiu, Florim Haxhiu, Tahir Haxhiu, Ardian Hoxha, Blendian Hoxha, Bajram Hoxha, Fitim Hoxa, Hajrullah Hoxha, Naim Hoxha, Ramiz Hoxha, Rifat Hoxha, Binak Hyseni, Hysni Ibrahim, Masar Idrizi, Demë Islamaj, Bajram Isufi, Isa Isufi, Besim Kameri, Gëzim Kameri, Muharrem Kamberi, Rrustem Kameri, Shpend Kameri, Nikolle Komani, Fran Komani, Pashk Komani, Mikel Kqira, Pashk Kqira, Luz Kqira, Albert Krasniqi, Pjeter Krasniqi, Mark Krasniqi, Ndue Krasniqi, Hasan Kuqi, Shpend Kuqi, Haki Kurtaj, Isa Kurtaj, Muhamet Kurtaj, Sami Kurtaj, Kllaudie Mala, Kol Mala, Monika Mala, Blerim Maloku, Burim Maloku, Petrit Maloku, Ymer Maloku, Besim Malushaj, Shefki Mulashaj, Dede Markaj, Gezim Marku, Gjovalin Markaj, Milan Markaj, Sokol Markaj, Agron Mehmeti, Arben Mehmeti, Gani Mehmeti, Hysen Mehmeti, Hysni Mehmeti, Muharrem Mehmeti, Quash Mehmeti, Rame Mehmeti, Sami Mehmeti, Marash Merturi, Bajram Meta, Ismet Miftari, Brahim Miroci, Fahredin Miroci, Isuf Miroci, Sokol Miroci, Kole Nrejaj, Nue Ndue, Ahmet Neziri, Sokol

Ndue, Sokol Nuza, Shpend Osmani, Avdyl Pajaziti, Smajl Pajaziti, Gani Pajaziti, Haxhi Pajaziti, Ismet Pajaziti, Muje Pajaziti, Qerim Pajaziti, Shkelzen Pajaziti, Shpend Pajaziti, Zenel Pajaziti, Uke Pepaj, Gasper Pjetri, Ilirjan Pjetri, Ardian Prelaj, Driton Prelaj, Sokol Prelaj, Gjergj Prelaj, Tome Prelaj, Pal Prendi, Prend Prendi, Sokol Prendi, Vitor Prendi, Hajdar Qestaj, Adem Rama, Bujar Rama, Nijazi Rama, Sadri Rama, Sezaj Rama, Zenun Rama, Zeqir Rama, Rame Ramaj, Tahir Ramaj, Adem Rexha, Anton Rexhaj, Avni Rexha, Bashkim Rexha, Iber Rexha, Ruzhdi Rexha, Hamza Rexhaj, Isuf Rexhaj, Xhevdet Rexhaj, Bekim Rrustemi, Dan Rrustemi, Xhafer Rrustemi, Iber Sadiku, Ismet Sadiku, Osman Sadiku, Ramiz Sadiku, Sadik Sadiku, Hysni Sadriu, Rexhep Sadriu, Shaqir Sadriu, Osman Salihaj, Bajram Salihu, Beqir Selmanaj, Nexhat Selmanaj, Ali Selmani, Baki Selmani, Burim Selmani, Jonuz Selmani, Ujkan Selmani, Xheme Selmani, Zenun Selmani, Deme Shala, Ismet Shehu, Agim Shehu, Ahmet Shehu, Bujar Shehu, Mehmet Shehu, Rame Shehu, Elvis Shoshi, Gani Smajli, Filip Sokoli, Kastriot Sokoli, Kriste Sokoli, Simon Sokoli, Ismet Sylja, Rexhep Sylja, Bajram Sylja, Bajram Tahiraj, Halil Tahiraj, Isuf Tahiraj, Osman Tahiraj, Ramadan Tahiraj, Rrustem Tahiraj, Selman Tahiraj, Xhevdet Tahiraj, Uke Xhemajli, Hasan Xhemajli, Isa Xhemajli, Miftar Xhemajli, Rifat Xhemajli, Xhemajl Xhemajli, Elez Ymeri, Halit Ymeri, Hasan Ymeri, Hysen Ymeri, Musa Ymeri, Xhafer Ymeri, Zenel Ymeri, Bajram Zenuni, Xhevat Zenuni, Zenel Zenuni, Hasan Zeqiri, Arber Zyberi, Gani Zyberi, Skender Zyberi.

239. U vezi s ostalim licima navedenim u Prilogu H Optužnici, Veće konstatuje da su ta lica verovatno takođe ubijena 27. aprila 1999. godine u Meji i Korenici i njihovoj okolini, ali da to nije dokazano van razumne sumnje. To su sledeća lica:

Pjeter Abazi, Male Ahmeti, Arben Aliaj, Afrim Avdyli, Mehmet Avdyli, Pajazit Avdyli, Ali Bajrami, Mentor Beqaj, Ahmet Berisha, Ismail Binaku, Istref Curri, Izet Curri, Shani Fazlijaj, Lulzim Gashi, Hasan Gaxheri, Elson Hasanaj, Mitër Hasanaj, Ndue Hasanaj, Afrim Haxhiu, Fadil Hoxha, Gafurr Hykosmanaj, Ali Ibrahimi, Pjeter Kacoli, Tom Kacoli, Lazer Krasniqi, Ilmi Kurpali Anton Lleshi, Vilson Malaj, Esad Malushaj, Mehmet Mehmeti, Naim Nimanaj, Pashk Ndrejaj, Nrec Nrejaj, Idriz Pajaziti, Halil Pajaziti, Mark Palokaj, Gjergj Prendi, Robert Prendi, Mark Prendi, Leonard Prendi, Tahir Rexhaj, Esat Sahiti, Xhavit Salcaj, Nimon Salihu, Sherif Selmani, Shpend Selmani, Perparim Shoshi, Naser Shoshi, Gjergj Sokoli, Shpend Xhemajli, Alban Xhemajli, Ilija Xhemajli, Muharrem Xhemajli, Shkelzen Xhemajli, Gani Ymeri.

240. Veće napominje da je Mark Markaj dvaput naveden u Optužnici i smatra da se radi o grešci, kao što je opisano u Dodatku A dole u tekstu.

D. PRIZREN

1. Optužbe iz Optužnice

241. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za tri različite kategorije zločina protiv čovečnosti za koje se navodi da su počinjeni u opštini Prizren: deportaciju, prisilno premeštanje i progon. Prema navodima, progon za koji se terete sastojao se od seksualnog zlostavljanja kosovskih Albanci u opštini Prizren, kako je opisano u paragrafu 72(b), i “bezobzirnog razaranja ili nanošenja štete verskim objektima kosovskih Albanaca,” uključujući nanošenje štete ili razaranje džamije u Landovici.⁶⁶⁴

242. Konkretno činjenične tvrdnje iznete su u paragrafu 72(b) Optužnice, u kojem se navodi sledeće:

Dana 25. marta 1999. godine snage SRJ i Srbije opkolile su selo Pirane tenkovima i raznim vojnim vozilima. Selo je granatirano i jedan broj meštana je poginuo. Nakon toga, snage SRJ i Srbije ušle su u selo i palile kuće kosovskih Albanaca. Posle napada, preostali meštani su napustili Pirane i otišli u susedna sela. U mestu Landovica/Landovicë snage SRJ i Srbije zapalile su i teško oštetile staru džamiju. Neki kosovski Albanci koji su bežali prema mestu Srbici/Sërbica ubijeni su ili ranjeni snajperima. Snage SRJ i Srbije su zatim započele ofanzivu u okolini Srbice/Sërbica i granatirale sela Donje Retimlje/Reti e Ulët, Retimije/Reti i Randubrava/Randobravë. Seljani, kosovski Albanci, isterani su iz svojih domova i poslani na albansku granicu. Od 28. marta 1999. godine, u samom gradu Prizrenu, snage SRJ i Srbije su išle od kuće do kuće, naređujući stanovnicima, kosovskim Albancima, da odu. Bili su prisiljeni da se priključe konvojima vozila i ljudi koji su išli pešice do albanske granice. Putem su pripadnici snaga SRJ i Srbije tukli i ubijali muškarce kosovske Albanke, izdvajali iz konvoja kosovske Albanke i te žene seksualno zlostavljali. Na granici su snage SRJ i Srbije oduzele kosovskim Albancima lična dokumenta.⁶⁶⁵

2. Kontekst

243. Opština Prizren nalazi se na jugu Kosova i sa zapadne strane se graniči s Albanijom, a sa istočne s Makedonijom. Najvažniji grad te opštine takođe se zove Prizren. Selo Landovica je na oko osam kilometara od grada Prizrena, na putu za grad Đakovicu, a selo Pirane nalazi se na istom tom putu, tri kilometra severno od Landovice.⁶⁶⁶ Selo Srbica podeljeno je na gornji i donji deo i proteže se u pravcu istoka i jugoistoka, oko tri kilometra od Pirane.⁶⁶⁷ Sela Donje Retimlje, Retimlje i Randubrava su severnije, blizu opštine Orahovac.⁶⁶⁸

⁶⁶⁴ Optužnica, par. 77(c) i 77(d).

⁶⁶⁵ Optužnica, par. 72(b).

⁶⁶⁶ Rahim Latifi, T. 4959 (16. oktobar 2006. godine).

⁶⁶⁷ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova); Rahim Latifi, T. 4985 (17. oktobar 2006. godine).

⁶⁶⁸ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova).

244. U vezi sa zločinima za koje se navodi da su počinjeni u opštini Prizren, tužilaštvo je pozvalo Rahima Latifija, Halila Morinu, Rexhepa Krasniqija i Hysnija Kryeziua. Odbrana je, između ostalih, pozvala Božidara Delića, Franju Glončaka i Nebojšu Ognjenovića. Još nekoliko svedoka svedočilo je o situaciji koja je u to vreme vladala u toj opštini. Kao što je već napomenuto u vezi s drugim svedocima, Pretresno veće je skeptično prema tome što je veliki broj svedoka mahom pobijao navode vezane za aktivnosti OVK blizu njihovih kuća, i s tim u vezi zaključuje da je Rahim Latifi nepouzdan svedok u delu u kojem se njegov iskaz odnosi na prisustvo OVK na tom području, pa zato ceo njegov iskaz treba razmotriti s velikim oprezom. Uprkos tvrdnjama Pavkovićeve odbrane da se ne može osloniti na pismenu izjavu Hysnija Kryeziua zbog ispravki koje su unete u nju,⁶⁶⁹ Veće je mišljenja da ta neslaganja nisu materijalna i smatra ga, uopšteno govoreći, verodostojnim svedokom. Kryeziujev iskaz o tome kako je krajem marta 1999. godine proteran iz Dušanova/Dushanova u velikoj meri se slaže s iskazom Krasniqija, kojeg Veće smatra pouzdanim. Veće dalje konstatuje da su neki aspekti svedočenja Božidara Delića verodostojni, ali da iskazi Franje Glončaka i Nebojše Ognjenovića, uopšteno govoreći, nisu verodostojni. Veće se dole u tekstu, tamo gde je to potrebno, bavi konkretnim pitanjima vezanim za verodostojnost i pouzdanost tih svedoka.

245. Veću su predočeni dokazi da je 1998. i početkom 1999. godine granično područje između Prizrena i Albanije bilo poprište značajnog kretanja i aktivnosti OVK, kao i borbenih dejstava kojima su snage MUP i VJ odgovorile na njih.⁶⁷⁰ Pored toga, na osnovu svedočenja, između ostalih, svedoka K54, svedoka K79, Hamide Fondaj i Božidara Delića, Pretresno veće zaključuje da su glavni putevi kroz tu opštinu, od Suve Reke i Đakovice do Prizrena, kao i odatle ka albanskoj granici i Kukësu u Albaniji, bili glavne tranzitne rute raseljenih kosovskih Albanaca tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.⁶⁷¹

⁶⁶⁹ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 404.

⁶⁷⁰ V., na primer, Joseph Maisonneuve, dok. pr. br. P2772 (Izjava svedoka od 10. marta 2000. godine), par. 12–13; dok. pr. br. 3D134 (Teroristički napadi izvršeni 1999. godine), par. 163; dok. pr. br. 3D136 (Izveštaj Koordinacionog centra Priština od 15. novembra 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. 3D137 (OEBS/VMK, Opšti pregled Koordinacionog centra 1, 18. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D138 (Izveštaj tima Prizren, 3. mart 1999. godine), str. 2. V. takode John Crosland, T. 10008 (9. februar 2007. godine); Božidar Delić, T. 19275–19276 (28. novembar 2007. godine), 19558–19561 (5. decembar 2007. godine); Tomislav Mitić, dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 50–51; Miloš Vojnović, T. 24172 (12. mart 2008. godine); dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 3D179 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P444; Bislim Zyrapi, T. 6043 (7. novembar 2006. godine); dok. pr. br. 4D87 (Izveštaj Komande PrK upućen Generalštabu VJ, 28. oktobar 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. 3D139 (Nedeljni izveštaj UNHCR o bezbednosnoj situaciji, 19. novembar 1998. godine); dok. pr. br. P2071 (Naređenje PrK, 16. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2072 (Zapovest 549. mtbr, 16. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1999 (Analiza dejstva 549. mtbr, 18. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D1051 (Izveštaj Komande 3. armije, 6. mart 1999. godine), par. 2.4; dok. pr. br. P1998 (Analiza dejstava 549. mtbr upućena PrK, 12. mart 1999. godine).

⁶⁷¹ V., na primer, svedok K54, T. 10514 (26. februar 2007. godine); Hamide Fondaj, dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 3–5; Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 4; svedok K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 17; svedok K79, T. 9653–

246. Božidar Delić je posvedočio da su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica jedinice 549. motorizovane brigade učestvovala u svim zajedničkim operacijama s MUP u opštini Prizren.⁶⁷² On je uz to tvrdio da su VJ i MUP (PJP) koordinirali akcije u Prizrenu i kao primer naveo napad na OVK u rejonu sela Ješkovo/Jeshkovë, južno od Prizrena, izvršen u skladu s naređenjem od 9. marta 1999. godine.⁶⁷³ Tu tvrdnju potvrđuju Izveštaj MUP od 12. marta 1999. godine i svedočenje svedoka K54 i K82.⁶⁷⁴ I svedok K54 i svedok K82, tadašnji pripadnici 549. motorizovane brigade, opisali su dejstva u Ješkovu i druga slična dejstva u kojima su učestvovali.⁶⁷⁵ Kad je reč o Ješkovu, oba svedoka su izjavila da su selo napale brojne združene snage VJ i PJP. Selo je najpre tridesetak minuta granatirano iz teškog naoružanja, a zatim se uključila pešadija. Tokom te akcije ubijeno je oko 30 ljudi.⁶⁷⁶ I svedok K54 i svedok K82 izjavili su da su videli samo mrtve civile.⁶⁷⁷ Međutim, optuženi se u Optužnici ne terete za ta ubijanja kao za zločine i Veće ne mora da donese konkretne zaključke u vezi s njima. Veće takođe smatra da nije neophodno rešavati problem vezan za Delićeva naređenja koja su prethodila akciji, a koja bi se mogla protumačiti kao naređenja za ubijanje ljudi u selu koji nisu bili borci.⁶⁷⁸

3. Pirane

247. Selo Pirane nalazi se na raskrsnici puteva Prizren–Đakovica i puta za Mamuš/Mamusha. Rahim Latifi, kosovski Albanac koji je živeo u tom selu, posvedočio je da je tamo stalno bilo snaga

9655 (1. februar 2007. godine), T. 9678–9679 (2. februar 2007. godine); dok. pr. br. 5D113 (Izveštaj VMK, 11. mart 1999. godine), str. 1. V. takođe Božidar Delić, T. 19313 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D1242 (Video-inserti); Nebojša Ognjenović, T. 22882, 22885–22886 (20. februar 2008. godine); dok. pr. br. P3153 (Novinski članak s internet stranice *AFP*, 30. mart 1999. godine).

⁶⁷² Božidar Delić, T. 19590 (5. decembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 5.

⁶⁷³ Božidar Delić, T. 19472 (4. decembar 2007. godine), T. 19541 (5. decembar 2007. godine), T. 19669, 19679 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2067 (Zapovest 549. mtbr, 9. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1998 (Analiza dejstava jedinica 549. motorizovane brigade upućena PrK, 12. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 5.

⁶⁷⁴ Dok. pr. br. 6D1007 (Informacija Centra RDB Prizren MUP, 12. mart 1999. godine).

⁶⁷⁵ Svedok K82, T. 11802–11803 (15. mart 2007. godine), T. 11746–11747, 11807 (15. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2863 (Izjava svedoka od 14. septembra 2006. godine), par. 6; svedok K54, dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 4–5, P2677 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT–02–54–T), T. 8233–8236 (zapečaćeno); dok. pr. br. P1998 (Analiza dejstava jedinica 549. mtbr upućena PrK, 12. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D112 (Izveštaj VMK, OEBS, 11. mart 1999. godine), str. 2.

⁶⁷⁶ Svedok K82, T. 11746–11747, 11807 (15. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2863 (Izjava svedoka od 14. septembra 2006. godine), par. 6; svedok K54, dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 4–5, dok. pr. br. P2677 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT–02–54–T), T. 8233–8236 (zapečaćeno); dok. pr. br. P1998 (Analiza dejstava jedinica 549. mtbr upućena PrK, 12. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D112 (Izveštaj VMK, OEBS, 11. mart 1999. godine), str. 2.

⁶⁷⁷ Svedok K54, T. 10580 (27. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 5, dok. pr. br. P2677 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT–02–54–T), T. 8236 (zapečaćeno); svedok K82, T. 11747, 11805 (15. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2863 (Izjava svedoka od 14. septembra 2006. godine), par. 6. Ali v. Miloš Vojnović, T. 24175 (12. mart 2008. godine); dok. pr. br. 5D113 (Izveštaj VMK, OEBS, 12. mart 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D114 (Izveštaj VMK, 13. mart 1999. godine), str. 1.

SRJ i Srbije. Međutim, on je tvrdio da u martu i aprilu 1999. godine na tom području nije video OVK i da NATO u aprilu 1999. godine nije bombardovao Pirane.⁶⁷⁹ Prema Izveštaju Posmatračke misije Evropske zajednice (PMEZ) od 3. marta 1999. godine, selo Pirane se sastojalo od 220 kuća i imalo oko 2.300 stanovnika. U izveštaju se takođe kaže da je u selu u to vreme bilo smešteno više od 260 interno raseljenih lica iz Retimlja, Ofteruše, Zocišta/Zoçishtë i Ratkovca. U njemu dalje stoji da je selo Pirane bilo blizu uporišta OVK, ali da je dotad izbegavalo “velike probleme.” Iako je PMEZ bio obavešten da seljani nemaju nikakvu komunikaciju sa snagama OVK stacioniranim severno od sela, u izveštaju se izražava sumnja u to da seljani ni na koji način ne obaveštavaju OVK o kretanju MUP. Posmatrači PMEZ su zabeležili da je na tom području bio angažovan velik broj snaga MUP i da je 27. februara, usled “napada” tih snaga, skoro 85 posto stanovnika Pirana pobešlo u pravcu Mamuše, Medveca/Medvec i Prizrena. Ljudi su se potom vratili svojim domovima, iako je policija i dalje redovno patrolirala područjem.⁶⁸⁰

248. VMK/OEBS je takođe izvestio da je 10. marta 1999. godine 60 posto žena i dece koji su živeli u Piranama napustilo selo zbog neposredne opasnosti od akcije MUP u cilju oslobađanja jednog otegotog službenika MUP.⁶⁸¹ Prema jednom izveštaju VMK, OVK je indirektno potvrdio da je umešan u tu otmicu, ali je razlog za nju bio nejasan.⁶⁸² Latifi je posvedočio da je čuo za otmicu, ali da ne zna ko je odgovoran.⁶⁸³ On je dalje izjavio da njegova porodica tada nije napustila svoj dom, ali da je “sve vreme, non-stop, vladala panika, jer su se ljudi plašili svakog pokreta tih snaga. [On] se takođe plašio.”⁶⁸⁴

249. Za razliku od Latifija, Božidar Delić i optuženi Lazarević posvedočili su da su Pirane bile uporište OVK i da se iz tog sela često pucalo u pravcu puta Prizren-Đakovica.⁶⁸⁵ Na karti Kosova na kojoj je Bislim Zyrapi označio područja na kojima je bio prisutan OVK i pravac napada “srpskih snaga” krajem marta 1999. godine, Pirane se nalaze na ivici područja pod kontrolom OVK

⁶⁷⁸ Svedok K54, dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 4–5, dok. pr. br. P2677 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 8233–8236 (zapečaćeno).

⁶⁷⁹ Rahim Latifi, T. 4978–4979, 4983–4984, 4986 (17. oktobar 2006. godine). Ali v. 6D2, dok. pr. br. 6D1632 (Izjava svedoka), par. 103.

⁶⁸⁰ Dok. pr. br. 3D138 (Dnevni izveštaj PMEZ, 3. mart 1999. godine).

⁶⁸¹ Dok. pr. br. 3D140 (Izveštaj VMK, OEBS, 9. mart 1999. godine), str. 3–4; dok. pr. br. 3D141 (Izveštaj VMK, OEBS, 10. mart 1999. godine), str. 2. Taj službenik zove se Ymer Xhafiqi.

⁶⁸² Dok. pr. br. 3D140 (Izveštaj VMK, OEBS, 9. mart 1999. godine), str. 1.

⁶⁸³ Rahim Latifi, T. 4972 (16. oktobar 2006. godine), T. 4976–4978 (17. oktobar 2006. godine).

⁶⁸⁴ Rahim Latifi, T. 4974 (16. oktobar 2006. godine), T. 4983 (17. oktobar 2006. godine).

⁶⁸⁵ Božidar Delić, T. 19373 (29. novembar 2007. godine); Vladimir Lazarević, T. 17860 (7. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 5. V. takođe Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 15. januara 2008. godine), par. 18; dok. pr. br. P1100 (Izveštaj Štaba MUP podnet MUP Srbije, 27. mart 1999. godine), str. 4 (gde stoji da je 25. marta 1999. godine izvršen “teroristički” napad u rejonu sela Pirane prema selu Ofteruša, opština Prizren, u kojem je povređeno pet pripadnika VJ i SUP).

neposredno pre NATO bombardovanja.⁶⁸⁶ Zyrapi nije govorio o prisustvu OVK u samom selu. Međutim, on jeste posvedočio da je Operativna zona 2 OVK, odnosno zona Paštrika, obuhvatala opštine Suva Reka, Orahovac i Prizren.⁶⁸⁷

250. Uzimajući u obzir Zyrapijevo svedočenje i dokumentarne dokaze, kao i gorenavedeni stav Pretresnog veća da je Rahim Latifi nepouzdan u delu u kojem se njegovo svedočenje odnosi na OVK u Piranama i okolini, Veće se zaista uverilo da je, na početku NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine, OVK bio prisutan u blizini Pirana, ako ne i u samom selu.

251. Nije sporno da je krajem marta izvedena akcija u kojoj su učestvovalе snage VJ i MUP, a koja je obuhvatala delove opštine Prizren, uključujući selo Pirane, kao i opštine Orahovac i Suva Reka.⁶⁸⁸ U Delićevom naređenju od 23. marta stoji da OVK ima uporišta na području Retimlja, kao i u Studenčanu, Samodreži/Samodrezha, Dobrodeljanu/Dobërdolan i Pagaruši. U naređenju se, između ostalog, kaže da 549. motorizovana brigada, u saradnji s 37. odredom PJP iz Niša, 5. četom PJP iz Prizrena i 4. četom PJP iz Đakovice, “izvrši deblokadu” komunikacije Suva Reka-Orahovac, uništi OVK u rejonu Retimlja i uspostavi kontrolu teritorije na tom području. U njemu se dalje, kao jedan od ciljeva akcije, navodi uništavanje OVK u Piranu, preuzimanje kontrole nad Piranama i blokada područja na potezu od raskrsnice puta za Donju Srbicu i puta Prizren-Đakovica, u koje spadaju i Pirane.⁶⁸⁹

252. Bislim Zyrapi je posvedočio da su, kad je počelo NATO bombardovanje 24. marta 1999. godine, “srpske snage” izvršile artiljerijski napad na položaje OVK na područjima nad kojima je on tada imao kontrolu.⁶⁹⁰ Snage OVK su tada iz bezbednosnih razloga počele da se povlače sa svojih položaja, zajedno s lokalnim stanovništvom. Kad su 24. i 25. marta počeli napadi “srpskih snaga”, stanovništvo Randubrave i Donjeg Retimlja povuklo se u Mamušu.⁶⁹¹ Sudeći po ovom svedočenju, mada ono nije sasvim jasno, to povlačenje je izvršeno po naređenju i u organizaciji OVK, kako bi se sprečilo da se lokalni kosovski Albanci nađu usred unakrsne vatre snaga SRJ/Srbije i OVK. Međutim, svedok nije rekao ništa o tome da li se stanovništvo Pirana “povuklo” zajedno s OVK.

⁶⁸⁶ Dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK); dok. pr. br. P2469 (Karta raznih operativnih zona OVK); dok. pr. br. IC105 (Uvećana karta koju je obeležio Zyrapi).

⁶⁸⁷ Bislim Zyrapi, T. 5934, 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 6258 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta raznih operativnih zona OVK); dok. pr. br. P2459 (Protokol OVK, 20. februar 1999. godine).

⁶⁸⁸ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine). U toj zapovesti, snagama VJ je naređeno da pruže podršku snagama MUP u uništavanju “šiptarskih terorističkih snaga” (ŠTS) u rejonu Orahovac, Suva Reka i Velika Kruša, a 549. motorizovanoj brigadi je naređeno da, u sadejstvu s MUP izvede operaciju protiv OVK u rejonu sela Oteruša, Celina, Velika Kruša, Mala Kruša, Pirane, Studenčane, Slapuzane/Slapuzhan, Zojić/Zojz, Medvece i Pecane. V. takođe dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine).

⁶⁸⁹ Dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine), str. 4–5.

⁶⁹⁰ Bislim Zyrapi, T. 5991 (7. novembar 2006. godine).

253. U Delićevom Izveštaju od 30. marta 1999. godine upućenom komandantu Prištinskog korpusa zabeleženo je da je gorenavedeno dejstvo trajalo od 25. do 29. marta, da su njegovi ciljevi ispunjeni, snage “razbijene” i da je uspostavljena potpuna kontrola teritorije od komunikacije Prizren-Zrze do komunikacije Suva Reka-Orahovac. Pored toga, 26. marta deo snaga OVK pokušao je da izvrši proboj “iz okruženja” VJ i MUP preko sela Pirane, a grupa pripadnika OVK otvorila je vatru iz sela Landovica. U izveštaju se kaže da su u dejstvu učestvovala razne borbene grupe 549. motorizovane brigade, kao i jedinice PJP od ukupno 1.020 ljudi. Dana 28. marta izvršeno je “čišćenje” prostora oko Donjeg Retimlja, a 29. marta je uspostavljena potpuna kontrola nad teritorijom.⁶⁹² Sadejstvo sa snagama MUP dobro je funkcionisalo, a komandovanje snagama MUP i VJ bilo je objedinjeno “zajedničkom komandom”.⁶⁹³

254. Delić je posvedočio da je 25. marta 1999. godine zadatak njegove brigade bio da, u sadejstvu sa snagama MUP, blokira “terorističke snage” iz operativne zone OVK u Paštriku. Blokada je išla duž puta od Pirana ka Rogovu, s jedne strane, i južno od Pirana u pravcu Gornje Srbije i Donje Srbije, s druge strane. Trebalo je okružiti “terorističke snage” na području Retimlja, gde se nalazila Komanda 124. brigade.⁶⁹⁴ Delić je posvedočio da su “teroristi” uporno branili rejon Gornjeg i Donjeg Retimlja, Randubrave, Studenčana i pravac duž kojeg su se povlačili zajedno s civilnim stanovništvom, preko Dobrodeljana ka Pagaruši.⁶⁹⁵

255. Tužilaštvo je predočilo iskaz Rahima Latifija u vezi s događajima u Piranama 25. marta 1999. godine, njegovim odlaskom iz sela i putovanjem koje se završilo u Albaniji.⁶⁹⁶ Latifijev iskaz delimično je potkrepljen pismenim iskazom u međuvremenu preminulog Halila Morine iz obližnjeg sela Landovica, čija su izjava i usmeno svedočenje u predmetu *Milošević* uvršteni u spis na osnovu pravila 92*quater*.⁶⁹⁷

256. Prema rečima Latifija, snage srpske policije i vojske opkolile su Pirane u ranim jutarnjim časovima 25. marta 1999. godine. Vojska je granatirala iz pravca Landovice, ali nije bilo žrtava ni

⁶⁹¹ Bislim Zyrapi, T. 5992 (7. novembar 2006. godine).

⁶⁹² Dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine). V. takođe Božidar Delić, T. 19349 (29. novembar 2007. godine).

⁶⁹³ Dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine), str. 3, 5.

⁶⁹⁴ Božidar Delić, T. 19347, 19358 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. IC150 (Karta koju je obeležio Božidar Delić).

⁶⁹⁵ Božidar Delić, T. 19669 (6. decembar 2007. godine).

⁶⁹⁶ Rahim Latifi T. 4956–4975 (16. oktobar 2006. godine); T. 4976–5011 (17. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), dok. pr. br. P2382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3631–3657.

⁶⁹⁷ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T) T. 870–957.

štete.⁶⁹⁸ Zatim su u selo ušli pripadnici policijskih snaga, odeveni u maskirne plavo-bele uniforme, i počeli da pale kuće, pri čemu su neki od njih za to koristili neku vrstu “pušaka”.⁶⁹⁹ Halil Morina je potvrdio da je otprilike u 09:00 časova 25. marta 1999. godine s brda u Landovici, gde je živeo, video kako u Piranama gore kuće.⁷⁰⁰ Uprkos tvrdnji Lukićeve odbrane da Latifijev opis uniformi koje je nosila policija ne odgovara redovnim policijskim uniformama,⁷⁰¹ Pretresno veće smatra da nema razloga da sumnja u Latifijev iskaz da su pripadnici policije bili ti koji su učestvovali u paljenju kuća. S tim u vezi, Veće naročito ukazuje na dokaze o različitim policijskim uniformama koje su razne jedinice MUP koristile tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, a o kojima je bilo reči u Odeljku VI.A.3 gore u tekstu, kao i na to da je policija obično bila odevena u plave maskirne uniforme.

257. Kad je suočen s ovim Latifijevim iskazom, Delić je posvedočio da je 25. marta 1999. godine Borbena grupa 1 iz 549. motorizovane brigade ušla u Pirane, odakle je trebalo da produži ka selima Medvece i Zojić. Međutim, on je ustvrdio da Latifijeva izjava da su snage VJ opkolile selo nije tačna, jer su se snage kretale pravcem jugozapad-severoistok, ka Zojiću i Medvecu i ka Randubravi.⁷⁰² Prema Delićevim rečima, na jedinicu [Borbenu grupu 1] je otvorena vatra iz kuća na severnom kraju sela.⁷⁰³ Tokom dana jedinica je stigla do vinograda iznad sela, ali su noć između 25. i 26. marta proveli tamo, pošto je na njih otvarana vatra iz pravca Randubrave i Medveca. U pravcu sela Brestovac, opština Orahovac, bilo je manje otpora i vatre OVK.⁷⁰⁴ Delić je posvedočio da je uveče 25. marta lično prošao kroz deo Velike Kruše, Nogavca i Celine, opština Orahovac, i da je još bio na tom području kad je obavešten o bombardovanju kasarne u Prizrenu.⁷⁰⁵

258. Latifi je dalje izjavio da je 25. marta otišao iz Pirana zajedno s drugim meštanima, jer se “približavala opasnost”. Neki od njih su otišli u pravcu Mamuše, dok je on, zajedno s drugima,

⁶⁹⁸ Rahim Latifi, T. 4962 (16. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 2.

⁶⁹⁹ Rahim Latifi, T. 4960–4963 (16. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02–54–T), T. 3644–3646. Veće s ovim u vezi ističe dokaze o korišćenju takozvanih bacača plamena, v., na primer, Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), *e-court*, str. 10; Hamide Fondaj, T. 3838–3839 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 4; Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3.

⁷⁰⁰ Halil Morina, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02–54–T), T. 873, 908.

⁷⁰¹ Lukićev Završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 859.

⁷⁰² Božidar Delić, T. 19372–19373 (29. novembar 2007. godine). Ali v. svedok K54, dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 25–26. aprila 2002. godine), str. 4.

⁷⁰³ Božidar Delić, T. 19372–19373 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. IC151 (Karta koju je obeležio Delić). V. takođe svedok K54, dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 5.

⁷⁰⁴ Božidar Delić, T. 19374–19375 (29. novembar 2007. godine).

⁷⁰⁵ Božidar Delić, T. 19375–19376 (29. novembar 2007. godine).

otišao prema Srbici. Odatle je mogao da vidi kako policija i dalje pali kuće.⁷⁰⁶ Latifi je takođe izjavio da su mu meci leteli oko glave dok je s grupom bežao prema Srbici, kao i da je jedan muškarac među njima ubijen a jedan ranjen.⁷⁰⁷

259. Na osnovu svih ovih dokaza, Veće konstatuje da je u opštini Prizren, na području koje je obuhvatalo selo Pirane, u periodu od 25. do 29. marta 1999. godine izvedena operacija u kojoj su učestvovala snage VJ i MUP. Pored toga, na osnovu Latifijevog iskaza kao očevica, koji je delimično potkrepio Morina, Veće zaključuje je vojska granatirala Pirane, nakon čega su policijske snage ušle u selo i palile kuće. Lokalni stanovnici kosovski Albanci su zbog toga pobjegli i potražili sklonište u drugim obližnjim selima. Neki od stanovnika sela su ubijeni ili su ranjeni prilikom odlaska. Uprkos tvrdnji Lukićeve odbrane da je prisustvo OVK u Piranama bilo “potencijalni razlog zbog kojeg su ti ljudi napustili svoje domove”⁷⁰⁸ ili da je to prisustvo bilo razlog napada snaga SRJ/Srbije na to selo,⁷⁰⁹ to ne menja činjenicu da su, zbog zajedničkih dejstava VJ i MUP, koji su najpre granatirali selo a potom isterali tamošnje stanovnike paleći kuće, civili kosovski Albanci bili primorani da napuste Pirane iz straha za svoj život, prouzrokovanog dejstvima snaga SRJ/Srbije, a ne OVK.

4. Landovica

260. Jedini dokaz koji je tužilaštvo izvelo u vezi s optužbama vezanim za selo Landovica jeste pismeni iskaz Halila Morine, kosovskog Albanca koji je tada živeo u tom selu.⁷¹⁰ Međutim, pošto je on preminuo pre ovog suđenja, njegov iskaz o događajima u Landovici tokom napada 26. marta ne može biti osnov za zaključak ukoliko nije potkrepljen drugim dokazima. Taj problem se javlja samo u vezi sa štetom nanetom lokalnoj džamiji. Stoga u ovoj Presudi nisu iznete sve pojedinosti iz Morininog iskaza, osim u meri u kojoj su relevantne za dato pitanje.

261. Morina je izjavio da su 26. marta 1999. godine, oko 10:00 časova, pripadnici OVK ubili tri vojnika VJ u centru Landovice.⁷¹¹ Otprilike u 11:00 časova “mešovite srpske snage”, uključujući

⁷⁰⁶ Rahim Latifi, T. 4963 (16. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 2–3.

⁷⁰⁷ Rahim Latifi, T. 4964 (16. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 3.

⁷⁰⁸ Lukićev Završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 163.

⁷⁰⁹ Lukićev Završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 856–857. V. takođe Pavkovićev Završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 409.

⁷¹⁰ Prema rečima Morine, 1999. godine u Landovici nije živeo nijedan Srbin, već samo kosovski Albanci i nekoliko Roma. Halil Morina, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT–02–54–T), T. 870–871.

⁷¹¹ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 2, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT–02–54–T), T. 874–877, 915–918, 920–921.

VJ, policiju i paravojne snage, stigle su do asfaltnog puta izvan sela, opremljene tenkovima, oklopnim transporterima, pragama i topovima. Počele su da pale kuće na kraju sela. Nisu odmah pokušale da uđu u selo, već su počele da ga granatiraju. Posle granatiranja, koje je trajalo do 15:00 časova, te “mešovite srpske snage” ušle su u selo i nastavile da pale kuće i ubijaju ljude.⁷¹² Iz obližnjeg skloništa, Morina je video džamiju kako gori.⁷¹³

262. Sutradan, Morina je gledao kako 20-30 vojnika VJ ponovo dolazi u Landovicu. Jedna grupa tih vojnika u vojnim uniformama ušla je u džamiju nešto noseći.⁷¹⁴ Vojnici su ostali unutra tri-četiri minuta.⁷¹⁵ Desetak minuta nakon što su otišli iz džamije, čula se snažna eksplozija i Morina je video kako je minaret pao. Zaključio je da su vojnici VJ minom digli džamiju u vazduh.⁷¹⁶ Morina je objasnio da je minaret pao i srušio krov džamije.⁷¹⁷

263. Morina je, s jedne strane, tvrdio da je džamija u Landovici delimično spaljena 26. marta i uništena 27. marta, dok je Delić, s druge strane, posvedočio da su njegove jedinice otvorile vatru na džamiju 26. marta, ali je izjavio da je uništen samo minaret iz kojeg je otvarana vatra na vojsku. Delić je objasnio da su istog dana u Landovici dva vojnika ubijena, a jedan ranjen. Zbog vatre koja je dolazila iz džamije nije bilo moguće pomoći povređenom ili izvući tela.⁷¹⁸

264. Činjenica da je džamija u Landovici pretrpela znatnu štetu potvrđena je svedočenjem veštaka tužilaštva Andrása Riedlmayera.⁷¹⁹ Tokom odlazaka na Kosovo u periodu od oktobra 1999. do marta 2001. godine, Riedlmayer je video džamiju i svrstao je u kategoriju “teško oštećenih”. U njegovom izveštaju se takođe kaže da je šteta naneta džamiji bila prouzrokovana delimičnim spaljivanjem 27. marta 1999. godine, kao i miniranjem i granatiranjem minareta.⁷²⁰ Međutim, njegove informacije o tome kako i kada je džamiji naneta šteta po svemu sudeći potiču od pripadnika lokalne “islamske zajednice”. Veće napominje da čak nije ni zatraženo njegovo mišljenje o tome da li šteta koju je video odgovara takvom prikazu događaja.

⁷¹² Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 2, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 877-883.

⁷¹³ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 3.

⁷¹⁴ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 4, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 896-897.

⁷¹⁵ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 4, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 896-897.

⁷¹⁶ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 4, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 897.

⁷¹⁷ Dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 928.

⁷¹⁸ Božidar Delić, T. 19391 (29. novembar 2007. godine). V. takođe Miloš Vojnović, T. 24198 (12. mart 2008. godine); dok. pr. br. P2574 (Ratni dnevnik oklopnog bataljona 549. mtbr), str. 1.

⁷¹⁹ András Riedlmayer, T. 5488-5489 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1803 (Fotografija fasade džamije u Landovici).

⁷²⁰ Dok. pr. br. P1777 (Deo dok. pr. br. P1789).

265. Pretresno veće smatra da se na osnovu anonimnih informacija iz druge ruke pripadnika “islamske zajednice” ne može valjano tvrditi da je Morinin iskaz o okolnostima nanošenja štete potkrepljen. Veće stoga zaključuje da navodi u vezi s uništavanjem džamije u Landovici nisu potkrepljeni.

5. Srbica, Donje Retimlje, Retimlje i Randubrava

266. Svedok Latifi, koji je iz Pirana prebegao u Srbicu zajedno s drugim kosovskim Albancima, posvedočio je da je 26. marta 1999. godine grupa policajaca došla u Srbicu i počela da puca u njihove traktore. Niko nije povređen.⁷²¹ On je ostao u Srbici mesec dana, a u tom periodu je policija često dolazila, ali nije nikom naudila ni pretila. Posle tri nedelje Latifiju su rekli da je došao načelnik policije iz Prizrena i naredio da svi koji nisu iz Srbije moraju da idu za Albaniju. Lokalni Srbi su organizovali autobuse za njihov transport, ali je Latifi s porodicom ostao u Srbici još deset dana, jer za njih nije bilo mesta u tim autobusima.⁷²² Iskaz Halila Morine potkrepljuje Latifijev opis tadašnjih događaja u Srbici. Iako on iznosi drugačije datume nago Latifi, s obzirom na vreme koje je proteklo od tih događaja, doslednost iskaza ove dvojice svedoka ne dovodi se suštinski u pitanje zbog tih neslaganja. Morina je izjavio da je, kad je 30. marta 1999. godine stigao u Srbicu, nakon što je iz straha pobegao iz Landovice, tamo već bilo 800 ljudi s područja Pirana. Oni su “izbačeni” 25. marta.⁷²³ Izjavio je dalje da su 8. aprila u Srbicu ušle “mešovite srpske jedinice”, vojne i paravojne, i rekle lokalnim Srbima da su izdajnici jer dozvoljavaju raseljenim kosovskim Albancima da se sklone u njihovom selu i da imaju 24 časa da isteraju te ljude.⁷²⁴ Dana 9. aprila lokalni Srbi su organizovali autobuse kako bi one koji nisu iz Srbije prebacili u Žur. Autobuse su vozili isti lokalni Srbi i do Žura ih je pratila policija. Od Žura su preostalih šest kilometara do granice morali da idu pešice.⁷²⁵ Na granici je pogranična policija Morini oduzela lične isprave i bacila ih na jednu gomilu.⁷²⁶

⁷²¹ Rahim Latifi, T. 4992 (17. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 3.

⁷²² Rahim Latifi, T. 4964 (16. oktobar 2006. godine); T. 4993 (17. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 3.

⁷²³ Halil Morina, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 901, 954, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 4.

⁷²⁴ Halil Morina, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 905, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 4.

⁷²⁵ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 5, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 903-905. V. takođe Nebojša Ognjenović, T. 22859 (20. februar 2008. godine).

⁷²⁶ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 5, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 905-906.

267. Latifi je takođe posvedočio da su 25. aprila 1999. godine “Srbi” pokrenuli veliku ofanzivu na području Srbice, koja je uključivala granatiranje sela Pirane, Donje Retimlje, Retimlje i Randubrava. Sutradan su on i njegova porodica za 2.000 nemačkih maraka unajmili autobus i otišli u Žur u pratnji lokalnih Srba. Zatim su produžili ka graničnom prelazu u Vrbnici (Morina),⁷²⁷ gde su im pre prelaska u Albaniju oduzete lične isprave, osim Latifijeve vozačke dozvole, koju je uspeo da sakrije.⁷²⁸

268. Na osnovu iskaza Latifija i Morine, Pretresno veće konstatuje da su u aprilu 1999. godine “mešovite srpske jedinice” naredile raseljenim kosovskim Albancima koji su se sklonili u Srbicu da odu u Albaniju. Potom je VJ granatirala sela na području Srbice, Donje Retimlje, Retimlje i Randubravu. Kosovski Albanci koji su se sklonili u Srbicu otputovali su u Žur autobusima u pratnji lokalnih Srba i policije, a potom do granice s Albanijom. Na granici je policija velikom broju tih kosovskih Albanaca oduzela isprave, kao što su lične karte. Međutim, optužbe iz Optužnice, vezane za prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca iz Donjeg Retimlja, Retimlja i Randubrave nisu dokazane.

6. Grad Prizren (Dušanovo)

269. Dokazi izvedeni u prilog optužbama vezanim za grad Prizren odnose se konkretno na Dušanovo, koje su svedoci opisali kao prigradsko naselje tog grada.⁷²⁹ Rexhep Krasniqi i Hysni Kryeziu dali su iskaze kao očevici događaja u Dušanovu, gde su obojica živeli u martu 1999. godine.

270. Krasniqi, kosovski Albanac koji je radio u fabrici, posvedočio je da pre NATO bombardovanja u Dušanovu nije bilo napetosti.⁷³⁰ Koliko je njemu poznato, na tom području nije bilo aktivnosti OVK. Dana 23. marta 1999. godine u fabrici u kojoj je radio bilo je stacionirano 50 zelenih tenkova i artiljerijskog oruđa kalibra 105 milimetara.⁷³¹ Istog dana su kolege Srbi ispričale Krasniqiju da su vojnici rekli da će ih pobiti ako počne NATO bombardovanje.⁷³² U Izveštaju MUP

⁷²⁷ Lizane Malaj je posvedočila da je 28. aprila 1999. godine prešla granicu u Vrbnici i da Srbi taj prelaz nazivaju Vrbnicom, a Albanci Qafa e Morinë. Lizane Malaj, T. 1384, 1391 (10. avgust 2006. godine). Prema dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 14, granični prelaz se sa srpske strane zove Vrbnica, a s albanske Morinë.

⁷²⁸ Rahim Latifi, dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3648-3649.

⁷²⁹ Rexhep Krasniqi, T. 4922 (16. oktobar 2006. godine); Božidar Delić, T. 19387 (29. novembar 2007. godine); Hysni Kryeziu, T. 7543 (29. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine i ispravke od 19. septembra 2004. godine), *e-court*, str. 8.

⁷³⁰ Rexhep Krasniqi, dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 13.

⁷³¹ Rexhep Krasniqi, T. 4923, 4938 (16. oktobar 2006. godine), T. 4925 (16. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 13.

⁷³² Rexhep Krasniqi, T. 4941-4943, 4953 (16. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 13.

od 28. januara 1999. godine stoji da su u to vreme bile u toku aktivnosti stvaranja jakog “terorističkog” uporišta na području Dušanova i da se mlada lica upućuju na obuku u Orahovac i potom naoružana vraćaju u Dušanovo.⁷³³ Veće nema dalje dokaze koji potkrepljuju ovaj izveštaj.

271. Prilikom unakrsnog ispitivanja Krasniqi se složio s tvrdnjom da je 24. marta 1999. godine NATO bombardovao kasarnu VJ u Prizrenu i da su zatim 27. i 28. marta bombe pale nedaleko od zgrade Skupštine opštine u Prizrenu, mada se čini da on nije bio očevidac tih bombardovanja već da je samo čuo eksplozije.⁷³⁴ Kryeziu, kosovski Albanac iz Dušanova koji je radio kao berberin i vozač, takođe je posvedočio da je 24. marta 1999. godine u 08:00 časova NATO pogodio “srpsku kasarnu”.⁷³⁵ Delić je posvedočio da je 25. marta 1999. godine obavešten o tome da je bombardovana kasarna VJ u Prizrenu.⁷³⁶ Pored toga, u izveštaju Štaba MUP upućenom Ministarstvu unutrašnjih poslova Srbije, u kojem su rezimirani događaji od 27. do 28. marta 1999. godine, zabeleženo je da je NATO 26. marta 1999. godine napao centar veze VJ smešten u kasarni “Car Dušan Silni” u Prizrenu.⁷³⁷

272. Svedok K54, pripadnik 549. motorizovane brigade na Kosovu početkom 1999. godine, takođe je potvrdio da je ubrzo nakon početka NATO bombardovanja pogođena i uništena kasarna u Prizrenu. Zbog toga su on i drugi vojnici prešli u obližnje “naselje”, odakle su izbacili lokalno stanovništvo i zauzeli njihove kuće.⁷³⁸

273. Krasniqi je opisao događaje u Dušanovu 28. marta 1999. godine, kad su pripadnici policije, odeveni u crne borbene uniforme i plave maskirne uniforme, od kojih su neki imali fantomke, došli do njegove i kuće njegovog brata.⁷³⁹ U to vreme je po kućama u Dušanovu bilo smešteno oko 60 raseljenih lica iz Mamuše (blizu Pirana). Policija je stigla oko 16:30 ili 17:00 časova.⁷⁴⁰ Imali su zelene tenkove i na njima topove kalibra 105 milimetara i protivvazdušno naoružanje, policijska oklopna vozila i policijske džipove s prizrenskim registarskim tablicama.⁷⁴¹ Osim njih, u blizini su se nalazile snage VJ koje su, zajedno s policijom, zatvorile sve ulice. Krasniqi je posvedočio da su

⁷³³ Dok. pr. br. 6D1017 (Izveštaj MUP Prizren, 28. januar 1999. godine), str. 7.

⁷³⁴ Rexhep Krasniqi, T. 4937, 4949 (16. oktobar 2006. godine).

⁷³⁵ Hysni Kryeziu, T. 7555 (30. novembar 2006. godine); v. takođe Rahim Latifi, T. 4986 (17. oktobar 2006. godine).

⁷³⁶ Božidar Delić, T. 19376–19377 (29. novembar 2007. godine).

⁷³⁷ Dok. pr. br. P1100 (Izveštaj Štaba MUP podnet MUP Srbije, 27. mart 1999. godine), str. 2.

⁷³⁸ Svedok K54, T. 10513–10514 (26. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2677 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02–54–T), T. 8245 (zapečaćeno).

⁷³⁹ Rexhep Krasniqi, T. 4949 (16. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 13.

⁷⁴⁰ Rexhep Krasniqi, T. 4949 (16. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 13.

⁷⁴¹ Rexhep Krasniqi, T. 4923–4925 (16. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 13.

policajci provalili ulazna vrata njegove kuće i ušli govoreći: “Idite u Albaniju. Ovde vam nije mesto.”⁷⁴² Jedan policajac je nekoliko puta udario Krasniqija kundakom puške u leđa i zapretio mu smrću ako progovori. Policajci su mu takođe pretukli ženu i druge članove porodice i oduzeli im novac i nakit. Jedan policajac je Krasniqijevom sinu oduzeo ličnu kartu.⁷⁴³ Prema Krasniqijevim rečima, policajci su im rekli da će ih isterati s Kosova ili ih “pobiti”. Svo vreme su pucali u vazduh.⁷⁴⁴ Meštani Srbi su prethodne večeri već bili otišli. Uprkos tvrdnji Lukićeve odbrane da Krasniqijev opis uniformi ne odgovara uniformama redovne policije,⁷⁴⁵ Pretresno veće smatra da nema razloga da sumnja u njegov iskaz da su policajci prisilili njega i njegovu porodicu da odu i maltretirali ih. S tim u vezi, Pretresno veće posebno ima na umu dokaze da su pripadnici MUP tokom perioda na koji se odnosi Optužnica bili odeveni u plave maskirne uniforme, o čemu je bilo reči u Odeljku VI.A.3 gore u tekstu.

274. Krasniqi je posvedočio da se isto dogodilo u skoro svakoj kući u naselju. Kao posledica toga, iz Dušanova je isterano oko 4.000-5.000 ljudi, formiran je konvoj koji je išao ka granici, pri čemu su neki ljudi išli prevoznim sredstvima, a neki pešice. Na kraju Dušanova Krasniqi je video kako neki mladići skaču s traktora i beže od policajaca, koji su pucali u njih iz automatskog oružja. Video je kako su trojica njih pali. Takođe je video ljude u maskirnim i crnim uniformama, izmešane jedne s drugima, kako spaljuju kuće kosovskih Albanaca u prisustvu pripadnika vojske, koji ništa nisu učinili da ih spreče.⁷⁴⁶

275. Krasniqi je posvedočio da je šest sati pešačio do albanske granice, da je usput prošao kroz kontrolne punktove na kojima su bili pripadnici i policije i vojske i da je video da pored konvoja sve vreme gore-dole prolaze policijski automobili. Prošao je kroz selo Dobrušte, koje je većim delom bilo u plamenu, a zatim kroz Žur, sve do poslednjeg graničnog prelaza u Vrbnici (Morina). Na tom graničnom prelazu prepoznao je neke lokalne policajce iz Dušanova, uključujući komandira pogranične policije. Policajci im nisu naudili, ali su ljudima prilikom prolaska kroz granični prelaz oduzimali lične isprave. Krasniqiju i njegovoj porodici nisu oduzete isprave jer nisu imali vremena da ih pre odlaska pokupe.⁷⁴⁷

⁷⁴² Rexhep Krasniqi, T. 4950, dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. marta 1999. godine), *e-court*, str. 13. On je izjavio da su to rekli policajci koji su nosili “skijaške kape”.

⁷⁴³ Rexhep Krasniqi, T. 4928–4930 (16. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. marta 1999. godine), *e-court*, str. 13.

⁷⁴⁴ Rexhep Krasniqi, T. 4929, 4954 (16. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. marta 1999. godine), *e-court*, str. 13.

⁷⁴⁵ Lukićev Završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 111 i 864.

⁷⁴⁶ Rexhep Krasniqi, T. 4930 (16. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. marta 1999. godine), *e-court*, str. 14.

⁷⁴⁷ Rexhep Krasniqi, dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 12. marta 1999. godine), *e-court*, str. 14.

276. Hysni Kryeziu je potvrdio da su kosovski Albanci koji su živeli u Dušanovu proterani 28. marta 1999. godine, nakon što je oko 17:00 časova došao velik broj “policajaca i vojnika” s tenkovima i oklopnim vozilima, koji su počeli da pucaju u vazduh i u kuće.⁷⁴⁸ Uzvikivali su: “Kosovo pripada Srbiji, vi pripadate Albaniji” i slično.⁷⁴⁹ Kryeziu je negirao da je bilo tada bilo u neko drugo vreme u Dušanovu bio prisutan OVK i izjavio da OVK na tom području nije izvodio nikakve napade na snage SRJ/Srbije.⁷⁵⁰ Kryeziu je takođe opisao kako su ljudi iz celog naselja napustili svoje domove i počeli da odlaze u konvoju, kojem se i on priključio. Na oko 500 metara od kuće Kryeziuja su zaustavili policajci, uključujući lokalnog komandira policije kojeg je prepoznao iako je na glavi imao crnu najlon čarapu. Ti policajci su pretili njemu i njegovoj porodici. “Vojnici” s crnim “četničkim kapama” s kokardama takođe su mu rekli da ostavi automobil i pretili mu nožem.⁷⁵¹ Oduzeti su mu automobil, nakit, novac i lične isprave, a isprave su pocepane ili bačene.⁷⁵² Kad je Kryeziujeva žena htela da uzme nešto iz prtljažnika automobila, udarili su je kundakom puške i ona se onesvestila.⁷⁵³ Kryeziu je izjavio da je video maskirane policajce i vojnike kako tuku dvojicu muškaraca koje je poznao i pale njihove kuće. Takođe je video neke vojnike s oznakom paravojne grupe “Beli orlovi” na gornjem delu levog rukava uniforme.⁷⁵⁴ Pretresno veće ne vidi razlog za sumnju u to da je Kryeziu video da su neki od počinilaca pripadnici policije, naročito pošto je jednog od njih lično prepoznao. Ti policajci su radili u sprezi s drugim neregularnim naoružanim i uniformisanim snagama.

277. Prema izjavi Kryeziuja, on i drugi proterani ljudi morali su da pešače do granice i usput su dalje maltretirani. Video je kako “vojnici” od žena otimaju nakit i kako od jedne žene uzimaju bebu i bacaju je na zemlju.⁷⁵⁵ Na graničnom prelazu je video vojnike kako traže novac i kosovskim Albancima koji su odlazili oduzimaju automobile, lične isprave i registarske tablice.⁷⁵⁶

⁷⁴⁸ Hysni Kryeziu, T. 7547 (29. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9; dok. pr. br. P1325 (Fotografije vojnih vozila).

⁷⁴⁹ Hysni Kryeziu, dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine i ispravke od 19. septembra 2004. godine), *e-court*, str. 9.

⁷⁵⁰ Hysni Kryeziu, T. 7555–7556 (30. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

⁷⁵¹ Hysni Kryeziu, T. 7544 (29. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

⁷⁵² Hysni Kryeziu, T. 7544 (29. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

⁷⁵³ Hysni Kryeziu, T. 7567 (30. novembar 2006. godine).

⁷⁵⁴ Hysni Kryeziu, T. 7549 (29. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

⁷⁵⁵ Hysni Kryeziu, T. 7570 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

⁷⁵⁶ Hysni Kryeziu, dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 10.

278. Delić, Tomislav Mitić, komandant Vojnog odseka Prizren, vojnik VJ Franjo Glončak i načelnik SUP Prizren Miloš Vojnović, rekli su da je Prizren za vreme NATO bombardovanja bio pun ljudi, među kojima su bili civili, policija, vojnici VJ i pripadnici jedinica civilne zaštite.⁷⁵⁷ Međutim, nijednom od ovih svedoka nisu postavljana pitanja o prisustvu OVK u samom gradu ili u naselju Dušanovo, niti su oni to pominjali. Delić je, u stvari, negirao da su njegovi tenkovi mogli biti angažovani u Dušanovu krajem marta 1999. godine.⁷⁵⁸ Kad je suočen s iskazom Rexhepa Krasniqija, Delić je takođe negirao da je u fabrici u kojoj je Krasniqi radio bilo sakriveno 50 tenkova i artiljerijskog oruđa kalibra 105 milimetara. Objasnio je da je raspolagao s ukupno 31 borbenim tenkom i da nijedan od njih nije bio u toj fabrici, kao i da njegova jedinica nikad nije imala haubice kalibra 105 milimetara koje je pomenuo Krasniqi.⁷⁵⁹ Slično tome, Franjo Glončak, koji je od 25. marta do 4. ili 5. aprila 1999. godine bio vojnik u 175. pešadijskoj brigadi VJ, a potom u 549. motorizovanoj brigadi,⁷⁶⁰ posvedočio je da u blizini Dušanova nije bilo artiljerijskih jedinica ili artiljerijskog oruđa.⁷⁶¹ Međutim, u ratnom dnevniku lakog artiljerijsko-raketnog bataljona protivvazdušne odbrane stoji da je 7. aprila 1999. godine 3. motorizovani bataljon zauzeo položaje u selu Dušanovo, 700 metara od Poljoprivrednog dobra "Ekonomija", i da je izvršio pripreme za protivvazdušnu borbu.⁷⁶²

279. U vezi s pobijanjem tvrdnji da je u Dušanovu bilo tenkova i teškog naoružanja, u Izveštaju MUP za period od 30. aprila do 5. maja 1999. godine stoji se da su položaji VJ u Dušanovu bili stalna meta letelica NATO. U Izveštaju se dalje kaže da su vazdušni napadi prouzrokovali ogromnu materijalnu štetu, uključujući uništavanje naoružanja VJ koje se nalazilo u tom selu, više od 40 kuća i izvesnog broja privatnih poslovnih objekata.⁷⁶³ Kad mu je predložen ovaj dokument, Glončak je potvrdio da je tokom vazdušnih napada tih dana uništeno nešto naoružanja koje je pripadalo

⁷⁵⁷ Božidar Delić, T. 19395 (4. decembar 2007. godine); Franjo Glončak, T. 21117 (25. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1395 (Izjava svedoka od 26. decembra 2007. godine), par. 9; Miloš Vojnović, T. 24181 (12. mart 2008. godine); Tomislav Mitić, dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), str. 10. V. takođe dok. pr. br. 5D1242 (video-inserti).

⁷⁵⁸ Božidar Delić, T. 19389–19390 (29. novembar 2007. godine).

⁷⁵⁹ Božidar Delić, T. 19390 (29. novembar 2007. godine).

⁷⁶⁰ Franjo Glončak, T. 21122 (25. januar 2008. godine); dok. pr. br. 5D1395 (Izjava svedoka od 26. decembra 2007. godine), par. 4–5.

⁷⁶¹ Franjo Glončak, T. 21116, T. 21119–21120 (25. januar 2008. godine).

⁷⁶² Dok. pr. br. P2575 (Ratni dnevnik lakog artiljerijsko-raketnog bataljona protivvazdušne odbrane 549. mtbr), str. 7–8; Franjo Glončak, T. 21123 (25. januar 2008. godine).

⁷⁶³ Dok. pr. br. 6D1004, (Informacija MUP koja se odnosi na Prizren, za period od 30. aprila do 5. maja 1999. godine, 6. maj 1999. godine), str. 4. Međutim, valja primetiti da je svedok, čitajući ovaj deo dokumenta, preveo reč "weapon" kao "oruđe". Franjo Glončak, T. 21121 (25. januar 2008. godine). Kasnije tokom ispitivanja on je objasnio taj prevod: "[To je] protivvazdušno sredstvo Vojske Jugoslavije, odnosno sparni top 30 milimetara, dve cevi na vozilu praga, odnosno popularno zvano praga. To nije artiljerijsko oruđe, već PVO sredstvo". Franjo Glončak, T. 21138 (25. januar 2008. godine). U vezi s NATO bombardovanjem v. takođe Franjo Glončak, dok. pr. br. 5D1395 (Izjava svedoka od 26. decembra 2007. godine), par. 9; dok. pr. br. 5D914 (Borbeni izveštaj 549. mtbr).

lakom artiljerijsko-raketnom bataljonu PVO 549. motorizovane brigade.⁷⁶⁴ U svetlu tih dokumentarnih dokaza i iskaza očevidaca Krasniqija i Kryeziua, Pretresno veće konstatuje da su, nakon bombardovanja kasarne VJ u Prizrenu, snage policije i VJ zajednički proterale iz kuća kosovske Albance koji su živeli u Dušanovu i da je VJ zatim tamo zauzeo položaje.

280. Lukićeva odbrana je takođe kao svedoka pozvala Nebojšu Ognjenovića, koji je početkom 1999. godine bio komandir stanice pogranične policije u Vrbnici (Morina). Ognjenović je posvedočio da je od početka NATO bombardovanja na taj granični prelaz počeo da dolazi velik broj ljudi koji su želeli da pređu granicu. Pošto ih je bilo mnogo, pogranična policija nije vršila fizičke pretrase.⁷⁶⁵ On je dalje ispričao da je na graničnom prelazu razgovarao s Hysnijem Kryeziujem, koji je 1999. godine bio njegov komšija. Međutim, suprotno iskazu Kryeziuja i Krasniqija, Ognjenović je tvrdio da nikad nije video da su policajci ljudima uzimali novac, oduzimali im automobile i lične isprave ili skidali registarske tablice s automobila i izjavio da bi on, da je bilo takvih slučajeva, preduzeo mere protiv počinitelja. Posvedočio je uz to da mu se niko nije požalio na vladanje i ponašanje policajaca na graničnom prelazu.⁷⁶⁶

281. Ognjenović je takođe tvrdio da su kosovski Albanci sami bacali svoje lične isprave i da su ih zaposleni na graničnom prelazu sakupljali i stavljali u jednu prostoriju. Dokumentacija vezana za automobile, registarske tablice i vozačke dozvole predati su SUP Prizren, ali su lične karte ostale u jednoj prostoriji u zgradi granične postaje i posle povlačenja snaga SRJ/Srbije s Kosova.⁷⁶⁷

282. Ognjenović je dalje posvedočio da je 27. marta 1999. godine na granični prelaz stigla grupa od 97 ljudi koji su želeli da pređu u Albaniju, a nisu imali potrebne putne isprave. Neke od tih ljudi je poznao i pokušao je da ih ubedi da se vrate kući, ali su oni bili uporni i rekli mu da napuštaju svoje domove jer NATO bombarduje položaje VJ u blizini njihovog sela.⁷⁶⁸ Nakon što je dobio uputstvo od načelnika Uprave pogranične policije u Beogradu, stupio je u kontakt s albanskom pograničnom službom, koja ga je obavestila da svi Albanci mogu da pređu na albansku teritoriju bez ikakvih ličnih isprava, pa je toj grupi dozvolio da pređe granicu.⁷⁶⁹

283. Ognjenović je tvrdio da su mu ljudi iz te grupe rekli da im je SUP Prizren oduzeo dokumente. Telefonirao je tom SUP nakon što su oni prešli granicu, ali mu je rečeno da tamo nema

⁷⁶⁴ Franjo Glončak, T. 21121 (25. januar 2008. godine).

⁷⁶⁵ Nebojša Ognjenović, T. 22885–22886 (20. februar 2008. godine).

⁷⁶⁶ Nebojša Ognjenović, T. 22918–22919 (21. februar 2008. godine).

⁷⁶⁷ Nebojša Ognjenović, T. 22885, 22889–22891 (20. februar 2008. godine).

⁷⁶⁸ Nebojša Ognjenović, T. 22865–22866, 22887 (20. februar 2008. godine).

⁷⁶⁹ Nebojša Ognjenović, T. 22862–22864 (20. februar 2008. godine), T. 22930–22931 (21. februar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D1497 (Službena beleška, 27. mart 1999. godine).

nikakvih dokumenata takve vrste.⁷⁷⁰ Kasnije je o tom incidentu podneo pismeni izveštaj SUP Prizren. U toj Službenoj belešci stoji da su SUP Prizren i Uprava pogranične policije telefonom obavješteni o situaciji pre nego što je toj grupi odobreno da pređe granicu i da je za to dato odobrenje.⁷⁷¹ Kad mu je pokazana Službena beleška, Ognjenović je izmenio svoj iskaz i izjavio da je zaista pozvao SUP Prizren pre nego što je grupa prešla granicu.⁷⁷² Međutim, tada ih je pozvao samo da bi ih obavestio da je na graničnom prelazu došlo do incidenta, a ne da bi pitao da li su dokumenti kod njih.⁷⁷³

284. Petar Dujković, tadašnji zamenik načelnika Uprave pogranične policije u Beogradu,⁷⁷⁴ posvedočio je da je znao za taj incident, ali da nije nikad video izveštaj koji je poslat njegovoj službi. On je takođe izjavio da bi bilo ko u Beogradu ko bi primio takav izveštaj bio dužan da ga prosledi nadležnoj službi u sastavu Uprave.⁷⁷⁵

285. Pretresno veće smatra da Ognjenovićeva tvrdnja da je velik broj kosovskih Albanaca bacao svoje lične isprave pri prelasku u Albaniju nije uverljiva. Mada je moguće da se to povremeno dešavalo, Veće ne vidi razloga da sumnja u Krasniqijev i Kryeziujev iskaz, kao ni u iskaze očevidaca iz drugih opština, koji su videli da su takvi dokumenti oduzimani drugima, a oduzeti su i njima lično. Veće takođe konstatuje da Ognjenovićev opis incidenta od 27. marta, kada je, kako on tvrdi, pozvao SUP Prizren u vezi s ličnim ispravama koje su tamo zadržane, nije uverljiv i uzelo je to u obzir kad je ocenjivalo njegov kredibilitet u celini. Štaviše, u delu u kojem se odnosi na odlazak ljudi iz samog grada Prizrena, njegova tvrdnja da su ti ljudi otišli s Kosova zbog NATO bombardovanja i sukoba između snaga SRJ/Srbije i OVK nije potkrepljena svedočenjem lica koja su napustila grad, dokazima vezanim za mete koje je NATO pogodio na tom području ili odsustvom dokaza o aktivnostima OVK.

286. Pretresno veće, stoga, na osnovu Krasniqijevog iskaza koji je potkrepio Kryeziu, konstatuje da je velik broj kosovskih Albanaca iz Dušanova, naselja u gradu Prizrenu, 28. marta 1999. godine proteran iz svojih kuća i upućen u pravcu Albanije. Snage MUP i VJ su zajedno radile na izvršenju proterivanja i upućivanju stanovništva u pravcu granice. Među snagama MUP koje su u tome

⁷⁷⁰ Nebojša Ognjenović, T. 22862–22864, 22867 (20. februar 2008. godine), T. 22896–22897, 22904, 22938 (21. februar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D1497 (Službena beleška, 27. mart 1999. godine).

⁷⁷¹ Nebojša Ognjenović, T. 22867 (20. februar 2008. godine); T. 22896–22899 (21. februar 2008. godine); dok. pr. br. P3086 (Službena beleška stanice pogranične policije Vrbnica u vezi izlaska lica iz Jugoslavije u Albaniju, 27. mart 1999. godine).

⁷⁷² Nebojša Ognjenović, T. 22902, 22904–22905 (21. februar 2008. godine).

⁷⁷³ Nebojša Ognjenović, T. 22904–22905, 22931 (21. februar 2008. godine).

⁷⁷⁴ Pun naziv ove službe bio je “Uprava za pogranične poslove, strance i upravne poslove”. Petar Dujković, T. 23303 (27. februar 2008. godine).

⁷⁷⁵ Petar Dujković, T. 23409–23410 (28. februar 2008. godine).

učestvovala bile su i druge neregularne ili specijalne snage. Tokom proterivanja, kosovske Albance su tukli, pretili im i pljačkali ih, a njihove kuće su paljene. Otprilike 4.000-5.000 ljudi formiralo je konvoj, a na putu ka granici su ih dalje maltretirali. Na graničnom prelazu u Vrbnici (Morina) policajci su ljudima iz konvoja oduzeli brojne lične isprave i druge dokumente.

287. Pretresnom veću nisu predloženi dokazi vezani za optužbe iz Optužnice o tome da su kosovske Albanke izdvajane iz konvoja i seksualno zlostavljane.

E. ORAHOVAC

1. Optužbe iz Optužnice

288. Činjenični navodi vezani za opštinu Orahovac tiču se događaja za koje se kaže da su se tamo odigrali u martu i aprilu 1999. godine. Krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja s lokacija u opštini Orahovac na kojima se temelje te optužbe, za koje se optuženi terete u tačkama 1 odnosno 2, opisana su u paragrafima 72(a) i 72(a)(i) Optužnice, i glase kako sledi:

Ujutro 25. marta 1999. godine, snage SRJ i Srbije opkolile su selo Celina/Celinë tenkovima i oklopnim vozilima. Nakon granatiranja sela, snage SRJ i Srbije ušle su u selo i sistematski harale i pljačkale iz kuća sve što je imalo ikakvu vrednost, palile kuće i radnje i uništile staru džamiju. Većina meštana kosovskih Albanaca pobjegla je u obližnju šumu pre nego što su stigle vojska i policija. Na dan 28. marta 1999. snage SRJ i Srbije prisilile su hiljade ljudi koji su se skrivali u šumi da izađu. Muškarci su odvojeni od žena, pretučeni i opljačkani, i oduzeta su im sva lična dokumenta. Muškarci su onda naterani da pešice idu do Prizrena, a na kraju prisiljeni da odu u Albaniju.⁷⁷⁶

Dana 25. marta 1999. godine, jedna velika grupa kosovskih Albanaca otišla je na planinu u blizini sela Nogavac/Nagavc, takođe u opštini Orahovac/Rahovec, tražeći spas od napada na obližnja sela. Snage SRJ i Srbije su ih opkolile i narednog dana naredile da 8.000 ljudi koji su tu potražili sklonište ode s planine. Kosovski Albanci su prisiljeni da odu u obližnju školu, a zatim su silom raspršeni po obližnjim selima. Tri ili četiri dana kasnije, snage SRJ i Srbije ušle su u sela, išle od kuće do kuće i isterivale ljude iz kuća. Na kraju su ih ponovo naterali da uđu u kuće i rekli im da ne izlaze. Dana 2. aprila 1999. godine, snage SRJ i Srbije počele su da granatiraju sela i ubile pritom jedan broj ljudi koji su spavali u traktorima i automobilima. Preživeli su se uputili ka albanskoj granici. Kada su ovi seljani stigli na granicu, oduzeta su im sva lična dokumenta. Tokom ovih proterivanja, na celoj teritoriji opštine Orahovac/Rahovec, snage SRJ i Srbije sistematski su palile kuće, radnje, kulturne spomenike i verske objekte kosovskih Albanaca. Uništeno je nekoliko džamija uključujući džamije u Beloj Crkvi/Bellacërkë, Brestovcu/Brestovc, Velikoj Kruši/Krushë e Madhe i druge.⁷⁷⁷

289. U tačkama 3 i 4 optuženi se takođe terete za ubistvo, u vezi s događajima opisanim u paragrafima 75(b) i (c) Optužnice, u kojima se tvrdi sledeće:

Dana 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije opkolile su i napale selo Bela Crkva/Bellacërkvë (opština Orahovac/Rahovec). Mnogi meštani Bele

⁷⁷⁶ Optužnica, par. 72(a).

⁷⁷⁷ Optužnica, par. 72(a)(i).

Crkve/Bellacërkë bežali su uz reku Belaju izvan sela i bili prisiljeni da se sklone kod železničkog mosta. Približavajući se mostu, snage SRJ i Srbije otvorile su vatru na jedan broj meštana i ubile 12 lica, od kojih su desetero bili žene i deca. Jedno dvogodišnje dete je preživelo ovaj incident. Snage SRJ i Srbije su zatim naredile ostalim seljanima da izađu iz rečnog korita i onda odvojile muškarce i starije dečake od starih muškaraca, žena i male dece. Snage SRJ i Srbije su muškarcima i starijim dečacima naredile da se svuku, a zatim su im sistematski opljačkale sve dragocenosti. Ženama i deci je tada naređeno da krenu prema obližnjem selu Zrze/Xërxë. Jedan lekar iz Bele Crkve/Bellacërkë pokušao je da razgovara s komandantom snaga koje su ih napale, ali je ubijen iz vatrenog oružja kao i njegov nećak. Preostalim muškarcima i starijim dečacima je zatim naređeno da se vrate u rečno korito. Kada su poslušali, snage SRJ i Srbije su na te muškarce i starije dečake otvorile vatru i ubile oko 65 kosovskih Albanaca. Jedan broj muškaraca i starijih dečaka je preživeo ovaj incident koji su videla i druga lica sakrivena u blizini. Pored toga, snage SRJ i Srbije ubile su i šestoricu muškaraca koje su otkrile u obližnjem kanalu za navodnjavanje u koji su se sklonili.⁷⁷⁸

Dana 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije napale su sela Mala Kruša/Krusë e Vogël i Velika Kruša/Krushë e Mahde (opština Orahovac/Rahovec). Meštani Male Kruše/Krusë e Vogël potražili su zaklon u šumovitom području pored male Kruše/Krusë e Vogël, odakle su mogli da vide kako srpski policajci sistematski pljačkaju i pale njihove kuće. Meštani su se kasnije sklonili u kuću Sedje Batushe, smeštenu na ivici sela Mala Kruša/Krusë e Vogël. U toku jutra 26. marta 1999. godine snage SRJ i Srbije otkrile su seljane. Snage SRJ i Srbije su ženama i maloj deci naredile da napuste to područje i odu u Albaniju. Snage SRJ i Srbije su zatim zatočile i pretresle muškarce i dečake i oduzele im lična dokumenta i dragocenosti. Nakon toga, snage SRJ i Srbije naredile su muškarcima i dečacima da, pod pretnjom smrti, pešice odu do jedne nenaseljene kuće u Maloj Kruša/Krusë e Vogël. Snage SRJ i Srbije prisilile su ove muškarce i dečake da uđu u kuću. Kada su se muškarci i dečaci sakupili u kući, snage SRJ i Srbije su na ovu grupu otvorile vatru iz mitraljeza. Posle nekoliko minuta paljbe, snage SRJ i Srbije su zapalile kuću kako bi tela izgorela. U pucnjavi i plamenu poginulo je oko 105 kosovskih Albanaca, muškaraca i dečaka.⁷⁷⁹

290. Lica za koja se navodi da su ubijena u Beloj Crkvi popisana su u Prilogu B, a lica ubijena u Maloj Kruši u Prilogu C.⁷⁸⁰ U tački 5 optuženi se terete odgovornošću za progon na osnovu ubijanja opisanog u paragrafima 75(b) i 75(c) i za “bezobzirno razaranje ili nanošenje štete verskim objektima kosovskih Albanaca”, uključujući džamije u Celini, Beloj Crkvi, Brestovcu i Velikoj Kruši, kao što je opisano u paragrafima 72(a) i 72(a)(i) Optužnice.

2. Kontekst

291. Opština Orahovac nalazi se na jugozapadnom delu centralnog Kosova i s južne strane se graniči s Prizrenom, sa zapadne s Đakovicom, a s istočne sa Suvom Rekom. Glavni grad ove opštine, takođe Orahovac, smešten je u centralnom delu opštine, a sela Celina, Velika Kruša, Mala Kruša, Brestovac, Nogavac i Bela Crkva su jugozapadno, nadomak opština Prizren i Đakovica.

⁷⁷⁸ Optužnica, par. 75(b).

⁷⁷⁹ Optužnica, par. 75(c).

⁷⁸⁰ Tokom suđenja 29. septembra 2006. godine, tužilaštvo je povuklo optužbe u vezi sa Seferom Batushom, čije je ime navedeno u Prilogu C Optužnici. Mehmet Krasniqi, T. 4376–4377 (29. septembar 2006. godine). Shodno tome, Pretresno veće neće donositi nikakve zaključke u vezi s tim licem.

292. Pretresno veće je u vezi sa zločinima za koje se navodi da su se odigrali u opštini Orahovac saslušalo iskaze izvesnog broja svedoka, koje su izveli i tužilaštvo i odbrana.

293. Kao što je bilo reči u Odeljku VI.B gore, krajem jula 1998. godine grad Orahovac bio je poprište dejstava MUP i VJ protiv OVK, koji je potisnut u svoja severnija uporišta oko Mališeva. Bislim Zyrapi je posvedočio da je do 24. marta 1999. godine OVK kontrolisao delove opštine Orahovac, koji su potpadali pod Operativnu zonu 2 OVK, gde je bilo aktivno nekoliko brigada OVK.⁷⁸¹

294. U naređenju Komande Prištinskog korpusa od 16. februara 1999. godine, područje Mališeva, severno od Orahovca, opisano je kao jedno od glavnih uporišta OVK na Kosovu.⁷⁸² I svedoci i dokumentarni dokazi potvrđuju da su se Glavni štab i Komanda 124. brigade OVK nalazili u Retimlju.⁷⁸³ Pored toga, postoje dokazi da je OVK 1999. godine bio prisutan u selima južno od Brestovca.⁷⁸⁴ Božidar Delić je posvedočio da je 1999. godine OVK svakodnevno “izvodio” incidente i da je teritoriju koju je imao pod kontrolom proširio u odnosu na teritoriju koju je držao 1998. godine.⁷⁸⁵ Optuženi Lazarević je takođe izjavio da su početkom marta 1999. godine eskalirala dejstva “terorističkih snaga” i “oružane pobune”.⁷⁸⁶

295. Prizrenski SUP imao je jedan OUP u Orahovcu. Tokom 1999. godine Delić je obično bio u kontaktu s načelnikom SUP Milošem Vojnovićem.⁷⁸⁷ Tomislav Mitić, komandant Vojnog odseka Prizren tokom 1998. i 1999. godine, posvedočio je da je 101. teritorijalni odred u Orahovcu bio

⁷⁸¹ Bislim Zyrapi, T. 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 5991 (7. novembar 2006. godine), T. 6258–6259 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK); dok. pr. br. P2469 (Karta na kojoj je prikazano sedam operativnih zona, koje je pokazao Bislim Zyrapi).

⁷⁸² Dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine), str. 1.

⁷⁸³ Dok. pr. br. 3D1048 (Izveštaj Komande 3. armije, 2. mart 1999. godine), par. 2.5; dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 3; Božidar Delić, T. 19438 (4. decembar 2007. godine); dok. pr. br. IC152 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 18.

⁷⁸⁴ Božidar Delić, T. 19438 (4. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine), str. 1.

⁷⁸⁵ Božidar Delić, T. 19276 (28. novembar 2007. godine), T. 19441–19442 (4. decembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. 3D1041 (Izveštaj Komande PrK upućen Generalštabu VJ, 19. januar 1999. godine), str. 2; Branko Gajić, T. 15233–15235 (7. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D878 (Izveštaj 549. mtbr, 15. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1017 (Izveštaj MUP Prizren, 28. januar 1999. godine), str. 1–2; dok. pr. br. P444 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 4, uvršten u spis i kao dok. pr. br. 3D179; Tomislav Mitić, dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 11; dok. pr. br. 6D77 (Naređenje OVK, 24. februar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1040 (Izveštaj Komande PrK, 13. januar 1999. godine), par. 2.2; dok. pr. br. 6D614 (MUP, Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. do 20. juna 1999. godine), str. 529, par. 47, str. 532, par. 56, str. 580, par. 50; dok. pr. br. f , dok. pr. br. 6D1632 (Izjava svedoka), par. 96–97, 100.

⁷⁸⁶ Vladimir Lazarević, T. 17859 (7. novembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. 5D966 (Zapovest 252. okbr, 9. maj 1999. godine); Miloš Mandić, dok. pr. br. 5D1391 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 31, T. 20906–20907 (23. januar 2008. godine), u vezi s dejstvima u maju 1999. godine.

⁷⁸⁷ Božidar Delić, T. 19344–19345 (29. novembar 2007. godine).

razmešten između sela Zrze, Bela Crkva, Velika Hoča, Opteruša i Retimlje. Na tom području bilo je i odeljenja rezervne policije.⁷⁸⁸

296. Nije sporno da su krajem marta 1999. godine snage VJ i MUP stupile u dejstvo kojim su bili obuhvaćeni delovi opštine Orahovac, kao i opštine Prizren i Suva Reka, o čemu je bilo reči gore u tekstu.⁷⁸⁹ Prema Zapovesti Zajedničke komande od 23. marta 1999. godine, Prištinskom korpusu je, s ojačanjem i “naoružanim nešiptarskim stanovništvom”, naređeno da podrži snage MUP u blokiranju, razbijanju i uništenju OVK.⁷⁹⁰ U Zapovesti se 549. motorizovanoj brigadi dalje konkretno daje zadatak da, u sadejstvu s MUP, izvede napad i razbije i uništi OVK na liniji duž određenih sela, uključujući Belu Crkvu, Celinu, Veliku Krušu i Brestovac.⁷⁹¹

297. U cilju izvršenja ove Zapovesti, u Naređenju 549. motorizovane brigade od 23. marta 1999. godine se, između ostalog, kaže da 549. motorizovana brigada, u sadejstvu s 37. odredom PJP iz Niša, 5. četom PJP iz Prizrena i 4. četom PJP iz Đakovice, “izvrši deblokadu” komunikacije Suva Reka–Orahovac, uništi OVK u rejonu Retimlje i uspostavi kontrolu nad teritorijom na tom području.⁷⁹²

298. Zyrapi je posvedočio da su nekoliko časova nakon početka kampanje NATO, rano ujutro 25. marta 1999. godine, “srpske snage” izvele napad na položaje OVK.⁷⁹³ U opštini Orahovac, te snage su napale sela Hoca/Hoča, Nogavac i Nišor/Nishor, iz pravca grada Orahovca. Iste snage su takođe napadale s juga, dolazeći iz pravca Pirane i krećući se ka severozapadu, prema Beloj Crkvi.⁷⁹⁴ Tada su se snage OVK, zajedno sa stanovništvom Randubrave i Donjeg Retimlja, povukle u Mamušu, dok je OVK nastavio dalje prema planinskom području oko sela Dobrodeljane.⁷⁹⁵ Kao što stoji u Odeljku VII.D gore u tekstu, iz Zyrapijevog svedočenja, mada ono nije sasvim jasno, proizilazi da je povlačenje izvršeno po naređenjima i u organizaciji OVK, kako bi se sprečilo da se lokalno albansko stanovništvo nađe u unakrsnoj vatri srpskih snaga i OVK.

⁷⁸⁸ Tomislav Mitić, T. 20888–20889 (23. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 20, 31.

⁷⁸⁹ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine); v. takođe dok. pr. br. P1926 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 25–26. mart 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 5D1357 (Borbeni izveštaj Komande PrK, 25. mart 1999. godine).

⁷⁹⁰ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine), str. 2.

⁷⁹¹ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine), str. 3.

⁷⁹² Dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine), str. 2–3. Veće napominje da je to dejstvo trebalo izvesti u sadejstvu s 37. odredom PJP, ali je Delić posvedočio da je, umesto toga, MUP poslao 23. odred PJP. Božidar Delić, T. 19679 (6. decembar 2007. godine). V. takođe Vlatko Vuković, T. 21353 (30. januar 2008. godine).

⁷⁹³ Bislim Zyrapi, T. 5989–5990 (7. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK).

⁷⁹⁴ Bislim Zyrapi, T. 5991 (7. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK).

⁷⁹⁵ Bislim Zyrapi, T. 5992–5994 (7. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK).

299. Ovo dejstvo potvrdio je i Delić, koji je posvedočio da je zadatak njegove brigade bio da, u sadejstvu sa snagama MUP, blokira OVK. Konkretno, trebalo je opkoliti Komandu 124. brigade OVK.⁷⁹⁶ Tokom aktivnosti u Retimlju “teroristi” su uporno branili područje Gornjeg i Donjeg Retimlja, Randubrave i Studenčana, kao i pravac kojim su se povlačili zajedno s civilnim stanovništvom, preko Dobrodeljana prema Pagaruši.⁷⁹⁷

300. Delić je posvedočio da je 26. i 27. marta 1999. godine lično bio u prilici da vidi kolone civila koje su se kretale ka Neprebištu/Neprebishte, Mamuši i dalje ka Studenčanu, Dobrodeljanu i Pagaruši. Takođe je video da se u selima Jančište/Jancishte i Moralija/Marali formiraju kolone, koje su se kretale ka Ostrozubu/Astrazup.⁷⁹⁸ Međutim, Delić nije ponudio nikakvo objašnjenje o tome zašto su ljudi odlazili s tog područja.

301. Kao što je bilo reči gore u tekstu, u Izveštaju od 30. marta 1999. godine, koji je Delić uputio komandantu Prištinskog korpusa, stoji da je goreopisano dejstvo izvođeno od 25. do 29. marta i da su njegovi ciljevi ostvareni.⁷⁹⁹

302. U opštini je u periodu od 30. marta do 3. aprila izvedeno još jedno dejstvo, ponovo prema zapovesti Zajedničke komande.⁸⁰⁰ Zadatak Prištinskog korpusa bio je da, s ojačanjima i naoružanim nešiptarskim stanovništvom Kosova, podrži snage MUP u blokiranju, razbijanju i uništenju OVK u širem rejonu Mališeva.⁸⁰¹ U skladu s tim, Prištinski korpus je izdao naređenje u kojem snagama, uključujući 549. motorizovanu brigadu, nalaže da se pripreme za operacije u “širem rejonu” Mališeva.⁸⁰² Dana 29. marta Delić je svojim jedinicama izdao odgovarajuće naređenje da podrže snage MUP u razbijanju i uništavanju OVK na pravcima Mali Grab-Pagaruša, Velika Hoča-Milanović-Jančište i Orahovac-Ostrozub.⁸⁰³ Prema analizi ovog dejstva koju je sastavio Delić, OVK je uništen u širem rejonu na potezu Mališevo-Pagaruša-Blace i uspostavljena je potpuna kontrola nad teritorijom.⁸⁰⁴

⁷⁹⁶ Božidar Delić, T. 19358, 19370 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. IC150 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe Vlatko Vuković, T. 21353 (30. januar 2008. godine).

⁷⁹⁷ Božidar Delić, T. 19669–19670 (6. decembar 2007. godine).

⁷⁹⁸ Božidar Delić, T. 19440–19441 (4. decembar 2007. godine).

⁷⁹⁹ Dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine), str. 1, 3–5; v. takođe Božidar Delić, T. 19348–19349 (29. novembar 2007. godine).

⁸⁰⁰ Dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 28. mart 1999. godine), str. 1.

⁸⁰¹ Dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 28. mart 1999. godine), str. 2.

⁸⁰² Dok. pr. br. 5D339 (Naređenje Komande PrK, 28. mart 1999. godine), str. 1.

⁸⁰³ Dok. pr. br. P2000 (Zapovest, 549. mtbr, 29. mart 1999. godine), str. 2.

⁸⁰⁴ Dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine), str. 1. Veće napominje da na dokumentu stoji datum 30. mart 1999. godine, ali da je Delić u svom svedočenju rekao da se radi o grešci, jer je on potpisan posle tog datuma. Božidar Delić, T. 19562 (5. decembar 2007. godine).

3. Celina

303. Početkom 1999. godine selo Celina činilo je otprilike 250-253 domaćinstva s oko 2.000 do 2.500 stanovnika, koji su svi bili kosovski Albanci.⁸⁰⁵ Položaj sela je bio takav da su kuće bile nanizane jedna do druge i razdvojene zidovima pojedinačnih porodičnih kompleksa.⁸⁰⁶

304. Reshit Salihi, kosovski Albanac koji je živio u tom selu, posvedočio je da u selu nije bilo OVK i da ni on ni bilo ko iz njegove porodice nije bio pripadnik OVK.⁸⁰⁷ Slično tome, Agim Jemini, bivši starešina Celine, izjavio je da u selu nije bilo OVK.⁸⁰⁸ Jemini i Salihi su takođe posvedočili da Celina nije bila meta nikakvih napada pre početka kampanje NATO bombardovanja.⁸⁰⁹ Međutim, 9. januara 1999. godine Jemini se sastao s dva člana VMK i preneo im da se seljani osećaju nesigurnim zbog toga što VJ postavlja kontrolni punkt na ulazu u selo.⁸¹⁰ Jemini je potvrdio da su seljani tražili da se taj kontrolni punkt ukloni, ali je odbacio sugestiju da su bili spremni da podrže OVK, kao odgovor na provokaciju VJ.⁸¹¹ Kad je Deliću predložen taj iskaz, on je izjavio da ni VJ ni iko drugi nije imao kontrolni punkt u Celini.⁸¹² Kao što se razmatra dalje u tekstu, Pretresno veće prihvata Jeminijev opis događaja u Celini u to vreme, koji odgovara Salihijevom iskazu, i stoga smatra da Delićevo uopšteno negiranje postojanja kontrolnog punkta ne dovodi u pitanje Jeminijev iskaz.

305. Delić je takođe posvedočio da je pre početka NATO bombardovanja OVK držao područje oko Celine.⁸¹³ Tokom prvih meseci 1999. godine sve veći delovi teritorija Suve Reke, Velike Kruše i Orahovca potpadali su pod kontrolu OVK. Put od Suve Reke preko Studenčana prema Orahovcu bio je zatvoren. Put između Prizrena i Đakovice je bio otvoren, ali su na tom putu napadana vozila i patrole MUP. Delićeve jedinice nisu bile meta nijednog napada na tom području jer nisu koristile te puteve.⁸¹⁴ Međutim, Vlatko Vuković, komandant 2. motorizovanog bataljona 549. motorizovane brigade, izjavio je da je u Celini 1999. godine bilo “terorističkih snaga”.⁸¹⁵

⁸⁰⁵ Agim Jemini, T. 4232 (28. septembar 2006. godine); Reshit Salihi, T. 4204 (28. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2.

⁸⁰⁶ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2.

⁸⁰⁷ Reshit Salihi, T. 4225 (28. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 5.

⁸⁰⁸ Agim Jemini, T. 4244 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁰⁹ Agim Jemini, T. 4244–4245 (28. septembar 2006. godine); Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2.

⁸¹⁰ Agim Jemini, T. 4278 (28. septembar 2006. godine).

⁸¹¹ Agim Jemini, T. 4278–4279 (28. septembar 2006. godine).

⁸¹² Božidar Delić, T. 19367 (29. novembar 2007. godine).

⁸¹³ Božidar Delić, T. 19437 (4. decembar 2007. godine); dok. pr. br. IC152 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe Tomislav Mitić, T. 20894 (23. januar 2008. godine).

⁸¹⁴ Božidar Delić, T. 19367 (29. novembar 2007. godine).

⁸¹⁵ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 18, 29.

a. Napad na Celinu 25. marta 1999. godine

306. Salihi i Jemini su posvedočili da su “srpske snage” napale Celinu rano ujutro 25. marta 1999. godine. Selo su najpre opkolili tenkovi, oklopna vozila i oklopni transporteri VJ. Većina seljana je napustila svoje domove. Otprilike između 05:00 i 05:30 časova VJ je počeo da granatira selo, što je, s prekidima, trajalo do 21:00 časa te večeri.⁸¹⁶ Prema rečima Jeminija, nije izgledalo kao da VJ gađa ljude u selu, već kao da pokušava da ih zaplaši.⁸¹⁷

307. Salihi je posvedočio da bi VJ neko vreme granatirao selo i zatim nakratko prestajao, a “srpske kopnene snage” bi tada ulazile u selo. Nakon što bi se one povukle, granatiranje bi ponovo otpočinjalo na neko vreme. Taj obrazac se ponavljao tokom celog dana.⁸¹⁸

308. Jemini je posvedočio da se većina starih ljudi, žena i dece okupila u jednu grupu, dok su se mlađi muškarci, stari od 18 do 40 godina, uključujući i njega, odvojili od te grupe i sakrili u selu, misleći da će biti meta.⁸¹⁹ Većina članova Salihijeve porodice otišla je sa svog porodičnog kompleksa da se sakrije po okolnim kućama, a kasnije je otišla u šumu.⁸²⁰ Međutim, Salihi, njegova braća Bajram i Faik, njegova žena, tri ćerke i dva mala sina su ostali, a kasnije im se pridružio Miftare Zeqiri sa 14 članova svoje porodice. Sakrili su se zajedno na njegovom imanju.⁸²¹

309. Jemini se popeo u prostor pod krovom nove kuće i tamo se oko 48 časova skrivao sa svojim rođakom Isufom Jeminijem.⁸²² Mogao je da vidi oko 80 posto sela, pošto je kuća bila nedovršena i na krovu je bio prozor.⁸²³ Otprilike u 09:00 časova “pešadija” je počela pešice da se približava selu u redovima od po četiri vojnika i do 10:00 časova je opkolila selo. U selo je ušlo oko 500 “vojnika” koji su došli iz četiri glavna pravca: Bela Crkva, Velika Kruša, Orahovac i iz pravca glavnog puta Đakovica-Prizren.⁸²⁴

⁸¹⁶ Reshit Salihi, T. 4209–4210 (28. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2; Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2, T. 4232–4234 (28. septembar 2006. godine).

⁸¹⁷ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2, T. 4245 (28. septembar 2006. godine).

⁸¹⁸ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2.

⁸¹⁹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2.

⁸²⁰ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 30. januara 2002. godine), str. 2.

⁸²¹ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3.

⁸²² Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2; v. takođe dok. pr. br. IC59 (Fotografija koja prikazuje kuću Agima Jeminija u Celini, s obeležanim mestom gde se skrivao tokom napada 25. marta 1999. godine (označen dok. pr. br. P2340)); Agim Jemini, T. 4236–4237 (28. septembar 2006. godine).

⁸²³ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2.

⁸²⁴ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2.

310. Jemini je posvedočio da su snage koje su ušle u Celinu bile snage VJ i MUP.⁸²⁵ Prisutni policajci bili su odeveni u plave maskirne uniforme.⁸²⁶ Pripadnici snaga VJ bili su odeveni u smeđe-zelene maskirne uniforme s oznakom dvoglavog orla na levoj mišici i “raznim trakama na različitim mestima”.⁸²⁷ Oni koji su, po svemu sudeći, komandovali imali su na sebi tamnozeleno kape nalik beretkama, a vojnici su nosili kape koje su podsećale na “titovke”. Na svim tim kapama bila je ista oznaka s orlom.⁸²⁸ Većina ih je imala automatsko oružje i pištolje. Neki su nosili raketne bacače, a neki su na grudima imali pričvršćene bombe.⁸²⁹ Jemini je izjavio da su neki od tih muškaraca na sebi imali plave uniforme s dvoglavim orlovima na grudima. Po njegovom mišljenju, to su bile “obične policijske uniforme”, a ne vojne.⁸³⁰ Salihi je posvedočio da su pripadnici “srpskih snaga” koji su ušli u samo selo bili odeveni u “crne” uniforme; međutim, on je bio predaleko da bi video oznake na uniformama.⁸³¹ Te snage ušle su u selo u oklopnim vozilima s točkovima, u pratnji nekoliko tenkova koji nisu imali točkove već gusenice.⁸³² Delić je izjavio da su svi vojnici u njegovoj brigadi bili odeveni u takozvane uniforme M-89, a da je vojna policija nosila uniforme M-94, to jest maskirne zelene uniforme.⁸³³ Pretresno veće se ne slaže s tvrdnjom Lukićeve i Lazarevićeve odbrane da uniforme koje su opisali Jemini i Salihi ne odgovaraju uniformama koje su VJ i policija koristili u to vreme.⁸³⁴ Drugi svedoci su takođe izjavili da su policijske uniforme bile crne, a Veće podseća da se za tamnoplave policijske uniforme može reći da su skoro crne.⁸³⁵ Međutim, Veće napominje da su među snagama koje su videli svedoci možda bili i rezervisti, dobrovoljci i druge neregularne snage.

311. Salihi je izjavio da je video kako “Srbi” pale kuće i druge objekte u selu, uključujući seosku džamiju. Do kraja dana ostalo je samo dvadesetak kuća koje su pošteđeli. Ti “Srbi” su takođe ulazili u kuće, iznosili sve predmete od vrednosti i tovarili ih na svoja vozila. Kad bi napunili vozila, preostale stvari su ili razbijali o zemlju ili ih palili. “Pripadnici srpskih snaga” su takođe

⁸²⁵ Agim Jemini, dok. pr. br. P4271–4272 (28. septembar 2006. godine).

⁸²⁶ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2338 (Dodatak izjavi svedoka od 3. juna 2002. godine), T. 4271–4273 (28. septembar 2006. godine).

⁸²⁷ Agim Jemini, T. 4232–4234, 4265 (28. septembar 2006. godine).

⁸²⁸ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2, T. 4275–4276 (28. septembar 2006. godine).

⁸²⁹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2.

⁸³⁰ Agim Jemini, T. 4269–4273 (28. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2338 (Dodatak izjavi svedoka od 3. juna 2002. godine).

⁸³¹ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2.

⁸³² Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2.

⁸³³ Božidar Delić, T. 19367–19368 (29. novembar 2007. godine).

⁸³⁴ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 42; Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 846, 849.

⁸³⁵ V., na primer, Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2–3, T. 4204–4205 (28. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4285–4286, 4294–4295, 4323–4324 (28. septembar 2006. godine).

krali automobile i traktore. Ljudi su izlazili iz svojih kuća i bežali u šume oko sela da se sakriju.⁸³⁶ Jemini je posvedočio da su vojnici zauzeli položaje na raznim mestima u selu; na svakom punktu bilo je oko 20-30 vojnika. Na nekim punktovima vojnici su ostali oko 12 časova, do ponoći, a na nekima su ostali oko dva dana. Tokom cele noći vojnici su nasumice pucali kako bi uplašili seljane.⁸³⁷

312. Istog jutra u 09:30 časova Jemini je video kako oko 35 vojnika razvaljuje kapiju njegovog porodičnog kompleksa, koji se sastojao od pet kuća, uključujući novu kuću u kojoj se skrivao. Nakon što su mu ubili psa, pretresli su svih pet kuća i opljačkali sve stvari od vrednosti.⁸³⁸ Ljudi koji su komandovali tim “napadom” bili su u kući udaljenoj otprilike 10-12 metara, preko puta njegovog skrovišta.⁸³⁹ Ti komandanti su se smestili na balkonu na prvom spratu, koji je gledao na kuću u kojoj se on skrivao. Tako je Jemini bio u mogućnosti da čuje sve razgovore komandanata.⁸⁴⁰ Takođe je po liku prepoznao vojnike iz Orahovca, ali im nije znao imena.⁸⁴¹ S balkona su komandanti nadgledali šta se događa u selu.⁸⁴²

313. Neki vojnici su ušli u kuću u kojoj su se skrivali Jemini i njegov rođak i popeli se na drugi sprat, odmah ispod njih i tamo zauzeli položaj pored prozora.⁸⁴³ Jemini je to mogao da vidi jer je postojao otvor na podu između dva nivoa kuće.⁸⁴⁴ Istovremeno, izjavio je da on i njegov rođak nisu mogli da se kreću plašeći se da ne naprave buku i ne budu otkriveni.⁸⁴⁵ Međutim, on i njegov rođak su ponekad prilazili bliže prozoru, držeći se na bezbednoj udaljenosti od njega, i gledali šta se zbiva napolju.⁸⁴⁶ Mogli su da dignu crep s krova i vide selo, a da ih vojnici koji su bili sprat niže ne

Ramadani je objasnio da crne uniforme nisu bile sasvim crne, ali ih je ipak nazvao crnim. Ramadani, T. 4364 (29. septembar 2006. godine). V. takođe Odeljak VI.A.3.

⁸³⁶ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2.

⁸³⁷ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3.

⁸³⁸ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5.

⁸³⁹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2, T. 4235, 4247 (28. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC58 (Fotografija koja prikazuje pogled s krovnog prozora).

⁸⁴⁰ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3, T. 4235, 4245–4248 (28. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC58 (Fotografija koja prikazuje pogled s krovnog prozora).

⁸⁴¹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 2, T. 4277 (28. septembar 2006. godine). Ali, v. Božidar Delić, T. 19368 (29. novembar 2007. godine).

⁸⁴² Agim Jemini, T. 4248 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁴³ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3, T. 4250–4252 (28. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC62 (Fotografija na kojoj je Jemini obeležio gde su se u njegovoj kući nalazili vojnici (označen dok. pr. br. IC59)).

⁸⁴⁴ Agim Jemini, T. 4251 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁴⁵ Agim Jemini, T. 4252 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁴⁶ Agim Jemini, T. 4250 (28. septembar 2006. godine).

čuju.⁸⁴⁷ Celog dana je gledao kako vojnici ulaze u kuće, pljačkaju i odnose predmete od vrednosti i pale kuće i školu.⁸⁴⁸

314. Jemini je takođe mogao da čuje razgovore koje su komandanti vodili preko radija, kao i odgovore koje su dobijali preko njih.⁸⁴⁹ Celog dana Jemini je slušao kako dvojica komandanata putem radija izdaju naređenja vojnicima u Celini. Činilo se da koriste neke posebne šifre i bilo je teško razumeti kakva su tačno bila naređenja.⁸⁵⁰ Vojnici su ostali u kući do ponoći.⁸⁵¹

315. Otpribliže u 15:00 časova, Salih, koji se sa svojom braćom i Miftarom Zeqirijem i njegovom porodicom skrivao u svom porodičnom kompleksu, video je kako velik broj srpskih policajaca ulazi u okolne kuće i pali ih. Nosili su crne uniforme i jurišne puške.⁸⁵² Njegov brat Bajram je ustao da osmotri kretanje policajaca s druge strane zida koji je okruživao imanje.⁸⁵³ U tom trenutku su na njihov porodični kompleks ispaljena tri rafala iz automatskog oružja. Bajram je pogođen i ubijen na mestu.⁸⁵⁴ Reshit Salih je otrčao u susednu kuću, koja je bila deo Zeqirijevog porodičnog kompleksa, i sakrio se u rupi dubokoj oko jedan metar. Ubrzo nakon toga, iz pravca svog porodičnog kompleksa čuo je velik broj rafala iz automatskog oružja i vrisku žena i dece. Čuo je muškarce kako nešto viču na srpskom, koji je malo razumeo. Jedan od njih je povikao: "Pucajte, ovde ima terorista!", nakon čega je usledila pucnjava u trajanju od petnaestak minuta, bez prekida. Posle toga je bilo tiho.⁸⁵⁵ Reshit Salih je ostao sakriven još nekoliko časova, a za to vreme je mogao da oseti miris dima koji je dolazio iz njegovog kompleksa, zbog čega je zaključio da je zapaljen.⁸⁵⁶ Kad se smrklo, izašao je iz skrovišta i krenuo ka šumi gde se priključio svojoj

⁸⁴⁷ Agim Jemini, T. 4256–4258, 4280–4281 (28. septembar 2006. godine); v. takođe Agim Jemini, dok. pr. br. P2353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6562; dok. pr. br. IC63 (Fotografija koja prikazuje kuću Agima Jemini u Celini, na kojoj je obeležen deo krova s kojeg je on skinuo crep (označen dok. pr. br. IC59)).

⁸⁴⁸ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3, T. 4252–4256, 4279–4280 (28. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. P2340 (Fotografija koja prikazuje kuću Agima Jemini u Celini); dok. pr. br. P2339 (Fotografija koja prikazuje pogled s krovnog prozora kuće Agima Jemini).

⁸⁴⁹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3, T. 4245 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁵⁰ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3, T. 4248 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁵¹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3.

⁸⁵² Reshit Salih, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3, T. 4204–4205 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁵³ Reshit Salih, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3; v. takođe Reshit Salih, T. 4228–4229 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁵⁴ Reshit Salih, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3, T. 4207, 4212–4218 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁵⁵ Reshit Salih, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3.

⁸⁵⁶ Reshit Salih, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3.

porodici.⁸⁵⁷ Po svom povratku iz Albanije na Kosovo tri meseca kasnije video je da je celo selo spaljeno.⁸⁵⁸

316. Kad su mu predočeni iskazi Salihija i Jeminija, Delić je negirao da je u njegovim jedinicama bilo oklopnih transporterata ili da su njegove jedinice opkolile ili granatirale Celinu.⁸⁵⁹ Međutim, “sukob [između VJ i OVK] je bio prvo” u selu Celina.⁸⁶⁰ Dana 25. marta policijske snage “neutralisal[e]” su OVK u selu i Delić je potvrdio da su njegove jedinice pružile podršku lakom artiljerijskom vatrom, pri čemu je vatra bila usmerena preko sela, po kosama na kojima su se nalazili rovovi OVK, a ne po kućama u selu.⁸⁶¹ Vlatko Vuković je potvrdio taj iskaz i izjavio da je iz sela otvorena “jaka vatra” po njegovom levokrillnom vodu i jedinici policije, da su njegove jedinice odgovorile na vatru, a da su “terorističke” snage “razbijene” i da su pobile. Kad je kasnije, oko 10:00 časova, prošao kroz selo, jedinice policije su već izvršile pretres sela i “teroristi” su bili “neutralisani”.⁸⁶² Vuković je izjavio da tada u Celini nije video nijednog civila, kao ni pripadnike VJ ili policije kako pale kuće, uništavaju džamije ili pljačkaju selo.⁸⁶³ Neke od kuća na kraju sela su bile pripremljene za vatreno dejstvo.⁸⁶⁴

317. Delić je posvedočio da je deo njegovih snaga prošao kroz Celinu oko 10:00 časova 25. marta 1999. godine, idući za policijom putem iz Bele Crkve. Kroz selo je prošao i minobacački vod s minobacačima kalibra 120 milimetara.⁸⁶⁵ Nije tačno da su vojnici išli u redovima od po četiri. U selu više nije bilo nikakvog otpora jer se OVK povukao pravcem od Celine ka Randubravi i Donjem Retimlju.⁸⁶⁶

318. Svedok SD1, oficir VJ, negirao je da su njegove jedinice 25. marta 1999. godine zauzele položaje u dvorištu škole u Celini. U to vreme škola je bila prazna i na tom području nije bilo civila. Međutim, on je kasnije u svom svedočenju rekao da je istog tog popodneva video neke civile

⁸⁵⁷ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3.

⁸⁵⁸ Reshit Salihi, T. 4208–4209 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁵⁹ Božidar Delić, T. 19359, 19362–19363 (29. novembar 2007. godine).

⁸⁶⁰ Božidar Delić, T. 19359 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. IC150 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe Vlatko Vuković, T. 21358 (30. januar 2008. godine).

⁸⁶¹ Božidar Delić, T. 19359, 19362–19363 (29. novembar 2007. godine); Vlatko Vuković, T. 21358–21359 (30. januar 2008. godine).

⁸⁶² Vlatko Vuković, T. 21358–21359, 21387 (30. januar 2008. godine); Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 27.

⁸⁶³ Vlatko Vuković, T. 21359 (30. januar 2008. godine); Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 27.

⁸⁶⁴ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 27.

⁸⁶⁵ Božidar Delić, T. 19363–19364 (29. novembar 2007. godine).

⁸⁶⁶ Božidar Delić, T. 19365, 19383 (29. novembar 2007. godine); v. takođe Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 27.

na oko 200 metara od školskog dvorišta.⁸⁶⁷ Njegove jedinice tog dana nisu otvarale minobacačku vatru na Celinu.⁸⁶⁸ Svedok je takođe potvrdio da je video stotine civila kako idu putem iz Celine ka Velikoj Kruši.⁸⁶⁹

319. Otprilike u 08:00 časova 26. marta 1999. godine Jeminijevi roditelji i drugi članovi porodice vratili su se kući da ga traže. Ispričali su mu da su vojnici vikali na njih i opljačkali i njih i njihove kuće. Vojnici su im rekli da svi treba da odu u Zrze.⁸⁷⁰ Jemini je zatim opazio da se glavnim putem selu približavaju nove snage, uključujući jedno vojno vozilo sa 12 policajaca “specijalaca”. Po njegovom mišljenju, to su bili arkanovci; imali su duge brade i obrijane glave i nisu nosili kape. Imali su slične uniforme i oznake kao vojnici od prethodnog dana, ali su na levom ramenu nosili crvene trake. Imali su slično naoružanje, ali su na boku nosili velike noževe.⁸⁷¹ Ti muškarci nisu ostali u Celini, već su produžili ka Velikoj Kruši.⁸⁷²

320. Jemini je nastavio da se krije u potkrovlju, gde je prethodnog dana bio sa svojim rođakom, a njegovi roditelji su se sakrili u podrumu. Pola sata kasnije u selo je došlo oko 200-300 vojnika. Među njima je bilo grupa koje su imale crvene trake, kao muškarci koje je ranije video na kamionu. Drugi su imali bele trake. Pojedine grupe su trake nosile na glavama. Neke od traka na glavama su bile crvene, a druge šarene, s uglavnom crvenim ili crnim šarama. Svi su nosili duge noževe, slične onima koje je ranije video. Išli su od kuće do kuće.⁸⁷³

321. Otprilike u 09:30 časova oko 30 vojnika je ušlo u njegovo dvorište i pretreslo svaku kuću. Kad su došli do drugog sprata kuće u kojoj se krio, smestili su se kod prozora i činilo se kao da stražare nad ostalima. Tada je video kako grupa od sedam-osam muškaraca ulazi u kuću i izvodi petoro ljudi koji su se krili u podrumu. To su bili njegov otac Sadri Jemini, njegova majka Synavere Jemini, stric Shaip Jemini, brat od strica Muharrem Jemini i strina Zade Jemini. Vojnici su im prvo tražili novac, a zatim su ih poterali ka kapiji dvorišta.⁸⁷⁴ Kad su prošli pored sledeće kuće, vojnici su im naredili da skrenu levo, tako da su se našli između dve kuće. Jedan od vojnika

⁸⁶⁷ Svedok SD1, T. 20228–20230 (13. decembar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica).

⁸⁶⁸ Svedok SD1, T. 20229 (13. decembar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica).

⁸⁶⁹ Svedok SD1, T. 20230–20231 (13. decembar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica).

⁸⁷⁰ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 3.

⁸⁷¹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 4, T. 4261 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁷² Agim Jemini, T. 4268, 4274 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁷³ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 4.

⁸⁷⁴ Agim Jemini, T. 4281 (28. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2338 (Dodatak izjavi svedoka od 3. juna 2002. godine).

je izvadio pištolj i ispalio metak u vazduh. Drugi vojnici su tada otvorili vatru iz automatskog oružja i svih petoro ljudi je palo na zemlju. Agim Jemini bio je siguran da su mrtvi.⁸⁷⁵

322. Ubrzo nakon toga u dvorište je stigao kamion. Vojnici su ukrali predmete od vrednosti iz Jeminijevih kuća i utovarili ih u dva kamiona. U dvorištu su ostali otprilike do 01:00 časa sledećeg dana. Celog dana bacačima plamena palili su svaku kuću u selu koja se mogla zapaliti. Ostavljene su samo nove kuće, koje nisu mogle da se zapale. U Jeminijevom porodičnom kompleksu spaljene su tri kuće; ostale su ona u kojoj se krio i ona koju su prethodnog dana koristili komandanti.⁸⁷⁶ Celog dana Jemini je slušao zvuke automatskog oružja i krike muškaraca, žena i dece. Kad su vojnici otišli, Jemini je izašao iz potkrovlja i iz dvorišta pobeo u Zrze preko Bele Crkve. Nije bio u stanju da proveri šta je s telima članova njegove porodice jer se na pedesetak metara nalazila grupa vojnika.⁸⁷⁷

323. Reshit Salihi je izjavio da su on i njegova porodica ostali u šumi sledeća tri dana i da je četvrtog dana ujutro pešice stigla jedna grupa od 40 policajaca.⁸⁷⁸ Bili su odeveni u plave maskirne uniforme, s belim trakama na rukavu i tamnoplavim ili zelenim maramama na glavama.⁸⁷⁹ Bili su naoružani jurišnim puškama.⁸⁸⁰ Kad su počeli da pucaju u vazduh iz svojih pušaka, Salihi je odlučio da izvede porodicu s mesta na rubu šume. Tamo je tada već bilo mnoštvo ljudi.⁸⁸¹ Policajci su im naredili da se podele u dve grupe i razdvojili žene i decu od muškaraca. Zatim su policajci počeli da pretresaju ljude i tražili da predaju dragocenosti, novac i lične isprave. Pretili su da će pucati u svakog ko pokuša da sakrije bilo kakve isprave. "Srbi" su potom sve lične isprave bacili na gomilu i spalili ih.⁸⁸² Lukićeva odbrana tvrdi da uniforme koje je opisao Salihi ne odgovaraju uniformama koje je policija tada koristila.⁸⁸³ Međutim, Veće podseća da je policija koja je bila

⁸⁷⁵ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 4; v. takođe dok. pr. br. IC60 (Fotografija koja prikazuje kuću Agima Jeminija u Celini); Agim Jemini, T. 4238–4239 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁷⁶ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 4.

⁸⁷⁷ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5.

⁸⁷⁸ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3, T. 4206 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁷⁹ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 30. januara 2002. godine), str. 2, T. 4206 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁸⁰ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3.

⁸⁸¹ Reshit Salihi, T. 4220, 4223 (28. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3.

⁸⁸² Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 3–4.

⁸⁸³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 849; v. takođe Pavkovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 375.

aktivna u toj opštini povremeno nosila trake raznih boja, uključujući belu.⁸⁸⁴ Veće ne isključuje mogućnost da su s policijom bili pripadnici drugih neregularnih snaga.

324. Salihi je posvedočio da su jednog stanovnika sela, koji se zvao Agim Ramadani (starog otprilike 22 godine), pretresli i primorali ga da se skine do pojasa. Trojica policajaca su ga odvela na oko 50 metra odatle i jedan od njih mu je iz puške ispalio tri metka u glavu i ubio ga.⁸⁸⁵ Muškarcima je potom naređeno da stave ruke na potiljak. Obe grupe su postrojili u redove po dvoje i sproveli ih nazad u selo pod pretnjom oružja. Dok su tako hodali, neke ljude su udarali nogama i kundacima pušaka. U selu su predati drugoj grupi policajaca koji su bili odeveni u iste plave maskirne uniforme i imali tamnozeleno marame na glavama.⁸⁸⁶ Ti policajci su ih sproveli do glavnog puta koji povezuje Đakovicu i Prizren i naterali ih da krenu pešice ka Prizrenu, takođe pod pretnjom vatrenog oružja.⁸⁸⁷

325. Nakon što su hodali oko 30 minuta, grupa je zaustavljena na šest sati. Svo vreme su držali uperene puške u njih. Policajci su nastavili da traže novac i da ih udaraju.⁸⁸⁸ Otprilike u 16:00 časova naredili su im da se ukrcaju u pristigle kamione.⁸⁸⁹ Kamionima su odvezeni u Žur, gde im je naređeno da izađu i da krenu pešice u Albaniju. To veče Saliji je proveo u logoru u Kukesu, gde je uspeo da pronađe svoju ženu i dve ćerke; sutradan su on i njegova uža porodica odvedeni u izbeglički logor u Tirani.⁸⁹⁰

b. Tela u Celini

326. Agim Jemini je posvedočio da se dva dana nakon što je pobjegao u Zrze, vratio u Celinu.⁸⁹¹ Preko dana, dok se skrivao po poljima mogao je da vidi kako policajci u plavim uniformama,

⁸⁸⁴ V., na primer, Isuf Zhuniqi, T. 4126 (27. septembar 2006. godine); Mehmet Krasniqi, T. 4393–4394 (29. septembar 2006. godine); svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 20; svedok K73, T. 3306–3307 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁸⁸⁵ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 4.

⁸⁸⁶ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 4 (gde je posvedočio da su policajci bili odeveni u iste plave maskirne uniforme), dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 30. januara 2002. godine), str. 2 (gde je posvedočio da su policajci na glavama imali tamnozeleno marame, a ne plave beretke).

⁸⁸⁷ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 4.

⁸⁸⁸ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 4.

⁸⁸⁹ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 4, T. 4222–4223 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁹⁰ Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 4, T. 4222–4223 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁹¹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2338 (Dodatak izjavi svedoka od 3. juna 2002. godine), T. 4266 (28. septembar 2006. godine).

zajedno s “Ciganima” odnose tela. Pokupili su bar 20-30 tela, uključujući tela Jeminijevih pobijenih rođaka.⁸⁹²

327. Sabri Popaj, kosovski Albanac koji je živio u Beloj Crkvi, posvedočio je da je 29. marta 1999. godine s Nazimom Rexhepijem otišao u Celinu da vidi da li je ubijen neko od njegovih rođaka. Otišli su do kuće Naima Rexhepija, gde su pronašli tela pet ljudi koji su svi bili rođaci Nazima Rexhepija: Naim Rexhepi, Dergut Rexhepi, Isa Rexhepi, Hysni (čije prezime Sabri Popaj ne zna) i Adem Berisha iz Bele Crkve. Kuća je bila spaljena.⁸⁹³

328. Sabri Popaj i Nazim Rexhepi otišli su do jedne druge kuće, udaljene stotinak metara, čiji je vlasnik bio Njazi Rexhepi, i u njoj su pronašli 13 tela ljudi koji su bili najpre pogubljeni, a potom spaljeni. Samo dva tela su se mogla prepoznati, a to su bila tela Njazija Rexhepija i njegovog brata Devera Rexhepija.⁸⁹⁴

329. Popaj je takođe posvedočio da su u podrumu kuće izvesnog Hamze, čije prezime ne zna, pronašli tela sedam muškaraca.⁸⁹⁵ U kući čoveka po imenu “Myftar” našli su još 27 tela muškaraca, žena, devojčica i beba. Ta tela su kasnije pokopana. Popaj je posvedočio da su u bašti Jahira Rexhepija našli i tela dvojice braće; Nazim Rexhepi ih je identifikovao kao Hydajeta i Isu. Ubijeni su iz vatrenog oružja.⁸⁹⁶

330. Tokom sledećih dana, grupa od oko 22-23 muškarca, mahom iz Celine, noću je na četiri do pet sati dolazila u selo i pokopavala tela koja bi pronašla.⁸⁹⁷ Jemini je, kao tadašnji starešina Celine, bio zadužen za tu grupu ljudi.⁸⁹⁸ Popaj je posvedočio da se grupa vratila u Celinu 30. marta 1999. godine i počela da pokopava tela. Najpre su pokopali 13 tela iz garaže u kući Njazija Rexhepija i pet tela iz podruma u bašti kuće Naima Rexhepija.⁸⁹⁹

331. Popaj je posvedočio da su pronašli i pokopali ukupno 85 tela, uključujući 13 tela iz garaže i pet iz podruma. Svi ljudi su bili ubijeni iz vatrenog oružja, a neki od njih su i zapaljeni nakon što su

⁸⁹² Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5, T. 4266–4267 (28. septembar 2006. godine).

⁸⁹³ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 8–9.

⁸⁹⁴ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 9.

⁸⁹⁵ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 9.

⁸⁹⁶ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 10.

⁸⁹⁷ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5; Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 9–10.

⁸⁹⁸ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5.

⁸⁹⁹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 9.

ustreljeni. Nijedno od tela nije bilo u uniformi OVK ili imalo oružje.⁹⁰⁰ Agim Jemini je posvedočio da su pokopali oko 78 tela, od kojih je 18 bilo spaljeno.⁹⁰¹

332. I Popaj i Jemini su posvedočili da je Jemini na posebnom listu papira beležio ime, prezime i godinu rođenja svih ljudi, prema redosledu i mestu na kojem su pokopani.⁹⁰² Svaki list papira stavljao je u bocu od pola litra, koju bi pokopao zajedno s odgovarajućim telom. Svaki grob pokriven je plastičnom folijom. Uz to, većinu grobova je snimio fotoaparatom.⁹⁰³

c. Konstatacije

333. Pretresno veće napominje da su VJ i MUP u vreme goreopisanih događaja izveli akciju na području Celine. Veće ne vidi razloga za sumnju u verodostojnost veoma detaljnih i doslednih iskaza Jeminija i Salihija o događajima u Celini 25. marta 1999. godine i tokom sledećih dana. Neuverljivo je to što su Delić i Vuković u opštim crtama negirali da su njihove jedinice bile očevici bilo kojeg od događaja u selu ili da su učestvovala u njima, iako su obojica priznali da su u to vreme bile prisutne na tom području.

334. Pretresno veće konstatuje da je VJ 25. marta 1999. godine opkolio Celinu i granatirao je. Mešovite snage VJ i MUP, uključujući neregularne snage, ušle su u selo, pljačkale i palile kuće. Zbog toga su seljani iz straha pobjegli. Velik broj njih je pobjegao u šumu. Neki seljani su maltretirani i ubijeni. Veće takođe zaključuje da su pripadnici MUP otišli u šumu u kojoj su se seljani krili i odvojili muškarce od žena. Mnogi su pretučeni i oduzete su im dragocenosti i lične isprave. Muškarci su primorani da pod pretnjom vatrenog oružja odu u Prizren i policija ih je putem dodatno maltretirala. Zatim su prisiljeni da se ukrcaju u kamione koji su ih odvezli u Žur, gde im je naređeno da se iskrcaju i krenu pešice u Albaniju. Drugi, kao što je Jemini, pobjegli su iz straha.

335. Pretresno veće konstatuje da je Jemini izneo neposredne dokaze o tome da su Sadrija Jeminija, Synavere Jemini, Shaipa Jeminija, Muharrema Jeminija i Zade Jemini ubile snage koje su bile aktivne u Celini 26. marta 1999. godine. Veće je takođe saslušalo iskaze Salihija, Popaja i Jeminija o tome da su i drugi ubijeni, a da su po povratku u selo pronašli mnoga tela, od kojih su neka bila spaljena. Međutim, nema neposrednih dokaza o tome kako se te žrtve umrle.⁹⁰⁴ Pretresno veće napominje da se u Optužnici ubijanja u Celini ne stavljaju optuženima na teret kao ubistvo, ali

⁹⁰⁰ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 10, T. 5677 (1. novembar 2006. godine).

⁹⁰¹ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5.

⁹⁰² Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5; Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 10.

⁹⁰³ Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5.

⁹⁰⁴ V. takođe Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 558.

zaključuje da su dokazana ubijanja, koja uključuju dve žene, doprinela atmosferi straha stvorenoj dejstvima snaga SRJ i Srbije.

4. Bela Crkva/Bellacërka

336. Pretresnom veću je predloženo da su početkom 1999. godine u selu Bela Crkva, udaljenom nekoliko kilometara od Celine, živeli samo kosovski Albanci i da je selo imalo oko 350 kuća s otprilike 2.800 stanovnika.⁹⁰⁵

337. Član VMK Joseph Maisonneuve posvedočio je da je početkom 1999. godine bilo prisustva OVK u Beloj Crkvi.⁹⁰⁶ Međutim, kosovski Albanac Isuf Zhuniqi, zemljoradnik iz Bele Crkve, posvedočio je da tamo nikada nije bilo baze ni prisustva OVK. On se nikad nije priključio OVK i uopšte nije bio zainteresovan za to.⁹⁰⁷ Njegov mlađi brat Avni Zhuniqi, koji nije živio s njim na Kosovu, bio je pripadnik OVK otprilike godinu dana i učestvovao je u borbama.⁹⁰⁸ Sabri Popaj, takođe iz tog sela, posvedočio je da on i članovi njegove uže porodice nikada nisu bili pripadnici OVK.⁹⁰⁹ Uz to je u više navrata negirao da je u Beloj Crkvi bilo prisustva OVK.⁹¹⁰ Međutim, u svojoj pismenoj izjavi rekao je da su u selu bila trojica pripadnika OVK, koje su svi znali.⁹¹¹ Prilikom unakrsnog ispitivanja, promenio je svoj raniji iskaz i rekao da su ta trojica pripadnika OVK bila iz Drenovca, a ne iz Bele Crkve.⁹¹² U prošlosti je, kao i većina drugih ljudi u selu, davao

⁹⁰⁵ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 2, T. 4132 (27. septembar 2006. godine); Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2, T. 5691 (1. novembar 2006. godine).

⁹⁰⁶ Joseph Maisonneuve, T. 11141 (7. mart 2007).

⁹⁰⁷ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 7; v. takođe Isuf Zhuniqi, T. 4119–4120, 4122, 4124, 4129–4131 (27. septembar 2006. godine).

⁹⁰⁸ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 7.

⁹⁰⁹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2, T. 5714 (2. novembar 2006. godine).

⁹¹⁰ Sabri Popaj, T. 5694–5698 (1. novembra 2006. godine), 5735 (2. novembar 2006. godine); v. takođe Sabri Popaj, T. 5743–5744, 5746, 5773–5775 (2. novembar 2006. godine).

⁹¹¹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2, T. 5742–5744 (2. novembar 2006. godine).

⁹¹² Sabri Popaj, T. 5694–5698 (1. novembar 2006. godine).

novac i hranu za OVK.⁹¹³ Popaj je takođe posvedočio da zna da je OVK imao položaje u selima Retimlje i Drenovac.⁹¹⁴

338. Kako je već konstatovano, Pretresno veće sa skepsom gleda na uopštena negiranja mnogih svedoka kosovskih Albanaca u vezi s aktivnostima OVK u blizini njihovih kuća. Veće konstatuje da su iskazi Zhuniqija i Popaja primeri okolišanja u vezi s OVK, za koji je očigledno da je imao veze s područjem Bele Crkve.⁹¹⁵

339. Isuf Zhuniqi je posvedočio da se u selu i njegovoj bližoj okolini nije desilo ništa značajno i da tamo nije bilo prisustva “srpskih snaga” do kraja marta 1999. godine.⁹¹⁶ Popaj je posvedočio da je nedelju dana pre 25. marta 1999. godine u Belu Crkvu u kamionima i oklopnim transporterima došlo oko 40 pripadnika MUP i VJ i da su tamo ostali do 24. marta 1999. godine uveče.⁹¹⁷ Neki su imali svetloplave policijske uniforme, dok su drugi bili u maskirnim vojnim uniformama.⁹¹⁸

340. Po dolasku, počeli su da kopaju rovove/bunkere na brdu iznad sela i tamo su postavili par protivavionskih topova.⁹¹⁹ Zauzeli su obližnju kuću Nahita Fetoshija i naterali njega i 38 članova njegove porodice da odu.⁹²⁰ Dana 24. marta 1999. godine Popaj je video mnogo pokreta i aktivnosti VJ i MUP; njihovi kamioni i oklopna vozila saobraćali su između sela Zrze, udaljenog dva kilometra od Bele Crkve, i Orahovca.⁹²¹ Božidar Delić, koji je u svom svedočenju rekao da je Bela Crkva bila “terorističko” uporište, negirao je da je bilo ikakvih vojnih položaja u blizini tog sela. Izjavio je takođe da nije bilo potrebe da se tamo kopaju rovovi ni da tamo bude vojnih položaja.⁹²²

a. Napad na Belu Crkvu 25. marta 1999. godine

⁹¹³ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2; v. takođe Sabri Popaj, T. 5714 (2. novembar 2006. godine).

⁹¹⁴ Sabri Popaj, T. 5699 (1. novembar 2006. godine), 5735 (2. novembar 2006. godine).

⁹¹⁵ V. takođe Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 386, 559.

⁹¹⁶ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 2, T. 4124 (27. septembar 2006. godine).

⁹¹⁷ Sabri Popaj, T. 5653 (1. novembar 2006. godine), T. 5759–5761 (2. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2.

⁹¹⁸ Sabri Popaj, T. 5653 (1. novembar 2006. godine).

⁹¹⁹ Sabri Popaj, T. 5653 (1. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2.

⁹²⁰ Sabri Popaj, T. 5653 (1. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine).

⁹²¹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 2.

⁹²² Božidar Delić, T. 19355 (29. novembar 2007), 19724 (6. decembar 2007).

341. Dana 25. marta 1999. godine u ranim jutarnjim časovima i Zhuniqi i Popaj su videli da tenkovi VJ ulaze u Belu Crkvu.⁹²³ Dva tenka su se odvezla u školsko dvorište i tamo ostala do 4. maja. Tri tenka su otišla ka džamiji i nastavila u pravcu brda iznad Celine, gde su zauzeli položaje.⁹²⁴ U 04:00 časa, VJ i MUP su “otvorili vatru” u pravcu sela iz bunkera na tom brdu.⁹²⁵ Popaj je posvedočio da je tu pucnjavu shvatio kao upozorenje da napuste svoje kuće i selo.⁹²⁶ Video je da “srpske snage” stižu na prilaze selu i pale kuće benzinom i bacačima plamena.⁹²⁷ Tog istog jutra snage policije počele su da pale celo selo.⁹²⁸

342. Kad su čuli pucnjavu, seljani su pobjegli. Popaj je ispratio svoju porodicu sve do seoske škole, a zatim se vratio kući.⁹²⁹ Zhuniqi i njegova porodica otišli su u jedno skrovište na polju na kraju sela. Mnoge njegove komšije, ukupno oko 200 ljudi, takođe su se tamo okupile. S tog položaja video je da tenkovi napuštaju selo i odlaze u pravcu Celine. Pošto su tenkovi otišli, svi su se vratili svojim kućama.⁹³⁰

343. Otprilike 15 minuta kasnije, Zhuniqi je čuo da spolja dopire pucnjava iz automatskog oružja i video plamen kako izlazi iz kuća udaljenih samo oko 200 metara od njegove. Ponovo je okupio svoju porodicu i izveo ih iz kuće.⁹³¹ Otišli su do potoka Belaja na oko 900 metara od njegove kuće, čije su obale bile strme i visoke, tako da su mogle da ih sakriju. U potoku se okupilo oko 700 seljana.⁹³² Išli su pešice otprilike jedan kilometar u pravcu Rogova, povremeno se sklanjajući od

⁹²³ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 2, T. 4100–4102, 4112 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6441; Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3, T. 5652–5653 (1. novembar 2006. godine).

⁹²⁴ Sabri Popaj, T. 5652–5653, 5692–5693, 5709 (1. novembar 2006. godine), 5712–5713, 5768–5771 (2. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. IC91 (Obeležena fotografija Bele Crkve); dok. pr. br. IC100 (Obeležena fotografija iz vazduha Bele Crkve); dok. pr. br. IC101 (Obeležena fotografija iz vazduha Bele Crkve); Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 2, T. 4100–4102, 4112 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6441–6442; dok. pr. br. IC53 (Obeležena fotografija Bele Crkve); v. takođe dok. pr. br. IC99 (Obeleženi dok. pr. br. P615, Atlas Kosova); Sabri Popaj, T. 5716–5720, 5722–5723 (2. novembar 2006. godine).

⁹²⁵ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3, T. 5720–5721 (2. novembar 2006. godine).

⁹²⁶ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3, T. 5741 (2. novembar 2006. godine).

⁹²⁷ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3, T. 5771–5772 (2. novembar 2006. godine); dok. pr. br. IC102 (Obeležena fotografija iz vazduha Bele Crkve) (na kojoj je prikazano gde su srpske snage ušle u selo i počele da pale kuće).

⁹²⁸ Sabri Popaj, T. 5654 (1. novembar 2006. godine).

⁹²⁹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3.

⁹³⁰ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 2; Isuf Zhuniqi, T. 4112 (27. septembar 2006. godine).

⁹³¹ Isuf Zhuniqi, T. 4111–4112 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6450–6451.

⁹³² Svedok je naizmenično koristio izraze “reka” i “potok” kada je govorio o reci Belaji. V. Isuf Zhuniqi, T. 4102 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 3.

snajperista koji su izgleda nišani u njihovom pravcu. Dok su išli, čuli su da iz sela dopiru zvuci mitraljeske vatre i eksplozija.⁹³³

344. Popaj se vratio u svoju kuću da nahrani krave i tada je čuo zapomaganje iz potoka Belaja.⁹³⁴ Otišao je da vidi šta se dešava i tamo našao 14 osoba, od kojih su njih šest bili članovi porodice Zhuniqi, odnosno Clirim Zhuniqi, Lumturie Zhuniqi, njihove dve kćerke i dva sina. Tamo je bilo još i osam članova porodice Spahiu iz Opteruše.⁹³⁵ Popaj im je pomogao da pregaze potok i ispratio ih idući duž potoka u pravcu Rogova. Posle otprilike 600 metara, oni su rekli da žele da se odmore, pa je on krenuo nazad ka svojoj kući.⁹³⁶

345. Na putu do kuće, Popaj je čuo hlice iz snajpera u brdima. Legao je na zemlju, otpuzao oko 100 metara i sakrio se u jednoj rupi. S tog mesta je video 12 policajaca na istoj strani potoka na kojoj je i on bio i još mnogo policajaca s druge strane, koji su dolazili iz pravca Rogova. Pucali su u vazduh i u pravcu potoka. Bili su u “različitim uniformama, plavim i vojnim maskirnim”.⁹³⁷ Većina je oko čela imala vezane trake u boji ili poveze. Svi su imali bele plastične rukavice koje su tesno prijanjale uz ruke, iste kakve koriste lekari.⁹³⁸ Popaj je izjavio da su policajci imali maskirne uniforme “zelene” boje, ali je i za plavu zavesu u sudnici rekao da je “zelena”.⁹³⁹ Pretresno veće konstatuje tu nepodudarnost, no zaključuje da može da se osloni na Popajevu identifikaciju te grupe kao pripadnika policije. U vezi s tim, Veće takođe uzima u obzir potkrepljujuće svedočenje Isufa Zhuniqija (vidi dole).

346. S mesta na kojem se krio, udaljenog oko 120 metara, Popaj je video da se policajci približavaju onoj grupi od 14 osoba kojima je pomogao.⁹⁴⁰ Čuo je da kako policajci viču na njih: “Jebaćemo vam mater” i “Tražite sada da vam NATO pomogne”. Zatim su na te ljude otvorili

⁹³³ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 2–3, T. 4102–4103, 4113–4114 (27. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC54 (Fotografija reke Belaja s mestima na kojima su se krili seljani i na kojima su bili policajci); dok. pr. br. IC55 (Fotografija sela Bela Crkva i reke Belaja na kojoj su obeleženi potok i kanal za navodnjavanje).

⁹³⁴ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3, T. 5662–5663 (1. novembar 2006. godine); dok. pr. br. IC92 (Obeležena fotografija Bele Crkve).

⁹³⁵ Porodica Spahiu je boravila kod Zhuniqijeve porodice od kada su njihovo selo “Srbi” razorili u julu 1998. godine. Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3.

⁹³⁶ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3.

⁹³⁷ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3, T. 5753 (2. novembar 2006. godine). Prilikom dodatnog ispitivanja, on je izjavio da je koristio izraz “pripadnici paravojnih snaga” za lica koja su ubijala i streljala nevine ljude i decu. Pored toga, izjavio je da su muškarci koje je video da streljaju 74 osobe bili “u sastavu zvanične policije”. T. 5765–5767 (2. novembar 2006. godine) (naglasak dodat).

⁹³⁸ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3, T. 5657 (1. novembar 2006. godine).

⁹³⁹ Sabri Popaj, T. 5657 (1. novembar 2006. godine), T. 5727 (2. novembar 2006. godine); v. takođe Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), para. 837.

⁹⁴⁰ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 3–4, T. 5655 (1. novembar 2006. godine), 5737 (2. novembar 2006. godine).

vatru iz automata. Policajci s druge strane potoka takođe su im se priključili. Pucnjava je trajala najviše oko minut. Onda su policajci nastavili da idu duž potoka.⁹⁴¹

347. Sabri Popaj je nastavio da posmatra policajce dok su hodali. Ubrzo je video da su policajci na drugoj strani potoka pronašli jednog starca koji je pokušavao da se sakrije. To je bilo na oko 200 metara od mesta na kojem se on nalazio. Čuo je kratak rafal iz automatskog oružja i policajci su posle toga nastavili ka malom železničkom mostu preko potoka. Policajci koji su bili na istoj strani potoka kao i on prešli su preko mosta na drugu stranu i nastavili u pravcu glavnog puta od Prizrena do Đakovice. Napustio je potom mesto na kojem se krio i otišao tamo gde je video da su pucali na grupu od 14 ljudi. Na njihovim telima i odeći bilo je mnogo krvi, a na telima rupe od metaka. Krenuo je dalje svojom stranom potoka dok na drugoj strani nije ugledao telo Halima Fetoshija, seljanina iz Bele Crkve, starog 66 godina.⁹⁴² Pretresno veće napominje da ta žrtva nije navedena u Prilogu B Optužnice.⁹⁴³

348. Isuf Zhuniqi je potvrdio delove svedočenja koje je dao Popaj i posvedočio da su, ubrzo pošto su napustili selo i krenuli peške potokom Belaja ka Rogovu, on i njegova porodica došli do železničkog mosta. Sklonili su se ispod ili iza mosta, u kanalu za navodnjavanje, i tamo ostali nekoliko sati.⁹⁴⁴ Otprilike u 09:30 časova, Zhuniqi je video da prema njima ide odred od 16 policajaca duž obe strane potoka, krećući se u pravcu mosta.⁹⁴⁵ Prepoznao je jednog od policajaca, koga je ranije video da obavlja redovnu patrolu u Orahovcu.⁹⁴⁶ Policajci su bili su zelenkastoplavim maskirnim uniformama, s oznakama na rukavima. Svi su imali bele trake na mišicama, nosili su zelenkaste šlemove, bili su naoružani jurišnim puškama AK47, a o pojasu su nosili dugačke noževe. Neki od njih su imali i pištolje.⁹⁴⁷ Na osnovu opisa koje su dali i Popaj i Zhuniqi, Pretresno

⁹⁴¹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4, T. 5655–5656 (1. novembar 2006. godine).

⁹⁴² Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4.

⁹⁴³ Sabri Popaj, T. 5656, 5687 (1. novembar 2006. godine).

⁹⁴⁴ Isuf Zhuniqi, T. 4102–4103, 4114 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. IC54 (Fotografija reke Belaja s mestima na kojima su se krili seljani i na kojima su bili policajci); dok. pr. br. IC55 (Fotografija sela Bela Crkva i reke Belaja na kojoj su obeleženi potok i kanal za navodnjavanje); dok. pr. br. IC56 (Fotografija kanala za navodnjavanje kod reke Belaja).

⁹⁴⁵ Isuf Zhuniqi, T. 4102, 4125 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. IC54 (Fotografija reke Belaja s mestima na kojima su se krili seljani i na kojima su bili policajci).

⁹⁴⁶ Isuf Zhuniqi, T. 4107, 4124–4125 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 3; v. takođe Isuf Zhuniqi, T. 4133–4134 (27. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2335 (Odgovori na zahtev tužilaštva za pomoć u vezi s licima koja su možda služila u VJ ili MUP i licima koja su imala status rezervista MUP, 31. jul 2006. godine), str. 4, zahtev br. 1105.

⁹⁴⁷ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 3, T. 4106–4107, 4126–4128 (27. septembar 2006. godine).

veće je ubeđeno da su to bili pripadnici MUP i, kako stoji gore u tekstu, ne prihvata tvrdnju Lukićeve odbrane da policajci tada nisu nosili trake oko mišica.⁹⁴⁸

349. Dok su policajci išli prema njima, Zhuniqi je primetio da jedna grupa ljudi iz dve porodice i dalje ide niz potok. Ti ljudi još nisu bili stigli do zaklona ispod železničkog mosta. Policajci su bili upravo iza te grupe ljudi kada je jedan povikao: “Pucaj!” Trojica policajaca su onda otvorila vatru iz jurišnih pušaka. Na licu mesta su ubijeni Clirim Zhuniqi (rođak Isufa Zhuniqija, otprilike istih godina kao i on), njegova žena Lumnie Zhuniqi, ćerka Dardane (osam godina), sin Dardan (šest godina), još jedan sin (četiri godine) i svi članovi porodice Xhemala Spahiua: Xhemal, njegova žena, još jedna žena i četiri mala deteta. Zhuniqi je mnogo kasnije saznao da je jedino Clirimov dvogodišnji sin preživeo taj događaj. Dok je trajala pucnjava, hici su ispaljivani i na obe strane mosta, zbog čega niko iz glavne grupe ljudi s kojima se Zhuniqi krio nije mogao da pobjegne.⁹⁴⁹

350. Policajci su se onda podelili u dve grupe i zauzeli ležeći položaj za otvaranje vatre na obe obale potoka. Jedan od njih je naredio svima koji su se krili sa Zhuniqijem da stave ruke na potiljak i da izađu iz potoka i stanu na železnički most. Naredio im je da se podele u tri grupe, i to da u jednoj na mostu budu žene i deca, a da u druge dve budu svi muškarci koji je trebalo da stoje na zemlji s obe strane mosta i potoka. Muškarcima su onda naredili da se skinu i ostanu samo u donjem vešu.⁹⁵⁰

351. Policajac koga je Zhuniqi znao iz Orahovca uzeo mu je pasoš iz jakne i rekao mu “da sad mo[že] da bude[] mrtav, kao i to da za [njega] više nema života na Kosovu.”⁹⁵¹ Policajac je iscepao Zhuniqijev pasoš, ličnu kartu i vozačku dozvolu i iz jakne mu uzeo 1.200 nemačkih maraka. Isto su doživeli i drugi muškarci, kojima su takođe naredili da skinu lančiće, satove i prstenje i predaju ih policajcima. Glavni među policajcima tada im je naredio da se obuku i da formiraju jednu grupu. Ženama i deci je rekao da idu duž železničke pruge u pravcu Zrza. Nisim Popaj, lekar iz Bele Crkve, razgovarao je s glavnim među policajcima i rekao da su oni obični zemljoradnici, a ne pripadnici OVK. Kao odgovor na to, glavni među policajcima pucao je u njega i ubio ga. Zatim je

⁹⁴⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), para. 832. V., na primer, Reshit Salih, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 30. januara 2002. godine), str. 2–3, T. 4206 (28. septembar 2006. godine); Mehmet Krasniqi, T. 4393–4394 (29. septembar 2006. godine); K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 20; K73, T. 3306–3307 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁹⁴⁹ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6455; v. takođe dok. pr. br. P94 (Fotografije lica ubijenih u Beloj Crkvi snimljene pre sukoba).

⁹⁵⁰ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 3–4.

⁹⁵¹ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 4; v. takođe Isuf Zhuniqi, T. 4105 (27. septembar 2006. godine).

uperio pušku u lekarevog sinovca Shendeta Popaja, ispalio mu hitac u glavu i takođe ga ubio na licu mesta.⁹⁵²

352. Muškarcima u Zhuniqijevoj grupi, kojih je bilo otprilike 65, naredili su da ponovo siđu u potok, a policajcima je tada naređeno da otvore vatru. Svi policajci su otvorili vatru iz svojih automatskih pušaka. Zhuniqi je pogođen u rame i pao je, a na njega su pali drugi muškarci. On je uspeo da ostane svestan, ali je ležao mirno i pretvarao se da je mrtav. Pucnjava je trajala oko pet minuta, a onda je Zhuniqi nekoliko puta čuo kako neko kaže: “Ovaj još diše” i svaki put posle toga čuo je po jedan pucanj. Nešto kasnije čuo je da neko kaže: “E, pa, sad su svi mrtvi. Idemo.”⁹⁵³ Pošto je tamo ležao još 20 minuta, kada je bio siguran da su policajci otišli, ustao je.⁹⁵⁴ Pogledao je okolo i identifikovao ukupno 41 ubijenog čoveka.⁹⁵⁵ Pored toga, u potoku je bilo još 11 mrtvih muškaraca čijih imena se nije sećao.⁹⁵⁶

353. Zhuniqi je lica na fotografijama koje su mu pokazane u sudnici identifikovao kao ljude koji su ubijeni u Beloj Crkvi u tom incidentu.⁹⁵⁷ Lica na fotografijama mahom se podudaraju s licima pomenutim u njegovoj izjavi svedoka. Imena dva lica na fotografijama, Rustema Halita Popaja i Dhurate Qlirime Zhuniqi, ne pominju se u izjavi svedoka. Međutim, Zhuniqi je priznao da njegov spisak nije definitivn jer je u potoku ležalo jedanaest mrtvih muškaraca koje nije prepoznao. Ipak, Dhurata Qlirim Zhuniqi, devetogodišnja devojčica, nije mogla da bude jedna od tih jedanaest muškaraca.

354. Zhuniqijev iskaz o ubijanju grupe muškaraca u potoku Belaja potkrepio je Popaj, koji je posvedočio da je, nakon što je video leševe članova dve porodice i leš Halima Fetoshija, ugledao kako se na železničkom mostu, koji je bio udaljen oko 200 metara od njega, pojavilo šest-sedam policajaca.⁹⁵⁸ Kroz dvogled je video da je tih šest-sedam policajaca na mostu okupilo otprilike 40 muškaraca i da su na njih uperili puške.⁹⁵⁹ Popaj je među tim muškarcima prepoznao svog starijeg sina Shendeta Popaja. Njegova žena mu je kasnije rekla da su tamo bili i njegov drugi sin, dva brata

⁹⁵² Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 4.

⁹⁵³ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 4.

⁹⁵⁴ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 4–5.

⁹⁵⁵ V. Dodatak A.

⁹⁵⁶ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 5–6.

⁹⁵⁷ Isuf Zhuniqi, T. 4104 (27. septembar 2006. godine); P94 (Fotografije lica ubijenih u Beloj Crkvi snimljene pre sukoba).

⁹⁵⁸ Sabri Popaj, T. 5658, 5662 (1. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4; v. takođe dok. pr. br. IC91 (Obeležena fotografija Bele Crkve); dok. pr. br. IC92 (Obeležena fotografija Bele Crkve).

⁹⁵⁹ Sabri Popaj, T. 5662–5664, (1. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4; v. takođe dok. pr. br. IC93 (Obeležena fotografija Bele Crkve).

i sinovac.⁹⁶⁰ Policajci su ih pretresli i oduzeli im stvari od vrednosti i isprave. Nekim muškarcima su takođe skinuli jakne, bacili ih na gomilu na obali reke i zapalili ih. Posle toga su policajci otvorili vatru iz automatskog oružja na te ljude.⁹⁶¹ Popaj je rekao da s mesta na kojem je bio nije mogao videti da li su muškarci ubijeni, ali da je čuo pušćanu paljbu.⁹⁶² Neki od onih koji su pogođeni pomerili su se i policajci su ponovo otvorili vatru na nekoliko sekundi.⁹⁶³

355. Posle tog incidenta, policajci su se odmah udaljili. Išli su uz mali kanal koji se udaljavao od potoka, u pravcu Celine. Posle otprilike pet minuta, Popaj je ponovo čuo pucnjavu iz automatskog oružja, ali nije video šta se dogodilo jer je to bilo van njegovog vidokruga.⁹⁶⁴ Međutim, kako se objašnjava dole u tekstu, kasnije je otkrio da je tamo ubijeno šestoro ljudi i našao njihove leševe kako leže na udaljenosti od oko 85 metara od mesta na kojem je pobijena ona veća grupa.⁹⁶⁵

356. Popaj se priključio svojoj ženi i roditeljima na železničkoj pruzi otprilike 40 metara od mosta i oko 120 metara od mesta streljanja.⁹⁶⁶ Kao što se kaže gore u tekstu, njegova žena mu je rekla da su, pored njegovog sina Shendeta, među muškarcima čije je ubijanje video bili i drugi članovi njegove porodice: njegov drugi sin Agon (14 godina), dva brata Nazmi (43 godine) i Nesim (34 godine) i sin njegovog brata, Remzi.⁹⁶⁷

357. Dok su išli u Zrze, Popajeva žena je odlučila da se vrati do potoka. Kad se otprilike 20 minuta kasnije ponovo pridružila Popaju i njegovim roditeljima, rekla im je da je devet muškaraca preživelo streljanje, i to Alban Popaj, Hysni Popaj, Feim Popaj, Defrim Zhuniqi, Sefer Popaj, Sezai Zhuniqi, Agron Zhuniqi, (ime nepoznato) Zhuniqi (od oca Eshrefa) i Shukri Gashi.⁹⁶⁸ Sa ženom i roditeljima, Popaj je pešice otišao u Zrze, gde su videli da su stigli i druge žene, deca i starci. Kada su seljanima rekli šta se desilo kod potoka, jedna grupa se traktorom s prikolicom vratila na to mesto i dovezla preživеле nazad u Zrze.⁹⁶⁹

⁹⁶⁰ Sabri Popaj, T. 5663 (1. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4–5.

⁹⁶¹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4.

⁹⁶² Sabri Popaj, T. 5665 (1. novembar 2006. godine).

⁹⁶³ Sabri Popaj, T. 5663–5665 (1. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4.

⁹⁶⁴ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4.

⁹⁶⁵ Sabri Popaj, T. 5661–5662, 5673–5674 (1. novembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC92 (Obeležena fotografija Bele Crkve); dok. pr. br. IC95 (Obeležena fotografija mosta na Belaji).

⁹⁶⁶ Sabri Popaj, T. 5664 (1. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4–5; v. takođe dok. pr. br. IC93 (Obeležena fotografija Bele Crkve).

⁹⁶⁷ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 5, T. 5739 (2. novembar 2006. godine).

⁹⁶⁸ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 5.

⁹⁶⁹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 5, T. 5666–5667, 5669 (1. novembar 2006. godine).

358. Sefer Zhuniqi i Zenel Popaj su 25. marta 1999. godine oko 17:00 časova došli u kuću u Zrzama u kojoj je boravio Sabri Popaj i rekli mu da su na mestu prvog incidenta ubijanja kojem je bio očevidac našli jednog dvogodišnjeg dečaka.⁹⁷⁰ Od preživelih dovedenih u Zrze, ubrzo posle toga preminula su dvojica – Hysni Popaj i Alban Popaj.⁹⁷¹

359. Potkrepljujući te iskaze o ubijanju, Agim Jemini je posvedočio da je, kada je 26. marta 1999. godine iz Celine pobegao u Zrze, prošao pored mesta ubistva kod Bele Crkve, u koritu reke blizu železničke pruge, gde je video velik broj mrtvih ljudi iz Bele Crkve u civilnoj odeći; Jemini je video ukupno oko 40 leševa.⁹⁷²

360. Dana 26. marta 1999. godine, Sabri Popaj se vratio u svoju kuću u nameri da pusti stoku u polje. Njegova kuća i kuća njegovih roditelja bile su potpuno uništene u požaru, a sve kuće u njegovom porodičnom kompleksu opljačkane.⁹⁷³ Pucnjava u selu trajala je tokom celog meseca. U tom periodu, “srpske snage” su ulazile u kuće i pljačkale ih; spalile su sve kuće u selu.⁹⁷⁴ Svedok je izjavio da u selu u periodu od 25. marta do 2. aprila 1999. godine nije bilo borbi između OVK i “srpskih snaga”.⁹⁷⁵

361. Vlatko Vuković i svedok SD1 su izjavili da u to vreme nisu ni čuli ni videli ništa u vezi s ubijanjem civila kosovskih Albanaca u potoku kod železničkog mosta. Vuković je zapravo rekao da je ubeđen da se tako nešto nije desilo jer je tada bio na tom području.⁹⁷⁶

362. Kada je Zhuniqijevo i Popajevo svedočenje predloženo Božidaru Deliću, on je posvedočio da njegove snage nisu opkolile Belu Crkvu 25. marta 1999. godine. Osetio je za potrebno da objasni da, u vojnoj terminologiji, okružiti, opkoliti znači okružiti neku teritoriju sa svih strana, a selo Bela Crkva nikada nije bilo okruženo. Međutim, potvrdio je da su njegove snage bile prisutne na tom području i posvedočio da je 25. marta 1999. godine, oko 05:00 časova, Borbena grupa 2 iz njegove brigade prošla kroz selo iz pravca zapada na istok, do podnožja brda Amovac, gde su

⁹⁷⁰ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine), T. 5649–5650 (1. novembar 2006. godine).

⁹⁷¹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 5.

⁹⁷² Agim Jemini, dok. pr. br. P2338 (Izjava svedoka od 17. jula 1999. godine), str. 5, T. 4239–4241 (28. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC61 (Obeleženi dok. pr. br. P615, Atlas Kosova).

⁹⁷³ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 5–6, dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine).

⁹⁷⁴ Sabri Popaj, T. 5741–5742 (2. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 5–6, dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine).

⁹⁷⁵ Sabri Popaj, T. 5752 (2. novembar 2006. godine).

⁹⁷⁶ Vlatko Vuković, T. 21358 (30. januara 2008. godine); SD1, T. 20217–20218 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica).

zauzeli položaje s kojih je trebalo da napadnu Retimlje.⁹⁷⁷ Delić je dopustio da su tri tenka prošla kroz selo, ali je negirao da su ti tenkovi bili raspoređeni u školskom dvorištu u selu, kao što je izjavio Popaj.⁹⁷⁸ Delić je, pored toga, ustvrdio da vojska nije koristila bacače plamena od Drugog svetskog rata.⁹⁷⁹ Delić je takođe posvedočio da je njegova jedinica pratila 23. odred PJP koji se kretao kroz selo Bela Crkva ka Celini.⁹⁸⁰ Delić je i sam prošao kroz Belu Crkva 25. marta 1999. godine ujutru, video komandanta koji mu je bio podređen, a zatim nastavio ka lokaciji koju je izabrao za svoje komandno mesto tokom borbenih dejstava od 25. do 28. marta.⁹⁸¹ Prolazio je kroz selo posle 25. marta sve do početka aprila, a zatim ponovo u maju 1999. godine, i nije primetio da je tamo načinjena bilo kakva šteta.⁹⁸²

363. Vuković je potvrdio da je Borbena grupa 2 prošla kroz selo 25. marta i da u njemu nije bilo civila.⁹⁸³ On je takođe potvrdio da se sastao s Delićem pre nego što je prošao kroz selo.⁹⁸⁴ Vuković je izjavio da je kroz selo prošao s oko 120 ljudi, tri borbena vozila s tri topa kalibra 30 milimetara, od kojih su dva bili pokretni topovi montirani na vozila, kao i s četiri-pet motornih vozila koja je trebalo da zauzmu liniju blokade izvan sela.⁹⁸⁵ Delić, Vuković i svedok SD1 negirali su da su snage VJ preduzimale bilo kakva dejstva u samom selu u tom periodu. Selo je bilo mirno.⁹⁸⁶

364. Suprotno onome što stoji u zapovesti 549. brigade i Ratnom dnevniku 2. motorizovanog bataljona u vezi s tom akcijom, Vuković je posvedočio da njegove jedinice nisu imale borbene

⁹⁷⁷ Božidar Delić, T. 19354–19355, 19358–19359 (29. novembar 2007), 19475–19476 (4. decembar 2007); dok. pr. br. IC150 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe svedok SD1, T. 20188–20189 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica).

⁹⁷⁸ Božidar Delić, T. 19356 (29. novembar 2007).

⁹⁷⁹ Božidar Delić, T. 19356 (29. novembar 2007).

⁹⁸⁰ Božidar Delić, T. 19474–19476 (4. decembar 2007); dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. IC154 (Karta koju je obeležio Božidar Delić).

⁹⁸¹ Božidar Delić, T. 19354–19355, 19358–19359 (29. novembar 2007), 19475–19476 (4. decembar 2007); dok. pr. br. IC150 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe svedok SD1, T. 20188–20189 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica). Ali, v. Vlatko Vuković, T. 21371–21373, 21380–21381 (30. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), para. 21.

⁹⁸² Božidar Delić, T. 19623 (5. decembar 2007).

⁹⁸³ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), para. 22, T. 21379–21380 (30. januar 2008. godine).

⁹⁸⁴ Vlatko Vuković, T. 21372–21373 (30. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 21; v. takođe dok. pr. br. IC175 (Karta koju je obeležio Vlatko Vuković); dok. pr. br. IC176 (Karta koju je obeležio Vlatko Vuković).

⁹⁸⁵ Vlatko Vuković, T. 21381 (30. januar 2008. godine), 21459–21460 (31. januara 2008. godine); dok. pr. br. IC177 (Karta koju je obeležio Vlatko Vuković); v. takođe dok. pr. br. IC175 (Karta koju je obeležio Vlatko Vuković); dok. pr. br. IC176 (Karta koju je obeležio Vlatko Vuković); dok. pr. br. IC181 (Fotografija koju je obeležio Vlatko Vuković, na kojoj je označena maršruta kojom su išle njegove jedinice).

⁹⁸⁶ Božidar Delić, T. 19355 (29. novembar 2007), 19475, 19477 (4. decembar 2007); Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 21; svedok SD1, T. 20199, 20204 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica).

zadatke u Beloj Crkvi 25. marta 1999. godine.⁹⁸⁷ Njegov zamenik je belešku u Ratnom dnevniku “praktično prepisao” iz zapovesti.⁹⁸⁸ Kada mu je pokazan taj isti Ratni dnevnik, u kojem se kaže da su 25. marta jedinice “blokirale i očistile” sela Bela Crkva, Celina, Nogavac i deo Velike Kruše, svedok SD1 je posvedočio da je pešadija “prošla” kroz selo u borbenom poretku, bez ikakvog otpora i bez dejstava, i napustila selo.⁹⁸⁹ Objasnio je, osim toga, da se u vojnom žargonu to može okarakterisati kao “čišćenje” sela.⁹⁹⁰

365. Vuković je takođe izjavio da ga je komandir čelnog osiguranja obavestio da nisu vršili pretres sela, pošto je to već uradio 23. odred PJP.⁹⁹¹ Rekao je, pored toga, da je 2001. godine prvi put čuo za navode o zločinima počinjenim na području Bele Crkve i da su ti navodi potpuno netačni.⁹⁹²

366. Svedok SD1 je isto tako rekao da, kada su njegove jedinice prošle kroz Belu Crkvu rano ujutru 25. marta 1999. godine, nije video nikakve oštećene ili spaljene kuće, niti bilo kakve jedinice PJP; selo je bilo napušteno.⁹⁹³ Pošto je prošao kroz selo, zauzeo je položaj na jednom uzvišenju.⁹⁹⁴

b. Pokopavanje leševa

367. Sabri Popaj je posvedočio da su se on, njegova žena i komšija 26. marta uveče vratili na to mesto i položili leševe na obalu potoka. Sledećeg dana su ih umotali u neku plastičnu foliju i ćebad. Uveče su, zajedno s drugima iz Bele Crkve i Zrza, počeli da ih pokopavaju.⁹⁹⁵ Ukupno je bilo 38 leševa. Popaj se seća da je 35 tela pokopano u masovnu grobnicu udaljenu oko 20 metara od potoka, blizu mesta gde su ubijeni, kod železničkog mosta.⁹⁹⁶ Tela dvojice ljudi, Isufa Popaja i

⁹⁸⁷ Vlatko Vuković, T. 21331 (29. januar 2008. godine), 21360–21362 (30. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 23–24; dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine), par. 5.5; dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 3 (zapečaćeno).

⁹⁸⁸ Vlatko Vuković, T. 21362–21363 (30. januar 2008. godine).

⁹⁸⁹ Dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 3 (zapečaćeno); svedok SD1, T. 20220–20221, 20225–20226 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica).

⁹⁹⁰ Svedok SD1, T. 20226–20227 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica).

⁹⁹¹ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 21, T. 21357 (30. januar 2008. godine).

⁹⁹² Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 38; v. takođe dok. pr. br. 6D2, dok. pr. br. 6D1631 (Izjava svedoka od 12. aprila 2008. godine), par. 60 (zapečaćeno); dok. pr. br. 6D2, T. 25379–25380 (15. aprila 2008. godine) (zatvorena sednica); dok. pr. br. 6D614 (MUP-ov Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. godine do 20. juna 1999. godine), str. 84, par. 187.

⁹⁹³ Svedok SD1, T. 20215–20217, 20229 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica).

⁹⁹⁴ Svedok SD1, T. 20205–20206, 20209, 20212 (13. decembar 2007) (delimično zatvorena sednica); dok. pr. br. IC163 (Karta koju je obeležio svedok SD1); v. takođe dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. marta 1999. godine), par. 5.5.

⁹⁹⁵ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 6.

⁹⁹⁶ V. Sabri Popaj, T. 5673–5674 (1. novembar 2006. godine), T. 5748–5749 (2. novembar 2006. godine); dok. pr. br. IC94 (Obeležena fotografija mosta na Belaji).

Mehmeta Popaja, oca i sina, pokopana su odvojeno, par metara dalje, na zahtev članova njihove porodice.⁹⁹⁷ Hazer Popaj je takođe sahranjen odvojeno.⁹⁹⁸

368. Popaj je napisao imena otprilike 17 mrtvih na odvojenim papirićima koje je stavio u staklene bočice pored leševa. Istovremeno je napravio i spisak.⁹⁹⁹ Ukupno je ubijeno 26 članova njegove porodice.¹⁰⁰⁰

369. Popaj je takođe pomagao pri pokopavanju grupe od 13 ljudi koji su prvo ubijeni, a onda još šestorice, uključujući Sedata Popaja i Irfana Popaja. Sedat i Irfan Popaj su ležali u kanalu koji je vodio od potoka ka Celini. Popaj je s malom baterijskom lampom otišao na to mesto 28. marta oko 03:00 časa i prepoznao oba leša. Leševe ostale četvorice našao je kod jednog obližnjeg drveta.¹⁰⁰¹ Ti ljudi su bili iz Bele Crkve; sve ih je dobro poznao: Hajrulla Begu (koji je bio imam), Hysnija Zhuniqija i sinove njegovog strica, Mehdija Zhuniqija i Agima Zhuniqija. Popaj je pretpostavio da su ubijeni onda kada je čuo pucnjavu, pet minuta posle prvog ubijanja.¹⁰⁰²

370. Tih šest leševa pokopano je blizu mesta na kojem su pronađeni, oko 70 metara od masovne grobnice.¹⁰⁰³ Trinaest leševa koje je Popaj prvo video pokopano je u masovnoj grobnici na imanju Sabrija Popaja, samo nekoliko metara od potoka, takođe blizu mesta gde su ubijeni. Popaj je napravio spisak s imenima šest leševa i zapisao kojim su redosledom položeni u grobnicu. Zapisao je i njihova imena na papirićima koje je im stavio u džepove na odeći.¹⁰⁰⁴

371. Posle pokopavanja tih šest leševa, Popaj je otišao u Celinu. Tamo, u planini, naišao je na leš jednog mladića, starog oko 21-22 godine, koji se zvao Agim i čija žena je bila iz Bele Crkve. Popaj je na njegovim grudima video četiri rupe od metaka. Pokopao je taj leš na mestu na kojem je ležao oko 04:00-05:00 časova 29. marta. Ostatak dana je proveo u planini sa članovima porodice svoje žene jer se već bilo razdanilo, a "Srbi" su još bili naokolo.¹⁰⁰⁵

⁹⁹⁷ V. Sabri Popaj, T. 5673–5674 (1. novembar 2006. godine); dok. pr. br. IC94 (Obeležena fotografija mosta na Belaji).

⁹⁹⁸ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 6, i dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine).

⁹⁹⁹ V. Dodatak A.

¹⁰⁰⁰ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 7, i dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine).

¹⁰⁰¹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 7.

¹⁰⁰² Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 8; v. takođe Sabri Popaj, T. 5751–5752 (2. novembar 2006. godine).

¹⁰⁰³ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 8, T. 5674–5675 (1. novembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC95 (Obeležena fotografija mosta na Belaji).

¹⁰⁰⁴ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 8; v. Dodatak A.

¹⁰⁰⁵ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 8.

372. Otprilike krajem aprila 1999. godine Popaj je u sobi u prizemlju kuće Nuriya Kelmendija u Beloj Crkvi pronašao i leš jedne devojke od oko 21-22 godine. Od struka naviše bila je gola; na donjem delu tela nosila je pantalone na tufne. Na grudima je imala rane nanete nožem. Bila je pogođena iz vatrenog oružja u zadnji deo vrata. Imala je i ranu od metka ispod leve dojke. Sahranio ju je uz pomoć dvojice muškaraca.¹⁰⁰⁶ Kasnije je utvrđen njen identitet. To je bila Hadije Spahiu iz Orahovca.¹⁰⁰⁷ Otprilike tri dana kasnije, na polju na imanju Naita Feroshija, na putu koji vodi za Celine, pronašao je i telo žene koja se zvala Sadije Kabashi i imala oko 90 godina. Na kuku je imala ranu od metka. Sabri Popaj je pretpostavio da je ubijena iz snajpera. I nju je sahranio uz pomoć dvojice muškaraca.¹⁰⁰⁸

c. Transfer u Albaniju

373. Posle tih ubijanja, Isuf Zhuniqi je otišao u Zrze, gde je našao članove svoje uže porodice i gde mu je ukazana prva pomoć. Naredna četiri dana bio je veoma bolestan. Međutim, kada su mu rekli da je policija u blizini Zrza, ostavio je svoju porodicu u selu i otišao u planinu da se sakrije. Tamo je našao oko 40 seljana iz Bele Crkve, koji su se takođe krili. Oni su iz sela otišli drugim putem. Rekli su mu da je celo selo uništeno i da samo dve kuće nisu spaljene.¹⁰⁰⁹

374. U noći 31. marta 1999. godine, otišao je u Nogavac, gde je mnogim raseljenim licima iz drugih sela naredeno da se okupe. Dana 1. aprila vratio se u Zrze da obiđe porodicu, ali se nije usudio da tamo ostane jer je u selu bilo policije. Posle jednog sata vratio se u Nogavac. Ono što je doživeo u Nogavcu rezimirano je u nastavku Presude.

375. Sabri Popaj se vratio da živi u Beloj Crkvi u maju 1999. godine. Međutim, 13. maja je odlučio da napusti Kosovo i ode u Albaniju. U grupi od oko 85 ljudi išao je pešice u pravcu Prizrena i u 17:00 časova stigao na granični prelaz u Vrbnici (Morina). Tamo su ih ispitivali srpski graničari, koji su im tražili isprave i lična dokumenta. Samo pet ljudi ih je predalo. Graničari su te dokumente bacili u vatru pre nego što im dozvolili da pređu u Albaniju.¹⁰¹⁰

d. Forenzički dokazi

¹⁰⁰⁶ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 11–12.

¹⁰⁰⁷ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine).

¹⁰⁰⁸ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 12, dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine).

¹⁰⁰⁹ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 6.

¹⁰¹⁰ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 12, dok. pr. br. P2446 (Dopuna izjave svedoka od 5. juna 2002. godine), T. 5753 (2. novembar 2006. godine).

376. Pretresno veće je forenzičke dokaze u vezi s ubijanjima u Beloj Crkvi primilo od dr Erica Baccarda, čiji izveštaj obuhvata analizu lokacije u Beloj Crkvi i ispitivanje te lokacije od strane britanskog forenzičkog tima u kojem su bili prof. dr Peter Vanezis, šef Odseka za sudsku medicinu i nauku Univerziteta u Glasgowu, i dr Sue Black, patolog-konsultant.¹⁰¹¹ Baccardov izveštaj se zasniva na potkrepljujućoj dokumentaciji koju čine tabela identifikacije, izjave, patološka ispitivanja pokopanih posmrtnih ostataka s lokacije označene brojem BC001 i izveštaj britanskog forenzičkog tima.¹⁰¹² Prilikom *post mortem* pregleda, vršeno je fluoroskopsko snimanje, a izvršen je i spoljni pregled.¹⁰¹³

377. Lokacija u selu Bela Crkva podeljena je u sedam zona: zonu 1 predstavljala je najduža grobnica s 33 leša; zona 2 je bila manja grobnica s 3 leša; zona 3 je predstavljala čitavo područje unutar kordona, ne računajući reku; zona 4 je obuhvatala reku i rečno korito unutar kordona; zona 5 je bila grobnica otprilike 100 metara izvan kordona u kojoj je bilo šest leševa; zona 6 je bila grobnica s 13 leševa, udaljena otprilike 600 metara od reke; zona 7 je bila grobnica s jednim lešom, takođe udaljena oko 600 metara od reke.¹⁰¹⁴

378. Kako stoji u izveštaju britanskog forenzičkog tima, pre pregleda rodbina je identifikovala leševe; *post mortem* pregledi započeti su u privremenoj mrtvačnici u jednom skladištu žita u Beloj Crkvi.¹⁰¹⁵ Na primer, u izveštaju britanskog tima je izjava britanskog policajca Clivea Donnera, koji je bio u mrtvačnici sa Sabrijem Popajem, rođakom žrtava, radi identifikacije leševa.¹⁰¹⁶ U svom svedočenju, Baccard je rekao da je to bio redovan postupak identifikacije.¹⁰¹⁷

379. Od 30. juna do 3. jula 1999. godine britanski forenzički tim izvršio je 54 *post mortem* pregleda, koji su obuhvatali 42 identifikovane žrtve i 12 neidentifikovanih žrtava, kako je navedeno u Dodatku A.¹⁰¹⁸ Od 54 ekshumirane žrtve, 47 su bili muškarci (uključujući tri deteta), a žena je bilo sedam (uključujući četiri deteta).¹⁰¹⁹ U Baccardovom izveštaju se zaključuje da je više od 98 posto žrtava umrlo usled rana iz vatrenog oružja. Broj rana nanetih vatrenim oružjem kretao se od

¹⁰¹¹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 27; Eric Baccard, T. 10114–10115 (19. februar 2007. godine).

¹⁰¹² Eric Baccard, T. 10116 (19. februar 2007. godine); dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 27; v. takođe dok. pr. br. P97 (Izveštaj o ekshumaciji u vezi s Belom Crkvom).

¹⁰¹³ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 27.

¹⁰¹⁴ Dok. pr. br. P97 (Izveštaj o ekshumaciji u vezi s Belom Crkvom), *e-court*, str. 37.

¹⁰¹⁵ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 27–28.

¹⁰¹⁶ Dok. pr. br. P97 (Izveštaj o ekshumaciji u vezi s Belom Crkvom), *e-court*, str. 48–49.

¹⁰¹⁷ Eric Baccard, T. 10117–10118 (19. februar 2007. godine).

¹⁰¹⁸ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 15, 28; Eric Baccard, T. 10117 (19. februar 2007. godine).

¹⁰¹⁹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 28.

jedne do 13 po žrtvi, a velik broj žrtava zadobio je šest ili manje povreda od metaka iz vatrenog oružja.¹⁰²⁰ Većina ulaznih rana od vatrenog oružja nalazila se na prednjoj strani trupa.¹⁰²¹

e. Konstatacije

380. Veće ponovo konstatuje da su VJ i MUP u vreme gorenavedenih događaja izveli jednu akciju na području Bele Crkve. Veće prihvata vrlo detaljno i dosledno svedočenje očevidaca tih događaja, Zhuniquija i Popaja. Delić, Vuković i svedok SD1 potvrđuju prisustvo VJ i MUP u Beloj Crkvi i njenoj okolini u to vreme, ali negiraju konkretne događaje koje su opisali očevici. Zbog načelnog negiranja da su videli bilo koji događaj u selu ili učestvovali u njemu, iako priznaju da su u to vreme bili na tom području, i Delićeva i Vukovićeva pouzdanost mora se dovesti u pitanje, pa Pretresno veće, prema tome, ne može da se osloni na njihove iskaze u vezi s tim događajima. Veće stoga konstatuje da su 25. marta 1999. godine tenkovi VJ ušli u Belu Crkvu i da su snage VJ i MUP počele da pucaju na selo, nateravši stanovnike da beže. Stotine seljana pobile su duž potoka Belaja.

381. Snage MUP su u potoku ubile najmanje 10 ljudi, uključujući žene i decu, a pritom su vikali i vređali ih. Jedno dvogodišnje dete je preživelo taj incident. Odbrana nije predočila direktne dokaze koji bi objasnili smrt tih ljudi. Ubijene su sledeće žrtve: Xhemal Spahiu, Marigona Spahiu, Iliriana Spahiu, Lirim Spahiu, Qamile Spahiu, Clirim Zhuniqui, Lumnie Zhuniqui, Dardan Zhuniqui, Dardane Zhuniqui i Dhurata Zhuniqui.¹⁰²² Tužilaštvo nije dokazalo da su Fiqriqa Spahiua i Labinota Spahiua, koji se u njegovom Završnom pretresnom podnesku navode kao žrtve iz Bele Crkve, 25. marta 1999. godine ubile snage VJ ili MUP.¹⁰²³

382. Policajci su zatim naredili ostalim seljanima u koritu potoka da se podele u tri grupe, tako da u jednoj budu žene i deca, a u druge dve svi muškarci koji su stajali na obali s obe strane mosta i potoka. Policajci su naredili ženama i deci da idu u pravcu Zrza. Jedan lekar iz Bele Crkve obratio se vođi te grupe policajaca, pa su na njega pucali i ubili ga, kao i njegovog sinovca. Muškarcima su zatim oduzeli stvari od vrednosti i naterali ih da uđu u potok, gde su pobijeni iz vatrenog oružja. Pretresno veće konstatuje da su u tom incidentu ubijena najmanje 42 muškarca, i to: Abdullah Begaj, Murat Berisha, Fadil Gashi, Musa Morina, Alban Popaj, Agon Popaj, Abdullah Popaj, Bedrush Popaj, Belul Popaj, Ethem Popaj, Hazer Popaj, Hysni Popaj, Isuf Popaj, Kreshnik Popaj, Lindrit Popaj, Mehmet Popaj, Mersel Popaj, Nazmi Popaj, Nisim Popaj, Rrustem Popaj, Sahid

¹⁰²⁰ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 15, 29–30; Eric Baccard, T. 10116 (19. februar 2007. godine).

¹⁰²¹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 15, 31.

¹⁰²² V. Dodatak A.

Popaj, Shendet Popaj, Vehap Popaj, Xhavit Popaj, Abein Zhuniqi, Bajram Zhuniqi, Bilall Zhuniqi, Destan Zhuniqi, Eshref Zhuniqi, Fatos Zhuniqi, Labinot Zhuniqi, Ibrahim Zhuniqi, Kasim Zhuniqi, Muhammet Zhuniqi, Muharrem Zhuniqi, Qamil Zhuniqi, Qemal Zhuniqi, Reshit Zhuniqi, Shemsi Zhuniqi, Ardian Fetoshi, Fatimir Fetoshi i Hysni Fetoshi.¹⁰²⁴ Policajci su blizu potoka ubili još sedmoricu: Irfana Popaja, Sedata Popaja, Agima Zhuniqija, Hysnija Zhuniqija, Medija Zhuniqija, Hajrullu Begua i Halima Fetoshija.¹⁰²⁵ Shodno tome, na osnovu forenzičkih i drugih dokaza koji se odnose na događaje u Beloj Crkvi o kojima je gore bilo reči, Veće konstatuje da su snage MUP 25. marta 1999. godine na tom mestu pobile 59 ljudi.

5. Uništavanje džamija u Celini i Beloj Crkvi

383. Sabri Popaj je posvedočio da su džamije u Celini, Beloj Crkvi i Rogovu dignute u vazduh 28. marta 1999. godine, na muslimanski praznik Bajram.¹⁰²⁶ Objasnio je da su Celina i Bela Crkva udaljene samo oko kilometar i po.¹⁰²⁷ Prvo je video da je dignuta u vazduh džamija u Celini, zatim džamija u Beloj Crkvi i onda džamija u Rogovu.¹⁰²⁸ Veće je uništavanje džamije u Rogovu već razmotrilo gore u odeljku koji se odnosi na opštinu Đakovica.

a. Celina

384. Popaj je posvedočio da je 28. marta 1999. godine video da se jedan pinzgauer/landrover i jedno oklopno vozilo kreću ka džamiji u Celini. Bio je u brdima i imao dobar pogled na Celinu i njenu okolinu. Vozila su stala blizu džamije i iz njih su izašli policajci u plavim maskirnim uniformama i ušli u džamiju, gde su ostali oko jedan sat.¹⁰²⁹

385. Popaj je posvedočio da se onda začula snažna eksplozija i da je džamija bila potpuno dignuta u vazduh.¹⁰³⁰ Džamiju je na fotografiji koja mu je pokazana u sudnici identifikovao kao džamiju u Celini.¹⁰³¹

¹⁰²³ V. Dodatak A.

¹⁰²⁴ V. Dodatak A.

¹⁰²⁵ V. Dodatak A.

¹⁰²⁶ Sabri Popaj, T. 5650, 5678, 5685 (1. novembar 2006. godine).

¹⁰²⁷ Sabri Popaj, T. 5679 (1. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 11.

¹⁰²⁸ Sabri Popaj, T. 5650 (1. novembar 2006. godine).

¹⁰²⁹ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 11, T. 5685–5686 (1. novembar 2006. godine).

¹⁰³⁰ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 11, T. 5682 (1. novembar 2006. godine).

¹⁰³¹ Sabri Popaj, T. 5680 (1. novembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. P1800 (Fotografija džamije u Celini).

386. Reshit Salihi i Agim Jemini potvrdili su da je džamija u Celini uništena; međutim, oni nisu videli kada se to dogodilo. Salihi je video da je džamija uništena kada se vratio iz Albanije.¹⁰³² Jemini je bio na kraju sela kada je čuo eksploziju u kojoj je uništena džamija; eksplozija se čula na udaljenosti od oko jednog kilometra. Uveče je otišao tamo i video da je potpuno razorena.¹⁰³³

387. András Riedlmayer je, u vezi sa stanjem džamije u Celini, izjavio da je ona potpuno uništena.¹⁰³⁴ U njegovom izveštaju se kaže da je, prema tvrdnjama islamske zajednice, džamija spaljena i da su ruševine “Srbi” sravnili buldožerom.¹⁰³⁵ Riedlmayer je konstatovao da se vizuelni dokazi navedeni u izveštaju “podudaraju s” ocenom koju je dala islamska zajednica.¹⁰³⁶ Objasnio je, osim toga, da je, kada je u svom izveštaju uporedio fotografiju džamije pre njenog uništenja i katastarski list za džamiju s fotografijom uništene džamije, uspeo da identifikuje ostatke prikazane na fotografiji kao ostatke džamiji u Celini.¹⁰³⁷ Međutim, na osnovu tih fotografija nije mogao da izvede nikakve zaključke o tome da li je džamija spaljena ili dignuta u vazduh pre nego što je sravnjena buldožerom.¹⁰³⁸

388. Zajedničkom veštaku odbrane za kulturnu baštinu Branimiru Jokiću pokazane su dve različite fotografije džamije u Celini i on je rekao da, na osnovu tih fotografija, nije moguće utvrditi koji je to objekat bio i da ne može da kaže da li je na fotografijama isti objekat.¹⁰³⁹ Jokić je takođe komentarisao katastarski list koji je koristio Riedlmayer i izjavio da je džamija upisana kao “kuća” i da obično, ako je reč o džamiji ili crkvi, u registru piše “spomenik” ili “religijski objekat”.¹⁰⁴⁰ Jokić je, međutim, prihvatio da sebe ne smatra ekspertom za muslimanske verske objekte.¹⁰⁴¹

¹⁰³² Reshit Salihi, T. 4208–4209 (28. septembar 2006. godine).

¹⁰³³ Agim Jemini, T. 4242 (28. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. P1800 (Fotografija džamije u Celini).

¹⁰³⁴ Dok. pr. br. P1773 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Celini); András Riedlmayer, T. 5466 (30. oktobar 2006. godine).

¹⁰³⁵ Dok. pr. br. P1773 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Celini).

¹⁰³⁶ András Riedlmayer, T. 5560–5561 (31. oktobar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC89 (Oznaka na dok. pr. br. P1800); dok. pr. br. IC90 (Oznaka na dok. pr. br. P2445).

¹⁰³⁷ András Riedlmayer, T. 5463–5466 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2445 (Fotografija džamije u Celini); dok. pr. br. P1800 (Fotografija džamije u Celini); v. takođe dok. pr. br. P2444 (Izvod iz katastarskog registra za džamiju u Celini); dok. pr. br. IC89 (Oznaka na dok. pr. br. P1800); dok. pr. br. IC90 (Oznaka na dok. pr. br. P2445).

¹⁰³⁸ András Riedlmayer, T. 5468 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1800 (Fotografija džamije u Celini).

¹⁰³⁹ Branimir Jokić, T. 25863–25864, 25866 (22. aprila 2008. godine); v. takođe dok. pr. br. P2445 (Fotografija džamije u Celini); dok. pr. br. P1773 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Celini).

¹⁰⁴⁰ Branimir Jokić, T. 25873–25874 (23. april 2008. godine); dok. pr. br. P2444 (Izvod iz katastarskog registra za džamiju u Celini).

¹⁰⁴¹ Branimir Jokić, T. 25942–25943 (23. april 2008. godine).

389. Pretresno veće podseća na svedočenje Božidara Delića, u kojem je on negirao da su njegove snage bile u Celini 28. marta 1999. godine i da su uništile džamiju u Celini, i konstatuje da nema dokaza koji ukazuju na učešće VJ u njenom uništenju.¹⁰⁴²

390. Veće, na osnovu svedočenja Sabrija Popaja, koje su delimično potkrepili Agim Jemini, Reshit Salihi i András Riedlmayer, konstatuje da su džamiju u Celini 28. marta 1999. godine uništile snage MUP, koristeći neku vrstu eksploziva.

b. Bela Crkva

391. Popaj je takođe svedočio da je istog dana uništena džamija u Beloj Crkvi. Bio je u polju, koje je delimično na brdu, između Celine i Bele Crkve.¹⁰⁴³ Popaj je rekao da je bio na onoj padini brda koja gleda na sela kada je čuo eksploziju. Pogledao je u pravcu svog sela i video da tamo više nema džamije.¹⁰⁴⁴ Popaj je džamiju na fotografiji koja mu je pokazana u sudnici identifikovao kao džamiju u Beloj Crkvi.¹⁰⁴⁵

392. András Riedlmayer je, u vezi sa stanjem džamije u Beloj Crkvi, u svom izveštaju rekao da je ona “teško oštećena” i izneo da je “[d]žamija oštećena granatiranjem, minaret raznesen, unutrašnjost spaljena.”¹⁰⁴⁶ Riedlmayer je kazao da smatra da je džamija “teško oštećena” jer je imala višestruka oštećenja, pre svega na krovu, u unutrašnjosti i na spoljnom zidu.¹⁰⁴⁷ Koristeći fotografiju džamije u Beloj Crkvi, zaključio je, na osnovu ostataka minareta, rupe na objektu i ruševina koje su se raspadale, da je minaret raznesen eksplozivom.¹⁰⁴⁸

393. Riedlmayer je, međutim, rekao da lično nije obišao tu džamiju, već da je imao fotografije i informacije iz više izvora.¹⁰⁴⁹ Procena u njegovom izveštaju data je na osnovu tih fotografija i informacija koje je dobio iz medijskih izvora.¹⁰⁵⁰ On se u svom izveštaju takođe pozvao na

¹⁰⁴² Božidar Delić, T. 19383, 19391 (29. novembar 2007).

¹⁰⁴³ Sabri Popaj, T. 5679 (1. novembar 2006. godine), 5730 (2. novembar 2006. godine).

¹⁰⁴⁴ Sabri Popaj, T. 5679 (1. novembar 2006. godine).

¹⁰⁴⁵ Sabri Popaj, T. 5678–5679 (1. novembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC96 (Obeleženi dok. pr. br. P1792, na kojem se vidi džamija u Beloj Crkvi na kojoj nema minareta).

¹⁰⁴⁶ Dok. pr. br. P1774 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Beloj Crkvi).

¹⁰⁴⁷ András Riedlmayer, T. 5473 (30. oktobar 2006. godine).

¹⁰⁴⁸ András Riedlmayer, T. 5472–5473 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1792 (Fotografija džamije u Beloj Crkvi).

¹⁰⁴⁹ András Riedlmayer, T. 5473 (30. oktobar 2006. godine), 5563 (31. oktobar 2006. godine).

¹⁰⁵⁰ András Riedlmayer, T. 5473 (30. oktobar 2006. godine), 5563 (31. oktobar 2006. godine).

satelitske fotografije s internet stranice NATO na kojim se vidi Bela Crkva pre i posle oštećenja.¹⁰⁵¹ Na prvoj satelitskoj fotografiji snimljenoj 11. marta 1999. godine, identifikovao je džamiju, visoki minaret, veliku kupolu i nekoliko malih kupola. Na drugoj fotografiji snimljenoj 2. aprila 1999. godine, primetio je da se više ne vidi minaret.¹⁰⁵²

394. Branimir Jokić je posvedočio da nije imao pristup informacijama koje su mu bile potrebne da bi mogao da oceni Riedlmayerove zaključke u vezi s džamijom u Beloj Crkvi i da nije imao mogućnost da obiđe tu lokaciju.¹⁰⁵³

395. Delić, koji je posvedočio da je 25. marta 1999. godine prošao sa svojim snagama kroz Belu Crkvu, izjavio je da je džamija s minaretom tada bila netaknuta. On je putem iz pravca Orahovca prošao na oko 300 do 500 metara od džamije i s te daljine se minaret obično može videti. Nije mogao sa sigurnošću da kaže da li je džamija bila netaknuta kada je prolazio ostalih dana u aprilu i maju 1999. godine, pošto nije gledao da li je džamija oštećena.¹⁰⁵⁴ Delić je negirao da su njegove snage mogle da unište džamiju u Beloj Crkvi.¹⁰⁵⁵ Kada mu je pokazana fotografija sela, snimljena u junu 1999. godine, prihvatio je da tada više nije bilo minareta.¹⁰⁵⁶

396. Pretresno veće se uverilo da je džamija u Beloj Crkvi takođe dignuta u vazduh i da je, kao posledica toga, bila teško oštećena. Međutim, zbog nedostatka neposrednih dokaza u vezi s počiniocima, Veće ne može da zaključi van razumne sumnje da su džamiju oštetile snage SRJ/Srbije.

6. Mala Kruša

397. Početkom 1999. godine Mala Kruša je imala oko 70 kuća s otprilike 400 stanovnika kosovskih Albanaca i 23 kuće sa stanovnicima Srbima.¹⁰⁵⁷ Mehmet Krasniqi (ranije poznat kao Mehmet Avdyli), kosovski Albanac iz tog sela, posvedočio je da su svi stanovnici sela, osim

¹⁰⁵¹ Dok. pr. br. P1774 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Beloj Crkvi); dok. pr. br. P98 (Satelitske fotografije s internet stranice NATO na kojima se vidi džamija u Beloj Crkvi); András Riedlmayer, T. 5523 (31. oktobar 2006. godine).

¹⁰⁵² András Riedlmayer, T. 5524 (31. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P98 (Satelitske fotografije s internet stranice NATO na kojima se vidi džamija u Beloj Crkvi).

¹⁰⁵³ Branimir Jokić, T. 25938–25939 (23. april 2008. godine).

¹⁰⁵⁴ Božidar Delić, T. 19626, 19628 (5. decembar 2007), 19632–19633 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. IC155 (Fotografija koju je obeležio Božidar Delić).

¹⁰⁵⁵ Božidar Delić, T. 19391 (29. novembar 2007. godine).

¹⁰⁵⁶ Božidar Delić, T. 19632–19633 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. IC155 (Fotografija koju je obeležio Božidar Delić).

¹⁰⁵⁷ Mehmet Krasniqi, T. 4384–4385 (29. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8.

petorice ljudi, bili civili.¹⁰⁵⁸ Ta petorica su bila u OVK, ali kad god su bila kod kuće, nosila su civilnu odeću i Krasniqi ih nikada nije video da u selu nose vatreno oružje.¹⁰⁵⁹ Krasniqi je, pored toga, posvedočio da su seljani Srbi i kosovski Albanci koegzistirali u relativnoj slozi i da nikakve “srpske snage” nisu napadale selo dok nisu počeli napadi NATO.¹⁰⁶⁰

a. Operacije na području Male Kruše

398. Svedok K25, bivši policajac koji je 1998. i 1999. godine bio u 23. odredu PJP, svedočio je o koordiniranoj akciji u martu 1999. godine u opštinama Orahovac i Prizren, o kojima je gore bilo reči i u kojima je on učestvovao, konkretno u Maloj Kruši.¹⁰⁶¹

399. Snage koje su učestvovalе u akciji na području Male Kruše i Velike Kruše uključivale su PJP, lokalne rezerviste MUP i lokalne jedinice MUP, uz podršku VJ.¹⁰⁶² Konkretno, jedan tenk T-55 VJ bio je u Velikoj Kruši, a četiri oklopna vozila BOV VJ bila su raspoređena na punktovima duž puta između Male Kruše i Velike Kruše.¹⁰⁶³ Ukupna zona odgovornosti 23. odreda PJP prostirala se od Male Kruše do Zrza i od Zrza do Bele Crkve.¹⁰⁶⁴ Pripadnici jedinice svedoka K25 obavešteni su da treba da idu u Malu Krušu s ciljem da drže liniju blokade od Rogova do Male Kruše i da potisnu “teroriste” prema Mališevu. Plan je bio da se civili usmere ka Prizrenu.¹⁰⁶⁵

400. Svedok K25 je akciju koja je usledila okarakterisao kao operaciju čišćenja, što je značilo da je trebalo potisnuti OVK prema Mališevu i okupiti civilno stanovništvo prilikom izlaska iz zone operacije i prebaciti ga iza linije blokade, ka jugozapadu.¹⁰⁶⁶ VJ je želeo da uspostavi potpunu

¹⁰⁵⁸ Mehmet Krasniqi, T. 4367–4368 (29. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8, (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), *e-court*, str. 2.

¹⁰⁵⁹ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), *e-court*, str. 2.

¹⁰⁶⁰ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8.

¹⁰⁶¹ Svedok K25, T. 4656–4657 (11. oktobar 2006. godine) (delimično zatvorena sednica), T. 4706–4708 (12. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 8–19.

¹⁰⁶² Svedok K25, T. 4668–4674 (11. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 6–11.

¹⁰⁶³ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 10.

¹⁰⁶⁴ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 8, 10, T. 4669 (11. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. IC80 (Karta, dok. pr. br. P109, koju je obeležio svedok K25, na kojoj se vide položaji njegove i drugih jedinica u operacijama Orahovac–Prizren).

¹⁰⁶⁵ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 7–8.

¹⁰⁶⁶ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 8–9, 11, T. 4744 (12. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2527 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7825, 7860–7862, 7867.

kontrolu nad tim područjem.¹⁰⁶⁷ Zadatak jedinice svedoka K25 bio je da pokrije deonicu prizrenskog puta i da ga drže pod kontrolom kako bi sprečili infiltraciju OVK u svoje redove i pokupili “izbeglice” koje bi izlazile iz sela na put. “Izbeglice” je zatim trebalo da predaju lokalnom MUP. Svedok K25 je lično predao više od 5.000 muškaraca, žena i dece. Lokalni MUP je zatim odvojio muškarce od žena i dece. Za žene i decu organizovan je prevoz, dok su muškarci morali da idu pešice.¹⁰⁶⁸ SUP Prizren je bio zadužen da organizuje prevoz za te ljude, a korišćeni su civilni kamioni i autobusi.¹⁰⁶⁹

401. Svedok K25 je objasnio da u periodu od 25. do 29. marta 1999. godine nijednom nije ušao u Malu Krušu i da nije primetio ništa što bi ga upozorilo na to da je u tom selu 26. marta ubijena velika grupa muškaraca.¹⁰⁷⁰ Tokom perioda koji je proveo blizu tog sela, video je samo da gore dve ili tri kuće.¹⁰⁷¹ Nije video da bilo kakve “izbeglice” 26. marta 1999. godine dolaze iz Male Kruše.¹⁰⁷² Svedok K25 je tokom unakrsnog ispitivanja takođe potvrdio da VJ nije otvarao vatru iz svojih tenkova koji su se nalazili u Velikoj i Maloj Kruši.¹⁰⁷³

b. Napad na Malu Krušu 25. marta 1999. godine

402. Mehmet Krasniqi, koji je na Veće ostavio utisak iskrenog svedoka, posvedočio je da ga je 25. marta 1999. godine, oko 03:00 časa, probudila buka “vojnih tenkova”, oklopnih vozila, praga i teške artiljerije u Maloj Kruši. Nalazili su se duž puta Prizren–Đakovica, oko 250 metara od njegove kuće.¹⁰⁷⁴ Tog dana su svi kosovski Albanci iz sela, uključujući Krasniqija i njegovu porodicu, pobjegli u šumu na planini.¹⁰⁷⁵ Kada je počelo da se razdanjuje, tenkovi su otvorili vatru prema planini. Koristeći tešku artiljeriju, vojnici i pripadnici paravojsnih snaga pucali su iznad glava seljana u pravcu šume.¹⁰⁷⁶ To je trajalo otprilike sat vremena, a onda su počeli da spaljuju selo.¹⁰⁷⁷

¹⁰⁶⁷ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 11, dok. pr. br. P2527 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7825, 7832.

¹⁰⁶⁸ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 9, dok. pr. br. P2527 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7826, 7834.

¹⁰⁶⁹ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 12, dok. pr. br. P2527 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7826–7827.

¹⁰⁷⁰ Svedok K25, T. 4698–4702, 4711–4712 (12. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. IC83 (Karta, dok. pr. br. P99, koju je obeležio svedok K25, koja pokazuje šta je on mogao da vidi od Male Kruše iz kompleksa porodice Hajdari).

¹⁰⁷¹ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 17, T. 4698–4702 (12. oktobar 2006. godine).

¹⁰⁷² Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 17.

¹⁰⁷³ Svedok K25, T. 4717 (12. oktobar 2006. godine).

¹⁰⁷⁴ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8, T. 4372–4373, 4382–4384 (29. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC73 (Oznaka koju je Mehmet Krasniqi napravio na dok. pr. br. P99 koji sadrži fotografiju Male Kruše snimljenu iz vazduha).

¹⁰⁷⁵ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8, T. 4372–4373 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁷⁶ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), *e-court*, str. 2.

Krasniqi je video i da pripadnici MUP odvoze vozila i traktore.¹⁰⁷⁸ Lokalni seljani Srbi učestvovali su u napadu zajedno s MUP i VJ.¹⁰⁷⁹

403. Lutfi Ramadani, takođe kosovski Albanac iz Male Kruše, ostavio je na Veće utisak verodostojnog svedoka koji je dao pouzdan iskaz o događajima u svom selu krajem marta 1999. godine. On je potvrdio da su rano ujutru 25. marta 1999. godine tenkovi, prage, protivavionsko artiljerijsko oruđe i oklopna vozila opkolili selo.¹⁰⁸⁰ Iz svoje kuće, koja se nalazila na kraju sela, mogao je da osmatra put Prizren–Đakovica i video je da je bio pun tenkova i artiljerijskog oruđa.¹⁰⁸¹ Zatim su pripadnici MUP u oklopnim transporterima ušli u selo i počeli da pucaju, ulaze u kuće i pale ih.¹⁰⁸² MUP je na oklopnim transporterima imao automate iz kojih je otvorena vatra na selo.¹⁰⁸³ VJ nije koristio artiljeriju, već je “čistio” teren.¹⁰⁸⁴ Video je pripadnike snaga koji su nosili razne vrste uniformi: neki su imali crne, a neki šarene maskirne uniforme. Ramadani je objasnio da crne uniforme nisu bile potpuno crne; ipak, on ih je navodio kao crne.¹⁰⁸⁵

404. Lokalni Srbi iz sela pomagali su da se zapale kuće. Ti meštani su bili predvodnici i davali su informacije o tome gde se nalaze kuće kosovskih Albanaca. Učestvovali su i u ubijanjima po selu.¹⁰⁸⁶ Nosili su uniforme “milicije”, ali neki nisu bili u uniformama. Na glavama su imali bele i crvene poveze, kao trake vezane oko glave.¹⁰⁸⁷ Ramadani je, pored toga, objasnio da su lokalni Srbi imali razne vrste uniformi, koje su često menjali; neki su imali uniforme MUP, VJ i “paravojnih” snaga, a nosili su i uniforme vojnih rezervista.¹⁰⁸⁸

¹⁰⁷⁷ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8.

¹⁰⁷⁸ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjave svedoka od 4. aprila 1999. godine, 5. oktobra 2001. godine i 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 8.

¹⁰⁷⁹ Mehmet Krasniqi, T. 4393 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁸⁰ Lutfi Ramadani, T. 4284–4285, 4317 (28. septembar 2006. godine).

¹⁰⁸¹ Lutfi Ramadani, T. 4284–4285 (28. septembar 2006. godine), T. 4339–4340, 4354 (29. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC68 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99); dok. pr. br. IC70 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99).

¹⁰⁸² Lutfi Ramadani, T. 4285–4286, 4317 (28. septembar 2006. godine). Ramadani je koristio izraz “milicija” kada je govorio o MUP (policiji). V. Lutfi Ramadani, T. 4334 (28. septembar 2006. godine), T. 4343–4345, 4359–4360 (29. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC71 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99); dok. pr. br. IC72 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99).

¹⁰⁸³ Lutfi Ramadani, T. 4344 (29. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 6D87 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6721.

¹⁰⁸⁴ Lutfi Ramadani, T. 4344 (29. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 6D87 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6721.

¹⁰⁸⁵ Lutfi Ramadani, T. 4285–4286 (28. septembar 2006. godine), T. 4364 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁸⁶ Lutfi Ramadani, T. 4286–4287, 4325 (28. septembar 2006. godine).

¹⁰⁸⁷ Lutfi Ramadani, T. 4286 (28. septembar 2006. godine).

¹⁰⁸⁸ Lutfi Ramadani, T. 4287, 4321–4322, 4335 (28. septembar 2006. godine), T. 4363–4365 (29. septembar 2006. godine).

405. Što se tiče rezervista MUP, Ramadani je izjavio da su oni nekad nosili uniforme, a nekad nisu; video je i rezerviste u zelenim uniformama.¹⁰⁸⁹ Ramadani je izneo imena nekih učesnika lokalnih Srba, uključujući one koji su bili stalno zaposleni u redovnom sastavu MUP, kao što su Momčilo Nikolić, Sava Nikolić i Đorđe Cvetković.¹⁰⁹⁰ Kafić Dimitrija Nikolića bio je redovno stecište Srba, i u civilu i u uniformama.¹⁰⁹¹ Tokom događaja 25. marta 1999. godine MUP se nalazio u Nikolićevoj kući.¹⁰⁹² Pretresno veće konstatuje da službene informacije dobivene od MUP potkrepljuju Ramadanijevo svedočenje u delu koji se odnosi na pripadnike lokalnog MUP.¹⁰⁹³

406. Mehmet Krasniqi je posvedočio da je u Maloj Kruši u vreme napada video tri vrste uniformi: pripadnici paravojnih snaga nosili su maskirne uniforme sa žutim trakama s leve strane grudi i belim trakama na levoj mišici; vojnici su nosili zelene maskirne pantalone u kombinaciji s jednobojnom zelenom košuljom; pripadnici MUP su nosili plave maskirne uniforme sa žutim trakama na rukavima.¹⁰⁹⁴ Iako je najpre rekao da je video da pripadnici MUP nose tamne “žute” uniforme sa šarom, kasnije je objasnio da je mislio na “plave” kada je rekao “žute”.¹⁰⁹⁵ Krasniqi je takođe potvrdio da su otprilike u martu 1999. godine mnogi vojno sposobni seljani Srbi počeli da nose uniforme, bilo uniforme vojnih rezervista ili neke druge uniforme. Ti muškarci su nosili oružje i vozili se naokolo u privatnim civilnim automobilima, a ne u obeleženim vozilima policije.¹⁰⁹⁶ Tokom napada na selo, video ih je zajedno s pripadnicima VJ i MUP.¹⁰⁹⁷

¹⁰⁸⁹ Lutfi Ramadani, T. 4320–4321 (28. septembar 2006. godine).

¹⁰⁹⁰ Lutfi Ramadani, T. 4286–4287, 4320 (28. septembar 2006. godine). On je naveo Dimitrija Nikolića, Ranka Nikolića, Momčila Nikolića, Savu Nikolića, Sretu Thaçija, Zlatka Đorđevića, Đorđa Cvetkovića, Ranka Petkovića, Čedomira Petkovića, Raska Nikolića, Dragog Cvetkovića i Svetu Tasića.

¹⁰⁹¹ Lutfi Ramadani, T. 4321 (28. septembar 2006. godine), T. 4360–4362 (29. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. IC72 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99).

¹⁰⁹² Lutfi Ramadani, T. 4359–4361 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁹³ Dok. pr. br. P2335 (Odgovori na zahtev tužilaštva za pomoć u vezi s licima koja su možda služila u VJ ili MUP i licima koja su imala status rezervista MUP, 31. jul 2006. godine), str. 2, zahtev br. 1098; Pitanja koja se odnose na dokaze, T. 4408–4410 (29. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P2849 (Personalni dosije MUP za Dimitrija Nikolića); dok. pr. br. P2850 (Personalni dosije MUP za Zvezdana Nikolića); dok. pr. br. P2851 (Personalni dosije MUP za Gorana Nikolića); dok. pr. br. P2852 (Personalni dosije MUP za Slavišu Petkovića); dok. pr. br. P2853 (Personalni dosije MUP za Gorana Petkovića); dok. pr. br. P2854 (Personalni dosije MUP za Sašu Grkovića); John Sweeney, T. 4826–4827, 4871–4872 (13. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 8, 11–12; dok. pr. br. P2327 (Rukom pisan spisak imena Srba koji su živeli u Maloj Kruši); dok. pr. br. P2384 (Video-inserti Johna Sweeneya), video snimak br. 4. Ali, v. Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 871; Lutfi Ramadani, T. 4307 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2357 (Spisak imena koji je dostavio Lutfi Ramadani), str. 4.

¹⁰⁹⁴ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), *e-court*, str. 2, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 5; v. takođe Mehmet Krasniqi, T. 4373 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁹⁵ Mehmet Krasniqi, T. 4373 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁹⁶ Mehmet Krasniqi, T. 4388–4389 (29. septembar 2006. godine).

¹⁰⁹⁷ Mehmet Krasniqi, T. 4393 (29. septembar 2006. godine).

407. Ramadani je posvedočio da su, kada su pripadnici MUP počeli da pucaju i pale kuće, meštani počeli da beže ka šumi.¹⁰⁹⁸ Većina seljana, ukupno oko 500 ili više, okupila se u šumi. Dok su se krili, Ramadani je čuo pucnjavu.¹⁰⁹⁹ Otprilike u 19:00 časova, kada je zahladnilo, Ramadani i svi drugi seljani, izuzev dve porodice koje su tamo ostale, otišli su u kuću Sejdija Batushe u selu, gde su proveli noć.¹¹⁰⁰

408. Ujutru 26. marta, Srbi iz sela, uz pomoć “drugih” Srba u policijskim uniformama, počeli su da otvaraju vatru, pljačkaju i upadaju u kuće, odnoseći stvari od vrednosti, traktore i automobile. Nakon što bi izneli sve vredne stvari, kuće bi zapalili.¹¹⁰¹ Kada je seljanin po imenu Hysen Ramadani, poznat i kao Hysen Kanjusha, otišao da pusti krave kako bi mogle da pasu, “Srbi” su pucali na njega i ubili ga.¹¹⁰² Ramadani nije mogao da vidi ko je tačno pucao na njega.¹¹⁰³

409. Paleći kuće pripadnici MUP su se približavali Batushinom porodičnom kompleksu. Zauzeli su položaje u kući Milaima Batushe.¹¹⁰⁴ Zatim su naredili Azizu Shehuu da skupi ljude koji su se i dalje krili u šumi i dovede ih u selo. Naredili su da svi izađu napolje, na glavnu ulicu. Tamo su razdvojili žene i decu od muškaraca. Dečacima koji su imali 13 ili više godina naredili su da se priključe grupi u kojoj su bili muškarci.¹¹⁰⁵ U toj grupi muškaraca bili su i stariji ljudi, oko 14 tinejdžera, dva mentalno poremećena muškarca i dva paralizovana muškarca – Liman i Sait Hajdari.¹¹⁰⁶ Jedan policajac u “crnoj policijskoj uniformi” rekao je ženama da idu u Albaniju. One su krenule putem ka reci Drim.¹¹⁰⁷

410. Krasniqi je načelno potvrdio to svedočenje, izjavivši u svom iskazu da je 26. marta ujutru jedna grupa od petnaestak policajaca otišla u šumu, gde su se krili seljani. Krasniqi, koji je i sam bio u toj grupi, primetio je trojicu pripadnika MUP koji su oko rukava imali bele trake i izdavali instrukcije. Ti policajci su bili u raznim vrstama uniformi.¹¹⁰⁸ Žene i decu su odvojili od muškaraca

¹⁰⁹⁸ Lutfi Ramadani, T. 4287–4288, 4318 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC64 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99).

¹⁰⁹⁹ Lutfi Ramadani, T. 4288 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁰⁰ Lutfi Ramadani, T. 4288–4290 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC65 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99).

¹¹⁰¹ Lutfi Ramadani, T. 4290–4291 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁰² Lutfi Ramadani, T. 4291, 4316 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC67 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99).

¹¹⁰³ Lutfi Ramadani, T. 4292 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁰⁴ Lutfi Ramadani, T. 4292 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁰⁵ Lutfi Ramadani, T. 4292–4293 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁰⁶ Lutfi Ramadani, T. 4296, 4299 (28. septembar 2006. godine); Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 9, T. 4373–4374, 4397 (29. septembar 2006. godine).

¹¹⁰⁷ Lutfi Ramadani, T. 4294, 4323, 4324 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁰⁸ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8, T. 4393–4394 (29. septembar 2006. godine).

i mladića i rekli im da idu u Albaniju. Grupu od oko 110 muškaraca i dečaka,¹¹⁰⁹ uključujući 13-godišnjeg Mehmeta Shehua, 13-godišnjeg Xhelala Shehua i 72-godišnjeg ujaka Mehmeta Krasniqija, Balija Avdyla, pretresli su i oduzeli im novac, lične isprave i novčanike.¹¹¹⁰

411. I Krasniqi i Ramadani su posvedočili da su, pošto su žene otišle, muškarce naterali da kleknu i ruke stave na potiljak.¹¹¹¹ Policajci u “crnim policijskim uniformama” su im zatim naredili da stanu i postroje se u kolone od po tri čoveka. Pripadnici MUP bi nasrnuli na svakog ko bi podigao glavu i šutirali ga.¹¹¹²

412. Pripadnici MUP su zatim sproveli tu grupu muškaraca do ambara/štale jednog seljanina Albanca po imenu “Haxhi Batusha” ili “Qazim Batusha”, koja se nalazila između sela i šume.¹¹¹³ Ramadani je duž puta kojim su išli video nekoliko policajaca, od kojih je neke znao.¹¹¹⁴ Ambar je imao dve prostorije i jedan hodnik, u njemu nije živeo niko i nije bilo nameštaja.¹¹¹⁵ Otprilike u 11:00 časova, grupu muškaraca su zgurili u dve male prostorije u ambaru.¹¹¹⁶

413. Krasniqi je posvedočio da je prostorija u kojoj je on bio imala dva prozora na susednim stranama i vrata koja su vodila u hodnik.¹¹¹⁷ On je bio u samom dnu, daleko od prozora i vrata.¹¹¹⁸ Ramadani je posvedočio i da su policajci ostali napolju.¹¹¹⁹ Ti policajci su onda bez upozorenja počeli da pucaju na muškarce.¹¹²⁰ Krasniqi je odmah pao na zemlju i prekrila su ga druga tela.

¹¹⁰⁹ Lutfi Ramadani, T. 4299 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹⁰ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8; Lutfi Ramadani, T. 4295 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹¹ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8; Lutfi Ramadani, T. 4295 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹² Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8; Lutfi Ramadani, T. 4295, 4324 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹³ Krasniqi je tu kuću zvao “kuća Haxhija Batushe” i objasnio sledeće: “Kada je sagrađena, to je bila kuća s dve prostorije i hodnikom. Kada su nas odveli u tu kuću, u jednom delu je bilo seno. Deo u kojem sam ja bio, na desnoj strani, imao je unutra seno. Zato smo je zvali ambar, a ponekad i kuća.” Mehmet Krasniqi, T. 4395–4396 (29. septembar 2006. godine). Ramadani ju je zvao “ambar Qazima Batushe”. Lutfi Ramadani, T. 4295 (28. septembar 2006. godine), 4350 (29. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC66 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99); dok. pr. br. IC69 (Obeležena fotografija iz vazduha Male Kruše, dok. pr. br. P99); dok. pr. br. 3D121 (Fotografije područja Male Kruše), str. 3 (vidi se fotografija dvorišta Batushine kuće).

¹¹¹⁴ Lutfi Ramadani, T. 4299 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹⁵ Mehmet Krasniqi, T. 4395 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4298 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹⁶ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8–9, T. 4396 (29. septembar 2006. godine); v. takođe Mehmet Krasniqi, T. 4373–4374, 4397 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4299 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹⁷ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 9; v. takođe T. 4373–4374, 4397 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4299 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹⁸ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 9; v. takođe T. 4373–4374, 4397 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4299 (28. septembar 2006. godine).

¹¹¹⁹ Lutfi Ramadani, T. 4300, 4327 (28. septembar 2006. godine).

¹¹²⁰ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 9; v. takođe T. 4373–4374, 4397 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4300 (28. septembar 2006. godine).

Pucnjava je dopirala s prozora i trajala više minuta.¹¹²¹ Ramadani je rekao da je nakon toga jedan policajac ušao s puškom i pucao u one koji su podigli glavu.¹¹²²

414. Dok je Krasniqi ležao na zemlji, čuo je da jedan muškarac, Shefqet Shehu, zove Momčila Nikolića, jednog od Srba koji su pucali, mada Krasniqi tada nije video Nikolića.¹¹²³ Kada je pucnjava prestala, pripadnici MUP su posuli seno po telima i zapalili ga.¹¹²⁴ Krasniqi je i dalje bio na dnu gomile mrtvih i ranjenih ljudi. Izvukao se ispod leševa i pokušao da se uspravi. Uspeo je da pobegne skočivši kroz prozor sa strane i otrčao je u kuću svog ujaka/strica koja je bila odmah do ambara, gde se sakrio u podrumu.¹¹²⁵

415. Ramadani u toj pucnjavi uopšte nije bio pogođen, ali je zadobio opekotine s desne strane tela i na glavi.¹¹²⁶ Uspeo je da pobegne kroz ulaz, zajedno s još dvojicom muškaraca, Bajramom Zylfiuom i “Agimom”.¹¹²⁷ Da bi izašao, morao je da odgurne telo Saita Hajdarija, koje je blokiralo izlaz.¹¹²⁸ Ramadanijevi sinovi Bajram (14) i Afrim (27), njegov brat Murat Ramadani (54) i sinovac Selajdin Ramadani (28) bili su među ubijenima.¹¹²⁹

416. Krasniqi je posvedočio da je kasnije izašao iz podruma u kojem se sakrio i popeo se gore da bi osmatrao šta se dešava napolju, jer je hteo da pobegne u brda. Video je da su pripadnici MUP u plavim maskirnim uniformama, zajedno s civilima, ukrali beli mercedes njegovog ujaka/strica i da su slupali jedan drugi automobil o zid kuće.¹¹³⁰ Takođe je video Slavišu Petkovića i Ljubišu Stankovića, dvojicu civila Srba koji nisu bili u policijskim uniformama, kako bacaju suhu kukuruzovinu po telima mrtvih kako bi podstakli vatru u ambaru.¹¹³¹ Krasniqi se onda povukao u šumu, gde je ostao otprilike do ponoći, posmatrajući ambar u kojem su muškarci ubijeni. Podstrekavanje vatre nastavilo se do ponoći. On je ostao u šumi dva dana, budući da je odatle

¹¹²¹ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 9; v. takođe T. 4373–4374, 4397 (29. septembar 2006. godine).

¹¹²² Lutfi Ramadani, T. 4300, 4328 (28. septembar 2006. godine).

¹¹²³ Mehmet Krasniqi, T. 4373–4375, 4396 (29. septembar 2006. godine).

¹¹²⁴ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 9, T. 4374–4376 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4300, 4328 (28. septembar 2006. godine).

¹¹²⁵ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 4. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 9, T. 4374–4376 (29. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. P2343 (Video snimak napravljen tokom razgovora sa svedokom Mehmetom Krasniqijem 4. aprila 1999. godine) (koji pokazuje Krasniqijeve povrede); Mehmet Krasniqi, T. 4368–4369 (29. septembar 2006. godine).

¹¹²⁶ Lutfi Ramadani, T. 4301, 4313 (28. septembar 2006. godine).

¹¹²⁷ Lutfi Ramadani, T. 4300–4301, 4305 (28. septembar 2006. godine).

¹¹²⁸ Lutfi Ramadani, T. 4299–4300, 4311–4312 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P101 (Fotografija invalidskih kolica), str. 1.

¹¹²⁹ Lutfi Ramadani, T. 4302 (28. septembar 2006. godine).

¹¹³⁰ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 9, 16; dok. pr. br. 6D89 (Vanpretresni iskaz svedoka Mehmeta Krasniqija), str. 2.

¹¹³¹ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 9, 16, T. 4398–4399 (29. septembar 2006. godine).

mogao da posmatra šta se događa u selu i da su pripadnici MUP i dalje bili u blizini. Selo je gorelo još narednih nekoliko dana.¹¹³²

417. Kada je Ramadani pobjegao iz zapaljenog ambara, video je nekoliko policajaca koji su međusobno razgovarali i nekoliko Srba iz sela, uključujući Boška Stankovića, Stanka Nikolića, Radeta Nikolića i Boška Cvetkovića.¹¹³³ Ramadani i njegovi pratioci pobjegli su zemljanim putem ka Velikoj Kruši.¹¹³⁴ Ramadani je deset dana ostao u planinama kod Male Kruše. Zatim je otišao u pravcu reke Drim i još pet nedelja s još četvoricom ljudi ostao u šumi u “Bjeshkat e Hasit”.¹¹³⁵

418. Pre nego što je krenuo u Albaniju, Krasniqi je otišao u selo Nogavac, gde mu je pružena lekarska pomoć.¹¹³⁶ Na putu za Albaniju, na graničnom prelazu Vrbnica (Morina) zaustavili su ga srpski policajci koji su ga pitali kako je zadobio opekotine. Rekao im je da mu je izgorela kuća i da je zadobio povrede dok je pokušavao da izvuče ćebad. Policajci su ga vezali za radijator koji je bio pričvršćen za zid, optužili ga da je pripadnik OVK i rekli mu da je povrede zadobio od njihovih granata. Pustili su ga posle otprilike pola sata.¹¹³⁷

419. Ramadani se vratio u Malu Krušu oko 15. juna 1999. godine i video da su kuće svih kosovskih Albanaca spaljene, dok su kuće koje su pripadale Srbima i Romima ostale u dobro stanju.¹¹³⁸ Otišao je u Batushin ambar i video da je uništen eksplozivom i sravnjen buldožerom. Pronašao je nekoliko spaljenih cipela, rukava i komadića odeće.¹¹³⁹

420. Ramadani je, pored toga, posvedočio da su sledeća lica ostala u svojim kućama jer su mislila da ih niko neće maltretirati, ali su onda 25. marta 1999. godine u svojim kućama spaljena: Sali Shyqri Shehu, Reshat Shyqri Shehu, Dervish Shyqri Shehu, Raif Shyqri Shehu, Nexhat Shyqri Shehu, Sejdi Emerllahu, Nazmi Rashkaj, Demir Nazmi Rashkaj, i Isnija Rashka.¹¹⁴⁰ Ramadani je

¹¹³² Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 9, T. 4375 (29. septembar 2006. godine).

¹¹³³ Lutfi Ramadani, T. 4301 (28. septembar 2006. godine); v. takođe John Sweeney, T. 4827–4829 (13. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 5; dok. pr. br. P2384 (Video-inserti Johna Sweeneya), video snimak br. 5.

¹¹³⁴ Lutfi Ramadani, T. 4302–4303 (28. septembar 2006. godine).

¹¹³⁵ Lutfi Ramadani, T. 4304–4305 (28. septembar 2006. godine).

¹¹³⁶ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 9, 16, T. 4375–4376 (29. septembar 2006. godine); Ali Hoti, T. 4148–4151 (27. septembar 2006. godine).

¹¹³⁷ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 9–10.

¹¹³⁸ Lutfi Ramadani, T. 4310 (28. septembar 2006. godine); v. takođe John Sweeney, T. 4821–4823, 4835 (13. oktobar 2006. godine).

¹¹³⁹ Lutfi Ramadani, T. 4311 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P100 (Fotografije Batushine kuće koje je na lokaciji napravio britanski forenzički tim), str. 3–4; v. takođe John Sweeney, dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 5.

¹¹⁴⁰ Lutfi Ramadani, T. 4307–4310 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2357 (Spisak imena koji je dostavio Lutfi Ramadani), str. 4.

posvedočio da su pronašli njihove spaljene kosture koje su pokopali.¹¹⁴¹ Veće konstatuje da se imena ovih devet ljudi ne nalaze u Prilogu C Optužnice i da je tužilaštvo objasnilo da ih je pomenulo kako bi predočilo potpunu sliku svedočenja.¹¹⁴²

421. Kada se Krasniqi vratio 26. juna 1999. godine, otišao je ponovo do ambara s drugim ljudima iz sela. Tamo su pronašli neke ostatke lobanje, rebara i nogu, kao i nekoliko cipela. Kako je izjavio Krasniqi, “Srbi iz sela” odgovorni za taj masakr očistili su teren i odneli ostatke do reke Drim.¹¹⁴³ Krasniqi i Ramadani su posvedočili da su sledeći ljudi preživeli masakr: Mehmet Krasniqi, Lutfi Ramadani, Agim Asllan, Petrit Rashkaj, Bajram Zylfiu, Qamil Haki Shehu, Mehmet Uke Krasniqi i Sefer Batusha.¹¹⁴⁴

422. Mehmet Krasniqi i Lutfi Ramadani identifikovali su lica ubijena u ambaru Haxhija Batusha.¹¹⁴⁵ Dokazi u vezi sa svakim od tih lica razmatraju se u Dodatku A.

423. John Paul Sweeney, novinar istraživač, snimio je dva dokumentarna filma o događajima u Maloj Kruši.¹¹⁴⁶ Sweeney je razgovarao s Mehmetom Krasniqijem (Avdyli), Lutfijem Ramadanijem, Bajramom Zylfiuom i Qamilom Shehuom, koji su preživeli masakr u ambaru, i izjavio da su svi oni dali vrlo slične iskaze o tom incidentu. Iskazi, koje je Sweeney prepričao u svojoj izjavi, podudaraju se sa gorenavedenim svedočenjima Krasniqija i Ramadanija.¹¹⁴⁷

424. Qamil Shehu je pokazao Sweeneyu štalu gde su ljudi poubijani, ali je na mestu gde se nekada nalazio ambar ostao samo krater. Qamil Shehu je u tom incidentu izgubio oko 40 članova svoje porodice, uključujući dva sina, tri brata i pet sinovaca. Vlasnik ambara je u masakru izgubio 22 rođaka, uključujući tri brata i najstarijeg sina.¹¹⁴⁸

¹¹⁴¹ Lutfi Ramadani, T. 4308 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁴² Lutfi Ramadani, T. 4308–4309 (28. septembar 2006. godine).

¹¹⁴³ Mehmet Krasniqi, T. 4377–4379 (29. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. P102 (Fotografije lokacije grobnice blizu reke Drim), str. 2.

¹¹⁴⁴ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 12, T. 4376–4377 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4299, 4343 (29. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 6D87 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6723; dok. pr. br. P2357 (Spisak imena koji je dostavio Lutfi Ramadani), str. 4.

¹¹⁴⁵ Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjava svedoka od 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 10–12, T. 4376–4377 (29. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4306 (28. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2357 (Spisak imena koji je dostavio Lutfi Ramadani); José-Pablo Baraybar, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), par. 31; dok. pr. br. P2798 (Spisak nestalih lica OMPF).

¹¹⁴⁶ John Sweeney, T. 4813–4814 (13. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 2, 10.

¹¹⁴⁷ John Sweeney, dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 2, 7–8, 10, T. 4813–4814, 4819 (13. oktobar 2006. godine).

¹¹⁴⁸ John Sweeney, T. 4823–4824 (13. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 7–8; dok. pr. br. P2384 (Video-inserti Johna Sweeneyja), video snimak br. 3.

425. Sweeney je takođe prikupio nekoliko fotografija lokalnih Srba i pokazao ih Qamilu Shehuu i Mehmetu Krasniqiju (Avdyliju), koji su prepoznali Savu Nikolića, Svetu Tasića, Momčila Nikolića i Dimitrija Nikolića. Savu Nikolića su prepoznali kao pripadnika snaga angažovanih kada je počeo napad na selo.¹¹⁴⁹ Sweeney je takođe posvedočio da mu je Krasniqi rekao da se, dok su grupu muškaraca sprovodili do ambara, okrenuo i video Dimitrija Nikolića, Zvezdana Nikolića, Savu Nikolića, Svetu Tasića i Momčila Nikolića.¹¹⁵⁰

426. Sweeney je, osim toga, posvedočio da su mu “svedoci” ispričali da su, pre masakra, videli Dimitrija Nikolića, Zvezdana Nikolića, Savu Nikolića, Svetu Tasića i Momčila Nikolića kako pomažu “srpskim snagama” da okupe albanske seljane. Prethodnog dana, oni su viđeni i kako pokazuju koje su kuće albanske, a te kuće su kasnije zapaljane.¹¹⁵¹ Ramadani mu je takođe rekao da je video “Zlatka Đorđevića” s ovom grupom.¹¹⁵²

427. Pretresno veće konstatuje da, iako se Sweeneyevo svedočenje u velikoj meri zasniva na onome što je saznao iz druge ruke, Veće može da se osloni na njega, budući da potkrepljuje druge neposredne dokaze koji se odnose na neke od ljudi koji su učestvovali u napadu.¹¹⁵³

428. Božidar Delić je negirao da su njegove snage 25. marta 1999. godine ušle Malu Krušu, pošto to selo nije bilo na pravcu njegovih snaga. Međutim, prihvatio je da su jedinice MUP prošle kroz selo i da je tamo na policiju otvorena vatra.¹¹⁵⁴

429. Delić je 26. marta 1999. godine bio na oko pet-šest kilometara od Male Kruše, ali je negirao da je čuo da je tog dana tamo ubijeno 105 kosovskih Albanaca. Za to je saznao tek 2000. godine. Izjavio je da bi, da je čuo da je neka jedinica MUP učestvovala u takvom incidentu, odmah obavestio načelnika SUP.¹¹⁵⁵ On jeste čuo da je jedan čovek po imenu Blagojević osuđen za taj incident i druge zločine.¹¹⁵⁶ Veću nisu predloženi dalji dokazi koji potkrepljuju tu tvrdnju.

c. Forenzički dokazi

¹¹⁴⁹ John Sweeney, T. 4827–4829 (13. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 5; dok. pr. br. P2384 (Video-inserti Johna Sweeneyja), video snimak br. 5.

¹¹⁵⁰ John Sweeney, dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 8.

¹¹⁵¹ John Sweeney, dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 8.

¹¹⁵² John Sweeney, dok. pr. br. P2383 (Izjava svedoka od 24. januara 2001. godine), str. 9.

¹¹⁵³ Ali, v. Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 565.

¹¹⁵⁴ Božidar Delić, T. 19371–19372 (29. novembar 2007. godine), 19724 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. IC151 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 5D887 (Obaveštajna informacija, Komanda 549. mtbr, 14. april 1999. godine).

¹¹⁵⁵ Božidar Delić, T. 19376–19378 (29. novembar 2007. godine).

¹¹⁵⁶ Božidar Delić, T. 19379 (29. novembar 2007. godine).

430. Pretresno veće, nažalost, od dr Erica Baccarda nije dobilo forenzičke dokaze u vezi s ubijanjima u Maloj Kruši. Tokom njegovog unakrsnog ispitivanja, ispostavilo se da se forenzički dokazi na kojima je on zasnovao svoj izveštaj zapravo odnose na Veliku Krušu, i da su mu greškom dostavljeni kao da se odnose na Malu Krušu.¹¹⁵⁷ Zbog toga se informacije sadržane u njegovom forenzičkom izveštaju o Maloj Kruši zapravo zasnivaju na podacima koji se odnose na Veliku Krušu.¹¹⁵⁸ Veće, prema tome, ne može da se osloni na taj izveštaj u vezi sa streljanjem u Maloj Kruši.

431. Veće je takođe dobilo izveštaje i fotografije od policije Ujedinjenog Kraljevstva. Ti dokumenti predstavljaju niz pojedinačnih izveštaja o ekshumacijama izvršenim na raznim lokacijama u Maloj Kruši.¹¹⁵⁹ Međutim, u tim izveštajima se ne identifikuje nijedna od žrtava iz ambara, već se u njima govori o delićima kostiju i drugom materijalu pronađenom na raznim lokacijama duž reke Drim i u njenoj blizini.¹¹⁶⁰

d. Konstatacije

432. Na osnovu podudarnih svedočenja Mehmeta Krasniqija i Lutfija Ramadanija, koje je Veće ocenilo kao verodostojne i pouzdane, delimično potkrepljenih gorenavedenim dokumentarnim dokazima u vezi sa zajedničkom dejstvima na tom području, kao i Delićevim svedočenjem, Pretresno veće konstatuje da su VJ i MUP, zajedno sa pripadnicima drugih neregularnih snaga kao što su naoružani civili, 25. marta 1999. godine napali selo Mala Kruša. Iako je negirao da su njegove jedinice bile na tom području, Delić je potvrdio da je MUP bio angažovan u tom selu. Veće zaključuje da je to jedan od više primera Delićevih pokušaja da umanjí ili negira ulogu VJ u incidentima i još jednom konstatuje da njegovo poricanje prisustva VJ nije verodostojno. Veće, pored toga, konstatuje da je VJ granatirao selo, posle čega su u njega ušle snage MUP i pljačkale i

¹¹⁵⁷ Baccard je svoj izveštaj u vezi s Malom Krušom zasnovao na izveštaju prof. Petera Vanezisa i dr Sue Black. Izveštaj Sue Black uvršten je u spis kao dok. pr. br. P110. Kako je zaključio Baccard, britanski forenzički tim je izvršio obdukcije četiri žrtve; ti ljudski ostaci bili su skeletonizovani i izgoreli, te nisu identifikovani. Radilo se o jednoj osobi ženskog pola i tri osobe muškog pola, jednoj mladoj odrasloj osobi i tri odrasle osobe. Zbog stanja tih ostataka, nije bilo moguće utvrditi uzrok smrti. Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 17.

¹¹⁵⁸ Eric Baccard, T. 10201–10207 (20. februar 2007. godine).

¹¹⁵⁹ Pitanja koja se odnose na dokaze, T. 4882 (13. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P100 (Fotografije lokacije Batushine kuće koje je napravio britanski forenzički tim); dok. pr. br. P102 (Fotografije lokacije grobnice blizu reke Drim); dok. pr. br. P103 (Fotografije lokacije grobnica blizu reke Drim); dok. pr. br. P104 (Fotografije lokacije grobnica blizu reke Drim); dok. pr. br. P105 (Fotografije materijala nađenog uz reku Drim); dok. pr. br. P106 (Fotografije raznih lokacija oko reke Drim i lokacija grobnica pored puta); dok. pr. br. P107 (Fotografije lokacija u selu Žur i reke Drim); dok. pr. br. P110 (Fotografije (lokacija KV011) lokacija na kojima se sumnja da se nalaze grobnice na reci Drim); dok. pr. br. P111 (Fotografije mogućih lokacija grobnica oko reke Drim, koje je napravio britanski forenzički tim); dok. pr. br. P112 (Izveštaj britanskog forenzičkog tima o forenzici i mestu zločina, uključujući fotografije lokacija grobnica na putu kojim se bežalo iz Batushine kuće (lokacije KV004 i KV005) i opisi ostataka kostura, ličnih stvari, čaura itd. nađenih na tim lokacijama).

¹¹⁶⁰ Pitanja koja se odnose na dokaze, T. 4882–4883 (13. oktobar 2006. godine).

palile kuće. Seljani kosovski Albanci pobjegli su u šumu, a zatim se sklonili u kuću Sejdića Batushe. Pored toga, Veće je ubeđeno da su među snagama koje su djelovale bili lokalni Srbi iz MUP, kao i drugi meštani srpske nacionalnosti. Veće konstatuje da su sledećeg dana policajci i naoružani Srbi nastavili da pljačkaju i upadaju u kuće i da ih pale. Policajci su naredili svim seljanima da izađu na glavnu ulicu i odvojili su žene i decu od muškaraca. Ženama je naređeno da idu u Albaniju. Okupljeno je najmanje 111 muškaraca, uključujući tinejdžere, starija lica, mentalno bolesne osobe i invalide, koji su zlostavljani, kojima su oduzete stvari od vrednosti i lične isprave i koji su sprovedeni u prazan ambar u vlasništvu jednog seljana Albanca. Pripadnici MUP su pucali kroz prozore ambara i pobili gotovo sve muškarce u njemu, posle čega su njihova tela zapalili. Pretresno veće ne prihvata da Delić i svedok SD1 nisu znali za taj incident, iako su priznali da su bili na tom području ili blizu njega.

433. Pretresno veće, na osnovu svedočenja očevidaca Mehmeta Krasniqija i Lutfija Ramadanija, koje je delimično potkrepljeno svedočenjem iz druge ruke Johna Sweeneya, konstatuje da su pripadnici MUP i drugi naoružani Srbi 26. marta 1999. godine u Batushinom ambaru ubili sledećih 111 lica: Adema Asllanija, Asima Asllanija, Feima Asllanija, Muharrema Asllanija, Nexhata Asllanija, Nisreta Asllanija, Perparima Asllanija, Balija Avdylija, Envera Avdylija, Ahmeta Batushu, Amrusha Batushu, Asllana Batushu, Avdija Batushu, Bekima Batushu, Beqira Batushu, Burima Batushu, Envera Batushu, Feima Batushu, Mergima Batushu, Haxhija Batushu, Lirima Batushu, Milaima Batushu, Muharremija Batushu, Njazija Batushu, Osmana Batushu, Sejdića Batushu, Skifera Batushu, Sulejmana Batushu, Zaima Batushu, Abaza Hajdari, Abedina Hajdarija, Halila Hajdarija, Halima Hajdarija, Marsela Hajdarija, Nazima Hajdarija, Qamila Hajdarija, Rasima Hajdarija, Sahita Hajdarija, Selajdina Hajdarija, Shanija Hajdarija, Vesela Hajdarija, Zenuna Hajdarija, Avdyla Limonija, Limona Limonija, Luana Limonija, Nehbija Limonija, Afrima Ramadanija, Asllana Ramadanija, Bajrama Ramadanija, Sabita Ramadanija, Murata Ramadanija, Ramadana Ramadanija, Selajdina Ramadanija, Kadrija Rashkaja, Refkija Rashkaja, Adnana Shehua, Arbena Shehua, Arifa Shehua, Bekima Shehua, Burima Shehua, Destana Shehua, Dina Shehua, Dritana Shehua, Fadila Shehua, Flamura Shehua, Shehua, ime nepoznato (od oca Haziza), Shehua, ime nepoznato, (od oca Sinana), Haxhija Shehua, Haziza Shehua, Ismaila Shehua, Ismeta Shehua, Mehmeta Shehua, Mentora Shehua, Myftara Shehua, Nahita Shehua, Nehata Shehua, Sahita Shehua, Samija Shehua, Sefera Shehua, Shanija Shehua, Shefqeta Shehua, Sinana Shehua, Velija Shehua, Vesela Shehua, Xhafera Shehua, Xhavita Shehua, Xhelala Shehua, Afrima Zylfiua, Halima Zylfiua, Hamdija Zylfiua, Hamita Zylfiua, Hysena Zylfiua, Njazima Zylfiua, Islama Batushu, Sylea Batushu, Visara Batushu, Mehmeta Berishu, Isnija Hajdarija, Antona Prenkaja, Nikolle Prenkaja, Halima Qollakua, Hamdija Qollakua, Hamita Qollakua, Xhelala Qollakua,

Ajvaza Shehua, Kujtima Shehua, Nuredina Shehua, Selamija Shehua, Shefqeta Shehua, Visara Shehua i Cene Zylfiua.¹¹⁶¹

434. Nije dokazano da su snage SRJ/Srbije 26. marta 1999. godine u Maloj Kruši ubile sledeća lica, navedena u Prilogu C Optužnice ili u Završnom pretresnom podnesku tužilaštva: Hysnija Hajdarija, Hysena Ramadanija, Demira Rashkaja, Nexhata Shehua, Salija Shehua, Xhelala Zylfiua i Limana Hajdarija.

7. Velika Kruša

435. U Optužnici se navodi da je u opštini Orahovac uništeno nekoliko džamija, uključujući džamiju u Velikoj Kruši.¹¹⁶² Optužnica, prema tome, sadrži samo jednu optužbu koja se odnosi na Veliku Krušu, odnosno progon putem uništavanja džamije. Pretresnom veću su takođe predloženi dokazi o opštem stanju u Velikoj Kruši, koja je vrlo blizu Male Kruše, kao i određeni tamošnji konkretni događaji. Pošto se nijedan od tih dokaza ne odnosi na navode u Optužnici, oni se neće razmatrati u ovom odeljku.

436. Ali Hoti, lekar iz tog sela, posvedočio je da su 25. marta 1999. godine, rano ujutru, Veliku Krušu sa svih strana okružile “srpske vojni snage”. Hoti je to posmatrao iz svoje kuće, koja je udaljena otprilike 50-60 metara od glavnog puta Prizren-Đakovica-Orahovac. Vozila VJ, kao što su tenkovi, oklopni transporteri, prage i druga prateća vozila kretala su se glavnim putem kroz selo. U tim vozilima su bili pripadnici vojske u raznobojnim uniformama. Kada su ih videli, stanovnici su iz straha pobjegli iz sela i potražili sklonište na obližnjim brdima.¹¹⁶³

437. Delić, koji je posvedočio da je Velika Kruša bila “terorističko” uporište, rekao je da njegove snage nisu ušle u selo 25. marta 1999. godine, jer ono nije bilo na njihovom pravcu. Međutim, jedinice MUP su prošle kroz njega i tamo je na policiju otvorena vatra.¹¹⁶⁴

438. Pretresno veće je od Andrása Riedlmayera čulo svedočenje o šteti nanetoj džamiji u selu.¹¹⁶⁵ U Riedlmayerovom izveštaju se, u vezi sa stanjem džamije, kaže da je ona “teško oštećena” i da je “[m]inaret [...] dignut u vazduh, pa je u zidu džamije ostala velika rupa i oštećena je njena

¹¹⁶¹ V. Dodatak A.

¹¹⁶² Optužnica, par. 72(a)(i).

¹¹⁶³ Ali Hoti, T. 4141–4142, 4164 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁶⁴ Božidar Delić, T. 19371–19372 (29. novembar 2007. godine), 19724 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. IC151 (Karta koju je obeležio Božidar Delić); v. takođe dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 5D887 (Obaveštajna informacija, Komanda 549. mtbr, 14. aprila 1999. godine).

¹¹⁶⁵ Dok. pr. br. P1789 (Izveštaj veštaka Andrása Riedlmayera); v. takođe Andrés Riedlmayer, T. 5419–5420 (30. oktobar 2006. godine).

struktura. Unutrašnjost džamije je vandalizovana i delimično spaljena.”¹¹⁶⁶ Riedlmayer je zaključio da je uzrok uništavanja džamije bila snažna eksplozija.¹¹⁶⁷ U Riedlmayerovom izveštaju takođe stoji da je jedna albanska grupa za ljudska prava obavještena da su “srpski vojnici” viđeni kao pale džamiju.¹¹⁶⁸ Riedlmayer nije dao svoju ličnu ocenu džamije, već je svoje zaključke izveo na osnovu fotografija i dopunskih informacija pomenute albanske grupe za ljudska prava.¹¹⁶⁹

439. Svedok 6D2 izjavio je da je bio obavješten o uništavanju džamije u Velikoj Kruši i da je na licu mesta sprovedena istraga.¹¹⁷⁰ Svedok je takođe istakao da policija nije imala opremu za efikasno granatiranje zgrada kojom bi se one mogle teško oštetiti ili uništiti.¹¹⁷¹

440. Na osnovu svedočenja svedoka 6D2 i Riedlmayera, Pretresno veće konstatuje da je dokazano da je džamija u Velikoj Kruši oštećena. Međutim, imajući u vidu nepostojanje neposrednih dokaza o tome kako je ta šteta prouzrokovana i ko ju je prouzrokovao, optužba koja se odnosi na džamiju nije dokazana.

8. Nogavac

441. Ali Hoti je posvedočio da je 25. marta 1999. godine pobjegao iz Velike Kruše i otišao u jednu dolinu na području Nogavca.¹¹⁷² Hoti je procenio da je na toj lokaciji bilo više od 20.000 ljudi iz nekoliko sela.¹¹⁷³ Ništa nije rekao o pripadnicima snaga koji su opkolili te ljude ili naredili njihovo raseljavanje.

442. Ujutru 26. marta 1999. godine jedna grupa ljudi koji su bili u dolini krenula je dalje. Predvodio ih je jedan starac koji je Hotiju ispričao da mu je “neko” rekao da idu ka Albaniji. Pošto su bili preplašeni, svi ljudi u toj dolini, uključujući Hotijevu grupu, krenuli su ka Nogavcu s namerom da odu u Albaniju.¹¹⁷⁴ Na ulazu u Nogavac, gde se put račva, naišli su na pripadnike “srpskih snaga”, koji su im rekli da idu u centar Nogavca i okupe se u školskom dvorištu, gde su

¹¹⁶⁶ Dok. pr. br. P1776 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Velikoj Kruši), str. 1.

¹¹⁶⁷ Andrés Riedlmayer, T. 5482 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1776 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Velikoj Kruši), str. 1; dok. pr. br. P1794 (Fotografija uništene džamije u Velikoj Kruši).

¹¹⁶⁸ Dok. pr. br. P1776 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Velikoj Kruši), str. 2.

¹¹⁶⁹ Andrés Riedlmayer, T. 5565–5567 (31. oktobar 2006. godine).

¹¹⁷⁰ Dok. pr. br. 6D2, dok. pr. br. 6D1631 (Izjava svedoka od 12. aprila 2008. godine), par. 53 (zapečaćeno).

¹¹⁷¹ Dok. pr. br. 6D2, dok. pr. br. 6D1632 (Izjava svedoka od 12. aprila 2008. godine), par. 62.

¹¹⁷² Ali Hoti, T. 4142–4143, 4196 (27. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC57 (Oznaka sela Velika Kruša koju je Ali Hoti napravio na dok. pr. br. P615, Atlas Kosova).

¹¹⁷³ Ali Hoti, T. 4143–4144 (27. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC57 (Oznaka sela Orahovac/Rahovec koju je Ali Hoti napravio na dok. pr. br. P615, Atlas Kosova).

¹¹⁷⁴ Ali Hoti, T. 4144–4145 (27. septembar 2006. godine).

ostali dva sata.¹¹⁷⁵ Pošto se ništa nije dogodilo u ta dva sata, ljudi su počeli da se sklanjaju u prazne kuće.¹¹⁷⁶

443. Hoti je posvedočio da su ga 28. marta na ulici uhvatila trojica muškaraca u maskirnim uniformama i tražila mu novac. Dao im je oko 700-800 nemačkih maraka. Jedan od ljudi u uniformi naterao je Hotija da ga odvede u kuću u kojoj je boravio, gde je bilo oko 80 ljudi. Rekao je Hotiju da od muškaraca skupi novac, dok je on skupljao novac od žena i dece.¹¹⁷⁷ Osim tog incidenta, u Nogavcu nije bilo vojnika tokom perioda dok je Hoti bio tamo.¹¹⁷⁸

444. Delimično potvrđujući Hotijev iskaz, Vlatko Vuković je rekao da je naišao na grupu od oko 200 civila albanske nacionalnosti koji su se krili u koritu reke Hoče, u blizini Nogavca, i da im je rekao da se vrate u svoje selo nakon što vojska prođe kroz njega.¹¹⁷⁹ Njega je kasnije obavestio komandir njegove vatrene grupe da je ta grupa otišla u selo Celinu.¹¹⁸⁰

445. Delić je potvrdio prisustvo svojih snaga i izjavio da su od 25. do 28. marta 1999. godine prošli kroz Nogavac. U večernjim satima 25. marta, on je lično prošao kroz jedan deo sela oko 19:00 časova. Negirao je, međutim, da je čuo da je bilo ko opkolio hiljade ljudi blizu Nogavca.¹¹⁸¹

446. Hoti je ostao u Nogavcu do 2. aprila 1999. godine, kada ga je oko 02:00 časa probudio zvuk aviona u niskom letu. Avion je bombardovao Nogavac i zapalio ga. Neke kuće su se srušile i ljudi su se krili u podrumima. Nekoliko ljudi je ranjeno. U kući u kojoj je bio Hoti, srušio se krov i polupana su stakla na prozorima. Hoti nije video avion jer je tada bio mrak, ali je čuo snažnu buku i video da iz aviona dopire jaka svetlost i vatra. Iako je od 24. marta svake noći viđao NATO avione, nikada nije video da lete tako nisko, a i buka je bila drugačija. Hoti je stoga zaključio da avion koji je bombardovao Nogavac nije bio NATO avion.¹¹⁸² Međutim, nije mogao da potvrdi da je pripadao snagama SRJ i Srbije.¹¹⁸³

¹¹⁷⁵ Ali Hoti, T. 4145 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁷⁶ Ali Hoti, T. 4146 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁷⁷ Ali Hoti, T. 4158–4159, 4170 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁷⁸ Ali Hoti, T. 4170–4171 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁷⁹ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 30, T. 21389–21390 (30. januar 2008. godine); dok. pr. br. IC178 (Karta koju je obeležio Vlatko Vuković); v. takođe Božidar Delić, T. 19382 (29. novembar 2007. godine), 19440 (4. decembar 2007. godine).

¹¹⁸⁰ Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1442 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 30, T. 21392 (30. januar 2008. godine) (delimično zatvorena sednica).

¹¹⁸¹ Božidar Delić, T. 19375–19376, 19382 (29. novembar 2007. godine).

¹¹⁸² Ali Hoti, T. 4153–4155 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁸³ Ali Hoti, T. 4172 (27. septembar 2006. godine), 4D25 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3610.

447. Posle tog napada, Hoti je išao od kuće do kuće i lečio povređene. U prvoj kući, video je da je pet osoba ranjeno i da je jedna osoba preminula. U drugoj, našao je ranjene ljude, uključujući jednu devojčicu kojoj je bila povređena noga. Poginulo je oko 50 ljudi.¹¹⁸⁴

448. Sabri Popaj je takođe posvedočio da je jedne noći početkom aprila, oko 01:30 časova, dok je bio u Celini koja je vrlo blizu Nogavca, čuo zvuk mlaznjaka u niskom letu. Nekoliko sekundi kasnije, čuo je četiri snažne eksplozije. Sledećeg jutra je s još 11 muškaraca iz Celine otišao da istraži te eksplozije. U Nogavcu, koji je bio napušten, videli su da je jedna kuća uništena, a da su još četiri kuće teško oštećene. Crep na krovovima i prozori na većini kuća u selu bili su polomljeni od eksplozije.¹¹⁸⁵

449. Otprilike četiri-pet dana kasnije, Popaj je čuo da u uništenoj kući u Nogavcu ima leševa, pa se vratio tamo i bio prisutan kada su iz uništene kuće izneta tela troje male dece. Kasnije su mu rekli da je u toj kući pronađeno ukupno osmoro dece i tri žene. Tetka/ujna Sabrija Popaja, Sanije Kastrati, takođe je pronađena mrtva u jednoj drugoj kući u Nogavcu.¹¹⁸⁶

450. Kako je rekao Popaj, avion koji je izvršio vazdušni napad pripadao je snagama SRJ/Srbije jer su "srpski avioni" leteli nisko, dok su NATO avioni leteli na mnogo većoj visini.¹¹⁸⁷ Popaj je, pored toga, posvedočio da su u dvorištu kuće Feima Elshanija u Nogavcu pronađeni fragmenti bombe s ćiriličnim napisom.¹¹⁸⁸ Nije znao koja su ćirilična slova bila na tim fragmentima.¹¹⁸⁹ U junu 1999. godine, pripadnici KFOR ili istražitelji ispitali su fragment i slova na ćirilici i napravili njihove fotografije.¹¹⁹⁰

451. Isuf Zhuniqi takođe je posvedočio da je 31. marta 1999. godine, kada je otišao u Nogavac, video mnogo raseljenih ljudi iz drugih sela, kojima su "Srbi" naredili da se tamo okupe. Dan ili dva kasnije, u 02:00 časa, jedan avion je bacao bombe.¹¹⁹¹ Zhuniqi je izjavio da je korišćen avion MiG koji je pripadao VJ.¹¹⁹² Čuo je tri velike eksplozije na tri različita mesta u Nogavcu, od kojih je jedno bilo vrlo blizu njega. Potrčao je, ali je pogođen u glavu i izgubio je svest. Kada se probudio 3.

¹¹⁸⁴ Ali Hoti, T. 4154, 4156 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁸⁵ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 10, T. 5756 (2. novembar 2006. godine).

¹¹⁸⁶ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 10.

¹¹⁸⁷ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 10.

¹¹⁸⁸ Sabri Popaj, T. 5702–5704 (1. novembar 2006. godine), T. 5756–5757 (2. novembar 2006. godine).

¹¹⁸⁹ Sabri Popaj, T. 5758 (2. novembar 2006. godine).

¹¹⁹⁰ Sabri Popaj, T. 5703 (1. novembar 2006. godine), 5754–5755 (2. novembar 2006. godine).

¹¹⁹¹ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 6.

¹¹⁹² Isuf Zhuniqi, T. 4121 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6457–6458.

aprila, već je bio odveden u Kukës, u Albaniji.¹¹⁹³ Zhuniqi je takođe potvrdio da su nemački pripadnici KFOR pronašli bombe s ćirilničnim slovima i da je i sam, kada se vratio u Nogavac, video fragmente bombi s ćirilničnim slovima.¹¹⁹⁴

452. Posle svedočenja Popaja i Zhuniqija, tužilaštvo je zatražilo pomoć od NATO u vidu dostave izveštaja, fotografija i informacija u vezi s eventualnim inspekcijama KFOR ili zaplenom fragmenta bombe/granate u selu Nogavac otprilike u julu 1999. godine. NATO je odgovorio da ne poseduje nikakav relevantan materijal koji bi potkrepio tu konkretnu istragu.¹¹⁹⁵ Nakon što je Pretresno veće zatražilo dalje informacije o fragmentima bombe, tužilaštvo je u Nogavac poslalo jednog istražitelja, koji se sastao s Elshanijem i raspitao se kod njega. Elshani mu je rekao da više nema fragmente bombe jer ih je predao trojici nemačkih oficira iz KFOR koji su u julu 1999. godine posetili Nogavac. Istražitelj se onda raspitivao kod Agima Krasniqija, čija kuća se nalazi preko puta Elshanijeve. Krasniqi je istražitelju dao mali fragment bombe za koji je rekao da je pogodio njegovu kuću 1999. godine. Istražitelj je fotografisao taj fragment, ali na njemu nema nikakvih ćirilničnih slova. Tužilaštvo je takođe pregledalo svoje interne predmete da bi proverilo da li su u njegovima arhivama dostupni neki fragmenti iz Nogavca. Iako je u zbirci predmeta tužilaštva pronađeno nekoliko fragmenata bombi, na njima nije bilo napisa na ćirilici, niti je evidentirano da potiču iz Nogavca.¹¹⁹⁶

453. Spasoju Smiljaniću, koji je 1999. godine bio komandant Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane VJ, pokazan je video-insert koji je snimila Radio-televizija Srbije, koji navodno prikazuje razaranje usled bombardovanja Nogavca.¹¹⁹⁷ Smiljanić je, na osnovu štete, zaključio da je moralo biti upotrebljeno oružje s visokim pritiskom, koje stvara visoki nadpritisak i eksploziju velikih razmera, kao što je aerosolna bomba ili rasejavajući projektil poput kasetne bombe.¹¹⁹⁸ Posvedočio je da se na video-insertu vidi raketni motor rakete HARM 88, koja je, po njegovom mišljenju, zajedno s drugim oružjem upotrebljena za nanošenje štete. Njegovo Ratno

¹¹⁹³ Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 6, T. 4122 (27. septembar 2006. godine).

¹¹⁹⁴ Isuf Zhuniqi, T. 4122–4123 (27. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6459.

¹¹⁹⁵ Dok. pr. br. 3D515 (Odgovor NATO na upit tužilaštva u vezi s eventualnim inspekcijama KFOR ili zaplenom fragmenata bombe/granate u Nogavcu, 7. februar 2007. godine).

¹¹⁹⁶ Izveštaj tužilaštva o fizičkim dokazima fragmenata bombi, s Dodatkom A, 30. novembar 2006, str. 1–3.

¹¹⁹⁷ Dok. pr. br. 5D1242 (video-inserti); Spasoje Smiljanić, T. 15759–15760 (17. septembar 2007. godine). Veće konstatuje da je Smiljaniću pokazan video-insert koji predstavlja dok. pr. br. 3D710, koji nije uvršten u spis, ali sadrži isti snimak kao i dok. pr. br. 5D1242. V. takođe Božidar Delić, T. 19385–19386 (29. novembar 2007. godine).

¹¹⁹⁸ Spasoje Smiljanić, T. 15759 (17. septembar 2007. godine).

vazduhoplovstvo nije imalo posadu obučenu za tu vrstu napada, kao ni oružje i avione da to urade. Pored toga, njegove snage nisu mogle da izvode napade noću.¹¹⁹⁹

454. Delić, kome je pokazan isti video-insert, posvedočio je da VJ nije mogao da bombarduje selo Nogavac jer Ratno vazduhoplovstvo tada nije letelo u vazdušnom prostoru nad Kosovom. Avioni VJ koji su korišćeni na početku rata uglavnom su bili aktivni na nebu iznad Beograda. On je, pored toga, izjavio da su to bili lovci s raketama projektovanim da pogode neprijateljski avion; ti avioni nisu nosili bombe. U svakom slučaju, njihovi avioni nisu mogli da uzlete budući da je NATO imao apsolutnu premoć u vazdušnom prostoru.¹²⁰⁰ Delić je, pored toga, tvrdio da je 2. aprila 1999. godine ujutro avijacija NATO bombardovala Nogavac i da je određeni broj kuća uništen, da je mnogo civila poginulo, a da su ranjeni lečeni u prizrenskoj bolnici. Sledećeg dana SUP Prizren je izvršio uviđaj i utvrdio činjenice.¹²⁰¹ Pretresno veće nije dobilo taj izveštaj. Delić je rekao da tog jutra nije bio u Nogavcu, ali da je kasnije od načelnika SUP saznao za incident i da mu je video-insert pokazan istog dana.¹²⁰² Na video-insertu je primetio da se vide ostaci protivradarske rakete koju je koristio NATO, ali je priznao da štetu nisu izazvale samo te rakete. Bombe koje su bačene, najčešće MK-82, nisu ostavile ostatke ili tragove, izuzimajući stabilizujuća krilca rakete.¹²⁰³

455. Svedok SD2 je izjavio da je 2. aprila 1999. godine u selu Nogavac pronađeno 11 leševa žrtava NATO bombardovanja.¹²⁰⁴ Pored toga, u Izveštaju MUP od 3. aprila 1999. godine stoji da je NATO bombardovao selo Nogavac 2. aprila 1999. godine oko 02:00 časa. U napadu je poginulo jedanaest osoba, od kojih su četiri identifikovane.¹²⁰⁵

456. Hoti je takođe posvedočio da su, dan posle napada, preostali ljudi napustili Nogavac jer su se plašili novog napada. Krenuli su na traktorima ka Velikoj Kruši i dalje, ka Albaniji.¹²⁰⁶ U selu Landovica maltretirale su ih "srpske snage". Pripadnici "srpskih snaga" uzeli su im tradicionalna bela kečeta, koje nose neki stariji ljudi, i njima se igrali. Takođe su im rekli: "Morate da idete u Albaniju. Kosovo nije vaše. Ne morate da se vraćate. Ovo je srpska zemlja."¹²⁰⁷

457. Kada su stigli na granicu Albanije, policajci u plavoj odeći oduzeli su im lične isprave pre nego što su 3. aprila 1999. godine prešli granicu i otišli u Albaniju. Dok su se vozili putem, videli

¹¹⁹⁹ Spasoje Smiljanić, T. 15760 (17. septembar 2007. godine).

¹²⁰⁰ Dok. pr. br. 5D1242 (video-inserti); Božidar Delić, T. 19383–19385 (29. novembar 2007. godine).

¹²⁰¹ Božidar Delić, T. 19383–19384 (29. novembar 2007. godine).

¹²⁰² Božidar Delić, T. 19385 (29. novembar 2007. godine).

¹²⁰³ Božidar Delić, T. 19386 (29. novembar 2007. godine).

¹²⁰⁴ Dok. pr. br. 6D2, dok. pr. br. 6D1632 (Izjava svedoka), par. 61.

¹²⁰⁵ Dok. pr. br. 6D1239 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja MUP u periodu od 2. do 3. aprila 1999. godine, 3. april 1999. godine), str. 1.

¹²⁰⁶ Ali Hoti, T. 4155–4157 (27. septembar 2006. godine).

su pripadnike vojnih snaga u maskirnim uniformama. Na granici su ih naterali da s vozila skinu registarske tablice i morali su da predaju sva dokumenta i isprave. Policajci su im rekli da je to zato što im dokumenta više nisu potrebna jer se nikada neće vratiti na Kosovo i živeće u Albaniji. Rekli su im da je taj postupak poklon od NATO i Clintona, da je to ono što su želeli i da su to i dobili. Rekli su im da je Kosovo srpska zemlja. Policajci na granici takođe su oduzeli bolje automobile ljudima koji su prelazili granicu.¹²⁰⁸

a. Konstatacije

458. Pretresno veće napominje da Popaj, Zhuniqi i Hoti nisu bili neposredni očevici bombardovanja Nogavca, već da su čuli zvuk bombi. Iako ti svedoci tvrde da su videli ćirilična slova na ostacima bombi, Veće to nije moglo da potvrdi. Imajući u vidu kontradiktorne iskaze koje su dali Spasoje Smiljanić, Božidar Delić i svedok SD2, koji se, po mišljenju Veća, ne mogu zanemariti u odnosu na ovaj događaj, Veće ne prihvata da predloženi dokazi pokazuju da su snage SRJ/Srbije odgovorne za bombardovanje tog sela 2. aprila 1999. godine.¹²⁰⁹

459. U vezi s navodima o raseljavanju s planine kod Nogavca 25. marta 1999. godine, Pretresno veće konstatuje da je Hoti jedini očevidac koji je svedočio u vezi s tim optužbama. Svedočenja Zhuniqija, Delića i Vukovića delimično potkrepljuju Hotijevo, ali Hoti u svom iskazu nije rekao da su ih opkolile snage SRJ/Srbije, niti da su im te snage naredile da odu u obližnja sela, kako se navodi u Optužnici.¹²¹⁰ Veće, prema tome, zaključuje da ti navodi nisu dokazani.

460. Međutim, na osnovu Hotijevo svedočenja, utvrđeno je van razumne sumnje da su ljude koji su otišli iz sela posle 2. aprila, na putu do granice s Albanijom, maltretirali neidentifikovani pripadnici srpskih snaga i da su im policajci na granici oduzeli lična dokumenta i druge lične stvari.

9. Brestovac/Brestoc

461. U Riedlmayerovom izveštaju u vezi sa stanjem džamije u Brestovcu stoji da je ona “gotovo uništena”. Džamija je potpuno izgorela, a deo minareta iznad balkona je uništen. Riedlmayer je u izveštaju istakao da je, prema tvrdnjama “islamske zajednice”, do uništenja došlo 25. marta 1999. godine. Jedna fotografija u njegovom izveštaju prikazuje štetu nanetu džamiji.¹²¹¹

¹²⁰⁷ Ali Hoti, T. 4156–4157 (27. septembar 2006. godine).

¹²⁰⁸ Ali Hoti, T. 4157 (27. septembar 2006. godine).

¹²⁰⁹ V. Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 377, 396, 561.

¹²¹⁰ V. Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 851.

¹²¹¹ Dok. pr. br. P1775 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Brestovcu); dok. pr. br. P1793 (Fotografija džamije); Andrés Riedlmayer, T. 5481 (30. oktobar 2006. godine).

462. Budući da je to jedini dokaz koji se odnosi na džamiju, Pretresno veće ne može da zaključi da su džamija oštetile ili uništile snage SRJ i Srbije, kako se navodi u Optužnici.

F. SUVA REKA

1. Optužbe iz Optužnice

463. Činjenični zaključci u vezi s opštinom Suva Reka tiču se događaja za koje se kaže da su se tamo desili u periodu od 25. marta do aprila 1999. godine. Krivična dela u osnovi deportacije i prisilnog premeštanja, kojima se optuženi terete u tački 1, odnosno 2 Optužnice, opisana su u paragrafu 72(d) Optužnice na sledeći način:

Ujutro 25. marta 1999. godine, snage SRJ i Srbije opkolile su mesto Suva Reka/Suharekë. Tokom narednih dana, policajci su išli od kuće do kuće, pretili, napadali i ubijali stanovnike kosovske Albanace i pod pretnjom oružja odveli mnoge ljude iz njihovih domova. Mnoge kuće i radnje koje su pripadale kosovskim Albancima zapaljene su, a oštećena je džamija u Suvoj Reci/Suharekë. Policija je oterala žene, decu i starce, a tada su snage SRJ i Srbije ubile određeni broj muškaraca. Kosovski Albanci bili su prisiljeni da beže, probijajući se u kamionima, traktorima i prikolicama prema granici sa Albanijom. Dok su prelazili granicu, snage SRJ i Srbije su mnogima oduzele dokumenta i novac.

(i) Dana 31. marta 1999. godine, otprilike 80.000 kosovskih Albanaca raseljenih iz sela u opštinu Suva Reka/Suharekë okupilo se u blizini mesta Belanica/Bellanicë. Sledećeg dana, snage SRJ i Srbije granatirale su selo Belanica/Bellanicë, prisiljavajući raseljena lica da beže prema albanskoj granici. Pre nego što su prešli granicu, snage SRJ i Srbije oduzele su im lična dokumenta.

464. Optuženi se, u tačkama 3 i 4, takođe terete za ubistvo u vezi s jednim incidentom opisanim u paragrafu 75(d) Optužnice, u kojem se tvrdi sledeće:

U jutarnjim časovima 26. marta 1999. godine ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije opkolile su deo oko kompleksa porodičnih kuća porodice BERISHA u Suvoj Reci/Suharekë (opština Suva Reka/Suharekë). U blizinu kuća postavljeni su tenkovi, s cevima uperenim u kuće. Snage SRJ i Srbije su stanarima jedne od kuća naredile da izađu. Muškarci su odvojeni od žena i dece i šest članova ove porodice je ubijeno. Snage SRJ i Srbije su preostale članove porodice poterale u pravcu jednog kafića. Zajedno sa tri druge grupe šire porodice BERISHA, naterali su ih da uđu u taj kafić. Zatim su snage SRJ i Srbije otvorile vatru na ljude koji su se nalazili unutra. U kafić je ubačen i eksploziv. U toj akciji su ubijena najmanje 44 civila, a drugi su teško ranjeni. Tela žrtava su potom utovarena u zadnji deo jednog kamiona, koji se zatim odvezao u pravcu Prizrena. Tri ranjene osobe, koje su bile ubačene među leševe, iskočile su iz kamiona na putu za Prizren. Posmrtni ostaci ubijenih članova porodice BERISHA nađeni su kasnije na dve lokacije; prva je streljište u opštini Prizren, a druga je masovna grobnica u centru za obuku SAJ u Batajnici, pokraj Beograda, u Srbiji. (Ubijena lica čija su imena poznata navedena su u Prilogu D koji je priložen kao dodatak ovoj Optužnici).

465. U tački 5, optuženi se takođe terete za progon u vezi s navodom u ubijanju sadržanim u paragrafu 75(d) i za “[b]ezobzirn[o] razaranj[e] ili nanošenj[e] štete verskim objektima kosovskih

Albanaca”, uključujući džamiju u Suvoj Reci, kako je opisano u paragrafima 72(d) i 77(d) Optužnice.

2. Glavni svedoci

466. I tužilaštvo i odbrana su pozvali određeni broj svedoka da govore kako o konkretnim zločinima za koje se navodi da su izvršeni u opštini Suva Reka, tako i o stanju koje je tamo vladalo većim delom 1998. i 1999. godine. Pri donošenju zaključaka u vezi s optužbama za ubijanja u mestu Suva Reka i za raseljavanje iz nje, Veće se oslonilo na svedočenja sledećih svedoka tužilaštva: lokalni seljani Halit Berisha, Hysni Berisha i Shyhrete Berisha, kao i rezervista lokalnog MUP, svedok K83. Veće napominje da odbrana nijednog od tih svedoka nije u većoj meri osporila, niti predočila dalje dokaze kojima bi se pobili njihovi iskazi. Tužilaštvo je takođe pozvalo Shefqeta Zogaja, novinara iz Belanice, da svedoči o događajima u mestu Suva Reka. Međutim, po mišljenju Veća, njegovo svedočenje je često bilo neodređeno i interno nepodudarno, te se Veće mnogo na njega ne oslanja u delu koji se odnosi na mesto Suva Reka.¹²¹²

467. Što se tiče raseljavanja lica iz sela Belanica, kojim se optuženi terete u Optužnici, dva glavna svedoka očevica koje je pozvalo tužilaštvo bili su Shefqet Zogaj i Hamide Fondaj. S obzirom na blisku povezanost ta dva svedoka i OVK, kao i njihovu nespремnost da prihvate određene činjenice u vezi s prisustvom i aktivnostima OVK na tom području,¹²¹³ Veće je posebno pažljivo razmotrilo njihovo svedočenje. To posebno važi za Zogaja, čije je svedočenje prilikom unakrsnog ispitivanja pokazalo ne samo da je on bio pripadnik OVK, već i da je sklon preuveličavanju i menjanju svog iskaza, što je dovelo do određenog broja internih nepodudarnosti. Svedočenje oba ova svedoka često je bilo u suprotnosti s pouzdanijim svedočenjima, kao što je ono Bislima Zyrapija, koga Veće smatra pouzdanim i verodostojnim svedokom. Iz tog razloga, Veće prihvata svedočenja Zogaja i Fondaja samo u delu gde ih potkrepljuju druga svedočenja ili gde ona predstavljaju njihovo nepobitno priznanje.

468. Veće je saslušalo određeni broj svedoka koje je pozvala odbrana, kao što su Božidar Delić i Ljubivoje Joksić, pomoćnik koordinatera RDB na Kosovu, a koji su u svojim iskazima pobijali određene aspekte svedočenja svedoka tužilaštva u vezi sa Suvom Rekom. Iako nije prihvatilo sve ono što su oni rekli, Veće smatra da su delovih njihovog svedočenja pouzdani, kako je obrazloženo dole u tekstu.

¹²¹² V., na primer, Shefqet Zogaj, T. 5856–5859 (3. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 2. V. takođe Shefqet Zogaj, T. 3781, 3803–3804 (22. septembar 2006. godine), T. 5897–5898 (6. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 3.

469. Veće je takođe saslušalo svedočenja pripadnika VJ, svedoka K54 i K82 koje je pozvalo tužilaštvo, u vezi s njihovim učešćem u akcijama VJ/MUP u opštini Suva Reka krajem marta 1999. godine i ubijanjem civila od strane VJ, uključujući ubijanja koja je izvršio svedok K82, u selu Trnje/Tërm.¹²¹⁴ Budući da se optuženi u Optužnici za ta ubijanja konkretno ne terete kao za ubistvo, Veće ne mora da iznosi detaljne konstatacije u vezi s njima. U stvari, kako je Veće iznelo u više navrata tokom suđenja, svedočenje ta dva svedoka je prevashodno relevantno za identifikovanje snaga koje su deystvovalе u opštini Suva Reka u relevantnom periodu, kao i za ocenu situacije u opštini.¹²¹⁵

470. Veće konstatuje da su svedoci K54 i K82 detaljno unakrsno ispitani i da je odbrana u velikoj meri osporavala njihova svedočenja.¹²¹⁶ U pokušaju da ospori verodostojnost svedoka K54 i K82, Lazarevićeva odbrana je pozvala Pavla Gavrilovića, koji je u glavnim tačkama pobijao njihove iskaze.¹²¹⁷ Međutim, uprkos tom osporavanju, Veće je zaključilo da je svedočenje svedoka K54 i K82 načelno pouzdano. Njihovi iskazi su uglavnom bili međusobno dosledni i delimično ih potkrepljuju dokumenti VJ, koji potvrđuju prisustvo njihove jedinice na tom području u tom periodu.¹²¹⁸ Pored toga, Veće je zaključilo da je spremnost svedoka K82 da prizna da je pucao na civile kosovske Albance i ubio ih valjan pokazatelj njegovog poštenja, iako je osuđen za krivično delo koje nije povezano s tim. Shodno tome, Veće zaključuje da je svedočenje svedoka K54 i K82 načelno pouzdano. S druge strane, pošto je pažljivo preispitalo svedočenje Pavla Gavrilovića i uporedilo ga s ubedljivim svedočenjem ta dva svedoka, Veće zaključuje da je ono neubedljivo i nepouzđano.

471. Deo svedočenja svedoka K79, pripadnika jedinice PJP, takođe se odnosio na opštinu Suva Reka. Veće ima rezerve u odnosu na delove njegovog svedočenja, pa se stoga u ograničenoj meri oslonilo na njega, i to samo na one delove koji su potkrepljeni drugim svedočenjima.

¹²¹³ Shefqet Zogaj, T. 5896–5897, 5906 (6. novembar 2006. godine); Hamide Fondaj, T. 3826, 3844–3846, 3849 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 2.

¹²¹⁴ Svedok K82, T. 11734–11812 (15. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2863 (Izjava svedoka); svedok K54, T. 10477–10550 (26. februar 2007. godine), 10551–10636 (27. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka).

¹²¹⁵ Odluka po zajedničkom zahtevu odbrane da se svedoku K54 ne dopusti da svedoči na suđenju, 15. februar 2007. godine; Odluka po zahtevu Tužilaštva za preispitivanje “Odluke o dokazima predloženim preko svedoka K82”, koju je Pretresno veće donelo 3. oktobra 2006, i za odobrenje da ponovo pozove svedoka K82 i konačna odluka o dokazima predloženim preko svedoka K54, 13. mart 2007. godine. V. takođe svedok K54, T. 10477–10490 (26. februar 2007. godine).

¹²¹⁶ Svedok K82, T. 11754–11755 (Javna sednica), 11757–11759 (Javna sednica), 11761–11775 (15. mart 2007. godine) (delimično zatvorena sednica), dok. pr. br. P2315 (Izjava svedoka), par. 42–43 (zapečaćeno). V. takođe dok. pr. br. 5D132 (zapečaćeno); svedok K82, dok. pr. br. 5D133 (Izjava svedoka) (zapečaćeno). Svedok K54, T. 10527–10534, 10545–10548 (26. februar 2007. godine).

¹²¹⁷ Pavle Gavrilović, T. 21181–21238 (28. januar 2008. godine).

¹²¹⁸ Dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine), str. 5.

3. Kontekst

472. Suva Reka je velika opština u južnom delu centralnog Kosova i graniči se, između ostalog, s opštinama Orahovac, Prizren, Klina i Uroševac.¹²¹⁹ Početkom devedesetih godina, opština je imala 50.000 do 60.000 stanovnika, od čega su 95 posto bili kosovski Albanci, a ostalih pet posto činili su Srbi i Romi.¹²²⁰ Mesto Suva Reka bilo je najveće u opštini, s oko 8.000 stanovnika¹²²¹ i sopstvenim Odeljenjem unutrašnjih poslova (OUP).¹²²² Sela Reštane/Reshtan, Studenčane, Trnje, Dobrodeljane i Pećane/Peqan, koja se često pominju u ovom odeljku Presude, nalaze se istočno od mesta Suva Reka, dok se Belanica, Dulje i Blace nalaze u severnom delu opštine.¹²²³

473. Svedok K83 je posvedočio da se od 1998. godine stanje u opštini Suva Reka stalno pogoršavalo. OVK se nalazio severno i istočno od ovog mesta, prema Mališevu, Budakovu i Gornjoj Krušici/Krushicë e Epërme, a policija nije imala dovoljno ljudstva da kontroliše mnoga od tih područja.¹²²⁴ Patrole MUP su često napadane i u brojnim prilikama su policajci ranjavani ili ubijani.¹²²⁵ Zbog manjka policajaca, svedok K83 je morao da radi puno radno vreme tokom cele 1998. godine. On je išao u patrole po mestu i po okolnim selima. U te patrole su obično išli koristeći blindirano vozilo ruske proizvodnje zvano "Gazik". Na putevima je bilo policijskih kontrolnih punktova da bi se sprečili napadi OVK i kontrolisao saobraćaj.¹²²⁶ "Borbe" s OVK vodile su se tri do pet kilometara od zgrade OUP u Suvoj Reci, na putu za Reštane, ali ne u samom centru mesta. Svedok K83 je takođe izjavio da su iz Srbije vojsci i policiji dolazila pojačanja i da je to ljudstvo bilo stacionirano u mestu i okolnim selima.¹²²⁷

474. Halit Berisha, kosovski Albanac iz mesta Suva Reka, setio se da su od aprila 1998. godine dva minobacača bila postavljena ispred stanice policije.¹²²⁸ Vojska nije bila stalno stacionirana u samom mestu, već u obližnjem Biraču i na prevoju Dulje, tako da je samo prolazila kroz mesto.¹²²⁹ John Crosland je posvedočio da je tokom njegovih poseta Suvoj Reci u septembru ili u decembru

¹²¹⁹ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 11, 18.

¹²²⁰ Halit Berisha, T. 3605 (20. septembar 2006. godine). V. takođe svedok K83, T. 3979 (26. septembar 2006. godine).

¹²²¹ Halit Berisha, T. 3605 (20. septembar 2006. godine).

¹²²² Miloš Vojnović, T. 24228–24229 (13. marta 2008. godine), dok. pr. br. 6D1532 (Izjava svedoka od 5. marta 2008. godine), par. 3.

¹²²³ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 11.

¹²²⁴ Svedok K83, T. 3978–3979 (26. septembar 2006. godine). V. takođe Miloš Vojnović, T. 24172 (12. mart 2008. godine), dok. pr. br. 6D1532 (Izjava svedoka od 5. marta 2008. godine), par. 27–28; dok. pr. br. 6D787 (Službena zabeleška sa sastanka Sretena Lukića i predstavnika VMK, 24. februar 1999. godine).

¹²²⁵ Svedok K83, T. 3978 (26. septembar 2006. godine).

¹²²⁶ Svedok K83, T. 3928–3930 (25. septembar 2006. godine), T. 3975, 3999 (26. septembar 2006. godine).

¹²²⁷ Svedok K83, T. 3929–3930, 3986 (25. septembar 2006. godine).

¹²²⁸ Halit Berisha, T. 3606–3607 (20. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC40 (Karta na kojoj su označeni položaji minobacača). V. takođe Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 2.

¹²²⁹ Halit Berisha, T. 3661 (20. septembar 2006. godine).

1998. godine tamo bilo masovnog prisustva MUP i VJ, kao i na području Blaca i Dulja, severno od Suve Reke. Ta dva položaja razdvajala je teritorija koju je držao OVK.¹²³⁰

475. Božidar Delić je takođe posvedočio da je od juna 1998. godine OVK kontrolisao sela u trouglu Suva Reka – Prizren - Orahovac, uključujući Studenčane, Samodražu, Mačitevo /Mačiteva/ i Budakovo, kao i područje oko mesta Suva Reka.¹²³¹ Situacija se nije poboljšala 1999. godine, uprkos prisustvu posmatrača VMK, i OVK je zapravo proširio kontrolu na tom području.¹²³² Zbog toga, u februaru 1999. godine, Delić je podneo izveštaj Komandi Prištinskog korpusa u vezi s bezbednosnom situacijom, obaveštavajući je da je saobraćaj na putu Suva Reka-Orahovac potpuno prekinut, da su delovi puta pod potpunom kontrolom OVK i da OVK kontroliše gotovo celo područje između Prizrena, Suve Reke i Mališeva, posebno planinsko područje Milanovca.¹²³³

476. Prema rečima Bislima Zyrapija, opština Suva Reka je, između ostalih, pripadala zoni Paštrik ili Operativnoj zoni 2 OVK, gde je krajem marta 1999. godine bilo aktivno nekoliko brigada OVK.¹²³⁴ Zona Paštrik je tada bila ne samo najveća zona OVK, već se u njoj, prema izveštajima DPMK SAD, nalazio i Glavni štab OVK.¹²³⁵ Zyrapij je, pored toga, posvedočio da su se od novembra 1998. godine do aprila 1999. godine jedinice OVK nalazile na periferiji mesta Suva Reka, ali ne i u samom mestu. To je potvrdio Božidar Delić, čije su jedinice tada bile na tom području.¹²³⁶ Halit i Hysni Berisha, stanovnici mesta Suva Reka, prihvatili su da je na dva do tri kilometara udaljenosti bilo prisustva OVK, odnosno u Dobrodeljanu i Reštanu, ali su tvrdili da OVK nije bio prisutan i u centru mesta.¹²³⁷ Međutim, svedok K83 je u svom svedočenju rekao da je čak i samo mesto smatrano opasnim za policiju, a svedok 6D2 je posvedočio da je gotovo čitavo

¹²³⁰ John Crosland, T. 10051 (9. februar 2007. godine). V. takođe Karol John Drewienkiewicz, T. 7828–7829 (4. decembar 2006. godine).

¹²³¹ Božidar Delić, T. 19275–19277 (28. novembar 2007. godine). V. takođe odeljke VI.B i VI.C.

¹²³² Božidar Delić, T. 19276 (28. novembar 2007. godine). V., na primer, dok. pr. br. 5D251 (Dopis Lazarevića upućen Generalštabu VJ, 23. februar 1999. godine); Vladimir Lazarević, T. 17939–17940 (8. novembar 2007. godine).

¹²³³ Božidar Delić, T. 19276–19278 (28. novembar 2007. godine), T. 19367 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D878 (Izveštaj 549. mtbr Komandi PrK o bezbednosnoj situaciji u njenoj zoni odgovornosti, 15. februar 1999. godine), str. 1. V. takođe Miloš Vojnović, dok. pr. br. 6D1532 (Izjava svedoka od 5. marta 2008. godine), par. 31, 41.

¹²³⁴ Bislim Zyrapij, T. 5934, 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 6258 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta raznih operativnih zona OVK); dok. pr. br. P2465 (Naređenje OVK koje je izdala operativna zona Paštrik, 7. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK); dok. pr. br. P2468 (Potvrda o prijemu naređenja od strane brigade zone Paštrik, 10. januar 1999. godine); dok. pr. br. P2459 (Kliše borbene zapovesti koju je koristio OVK, koji pokazuje brigade u Paštriku). V. takođe Joseph Maisonneuve, T. 11133 (6. marta 2007. godine), dok. pr. br. P2772 (Izjava svedoka od 10. marta 2000), par. 15, Dodatak MM2/B. V. takođe Odeljak VI.B.

¹²³⁵ Dok. pr. br. 6D1635 (Izveštaj DPMK SAD u vezi s OVK, februar 1999. godine), *e-court*, str. 8.

¹²³⁶ Bislim Zyrapij, T. 6265 (10. novembar 2006. godine); Božidar Delić, T. 19439 (4. decembar 2007. godine). Delić je takođe objasnio da je u nekim selima, kao što je Retimlje, civilno stanovništvo preseljeno još u februaru 1999. godine. To selo je zatim jedna brigada OVK koristila kao svoje komandno mesto, uključujući bolnicu OVK. Božidar Delić, T. 19441–19442 (4. decembar 2007. godine).

¹²³⁷ Halit Berisha, T. 3713 (21. septembar 2006. godine); Hysni Berisha, T. 4028 (26. septembar 2006. godine). Skrećemo pažnju da je Božidar Delić posvedočio da je najbliži kontrolni punkt OVK bio u Raštanu, kilometar-dva od centra mesta Suva Reka. Božidar Delić, T. 19439 (4. decembar 2007. godine).

mesto, kao i okolna teritorija, bilo u rukama OVK.¹²³⁸ Imajući u vidu druga svedočenja pomenuta u ovom paragrafu, Veće smatra da je svedok 6D2 preuveličao razmere uticaja OVK u mestu.

477. Kako stoji u izveštaju koji je u januaru 1999. godine sačinio Centar RDB Prizren, većina sela na teritoriji opštine Suva Reka bila je pod kontrolom OVK, uključujući Belanicu, Ladrovac/Lladroc, Samodražu, Studenčane, Dobrodeljane, Blace, Pećane, Semetište/Semetishta i Nišor.¹²³⁹ U izveštaju se tvrdi da su sva ta sela predstavljala pojas koji je obezbeđivao Glavni štab OVK u selu Brešance/Bresana, štiteći ga od napada.¹²⁴⁰ U martu 1999. godine, kako stoji u jednom drugom dokumentu RDB, Glavni štab u Brešancu imao je pod svojom komandom velik broj pripadnika OVK, koji su u grupama bili raspoređeni u 40 sela na celoj teritoriji opštine. OVK je ojačao svoje položaje severno i severozapadno od mesta Suva Reka.¹²⁴¹ Veće napominje da se u mnogim dokumentima RDB pominje da je u opštini bilo nekoliko hiljada boraca OVK. Međutim, iako prihvata da je prisustvo OVK na celoj teritoriji Suve Reke bilo značajno, Veće ne može tačno da utvrdi broj snaga na tom području jer se u raznim dokumentima RDB iznose različiti brojevi podaci.

4. Događaji u mestu Suva Reka za koje se optuženi terete u Optužnici

478. Kako će biti detaljnije razmotreno u Odeljku VII.P dole, kada je u Batajnici, kod Beograda, 2001. godine otkrivena masovna grobnica i kada su tamo pronađeni leševi ekshumirani, identifikacija leševa je pokazala da neki od njih pripadaju članovima porodice Berisha iz mesta Suva Reka. To je, sa svoje strane, dovelo do istrage o ubijanju članova te porodice. Nekoliko svedoka je u ovom predmetu posvedočilo kako je velik broj članova porodice Berisha nastradao krajem marta 1999. godine u mestu Suva Reka. Ta svedočenja su izložena dole u tekstu.

a. OUP Suva Reka

479. Svedok K83 je posvedočio da je početkom 1999. godine u OUP u Suvoj Reci njegov neposredni pretpostavljeni bio Nenad Jovanović.¹²⁴² U stanici OUP bila su i dvojica službenika iz

¹²³⁸ Svedok K83, T. 3979 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. 6D2, dok. pr. br. 6D1631 (Izjava svedoka od 12. aprila 2008. godine), par. 58 (zapečaćeno).

¹²³⁹ Dok. pr. br. 6D1008 (CRDB Prizren, Informacija o delatnosti OVK na području opštine Suve Reke, 8. januara 1999. godine), str. 1; Ljubivoje Joksić, dok. pr. br. 6D1491 (Izjava svedoka od 28. januara 2008. godine), par. 62. V. takođe dok. pr. br. 6D1010 (Centar RDB Prizren, Informacija o delatnosti OVK na području opštine Suve Reke, 11. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1635 ((Izveštaj DPMK SAD u vezi s OVK, februar 1999. godine), *e-court*, str. 8. U izveštaju DPMK SAD kao komandna mesta OVK u opštini Suva Reka navode se Ladrovac i Semetište.

¹²⁴⁰ Dok. pr. br. 6D1008 (Izveštaj MUP Prizren, 8. januar 1999. godine), str. 2. V. takođe dok. pr. br. 6D1010 (Izveštaj MUP Prizren, 11. januar 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 6D1014 (Izveštaj MUP Prizren, 20. januar 1999. godine).

¹²⁴¹ Dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 1–2.

¹²⁴² Svedok K83, T. 3932 (25. septembar 2006. godine), T. 3991–3992 (26. septembar 2006. godine).

RDB, od kojih je jedan bio Milorad (Miško) Nišavić, vlasnik hotela “Boss” u obližnjem selu Široko/Shiroko.¹²⁴³ Međutim, svedok K83 je jasno rekao da su RDB i RJB imali odvojenu hijerarhiju, kompjutersku bazu podataka i informativne kanale u okviru OUP.¹²⁴⁴ Tako, prema rečima svedoka K83, načelnik OUP nije imao ovlašćenja nad pripadnicima RDB.¹²⁴⁵ Ljubivoje Joksić je potvrdio da je RDB imao “lokalni ogranak” u mestu Suva Reka. On je takođe potvrdio da je RDB imao svoj samostalan sistem upravljanja i da niko iz RJB nije imao ovlašćenja ni nad kim u RDB.¹²⁴⁶

480. Svedok K83 je rekao Veću da su meštani iz opštine predstavljali većinu zaposlenih u zgradi OUP. Sam Nišavić je bio iz Suve Reke i bio je poznat u tom mestu gde je, pored hotela, posedovao određeni broj poslovnih objekata. Dana 12. septembra 1998. godine na njegov hotel ispaljen je projektil. Drugom prilikom 1998. godine, na njega su pucali i tada je ranjen.¹²⁴⁷ Svedok K83 nije izneo nikakve informacije o tome ko je mogao da izvrši te napade ili koji su bili razlozi za njih.

481. UOP Suva Reka je bio u nadležnosti SUP Prizren i, kao takav, odgovarao je njemu.¹²⁴⁸ Međutim, tokom četiri-pet dana krajem marta 1999. godine, komunikacija između te dve službe bila je prekinuta nakon što je NATO bombardovao i teško oštetio zgradu SUP u Prizrenu. Bilo je i dalje moguće kolima se voziti između ta dva mesta, pa je komunikacija tako održavana. Pored toga, određene vrste radio opreme i dalje su funkcionisale.¹²⁴⁹

b. Događaji u mestu Suva Reka neposredno pre 25. marta 1999. godine i na taj dan

482. Kada su verifikatori VMK došli u mesto, najpre su odseli u hotelu “Boss”, čiji je vlasnik bio Nišavić. Kasnije su prešli u jednu kuću koja je pripadala porodici Shyrete Berisha, u kojoj je, do tada, ona živela sa svojim mužem Nexhatom, njihovo četvoro dece, Nexhatovom snahom Fatime i Fatiminom porodicom.¹²⁵⁰ Svedok K83 je posvedočio da su meštani Srbi, ubrzo pošto su

¹²⁴³ Svedok K83, T. 3931–3932 (25. septembar 2006. godine). Veće konstatuje nepodudarnost između imena koje je upotrebila Shyrete Berisha kada je govorila o vlasniku hotela “Boss” (“Mišković”) i imena koje su koristili drugi svedoci (“Miško Nišavić”). Veće se uverilo da je taj čovek, u stvari, Milorad (Miško) Nišavić i da je gđa Berisha pogrešila u vezi s njegovim pravim imenom. Iz tog razloga, kada se u svedočenju gde Berisha pominje “Mišković”, treba shvatiti da se to odnosi na Milorada (Miška) Nišavića.

¹²⁴⁴ Svedok K83, T. 3968 (26. septembar 2006. godine).

¹²⁴⁵ Svedok K83, T. 3992–3993 (26. septembar 2006. godine).

¹²⁴⁶ Ljubivoje Joksić, T. 21941–21942 (8. februar 2008. godine). V. takođe Miloš Vojnović, T. 24228–24229 (13. mart 2008. godine), dok. pr. br. 6D1532 (Izjava svedoka od 5. marta 2008. godine), par. 3–4.

¹²⁴⁷ Svedok K83, T. 3969, 3972–3973 (26. septembar 2006. godine).

¹²⁴⁸ Svedok K83, T. 3969 (26. septembar 2006. godine). V. takođe Miloš Vojnović, T. 24228–24229 (13. mart 2008. godine), dok. pr. br. 6D1532 (Izjava svedoka od 5. marta 2008. godine), par. 3–4.

¹²⁴⁹ Svedok K83, T. 3982–3984, 4003–4004 (26. septembar 2006. godine).

¹²⁵⁰ Svedok K83, T. 3980–3981 (26. septembar 2006. godine); Shyrete Berisha, T. 3871, 3873–3874 (25. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2346 (Porodično stablo porodice Berisha). Shyrete Berisha je potvrdila svedočenje svedoka K83 da su predstavnici VMK, kada su tek došli u Suvu Reku, imali kancelarije u hotelu “Boss”, čiji je vlasnik bio

verifikatori stigli, počeli da smatraju da oni staju na stranu OVK i da im pomažu, umesto da doprinesu smirenju situacije.¹²⁵¹ Dana 20. marta 1999. godine verifikatori VMK napustili su Kosovo, uključujući svoje punktove u opštini Suva Reka. Posle njihovog odlaska, Shyrete Berisha i njena porodica mogli su da se vrata u svoju kuću.¹²⁵²

483. Postoje dokazi da je 22. marta 1999. godine Srbin po imenu Bogdan Lazić ubijen u jednoj radnji u mestu Suva Reka. Postoje i dokazi da je posle toga ubijeno desetak meštana, kosovskih Albanaca.¹²⁵³ Veće je uvrstilo u spis one delove dokumenta MUP u kojima se navodi određeni broj evidentiranih krivičnih dela na Kosovu i s tim u vezi preduzete mere u periodu od 1. jula 1998. godine do 20. juna 1999. godine, a koji su predloženi svedoku u sudnici i o kojima je dotični svedok mogao da svedoči *viva voce* u vezi s njihovom sadržinom.¹²⁵⁴ U tom dokumentu je evidentirano da je Bogdan Lazić ubijen od strane nepoznatih pripadnika OVK, ali se ne pominju druga ubijanja kosovskih Albanaca.¹²⁵⁵

484. Bislim Zyrapi je posvedočio da su 24. marta 1999. godine, na dan kada je počelo NATO bombardovanje, “srpske snage” preduzele artiljerijski napad na položaje OVK u opštini.¹²⁵⁶ To svedočenje potvrđuje naređenje Zajedničke komande od 23. marta 1999. godine, o kojem je bilo reči gore u tekstu, u odeljku koji se odnosi na opštine Prizren i Orahovac.¹²⁵⁷ Božidar Delić je onda izdao naređenje jedinicama 549. motorizovane brigade da, u saradnji s PJP, unište “ŠTS” u rejonu sela Retimlje, da izvrše deblokadu puta Suva Reka-Orahovac i uspostave kontrolu nad teritorijom.¹²⁵⁸ U naređenju stoji da se položaji “ŠTS” nalaze u širem rejonu Retimlja, planine Milanovac, Studenčana, Samodraže, Dobrodeljana i Pagaruše, a zatim se iznose brojni zadaci za razne jedinice. Ni u jednom od tih naređenja ne predviđa se učešće pripadnika lokalnog OUP u

čovek koga je ona tokom usmenog svedočenja nazvala “Miškovićem”, ali da su se kasnije, krajem 1998. godine, preselili u njenu kuću. Tokom unakrsnog ispitivanja, Shyrete Berisha je negirala da je znala za svađu između njenog muža i “Miškovića” zbog preseljenja VMK u kuću porodice Berisha. Naprotiv, brat njenog muža bio je prijatelj s “Miškovićem” i “Miškovićevevim” bratom. Shyrete Berisha, T. 3911–3912, 3923 (25. septembar 2006. godine). V. takođe Joseph Maisonneuve, T. 11178 (7. mart 2007. godine).

¹²⁵¹ Svedok K83, T. 3980 (26. septembar 2006. godine).

¹²⁵² Shyrete Berisha, T. 3875 (25. septembar 2006. godine); Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 2.

¹²⁵³ Halit Berisha, T. 3707–3710 (21. septembar 2006. godine); Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 2; svedok K83, T. 3985 (26. septembar 2006. godine).

¹²⁵⁴ V. Odluka po Lukicevom zahtevu za preispitivanje Odluke Pretresnog veća po zahtevu za uvrštavanje u spis dokumenata bez posredstva svedoka i Odluke po zahtevu odbrane za produženje roka za dostavljanje završnih pretresnih podnesaka, 2. jul 2008. godine, par. 30–31.

¹²⁵⁵ Dok. pr. br. 6D614 (MUP, Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. godine do 20. juna 1999. godine), *e-court*, str. 692–693.

¹²⁵⁶ Bislim Zyrapi, T. 5991–5992 (7. novembar 2006. godine). V. takođe Miloš Vojnović, T. 24172 (12. mart 2008. godine).

¹²⁵⁷ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine). V. takođe Miloš Vojnović, T. 24177–24179 (12. mart 2008. godine).

akciji. Između ostalih, Borbena grupa pet 549. motorizovane brigade trebalo je da deblokira put koji povezuje sela Raštane, Studenčane i Samodražu. Učešćem PJP obuhvaćen je i 37. odred iz Niša.¹²⁵⁹ U naređenju se takođe predviđa da se “[p]rema lojalnom civilnom stanovništvu” ispolji “pravilan odnos, a posebno prema zbegovima i imovini građana” i nalaže snagama da “[v]atru otvara[ju] samo prema objektima iz kojih dejstvuj[e] [OVK]”.¹²⁶⁰ Miloš Vojnović, tadašnji načelnik SUP Prizren, posvedočio je da je znao za tu akciju i da se svakodnevno sastajao s Delićem i komandantom 37. odreda PJP, Radoslavom Mitrovićem, čije je šifrovano ime bilo “Čegar jedan”, da bi razgovarali o tome kako akcija napreduje.¹²⁶¹ U to vreme, Mitrović i delovi njegovog odreda bili su raspoređeni u mestu Suva Reka, u hotelu “Balkan”.¹²⁶²

485. Zbog tih događaja, pojačalo se kretanje policije i drugih “srpskih snaga” u mestu Suva Reka.¹²⁶³ Halit Berisha je posvedočio da su pripadnici tih snaga imali puške AK-47 i da su bili u raznim uniformama, i to u plavim ili zelenim maskirnim uniformama ili u crnoj civilnoj odeći s povezima za glavu u raznim bojama.¹²⁶⁴ Njima su se priključili meštani Srbi, civili, koji su takođe bili u uniformama i imali oružje.¹²⁶⁵ Kako je izjavio Hysni Berisha, te snage su najpre bile stacionirane u zgradi lokalne škole, ali su kasnije prešle u “Tehničku školu” koja se nalazila blizu puta za Reštane.¹²⁶⁶ Shyrete Berisha je u svom svedočenju govorila o autobusima punim “vojnika” i “policajaca” u raznim uniformama, i zelenim i plavim maskirnim, kao i o jednobojnim zelenim. Neki od njih su se bolje ponašali i bili su ozbiljniji od drugih koji su imali poveze oko glave i koji su vikali i pucali iz pušaka u vazduh.¹²⁶⁷

¹²⁵⁸ Božidar Delić, T. 19678–19679 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine).

¹²⁵⁹ Dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine), str. 1–3.

¹²⁶⁰ Dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine), str. 6.

¹²⁶¹ Miloš Vojnović, T. 24178–24179 (12. mart 2008. godine), T. 24241–24242 (13. mart 2008. godine); Ljubinko Cvetić, T. 8110 (7. decembar 2006. godine); dok. pr. br. P1052 (Plan rada stanice veze sa šifrovanim imenima).

¹²⁶² Svedok K83, T. 3938–3939 (26. septembar 2006. godine).

¹²⁶³ Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 2, T. 3646–3647, 3654–3655 (20. septembar 2006. godine); Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 2.

¹²⁶⁴ Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 2, T. 3646–3647, 3654–3655 (20. septembar 2006. godine).

¹²⁶⁵ Halit Berisha, T. 3654–3656 (20. septembar 2006. godine). V. takođe Tomislav Mitić, T. 20840–20841 (22. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 25–26.

¹²⁶⁶ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 2.

¹²⁶⁷ Shyrete Berisha, T. 3877–3878 (25. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P189 (Fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha), str. 1.

486. Rano ujutru 25. marta 1999. godine Delićeve snage su prošle kroz Suvu Reku. Njih je video Halit Berisha. I Delić i svedok K83 su posvedočili da tada u mestu zapravo nisu bile stacionirane snage VJ.¹²⁶⁸

487. Dana 25. marta oko 06:30 časova, 20-30 članova porodice Berisha, koji su živeli u centru mesta, prošlo je pored kuće Halita Berisha koja se nalazila iza zgrade opštine, i reklo mu da su ljude pobili i opljačkali blizu njihovih kuća i da oni beže od srpskih policajaca i vojnika.¹²⁶⁹ Halit Berisha je potvrdio da je tog dana bilo okršaja između OVK i “srpskih snaga” na području zapadno od Suve Reke, između Velike Kruše i Raštana.¹²⁷⁰ Naložio je članovima svoje uže porodice da skupe svoje stvari i idu u selo Savrovo/Savrova, dok je on ostao sa svojom ženom i bratom Jasharom Berishom, koji je radio kao poslovođa benzinske pumpe u centru mesta.¹²⁷¹

488. Kako je izjavio Bislim Zyrapi, 25. marta 1999. godine “srpske snage” su napale sela Nogavac i Hoča u opštini Orahovac i Nišor u opštini Suva Reka, iz pravca Orahovca. Pošto je počeo taj napad, Zyrapi je izdao naređenje žiteljima tih sela da ih napuste i OVK je, zajedno s meštanima, počeo da se povlači.¹²⁷² I OVK i civili su na kraju prešli na teritoriju sela Dobrodeljane. Civili su otišli dalje prema severu, u Pagarušu, dok se OVK povukao u planinsko područje između Orahovca i Suve Reke, odnosno u brda iznad sela Dobrodeljane, što je obuhvatalo i selo Semetište.¹²⁷³ Pored toga, u Delićevoj analizi posle te akcije od 30. marta 1999. godine pominju se dejstva od 25. marta i kaže da se OVK povukao duž puta Samodraža-Dobrodeljane i Pagaruša. U tom dokumentu takođe stoji da je, iako je pružen snažan otpor “na pravcu Suva Reka-Studenčane”, OVK pre mraka konačno “isteran” iz sela Reštane.¹²⁷⁴

489. Shyrete Berisha je posvedočila da su 25. marta 1999. godine ujutru nju i njenog muža u njihovoj kući, u kojoj je nekad bilo sedište VMK, posetila trojica “policajaca” u zelenim maskirnim uniformama, koje ona nije prepoznala.¹²⁷⁵ Policajci su pretražili bivše sedište VMK, pretukli muža

¹²⁶⁸ Halit Berisha, T. 3661 (20. septembar 2006. godine); Božidar Delić, T. 19391 (29. novembar 2007. godine). V. takođe svedok K83, T. 3998–3999 (26. septembar 2006. godine); Tomislav Mitić, dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 29–30.

¹²⁶⁹ Halit Berisha, T. 3609–3610 (20. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 2–3. Pri unakrsnom ispitivanju, g. Berishi je pokazana njegova izjava u kojoj je rekao da su ti ljudi bežali od “Srba”. Dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 3. Njemu je takođe predočen iskaz koji je dao u predmetu *Milošević*, gde je rekao da su bežali od “srpske policije”. On je, međutim, ostao pri tvrdnji da su vojska i policija zajedno dejstvovala. Halit Berisha, T. 3657–3662 (20. septembar 2006).

¹²⁷⁰ Halit Berisha, T. 3713 (21. septembar 2006. godine).

¹²⁷¹ Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 3.

¹²⁷² Bislim Zyrapi, T. 5991–5992 (7. novembar 2006. godine).

¹²⁷³ Bislim Zyrapi, T. 5992–5994 (7. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK, pri čemu linija između položaja A i B označava lokaciju na koju se povukao OVK).

¹²⁷⁴ Dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine), str. 4. V. takođe Bislim Zyrapi, T. 5992–5994 (7. novembar 2006. godine).

¹²⁷⁵ Shyrete Berisha, T. 3879, 3914–3915 (25. septembar 2006. godine).

gđe Berisha, pitajući ga gde mu je “tata Clinton”, i tražili više od 1.000 nemačkih maraka.¹²⁷⁶ Dok se sve to događalo, jedan kamion je bio parkiran ispred kuće i pripadnici policije su u njega utovarivali televizore, grejalice, kompjutere i drugu opremu koja je pridala VMK i porodici Berisha.¹²⁷⁷ Gospođa Berisha je takođe izjavila da je ispred kuće Agrona Berishe, odmah do njene, u to vreme bio parkiran, kako je rekla, “tenk”, ali je to najverovatnije bio oklopni transporter.¹²⁷⁸

490. Kada su policajci otišli, članovi porodice Berisha su prešli u kuću Vesela Berishe koja se nalazila iza njihove. Vesel Berisha je bio Nexhatov stric; živeo je sa svojom ženom Havom, tri odrasla sina, Sedatom, Bujarom i Nexhemedinom, porodicama svojih sinova i svojim ocem i majkom. Ukupno 25 članova porodice Berisha provelo je noć između 25. i 26. marta 1999. godine u kući Vesela Berishe; sam Vesel Berisha nije tada bio kod kuće.¹²⁷⁹ Prema rečima Shyrete Berisha, celu noć su mogli da čuju pucjavu iz vatrenog oružja.¹²⁸⁰

491. Veću nisu predloženi nikakvi dokazi, niti je odbrana iznela bilo kakve argumente koji bi ukazivali na to da je iko od ljudi koji su se skrivali u kući Vesela Berishe između 25. i 26. marta 1999. godine bio borac. Na osnovu svedočenja Shyrete Berisha, koje odbrana nije osporila i koje Veće smatra pouzdanim, u toj kući se nalazilo sledećih 25 lica: Shyrete Berisha, Nexhat Berisha (muž gđe Berisha), Majlinda Berisha (15-godišnja kćerka gđe Berisha), Herolinda Berisha (13-godišnja kćerka gđe Berisha), Altin Berisha (11-godišnji sin gđe Berisha), Redon Berisha (jednopolgodišnji sin gđe Berisha), Fatime Berisha (Nexhatova snaha), Faton Berisha (Fatimin sin), Sherine Berisha (Fatonova 17-godišnja sestra), Sebahate Berisha (Fatonova žena), Ismet Berisha (Fatonov trogodišnji sin), Eron Berisha (Fatonov desetomesečni sin), Hava Berisha (Veselova žena), Sedat Berisha (Veselov sin), Bujar Berisha (Veselov sin), Nexhemedin Berisha (Veselov sin), Flora Berisha (Bujarova žena), Lirije Berisha (Nexhemedinova žena u osmom mesecu trudnoće), Vjollca Berisha (Sedatova žena), Dafina Berisha (Sedatova 15-godišnja kćerka), Drilon Berisha (Sedatov 13-godišnji sin), Gramoz Berisha (Sedatov osmogodišnji sin), Vlorjan Berisha (Bujarov 17-godišnji sin), Edon Berisha (Bujarov 14-godišnji sin) i Dorentina Berisha (Bujarova četvorogodišnja kćerka).

¹²⁷⁶ Shyrete Berisha, T. 3879–3882, 3884 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁷⁷ Shyrete Berisha, T. 3882–3883 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁷⁸ Shyrete Berisha, T. 3885–3886 (25. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC46 (Fotografija koju je obeležila gđa Berisha, na kojoj je pokazan položaj “tenka”).

¹²⁷⁹ Shyrete Berisha, T. 3886–3887 (25. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2346 (Porodično stablo Berisha).

¹²⁸⁰ Shyrete Berisha; T. 3915 (25. septembar 2006. godine).

c. Ubijanja u mestu Suva Reka 26. marta 1999. godine

492. Dana 26. marta 1999. godine Shyrete Berisha je videla dva tenka postavljena u brdima iza kuće u kojoj se ona nalazila, okrenuta prema kući. Videla je i velike pokrete policije i vozila u mestu. Zbog toga su članovi porodice Berisha mislili da ne mogu da napuste kuću i pobegnu.¹²⁸¹ Otprilike u podne, gđa Berisha je videla kako velik broj policajaca izlazi iz stanice policije. Imali su “razne” uniforme i nosili automatske puške. Nekolicina je bila u civilnoj odeći, ali su ipak imali oružje. Bilo je i nekih Roma. Krenuli su prema kući.¹²⁸² Gospođa Berisha je onda čula da jedan od njih, Zoran Petković, izgovara Bujarovo ime. Bujarova majka Hava je izašla, ali je Petković uporno tražio Bujara, vičući da će pobiti sve Albance. Ubrzo pošto je Bujar napokon izašao, začule su se psovke i hici iz vatrenog oružja. Pošto su čuli pucnje, članovi porodice Berisha, od kojih su neki bili bosonogi, počeli su da vrište i potrčali prema izlazu iz dvorišta.¹²⁸³ Dok je trčala sa svojom decom i Sedatovom kćerkom Dafinom, gđa Berisha je videla Zorana Petkovića čiji je glas ranije prepoznala.¹²⁸⁴ Trenutak kasnije, ispred kuće Agrona Berishe, videla je svog muža Nexhata s “Miškovićem”, koji je bio u crnoj civilnoj odeći.¹²⁸⁵ “Mišković” je vikao na Nexhata. Jedan drugi policajac je zgrabio Fatona. Trenutak kasnije videla je kako “Mišković” puca u Nexhata. Fatonova majka, koja je stajala blizu njih, zgrabila je Fatona za ruku i rekla policajcima koji su ga držali da uzmu nju umesto njenog sina. Gospođa Berisha je takođe videla kako je jedan drugi policajac uhvatio Sedata.¹²⁸⁶ Prepoznala je još neke ljude koji su bili tu.¹²⁸⁷ Njoj se činilo da su Zoran Petković i “Mišković” bili vođe te akcije.¹²⁸⁸

493. Gospođa Berisha je čula kako neko viče “pucaj u njih, pucaj u njih”, a zatim je videla da je Nexhmedin, koji je bio blizu nje, pao. Shvativši da će ih sve pobiti, rekla je svojoj deci da se podele u dve grupe i da beže. Gospođa Berisha je potrčala s Herolindom prema benzinskoj pumpi, dok su Majlinda (držeći Redona), Dafina i Altin otrčali u drugom pravcu.¹²⁸⁹ Na benzinskoj pumpi, gđa Berisha i Herolinda su naišle na Jashara Berishu. Gospođa Berisha mu je na brzinu ispričala šta se dogodilo, a onda je nastavila da trči sve do obližnje picerije, gde je našla ostale članove

¹²⁸¹ Shyrete Berisha, T. 3887–3889 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁸² Shyrete Berisha, T. 3889–3891, 3919–3920 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁸³ Shyrete Berisha, T. 3891–3893 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁸⁴ Shyrete Berisha, T. 3894 (25. septembar 2006. godine). Tokom unakrsnog ispitivanja, Shyreti Berisha je postavljeno pitanje o tome šta zna o incidentu u koji su bili umešani VMK i majka Zorana Petkovića, Vera, koju je navodno udarilo i povredilo vozilo VMK. Shyrete Berisha je potvrdila da je čula za taj incident. Shyrete Berisha, T. 3917–3918 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁸⁵ Shyrete Berisha, T. 3894–3895, 3921 (25. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC46 (Fotografija koju je obeležila Shyrete Berisha, na kojoj je prikazana kuća Agrona Berishe).

¹²⁸⁶ Shyrete Berisha, T. 3895–3896, 3913–3914 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁸⁷ Shyrete Berisha, T. 3921 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁸⁸ Shyrete Berisha, T. 3918 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁸⁹ Shyrete Berisha, T. 3896–3897 (25. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC45 (Fotografija koja pokazuje u kom pravcu su trčali gđa Berisha i njena deca).

porodice.¹²⁹⁰ Razgovarala je s Avdijem Berishom, koji joj je rekao da su se svi tamo okupili jer im je policija rekla da to urade. Ubrzo posle toga, stigla su ostala deca gđe Berisha, kao i Lirije. U tom trenutku, došlo je nekoliko policajaca i oni su naredili celoj grupi, u kojoj su sada bili i mnogi drugi članovi porodice Berisha, da uđu u piceriju.¹²⁹¹

494. Kada su članovi porodice Berisha ušli, srpski policajci su im rekli da sednu. Policajci su onda počeli da pucaju i u piceriju su ubacili ručne bombe. Nakon što je pucnjava prestala, ušli su u zgradu i počeli da dižu tela, proveravajući da li je neko još živ i pucajući u njih. Shyrete Berisha je zadobila rane od metaka i šrapnela, a onda su u nju još jednom pucali. Ipak, ona i još dve osobe, Vjollca i Gramoz, preživeli su taj napad.¹²⁹² Tela svih ljudi u piceriji, uključujući tela troje preživelih, zatim su utovarili na kamion i odvezli ih u pravcu Prizrena.¹²⁹³ Gospođa Berisha, Vjollca i Gramoz su uspeli usput da pobegnu iz kamiona; potom ih je pokupio neko ko ih je odveo u obližnje selo, gde je gđi Berisha ukazana pomoć zbog povreda.¹²⁹⁴

495. Halit Berisha je takođe svedočio o tim događajima 26. marta 1999. godine. Posvedočio je da je tog jutra njegov brat Jashar, kao i obično, otišao na posao, iako ga je on nagovarao da ostane kod kuće. Gospodin Berisha je ostao kod kuće. Oko podneva, Jashar ga je pozvao i rekao mu da treba da ide jer u centru mesta ubijaju ljude. Halit Berisha je onda okupio oko 200 svojih komšija i članova porodice i oni su svi otišli da se sakriju u grmlje blizu reke. Otprilike u 14:30 časova, otišao je u kuću jednog prijatelja i pozvao svog brata na benzinskoj pumpi. Jashar mu je rekao da je policija ubila Sedata, Nexhata i Bujara Berishu i da je nad njihovim porodicama izvršen “pokolj” u mesnom tržišnom centru. Halit Berisha je nagovarao Jashara da ide, ali Jashar je rekao da će biti kod kuće u 17:00 časova jer se na poslu osećao bezbedno. Gospodin Berisha je razgovarao s bratom ponovo u 16:30 časova. Posle 17:30 časova, vratio se kući da bi video da li je Jashar tamo, ali ga nije našao. Sledećeg jutra je otišao kod jedne lokalne srpske porodice da vidi da li oni nešto znaju o tome gde je Jashar, ali oni nisu ništa znali.¹²⁹⁵

¹²⁹⁰ Shyrete Berisha, T. 3898 (25. septembar 2006. godine). Ta zgrada se u svedočenjima i u Optužnici pominje na razne načine, kao kafe, kafić i picerija. Pretresno veće se uverilo da se svi ti izrazi koriste za istu lokaciju i Veće će za nju koristiti termin “picerija”, čak i tamo gde su svedoci koristili druge izraze. Shyrete Berisha, T. 3900 (25. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P117, str.1–2 (Fotografije picerije).

¹²⁹¹ Shyrete Berisha, T. 3899–3900 (25. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P2346 (Porodično stablo Berisha); dok. pr. br. P117, str.1–2 (Fotografije picerije).

¹²⁹² Shyrete Berisha, T. 3900–3903 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁹³ Shyrete Berisha, T. 3903 (25. septembar 2006. godine). Tokom unakrsnog ispitivanja, gđa Berisha je izjavila da se u jednom trenutku kamion zaustavio i da misli da je čula glas Vere Petković, koja je rekla: “Sine, jesi li obavio posao?” Shyrete Berisha, T. 3918–3919 (25. septembar 2006. godine).

¹²⁹⁴ Shyrete Berisha, T. 3903–3908 (25. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P2344 (Fotografije nekih od žrtava u piceriji).

¹²⁹⁵ Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 3.

496. Halit Berisha je opisao odeću koju je njegov brat imao kada je otišao na posao 26. marta i objasnio da je u julu 1999. godine pronašao delove te odeće na delu noge svog brata u masovnoj grobnici koja se nalazi na strelištu u Prizrenu. Jasharevo telo, međutim, tada nije bilo pronađeno.¹²⁹⁶ Pronađeno je kasnije, u masovnoj grobnici u Batajnici, i identifikovano u septembru 2006. godine pomoću uzorka krvi koji je dao svedok.¹²⁹⁷

497. Hysni Berisha je takođe posvedočio da su 26. marta 1999. godine ujutru “Srbi” počeli da granatiraju područja oko Suve Reke s brda iza tog mesta. To su potvrdili Božidar Delić i Bislim Zyrapi koji su, kako je gore rečeno, svedočili o borbama između snaga VJ/MUP i OVK u blizini tog mesta. Otprilike u 07:00 časova, Hysni Berisha je iz svoje kuće video kako jedan broj policajaca izlazi iz stanice policije i kreće prema kućama preko puta. Dva ili tri sata kasnije, čuo je kako iz blizine kuće Sedata Berishe dopire pucnjava iz vatrenog oružja i video kako se s tog područja dižu vatra i dim. Pošto je to trajalo do večeri, on i njegova porodica su, prestrašeni, ostali u kući.¹²⁹⁸

498. Pored svedočenja tih članova porodice Berisha, Veće je u vezi s ubijanjem u mestu Suva Reka saslušalo ubedljivo svedočenje svedoka K83, policajca koji je učestvovao u napadu. Svedok K83 je posvedočio da su 26. marta 1999. godine ujutru, on, Nenad Jovanović, Radovan Tanović, Slađan Čukarić i Miki Petković bili na terenu, u patroli u selu Đinovci/Gjinofc. Kada su se vratili u zgradu OUP u Suvoj Reci, videli su da su ispred nje bila parkirana dva kamiona. Policajci iz 37. odreda PJP, poznatog kao jedinica “Čegar”, izlazili su iz kamiona i pešice išli prema putu za Reštane. Njihov starešina Radoslav Mitrović, čije je šifrovano ime bilo “Čegar jedan”, stigao je zatim u svom landroveru.¹²⁹⁹ Tamo je bilo oko 40 pripadnika jedinice “Čegar”, u zelenim maskirnim uniformama s vojnim maskirnim prslucima, na kojima je otpozadi belim slovima pisalo “policija”.¹³⁰⁰

499. Svedok K83 je posvedočio da je Mitrović onda otišao do Jovanovića i počeo da viče na njega i ostale da prestanu da gledaju, već da “krenu” i pođu za jedinicom. Jovanović i ostali su bili iznenađeni, ali su počeli da slede jedinicu “Čegar” prema prvim kućama na tom području i do kuće

¹²⁹⁶ Halit Berisha, T. 3612 (20. septembar 2006. godine), T. 3712 (21. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P133, (Fotografija odeće pronađene u Batajnici koja je pripadala Jasharu Berishi), str. 6, KRA 1072. V. Odeljak VII.P.

¹²⁹⁷ Halit Berisha, T. 3611–3614, 3636 (20. septembar 2006. godine).

¹²⁹⁸ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 2.

¹²⁹⁹ Svedok K83, T. 3939–3941 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC47 (Obeležena fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha (dok. pr. br. P2349) na kojoj je označen položaj kamiona (A), landrovera (B) i zgrade OUP). V. takođe Ljubinko Cvetić, T. 8110 (7. decembar 2006. godine); dok. pr. br. P1052 (Plan rada stanice veze sa šifrovanim imenima).

¹³⁰⁰ Svedok K83, T. 3933–3935 (25. septembar 2006. godine), T. 3938 (26. septembar 2006. godine).

“u kojoj je ranije bio OEBS”.¹³⁰¹ Čukarić je rekao ostalima da stanu s leve i desne strane kuće da neko ne bi pripucao na “njih”.¹³⁰² Pripadnici jedinice “Čegar” bili su raspoređeni odmah pored kuća porodice Berisha, ali nisu bili sa svedokom K83 i njegovom grupom. Međutim, svedok K83 je potvrdio da je postojala nekakva “podela rada” ili “zajednička akcija”, pošto su, zahvaljujući dejstvima grupe u kojoj je bio svedok K83, sve kuće na tom području tada bile opkoljene snagama policije. Zaista, ako se pogleda crtež pokreta jedinice “Čegar” koji je nacrtao svedok K83, očigledno je da su oni na dotičnom području bili prisutni u ogromnom broju i potpuno ga opkolili.¹³⁰³

500. Pripadnici jedinice “Čegar” počeli su da pucaju, iako svedok K83 nije izneo nijednu pojedinost o tome na koga su pucali, niti da li je vatra uzvraćena. Jedinica “Čegar” je krenula dalje duž puta za Reštane. Svedok K83 je izjavio da se uplašio pošto se “sa svih strana pucalo”, a on nije mogao nigde da nađe mesto da se sakrije.¹³⁰⁴ Nema konkretnih dokaza o tome da je bilo ko pucao na pripadnike MUP. Kada je počelo da se puca, Jovanović je pobjegao i ostavio svedoka K83, Čukarića, Tanovića i Petkovića same.¹³⁰⁵ U tom trenutku, svedok K83 je video žene i decu kako istrčavaju iz kuće Vesela Berishe i beže prema tržnom centru. Otišao je do Tanovića i Čukarića, koji su stajali iza kuće Shyrete Berisha i proveravali lične isprave četvorice muškaraca.¹³⁰⁶ Ta četvorica su bila postrojena, licem prema zidu. Svedoku K83 je naloženo da prati žene, decu i starije i da izvesti o tome gde se nalaze. Video je zatim kako Čukarić i Tanović pucaju u onu četvoricu.¹³⁰⁷

501. Svedok K83 je krenuo prema autobuskoj stanici i tržnom centru, kao što mu je naloženo. Na autobuskoj stanici je video da na trotoaru leže jedan muškarac i jedna starija žena s ranama po nogama.¹³⁰⁸ Krenuo je prema poprečnoj ulici u kojoj se nalazila picerija.¹³⁰⁹ Video je otprilike 35-40 žena i dece, koji su izgledali kao da su se zaključali u piceriji.¹³¹⁰ Svedok K83 se vratio i našao s Čukarićem i Tanovićem, obavestivši ih o tome gde se nalaze ti ljudi. Oni su mu rekli da ide u

¹³⁰¹ Svedok K83, T. 3940–3941 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁰² Svedok K83, T. 3942 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC47 (Obeležena fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha (dok. pr. br. P2349) na kojoj je označen položaj svedoka K83 odmah do kuće Vesela Berishe (D)).

¹³⁰³ Svedok K83, T. 3987, 4000–4001 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC50 (Obeleženi dok. pr. br. IC47 na kojem je pokazano kretanje jedinice Čegar).

¹³⁰⁴ Svedok K83, T. 3943 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁰⁵ Svedok K83, T. 3988 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁰⁶ Svedok K83, T. 3942–3945 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC47 (Obeležena fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha (dok. pr. br. P2349) na kojoj je označeno gde su se nalazili Tanović i Čukarić (E)).

¹³⁰⁷ Svedok K83, T. 3945, 3988 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁰⁸ Svedok K83, T. 3946 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC47 (Obeležena fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha (dok. pr. br. P2349) na kojoj je označeno gde su se nalazile dve ranjene osobe (F)).

¹³⁰⁹ Dok. pr. br. IC47 (Obeležena fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha (dok. pr. br. P2349) na kojoj je označen put kojim je svedok K83 išao do picerije). V. takođe dok. pr. br. P117, str. 2 (Fotografija picerije).

¹³¹⁰ Svedok K83, T. 3947–3948 (26. septembar 2006. godine).

najbližu kafanu i donese piće. Usput je ponovo prošao pored onog ranjenog čoveka i žene koji su ležali na zemlji. Sa šanka je uzeo dve litarske boce alkohola. Dok je još bio tamo, čuo je pucnje. Vraćajući se ka piceriji, video je da su onim dvema osobama pucali u glavu i da su mrtve. Slađan Čukarić je stajao blizu njihovih tela, držeći pušku u rukama.¹³¹¹

502. Svedok K83, Čukarić (koji je koristio svoj radio motorola), Tanović i Petković su brzo popili dve boce alkohola.¹³¹² Čukarić je onda izvadio ručnu bombu, rekao ostalima da odu u zaklon i krenuo prema piceriji. Svedok K83 nije mogao da vidi piceriju s mesta na kojem je stajao, ali je čuo prasak razbijanja prozora, a zatim eksploziju. Dok su čekali da se razide dim, Čukarić i Tanović su naizmenično pucali u piceriju. Tanović je onda ubacio još jednu ručnu bombu i njih dvojica su nastavili da pucaju. Svedok K83 je posvedočio da su ga zvali da učestvuje, ali je on odgovorio da nije u stanju da to uradi, a ostali nisu insistirali.¹³¹³

503. Na kraju su prestali da pucaju i u piceriji je zavladała tišina. Čukarić je naložio Petkoviću da ostane na početku poprečnog prolaza, a svedoku K83 da ode na njegov kraj, kako bi sprečili ljude da prilaze.¹³¹⁴ Petnaest do dvadeset minuta kasnije, došli su Boban Vuksanović, komandir lokalne jedinice civilne zaštite, i Đorđević, ime nepoznato, komandant Teritorijalne odbrane.¹³¹⁵ Posla sata kasnije, iz pravca Prizrena, stigao je i civilni kamion u kojem su bila četiri muškarca. Vuksanović je pozvao grupu ljudi iz jedinice civilne zaštite, većinom mladića od oko 15 godina i muškaraca koji su imali 50-60 godina. Čukarić im je rekao da će ih pobiti ako ne urade ono što im se kaže i ne utovare tela na kamion. Pošto je kamion natovaren, odveo se u pravcu Prizrena. Odmah posle toga stigao je još jedan prazan kamion i ljudi su nastavili da utovaruju ostala tela u njega.¹³¹⁶

504. Dok su utovarivali tela u drugi kamion, svedok K83 je video da Jashara Berishu dovode iz pravca stanice policije i benzinske pumpe.¹³¹⁷ Dovedi su ga u jednom vozilu, u pratnji nekoliko policajaca, od kojih je jedan bio Todor Jovanović. Dok je izlazio iz vozila, mogao je jasno da vidi kamion i leševe koji su utovarivani u njega. Zatim su ga odvukli ka piceriji, dok se on otimao. Jashar je rekao Vuksanoviću da on to ne zaslužuje. Čukarić ga je onda zgrabio za ruku, gurnuo ka piceriji i pucao u njega iz automata. Kako je izjavio svedok K83, mnogi ljudi su bili svedoci tog

¹³¹¹ Svedok K83, T. 3948–3951 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC48 (Obeleženi dok. pr. br. IC47 na kojem je prikazana picerija).

¹³¹² Svedok K83, T. 3951, 3955, 4005 (26. septembar 2006. godine).

¹³¹³ Svedok K83, T. 3951–3954 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC49 (Obeležena fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha (dok. pr. br. P2349) na kojoj je označen položaj svedoka K83).

¹³¹⁴ Svedok K83, T. 3954–3955 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC49 (Obeležena fotografija Suve Reke snimljena iz vazduha (dok. pr. br. P2349) na kojoj je označeno gde su bili Petković i svedok K83, tačka (A), odnosno (B)).

¹³¹⁵ Obojicu je kasnije ubio OVK. Svedok K83, T. 3968 (26. septembar 2006. godine).

¹³¹⁶ Svedok K83, T. 3956–3959 (26. septembar 2006. godine).

¹³¹⁷ Svedok K83, T. 3959–3960, 3989–3990 (26. septembar 2006. godine).

dogadaja. Jasharevo telo je potom stavljeno uz tela koja su već bila u kamionu. Kada su sva tela utovarena, kamion se odvezao u pravcu Prizrena.¹³¹⁸ Svedok K83 je ostao i video da Čukarić naređuje ekipi iz civilne zaštite da stavi pesak i zemlju u piceriju kako bi pokrili sve krvave mrlje. Međutim, to nije bilo moguće jer u blizini nije bilo peska. Kada je Čukarić otišao, Tanović je ostao da zapali zavesu pored prozora picerije. To nije imalo velikog efekta pošto je ceo enterijer bio napravljen od metala koji nije goreo.¹³¹⁹

505. Sledećeg dana, svedoku K83 je naloženo da pokaže ekipi “civilne zaštite” gde su po mestu razbacana ostala tela kako bi mogli da ih pokupe. Ekipa istražitelja iz SUP Prizren sprovela je istragu pre nego što su tela prenesena i pokopana na groblju, pojedinačno i pod šifrom, što je bila standardna procedura za istragu na mestu zločina i pokop.¹³²⁰ U ekipi je bio Todor Jovanović, čovek koji je prethodnog dana doveo Jashara Berishu u piceriju. Svedok K83 je s ekipom otišao do kuća porodice Berisha, gde su pronašli tela četvorice muškaraca ubijenih prethodnog dana, ali ekipa nikada nije odvedena u piceriju.¹³²¹ Pošto su obišli kuće porodice Berisha, nastavili su do zgrade policije, a zatim ka Reštanu, idući putem kojim je dan ranije išla jedinica “Čegar”. U raznim kućama pronašli su druge leševe, većinom leševe muškaraca, sve ubijene iz vatrenog oružja. Svedok K83 je rekao Veću da su mnogi od tih leševa bili leševi civila.¹³²² Dok su bili na putu za Reštane, pucano je na pripadnike ekipe, koji su bili u regularnim uniformama MUP i vozili se u regularnim vozilima MUP. Međutim, svedoku K83 nije postavljeno pitanje ko je izvršio taj napad.¹³²³ On se setio da su, kada su se 28. marta 1999. godine vratili na mesto zločina u kućama porodice Berisha, pronašli telo jedne žene. Imala je oko 50-60 godina i noga i deo ruke bili su joj izgoreli. Svedok K83 nije mogao da objasni kako je telo te žene dospelo tamo jedan dan nakon što su pokupili ostala četiri leša. Imajući u vidu činjenicu da ekipa nikada nije otišla u piceriju, uprkos tome što je u njoj bio Jovanović i što ih je vodio svedok K83, koji su obojica znali za ubijanje na tom mestu, Veće smatra da, sve u svemu, ta istraga nije sprovedena u skladu s normalnom procedurom.

506. Svedok K83 je potvrdio da u vreme ubijanja u piceriji nije bilo prisustva VJ u mestu.¹³²⁴ VJ je bio raspoređen izvan mesta Suve Reke, na strateški važnom položaju na obližnjoj planini, na

¹³¹⁸ Svedok K83, T. 3959–3961 (26. septembar 2006. godine)

¹³¹⁹ Svedok K83, T. 3961–3962 (26. septembar 2006. godine).

¹³²⁰ Svedok K83, T. 3962–3963, 3970–3971 (26. septembar 2006. godine).

¹³²¹ Svedok K83, T. 3970, 4001 (26. septembar 2006. godine).

¹³²² Svedok K83, T. 3963–3966, 4003 (26. septembar 2006. godine).

¹³²³ Svedok K83, T. 3970–3971 (26. septembar 2006. godine).

¹³²⁴ Svedok K83, T. 3967 (26. septembar 2006. godine).

mestu koje se zove Dulje, gde ih je OVK redovno napadao.¹³²⁵ To se uklapa u svedočenje Halita Berisha i Božidara Delića.

507. Svedok K83 je, pored toga, tvrdio da mu je 26. marta 1999. godine ujutru, pre ubijanja, vođa njegove smene dao instrukcije u skladu s uobičajenom praksom, ali te instrukcije nisu sadržale naređenje da se bilo ko ubije ili da se ide u kuće porodice Berisha.¹³²⁶ On nije znao ni za kakvo naređenje ili zapovest datu njegovoj patroli da bilo koga ubije.¹³²⁷ Svedok je takođe prihvatio da je, kada su ga vlasti u Beogradu ispitivale o incidentu vezanom za porodicu Berisha i kada su ga pitali za porodicu Berisha, rekao da su članovi porodice Berisha bili žestokog temperamenta i da se Čukariću i Tanoviću verovatno nisu sviđali jer je porodica bila bliska s posmatračima VMK, što je značilo da niko ne sme da ih dira.¹³²⁸ Potvrdio je da su žitelji Suve Reke pričali o incidentu vezanom za porodicu Berisha posle tog događaja i da je i on sam razgovarao o tome sa svojim saradnicima i kolegama. Nije znao da li je ijedan od tih razgovora prenet njegovim starešinama, iako veruje da je njegov neposredni starešina, Jovanović, kasnije saznao za taj incident.¹³²⁹

d. Džamija u Suvoj Reci

508. Halit Berisha je posvedočio da je oko 11:55 časova 28. marta 1999. godine, na muslimanski praznik Bajram, čuo eksploziju i da više nije video minaret džamije iz svog zadnjeg dvorišta.¹³³⁰ Pozvao je svoje komšije koje su živjele “vrlo blizu” džamije i oni su mu rekli da su videli kako se minaret obrušava. Rekli su mu i da su videli “vojnike u uniformama” i jedno vozilo “Gazik” kako ide u pravcu Birača, udaljenom tri kilometra od Suve Reke, a u kojem je bila raspoređena vojska. Veće napominje da se u tom pravcu nalazio i OUP Suva Reka.¹³³¹ Nekoliko minuta kasnije, g. Berisha je takođe video to vozilo kako ide u istom pravcu.¹³³²

509. Među lokacijama razmotrenim u izveštaju veštaka Andrása Riedlmayera bila je i džamija u Suvoj Reci, za koju se u tom izveštaju kaže da je “donekle oštećena”, što znači da nije pretrpela

¹³²⁵ Svedok K83, T. 3998–3999 (26. septembar 2006. godine).

¹³²⁶ Svedok K83, T. 3975, 3999–4000 (26. septembar 2006. godine).

¹³²⁷ Svedok K83, T. 3989 (26. septembar 2006. godine).

¹³²⁸ Svedok K83, T. 3996–3997 (26. septembar 2006. godine).

¹³²⁹ Svedok K83, T. 4002–4004 (26. septembar 2006. godine).

¹³³⁰ Dok. pr. br. P1807 (Fotografije džamije). Halit Berisha, T. 3614–3615 (20. septembar 2006. godine). Hysni Berisha je takođe toga dana čuo glasnu eksploziju. Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 13. marta 2002. godine), str. 2.

¹³³¹ Dok. pr. br. IC47 (Fotografija Suve Reke).

¹³³² Halit Berisha, T. 3615, 3662–3669 (20. septembar 2006. godine), T. 3698–3701 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7456.

štetu koja je građevinski ozbiljno ugrožava.¹³³³ Riedlmayer je posvedočio da je njen minaret demoliran usled eksplozije u samom minaretu.¹³³⁴ Lično je obišao tu lokaciju i snimio fotografije oštećene džamije. Takođe je razgovarao s jednim meštanimom koji mu je rekao da su minaret uništili “Srbi” 28. marta 1999. godine, na muslimanski praznik Bajram.¹³³⁵

510. Božidar Delić je u svom svedočenju rekao da njegove snage nisu uništile džamiju u Suvoj Reci.¹³³⁶ Što se tiče svedoka iz MUP, svedok 6D2 je posvedočio da MUP nije imao takvu vrstu artiljerije, odnosno mine ili eksploziv, koja se mogla upotrebiti da bi se prouzrokovala ozbiljna šteta ili razaranje velikog objekta. Pored toga, Delić je tvrdio da je džamija oštećena tek 25. aprila 1999. godine, iako izgleda da on tog datuma nije bio očevidac.¹³³⁷

e. Raseljavanje iz mesta Suva Reka

511. Veće je od Hysnija Berisha čulo da su 27. marta 1999. godine, posle ubijanja, usledili veliki pokreti snaga policije po celoj Suvoj Reci. Tog poslepodneva, Hysni Berisha je video da policajci pale kuće južno od njegove. On je kasnije s porodicom napustio svoju kuću i boravio u podrumu komšijine kuće, s još oko 70-100 ljudi. Otprilike u 03:00 časa sledećeg jutra, prešli su u jednu drugu kuću udaljenu oko dva kilometara, gde su ostali do 3. aprila 1999. godine.¹³³⁸ Dana 3. aprila, kada su se toj kući približili pripadnici snaga u plavim maskirnim uniformama, koje je Hysni Berisha nazvao “paravojnim jedinicama”, porodica je pobešla na obližnje polje.¹³³⁹ Svedok je posvedočio da su pripadnici tih snaga pucali na sve živo i da je video da oni, kao i pripadnici policije i vojske, bacačima plamena pale kuće na tom području.¹³⁴⁰ Njega i ostale koji su se sklonili na polju na kraju su opkolili pripadnici “paravojnih jedinica”, uzeli su im novac i stvari od vrednosti i naredili da idu u Albaniju.¹³⁴¹ Gospodin Berisha se potom priključio konvoju koji je išao u pravcu Albanije. Konvoju se priključivalo sve više ljudi sve dok, u trenutku kada je stigao u Korišu (opština Prizren), nije dostigao dužinu od otprilike pet kilometara. U Koriši su konvoj

¹³³³ Andrés Riedlmayer, T. 5425 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1779 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Suvoj Reci); dok. pr. br. P1807 (Fotografija džamije u Suvoj Reci koju je snimio Riedlmayer).

¹³³⁴ Andrés Riedlmayer, T. 5460–5461 (30. oktobar 2006. godine). Veće napominje da veštak odbrane za pitanja objekata kulture, Branimir Jokić, nije konkretno pomenuo džamiju u Suvoj Reci, već je samo načelno osporio metode koje je koristio Riedlmayer.

¹³³⁵ Andrés Riedlmayer, T. 5462 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1779 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Suvoj Reci).

¹³³⁶ Božidar Delić, T. 19391 (29. novembar 2007. godine).

¹³³⁷ Dok. pr. br. 6D2, T. 25342–25343 (15. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1632 (Izjava svedoka), par. 62.

¹³³⁸ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 3.

¹³³⁹ Gospodin Berisha je objasnio da te ljude naziva pripadnicima “paravojnih jedinica” jer oni nisu bili pripadnici regularnog sastava policije i nisu bili s tog područja. Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 3. V. takođe Hysni Berisha, T. 4017–4018 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁴⁰ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 3, T. 4034–4035 (26. septembar 2006. godine).

zaustavili i morao je tamo da ostane dva dana. Ubrzo posle ponoći 4. aprila 1999. godine, došla su dva džipa s pripadnicima “paravojskih jedinica”. Petorica njih išla su od vozila do vozila u konvoju i pljačkali ljude, uključujući Hysnija Berishu. Otišli su, ali su se ujutru vratili i tražili još novca. Gospodin Berisha je tada takođe video stalni priliv snaga policije i vojske, koje su se u tenkovima i pragama kretale iz Prizrena ka Suvoj Reci. Čuo je granatiranje negde u blizini. Dok su pripadnici tih snaga prolazili pored konvoja, maltretirali su ljude na razne načine, pa i pucanjem na njih.¹³⁴² Kada je konvoju dozvoljeno da krene iz Koriše, ponovo su ga zaustavili na ulazu u Prizren. Kako je izjavio g. Berisha, Milan Šipka, bivši komandir policije iz Suve Reke koji je bio prekomandovan u MUP u Prizrenu, naredio je ljudima u konvoju da se vrate svojim kućama jer je granica zatvorena.¹³⁴³ Gospodin Berisha i njegova porodica vratili su se pravo svojoj kući u Suvoj Reci, koja je bila opljačkana, ali ne i spaljena.¹³⁴⁴ Veće napominje da je 5. aprila 1999. godine Štab MUP izdao naređenje kojim je svim Sekretarijatima unutrašnjih poslova i odredima PJP na Kosovu naloženo da spreče civile da napuštaju mesta svog boravka i da osiguraju njihovu bezbednost.¹³⁴⁵

512. Dana 7. maja 1999. godine jedna druga grupa pripadnika paravojskih jedinica došla je u mesto Suva Reka u džipovima raznih marki i počela da spaljuje i pljačka kuće u tom mestu. Naposletku je jedan broj njih, naoružan automatskim oružjem i obučen u zelene i plave maskirne uniforme, s crnim ili belim povezima oko glave, došao do kuće Hysnija Berishe. Tražili su od g. Berishe da im da hranu i sveće i pretili mu nožem. Te jedinice su dva dana kasnije otišle iz mesta.¹³⁴⁶

513. Hysni Berisha je ponovo napustio mesto Suva Reka 21. maja 1999. godine, kada su pripadnici “paravojskih jedinica” došli u njegovu kuću i naredili mu da s porodicom ode u Albaniju. Prepoznao je da su ti ljudi meštani, od kojih je jedan radio za redovnu policiju, a svi su imali plave maskirne uniforme i nosili automate.¹³⁴⁷ On i njegova žena su napustili mesto i uspeli da sustignu dva autobusa pod pratnjom policije, za koje mu se činilo da prevoze zarobljenike. Te večeri, g.

¹³⁴¹ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 3.

¹³⁴² Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 3–4.

¹³⁴³ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 4. V. takođe Hysni Berisha, T. 4036–4037 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁴⁴ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 4–5.

¹³⁴⁵ Dok. pr. br. 6D778 (Naređenje Štaba MUP koje je potpisao Sreten Lukić, 15. april 1999. godine).

¹³⁴⁶ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 5.

¹³⁴⁷ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 5. Gospodin Berisha je izjavio da su negde pre 21. maja 1999. godine Albancima koji su imali vozila ti ljudi naredili da se priključe konvoju od oko 5.000 ljudi. Oni koji nisu, morali su da se okupe u tržnom centru, gde su čekali autobusi da ih prevezu u Albaniju. Međutim, g. Berisha je tada odlučio da se ne priključi konvoju, već je otišao u jednu drugu kuću. Tokom noći, video je velike pokrete “policije” i shvatio da je suviše opasno da ostane. Sledećeg jutra, 21. maja 1999. godine, vratio se u svoju kuću da uzme nešto hrane, ali su ga uhvatili oni isti ljudi koji su naredili svima da idu. Jedan od tih ljudi, Andrejević, pitao ga je zašto nije otišao kako mu je naloženo. Ti ljudi su onda pozvani da hitno odu negde, tako da je g. Berisha mogao da se vrati kod svoje žene. Dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 6.

Berisha i njegova porodica stigli su u kuću tetke/strine/ujne njegove žene u Prizrenu, gde je ostao do 13. juna 1999. godine, kada se ponovo vratio u Suvu Reku.¹³⁴⁸

514. Halit Berisha je posvedočio da ga je 28. marta 1999. godine oko 18:00 časova njegov komšija Srbin, koji je bio policajac u rezervi, upozorio da mora da ide u Albaniju ili će biti ubijen.¹³⁴⁹ Zbog toga su on i njegova žena oko 19:00 časova napustili svoju kuću i najpre otišli u selo Savrovo, a zatim sledećeg dana u selo Bužalja/Buzhalla, gde su boravili u jednoj kući s još 130 ljudi.¹³⁵⁰ Dana 3. aprila 1999. godine svi su ponovo krenuli, ovog puta u Prizren, ali su im policajci rekli da se vrate u Savrovo, što su i uradili. Naposletku su se vratili u Suvu Reku, gde su boravili kod tetke/strine/ujne g. Berishe, da bi 7. aprila g. Berisha sa svoja dva sina otišao da se sakrije u šumu. Dana 2. maja 1999. godine vratio se u kuću svoje tetke/strine/ujne. Tokom tog perioda, njegova žena je odlazila njihovoj kući, koja je bila opljačkana, i donosila hranu. Dana 21. maja 1999. godine, oko 10:00 ili 10:30 časova, šest pripadnika policije došlo je u kuću njegove tetke/strine/ujne. Jedan od njih, onaj isti koji je isterao Hysnija Berishu, rekao je porodici da imaju 15 minuta da se sprema i krenu za Albaniju i da “ovu zemlju nikada više neć[e] videti”. Porodica se, u dva vozila, priključila konvoju u kojem je bilo oko 2.000 ljudi. Oni koji nisu imali sopstveni prevoz, javljali su se u centar mesta Suva Reka, gde su bila obezbeđena dva autobusa i dva kamiona koji će ih povesti. Konvoj je išao ka Prizrenu i Žuru i na kraju je stigao na granicu s Albanijom u Morini.¹³⁵¹ Pogranična policija im je oduzela lične isprave, uključujući vozačke dozvole, i skinula registarske tablice s vozila. Gospodin Berisha je posvedočio da su on i njegova porodica, kada su stigli u Kukës u Albaniji, shvatili da se broj ljudi u konvoj u kome su bili morao povećati na 5.000. On se nije vratio su Suvu Reku sve do 23. juna 1999. godine.¹³⁵²

515. Pošto je njena porodica pobijena u piceriji u Suvoj Reci, Shyrete Berisha je mesec dana živela u planinama, a zatim se kretala po Kosovu u konvoju raseljenih kosovskih Albanaca.¹³⁵³ Prošli su kroz sela Vranić/Vraniq, Sopina/Sopine i Bukoš/Bukosh u opštini Suva Reka. Jednom prilikom, njihove traktore su u školi u Bukošu zaustavili “Srbi” u uniformama, koji su odvojili muškarce od žena. Zatim su od žena uzeli stvari od vrednosti i novac, a muškarce su odveli. Prema

¹³⁴⁸ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 6.

¹³⁴⁹ Halit Berisha, T. 3648–3653 (20. septembar 2006. godine).

¹³⁵⁰ Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 4.

¹³⁵¹ Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 4. Valja primetiti da je Lizane Malaj u svom svedočenju rekla da taj prelaz Srbi zovu Vrbnica, a Albanci Qafa e Morinë. Lizane Malaj, T. 1384 (10. avgust 2006. godine). Prema dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 14, granica se zove Vrbnica/Vërmicë sa srpske strane, a Morina s albanske.

¹³⁵² Halit Berisha, T. 3618–3619 (20. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 4.

¹³⁵³ Shyrete Berisha, T. 3908 (25. septembar 2006. godine).

rečima gđe Berisha, ti muškarci, izuzimajući starije, nikada se nisu vratili.¹³⁵⁴ Dana 6. maja 1999. godine gđa Berisha je u konvoju stigla na albansku granicu. Muškarci u uniformama na srpskoj strani granice tražili su od njih novac, zlato i lične isprave. Kada su im žene dale ono što su imale, konvoju je dozvoljeno da pređe u Albaniju.¹³⁵⁵

516. Potvrđujući svedočenje raseljenih lica iz mesta Suva Reka, svedok K79, pripadnik PJP, posvedočio je da je negde oko 2. ili 3. aprila 1999. godine primetio dugačku kolonu izbeglica na putu Prizren-Suva Reka. Kolona je bila dugačka “oko 30 kilometara” i u njoj su bila vozila, traktori i kamioni puni ljudi, koji su svi išli u pravcu Prizrena.¹³⁵⁶

f. Istrage u vezi s događajima u mestu Suva Reka

517. Pošto se u junu 1999. godine vratio u Suvu Reku, Hysni Berisha je započeo istragu o ubijanjima koja su se dogodila tokom sukoba i obišao je sve relevantne lokacije, uključujući piceriju, kuću Shyrete Berisha i kuću Vesela Berisha.¹³⁵⁷ Obišao je takođe groblje porodice Berisha i video 34 nova groba. Prvobitno je započeo istrage na dobrovoljnoj osnovi, ali je tokom avgusta 1999. godine, kada je politička stranka OVK formirala privremenu vladu u Suvoj Reci,¹³⁵⁸ ta vlada formalno priznala njegovu funkciju.¹³⁵⁹ U njegove dužnosti spadao je rad na terenu vezan za identifikaciju civilnih žrtava.¹³⁶⁰ On je sačinio spisak civila kosovskih Albanaca iz opštine Suva Reka koji su bili ili ubijeni ili se vode kao nestali.¹³⁶¹

518. U avgustu 1999. godine, Hysni Berisha je bio s britanskim forenzičkim timom i pomagao im pri identifikaciji odeće i predmeta pronađenih kod Prizrena, na lokaciji strelišta.¹³⁶² Dana 19. septembra 1999. godine na toj lokaciji je pronađen određeni broj stvari, uključujući odeću, obuću i razne druge predmete. Britanski forenzički tim je sve to fotografisao i pokazao fotografije preživelim članovima porodice Berisha. Prepoznato je da su mnoge od tih stvari pripadale sledećim nestalim članovima porodice: Hanumshahe Berisha (81), Musli Berisha (63), Hamdi Berisha (54), Zelihe Berisha (50), Afrim Berisha (24), Violeta Berisha (22), Merita Berisha (10), Mirat Berisha

¹³⁵⁴ Shyrete Berisha, T. 3908–3909 (25. septembar 2006. godine).

¹³⁵⁵ Shyrete Berisha, T. 3910–3911 (25. septembar 2006. godine).

¹³⁵⁶ Svedok K79, T. 9653–9655 (1. februar 2007. godine).

¹³⁵⁷ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 6. Hysni Berisha je u svom svedočenju rekao da nije formalno obučan za vođenje istražnih radnji. Hysni Berisha, T. 4019 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁵⁸ Tu privremenu vladu je osnovao Hasim Thaçi, ona je bila politička stranka OVK, a UNMIK ju je ukinuo oktobra 1999. godine. Hysni Berisha, T. 4020 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁵⁹ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 2.

¹³⁶⁰ Hysni Berisha, T. 4021 (26. septembar 2006. godine).

¹³⁶¹ Hysni Berisha, T. 4021–4023 (26. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 8; dok. pr. br. P2351 (Spisak ubijenih/nestalih lica tokom 1998. i 1999. godine).

(10), Jashar Berisha, Sofije Berisha (50) i Vesel Berisha (55).¹³⁶³ Ostaci svih tih lica, izuzev njih troje – Violete Berisha, Mirata Berishe i Zelihe Berisha – kasnije su pronađeni i identifikovani u masovnoj grobnici u Batajnici.

519. Halit Berisha je dostavio informacije, kojima je imao pristup kao član albanske organizacije za nestala lica i ubijene, o broju ubijenih ili nestalih ljudi iz opštine. Prema tim informacijama, u opštini je tokom celog sukoba ubijen ukupno 561 civil, od čega je njih 176 neidentifikovano, a 152 nije nikad pronađeno. Od 152 nestala lica, 31 je iz porodice Berisha.¹³⁶⁴

520. Veće je takođe uvrstilo u spis dokument MUP u kojem su navedena sva registrovana krivična dela na Kosovu i mere koje su u vezi s njima preduzete, u periodu od 1. jula 1998. godine do 20. juna 1999. godine. Prema tom dokumentu, 30. marta 1999. godine, u jednoj ulici u mestu Suva Reka, kako se kaže “u zoni dejstva pripadnika OVK”, pronađeno je osam leševa. Četiri od njih, leševi tri muškarca i jedne žene, pronađeni su u dvorištu jedne kuće, dok su se tri leša nalazila ispred jedne druge kuće, a jedan je pronađen u stolarskoj radnji. Prema dokumentu, izvršioци tih ubistava nepoznati su.¹³⁶⁵ Imajući u vidu svedočenje očevidaca, položaj četiri leša u dvorištu ukazuje na to da su to bili leševi članova porodice Berisha.

g. Forenzički dokazi

521. Kako je u svom svedočenju izneo svedok K83, samo mali broj ljudi iz porodice Berisha ubijenih 26. marta 1999. godine sahranjen je na groblju u Suvoj Reci, dok je većina najpre prevezena u Prizren, a kasnije prebačena u Batajnicu. Veće je dobilo forenzičke dokaze iz dva različita izvora: materijal koji se odnosi na leševe ekshumirane u Suvoj Reci i drugi materijal koji se tiče leševa ekshumiranih u Batajnici, kod Beograda. U vezi s prvom kategorijom, Veće je saslušalo svedočenje dr Erica Baccarda, čiji izveštaj sadrži odeljak u kojem se razmatraju forenzički dokazi koje su s groblja u Suvoj Reci u septembru 1999. godine prikupili veštaci britanskog forenzičkog tima.¹³⁶⁶ Baccardov izveštaj se zasniva na sledećem materijalu: forenzičko-

¹³⁶² Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 8–9.

¹³⁶³ Hysni Berisha, T. 4010–4015 (26. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 8–9; dok. pr. br. P120 (Fotografija streljišta VJ); dok. pr. br. P122, dok. pr. br. P123, dok. pr. br. P133, dok. pr. br. P134 (Razne fotografije predmeta pronađenih na lokaciji masovne grobnice na streljištu); dok. pr. br. P125 (Fotografije članova porodice Berisha), Slika 18. Pretresno veće napominje da Vesel Berisha naveden na tom spisku nije onaj Vesel Berisha u čijoj kući su se gđa Berisha i još 24 lica krili u noći 25. marta 2006. godine. On je, u stvari, druga osoba koja se isto zove; to je muž Sofije Berisha.

¹³⁶⁴ Halit Berisha, T. 3716–3717 (21. septembar 2006. godine).

¹³⁶⁵ Dok. pr. br. 6D2, dok. pr. br. 6D1632 (Izjava svedoka), par. 91; dok. pr. br. 6D614 (MUP, Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. godine do 20. juna 1999. godine), *e-court*, str. 62, par. 104. U tom dokumentu takođe stoji da je izveštaj dostavljen istražnom sudiji.

¹³⁶⁶ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 74–78.

antropološkom izveštaju dr Sue Black od 2. novembra 1999. godine,¹³⁶⁷ dva izveštaja o obdukciji koja je pripremila dr Yvonne Milewski 31. januara 2000. godine,¹³⁶⁸ tri antropološka rezimea koje je pripremila dr Black 6. septembra 1999. godine¹³⁶⁹ i antropološkim izveštajima Julie Roberts od 5. januara 2000.¹³⁷⁰ Prema Baccardu, ostaci najmanje 18 lica, većinom starijih muškaraca, bili su među onima koji su pronađeni na groblju u Suvoj Reci.¹³⁷¹ Od njih, tri lica su identifikovana kao članovi porodice Berisha, i to Faton Berisha, Fatime Berisha i Sedat Berisha, a za sve njih je Shyrete Berisha izjavila da su ubijeni 26. marta 1999. godine u mestu Suva Reka.¹³⁷²

522. Drugi izvor se sastojao od brojnih izveštaja i svedočenja svedoka koji su prisustvovali ekshumacijama i identifikaciji leševa iz masovnih grobnica u Batajnici, nadzirali ih i u njima učestvovali od 2001. godine nadalje, kako stoji u Odeljku VII.P dole u tekstu, a to su Dušan Dunjić, Branimir Aleksandrić, William Fulton, Jon Sterenberg i Jose-Pablo Barayabar. Rezultati njihovog rada i identifikacije žrtava iz Suve Reke koje su oni obavili analiziraju se u Dodatku A Presude.

523. Veće je takođe saslušalo svedočenje Antonija Alonsa, veštaka za genetsku identifikaciju, koji je analizirao uzorke nekih od ostataka pronađenih u Batajnici. U toku 2001. godine, on je od Dunjića dobio 56 ostataka kostura, a od Međunarodne komisije za nestala lica (MKNL) 13 referentnih uzoraka krvi članova porodica lica za koja se navodi da su ubijena u Suvoj Reci, kako bi izvršio genetsku analizu.¹³⁷³ Pošto je izvršio analizu, Alonso je dostavio četiri izveštaja s

¹³⁶⁷ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 74–75.

¹³⁶⁸ Dok. pr. br. P129 (Obdukcijski izveštaj: SCG/27/SR); dok. pr. br. P130 (Obdukcijski izveštaj: SCG/28/SR).

¹³⁶⁹ Dok. pr. br. P136 (Forenzičko-antropološki izveštaj britanskog tima); dok. pr. br. P137 (Rezime antropološkog izveštaja: SCG/33/SR); dok. pr. br. P2682 (Antropološki rezime: SCG/27/SR i SCG/28/SR).

¹³⁷⁰ Dok. pr. br. P2683 (Antropološki izveštaji: analiza SCG/33/SR).

¹³⁷¹ Dok. pr. br. P136, (Forenzičko-antropološki izveštaj britanskog tima), str. 1; dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 75. Izraz “minimalni broj žrtava” koristi se u izveštaju kada su kosti određenog broja lica izmešane, te je zbog toga teško utvrditi i identitet žrtava i njihov broj. Dve različite kosti mogu poticati od iste žrtve ili od dve različite žrtve i zbog toga postoji opasnost da se broj žrtava na nekoj lokaciji preцени. Tako Baccard u svom izveštaju navodi “minimalni broj žrtava, shvatajući da je to donja granice ispod koje se ne može ići”. Drugim rečima, on predstavlja najmanji mogući broj žrtava na toj lokaciji. V. Eric Baccard, dok. pr. br. P2747 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 5281–5283.

¹³⁷² Eric Baccard, T. 10138 (19. februar 2007. godine); dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 76; dok. pr. br. P2682 (Antropološki rezime: SCG/27/SR i SCG/28/SR); dok. pr. br. P2683 (Antropološki izveštaji: analiza SCG/33/SR); dok. pr. br. P136 (Forenzičko-antropološki izveštaj britanskog tima), str. 1. Ostaci o kojima se govori u tim izveštajima su sledeći: Faton Berisha – SCG/27/SR, Fatime Berisha – SCG/28/SR i Sedat Berisha – SCG/33c/SR. SCG/33/SR se sastojao od zbirke izmešanih, delimično izgorelih ostataka kostura, sadržanih u jednoj vreći. Budući da je antropološka analiza ukazala na to da su prisutni ostaci najmanje četiri osobe, taj dokazni predmet je dalje raščlanjen u četiri grupe ostataka kostura, koje je analizirala dr Black, a zatim ih je dr Roberts podvrgla ponovnoj analizi. Međutim, u Baccardovom izveštaju se napominje da postoje nepodudarnosti između izveštaja koje su pripremile dr Black i dr Roberts, odnosno da nije jasno da li slučaj SCG/33c/SR u izveštaju dr Black odgovara slučaju SCG/33/SR u izveštaju dr Roberts. Zbog te nepodudarnosti, samo SCG/27/SR i SCG/28/SR su uključeni u Baccardov izveštaj i utvrđen je njihov uzrok smrti. Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 76. Bez obzira na to, pošto je Sedat Berisha identifikovan po cipeli pronađenoj na levom stopalu (v. dok. pr. br. P136), Veće prihvata da su među izmešanim ostacima četiri lica i ostaci Sedata Berishija.

¹³⁷³ Antonio Alonso, T. 6664–6665 (16. novembar 2006. godine).

rezultatima.¹³⁷⁴ Pozitivno je identifikovao 21 žrtvu, od kojih je određeni broj naveden u Prilogu D Optužnice, odnosno sledeća lica: Sofije Berisha, Vesel Berisha, Hava Berisha, Drilon Berisha, Redon Berisha, Melinda i/ili Herolinda Berisha, Musli Berisha, Fatmire Berisha, Besim Berisha, Granit i/ili Genc Berisha, Nexhmedin Berisha, Lirije Berisha koja je bila trudna, Afrim Berisha, Hamdi Berisha, jedna od četiri kćerke Hamdija Berishe i Jashar Berisha.¹³⁷⁵ Sve te žrtve osim jedne, i to Afrima Berishe, Shyrete Berisha je navela kao lica koja je videla tokom događaja od 26. marta 1999. godine u mestu Suva Reka.¹³⁷⁶

5. Raseljavanje iz Belanice

524. Kao što stoji gore u paragrafu 467, dva svedoka koja su svedočila o raseljavanju ljudi iz Belanice bili su Shefqet Zogaj, novinar iz Belanice,¹³⁷⁷ i Hamide Fondaj, domaćica iz mesta Pećane.¹³⁷⁸ Oboje su posvedočili da su otprilike 20. ili 21. marta "Srbi" izvršili napad na Pećane i obližnja sela. Napad je izveden sa istoka, iz pravca mesta Suva Reka, Široko, prevoj Dulje/Qafa e Duhles i Birač.¹³⁷⁹ Usled tog napada, stanovništvo se počelo masovno seliti u sela na severu, kao što su Nišor, Belanica i Banja.¹³⁸⁰ Međutim, oba svedoka takođe su prihvatila da je napadnuto područje kontrolisao OVK. Na primer, gotovo svako domaćinstvo u Pećanima imalo je po nekog člana porodice u redovima OVK, pa tako i porodica Fondajeve, čiji je muž bio komandant u OVK.¹³⁸¹

525. Prilikom unakrsnog ispitivanja svedoka, ispostavilo se da je muž Fondajeve naredio stanovništvu Pećana da napusti selo i da se nekoliko dana kasnije, 28. marta, OVK povukao u Belanicu zbog borbi sa snagama SRJ/Srbije.¹³⁸² Vladimir Marinković, načelnik organa bezbednosti

¹³⁷⁴ Antonio Alonso, T. 6665–6666 (16. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2486 (Izveštaj Sekcije za biologiju, 17. novembar 2004).

¹³⁷⁵ Veće napominje da se dve od 21 identifikacije zasnivaju na metodu koji ima niži prag raspoznavanja i zato ga Alonso naziva "preliminarna identifikacija". Antonio Alonso, T. 6668–6669, 6674–6678 (16. novembar 2006. godine).

¹³⁷⁶ V. Dodatak A.

¹³⁷⁷ Shefqet Zogaj, dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 2.

¹³⁷⁸ Hamide Fondaj, T. 3823–3865 (2. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine).

¹³⁷⁹ Hamide Fondaj, dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 3; Shefqet Zogaj, dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 2.

¹³⁸⁰ Shefqet Zogaj, T. 5879–5880 (3. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 2.

¹³⁸¹ Hamide Fondaj, T. 3826–3827, 3844–3846, dok. pr. br. 3849 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 2; Shefqet Zogaj, dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 2. V. takođe dok. pr. br. 6D1013 (Izveštaj MUP Prizren, 13. mart 1999. godine), str. 1–2; dok. pr. br. 6D1017 (Izveštaj MUP Prizren, 28. januar 1999. godine), str. 6.

¹³⁸² Shefqet Zogaj, T. 3781–3787 (22. septembar 2006. godine), T. 5881–5882 (3. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3, dok. pr. br. P2324 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3668–3669; Hamide Fondaj, T. 3846–3848, 3852–3854, T. 3862–3865 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D76 (Izvod iz Izjave Ylmeta Fondaja od 28. avgusta 2001. godine).

15. oklopne brigade, potvrdio je da je krajem marta 1999. godine njegova brigada naišla na oko 1.000 raseljenih ljudi koji su napuštali Banju u pratnji naoružanih i uniformisanih pripadnika OVK. Kad je jedinica izvestila o tome šta je videla, stiglo joj je naređenje da se vrati u svoju zonu razmeštaja i da ne stupa u borbu s OVK.¹³⁸³

526. Dana 28. marta Fondajeva je sa svojom porodicom stigla u Belanicu i videla da je "preplavljena desetinama i desetinama hiljada ljudi".¹³⁸⁴ Zogaj je posvedočio da se u tri sela, Belanici, Guncatu/Ngucatu i Ladroviću/Lladroviq, okupilo ukupno oko 100.000 ljudi.¹³⁸⁵ Kad je Zogaj suočen sa iskazom Halita Berishe da je celokupno stanovništvu opštine Suva Reka brojalo 60.000 ljudi i sugestijom da se u tri sela nije moglo okupiti 100.000 ljudi, osim ako se tu nije okupilo i celokupno stanovništvo opštine Suva Reka i opštine Mališevo, on je odgovorio da je njegova procena tačna.¹³⁸⁶

527. Kao što je gore u tekstu već razmotreno u vezi s opštinama Prizren i Orahovac, dana 28. marta 1999. godine, Zajednička komanda naredila je jedinicama Prištinskog korpusa da pruže podršku snagama MUP u uništenju "ŠTS" u širem rejonu Mališeva. Shodno naređenju, odgovornost za opštinu Suva Reka delile su 243. mehanizovana brigada i 549. motorizovana brigada.¹³⁸⁷ Istoga dana, Komanda Prištinskog korpusa izdala je snagama naređenje, između ostalog i 549. motorizovanoj brigadi, da se pripreme za operaciju u "širem rejonu" Mališeva.¹³⁸⁸ Zbog toga je 29. marta Delić svojim jedinicama izdao odgovarajuće naređenje uputivši ih da pružaju podršku snagama MUP na području Orahovca i u blizini sela Dobrodeljane. U tom naređenju stoji da i druge jedinice, poput 243. mehanizovane brigade, treba da pruže podršku jedinicama MUP u rejonu Suve Reke, uključujući sela Dulje, Belanica, Semetište i Banja, smeštena na severu opštine. Akcija je trebala da počne 30. marta.¹³⁸⁹

¹³⁸³ Vladimir Marinković, T. 20262–20263 (14. decembar 2007. godine).

¹³⁸⁴ Hamide Fondaj, T. 3827–3828 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 3.

¹³⁸⁵ Shefqet Zogaj, T. 3779, 3787–3790, 3802–3803 (22. septembar 2006. godine), T. 5859–5861 (3. novembar 2006. godine), T. 5900, dok. pr. br. 5922 (6. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2–3. V. takođe dok. pr. br. IC44 (Karta opštine Suva Reka na kojoj je Zogaj obeležio gde su se nalazila sela o kojima je reč); dok. pr. br. P2345 (Fotografija koju je snimio Zogaj i koja prikazuje okupljanje ljudi u Belanici 28. marta 1999. godine), *e-court* str. 11.

¹³⁸⁶ Shefqet Zogaj, T. 5900–5903, 5910–5911 (6. novembar 2006. godine).

¹³⁸⁷ Dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 28. mart 1999. godine).

¹³⁸⁸ Dok. pr. br. 5D339 (Komanda PrK, Pripremno naređenje, 28. mart 1999. godine).

¹³⁸⁹ Dok. pr. br. P2000 (Zapovest, 549. mtbr, 29. mart 1999. godine), str. 2–4. V. takođe Krsman Jelić, T. 18849 (22. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D1284 (Zapovest 243. mtbr, 26. mart 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P2021 (Ratni dnevnik, 243. mehanizovane brigade), str. 7–10.

528. U ranim jutarnjim časovima 1. aprila 1999. godine, mešovite snage SRJ probile su liniju OVK.¹³⁹⁰ Nakon toga, Zyrapi je izdao naređenje da se nekoliko brigada OVK preko Belanice povuče dalje na severozapad u planine Berisha, iznad sela.¹³⁹¹ Zyrapi je takođe naredio da se civilno stanovništvo iz bezbednosnih razloga preseli iz Belanice u Guncat i planine Berisha. Međutim, veći deo stanovništva nije postupio po naređenju i odabrao je da ostane u Belanici.¹³⁹² Na pitanje Veća zašto je bilo bezbednije da se stanovništvo seli zajedno sa OVK nego da ostane samo, Zyrapi je odgovorio da je OVK želeo da skloni stanovništvo sa linije fronta i rekao da je to bila redovna procedura OVK.¹³⁹³

529. Dana 1. aprila 1999. godine, oko 11:45 časova, snage SRJ/Srbije počele su da granatiraju rubne delove Belanice.¹³⁹⁴ Oko 13:00 časova policija i paravojska – ovi potonji nosili su trake, marame i brade – ušle su u Belanicu, dok ju je VJ opkolio.¹³⁹⁵ Zogaj je išao od kuće do kuće i govorio ljudima da sednu u automobile i traktore i krenu. Međutim, prema izjavi Zogaja, "srpske snage" ušle su u Belanicu i počele da pale kuće, ubijaju stoku i pucaju u ljude koji su odlazili.¹³⁹⁶ Zogaju je prilikom unakrsnog ispitivanja rečeno da je on, a ne srpske snage, govorio ljudima da idu, shodno gorepomenutom naređenju Bislima Zyrapija. Zogaj je negirao tu tvrdnju.¹³⁹⁷

¹³⁹⁰ Nakon te akcije, Delić je sastavio izveštaj u kojem je napravio analizu dejstva i zabeležio da su "ŠTS" uništene u rejonu Mališevo-Pagaruša-Blace, da su mešovite snage zauzele Dobrodeljane i Semetište i da je tom akcijom smanjen pritisak OVK na mesta Orahovac i Suva Reka. Božidar Delić, T. 19561–19562 (5. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine); dok. pr. br. D371 (Komanda PrK, Borbeni izveštaj, 1. april 1999. godine).

¹³⁹¹ Bislim Zyrapi, T. 5995–6001, dok. pr. br. 6004 (7. novembar 2006. godine), dok. pr. br. 6151–6153 (8. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK, linija između položaja B i C koja obeležava mesto drugog povlačenja OVK); dok. pr. br. P2457 (Naređenje koje je izdao Bislim Zyrapi, 1. april 1999. godine); dok. pr. br. IC106 (Karta Suve Reke na kojoj je Zyrapi obeležio planine Berisha i rutu kojom je OVK išao do tih planina). V. takođe Shefqet Zogaj, T. 3781–3787 (22. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3.

¹³⁹² Dok. pr. br. P2457 (Naređenje koje je izdao Bislim Zyrapi, 1. april 1999. godine); Bislim Zyrapi, T. 6005–6006 (7. novembar 2006. godine), T. 6150–6151 (8. novembar 2006. godine).

¹³⁹³ Bislim Zyrapi, T. 6001–6003 (7. novembar 2006. godine).

¹³⁹⁴ Shefqet Zogaj, T. 5912–5914, 5921 (6 novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 4; dok. pr. br. P2457 (Naređenje OVK, 1. april 1999. godine).

¹³⁹⁵ Shefqet Zogaj, T. 3791–3793 (22. septembar 2006. godine), T. 5861, 5866–5873 (3. novembar 2006. godine), T. 5898–5899 (6. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2–4; dok. pr. br. P1325 (Vozila na fotografijama 5, 6, 7 i 8 Zogaj je identifikovao kao vozila koja su korišćena u Belanici); dok. pr. br. IC103 (Fotografija koju je Zogaj snimio 1997. godine i koja prikazuje vrstu vozila koje je koristila policija u Belanici). Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja ispostavilo se da se ranija Zogajeva identifikacija zelenog maskirnog tenka na fotografiji 5 kao policijskog vozila ne podudara sa Zogajevim kasnijim svedočenjem i njegovom sopstvenom fotografijom (dok. pr. br. IC103). V. Shefqet Zogaj, T. 5873–5877 (3. novembar 2006. godine). V. takođe Hamide Fondaj, T. 3829 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 3.

¹³⁹⁶ Shefqet Zogaj, dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 4–5, dok. pr. br. P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001), str. 4–5.

¹³⁹⁷ Shefqet Zogaj, T. 5914–5915 (6. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2457 (Naređenje OVK, 1. april 1999. godine).

530. Dok se polako kretao u formiranom konvoju, Zogaja su zlostavljali razni "policajci" i oduzeli mu novac.¹³⁹⁸ Pripadnici "policije" rugali su se kosovskim Albancima u konvoju dovikujući im "Idite tatici Clintonu" i "Idite u Albaniju". Iako su konvoj usmeravali u dva pravca, konkretno prema zapadu, u pravcu Mališevo–Orahovac, i prema jugu, u pravcu Blace-Suva Reka, obe grupe su na kraju prošle kroz Prizren. Zogaj je išao pravcem Blace–Suva Reka i, dok je napuštao Belanicu, video je vojnike i tenkove sa cevima uperenim u selo.¹³⁹⁹ Kad je Zogajev deo konvoja stigao u selo Ljubižda/Lubizhdë, nedaleko od grada Prizrena, ponovo su im se izrugivali muškarci Srbi u standardnim vojnim i policijskim uniformama, koji su im dovikivali "Idite NATO-u", "Idite u Albaniju", "Kosovo je bilo i biće srpska zemlja", i druge slične primedbe. Neki od tih muškaraca nosili su crne uniforme i maske, a za pojasom su im bili noževi. Na graničnom prelazu kod Morine, srpska policija uzela je registarske tablice sa Zogajevog kamiona, a Zogaju i članovima njegove porodice oduzeli su lične karte, pasoše i vozačke dozvole. Zogaj je sa svojom porodicom prešao granicu oko 17:00 časova 2. aprila 1999. godine. Jedan "srpski graničar" im je rekao da nikada više neće videti Kosovo. Zogaj se vratio u Belanicu 21. juna 1999. godine, a do tada je bilo spaljeno 70 posto sela, između ostalog i njegova kuća.¹⁴⁰⁰

531. Hamide Fondaj opisala je svoj odlazak iz Belanice otprilike na sličan način. Dana 1. aprila, dok je bila u centru sela sa svojom porodicom i mnogim drugim ljudima, pročulo se da svi treba da sednu u svoje traktore. Više muškaraca obučenih u crno i s crnim maskama išlo je zatim od traktora do traktora, iznuđujući novac. Te noći, oko 02:00 ili 03:00 časa, Fondajeva je videla plamen kako se diže iznad ciljeva koje su na okolnom području pogodile NATO bombe.¹⁴⁰¹ Sledećeg jutra u selo su stigli "pripadnici policijskih snaga" u svim vrstama uniformi, s obojenim licima i povezima na glavi. Išli su od traktora do traktora i tražili novac. Oko 20 njih, s maskama, prišli su traktoru na kojem je bila Fondajeva i od nje i dvojice staraca na njenom traktoru tražili novac. Iako su im svi predali novac, ipak su pretukli starce.¹⁴⁰² Ubrzo nakon toga, ljudi su traktorima počeli da napuštaju Belanicu i idu u pravcu mesta Suva Reka. Zaustavljali su ih desetak puta i stalno maltretirali tražeći novac. Dok je napuštala selo, Fondajeva je videla kako vojnici VJ mašu konvoju u znak pozdrava. Na jednom kontrolnom punktu VJ im je rekao da ne idu u mesto Suva Reka, već u suprotnom

¹³⁹⁸ Shefqet Zogaj, T. 3793–3794 (22. septembar 2006. godine), T. 5863–5865, 5885–5887 (3. novembar 2006. godine), T. 5903–5904 (6. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 5–6.

¹³⁹⁹ Shefqet Zogaj, T. 3795–3796 (22. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 6–7, dok. pr. br. P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 5–6.

¹⁴⁰⁰ Shefqet Zogaj, T. 3795–3798 (22. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2322 (Izjava svedoka od 26. aprila 1999. godine), str. 8–9, P2323 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 6–7; dok. pr. br. P2345 (Fotografije koje je snimio Zogaj i koje prikazuju njegovu izgorelu kuću).

¹⁴⁰¹ Hamide Fondaj, T. 3829–3831, 3858 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 3.

pravcu, prema Mališevu i Orahovcu.¹⁴⁰³ Pred mestom Oštrozub zaustavljeni su na kontrolnom punktu VJ, gde je jedan vojnik zahtevao da mu Fondajeva da 100 nemačkih maraka. Bilo im je dopušteno da produže dalje s konvojem tek pošto su to platili. Fondajeva je videla kako "vojnici", kojima nije uspela da odredi starost i nije im videla oznake, ulaze u selo Oštrozub i pale kuće bacačima plamena.¹⁴⁰⁴ Posvedočila je da su u jednom trenutku "srpski vojnici" muškarcima kosovskim Albancima iz konvoja skinuli sva kečeta i bacili ih na zemlju. Muškarcima je zatim bilo naređeno da ih pregaze vozilima.¹⁴⁰⁵ Konvoj je otišao u Mališevo, zatim se vratio u Orahovac, pa je otišao u grad Prizren. Pre dolaska u selo Žur, bio je zaustavljen na sedam-osam sati. Fondajeva je izjavila da je duž puta prema granici mnogo puta videla vojne snage. Na kraju je konvoj stigao na granicu i u 02:00 časa 4. aprila 1999. godine prešao u Albaniju. Prema rečima Fondajeve, pogranična policija im je rekla da moraju da odu zbog Ibrahima Rugove i NATO. Konvoj nisu pretresli i jednostavno mu je bilo dopušteno da pređe granicu. Jedan policajac je rekao da mu je žao.¹⁴⁰⁶ Dok su čekali da odu dalje u Albaniju, videla je da sledeći konvoj ulazi u Albaniju, kao i da ljude u tom konvoju tuku i oduzimaju im sve lične isprave.¹⁴⁰⁷

532. Ove priče o kretanju stanovništva 3. aprila 1999. godine delimično potkrepljuje i izveštaj o stanju u njegovoj zoni odgovornosti koji je Božidar Delić poslao Komandi Prištinskog korpusa. On je primetio da se, početkom NATO kampanje, situacija naglo pogoršala. Osim borbi sa 124. brigadom OVK u rejonu Prizren-Orahovac-Suva Reka, problem je sada predstavljao velik broj "izbeglica". Prema rečima Delića, "sama pojava izbeglica, posebno u tom broju je bila iznenađenje". Izneo je zatim više razloga njihovog iseljavanja, između ostalog, strah da će ih zahvatiti borbe, strah od regrutovanja u OVK, strah od snaga VJ/MUP, od "Arkanove vojske", kao i strah od NATO bombardovanja.¹⁴⁰⁸ Delić je takođe napomenuo da su mu lokalne vlasti iznele svoje stavove o velikom broju izbeglica, konkretno, o "unapred pripremljenom scenariju '[h]umanitarne

¹⁴⁰² Hamide Fondaj, T. 3830–3833 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 4.

¹⁴⁰³ Hamide Fondaj, T. 3833 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 4.

¹⁴⁰⁴ Hamide Fondaj, T. 3838–3839 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 4.

¹⁴⁰⁵ Hamide Fondaj, P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 4.

¹⁴⁰⁶ Hamide Fondaj, T. 3834–3835 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 4–5.

¹⁴⁰⁷ Hamide Fondaj, T. 3861 (25. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 5.

¹⁴⁰⁸ Dok. pr. br. 5D885 (Izveštaj Komande 549. mtbr upućen Komandi PrK, 3. april 1999. godine), str. 1, 2. Valja napomenuti da je Aleksandar Vasiljević posvedočio da su sastanku od 17. maja prisustvovali Milošević, Šainović, Ojdanić, Rade Marković, Farkaš, Pavković, Gajić i sam Vasiljević, a Radomir Marković je priznao da su na Kosovu bili prisutni "Škorpioni", kao i neki pripadnici "Arkanov[ih] jedinica[a]". Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65–67, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999–16004.

katastrofe" i iseljavanju kako bi se NATO omogućilo da bombarduje slobodno i neselektivno.¹⁴⁰⁹ Takođe je izjavio: "[I]zvršeno je spajanje snaga 5. PJP i delova 15. okbr u s. Belanica, odakle je izvršeno evakuisanje i zbrinjavanje zbega veličine oko 30.000 [izbeglica]"¹⁴¹⁰ Miloš Vojnović, tadašnji načelnik SUP Prizren, negirao je da išta zna o zbrinjavanju "izbeglica" u Belanici od strane PJP i posvedočio da su se problemima obezbeđenja raseljenih civila "bavili redovni policajci". Međutim, takođe je posvedočio da je zaista video "više hiljada" izbeglica na putu Suva Reka-Prizren.¹⁴¹¹

533. General Krsman Jelić, tadašnji komandant 243. mehanizovane brigade stacionirane u mestu Dulje, takođe je tokom svog svedočenja govorio o iskazima Hamide Fondaj i Shefqeta Zogaja. Jelić je posvedočio da njegove snage nisu nikada granatirale Belanicu i da nikog od civila nisu primorale da idu prema Albaniji putem za Suvu Reku. Razjasnio je da bi to značilo da su ljude naterali da idu pešice u pravcu snaga VJ, umesto u suprotnom pravcu, što bi bilo apsurdno. Jelić jeste prihvatio da se u tom rejonu izvodila akcija, shodno Naređenju od 28. marta 1999. godine, kako bi se uklonila blokada od strane OVK s puta koji je povezivao Suvu Reku i Mališevo i prolazio kroz Belanicu. Prema Jelićevim rečima, ovo područje je bilo uporište OVK i njegove jedinice nisu mogle doći do same Belanice.¹⁴¹²

6. Konstatacije

a. Ubijanje porodice Berisha u mestu Suva Reka

534. Tužilaštvo tvrdi da je za ubijanje porodice Berisha odgovorno ljudstvo VJ i ljudstvo MUP, budući da se zločin dogodio tokom zajedničke akcije VJ/MUP.¹⁴¹³ Pavkovićeve i Lazarevićeve odbrana, s druge strane, tvrde da dokazi jasno ukazuju na činjenicu da vojnici VJ nisu učestvovali u tim ubijanjima.¹⁴¹⁴ Lukićeva odbrana, sa svoje strane, prihvata da su pripadnici policije ubili članove porodice Berisha, ali tvrdi da je to ubijanje počinjeno iz čisto ličnih razloga, od strane pijanih pojedinaca, a da je zatim na brzinu prikriveno, pri čemu su načelnik OUP Suva Reka i

¹⁴⁰⁹ Dok. pr. br. 5D885 (Izveštaj Komande 549. mtbr upućen Komandi PrK, 3. april 1999. godine), str. 3.

¹⁴¹⁰ Dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine), str. 3.

¹⁴¹¹ Miloš Vojnović, T. 24239–24241 (13. mart 2008. godine).

¹⁴¹² Krsman Jelić, T. 18951–18953 (23. novembar 2007. godine), T. 19026–19032 (26. novembar 2007. godine); dok. pr. br. IC144 (Karta na kojoj je Jelić obeležio kretanje svoje jedinice); dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 28. mart 1999. godine).

¹⁴¹³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 388–389.

¹⁴¹⁴ Pavkovićeve završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 571–572; Lazarevićeve završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 109–112.

načelnik SUP Prizren ostali neobavešteni o tome. Prema rečima Lukićeve odbrane, to znači da ni Štabu MUP ni RDB nisu bile dostavljene nikakve informacije o zločinu.¹⁴¹⁵

535. Nakon što je pažljivo razmotrilo dokaze, Veće se uverilo da u vreme kad je 37. odred PJP, zajedno s lokalnom policijom, izveo svoju akciju, u mestu nije bilo dejstava OVK. Shodno tome, Veće konstatuje da su dejstva tih snaga bila usmerena na civile, što potvrđuje svedočenje svedoka K83 o razbacanim telima u civilnoj odeći pronađenim na putu za Reštane, u pravcu kojeg se, kako je viđeno, kretao PJP. Veće se takođe uverilo da su 26. marta 1999. godine lokalni policajci iz Suve Reke pobili 45 članova porodice Berisha u blizini kuće Shyrete Berisha, na obližnjoj autobuskoj stanici i u tržnom centru, kao i u jednoj piceriji. Budući da su ta ubistva izvršena tokom akcije PJP, Veće je mišljenja da su pripadnici 37. odreda PJP značajno doprineli tome da pripadnici lokalne policije krenu u akciju. Međutim, nema dokaza da je u njoj učestvovao iko od pripadnika snaga VJ.

536. Veće ne prihvata sugestiju Lukićeve odbrane da načelnici OUP Suva Reka i SUP Prizren nisu znali za ubijanje, izvršeno nedaleko od zgrade OUP. S obzirom na broj ljudi koji su učestvovali u uklanjanju velikog broja tela iz picerije, mnogi u gradu znali su za to ubijanje. Osim toga, svedok K83 je potvrdio da su stanovnici Suve Reke govorili o incidentu vezanom za porodicu Berisha nakon tog događaja i da je on o tome razgovarao sa svojim saradnicima i kolegama. On je takođe bio mišljenja da je njegov neposredni nadređeni Jovanović kasnije doznao za taj incident. Na kraju, kao što stoji gore u tekstu, iako je istraga prizrenskog SUP bila manjkava, ipak je tokom njenog provođenja po celoj Suvoj Reci pronađeno više leševa u civilnoj odeći, između ostalog i telo jedne starice, što je moralo da alarmira organe vlasti. Stoga je Veće mišljenja da su načelnik OUP Suva Reka i načelnik SUP u Prizrenu svakako morali biti obavešteni o događajima koji su se tamo odigrali 26. marta 1999. godine. Činjenica da su članovi porodice Berisha kasnije ekshumirani iz Prizrena i preneti u Batajnicu u velikoj operaciji premeštanja koju je tajno sproveo MUP, kao što je opisano u daljem tekstu,¹⁴¹⁶ takođe ukazuje na to da su visoki zvaničnici MUP morali biti obavešteni o tom ubijanju.

537. Opis forenzičkih i drugih dokaza vezanih za pojedinačne žrtve iz Suve Reke nalazi se u Dodatku A ove Presude. Na osnovu tih dokaza, kao i svedočenja Shyrete Berisha, Hysnija Berishe, Halita Berishe i svedoka K83, Veće konstatuje da je 26. marta 1999. godine u mestu Suva Reka 45 ljudi ubijeno iz vatrenog oružja ili je poginulo kao direktna posledica eksplozije u zatvorenom prostoru u kom su se nalazili.

¹⁴¹⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 897–901; Lukićeva završna reč, T. 27335–27336 (26. avgust 2008. godine).

¹⁴¹⁶ V. Odeljak VII.P.

538. Šest lica, konkretno, Nexhat Berisha, Fatime Berisha, Faton Berisha, Bujar Berisha, Sedat Berisha i Nexhmedin Berisha, ubijeno je 26. marta 1999. godine u blizini kompleksa porodice Berisha, a da to nije bilo ničim izazvano niti je imalo opravdanja, što je posvedočila Shyrete Berisha i što su potvrdili razni veštaci sudske medicine. Pet od tih lica je pokopano na groblju u Suvoj Reci, a posmrtni ostaci Nexhmedina Berishe pronađeni su u masovnoj grobnici u Batajnici.

539. Shyrete Berisha je rekla da je u piceriji, gde su toga dana ljudi pobijeni, bilo više drugih članova porodice Berisha, i da je videla kako su oni ubijeni. Na osnovu tog iskaza, Veće zaključuje da su sva ta lica umrla nasilnom smrću i da za to nisu dala nikakvog povoda. Te žrtve bile su sledeće: četvoro dece Shyrete Berisha, Majlinda, Herolinda, Altin i Redon Berisha; Avdi Berisha; Besim Berisha; Dafina Berisha; Dorentina Berisha; Drilon Berisha; Edon Berisha; Eron Berisha; Fatime Berisha; Fatmire Berisha; Flora Berisha; Genci Berisha; Granit Berisha; Hajdin Berisha; Hanumusha Berisha; Hava Berisha; Ismet Berisha; Kushtrin Berisha; Lirije Berisha; Mevlude Berisha; Mihrije Berisha; Musli Berisha; Sebahate Berisha; Sherine Berisha; Sofije Berisha; Vesel Berisha; i Vlorjan Berisha. Osim toga, kao što stoji gore u tekstu u vezi s polovinom tih žrtava, dokazi koje je Veće prihvatilo u ovom predmetu obuhvataju i znatnu količinu medicinskog materijala na osnovu kog su posmrtni ostaci u Batajnici identifikovani kao njihovi.

540. Veće napominje da Shyrete Berisha nije identifikovala dve žrtve, konkretno Afrima Berishu i Hamdija Berishu, kao lica koja su se nalazila u piceriji na dan incidenta, ali da su njihovi posmrtni ostaci pronađeni u Batajnici zajedno s ostacima drugih članova porodice Berisha ubijenim toga dana. Veće se uverilo da su i ta dva muškarca ubijena zajedno s drugim članovima porodice Berisha 26. marta 1999. godine i da za to ubijanje nije postojao nikakav povod niti zakonsko opravdanje.

541. Veće se takođe uverilo da iskaz Shyrete Berisha da je videla dve kćerke Hamdija Berishe u piceriji, kao i dokazi DNK na osnovu kojih je identifikovano da više posmrtnih ostataka pripada kćeri Hamdija Berishe, pokazuju da su i druge dve sestre 26. marta bile naterane da odu u piceriju i tamo ubijene. To potvrđuje spisak nestalih lica OMPF na kojem su sve četiri devojke. Veće se stoga uverilo da su Arta Berisha, Hanumusha Berisha, Merita Berisha i Zana Berisha sve ubijene 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci.

542. Veće dalje napominje da je Hysni Berisha posvedočio da je i majka tih devojaka, Zelihe Berisha, ubijena istoga dana. Iako Shyrete Berisha nije videla Zelihe Berisha u piceriji u vreme kad su ljudi pobijeni i mada njeni ostaci nisu pronađeni u Batajnici, njoj se od tog datuma gubi svaki trag, a Shyrete Berisha je izjavila da su najmanje dve njene kćeri toga dana bile u piceriji, te je Veće konstatovalo da su tada ubijene sve četiri njene kćeri. Isto tako, iako nema očevidaca ili forenzičkih dokaza u vezi s Miratom Berisha, desetogodišnjim sinom Zelihe Berisha, u masovnoj

grobnici u Prizrenu pronađen je njegov džemper i njemu još uvek nema traga. Nema dokaza koji ukazuju na to da ili Zelihe ili Mirat Berisha nisu doživeli istu sudbinu kao i drugi članovi njihove porodice. Na osnovu predloženih dokaza, Veće konstatuje da je jedini razuman zaključak da su i oni 26. marta 1999. godine bili među žrtvama u Suvoj Reci.

543. Veće se takođe uverilo, na osnovu svedočenja Shyrete i Hysnija Berishe, kao i na osnovu DNK identifikacije posmrtnih ostataka u Batajnici, da je Jashar Berisha ubijen u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, iako za to nije bilo nikakvog povoda ni zakonskog opravdanja.

544. Budući da su dokazi u vezi s dve žrtve iz Priloga D, konkretno, Nefije Berisha i Saita Berishe oskudni, Veće se nije uverilo van razumne sumnje da su te dve osobe ubijene u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine.

b. Raseljavanje iz mesta Suva Reka

545. Tužilaštvo tvrdi da je u mestu Suva Reka policija išla od kuće do kuće preteći ljudima i proterujući ih pod pretnjom oružja, kao i da je pljačkala i palila im kuće.¹⁴¹⁷ Pavkovićeve odbrana, s druge strane, tvrdi da se svedočenje Hysnija Berishe kosi s navodom da je postojao plan deportacije ljudi s Kosova, jer je on ostao u Prizrenu i nije bio ni prisilno raseljen ni deportovan. Pored toga, više nego jednom mu je bilo rečeno da se vrati kući.¹⁴¹⁸ Lukićeva odbrana iznosi isti argument i sugeriše da njegov iskaz pokazuje da je prizrenski SUP podsticao kosovske Albance da se vrate u svoje domove.¹⁴¹⁹

546. Veće se uverilo da su krajem marta i početkom aprila 1999. godine članovi porodice Berisha, zajedno s drugim stanovnicima tog mesta, bili prisiljeni da napuste svoje domove i odu ili u Albaniju ili na neko drugo mesto. Hysni Berisha, koji je završio u Prizrenu, a ne u Albaniji, posvedočio je da su lokalni policajci i "paravojska" bili glavne snage koje su učestvovali u proterivanju ljudi iz mesta Suva Reka. I Halit Berisha u svom iskazu implicira da su isti ti lokalni policajci učestvovali u njegovom proterivanju iz mesta Suva Reka, što ga je na kraju navelo da ode u Albaniju. Shyrete Berisha je bila isterana iz mesta zato što je njena porodica pobijena od strane lokalnih policajaca iz tog mesta, na podsticaj PJP.

547. Veće se takođe uverilo da je velik broj kuća u mestu Suva Reka spalila i opljačkala policija, kao što su posvedočili ti svedoci. Pored toga, svedok K83 pokrenuo je i pitanje pljačke i posvedočio da je tokom perioda od marta pa sve do maja 1999. godine više "civila" bilo pritvoreno

¹⁴¹⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 380–382.

¹⁴¹⁸ Pavkovićeve završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godina (javna verzija), par. 416–417.

i uhapšeno zbog pljačkanja kuća u mestu Suva Reka, a zatim smešteno u zatvor u Prizrenu. Prema rečima svedoka K83, većina tih lica bila su Srbi.¹⁴²⁰

c. Oštećenja na džamiji u mestu Suva Reka

548. Oslanjajući se na svedočenja Halita Berisha i Andrása Riedlmayera, tužilaštvo tvrdi da su minaret džamije u Suvoj Reci minirali "vojnici" i sugeriše da nije bilo nikakve opravdane vojne svrhe za to uništavanje.¹⁴²¹ Lazarevićeva odbrana, opovrgavajući svako učestvovanje VJ, tvrdi da VJ nije bio stacioniran u gradu i napominje da su vozila, koja je Halit Berisha video nakon razaranja minareta, koristili pripadnici policije.¹⁴²² Osim toga, Lukićeva odbrana opovrgava iskaz Halita Berisha na osnovu toga što on nije video kako je minaret uništen i tvrdi da MUP to nije mogao da uradi zato što nije imao potrebnu opremu.¹⁴²³

549. Veće se uverilo da je minaret na džamiji u Suvoj Reci uništen 28. marta 1999. godine, kao što je posvedočio Halit Berisha koji je čuo eksploziju, primetio da na džamiji nema minareta i zatim video vozilo tipa "Gazik" kako odlazi u pravcu Birača, što je ujedno i pravac u kojem se nalazila zgrada OUP. Veće prihvata i svedočenje Riedlmayera, koji je lično otišao u mesto Suva Reka i fotografisao štetu i izjavio da je oštećenje prouzrokovala eksplozija unutar samog minareta. Na osnovu svih dokaza o džamiji Veće se uverilo da su je oštetili pripadnici MUP.

d. Raseljavanje iz Belanice

550. Tužilaštvo tvrdi da su zločini u Belanici počinjeni tokom zajedničke akcije VJ/MUP i iznosi da su snage koje su ušle u selo, neposredno nakon što su s tog područja istisnule OVK, bile ili "deo nadirućih srpskih linija ili snaga koje su učestvovala u taktičkom manevru radi obezbeđenja područja". Tužilaštvo prihvata da je OVK izdavao naređenja stanovništvu da se seli zajedno s OVK, ali napominje da je to bilo urađeno iz bezbednosnih razloga i da je stanovništvo ipak odabralo da ostane.¹⁴²⁴ Lazarevićeva odbrana tvrdi da su borbe u Belanici bile deo legitimne akcije protiv OVK, pobijajući iskaze i Zogaja i Fondajeve kao pristrasne. I ta odbrana se poziva na to da je OVK davao stanovništvu uputstva da napusti to područje.¹⁴²⁵ Pavkovića odbrana tvrdi da iskaz Shefqeta Zogaja treba u celosti odbaciti zbog protivrečnosti koje sadrži, kao i zbog njegove

¹⁴¹⁹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 902–907.

¹⁴²⁰ Svedok K83, T. 3985 (26. septembar 2006. godine).

¹⁴²¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 382, 392.

¹⁴²² Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 109.

¹⁴²³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 908–909.

¹⁴²⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 393.

¹⁴²⁵ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 113–124.

pristrasnosti i neprijateljstva. Pored toga, odbrana ističe Zyrapijevo naređenje o preseljenju stanovništva kao dokaz da je OVK koristio civilno stanovništvo kao štit.¹⁴²⁶ Lukićeva odbrana tvrdi da su događaji u Belanici bili rezultat dejstava OVK i da je cilj zajedničke akcije VJ/MUP bio da se odgovori na to dejstvo. U pogledu preseljenja stanovništva, Lukićeva odbrana se oslanja na Delićeve borbeni izveštaj i tvrdi da to nije bila deportacija, već evakuacija stanovništva. Lukićeva odbrana takođe ističe činjenicu da Fondajevoj nikad nije bilo rečeno da ide u Albaniju i da ljudima iz njenog konvoja nisu bili oduzeti dokumenti.¹⁴²⁷

551. Kao što je već rečeno, Veće je mišljenja da iskaz Shefqeta Zogaja u vezi s Belanicom u nije potpunosti pouzdan zbog nejasnosti u pogledu mnogih pitanja i više protivrečnosti koje su u njemu sadržane.¹⁴²⁸ S druge strane, Veće prihvata iskaz Bislima Zyrapija da se OVK povlačio kroz Belanicu 1. aprila 1999. godine i da je lokalnom stanovništvu rekao da iseli iz sela. Veće prihvata i njegovo svedočenje o tome da je deo stanovništva zanemario to naređenje i odlučio da ostane, ali nije u mogućnosti da odredi broj ljudi koji su tada ostali u Belanici. Budući da je cela opština imala 50.000-60.000 stanovnika, Veće ne prihvata Zogajevo svedočenje da se u Belanici okupilo nekih 80.000 ljudi. Hamide Fondaj je posvedočila je u Belanici bilo na hiljade ljudi, dok se u analizi dejstva koju je nakon akcije sačinio Božidar Delić kaže VJ u tom selu naišao na 30.000 raseljenih lica.¹⁴²⁹ Shodno tome, Veće konstatuje da je broj ljudi, mada ih je bilo na desetine hiljada, bio znatno manji od 80.000, kako je izjavio Zogaj.

552. U pogledu granatiranja Belanice, Veće ne prihvata Zogajevu tvrdnju da su mešovite snage SRJ granatirale na hiljade tamo okupljenih ljudi zato što nema dokaza o brojnim stradanjima koja bi se u tom slučaju očekivala. Štaviše, tokom unakrsnog ispitivanja, Zogaj je na kraju prihvatio da su granatirani samo rubni delovi sela. Iako je negirao da je to urađeno zbog prisustva OVK, Veće ovde prihvata iskaz Bislima Zyrapija, zajedno s naređenjem koje je toga dana izdao, da je OVK bio napadnut i da se povlačio kroz Belanicu u planine Berisha iznad sela. Moguće je da je granatiranje koje su Zogaj i Fondajeva čuli toga dana bilo vezano za borbe između snaga SRJ/Srbije i OVK. To potkrepljuje analiza dejstva koju je nakon akcije izvršio Božidar Delić.

553. Što se tiče raseljavanja iz Belanice, Veće napominje da su i Zogaj i Fondajeva pomenuli da su u selu i oko njega bile snage sastavljene od vojnika VJ, policije i paravojske. Veće konstatuje da su se i VJ i MUP toga dana nalazili u tom rejonu, kao što potvrđuje Delićevo Naređenje od 29.

¹⁴²⁶ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 419–425.

¹⁴²⁷ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 914–923.

¹⁴²⁸ V. par. 467 gore.

¹⁴²⁹ Dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine), str. 3.

marta 1999. godine¹⁴³⁰ i njegov Izveštaj od 3. aprila 1999. godine.¹⁴³¹ Štaviše, u potonjem je pomenuo sledeće: "... izvršeno je spajanje snaga 5. PJP i delova 15. Okbr u s. Belanica, odakle je izvršeno evakuisanje i zbrinjavanje zbega veličine oko 30.000 [izbeglica]".¹⁴³² Međutim, Veće ne može da zaključi da li se u selu toga dana nalazio iko od pripadnika paravojske.

554. Pored toga, Veće napominje da ni Zogaju ni Fondajevoj te snage nisu izričito rekle da napuste područje. Zogaj je sam odlučio da ode i čak je drugima rekao da urade isto, dok je Fondajeva posvedočila da se "pročulo" da svi treba da krenu. To se poklapa s Delićevim opisom evakuacije stanovništva iz Belanice iz tog perioda. Međutim, Veće takođe napominje da su i Zogaj i Fondajeva posvedočili da su ih, prilikom napuštanja Belanice, opljačkali policajci i uvereno je da su takve pljačke zaista izvršene i da su ih počinili pripadnici policije. Nema dovoljno dokaza da bi se zaključilo da su vojnici VJ učestvovali u tom konkretnom dejstvu.

555. Veće stoga ne može zaključiti van razumne sumnje da su kosovski Albanci koji su bili u Belanici 1. aprila 1999. godine pobjegli sa tog područja zbog granatiranja od strane snaga SRJ i Srbije, kako se navodi u Optužnici. Međutim, Veće ne sumnja da se velik broj kosovskih Albanaca u grupama iselio s te lokacije, ili prošao kroz nju, i da su ti ljudi bili meta pretnji, uvreda i pljački od strane policijskih snaga koje su dejstvovale na tom području. Pored toga, velikom broju tih ljudi oduzete su lične isprave prilikom prelaska granice s Albanijom.

G. SRBICA

1. Optužbe iz Optužnice

556. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za četiri različite kategorije zločina protiv čovečnosti koji su, kako se navodi, počinjeni u opštini Srbica: deportaciju, prisilno premeštanje, ubistvo i progon. Za ubistva o kojima se iznose navodi krivično se gone i kao za kršenja zakona i običaja ratovanja.

557. Činjenične tvrdnje iznete su u paragrafima 72(c) i 75 (f) Optužnice, kako sledi:

Počev od 25. marta 1999. godine ili približno od tog datuma, snage SRJ i Srbije napale su i razorile sela Voćnjak/Vojnikë, Leočina/Lecine, Kladernica/Klladernicë, Turićevac/Turicec i Izbica/Izbicë granatiranjem i paljenjem. Uništene su mnoge kuće, radnje i džamije, uključujući džamiju u centru sela Cirez/Qirez. Pripadnici snaga SRJ i Srbije odveli su neke žene i decu i držali ih u jednoj štali u Cirez/Qirez. Žene su podvrgnute seksualnom zlostavljanju, i ukradeni su im novac i druga imovina. Najmanje osam žena je prvo seksualno zlostavljano, a zatim ubijeno, a njihova tela su bačena u tri

¹⁴³⁰ Dok. pr. br. P2000 (Zapovest, 549. mtbr, 29. mart 1999. godine).

¹⁴³¹ Dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine), str. 3.

¹⁴³² Dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine), str. 3.

bunara u selu Cirezi/Qirez. Dana 28. marta 1999. ili približno tog datuma, grupa od najmanje 4.500 kosovskih Albanaca iz ovih sela okupila se u selu Izbica/Izbicë, gde su pripadnici snaga SRJ i Srbije od ovih kosovskih Albanaca tražili novac i odvojili muškarce od žena i dece. Veliki broj muškaraca je zatim ubijen. Preživjele žene i deca prisilno su u grupi prebačeni prema Klini/Klinë, Đakovici/Gjakovë i na kraju do albanske granice.¹⁴³³

Dana 27. marta 1999. godine ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije granatirale su selo Izbica/Izbicë (opština Srbica/Skenderaj) iz teškog naoružanja. Najmanje 4.500 seljana iz Izbice/Izbicë i okolnih sela potražilo je utočište na jednoj poljani u Izbici/Izbicë. Dana 28. marta 1999. godine, snage SRJ i Srbije opkolile su seljane, a zatim im prišle tražeći novac. Nakon što su snage SRJ i Srbije otele seljanima dragocenosti, muškarci su odvojeni od žena i male dece. Muškarci su zatim podeljeni u dve grupe, od kojih je jedna poslata na obližnje brdo, a druga u korito obližnjeg potoka. Snage SRJ i Srbije su tada otvorile vatru na obe grupe muškaraca, pri čemu je poginulo najmanje 116 muškaraca kosovskih Albanaca. Takođe 28. marta 1999, žene i deca okupljeni u Izbici/Izbicë prisiljeni su da napuste to područje i pešice krenu prema Albaniji. Na jednoj traktorskoj prikolici sedele su dve žene invalidi koje nisu mogle da hodaju. Snage SRJ i Srbije su tu traktorsku prikolicu zapalile i te dve žene su žive izgorele. (Lica ubijena u Izbici/Izbicë čija su imena poznata navedena su u Prilogu F koji je priložen kao dodatak ovoj Optužnici.)¹⁴³⁴

558. Progon za koji se terete izvršen je, kako se navodi, u vidu ubijanja u Izbici, o čemu se govori u paragrafu 75(f),¹⁴³⁵ seksualnog zlostavljanja kao što se navodi u paragrafu 72(c),¹⁴³⁶ i "[b]ezobzirnim razaranjem ili nanošenjem štete verskim objektima kosovskih Albanaca", uključujući i džamiju u mestu Ćirez, kao što je opisano u paragrafima 72(c) i 77(d) Optužnice.

2. Glavni svedoci

559. Više svedoka koje su pozvali i tužilaštvo i odbrana dalo je iskaze o konkretnim zločinima koji su, kako se navodi, počinjeni u Srbici, kao i o tamošnjoj situaciji tokom 1998. i 1999. godine. Iznoseći konstatacije u pogledu ubijanja u Izbici za koja se optuženi terete, Veće je uzelo u obzir iskaze troje preživelih, konkretno Milazima Thačija, Mustafe Drage i Sadika Januzija, kao i dr Lirija Loshija, koji je posetio mesto događaja nakon ubijanja. Iako se njihovi iskazi u izvesnom smislu razlikuju, naročito u pogledu opisa snaga koje su bile umešane u incident, iskazi preživelih podudaraju se u pogledu značajnih elemenata i Veće konstatuje da su oni, opšte uzevši, pouzdani.

560. Veće napominje da je Sadik Januzi umro pre nego što je imao priliku da usmeno svedoči, ali da su njegove dve pismene izjave uvrštene u spis.¹⁴³⁷ Njegov opis ubijanja velikim se delom podudara s opisima Thačija i Drage, pa je stoga upotrebljen kao potkrepa događaja koje su oni opisali. Januzi u svojim izjavama takođe opisuje svoje iseljavanje u Albaniju nakon ubijanja u

¹⁴³³ Optužnica, par. 72(c).

¹⁴³⁴ Optužnica, par. 75(f).

¹⁴³⁵ Optužnica, par. 76.

¹⁴³⁶ Optužnica, par. 77(c).

Izbici. Međutim, budući da nema drugih dokaza koji potkrepljuju taj deo njegovog iskaza, Veće nije u mogućnosti da na osnovu toga donese bilo kakav zaključak nepovoljan po optužene.

561. Dr Liri Loshi je priznao da je bio pripadnik OVK i često je izbegavao da odgovori na pitanja o prisustvu OVK u izvesnim područjima opštine. Shodno tome, Veće zaključuje da je njegov iskaz o dejstvima OVK u rejonu neuverljiv. Međutim, što se tiče pokopavanja tela u Izbici, Loshijev iskaz se smatra pouzdanim i potvrđuje ga video-snimak pokopavanja i velika količina forenzičkog materijala vezanog za ubijanje u Izbici.

562. U vezi s optužbama vezanim za seksualna zlostavljanja u selu Ćirez negde sredinom aprila 1999. godine neposredne dokaze predočila su dva očevica, odnosno Xhevahire Rrahmani i svedokinja K24. Njihova svedočenja najvećim delom nisu osporavana i ona se, osim nekih protivrečnosti u pogledu identifikovanja uniformi izvršilaca tih krivičnih dela, opšte uzevši, podudaraju. Veće je takođe prihvatilo određene forenzičke informacije relevantne za sudbinu nekih od navedenih žrtava, koje se podudaraju sa iskazima svedokinja Rrahmani i K24. Veće stoga prihvata njihova svedočenja.

563. Dva svedoka, odnosno, Hadije Fazliu i Abdullah Salihu, svedočila su o raseljavanju iz sela u opštini Srbica. Iskaz Hadije Fazliu odnosi se na drugačiji period od onog o kojem govori Salihu. Salihu je svedočio i o razaranju džamije u Ćirezu. Veće konstatuje da su oba svedoka, opšte uzevši, pouzdana u pogledu događaja koje opisuju.

564. Veće je čulo iskaze i jednog broja svedoka koji su bili u sastavu VJ ili MUP, kao što su Ljubiša Diković, Slađan Pantić, Petar Damjanac, Nebojša Bogunović i Dragan Živanović, čija se svedočenja kose s određenim aspektima iskaza svedoka tužilaštva u vezi sa Srbicom. Delovi njihovih svedočenja koji se smatraju pouzdanim iznose se u daljem tekstu.

3. Kontekst

565. Srbica je velika opština smeštena u centralnom delu Kosova.¹⁴³⁸ Ona čini deo geografske regije Drenica, koja se sastoji od trougaonog područja koje obuhvata opštine Srbica, Klina i Glogovac.¹⁴³⁹ Velika većina stanovništva opštine Srbica bili su kosovski Albanci.¹⁴⁴⁰

¹⁴³⁷ Odluka po zahtevu tužilaštva za prihvatanje dokaza u skladu sa pravilom 92*quater*, 16. februar 2007. godine.

¹⁴³⁸ Dok. pr. br. P39 (Karta Srbije).

¹⁴³⁹ Ljubinko Cvetić, T. 8088 (7. decembar 2006. godine); dok. pr. br. P39 (Karta Srbije).

¹⁴⁴⁰ Helge Brunborg, dok. pr. br. P1960 (Izveštaj o brojnosti i nacionalnom sastavu stanovništva na Kosovu, 14. avgust 2002. godine), str. 9.

566. Glavni grad opštine, takođe Srbica, smešten je otprilike u središtu opštine. Sela Izbica, Broćna i Turićevac leže zapadno i jugozapadno od grada,¹⁴⁴¹ a Ćirez se nalazi u istočnom delu opštine, nedaleko od opština Vučitrn i Glogovac.¹⁴⁴² Područje poznato pod nazivom planina Čičavica smešteno je jednim delom u istočnom delu opštine Srbica.¹⁴⁴³

567. Veću su izneti dokazi da je 1998. i početkom 1999. godine OVK bio naročito aktivan u Operativnoj zoni Drenica, koja je pokrivala celokupno područje opština Srbica i Glogovac.¹⁴⁴⁴ Štaviše, 1998. godine delovi Srbije bili su poprište velikih sukoba između OVK i snaga SRJ/Srbije¹⁴⁴⁵ i, prema rečima Petra Damjanca, tadašnjeg načelnika OUP Glogovac, oko 90 posto opštine Glogovac tada je kontrolisao OVK, uključujući i većinu glavnih puteva, kao što je put Srbica-Glogovac.¹⁴⁴⁶ Krajem oktobra 1998. većinu područja pod kontrolom OVK preuzele su snage SRJ/Srbije, što se podudaralo s dolaskom verifikatora VMK.¹⁴⁴⁷ Nakon toga, OVK je ponovo preuzeo kontrolu nad nekim delovima područja koje je ranije kontrolisao.¹⁴⁴⁸ Bio je tako posebno koncentrisan na području Drenice,¹⁴⁴⁹ a više brigada dejstvovalo je u Gradici, Likovcu, Donjem Prekazu, Glogovcu, u mestu Srbici i Voćnjaku.¹⁴⁵⁰ Bislim Zyrapi je potvrdio da je krajem marta 1999. godine OVK kontrolisao gotovo celu opštinu Srbica, uključujući Izbicu, Turićevac,

¹⁴⁴¹ Hadije Fazliu je posvedočila da se Turićevac nalazi otprilike dvanaest kilometara od mesta Srbica. Hadije Fazliu, dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 2. Milazim Thači je posvedočio da se Izbica nalazi oko 5-6 kilometara od mesta Broćna. Milazim Thači, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 3.

¹⁴⁴² Dok. pr. br. P39 (Karta Srbije).

¹⁴⁴³ Abdullah Salihu je posvedočio da se planina Čičavica nalazi otprilike tri kilometra od njegovog sela Baks. Abdullah Salihu, T. 1987 (21. avgust 2006. godine).

¹⁴⁴⁴ Bislim Zyrapi, T. 5934, 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 6258 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta operativnih zona OVK). V. takođe Dragan Živanović, T. 20440 (17. januar 2008. godine); Slađan Pantić, T. 23674–23676 (5. mart 2008. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), *e-court* str. 189–190.

¹⁴⁴⁵ V. Odeljci VI.B i VI.C. V. takođe Slađan Pantić, T. 23675–23676 (5. mart 2008. godine); Petar Damjanac, T. 23719–23738 (5. mart 2008. godine); dok. pr. br. 6D1114 (Spisak civilnih žrtava terorizma na Kosovu 1998. godine); dok. pr. Br. 6D1108 (Policajci – žrtve terorizma na Kosovu); dok. pr. br. 6D1113 (Nestali policajci na Kosovu i Metohiji); dok. pr. br. 6D202 (RDB, Operativna informacija, 6. januar 1999. godine), str. 2.

¹⁴⁴⁶ Petar Damjanac, T. 23738 (5. mart 2008. godine).

¹⁴⁴⁷ Bislim Zyrapi, T. 5940–5941 (6. novembar 2006. godine), T. 6020 (7. novembar 2006. godine); Slađan Pantić, T. 23674–23675, 23692 (5. mart 2008. godine). V. takođe Petar Damjanac, T. 23738–23739 (5. mart 2008. godine); Dragan Paunović, T. 21873–21881 (7. februar 2008. godine), T. 21908–21911 (8. februar 2008. godine); dok. pr. br. 6D700 (Naređenje PrK, 24. septembar 1998. godine).

¹⁴⁴⁸ Klaus Naumann, T. 8263–8266, 8277–8280 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 28. V. takođe Petar Damjanac, T. 23740–23742 (5. mart 2008. godine), T. 23779–23780 (6. mart 2008. godine).

¹⁴⁴⁹ Radojko Stefanović, T. 21648–21650 (5. februar 2008. godine); dok. pr. br. 4D332 (Zapovest u vezi sa sprečavanjem nasilnog dovođenja brigade NATO, 27. januar 1999. godine), *e-court*, str. 2.

¹⁴⁵⁰ Dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 5D1178 (Komanda 125. mtbr, Naređenje, 21. februar 1999. godine), str. 1. Prema rečima Johna Croslanda, tadašnjeg vojnog atašea u ambasadi Ujedinjenog Kraljevstva, štabovi OVK nalazili su se u Voćnjaku i Likovcu. Crosland je takođe posvedočio da su "Srbi" raspolagali dobrim obaveštajnim podacima o OVK. John Crosland, T. 9898–9899 (8. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobar 2006. godine), par. 22.

Kladernicu i Ćirez, i da je "linija fronta" između OVK i snaga SRJ/Srbije prolazila kroz Izbicu.¹⁴⁵¹ O istim tim selima kao o uporištima OVK govorio je i Nebojša Bogunović, zamenik načelnika SUP Kosovska Mitrovica koji je bio odgovoran za OUP u Srbici i koji je posvedočio da mnogo pre početka NATO kampanje MUP nije mogao da dođe na to područje.¹⁴⁵² To je potvrdio i jedan izveštaj VMK, u kome piše da je 4. marta 1999. godine OVK izvestio verifikatore da neće prihvatiti prisustvo policije na teritoriji koju kontroliše, konkretno na području između Srbije i Glogovca, kao i da će napasti svaki policijski konvoj koji pokuša da prođe kroz njega.¹⁴⁵³

568. Pred Većem su izneti dokazi i o razmeštanju i kretanju snaga SRJ/Srbije u opštini Srbica pre NATO bombardovanja. Pojačanja PJP iz Srbije bila su stacionirana u fabrici "Feronikl" u Glogovcu još od maja 1998. godine, a snage VJ i MUP bile su koncentrisane nedaleko od sela Poljanice, smeštenog u blizini mesta Srbica.¹⁴⁵⁴ Prema rečima optuženog Lazarevića, zajedničke operacije VJ i MUP 1999. godine bile su daleko manjeg obima nego 1998. godine i vodile su se u "žarištima" OVK, kao što su područje Drenice i šire područje planine Čičavica. U tim akcijama, MUP se direktno sukobljava s OVK, a VJ ih je podržavao "pokretom, manevrom i vatrom".¹⁴⁵⁵

569. Ljubiša Diković, koji je bio komandant 37. motorizovane brigade VJ i čija je zona odgovornosti obuhvatala Drenicu, posvedočio je da je jedna borbena grupa iz njegove brigade, Borbena grupa 37, tamo stigla 7. marta 1999. godine, dok im se ostatak brigade, ojačan s oko 100-150 dobrovoljaca, pridružio početkom aprila.¹⁴⁵⁶ Borbena grupa je na početku bila zadužena za intenzivnu borbenu obuku u svojoj kasarni u Kosovskoj Mitrovici i oko nje. Budući da je OVK napao Borbenu grupu čim je stigla, Komanda Prištinskog korpusa naredila joj je da odgovori na napad.¹⁴⁵⁷

¹⁴⁵¹ Bislim Zyrapi, T. 5990–5991 (7. novembar 2006. godine), T. 6242–6244 (9. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK). V. takođe dok. pr. br. IC105 (Karta na kojoj je Zyrapi obeležio položaje OVK).

¹⁴⁵² Nebojša Bogunović, T. 25128 (10. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 84.

¹⁴⁵³ Dok. pr. br. 6D112 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 2. V. takođe Petar Damjanac, T. 23770–23771 (6. mart 2008. godine).

¹⁴⁵⁴ Abdullah Salihu, T. 1990 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 3; Ljubiša Diković, T. 19907, 19957 (10. decembar 2007. godine); Petar Damjanac, T. 23742–23744 (5. mart 2008. godine), T. 23807–23810, 23820 (6. mart 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P3116 (Plan odeljenja unutrašnjih poslova u Glogovcu na suzbijanju terorizma, 4. decembar 1998. godine), str. 4; dok. pr. br. 6D1416 (Zamisao izvođenja akcije PrK, 18. mart 1999. godine).

¹⁴⁵⁵ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), *e-court*, str. 218–220.

¹⁴⁵⁶ Ljubiša Diković, T. 19870–19872 (10. decembar 2007. godine), T. 19987–19995 (11. decembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D680 (Naređenje Generalštaba o prepotčinjavanju 37. mtbr/2. armije, 6. mart 1999. godine).

¹⁴⁵⁷ Ljubiša Diković, T. 19926–19931, 19939–19940 (10. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2039 (Dnevni operativni izveštaj 37. mtbr, 20. mart 1999. godine).

570. Dragan Živanović, komandant 125. motorizovane brigade koji je u to vreme takođe bio na tom području, posvedočio je da su se u drugoj polovini marta 1999. godine intenzivirali napadi OVK na snage VJ u rejonu Drenice.¹⁴⁵⁸ Dana 18. marta 1999. godine, optuženi Lazarević sačinio je plan izvođenja akcije za razbijanje OVK u rejonu severne Drenice i Podujeva.¹⁴⁵⁹ Dana 19. marta Zajednička komanda izdala je naređenje kojim se jedinicama 37. motorizovane brigade nalaže da, zajedno s jedinicama iz 125. motorizovane brigade i jedinicama PJP iz Kosovske Mitrovice i Peći, napadnu OVK duž pravca sela Mikušnica/Mikushnicë, Donje Prekaze, Poljance, oko tri kilometra od Ćireza.¹⁴⁶⁰ Kao što stoji u Dikovićevom Dnevnom operativnom izveštaju od 20. marta 1999. godine, jedinice 37. motorizovane brigade "angažuj[u] se na suzbijanju terorizma pravcem: s. Balinci-s. Ljubovac-s. Poljance [...] po naređenju komandanta PrK".¹⁴⁶¹ Zajedničke snage stigle su na to područje negde oko 20. ili 21. marta 1999. godine. Tada nisu videle civile. U operaciji razaranja rovova OVK i drugih utvrđenih vatrenih položaja korišćeno je šest tenkova.¹⁴⁶² Jedinice 125. motorizovane brigade trebalo je da formiraju komandno mesto u fabrici municije u Srbici i u koordinisanoj akciji 37. motorizovane brigade i snaga MUP trebalo je da izvrše deblokadu pravca Klina-Srbica i mesta Srbica. Zatim je trebalo da nastave akciju i razbiju snage OVK na područjima Donje Prekaze i Poljance.¹⁴⁶³

4. Dokazi o zločinima koji se optuženima stavljaju na teret

571. Optuženi se u Optužnici terete za dva glavna, zasebna incidenta, i to na osnovu navoda u vezi s ubijanjima u Izbici u martu 1999. godine i navoda u vezi sa seksualnim napadima u Ćirezu u aprilu 1999. godine, s povezanim ubijanjima za koja se optuženi ne terete. Pored toga, u Optužnici se optuženi terete i za krivična dela prisilnog raseljavanja vezanog za, kako se navodi, napade na Voćnjak, Leoćinu/Leqin, Kladernicu, Turićevac, Izbicu i Ćirez.

a. Ubijanja u Izbici

572. Kao što se iznosi u paragrafu 559, Veće je o incidentu u Izbici opisanom u paragrafu 75(f) Optužnice čulo iskaze trojice preživelih, odnosno Milazima Thačija, Mustafe Drage i Sadika Januzija. Što se tiče posledica ubijanja, Veće je saslušalo svedočenje dr Lirija Loshija i primilo

¹⁴⁵⁸ Dragan Živanović, T. 20460–20461 (17. januar 2008. godine); dok. pr. br. 5D1241 (Video snimak svečanosti OVK).

¹⁴⁵⁹ Dok. pr. br. 6D1416 (Zamisao izvođenja akcije PrK, 18. mart 1999. godine), str. 1. V. takođe dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine).

¹⁴⁶⁰ Dok. pr. br. P3049 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 19. mart 1999. godine), str. 4.

¹⁴⁶¹ Dok. pr. br. P2039 (Komanda 37. mtbr, Dnevni operativni izveštaj PrK, 20. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁴⁶² Ljubiša Diković, T. 19947–19951 (10. decembar 2007. godine).

¹⁴⁶³ Dok. pr. br. P3049 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 19. mart 1999. godine), str. 4; Dragan Živanović, T. 20565–20568 (18. januar 2008. godine).

veliku količinu forenzičkih materijala. Dokazi koje je Veće prihvatilo u ovom predmetu obuhvataju i izvestan broj dokumenata VJ vezanih za predmetno područje. Kao što je opisano u daljem tekstu u Odeljku VII.P i Dodatku A, tela nekih od ljudi ubijenih u Izbici 28. marta 1999. godine pronađena su u masovnoj grobnici u Petrovom Selu, u istočnoj Srbiji.

i. Iskazi očevidaca

573. Početkom 1999. godine Milazim Thaçi, koji je tada imao 53 godine, živeo je u mestu Broćna sa svojom ženom i decom. Prema njegovim rečima, 25. marta 1999. godine policija je postavila kontrolne punktove u blizini Jošanice/Jashanica, otprilike tri kilometra od Broćne. Sledećeg jutra, Thaçi je sa svojom porodicom i drugim stanovnicima sela otišao u Izbicu jer su se plašili šta bi "Srbi mogli da urade" u odsustvu verifikatora VMK.¹⁴⁶⁴ Thaçi je negirao da su otišli u Izbicu jer im je to rekao OVK.¹⁴⁶⁵ Veće ovo negiranje nije ubedilo zato što je Bislim Zyrapi u svom svedočenju potvrdio da se OVK u to vreme nalazio u Izbici i da je njegova praksa bila da civilno stanovništvo seli sa svojim borcima.¹⁴⁶⁶

574. Mustafa Draga, koji je 1999. godine imao 61 godinu, bio je iz sela Leoćina, smeštenog severozapadno od mesta Srbica.¹⁴⁶⁷ On je posvedočio da su 25. marta 1999. godine granatirani njegovo selo i obližnja druga sela, ali nije video ko je za to bio odgovoran. Međutim, drugi dokazi izneti u ovom predmetu upućuju na VJ.¹⁴⁶⁸ Sutradan je granatiranje počelo pre zore i stanovnici sela su odlučili da odu u Izbicu jer su, prema rečima Drage, imali osećaj da će tamo biti bezbedniji.¹⁴⁶⁹ Tokom unakrsnog ispitivanja, Draga je negirao da je u tom periodu u planinama i šumama bilo mnogo boraca OVK, ali je prihvatio da ih je bilo nekoliko. Negirao je i prisustvo OVK u Izbici.¹⁴⁷⁰ Međutim, s obzirom na Zyrapijevo gorepomenuto svedočenje, Veće Dragino negiranje prisustva OVK u selu nije ubedilo.

575. Dana 26. marta oba muškarca su videla kako se velik broj raseljenih lica okuplja na jednom polju na rubnim delovima Izbice. Ljudi na tom polju došli su iz različitih sela u opštini i uglavnom

¹⁴⁶⁴ Milazim Thaçi, T. 2293 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 2. V. takođe Sadik Januzi, dok. pr. br. P2525 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 6.

¹⁴⁶⁵ Milazim Thaçi, T. 2331–2332 (24. avgust 2006. godine).

¹⁴⁶⁶ Bislim Zyrapi, T. 5990–5991, 6002–6003 (7. novembar 2006. godine), T. 6242–6244 (9. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK). V. takođe dok. pr. br. IC105 (Karta na kojoj je Zyrapi obeležio položaje OVK).

¹⁴⁶⁷ Mustafa Draga, T. 2345 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 2.

¹⁴⁶⁸ V. par. 594–600 dole.

¹⁴⁶⁹ Mustafa Draga, T. 2347–2348 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 2–3.

¹⁴⁷⁰ Mustafa Draga, T. 2376–2380 (25. avgust 2006. godine).

su to bila deca, žene i stariji muškarci. Mladići, uključujući i Dragine sinove, otišli su u planine jer su mislili da će ih, ako ostanu, pobiti. Granatiranje i pucnjava čuli su se sledeće dve noći. Thači je negirao da je to bila posledica borbi između OVK i snaga SRJ/Srbije. On je takođe posvedočio da je čuo "glasove Srba u šumi" kad su počeli da opkoljavaju selo. Došli su pešice iz pravca Jošanice i Belice. Dana 27. marta Draga je video da gore sela oko Izbice, konkretno, Broćna, Voćnjak, Donja Klina/Klina e Pshtme, Jošanica i Ozrim/Ozrimi.¹⁴⁷¹

576. Ujutro 28. marta 1999. godine Thači je video tri "pripadnika paravojske" u crnim uniformama kako pale plast sena udaljen oko 150 metara od polja gde su se on i drugi seljani okupili. Pripadnici paravojske su im zatim prišli i zahtevali da im daju novac.¹⁴⁷² Nekoliko trenutaka kasnije pešice je stiglo još osamdesetak muškaraca, za koje je Thači u sudnici rekao da su bili policajci, vojnici VJ i pripadnici paravojske koji su zajedno dejstvovali, i opkolilo ljude na polju. Svi su bili naoružani automatskim puškama, a mnogima su na uniformama bile obešene ručne bombe i noževi. Thači je u šumi oko polja mogao da čuje još muškaraca.¹⁴⁷³ U svojoj pismenoj izjavi, uzetoj ranije za potrebe suđenja u predmetu *Milošević*, Thači je o trojici muškarca, kao i o pripadnicima drugih snaga, govorio kao o policajcima. Rekao je takođe da su mnogi od njih nosili plave maskirne uniforme i zatim nastavio da o tim snagama govori kao o policiji.¹⁴⁷⁴ Na suđenju u predmetu *Milošević* Thačiju nije bilo postavljeno pitanje ko su bili pripadnici tih snaga.¹⁴⁷⁵ Budući da je prvi put u svom svedočenju pomenuo vojnike VJ u ovom kontekstu, Thači je unakrsno ispitan o tom aspektu svog iskaza, ali on je uporno tvrdio da je sve vreme bio dosledan.¹⁴⁷⁶

577. Draga je opisao istu situaciju i rekao je da je video oko 200-300 pripadnika "srpsk[e] pešadij[e]" kako napreduju peške prema polju, opkoljavaju ljude i traže novac. Jedan "policajac" je tražio novac od Drage, koji je rekao da ga nema, nakon čega ga je policajac udario puškom.¹⁴⁷⁷ U Draginoj izjavi piše da je izjavio da su neki od pripadnika tih snaga nosili zelene maskirne uniforme, a drugi plave maskirne uniforme, ali svi su na rukavu uniforme, kod ramena, imali

¹⁴⁷¹ Milazim Thači, T. 2293, 2321 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 3; Mustafa Draga, T. 2350 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 3.

¹⁴⁷² Milazim Thači, T. 2294, 2334 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 3.

¹⁴⁷³ Thači je rekao da je 25 od 80 muškaraca nosilo plave maskirne uniforme, dok su ostali bili obučeni kao "paravojska", to jest, nosili su "kape sa šiltom". Tu je bila i treća grupa koja je, prema njegovim rečima, nosila redovne uniforme VJ. Pomenuo je još jednu grupu muškaraca koji su oko vrata nosili crne marame. Milazim Thači, T. 2295–2296, 2325 (24. avgust 2006. godine).

¹⁴⁷⁴ Milazim Thači, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 3–4.

¹⁴⁷⁵ Dok. pr. br. P2447 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T).

¹⁴⁷⁶ Milazim Thači, T. 2325 (24. avgust 2006. godine).

ispisanu reč "Milicija" i svi su bili policajci.¹⁴⁷⁸ Međutim, prilikom davanja iskaza u sudnici, Draga je izjavio da se radilo o snagama policije i vojske, ali da se on i ljudi oko njega nisu usuđivali da ih pogledaju. Tokom daljeg ispitivanja od strane tužilaštva, izjavio je da su muškarci koji su mu bili najbliže, oni koje je mogao da vidi, nosili zelene maskirne uniforme.¹⁴⁷⁹ Prilikom unakrsnog ispitivanja izjavio je da ne zna šta piše u izjavi i da je jednostavno rekao da se radilo o snagama policije.¹⁴⁸⁰

578. Nakon što je ljudima na polju oduzet novac, muškarce su razdvojili od žena i dece i naterali da u četiri reda sednu na put. Ženama je bilo rečeno da sve idu u Albaniju. Thačija su udarili nogom i video je kako nekog mladića udaraju kundakom. Od ukupno preko 150 muškaraca koji su sedeli na putu Thači je bio među najmlađima, jer su ostali imali 50 ili više godina.¹⁴⁸¹ Jedan čovek koji je izgleda bio glavni šetkao se napred-nazad i izdavao drugima naređenja. Ponekad bi im se podsmevao, pitajući ih: "Gde vam je sad NATO? Gde vam je Clinton?". On je muškarcima takođe naredio da skinu svoja tradicionalna kečeta, bace ih na zemlju i zatim blatnjava kečeta vrata na glavu. Naterali su ih i da dižu tri prsta, što je bio srpski znak. Jedan od policajaca stavio mu je nož pod vrat i rekao da je to dobar nož za klanje.¹⁴⁸² Prema Thačijevoj izjavi, to je bio "policajac" od oko 27 godina koji je nosio zelenu ili maslinasto zelenu maskirnu uniformu. Na oba rukava, kod ramena, imao je oznake i nosio pušku. Na grudima je imao i dva radio uređaja i stalno je u njih govorio.¹⁴⁸³ Dok je u sudnici detaljno opisivao tog čoveka, Thači je rekao da su to bile oznake kakve su nosili "jugoslovenski vojnici". Na pitanje zašto to nije pomenuo u svojim ranijim izjavama, već je tu osobu identifikovao kao "policajca", Thači je odgovorio da je ta osoba nosila jugoslovenske boje i da nije bila policajac. On je zatim rekao da ne zna ko je bio taj čovek, ali da je govorio srpski i da je morao biti vojnik.¹⁴⁸⁴ Draga je pak opisujući istog čoveka u svojoj izjavi rekao da je on bio nešto stariji od ostalih pripadnika snaga i da je nosio plavu maskirnu uniformu s plavim šlemom.¹⁴⁸⁵ Prilikom svog usmenog svedočenja izjavio je da su muškarci koji su ih

¹⁴⁷⁷ Mustafa Draga, T. 2352–2353 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 3–4.

¹⁴⁷⁸ Mustafa Draga, dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 3. Veće ima u vidu ranije svedočenje da su uniforme s oznakom "Milicija", što znači policija, izašle iz upotrebe 1997. godine i zamenjene uniformama na kojima je pisalo "Policija". Međutim, Veće napominje da su mu predloženi dokazi da su se stare uniforme nastavile da se koriste 1998, pa čak i 1999. godine. V. Odeljak VI.A.3.

¹⁴⁷⁹ Mustafa Draga, T. 2351–2352 (25. avgust 2006. godine).

¹⁴⁸⁰ Mustafa Draga, T. 2399–2400 (25. avgust 2006. godine).

¹⁴⁸¹ Milazim Thači, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 3; Mustafa Draga, T. 2351–2354 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 3–4.

¹⁴⁸² Milazim Thači, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 3–4; Mustafa Draga, T. 2352, 2355 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 4. V. takođe Sadik Januzi, dok. pr. br. P2525 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 6–7.

¹⁴⁸³ Milazim Thači, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 4.

¹⁴⁸⁴ Milazim Thači, T. 2297, 2313–2317 (24. avgust 2006. godine).

¹⁴⁸⁵ Mustafa Draga, dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 4.

razdvojili nosili zelene maskirne uniforme, a da je jedan od njih bio u crnoj uniformi. Osim toga, ponovio je da se plašio da gleda u te muškarce i da nije obraćao pažnju na njihove uniforme.¹⁴⁸⁶ Tokom unakrsnog ispitivanja postavljano mu je još pitanja o tom muškarcu i on je rekao da nije dobro pogledao ni njega ni njegovu uniformu. Isto to je ponovio i u vezi sa snagama u Izbici uopšte, ali je, uprkos tome, uporno tvrdio da su se snage sastojale od pripadnika vojske i policije.¹⁴⁸⁷

579. Čovek koji je bio glavni je zatim prebrojao muškarce kosovske Albance, podelio ih u dve grupe i poslao u dva pravca, a svojim ljudima je rekao da znaju šta im je "dužnost". Thaçi je bio u manjoj od dve grupe, koju su činila oko 33 muškarca, dok su Draga i Januzi bili u većoj grupi od oko 70 muškaraca. Draga se setio imena 14 muškaraca iz svoje grupe, a to su bili Rustem Draga, Hajriz Draga, Ali Draga, Cen Draga, Murat Draga, Ismet Draga, Idriz Shala, Zymer Shala, Sali Shala, Halim Shala, Kutim Shala, Smajl Çela, Metush Çela i Rexh Çela.¹⁴⁸⁸ Osim Kutima Shale, svi su navedeni u Prilogu F Optužnice.¹⁴⁸⁹

580. Thaçijevoj grupi je rečeno da ide u Peć. Odvedeni su zatim u vrsti po dvojica u pratnji jednog "policajca" koji je nosio zelenu maskirnu uniformu i crne rukavice. Imao je puškomitraljez, noževe i sekiru zakačenu za uniformu. Otprilike nakon 200 metara stigli su do jednog kanala za navodnjavanje i "policajac" je naredio grupi da stane i klekne, što su ljudi i uradili, još uvek u vrsti po dvojica. Thaçi je bio prvi u vrsti, a iza njega je bio red muškaraca. Svi su gledali prema šumi udaljenoj samo nekoliko metara. "Policajac" je zatim počeo da puca u muškarce, ispalivši tri rafala iz puškomitraljeza.¹⁴⁹⁰

581. Dva čoveka iza Thaçija pala su na njega i oborila ga na zemlju, da bi na kraju pala preko njega i potpuno ga pokrila. Jedan od njih bio je njegov rođak, Uke Uka, star 74 godine, iz mesta Broćna, a drugi je bio Isuf Shala, star 63 godine, takođe iz Broćne. Obojica se nalaze na spisku

¹⁴⁸⁶ Mustafa Draga, T. 2355 (25. avgust 2006. godine).

¹⁴⁸⁷ Mustafa Draga, T. 2386–2387 (25. avgust 2006. godine).

¹⁴⁸⁸ Milazim Thaçi, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 4; Mustafa Draga, T. 2353–2354 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 4; Sadik Januzi, dok. pr. br. P2525 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), *e-court* str. 7. Veće napominje da se u izjavi Drage kaže da su u grupi muškaraca s kojom je bio kad su pogubljeni bili još "Sofie Draga" i "Zhde Draga". Međutim, to su imena dve žene koje su, prema rečima Drage i prema drugim iskazima, ubijene toga dana, ali nisu bile u grupi muškaraca koja je odvedena s Dragom. Kao što će se videti iz daljeg teksta, sam Draga je rekao da je kasnije video leš "Zade Dragaj", a Veću su dostavljeni drugi dokazi o Sofiji Draga. Shodno tome, Veće zauzima stav da je uvrštavanje ta dva ženska imena u grupu muškaraca najverovatnije greška onih koji su uzimali izjavu od Drage.

¹⁴⁸⁹ Veće primećuje razliku između albanske verzije Dragine izjave, u kojoj se pominje "Smajl Cela", i engleske verzije u kojoj se pominje "Smajc Çela". Budući da se "Cela" ponekad piše "Qelaj" i da je albanska verzija izjave verovatno tačnija, Veće je mišljenja da se navod o "Smaju Celi", u stvari, odnosi na žrtvu iz Priloga Optužnice po menu "Ismajl Qelaj". Iz istog razloga, "Metush Çela" i "Rexh Çela" su žrtve iz Priloga Optužnice po imenu "Metush Qelaj" i "Rexhep Qelaj".

žrtava u Optužnici. Thači je posvedočio da je kasnije na svojoj odeći pronašao rupe od metaka, ali da nije bio ni pogoden ni ranjen.¹⁴⁹¹ Nekoliko minuta kasnije čuo je jauke čoveka i prepoznao ga kao Demusha Asllanija iz Izbice, koji je ubrzo nakon toga umro. Sheqir Halil iz mesta Voćnjak rekao je zatim Thačiju da miruje i on je ostao miran tokom sledećih pola sata. Za to vreme, Thači je čuo kako iz pravca u kojem su odveli drugu grupu muškaraca dopire zvuk pucnjave iz automatskog oružja.¹⁴⁹² Oko 11:30 časova, on se s Halilom i još jednim preživelim dokopao šume, odakle su na oko 100 metara udaljenosti videli stotinjak policajaca.¹⁴⁹³

582. Druga grupa muškaraca, u kojoj su bili Draga i Januzi, otišla je pešice nekih 500 metara uzbrdo, a Draga je nedaleko odatle, u šumi, video tenkove. Otprilike na svakih pet zarobljenih muškaraca dolazio je po jedan policajac. Jedan od policajaca povikao je da muškarci stanu i okrenu se prema njemu. Kad se okrenuo, Draga je na udaljenosti od oko tri metra ugledao kako stoji tridesetak policajaca, koji su otvorili vatru. Draga se nalazio negde u sredini grupe, desno od njega bio je Hajriz Draga. Čim je počela pucnjava, srušio se na zemlju, a Hajriz Draga je pao preko njega. Pucnjava iz automatskih pušaka nastavila se još oko dva minuta. Kad je prestala, Draga, koji nije bio ranjen, ležao je mirno 20 do 30 minuta i za to vreme na određenoj udaljenosti slušao pucnjavu iz automatskog oružja i video kako "policajci" pale kuće u Izbici. Čuo je Hajriza Dragu, koji je bio ranjen i nešto kasnije umro, kako traži vode.¹⁴⁹⁴ Januzi je opisao isti događaj u svojoj izjavi svedoka i objasnio da je preživio zato što je pao na zemlju pre nego što je pogoden i zato što su preko njega pala tri tela.¹⁴⁹⁵

583. Kad su pomislili da je bezbedno, Draga i Januzi otpuzali su u šumu, gde su se našli sa drugim preživelim. Januzi je konkretno izneo da je video Dragu, a dva dana kasnije i Thačija. "Policija" je napustila Izbicu 30. marta. Sledećeg jutra došli su ljudi da pokopaju mrtve. Osim muškaraca koji su tako pogubljeni, u polju u blizini traktora pronađena su i tela dva starca i dve starice. Prema Draginim rečima, ubijeni su zato što nisu mogli da hodaju. Jedna od ubijenih bila je

¹⁴⁹⁰ Milazim Thači, T. 2297–2298 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 4–5.

¹⁴⁹¹ Milazim Thači, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. P227 (Fotografije Thačijeve košulje i rupa od metaka).

¹⁴⁹² Milazim Thači, T. 2299–2304 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 20. oktobra 2001. godine), str. 2–3; dok. pr. br. P244 (Fotografija iz vazduha koja prikazuje razna mesta na kojima je pogubljeno više od 150 muškaraca).

¹⁴⁹³ Milazim Thači, T. 2298–2300 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 5.

¹⁴⁹⁴ Mustafa Draga, T. 2355–2358 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 4–5.

¹⁴⁹⁵ Sadik Januzi, dok. pr. br. P2525 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), *e-court* str. 7.

sedamdesetogodišnja starica po imenu Zoje Osmana, koja je pronađena izgorela u prikolici.¹⁴⁹⁶ Draga je identifikovao i Shabana Muslia i Zeqira Salihija i posvedočio da je četvrto telo bilo telo jedne žene iz Voćnjaka. Pomenuo je i druge dve žrtve ženskog pola, odnosno Zade Dragaj i Ashe Dragaj, koje su, rekao je, "ubijene putem".¹⁴⁹⁷ Kombinovani iskazi sve trojice preživelih pokazuju da je ovaj incident preživelo ukupno 14 muškaraca.¹⁴⁹⁸

584. S mesta na kom se krio, Thaçi je video vatru u selu dva do tri kilometra dalje i pretpostavio je da su je zapalili policajci koje su videli u šumi. Oko 19:00 časova te večeri, on i Halil su krenuli prema Halilovoj kući u Voćnjaku. Prolazeći pored škole u Izbici, videli su u njoj i oko nje policajce. Kad su stigli u Voćnjak, Halilova kuća je gorela. Selo je bilo potpuno napušteno i u njemu su ostale samo dve starice.¹⁴⁹⁹

585. Dana 31. marta Thaçi je doznao da su "Srbi" napustili Izbicu i da je tamo u toku pokopavanje žrtava, koje je organizovao OVK. Otišao je stoga u Izbicu da pomogne. Video je da oko 150-200 ljudi kopa grobove i prenosi leševe.¹⁵⁰⁰ To je snimao jedan prijatelj Lirija Loshija.¹⁵⁰¹ Prema rečima Thačija i Drage, na tom mestu je pokopano ukupno 144-147 ljudi, a ostala tela odnele su njihove porodice na neka druga mesta.¹⁵⁰² Sadik Xhemajli je sastavio detaljan spisak poginulih.¹⁵⁰³ Svaki grob obeležen je drvenom daskom s brojem.¹⁵⁰⁴ Na pitanje da li je među poginulima video mlade muškarce, Draga je odgovorio da je bilo nekoliko mladih ljudi, ali da niko od njih nije bio pripadnik OVK.¹⁵⁰⁵ Nakon pokopa, oni koji su ostali otišli su u planine. Prema Draginim rečima, 10. maja 1999. godine "Srbi" su u Izbici pobili još ljudi. Oni su pokopani na istom mestu kao i prethodne žrtve. Tokom perioda od nekoliko meseci na tom mestu su pokopani i drugi leševi doneti s drugih lokacija.¹⁵⁰⁶

¹⁴⁹⁶ Mustafa Draga, T. 2359–2360 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 5; Sadik Januzi, dok. pr. br. P2525 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 7.

¹⁴⁹⁷ Mustafa Draga, T. 2360 (25. avgust 2006. godine).

¹⁴⁹⁸ Među 14 muškaraca bili su Thaçi, Draga i Januzi, kao i još 11 drugih muškaraca.

¹⁴⁹⁹ Milazim Thaçi, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 5–6.

¹⁵⁰⁰ Milazim Thaçi, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 6.

¹⁵⁰¹ Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (paket na osnovu pravila 92bis), *e-court*, str. 13.

¹⁵⁰² Mustafa Draga, dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 5; Milazim Thaçi, dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 6.

¹⁵⁰³ U Draginoj izjavi stoji da je Sadik Xhemajli bio lokalni komandant OVK. Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja, Draga je izjavio da je verovatno reč o grešci budući da on nije nikada rekao da je ta osoba bio lokalni komandant OVK. Mustafa Draga, T. 2371–2372 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 5.

¹⁵⁰⁴ Milazim Thaçi, T. 2292–2293, 2304–2305, 2311 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 6; Mustafa Draga, T. 2361–2362 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 5.

¹⁵⁰⁵ Mustafa Draga, T. 2404–2405 (25. avgust 2006. godine).

¹⁵⁰⁶ Mustafa Draga, T. 2362, 2388 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 5.

586. Draga i stotine drugih su nekoliko nedelja ostali u šumi nedaleko od Izbice. Ponekad bi danima bili bez hrane.¹⁵⁰⁷ Iako to nije lično video, Draga je posvedočio da je znao da su 28. maja 1999. godine "srpska policija i vojska" počele da ekshumiraju tela iz grobnice, i da je to trajalo nekih četiri do pet dana. Kada su bili gotovi, Draga je otišao do tog mesta i video da tu nije ostalo nijedno telo, mada je pronašao tragove poput odeće i jednu odsečenu šaku.¹⁵⁰⁸ Napustio je šumu s drugim ljudima u junu 1999. godine, kad su na Kosovo stigle NATO snage. Po povratku u svoje selo video je da mu je kuća izgorela. Porodica mu je stigla nešto kasnije i rekla mu da im je trebalo 12 dana da peške odu u Albaniju.¹⁵⁰⁹

587. Thaçi se sa svojom porodicom ponovo sastao u mestu Tušilje/Tushila 7. aprila 1999. godine. Od njih je saznao da su šest dana išli pešice prema Albaniji, a onda su ih "Srbi" vratili i naterali da još šest dana pešače natrag do Kladernice. Vratili su se u Broćnu sredinom juna i videli da im je kuća spaljena, a imovina uništena.¹⁵¹⁰ Ubrzo nakon toga, Thačija su posetili novinari BBC. Odveo ih je u Izbicu i pokazao im mesto gde su pokopane žrtve, ali kad je stigao tamo otkrio je da su tela ekshumirana i uklonjena. Međutim, ostalo je nekih delova tela i kostiju. Nekoliko nedelja kasnije, Thačiju je jedan čovek rekao da je oko 28. maja 1999. godine bio na planini, iznad mesta na kojem su žrtve pokopane, i da je video kako "policija i vojska" uklanjaju leševe.¹⁵¹¹

588. Priče preživelih o ubijanjima u Izbici potvrdio je Liri Loshi, koji nije bio prisutan kad se to događalo, ali je, zajedno sa svojim prijateljem, snimio leševe i njihovo pokopavanje. Prema rečima Loshija, 25. marta 1999. godine ljudi iz opštine Srbica počeli su da se okupljaju na poljani u Izbici, i tu se do 26. marta skupilo oko 25.000 ljudi. Međutim, objasnio je i da je onog dana kad su muškarci razdvojeni od žena tu bilo od 3.500-4.000 ljudi budući da su mnogi već odlučili da odu u obližnje selo Tušilje. Loshi je negde u to vreme bio u Tušilju i tamo zatekao oko 30.000 raseljenih lica, "99% njih su bili civili, ali je bilo i nekih pripadnika OVK-a".¹⁵¹²

589. Loshi je posvedočio da je za ubijanja u Izbici čuo istoga dana od žena i dece koji su došli u Tušilje i javili šta se dogodilo. Negde uveče 29. marta, kada su se "srpske snage" približile Tušilju, odlučio je da se premesti u obližnje selo Gornji Obilić/Kopiliq i Eperm. Dok se krio u planinama iznad sela, primetio je "zelene kamione i tenkove srpske vojske na brdu Vojnik". Uveče 30. marta,

¹⁵⁰⁷ Mustafa Draga, dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 5.

¹⁵⁰⁸ Mustafa Draga, T. 2362–2364, 2389–2390, 2405, 2407–2408 (25. avgust 2006. godine).

¹⁵⁰⁹ Mustafa Draga, T. 2364–2365 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2244 (Izjava svedoka od 13. novembra 1999. godine), str. 5.

¹⁵¹⁰ Milazim Thaçi, T. 2292 (24. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2246 (Izjava svedoka od 12. novembra 1999. godine), str. 6.

¹⁵¹¹ Milazim Thaçi, T. 2312, 2326–2329, 2336 (24. avgust 2006. godine).

¹⁵¹² Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), e-court, str. 13, dok. pr. br. P2437 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 9448–9450.

Tušilje je granatirano. Iste večeri Loshi je otišao u Izbicu sa Shabanom Dragajom, komandantom 112. brigade OVK. Po dolasku, dočekaio ih je Naim Rexhepi, "starešina sela Izbica", koji ih je odveo na mesto ubijanja. Budući da je bilo kasno uveče, odlučili su da se vrate sledeće jutro i snime pokopavanje žrtava video kamerom Sefedina Thačija.¹⁵¹³

590. Sutradan ujutro Loshi se vratio na poljanu u Izbici i video velik broj leševa razbacanih na dve različite lokacije. Dok je Loshi pružao pomoć ljudima na tom području, Sefedin Thači je snimao leševe na lokacijama na kojima su ubijeni i ponovo kad su doneti do grobnice. Išao je od tela do tela u pratnji rodbine žrtava i drugih koji su mogli da identifikuju žrtve. Kad je to bilo moguće, izgovorio bi ime, godine starosti i mesto boravka žrtve. Intervjuisan je i Milazim Thači, koji je opisao šta se njemu dogodilo. Snimanje je trajalo ukupno dva dana. Deo tog video-snimka, koji potvrđuje Loshijeve reči, prikazan je u sudnici i uvršten u spis.¹⁵¹⁴ Pored toga, Afrim Xhemajli je sastavio spisak žrtava i predao ga Loshiju. Od 127 imena s tog spiska, njih 111 odnose se na žrtve navedene u Prilogu F.¹⁵¹⁵

591. Prema rečima Loshija, poginuli muškarci bili su uglavnom stariji ljudi, prosečne životne dobi između 60 i 70 godina. Povrede koje su zadobili uglavnom su bile nanete mecima, od čega su im lica bila deformisana. Loshi je na prvoj lokaciji video oko 60-70 leševa i mnoge od njih je prepoznao, ali im svima nije znao imena. Naveo je Ilaza Bajru, Metusha Qelaja i govorio o rođacima Ilaza Bajre. U drugoj grupi leševa Loshi je prepoznao svoja tri rođaka: 82 godine starog Selmana Loshija, Selmanovog sina, 50 godina starog Jasharija Loshija, i Jasharijevog sina, 25 godina starog Samija Loshija. Loshi je video i telo jedne žene na traktoru koje je izgledalo kao da je izgorelo.¹⁵¹⁶

592. Loshi je posvedočio da su za pokopavanje žrtava bili zaduženi Naim Rexhepi, Afrim Xhemajli i Sadik Xhemajli.¹⁵¹⁷ Potvrdio je i prisustvo pripadnika OVK, ali zauzeo je čvrst stav da niko od muškaraca ubijenih 28. marta nije bio u OVK. Tela su pokopana u 127 grobova, koji su iskopani u neposrednoj blizini poljane gde su se raseljeni ljudi okupili pre dolaska snaga SRJ/Srbije. Još nekoliko tela je pronađeno na drugim lokacijama u Izbici, a među 127 pokopanih

¹⁵¹³ Liri Loshi, T. 5355–5357 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2436 (paket na osnovu pravila 92bis), *e-court* str. 13, dok. pr. br. P2437 (Transkript iz predmeta *Tušilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 9457.

¹⁵¹⁴ Liri Loshi, T. 5355–5359 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), *e-court* str. 13–38, dok. pr. br. P2437 (Transkript iz predmeta *Tušilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 9441, 9451; dok. pr. br. P232 (Traka koja prikazuje leševe i pokopavanje); dok. pr. br. P230 (Stop-fotografije leševa pronađenih u Izbici koje su napravljene iz video-snimka); dok. pr. br. P231 (Stop-fotografije leševa pronađenih u Izbici).

¹⁵¹⁵ Dok. pr. br. P2436 (paket na osnovu pravila 92bis), *e-court* str. 8–9.

¹⁵¹⁶ Liri Loshi, T. 5360–5363 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2437 (Transkript iz predmeta *Tušilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 9428–9429, 9482–9483.

¹⁵¹⁷ Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), *e-court*, str. 15.

bila su i tela dva vojnika OVK (Ajet Beqiri i Zaim Bajrami), ubijenih 27. marta 1999. godine. Loshi je procenio da je broj žrtava na dva mesta pogubljenja iznosio negde između 110 i 120.¹⁵¹⁸

593. Loshi je ostao u Izbici još mesec dana nakon pokopavanja žrtava. Napustio je selo 3. maja 1999. godine i otišao u Albaniju preko Crne Gore. Kad je tamo stigao, podelio je kopije video-snimka Privremenoj vladi Kosova i predstavniku CNN u Tirani. Dana 19. maja 1999. godine, Loshi je original trake predao istražitelju Međunarodnog suda s kojim se sastao u Tirani.¹⁵¹⁹ Po povratku u Izbicu u junu 1999. godine, Loshi nije pronašao ni grobove ni tela. Rečeno mu je da su snage SRJ/Srbije premestile tela pre ulaska NATO snaga na Kosovo.¹⁵²⁰

ii. Dejstva VJ/MUP u rejonu u vreme ubijanja

594. Više naređenja i borbenih izveštaja VJ usvojenih u spis potvrđuje da se u vreme ubistava u Izbici u opštini Srbica izvodila zajednička akcija VJ/MUP. Dana 22. marta 1999. godine Zajednička komanda izdala je "odluku" za uništenje "ŠTS" u rejonu Donje Drenice. "Odluka" je predviđala napad u istočnom delu Srbije, na pravcu sela Poljance/Polac-Trstenik/Tërstenik-Prelovac/Prelloc-Likošane/Likoshan. Snage VJ koje su učestvovala u tom napadu u opštini Srbica bile su 37. i 125. motorizovana brigada. U akciji je učestvovalo sedam PJP četa, od kojih su dve trebale da se koordinišu sa 37. motorizovanom brigadom.¹⁵²¹

595. Dana 24. marta 1999. godine, Zajednička komanda izdala je još jedno naređenje jedinicama VJ da pruže podršku MUP u razbijanju i uništenju "ŠTS" u rejonu Drenice (u daljem tekstu: Operacija Drenica). Prema tom naređenju, cilj je bio da se blokira ŠTS u širem rejonu više sela,

¹⁵¹⁸ Liri Loshi, T. 5364–5369, 5392–5394 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2436 (paket na osnovu pravila 92bis), e-court, str. 37, dok. pr. br. P2437 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 9438–9439. Prema rečima Loshija, samo je Ajet Beqiri, jedan od dvojice pripadnika OVK koji su ubijeni 27. marta i pokopani na toj lokaciji, nosio uniformu kad je pokopan. Kad mu je predočena njegova izjava koja sadrži tabelu s opisima tela i, konkretno, opis dva tela u odeći koja se mogla opisati kao delovi uniforme, Loshi je objasnio da nije lično on napisao opise već istražitelj koji je pregledao traku, što je objašnjeno u njegovoj izjavi i da on ne može reći da li je odeća koju su dva muškarca nosila zaista bila uniforma. Liri Loshi, T. 5397–5403 (26. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2436 (paket na osnovu pravila 92bis), e-court, str. 34, dok. pr. br. P2437 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 9478–9479, dok. pr. br. 9483. Veće je pažljivo analiziralo navedeni snimak i napominje da se oba opisa odnose na jedno telo, telo starijeg čoveka u zelenom mantilu, što izgleda nije uniforma. Pored toga, čovek o kome je reč prestar je da bi bio borac OVK.

¹⁵¹⁹ Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), e-court, str. 14–15.

¹⁵²⁰ Liri Loshi, T. 5369–5370 (26. oktobar 2006. godine).

¹⁵²¹ Ljubiša Diković, T. 19879, 19955–19960, 19964–19966 (10. decembar 2007. godine), T. 20018–20020 (11. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2031 (Odluka Zajedničke komande za KiM, 22. mart 1999. godine), str. 2–4; dok. pr. br. 5D276 (Komanda PrK, Zamisao izvođenja akcije, 22. mart 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P2042 (Operativni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2043 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 25. mart 1999. godine); dok. pr. br. 5D463 (Komanda 125.mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. IC159 (Karta na kojoj je Diković obeležio kretanje svojih snaga i drugih snaga VJ i liniju do koje su stigli tokom akcije); dok. pr. br. IC160 (Karta na kojoj je Diković obeležio položaje OVK); dok. pr. br. IC161 (Karta na kojoj je Diković obeležio položaje OVK u odnosu na liniju do koje je stigla Dikovićeva jedinica).

uključujući sela Kladernica, Turićevac, Voćnjak i Broćna.¹⁵²² Diković je postupio prema tom naređenju, premestivši svoje komandno mesto na područje Rudnika, sela na severozapadu opštine Srbica. On je takođe svoju borbenu grupu angažovao duž pravca sela Rudnik, Vitak, Kladernica, Voćnjak i Broćna, kao što je zabeleženo u naređenju i dnevnim operativnim izveštajima brigade.¹⁵²³ Bobrena grupa je bila u tom rejonu nekoliko dana i zaustavila se na jednom mestu iznad Voćnjaka.¹⁵²⁴ Diković je posvedočio da se borbena grupa sukobila s OVK u navedenoj zoni pružajući podršku MUP i da je verovatno koristila tenkove kako bi uništila vatrene položaje koje je OVK formirao na pravcu napada.¹⁵²⁵

596. Shodno istom naređenju, druge jedinice VJ takođe u znatnom broju prisutne na tom području tokom "Operacije Drenica" bile su 125. motorizovana brigada i 15. oklopna brigada. Ova prva je trebalo da pruži podršku snagama MUP na pravcu sela Gornja Klina-Lauša-Turićevac-Kruševac-Rezala -Donji Obilić/Kopiliq i Poshtëm, južno od Izbice.¹⁵²⁶ Živanović je posvedočio da su dve njegove borbene grupe stigle do sela Rezala, ali su se tamo zaustavile i nakon toga vratile na svoju početnu tačku u rejonu Gornja Klina. Prema Živanovićevim rečima, tokom akcije snage OVK bile su prisutne, između ostalog, u selima Izbica, Voćnjak, Broćna, Lauša i Tušilje. U toj fazi, ukupan broj pripadnika OVK bio je veći od broja pripadnika VJ i MUP na tom području, kojih je bilo 700.¹⁵²⁷

597. Prema Dnevnom operativnom izveštaju 37. motorizovane brigade od 27. marta 1999. godine, tokom akcije vatra na Bobrenu grupu 37 uglavnom je otvarana iz severozapadnog dela Drenice, što je bilo područje pod kontrolom OVK, između ostalog i iz Izbice.¹⁵²⁸ U dnevnom operativnom izveštaju od 28. marta stoji da je u protekla 24 časa OVK na borbenu grupu otvarao vatru u celom rejonu kretanja, te da se najjače dejstvovalo iz mesta Voćnjak.¹⁵²⁹ Diković je objasnio da je opšti cilj bio da se neutrališe OVK, a ne da se zauzimaju ili napadaju sela. Međutim,

¹⁵²² Ljubiša Diković, T. 19981 (11. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 24. mart 1999. godine).

¹⁵²³ Ljubiša Diković, T. 19969–19972 (10. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 24. mart 1999. godine), str. 4–5; dok. pr. br. P2043 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 25. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2045 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 27. mart 1999. godine).

¹⁵²⁴ Ljubiša Diković, T. 19887–19888 (10. decembar 2007. godine); dok. pr. br. IC157 (Karta na kojoj je Diković obeležio kretanje svoje brigade.)

¹⁵²⁵ Ljubiša Diković, T. 19971–19977 (10. decembar 2007. godine).

¹⁵²⁶ Dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 24. mart 1999. godine), str. 5.

¹⁵²⁷ Dragan Živanović, T. 20467–20470 (17. januar 2008. godine); dok. pr. br. IC164 (Karta na kojoj je Živanović obeležio položaje snaga 125. mtbr i OVK); dok. pr. br. P2033 (Komanda 125. mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 28. mart 1999. godine).

¹⁵²⁸ Ljubiša Diković, T. 19884–19887 (10. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2045 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 27. mart 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. IC156 (Zyrapijeva karta na kojoj je Diković obeležio područje oko Izbice pod kontrolom OVK).

¹⁵²⁹ Dok. pr. br. P2046 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 28. mart 1999. godine), str. 1.

on je objasnio da bi njegove jedinice, ako bi ih OVK napao iz sela, otvorile vatru kako bi ga neutralisale. Artiljerijski vatreni položaji uvek su se nalazili izvan naseljenih područja, jer su jedino tako mogli funkcionisati.¹⁵³⁰ Diković je negirao da je ikada sa svojom jedinicom ušao u Izbicu i Voćnjak, kao i to da je njegova jedinica otvorila vatru na Izbicu. Zaustavili su se najmanje kilometar od Izbice, na položaju s kog nisu mogli videti selo.¹⁵³¹

598. U Izveštaju od 28. marta takođe je zabeleženo: "U narednim dejstvima u rejonu s-Voćnjaka očekujemo zbegove sa više hiljada civila".¹⁵³² Zato je Diković tražio uputstva "za postupak sa istima jer jedinica nema snage i sredstava za blokiranje zbegova i sprovođenje van zone b/d".¹⁵³³ Objasnio je da je jednostavno izneo mogućnost koja mu je izgledala realna s obzirom na velik broj snaga OVK na datom području i njihovu strategiju korišćenja civila kao štita.¹⁵³⁴ Na osnovu ovog zahteva bio je poslat jedan oficir iz Prištinskog korpusa koji je Dikoviću rekao da, u slučaju da se pojave civili, njegova jedinica treba da obustavi svoja dejstva i pošalje ih obezbeđenim pravcem na neko bezbedno područje. Za to bi bio zadužen MUP, koji bi i pomagao civilima. Na pitanje da li se to ikada dogodilo, Diković je prvo rekao da njegova borbena grupa nije nikada naišla na civile na tom području.¹⁵³⁵ Međutim, kasnije je izjavio da su u samoj Izbici "prekidali [...] dejstva, izvodili ljude", i dodao da se tada ispred njega nalazila neka jedinica MUP.¹⁵³⁶ Kasnije je ponovo potvrdio taj kontakt sa civilima rekavši da je zaustavio akciju zato što su snage naišle na civile na području Izbice i da je zbog toga krenuo natrag prema Srbici umesto da produži prema Broćni, kao što je bilo predviđeno.¹⁵³⁷

599. Slađan Pantić, policajac iz sela Rudnik u severozapadnom delu opštine, potvrdio je Dikovićev iskaz barem utoliko da deo snaga VJ nije ni ušao u Voćnjak niti otišao u Broćnu. Pantića je njegov načelnik zadužio da bude vodič snagama PJP i VJ tokom akcije.¹⁵³⁸ Dana 25. marta 1999. godine on i jedna četa PJP su, zajedno s jednim tenkom VJ i njegovom posadom koju su sačinjavali vojnici VJ, krenuli iz Rudnika prema mestu Turićevac na jugu.¹⁵³⁹ Četa PJP imala je oko 100 pripadnika koji su nosili zelene maskirne uniforme s jasno vidljivim oznakama na kojima je pisalo "Policija". Međutim, Pantić nije mogao da kaže koja je to bila jedinica PJP i nije znao kojoj je

¹⁵³⁰ Ljubiša Diković, T. 19953–19954 (10. decembar 2007. godine), T. 19981–19983, 20005–20007 (11. decembar 2007. godine).

¹⁵³¹ Ljubiša Diković, T. 20016–20017 (11. decembar 2007. godine).

¹⁵³² Dok. pr. br. P2046 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 28. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁵³³ Dok. pr. br. P2046 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 28. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁵³⁴ Ljubiša Diković, T. 19888–19889 (10. decembar 2007. godine), T. 19983–19984 (11. decembar 2007. godine).

¹⁵³⁵ Ljubiša Diković, T. 19890–19891 (10. decembar 2007. godine), T. 19984–19985 (11. decembar 2007. godine).

¹⁵³⁶ Ljubiša Diković, T. 19984–19986 (11. decembar 2007. godine).

¹⁵³⁷ Ljubiša Diković, T. 20016 (11. decembar 2007. godine).

¹⁵³⁸ Slađan Pantić, T. 23676, 23683 (5. mart 2008. godine).

¹⁵³⁹ Slađan Pantić, T. 23676–23677 (5. mart 2008. godine).

tačno brigadi pripadala tenkovska posada VJ.¹⁵⁴⁰ Nakon što je od komandira jednog voda PJP doznao koje im je odredište, Pantić je odabrao najbolju rutu. Nije mogao da se seti imena dotičnog oficira i nije znao kako je taj oficir komunicirao s pripadnicima VJ koji su učestvovali u akciji.¹⁵⁴¹ Na pitanje Veća ko je bio glavnokomandujući, Pantić je prvo rekao da se ne seća. Na dalje insistiranje, rekao je da su u toj četi PJP postojala tri komandira voda, ali nije mogao da kaže ko je bio glavnokomandujući, osim da je onaj komandir voda koji je komunicira sa njim obično bio predvodnik. Pantić je takođe objasnio da je tenk prvo išao paralelno s pešadijskim snagama, jer je put bio dovoljno širok za to. Kasnije, drugog i trećeg dana, tenk je zaostajao za pripadnicima snaga.¹⁵⁴²

600. Po ulasku u selo Kostrc, 700-800 metara od mesta Rudnik, snage su naišle "na rovove i na tranšeje" i tada ih je napao OVK. Uzvratili su vatru i borba je trajala od jednog do tri časa. Kad je okončana, Pantić i ostatak snaga produžili su dalje i u Derviša Mahali podigli logor za noćenje. Sledećeg dana, krenuli su prema Kladernici. Po dolasku na rubne delove tog sela, skrenuli su prema Leočini i pridružio im se odred VJ sačinjen od sedam do deset ljudi.¹⁵⁴³ Iako se oko njih čula pucnjava, toga dana nisu videli mnogo dejstava. Ujutro 27. marta bili su napadnuti iz pravca Izbice; uzvratili su vatru i premestili se na bolji položaj na obližnjem brdu. Kad je napad prestao, produžili su dalje prema Voćnjaku i naišli na kolonu civila koja se kretala prema jugu. Pantić nije mogao da kaže koliko je civila bilo, ali je objasnio da su videli samo deo puta, pa tako i samo deo kolone; uprkos tome, samo na tom delu puta bilo je oko 1.000 ljudi. Neposredno pre ulaska u Voćnjak, odred VJ i tenk su se vratili, a Pantić je s četom PJP produžio prema selu. Nakon što su prošli kroz Voćnjak, grupa je stigla do mesta Broćna i tamo prenoćila. Sledećeg dana odvezeni su autobusima u Klinu, gde se Panićev zadatak kao vodiča završio.¹⁵⁴⁴ Kad mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li su snage s kojima je bio ikada ušle u Izbicu, on je to negirao, objasnivši da su išli gornjim putem između Izbice i Kladernice, otprilike 800 metara od same Izbice, zbog čega su i videli da civili idu prema poljani kod Izbice. Pantić je takođe izjavio da 27. marta, kad su napadnuti, tenk nije bio korišćen.¹⁵⁴⁵

¹⁵⁴⁰ Slađan Pantić, T. 23684, 23687, 23693–23694 (5. mart 2008. godine).

¹⁵⁴¹ Slađan Pantić, T. 23683–23685 (5. mart 2008. godine).

¹⁵⁴² Slađan Pantić, T. 23694–23697 (5. mart 2008. godine).

¹⁵⁴³ Slađan Pantić, T. 23676–23678, 23684–23685 (5. mart 2008. godine).

¹⁵⁴⁴ Slađan Pantić, T. 23678–23679, 23687–23689 (5. mart 2008. godine).

¹⁵⁴⁵ Slađan Pantić, T. 23680–23682 (5. mart 2008. godine).

iii. Istrage organa vlasti SRJ/Srbije

601. Dikoviću, koji je sa svojom jedinicom bio u širem rejonu Izbice 27. i 28. marta 1999. godine, postavljeno je pitanje da li su on ili njegove snage ikad učestvovali u uklanjanju tela iz grobova u Izbici i da li je on ikada učestvovao u nekoj za to vezanoj istrazi. On je odgovorio da ne zna za masovnu grobnicu u Izbici, da nikada nije učestvovao u istražnim radnjama u vezi s nekom masovnom grobnicom niti da je ikada bio za tako nešto ovlašćen.¹⁵⁴⁶

602. Optuženom Lazareviću je tokom razgovora s tužilaštvom postavljeno pitanje o incidentu u Izbici. On je rekao da su to prvi put kao problem pomenuli strani mediji početkom aprila 1999. godine. Kao što se razmatra dolje u Odeljku VIII.G, on je izdao uputstvo 125. motorizovanoj brigadi da te navode istraži zajedno s MUP i civilnim organima vlasti. Budući da su se na širem području Drenice još uvek vodila intenzivna borbena dejstva, brigadi je bilo izdato uputstvo da izvrši obezbeđenje lokacije i civilnim vlastima omogućiti da istraži to područje.¹⁵⁴⁷

603. I Nebojša Bogunović, zamenik načelnika SUP Kosovska Mitrovica, i Gvozden Gagić, koji je bio na čelu Odeljenja za krvne i seksualne delikte u Upravi kriminalističke policije MUP, posvedočili su da su za grobove u Izbici doznali preko sredstava informisanja. Zbog toga je 27. maja 1999. godine u to selo poslata ekipa istražitelja iz SUP Kosovska Mitrovica. Ekipa je po dolasku naišla na vojnike VJ koji nisu imali nikakvih saznanja o masovnoj grobnici, ali su izvestili istražitelje o novom groblju u selu. Kad je ekipa stigla na to mesto, na nju je otvorena vatra i morala je da ode. O tome su zatim informisani javni tužilac i istražni sudija i oni su izdali nalog da se tela ekshumiraju. Prema izveštaju ekipe SUP Kosovska Mitrovica, na pomenutoj lokaciji je ekshumirano 101 telo. Iz razloga koji su Veću nepoznati, taj broj je manji od broja žrtava za koje se navodi da su ubijene u Izbici, kao što su opisali očevici. Spoljni pregled izvršili su eksperti iz Vojno-medicinske akademije (u daljem tekstu: VMA), što se razmatra u daljem tekstu, a tela su zatim pokopana na više grobalja u opštinama Kosovska Mitrovica i Vučitrn.¹⁵⁴⁸

604. Po završetku vazdušnih napada NATO, Stanimir Radosavljević, vojni tužilac u Nišu, sastavio je izveštaj za komandanta 3. armije u kom je izneo informacije o krivičnim delima počinjenim na Kosovu u periodu od 1. marta 1998. godine do juna 1999. godine.¹⁵⁴⁹ U dokumentu

¹⁵⁴⁶ Ljubiša Diković, T. 19986–19987 (11. decembar 2007. godine).

¹⁵⁴⁷ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), *e-court*, str. 484–487.

¹⁵⁴⁸ Nebojša Bogunović, T. 25128–25129 (10. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 83; Gvozden Gagić, T. 24447–24450, 24483–24484 (18. mart 2008. godine); dok. pr. br. 6D613 (Dokument SUP Kosovska Mitrovica o Izbici). V. takođe dok. pr. br. 6D116 (Izveštaj MUP o kriminalističko-tehničkom pregledu lica mesta u Izbici, 2. jun 1999. godine); dok. pr. br. 6D115 (MUP, Beleška o poseti lokaciji Izbica, 27. maj 1999. godine).

¹⁵⁴⁹ Stanimir Radosavljević, dok. pr. br. 4D502 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 24; dok. pr. br. 4D171 (Informacija o krivičnim postupcima za dela učinjena na KiM, 6. april 2001. godine).

se pominje istraga koja se odnosi na "pronalaženje 144 svežih grobova u rejonu s Izbice od 29.05.1999. godine" i beleži da "[u] spisima nema pouzdanih dokaza o okolnostima pod kojima su ova lica stradala".¹⁵⁵⁰ Radosavljević je potvrdio da je to istina i da u vreme kad je pisao izveštaj nije imao nikakvih dokaza o tome kako su ti ljudi izgubili živote ili da je za to bio odgovoran VJ. Zbog toga je taj predmet uputio civilnom pravosuđu.¹⁵⁵¹

iv. Dokazi na osnovu kojih su identifikovane žrtve

605. Veću je dostavljen obiman forenzički materijal relevantan za identitet lica ubijenih u Izbici. Ti dokazi su pripremani u različito vreme i na različitim lokacijama, zbog uklanjanja tela iz grobova u Izbici. Izveštaji takođe pokazuju da je izvestan broj od 118 žrtava iz Izbice navedenih u Prilogu F, osim jedne koja nije navedena, završio u Petrovom Selu, dok su ostali pokopani na groblju u Kosovskoj Mitrovici. Konkretna analiza svih dokaza vezanih za svaku pojedinu navedenu žrtvu može se pronaći u Dodatku A Presude.

606. Loshijeva izjava svedoka sadrži spisak imena ljudi identifikovanih na osnovu video-trake koju je snimio Sefedin Thaçi. To su sledeće lica: Hetem Tah, Ibrahim Bajra, Bajram Osman Dervishi, Selman Loshi, Ilaz Bajra, Isuf Shala, "Tahir ...?", Metush Qelaj, Rexhe Qelaj, Fazli Bajra, Hamdi Doqi, Beqir Shpati, Ibrahim Krasniqi, Ibrahim Shabani, ime nepoznato (Milaim?) Kadria, Sadik Hoti, Muharrem (?) Thaçi, Hysen Shala, Hamzi Qupeva, Bajram Hasan Bajra, Qazim Sadik Bajrami, "ime nepoznato Dragaj (?)", Muhamet Refat Hoti, Pajazit prezime nepoznato, Selman Loshi, Jashar Loshi i Sami Loshi.¹⁵⁵² Osamnaestoro njih navedeno je u Prilogu, a neke su preživeli identifikovali kao muškarce i žene ubijene u Izbici 28. marta 1999. godine.

607. Među dokazima Veća prihvaćenim u ovom predmetu nalazi se izvestan broj stop-fotografija tela sačinjenih iz video-snimka.¹⁵⁵³ Na nekoliko njih vide se tela na mestu pokopavanja s oznakama koje nose njihova imena. U Loshijevoj izjavi se navode sledeća lica koja su imala oznake s imenima: Ibrahim (R) Bajra, Ilaz (S) Bajra, Bajram (S) Bajra, Fazli (S) Bajra, Asllan (H) Bajra, Bajram (H) Bajra, Rrustem (B) Dragaj, Cen (A) Dragaj, Ali (Z) Dragaj, Murat (S) Dragaj, Hajriz (J) Dragaj, Sofie (H) Dragaj, Halim (J) Shala (?), Isuf prezime nepoznato, Zymer (J) Shala, Ali (I) Shala,¹⁵⁵⁴ Muje Shala, Sali (H) Dervishi, Bajram (M) Bajra, Sami (G) Bajra, Ilaz (SH) Dervishi,

¹⁵⁵⁰ Dok. pr. br. 4D171 (Informacija o krivičnim postupcima za dela učinjena na KiM, 6. april 2001. godine), str. 8.

¹⁵⁵¹ Stanimir Radosavljević, T. 17494–17495 (23. oktobar 2007. godine); Đura Blagojević, T. 21559, 21574–21583 (1. februar 2008. godine); dok. pr. br. 6D115 (MUP, Beleška o poseti lokaciji Izbica, 27. maj 1999. godine).

¹⁵⁵² Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), e-court, str. 17–28, 36.

¹⁵⁵³ Dok. pr. br. P231 (Stop-fotografije leševa pronađenih u Izbici).

¹⁵⁵⁴ Veće napominje da je Loshi u tabelu uneo primedbu da misli da se taj čovek zvao Sali Idriz Shala i da je on ubijen u planinama.

Rexhep (I) Qelaj, Metush Qelaj i Ajeta (H) Beqiri.¹⁵⁵⁵ Od lica navedenih u Loshijevoj izjavi, 17 njih su žrtve popisane u Prilogu. Veće napominje da se neke od tih žrtava preklapaju sa žrtvama pomenutim u prethodnom paragrafu. To nije iznenađujuće, s obzirom na to da su oznake s imenima stavljene na tela tek kad su doneta na mesto pokopavanja. Tako su neka tela dvaput snimljena. Veće takođe napominje i to da su preživeli neke od žrtava s oznakama identifikovali kao muškarce i žene pogubljene u Izbici 28. marta 1999. godine.

608. Kao što se kaže gore u tekstu, Afrim Xhemajli je tokom pokopavanja u Izbici sastavio spisak žrtava i predao ga Loshiju. Spisak sadrži imena 111 žrtava iz Priloga F.¹⁵⁵⁶

609. Dr Gordana Tomašević, specijalista sudske medicine zaposlena na VMA u Srbiji,¹⁵⁵⁷ svedočila je o 101 obdukciji koju je izvršila na telima iz Izbice. Kako se kaže u gorenavedenim iskazima Gagića i Bogunovića, ekipa dr Tomašević dobila je službenu naredbu Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici od 31. maja 1999. godine u vezi sa humkama u selu Izbica i naloženo joj je da ekshumira sva tela za svrhe forenzičkog pregleda od strane ekipe kako bi se utvrdili vreme i uzrok smrti. Tom naredbom je takođe bilo predviđeno da se tela nakon pregleda ponovo pokopaju.¹⁵⁵⁸ Radnici, civili, smestili su u kamion 101 telo u zasebnim vrećama za tela. Obdukcijama je prisustvovala civilna policija. Pregled tela obavljen je u Kosovskoj Mitrovici i trajao je tri dana, od 3. do 5. juna 1999. godine. Budući da ekipa nije imala potrebnu opremu za potpun patološki pregled, obdukcije su bile ograničene samo na spoljni pregled. Dr Tomašević je sastavila ceo izveštaj.¹⁵⁵⁹

610. Leševi su bili u sličnoj podmakloj fazi raspadanja, a od njihove smrti bilo je prošlo nekoliko meseci, a ne godina. Dr Tomašević je zaključila da su svi ti ljudi, osim jedne osobe, verovatno ubijeni projektilima ispaljenim iz ručnog vatrenog oružja. Ona je takođe primetila da su neka tela bila obeležena drvenim nadgrobniim oznakama na kojima su pisala njihova imena. Većina leševa bila je u civilnoj odeći, ali "nekoliko tela" bilo je u "crn[oj] uniform[i] UČK".¹⁵⁶⁰ U izveštaju je identifikovano pet lica iz Priloga F Optužnice, bilo na osnovu gorepomenutih nadgrobniih oznaka

¹⁵⁵⁵ Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), *e-court*, str. 29–33. Prema rečima Loshija, Beqiri je bio vojnik OVK koji je ubijen nakon incidenta u Izbici, a Sami Bajra nije ubijen tokom tog incidenta. Inicijali između imena i prezimena obeležavaju početno slovo očevo ime.

¹⁵⁵⁶ Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), *e-court*, str. 8–9.

¹⁵⁵⁷ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 1.

¹⁵⁵⁸ Gordana Tomašević, T. 7028–7029 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2496 (Okružni sud u Kosovskoj Mitrovici, Naredba za ekshumaciju grobova u Izbici).

¹⁵⁵⁹ Gordana Tomašević, T. 7028–7030, 7032–7034 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003), par. 50, 52–53, dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), *e-court*, str. 2–3; dok. pr. br. P248 (Izveštaji Gordane Tomašević o obdukcijama).

¹⁵⁶⁰ Gordana Tomašević, T. 7031–7034, 7051–7052 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), str. 9, dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), *e-court*, str. 3.

bilo na osnovu dokumenata pronađenih kod leševa, a to su Beqir Musliu, Ali Dragaj, Azem Osmani, Idriz Xhemajli i Zymer Shala.¹⁵⁶¹ Kao što će se videti u daljem tekstu, nijedno od tih pet tela nije završilo u Petrovom Selu, što je u skladu s naredbom da se tela pokopaju u Kosovskoj Mitrovici. To, kao i drugi dokazi o broju leševa, sugeriše da tela pronađena u Petrovom Selu nisu bila odneta dr Tomašević.

611. Veće je od sudskog veštaka dr Erica Baccarda doznalo da je od 28. do 30. juna 1999. godine francuska forenzička misija otišla u Izbicu kako bi sprovela istragu na lokaciji.¹⁵⁶² Francuski tim je sastavio nekoliko izveštaja u vezi s mestom pokopavanja, kao i tri mesta pogubljenja.¹⁵⁶³ U izveštaju koji se odnosi na mesto pokopavanja tim je zabeležio da se ta lokacija nalazila na jednom polju i da su se mogli uočiti grobovi. Tim je sakupio odeću, neke ljudske ostatke i nešto municije, ali nije bilo leševa.¹⁵⁶⁴ Što se tiče mesta na kojima su izvršena pogubljenja, tim je zabeležio da su tu bile tri različite lokacije, kao i mesto na kom su se sakupljali odeća žrtava, ćebad i nadgrobne oznake ostavljene nakon ekshumacije tela.¹⁵⁶⁵ Konačni izveštaj odnosi se na 28 posmrtnih ostataka sa mesta pokopavanja, koji su obuhvatali delove kostiju, delove tela i pramenove kose, kao i 84 fragmenta metaka. Kao što se iznosi u sledećem paragrafu, Baccard je kritikovao zaključak iz izveštaja da su žrtve ustreljene s leđa mecima velikog kalibra više puta ispaljenim iz blizine ili da se radilo o mitraljeskoj vatri s veće udaljenosti. Veće ovde podseća da je Milazim Thaçi ispričao da su tokom incidenta u Izbici korišćeni automati. Na kraju, u izveštaju se ne pominje da je na pronađenim ostacima izvršena ikakva DNK analiza.¹⁵⁶⁶

612. Baccard je lično analizirao te izveštaje, zajedno sa video-trakom Lirija Loshija, a svoje lične zaključke izneo je u zasebnom izveštaju. Imao je u vidu uzorke koje je sakupio francuski tim, ali je zaključio da je, s obzirom na to da je pronađeni materijal oskudan, teško definitivno i sa sigurnošću utvrditi uzrok smrti žrtava. Međutim, na osnovu uzetih delova odeće i video-snimka, Baccard je mogao da konstatuje da su u više slučajeva traumatske lezije vidljive na telima izgleda bile prouzrokovane hicima iz vatrenog oružja i da se čini da je anatomski deo na kom su se povrede najčešće nalazile bila glava. Na video-snimku je video 36 vidljivih povreda glave, dve na vratu, dve na trupu, 11 na gornjim udovima i šest na donjim udovima. Povrede su odgovarale projektilima kalibra 7,62 ili 12 mm. Baccard je takođe primetio da je, uprkos maloj veličini uzoraka,

¹⁵⁶¹ Gordana Tomašević, T. 7036–7037 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P248 (Izveštaji Gordane Tomašević o obdukcijama), tela obeležena oznakama S-55/99/1, S-83/99/1, S-84/99/1, S-88/99/1, odnosno S-93/99/1.

¹⁵⁶² Eric Baccard, T. 10123 (19. februar 2007. godine); dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 16.

¹⁵⁶³ Dok. pr. br. P207 (Popis – Izbica grobno mesto), dok. pr. br. P208 (Popis – Izbica grobno mesto), dok. pr. br. P209 (Francuska forenzička misija, Obdukcije s lokacije Izbica).

¹⁵⁶⁴ Dok. pr. br. P207 (Popis – Izbica grobno mesto), str. 3.

¹⁵⁶⁵ Dok. pr. br. P208 (Popis – Izbica grobno mesto), *e-court*, str. 3.

¹⁵⁶⁶ Dok. pr. br. P209 (Francuska forenzička misija, Obdukcije s lokacije Izbica), str. 15–16.

"balističkim pregledom prikupljene odeće zaključeno [...] da je često pucano u stražnju stranu tela, ponekad iz neposredne blizine, u nekim slučajevima čak i s cevi prislonjenom uz žrtvu".¹⁵⁶⁷

613. Budući da je određeni broj žrtava ubijanja u Izbici pronađen u Petrovom Selu, Veću su bili dostupni i brojni izveštaji i svedočenja lica koja su prisustvovala ekshumacijama i identifikovanju tela iz tamošnje masovne grobnice, nadgledala ekshumacije i u njima učestvovala, kao što je opisano u Odeljku VII.P. Učestvovala su sledeća lica: William Fulton, Jon Sterenberg i Jose-Pablo Barayabar. Pored toga, Veće je prihvatilo u dokaze i izveštaje o obdukcijama koje je sastavio Institut za sudsku medicinu iz Niša i koji se odnose na ostatke ekshumirane iz masovnih grobnica u Petrovom Selu. Kasnije je sprovedena DNK analiza ostataka, a rezultati su zabeleženi na spisku nestalih lica OMPF.¹⁵⁶⁸ Rezultati potvrđuju smrt sledećih lica navedenih u Prilogu F:¹⁵⁶⁹ Fatmir Osmanaj,¹⁵⁷⁰ Jashar Loshaj,¹⁵⁷¹ Hamdi Temaj,¹⁵⁷² Sami Ijashaj,¹⁵⁷³ Dibran Pani,¹⁵⁷⁴ Halit Haliti,¹⁵⁷⁵ Mehmet Hajraj,¹⁵⁷⁶ Rexhe Duraku,¹⁵⁷⁷ Qerim Hoti,¹⁵⁷⁸ Zoje Osmani,¹⁵⁷⁹ Bajram Dervishi,¹⁵⁸⁰ Metush Qelaj,¹⁵⁸¹ Hajzer Kotorri,¹⁵⁸² Muhamet Behrami,¹⁵⁸³ Zada Dragaj,¹⁵⁸⁴ Hajrullah Fetahu,¹⁵⁸⁵ Selman Loshi,¹⁵⁸⁶ Iljaz Musliu¹⁵⁸⁷ i Muhamet Emra.¹⁵⁸⁸ Isto tako, isti rezultati potvrđuju smrt još jedne žrtve, odnosno Sofije/Sofie Dragoj, čije se telo vidi na video-traci koju je snimio prijatelj Lirija Loshija.¹⁵⁸⁹

¹⁵⁶⁷ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 44–48.

¹⁵⁶⁸ Dok. pr. br. P2798 (Spisak nestalih lica OMPF). V. takođe Treći zahtev Tužilaštva za prihvatanje dokumenta neposredno u sudnici, 6. mart 2007. godine, str. 8, 9.

¹⁵⁶⁹ Veće se namerno ne poziva na Zenila Veliqija. Objašnjenje za to se nalazi u Dodatku A Presude, gde se detaljno razmatraju dokazi vezani za tu zasebno navedenu žrtvu. Veće takođe napominje da postoje manja neslaganja u pisanju imena u tim izveštajima i Prilogu F. Međutim, reč je o malim razlikama koje se mogu objasniti činjenicom da je to bio srpski način pisanja albanskih imena.

¹⁵⁷⁰ Dok. pr. br. P213 (Potvrda o smrti, Fatmir Osmanaj); dok. pr. br. P214 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-18).

¹⁵⁷¹ Dok. pr. br. P217 (Potvrda o smrti, Jashar Loshaj); dok. pr. br. P218 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-25).

¹⁵⁷² Dok. pr. br. P219 (Potvrda o smrti, Hamdi Temaj); dok. pr. br. P220 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-32).

¹⁵⁷³ Dok. pr. br. P221 (Potvrda o smrti, Sami Ijashaj); dok. pr. br. P222 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-34).

¹⁵⁷⁴ Dok. pr. br. P223 (Potvrda o smrti, Dibran Pani); dok. pr. br. P224 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-20).

¹⁵⁷⁵ Dok. pr. br. P225 (Potvrda o smrti, Halit Haliti); dok. pr. br. P226 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-15).

¹⁵⁷⁶ Dok. pr. br. P2419 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-1 i PS/II-4), str. 1–4, 16–19.

¹⁵⁷⁷ Dok. pr. br. P2419 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-2), str. 7–10; dok. pr. br. P2604 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-6).

¹⁵⁷⁸ Dok. pr. br. P2428 (Obdukcijski izveštaj PS/II-9).

¹⁵⁷⁹ Dok. pr. br. P2429 (Obdukcijski izveštaj PS/II-13).

¹⁵⁸⁰ Dok. pr. br. P2431 (Obdukcijski izveštaj PS/II-30).

¹⁵⁸¹ Dok. pr. br. P2433 (Obdukcijski izveštaj PS/II-45).

¹⁵⁸² Dok. pr. br. P2605 (Obdukcijski izveštaj PS/II-22).

¹⁵⁸³ Dok. pr. br. P2606 (Obdukcijski izveštaj PS/II-27).

¹⁵⁸⁴ Dok. pr. br. P2607 (Obdukcijski izveštaj PS/II-29).

¹⁵⁸⁵ Dok. pr. br. P2608 (Obdukcijski izveštaj PS/II-33).

¹⁵⁸⁶ Dok. pr. br. P2609 (Obdukcijski izveštaj PS/II-39).

¹⁵⁸⁷ Dok. pr. br. P2610 (Obdukcijski izveštaj PS/II-42).

¹⁵⁸⁸ Dok. pr. br. P2611 (Obdukcijski izveštaj PS/II-46).

¹⁵⁸⁹ Dok. pr. br. P215 (Potvrda o smrti, Sofija Dragoj); dok. pr. br. P216 (Obdukcijski izveštaj za PS/II-8A).

614. Velik broj žrtava iz Izbice pokopan je u Kosovskoj Mitrovici, a ne u Petrovom Selu. Jon Sterenberg, šef Odeljenja MKNL za iskopavanje i pregled, posvedočio je da je MKNL takođe sproveo DNK analizu u cilju identifikovanja posmrtnih ostataka lica pokopanih na Kosovu. Uzorke ostataka MKNL-u dostavio je UNMIK kako bi im se omogućilo da, za svrhe identifikovanja, uporede DNK s uzorcima rodbine.¹⁵⁹⁰ Na osnovu poređenja uzoraka identifikovano je više žrtava u Izbici.

615. Veće takođe napominje da je dr Zoran Stanković, specijalista sudske medicine koji je pozvan kao svedok za sve optužene, osporio razne aspekte forenzičkih dokaza i svedočenja vezanih za ubijanja u Izbici.¹⁵⁹¹ Na primer, osporio je svedočenje Milazima Thačija o tome da mu je odeća bila oštećena mecima, pri čemu on nije bio ranjen, tvrdeći da to nije moguće zato što rupe na Thačijevoj košulji nije napravilo oružje koje je on opisao, a osoba koja je pucala iz tog oružja morala bi stajati pod veoma "neobičnim uglom". Pored toga, ako je njegova priča tačna, meci bi okrnuli i Thačija. Međutim, Stanković jeste prihvatio da se njegova analiza zasniva samo na fotografijama košulje.¹⁵⁹²

616. Veće se slaže da je Thačijevo svedočenje o tome da su ga okrnuli meci neobično. Međutim, iz ranije pomenutih razloga,¹⁵⁹³ Veće je mišljenja da je Thači bio očevidac i da je preživeo ubijanja u Izbici. Veće je svesno činjenice da rupe na Thačijevoj košulji nisu, u stvari, rupe od metaka. Doista, Veće njegovo objašnjenje o nastanku tih rupa ne smatra verodostojnim. Moguće je da je Thači racionalizovao šta je prouzrokovalo oštećenja na njegovoj košulji zbog traumatskog iskustva koje je preživeo. Moguće je i da je probao da dotera svoje svedočenje.

617. Stanković je osporio i Thačijevo svedočenje o tome da su muškarci pogodeni rafalnom vatrom iz puškomitraljeza i rekao da se to ne poklapa sa zaključcima Gordane Tomašević da ni na jednom telu koje je ona pregledala nije bilo povreda ili rana karakterističnih za puškomitraljez. Pored toga, da je mitraljeska pucnjava bila intenzivna, Thači bi preživeo samo u slučaju da ga je prekrilo više nego jedno telo. Na kraju, pogledavši video-snimak tela koji je dostavio Liri Loshi, Stanković je ukazao na činjenicu da u blizini tela nema nijedne čaure, što se kosi sa svedočenjem o

¹⁵⁹⁰ Jon Sterenberg, T. 8217, 8227 (11. decembar 2006. godine).

¹⁵⁹¹ V. takođe Lukićev završni podnesak, par. 1392–1407.

¹⁵⁹² Zoran Stanković, T. 26157, 26197–26198 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Izbici), par. 8.

¹⁵⁹³ V. par. 559.

rafalnoj vatri iz puškomitraljeza. Stanković je prihvatio da nije analizirao ni Thačijevo ni bilo čije drugo usmeno svjedočenje, već samo njihove izjave i izvještaje.¹⁵⁹⁴

618. Stanković je također posvjedočio da je očito da su tela na video-snimku bila premeštena s lokacije na kojoj su ljudi umrli. Također je istakao da snimak ne prikazuje grupisana tela, što se kosi sa svjedočenjem Mustafe Drage, i da na površini oko tela nema veće količine krvi, a sve to pokazuje da su tela bila premeštena. Na kraju, Stanković je opisao nekoliko scena iz video-snimka koje jasno pokazuju da su tela bila premeštena ili je njihovo premeštanje bilo u toku i izjavio da se, na osnovu tog snimka, ne može utvrditi položaj žrtava u vreme smrti.¹⁵⁹⁵

619. Veće je pogledalo video-snimak o kome je reč i napominje da on jasno prikazuje grupisana tela na mestima pogubljenja. Čini se također da su tela zaista premeštena kao što je posvjedočio Stanković. Međutim, Veće je mišljenja da tela nisu doneta na tu lokaciju s nekog drugog mesta, već da su, tamo gde je to bilo potrebno, jednostavno okrenuta kako bi se svaka žrtva mogla identifikovati i njeno lice snimiti. Činjenica da se na video-snimku, snimljenom tri dana nakon ubijanja, čaure ne vide ne dovodi u pitanje konzistentna svjedočenja preživelih očevidaca o tom događaju. Eventualne čaure mogle su biti uklonjene s lokacije u periodu između ubijanja i snimanja video-snimka.

620. Stanković je također istakao da se, na osnovu nalaza Gordane Tomašević, koja je bila u mogućnosti da izvrši samo spoljni pregled leševa, ne mogu ustanoviti položaji napadača i žrtava, kao ni to da li je na njih pucalo jedno ili više lica. On je također napomenuo da spoljnim pregledom tela nisu identifikovane povrede koje upućuju na to da su žrtve pre smrti zlostavljane.¹⁵⁹⁶ Na kraju, kao i Baccard, izrazio je zabrinutost u vezi s mogućnošću francuske forenzičke misije da ustanovi uzrok smrti i način na koji su umrle žrtve samo na osnovu 28 uzoraka ljudskih ostataka pronađenih na mestu gde su pokopani.¹⁵⁹⁷

621. Nakon što je proanaliziralo obiman goreopisani forenzički dokazni materijal, kao i razne za njih vezane prigovore, Veće konstatuje da se na te dokaze može osloniti za svrhu identifikovanja ljudi koji su umrli u Izbici i njenoj okolini 28. marta 1999. godine, iako, kao što se razmatra u daljem tekstu, taj materijal nije od pomoći za utvrđivanje koji su od tih ljudi ubijeni u incidentima navedenim u Optužnici. Međutim, Veće se ne oslanja na zaključke francuske forenzičke misije u

¹⁵⁹⁴ Zoran Stanković, T. 26156, 26171 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Izbici), str. 9.

¹⁵⁹⁵ Zoran Stanković, T. 26157–26163 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Izbici), par. 5–6; dok. pr. br. 6D1663 (Inserti iz video-snimka Lirija Loshija koje je analizirao Zoran Stanković).

¹⁵⁹⁶ Dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Izbici), par. 1–4.

pogledu uzroka smrti tih žrtava, zato što su i Eric Baccard i Zoran Stanković imali prigovora u vezi s tim. Veće se umesto toga oslanja na, opšte uzevši, konzistentna svedočenja preživelih očevidaca pomenutih gore u tekstu, na video-snimak koji je napravio prijatelj Lirija Loshija i Baccardove zaključke utemeljene na tom snimku. Veće se takođe oslanja na izveštaje Gordane Tomašević i uzroke smrti koji su u njima ustanovljeni. Tako Veće pritom zaključuje da su otprilike 93 od 118 lica navedenih u Prilogu F Optužnice ubijena iz vatrenog oružja 28. marta 1999. godine u Izbici. Pojediniosti u vezi s licima koja su na taj način ubijena nalaze se u Prilogu A ove Presude.

b. Seksualna zlostavljanja u Ćirezu

622. Neposredne dokaze u vezi s optužbama za seksualno zlostavljanje u selu Ćirez negde sredinom aprila 1999. godine iznele su dve svedokinje, odnosno Xhevahire Rrahmani i svedokinja K24. Iako se iskazi podudaraju u vezi s događajima koji su se odigrali u tom selu, ove dve žene se ne slažu u pogledu identifikacije snaga koje su u tome učestvovala, kao što se iznosi u daljem tekstu. Veću su dostavljene i određene forenzičke informacije od značaja za sudbinu žena koje su, kako se navodi, seksualno zlostavljane.

i. Iskazi očevidaca

623. Dana 26. marta 1999. godine Xhevahire Rrahmani je sa svojom porodicom otišla iz svog doma u selu Dubovac, opština Vučitrn, u kuću jednog svog rođaka u selu Kožica/Kozhica, u opštini Srbica.¹⁵⁹⁸ Bili su tamo tri noći kad su "srpske snage" počele da granatiraju selo iz Ćireza, zbog čega su svi muškarci, među kojima i muž Rrahmanijeve, otišli da se sakriju na planinu Čičavicu. Prilikom unakrsnog ispitivanja Rrahmani je negirala da je OVK bio u Kožici.¹⁵⁹⁹ Takođe je objasnila da "vojnici" nisu primetili da su muškarci otišli zato što se planina nalazila u neposrednoj blizini mesta gde su boravili. Negirala je i to da je imala ikakvih saznanja da je planina bila poznato uporište OVK.¹⁶⁰⁰ Međutim, u svetlu obimnih gorenavedenih dokumentarnih dokaza i svedočenja u kojima se o širem području Drenice i planini Čičavica govori kao o poznatom uporištu OVK, kao i iskaza svedokinje K24 da se njen muž tada borio zajedno s OVK na planini Čičavica, iskaz Rrahmanijeve nije uverio Veće u pogledu prisustva OVK na tom području.

¹⁵⁹⁷ Zoran Stanković, T. 26164–26165 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. P209 (Francuska forenzička misija, Obdukcije s lokacije Izbica), str. 16.

¹⁵⁹⁸ Xhevahire Rrahmani, T. 1818–1819 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 2.

¹⁵⁹⁹ Xhevahire Rrahmani, T. 1862 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 2.

¹⁶⁰⁰ Xhevahire Rrahmani, T. 1863–1864 (17. avgust 2006. godine).

624. Dana 29. marta 1999. godine ili oko tog datuma, otprilike 300 ljudi iz Kožice, uključujući Rrahmanijevu i njenu decu, okupilo se u dvorištu jedne kuće. Dvorište je pogodila granata, usled čega je ubijeno i ranjeno nekoliko ljudi. Tridesetak "vojnika" u zelenim uniformama, od kojih su neki na mišici nosili crvene trake, došli su u dvorište i počeli da pomažu ranjenima i previjaju im rane.¹⁶⁰¹ Rrahmanijeva je videla kako su vojnici pucali iz vatrenog oružja u jednog mentalno zaostalog čoveka. Vojnici su zatim počeli da pale kuće u selu koristeći benzin. Takođe su pretresali stanovnike sela i tražili da im predaju stvari od vrednosti.¹⁶⁰²

625. Na kraju su Rrahmanijevoj i drugima "vojnici" rekli da zbog "borbi" napuste selo i da odu u mesto Srbicu. Uradili su kako im je rečeno, a vojnici su ih pratili u kamionima. Sledećeg dana, na kontrolnom punktu policije na ulazu u Srbicu rečeno im je da odu u Glogovac. Putem su videli kako se vojska svojim kamionima kreće amo-tamo. Rrahmani je provela deset dana u mestu Glogovac u kući jednog svog rođaka, nakon čega se sa svojom porodicom vratila u Kožicu da potraži hranu. Tu se ponovo našla sa mužem. Selo je bilo prazno, a kuće spaljene. To je bilo negde u aprilu 1999. godine.¹⁶⁰³

626. Rrahmanijeva je posvedočila da je iz Kožice, smeštene visoko na jednom brdu iznad Ćireza, videla tenk i tri-četiri kamiona u Ćirezu. Trećeg dana njenog boravka u Ćirezu ponovo je počelo granatiranje i muškarci su ponovo pobjegli u planine. Ona je otišla u kuću Xhafera Dake zajedno sa svoje troje dece, kao i svedokinja K24. Obe žene su posvedočile da je više žena i dece iz Kožice uradilo to isto. U međuvremenu, otac i braća svedokinje K24 otišli su da se sakriju u planine, dok se njen muž borio zajedno s OVK na planini Čičavica.¹⁶⁰⁴

627. I svedokinja K24 i Rrahmanijeva su zatim posvedočile da su ih snage policije i VJ premestile iz Dakine kuće u drugu kuću u kojoj su provele dva-tri dana. Međutim, dve žene su dale oprečne iskaze o ljudstvu koje ih je odvelo iz te kuće i o načinu na koji je to urađeno. Rrahmanijeva je posvedočila da su, pola sata nakon početka granatiranja, žene u Dakinoj kući čule pucnjavu. Onda su se u dvorištu pojavili "vojnici" u običnim zelenim, crnim i smeđim uniformama. Vojnici

¹⁶⁰¹ Xhevahire Rrahmani, T. 1819–1820 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 2.

¹⁶⁰² Xhevahire Rrahmani, T. 1820–1821, 1828, 1864 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 2, dok. pr. br. P2240 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4589. Tokom unakrsnog ispitivanja, Rrahmanijevoj je bilo postavljeno pitanje zašto u svojoj izjavi nije pomenula ubijanje tog mentalno zaostalog čoveka, već je to prvi put pomenula u sudnici. Odgovorila je da je zaboravila da ispriča istražiteljima o tom incidentu. Xhevahire Rrahmani, T. 1873 (17. avgust 2006. godine).

¹⁶⁰³ Xhevahire Rrahmani, T. 1821–1822, 1827–1829 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 2–3.

¹⁶⁰⁴ Xhevahire Rrahmani, dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 3; K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 2–3. V. takođe svedokinja K24, dok. pr. br. P2529 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 8172–8173.

su poslali jednog dečaka da ženama kaže da pređu u drugu kuću, što su one i uradile u pratnji "vojnika" u crnim i smeđim uniformama. Po dolasku, pretresli su ih drugi vojnici u običnim zelenim uniformama. Dovedeno je još žena, tako da se u kući nalazilo oko 60 žena i dece.¹⁶⁰⁵ Međutim, svedokinja K24 je izjavila da se to dogodilo sledećeg dana oko 07:00 časova, kad je šest-sedam "vojnika Vojske Jugoslavije" došlo do te kuće i viknulo ženama da idu u Ćirez. Ti vojnici su nosili "zelene i žute" maskirne uniforme, na rukavima su imali crvene trake i "maskirne šapke". Pretresli su žene i oduzeli im novac, nakit i lične dokumente.¹⁶⁰⁶

628. Obe žene su posvedočile da su se, po dolasku u tu kuću, prema njima dobro odnosili i dali im hranu, vodu, odeću i lekove. Nakon druge ili treće noći, jednom broju žena je rečeno da moraju da idu u Ćirez i sakriju se u džamiju kako ih ne bi pobio NATO i zato što treba da počne ofanziva. Prema rečima svedokinje K24, jedan vojnik je jednoj od žena koja je govorila srpski rekao da moraju da idu u Ćirez zato što: "Traže od vas da idete tamo."¹⁶⁰⁷ U Ćirez su ih sprovela tri "vojnika" u zelenim maskirnim uniformama.¹⁶⁰⁸

629. Veće napominje da postoje određene protivrečnosti u iskazima ove dve svedokinje u pogledu broja žena koje su odvedene u Ćirez. Rrahmanijeva je svedočila o grupi od 27 žena i u nju je uključila i svedokinju K24.¹⁶⁰⁹ Međutim, prema izjavi svedokinje K24, u Ćirez su sprovedene ukupno 22 žene iz Kožice. Svedokinja K24 je u svojoj izjavi iznela imena 16 od tih žena, ali taj spisak nije uključivao Rrahmanijevu.¹⁶¹⁰ Prilikom unakrsnog ispitivanja, svedokinji K24 postavljeno je pitanje da li je Rrahmanijeva bila s njom i ona je odgovorila: "Da, ona je neko vreme bila sa mnom, ali kasnije smo razdvojene. Kasnije nije bila sa mnom."¹⁶¹¹ Veće je mišljenja da mala razlika u broju žena ni na koji način ne umanjuje pouzdanost iskaza svedokinje K24 i Rrahmanijeve. Činjenica da svedokinja K24 nije imenovala Rrahmanijevu među 16 žena koje je navela u svojoj izjavi ne znači nužno da Rrahmanijeva nije bila tamo, budući da su, prema rečima svedokinje K24, u Ćirez sprovedene zapravo 22 žene. Pored toga, svedokinja K24 je prilikom svog usmenog iskaza potvrdila da je Rrahmanijeva bila s njom, ali da su kasnije razdvojene. Stoga je

¹⁶⁰⁵ Xhevahire Rrahmani, T. 1829–1833 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine); str. 3–4.

¹⁶⁰⁶ Svedokinja K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 3.

¹⁶⁰⁷ Svedokinja K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 4, P2529 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 8174–8176; Xhevahire Rrahmani, T. 1866–1867 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine); str. 4–5, dok. pr. br. P2240 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4590.

¹⁶⁰⁸ Xhevahire Rrahmani, T. 1830 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 4–5; K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 4.

¹⁶⁰⁹ Xhevahire Rrahmani, dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine); str. 4, dok. pr. br. P2240 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4591–4592.

¹⁶¹⁰ K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 2–3.

¹⁶¹¹ Svedokinja K24, T. 4792 (13. oktobar 2006. godine) (zatvorena sednica).

Veće mišljenja da su obe žene verodostojne i da su njihovi iskazi u vezi s događajima u Ćirezu pouzdani.

630. Žene su predate drugoj grupi muškaraca, a zatim odvedene u neku štalu u Ćirezu. Prema rečima svedokinje K24, predali su ih trojici muškarca u maskirnim uniformama tamnozeleno i žute boje, s crvenim oznakama i nacrtanim tigrovima na rukavima, koji su ih odveli u štalu.¹⁶¹² Međutim, Rrahmanijeva je posvedočila da su ih predali grupi muškaraca, da su ih dvojica iz te grupe odvela u štalu, a da se treći pojavio kasnije. Ta dva muškarca su bila starija, imali su brade i nosila crne i smeđe uniforme.¹⁶¹³

631. I svedokinja K24 i Rrahmanijeva bile su prilično dosledne u svojim iskazima o događajima koji su se dogodili u štali i izvan nje. Prema rečima Rrahmanijeve, kad su svi ušli u štalu, ta dva vojnika naredila su ženama da im predaju novac, nakit i lične dokumente, pa su počela da iz štale izvode žene jednu za drugom. Prva žena koja se vratila rekla je Rrahmanijevoj da su je naterali da skinu odeću. Rrahmanijevu su, nakon što je izvedena, pretresli, pitali su je gde joj je muž i zatim joj rekli da podigne bluzu i grudnjak. Vojnik koji ju je pretresao dirao joj je grudi i rugao joj se upućujući joj seksualne primedbe. Dvadesetak minuta kasnije joj je rečeno da se vrati u štalu. Prema rečima Rrahmanijeve, onda je stigao treći vojnik koji bio veoma visok, imao plavu kosu i govorio albanski. Sledeća dva sata ili otprilike toliko vremena, sve žene, osim dve starije, izvodili su jednu po jednu iz štale i na isti način pretresali. Neke su, uglavnom mlađe, više puta izvodili.¹⁶¹⁴

632. Svedokinja K24 takođe je izjavila da je onaj visoki čovek s plavom kosom izvodio žene iz prostorije, jednu po jednu ih pretresao i terao ih da se skinu. Na kraju je, u periodu od dva sata, više puta izveo pet mladih devojaka. To su bile sledeće: tri sestre Antigona, Bukurije i Mirishahe Dibrani; Lumnie Zymeri i Zahide Xhema. Izlazile su jedna po jedna, vraćale se s odećom u neredu, bile su prestrašene i nisu želele da govore o onome što se dogodilo. Jedna je rekla da su ih skinuli do gole kože.¹⁶¹⁵ Svedokinja K24 je takođe u jednom momentu izvedena napolje, gde je videla druge muškarce s oznakama tigra. Plavokosi čovek joj je naredio da se skinu i spustio pantalone do kolena. Počeo je da je dira po grudima i vagini, a ona se u tom momentu onesvestila. Kad je došla svesti, shvatila je da je nisu silovali. Rekli su joj zatim da ustane i ode u štalu. Neposredno pred ulazak u štalu, vojnik koji ju je pratio rekao joj je da sedne i odmori se. Otprilike pet minuta kasnije

¹⁶¹² Svedokinja K24, T. 4774, 4777–4778, 4784–4786 (zatvorena sednica) (12. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. P390 (Razne fotografije štale i okoline), str. 12, 15; dok. pr. br. P1323 (Slike raznih oznaka), svedokinja K24 je identifikovala sliku 3 (orao) i 8 (tigar) kao oznake koje je videla da ti muškarci nose.

¹⁶¹³ Xhevahire Rrahmani, T. 1830–1834, 1868 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 5.

¹⁶¹⁴ Xhevahire Rrahmani, dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 5–7.

rekao joj je da pođe za njim i naredio joj da se skinje. Skinuo je pantalone i gaće i počeo da je dira. Pretio joj je nožem, ali ubrzo je izgubio strpljenje i rekao joj da se vrati u štalu, što je ona i uradila.¹⁶¹⁶ Obe žene su posvedočile da su ih sve vreme tih mučnih događanja muškarci verbalno izazivali, govoreći im, na primer: "Tako znači, hoćete republiku, hoćete nezavisnost" i "Tražite NATO, Thačija i Rugovu".¹⁶¹⁷

633. Poslednji put kad su izveli pet devojaka, vojnici su žicom zavezali vrata od štale. Ubrzo je došao onaj plavokosi vojnik i rekao Miridije Dibrani, Tahire Shalaku (majka Rrahmanijeve) i Fahrije Ademi da pođu s njim. Uradile su što im je rekao, vrata su zatim zatvorena i svedokinja K24 i Rrahmanijeva čule su tri pucnja. Nijedna od osam žena nije više nikada viđena živa.¹⁶¹⁸ Rrahmani je posvedočila da je petnaestak minuta kasnije jedan vojnik, kog ranije nisu videle i koji je nosio istu vrstu crne i smeđe uniforme, došao u štalu i rekao ženama da se vrata u Kožicu.¹⁶¹⁹ Međutim, prema rečima svedokinje K24, osoba koja je pustila žene da izađu iz štale bila je policajac, koji je nosio tamno plavu maskirnu uniformu i rekao im da brzo odu.¹⁶²⁰

634. Rrahmanijeva je posvedočila da su žene po povratku u Kožicu ispričale "srpskim snagama" šta se dogodilo i oni su ih onda pitali da li su ljudi koji su to radili bili "Crna ruka". Među "vojnicima" koji su se nalazili u Kožici, Rrahmanijeva je nakratko videla onog vojnika koji je ranije sproveo grupu u Ćirez.¹⁶²¹ Nekoliko sati kasnije, vojnici u jednobojnim zelenim uniformama odveli su žene natrag u Ćirez da istraže šta se dogodilo s onih osam žena. Rrahmanijeva im je pokazala štalu i oni su rekli da znaju za to.¹⁶²² Svedokinja K24 je dodala da su žene, kad su se s vojnicima vratile u Ćirez, bile smeštene u drugu kuću, gde su im dali hranu i druge potrepštine i rekli im da ne izlaze zbog "opasnosti od paravojske".¹⁶²³

¹⁶¹⁵ Svedokinja K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 4-6.

¹⁶¹⁶ Svedokinja K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 6-7.

¹⁶¹⁷ Xhevahire Rrahmani dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 6; svedokinja K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 4-5.

¹⁶¹⁸ Xhevahire Rrahmani, dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 7; svedokinja K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 7.

¹⁶¹⁹ Xhevahire Rrahmani, T. 1868 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 7.

¹⁶²⁰ Dok. pr. br. K24, P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 7.

¹⁶²¹ Xhevahire Rrahmani, T. 1868-1869 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 7.

¹⁶²² Xhevahire Rrahmani, T. 1839-1841 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 7-8.

¹⁶²³ Svedokinja K24, P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 7-8, dok. pr. br. P2529 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 8176-8178.

635. Žene su ostale u Ćirezu više dana.¹⁶²⁴ S vremena na vreme, jedan komandant u zelenoj maskirnoj uniformi s crvenom trakom i običnom zelenom kapom dolazio je kako bi od svedokinje K24 dobio još informacija o zlostavljanju. Jednom je čak rekao da mu je žao zbog onog što se dogodilo.¹⁶²⁵ Rrahmanijeva je posvedočila da su s njima dobro postupali. Redovni vojnici su im donosili hranu i brašno, kao i pelene za decu.¹⁶²⁶ Ženama je zatim rečeno da odu u Glogovac jer je u Ćirezu trebala da počne ofanziva; u Glogovcu su uspele da se ukrcaju u autobuse za Makedoniju. Uradile su kako im je rečeno; niko ih nije sprovodio ni maltretirao.¹⁶²⁷ Petar Damjanac je negirao da išta zna o organizovanim autobusima kojima su kosovski Albanci iz Glogovca odvoženi u Albaniju.¹⁶²⁸

636. Tela onih osam žena pronađena su u tri bunara u blizini štale u Ćirezu i pregledala ih je francuska forenzička misija negde u julu 1999. godine. Prvo su pokopane u Ćirezu, a kasnije na "grobљу mučenika" u Likošanu.¹⁶²⁹

ii. Dejstva VJ/MUP u rejonu

637. Više naređenja VJ i borbenih izveštaja potvrđuje da se u opštini Srbica vodila zajednička akcija VJ/MUP do seksualnih zlostavljanja u Ćirezu i tokom njih. Dana 22. marta 1999. godine, 37. motorizovanoj brigadi je naloženo da formira komandno mesto u selu Krasalić/Krasaliq, na granici između opština Vučitrn i Srbica, nakon čega je trebalo da izvedu napad na pravcu sela Krasalić-Kožica-Likošan, smeštenih pored Ćireza. Bilo im je naređeno da se zatim spoje s jedinicama 15. oklopne brigade u Glogovcu.¹⁶³⁰ Izdat je nalog 125. motorizovanoj brigadi da napadne rejon zapadno od Ćireza i da se zatim spoji s jedinicama 15. oklopne brigade u opštini Glogovac.¹⁶³¹ U toj akciji je učestvovalo i sedam četa PJP, od kojih su dve bile u sadejstvu s 37. motorizovanom

¹⁶²⁴ Svedokinja K24 je posvedočila da su tamo ostale deset dana, a Rrahmanijeva da je to trajalo tri nedelje. S obzirom na okolnosti u kojima su se tada nalazile, Veće ne smatra da je ova razlika u iskazima bitna.

¹⁶²⁵ Svedokinja K24, dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 8.

¹⁶²⁶ Xhevahire Rrahmani, T. 1870–1871 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. jun 2001. godine), str. 8.

¹⁶²⁷ Xhevahire Rrahmani, T. 1841 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 8.

¹⁶²⁸ Petar Damjanac, T. 23823–23826 (6. mart 2008. godine).

¹⁶²⁹ Svedokinja K24, T. 4779 (12. oktobar 2006. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2548 (Izjava svedoka od 22. novembra 1999. godine), str. 9; Xhevahire Rrahmani, dok. pr. br. P2239 (Izjava svedoka od 11. juna 2001. godine), str. 8; dok. pr. br. IC85 (Slika mesta gde se nalazila štala koju je svedokinja K24 obeležila i pokazala štalu, mesto gde je bila seksualno zlostavljana i bunar).

¹⁶³⁰ Ljubiša Diković, T. 19955–19960 (10. decembar 2007. godine; dok. pr. br. P2031 (Odluka Zajedničke komande za KiM, 22. mart 1999. godine), str. 3–4.

¹⁶³¹ Dok. pr. br. P2031 (Odluka Zajedničke komande za KiM, 22. mart 1999. godine), str. 2–3. Diković je objasnio da spajanje s 15. oklopnom brigadom ne znači da će se dva komandanta na kraju sastati licem u lice, već da će se naći na bezbednoj udaljenosti jedan od drugog, odakle mogu da vatrenim dejstvom kontrolišu rejon ispred sebe. Ljubiša Diković, T. 19964 (10. decembar 2007. godine. V. takođe dok. pr. br. 5D463 (Komanda 125.mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 24. mart 1999. godine).

brigadom.¹⁶³² U suštini to je značilo da je krajem marta Ćirez bio opkoljen snagama VJ i PJP. Diković je posvedočio da je između 22. i 23. marta njegova borbena grupa stigla do Ćireza, gde je naišla na civile. Bobrena grupa je ostala tamo do 24. marta, kad se premestila na područje opštine Vučitrn.¹⁶³³ Što se tiče prisustva policije u Ćirezu, Nebojša Bogunović je posvedočio da snage policije nisu bile u selu od 24. do 28. marta 1999. godine.¹⁶³⁴ Od 28. marta 37. motorizovana brigada trebalo je da koncentriše svoje snage na pravcu Broćna-Turićevac-Lauša i imala je zadatak i da obezbedi puteve Srbica-Glogovac i Srbica-Klina.¹⁶³⁵ Kao što piše u Dnevnom izveštaju brigade od 29. marta, "jedinica" je trebalo da sledećeg dana zauzme rejon Srbica-Kruševac-Donje Prekaze.¹⁶³⁶ Međutim, iako su Kruševac i Donje Prekaze sela koja se nalaze u blizini Ćireza, Diković je prilikom unakrsnog ispitivanja negirao da su njegove snage 29. marta 1999. godine bile u Ćirezu.¹⁶³⁷

638. U periodu od 30. marta do 18. aprila 1999. godine stigao je ostatak 37. motorizovane brigade i bio razmešten u sektoru Drenice. Brigada je sada brojala 4.500 muškaraca i 31 tenk, a imala je i pojačanje od nekih 100-150 dobrovoljaca. Trebalo je da koordinira akcije s MUP.¹⁶³⁸ Dana 1. aprila 1999. godine, jedna borbena grupa 125. motorizovane brigade nalazila se na teritoriji sela Gornja i Donja Klina i Gornje Prekaze.¹⁶³⁹ Dana 2. aprila optuženi Lazarević potpisao je naređenje Prištinskog korpusa kojim je 37. motorizovanoj brigadi naloženo da svoje jedinice dovede u zonu: "s. Obrinje-Glogovac-Vučitrn-K.Mitrovica (isključivo)".¹⁶⁴⁰ Stoga je 4. aprila Diković svojoj jedinici izdao naređenje da, u saradnji sa 252. i 15. oklopnom brigadom, kao i sa

¹⁶³² Ljubiša Diković, T. 19959 (10. decembar 2007. godine; dok. pr. br. P2031 (Odluka Zajedničke komande za KiM, 22. mart 1999. godine) .

¹⁶³³ Ljubiša Diković, T. 19964–19967 (10. decembar 2007. godine, T. 20018–20020 (11. decembar 2007. godine; dok. pr. br. P2042 (Operativni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2043 (Borbena izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 25. mart 1999. godine); dok. pr. br. IC159 (Karta na kojoj je Diković obeležio kretanje svojih snaga i drugih snaga VJ i liniju do koje su stigli tokom akcije); dok. pr. br. IC160 (Karta na kojoj je Diković obeležio položaje OVK); dok. pr. br. IC161 (Karta na kojoj je Diković obeležio položaje OVK u odnosu na liniju do koje je stigla Dikovićeva jedinica), V. takođe Petar Damjanac, T. 23761–23763 (6. mart 2008. godine).

¹⁶³⁴ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 97.

¹⁶³⁵ Ljubiša Diković, T. 19996–20000 (11. decembar 2007. godine; dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 28. mart 1999. godine), str. 8; dok. pr. br. 5D339 (Komanda PrK, Pripremno naređenje, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2047 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 29. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2048 (Komanda 37. mtbr, Vanredni borbeni izveštaj, 29. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr), str. 8–9, koji potvrđuje da je brigade sprovodila naređenje Zajedničke komande u vezi sa sektorom Drenica.

¹⁶³⁶ Dok. pr. br. P2048 (Komanda 37. mtbr, Vanredni borbeni izveštaj, 29. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁶³⁷ Ljubiša Diković, T. 19897–19898 (10. decembar 2007. godine. V. takođe dok. pr. br. P2049 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 30. mart 1999. godine).

¹⁶³⁸ Ljubiša Diković, T. 19870–19872 (10. decembar 2007. godine, T. 19987–19995, 20001–20003 (11. decembar 2007. godine. V. takođe dok. pr. br. 3D680 (Naređenje Generalštaba o prepotčinjavanju 37. mtbr/2. armije, 6. mart 1999. godine); dok. pr. br. 5D1027 (Zapovest 37. mtbr, 1. april 1999. godine).

¹⁶³⁹ Dok. pr. br. P2038 (Borbena izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 1. april 1999. godine).

¹⁶⁴⁰ Dok. pr. br. P2030 (Komanda PrK, Zadatak, 2. april 1999. godine).

snagama MUP, uništi "ŠTS" na rejonu Drenice, uključujući Gornje Prekaze, Likovac i Donje Obrinje. Jedan od bataljona brigade trebalo je da formira komandno mesto na ulazu u selo Ćirez.¹⁶⁴¹

639. Dana 13. aprila 1999. godine, Diković je izdao "Zapovest za odbranu" u kojoj je Drugoj motorizovanoj brigadi naložio da izvrši obezbeđenje i zaštitu sektora sela Likovac, kao i nekih sela u opštini Glogovac, na rubnom delu opštine Srbica.¹⁶⁴² Izviđanje i kontrolu teritorije na pravcu sela Likovac i Rezala trebala je da izvrši 37. izviđačka četa, južno od mesta Srbije i zapadno od sela Ćirez i Baks.¹⁶⁴³ Dana 18. aprila 1999. godine, Diković je izdao naređenje da se na raznim lokacijama u njegovoj zoni odgovornosti formiraju kontrolni punktovi, od kojih je jedan bio kontrolni punkt u "rejonu Kraljice", nedaleko od Ćireza.¹⁶⁴⁴ Prema Redovnom borbenom izveštaju brigade od 19. aprila, NATO je 18. aprila izvršio vazdušni napad na njene jedinice na području Ćireza; jedinice brigade bile su razmeštene u rejonu Čičavica, a PJP su izvodile operacije na severnim delovima planine Drenica.¹⁶⁴⁵

640. Dana 20. aprila 1999. godine, Diković je izdao naređenje svojim jedinicama da zaštite civile i spreče bilo kakve "pokrete ili preliivanja"; u naređenju se takođe kaže da se civili, ako se zateknu u rejonu "b/d" ili budu ugroženi dejstvom NATO bombardovanja, evakuišu na najpogodnija mesta gde njihovo prisustvo ne bi imalo uticaja na borbena dejstva jedinice; na kraju, u naređenju se zahteva da se Komandi brigade "odmah" dostavi izveštaj o preduzetim merama i predlozi optimalnih lokacija za smeštaj civila.¹⁶⁴⁶ Istoga dana poslao je i zahtev u Komandu Prištinskog korpusa i tražio da se, u saradnji s Crvenim krstom opština Srbica i Glogovac, lokalnom stanovništvu podeli humanitarna pomoć.¹⁶⁴⁷ Dana 21. aprila, prema jednom drugom izveštaju koji je Diković poslao Komandi Prištinskog korpusa, 3. motorizovani bataljon 37. motorizovane brigade nalazio se na području Ćireza. U izveštaju se takođe pominje činjenica da snage MUP u tom rejonu nisu učestvovala ni u jednoj akciji i da nisu preduzele ništa da bi kontrolisale teritoriju, već su se njeni pripadnici uglavnom bavili "klanjem stoke i prikupljanjem ratnog plena".¹⁶⁴⁸

¹⁶⁴¹ Dok. pr. br. P2813 (Komanda 37. mtbr, Zapovest, 4. april 1999. godine).

¹⁶⁴² Dok. pr. br. 5D1029 (Komanda 37. mtbr, Zapovest, 13. april 1999. godine), str. 4.

¹⁶⁴³ Dok. pr. br. 5D1029 (Komanda 37. mtbr, Zapovest, 13. april 1999. godine), str. 8; dok. pr. br. 5D1055 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj, 16. april 1999. godine).

¹⁶⁴⁴ Dok. pr. br. 5D1031 (Naređenje, Komanda 37. mtbr, 18. april 1999. godine).

¹⁶⁴⁵ Dok. pr. br. 5D1023 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1411 (Komada PrK, Borbeni izveštaj, 19. april 1999. godine), str. 2.

¹⁶⁴⁶ Dok. pr. br. 5D1033 (Komanda 37. mtbr, Naređenje, 20. april 1999. godine).

¹⁶⁴⁷ Ljubiša Diković, T. 19908–19910 (10. decembar 2007. godine; dok. pr. br. 5D1034 (Obezbeđenje humanitarne pomoći crvenom krstu: Srbica i Glogovac, zahtev, Komanda 37. mtbr, Komandi PrK, 20. april 1999). V. takođe dok. pr. br. 5D1059 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj, 5. maj 1999. godine), str. 2.

¹⁶⁴⁸ Dok. pr. br. 5D1087 (Komanda 37. mtbr, Izveštaj, Komandi PrK, 21. april 1999. godine).

641. Dana 25. aprila, Diković je izvestio Komandu Prištinskog korpusa da njegove jedinice nisu bile u mogućnosti da uspostave punu kontrolu na području planine Čičavica i planine Drenica. On je takođe konstatovao da je podrška MUP bila neodgovarajuća i nedovoljna, a snage MUP nazvao je "čučavci[ma]".¹⁶⁴⁹ Istoga dana dostavio je i analizu dejstava na područjima Čičavica i Kosmač, u kojoj je nabrojao više slabosti i nedostataka, uključujući: nepostojanje veze, saradnje i koordinacije između jedinica VJ i MUP; činjenicu da je broj jedinica i vojnika koji su bile angažovani u tim akcijama bio neprimeren zato što su akcije obuhvatale velika područja i imala "relativno male" efekte dejstva; neobučenosť rezervnih snaga VJ za sprovođenje "čišćenja naseljenih mesta, šuma, blokada, pretres i sl."; angažovanje "relativno velikih snaga u borbi protiv malih grupa terorista ("slonom na buvu"); nedostatak potpunih i pravovremenih obaveštajnih podataka o stanju, rasporedu i jačini "ŠTS" u određenim rejonima; kao i neodgovarajuće i necelishodno korišćenje jedinica MUP koje su u akciji u Čičavici, na primer, samo "prošetale obodom Čičavice, bez stvarnih efekata".¹⁶⁵⁰

642. Dana 29. aprila, Lazarević je poslao naređenje komandantima Prištinskog korpusa, pa tako i komandantu 37. motorizovane brigade, u kom je opisao "nekontrolisano[.] kretanj[e] ljudstva po zoni odbrane i van nje, besciljno, krajnje nevojnički" kao svakodnevnu pojavu, uprkos naporima Komande Prištinskog korpusa da to promeni, a kao primer takvog ponašanja naveo je 37. motorizovanu brigadu, kao i neke druge brigade. Stoga je naredio komandantima da insistiraju da se "beskompromisno" obezbedi "propisni lični izgled svih pripadnika korpusa" i da spreče svaku "samovolju pojedinaca" ili grupa.¹⁶⁵¹ Diković je postupio shodno ovom naređenju i, pored gorenavedenog, svojoj jedinici izdao još oštrije naređenje da moraju "energično spreč[iti] sve oblike kriminala, pljačke i zlostavljanja civilnog stanovništva, a protiv nosioca ovih pojava uz odgovarajuće dokumentovanje podnositi krivične prijave."¹⁶⁵²

643. Dana 3. maja 1999. godine Diković je poslao izveštaj Komandi Prištinskog korpusa u kom se žali da snage MUP u njegovoj zoni odgovornosti još uvek nisu stavljene pod njegovu komandu i da OVK još uvek dejstvuje u rejonu. On je istakao da zbog toga nije bio u mogućnosti da s raspoloživim snagama uspešno kontroliše celu zonu.¹⁶⁵³ Dana 4. maja podneo je Lazareviću izveštaj da je sve civilno stanovništvo u zoni odgovornosti brigade "razmešteno [...] u pogodne

¹⁶⁴⁹ Dok. pr. br. 5D1088 (Komanda 37. mtbr Izveštaj i predlog, Komandi PrK, 25. april 1999. godine).

¹⁶⁵⁰ Dok. pr. br. P2591 (Efekti razbijanja ŠTS, analiza, Komanda 37. mtbr, 25. april 1999. godine).

¹⁶⁵¹ Dok. pr. br. 5D385 (Komanda PrK, Naređenje, 29. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D384 (Dokument Komande PrK o dejstvima 37. mtbr, s potpisom komandanta general-majora Vladimira Lazarevića, 29. april 1999. godine).

¹⁶⁵² Dok. pr. br. 5D1020 (Komanda 37. mtbr, Naređenje, 1. maj 1999. godine).

¹⁶⁵³ Dok. pr. br. 5D1080 (Komanda 37. mtbr, Izveštaj sa predlogom za prepotčinjavanje MUP, 3. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D302.

objekte i nije na otvorenom prostoru"; "... civilno stanovništvo je stavljeno pod kontrolu jedinica, stanovništvo je popisano... Sa istima se humano postupa".¹⁶⁵⁴ U izveštaju takođe stoji da se u zoni odgovornosti brigade nalazi 23.000 civila i da su rezerve hrane na izmaku.¹⁶⁵⁵

644. Diković je prihvatio da su, uprkos svim njegovim preduzetim merama, neki njegovi vojnici ipak počinili zločine u prvoj polovini aprila. Evidencija Prištinskog korpusa pokazuje da je od 10. do 15. aprila više lica iz Dikovićeve jedinice učestvovalo u ubijanju muškaraca kosovskih Albanaca na području Gornje Kline, nakon čega su se rešavali leševa bacajući ih u bunare. Evidencija takođe pokazuje da je jedan drugi čovek, dobrovoljac iz Dikovićeve jedinice, u selu Krasimirovac/Krasimirofc i njegovoj okolini, nedaleko od Ćireza, ubio više muškaraca kosovskih Albanaca i odvodio žene iz izbegličkih kolona.¹⁶⁵⁶

iii. Svedočenja na osnovu kojih su identifikovane žrtve

645. Francuska forenzička misija otišla je u Ćirez negde u julu 1999. godine. Iskopali su tri bunara i detaljno pregledali osam leševa koji su u njima pronađeni. Odeća je popisana i zatim pokazana ljudima koji su poznavali žrtve. Nakon identifikacije, tela su vraćena seljanima koji su ih pokopali na lokalnom groblju.¹⁶⁵⁷ U izveštaju Misije identifikovane su žene po imenu Lumnije Zymeri, Bukurije Dibrani, Antigona Dibrani, Merishahe Dibrani, Xhema Zahide, Fahrije Ademi, Miradije Dibrani i Tahire Shalaqu. Prve četiri su pronađene u jednom bunaru, peta u drugom, a ostale tri u trećem.¹⁶⁵⁸ Obdukcije su pokazale da su sve žene umrle utapanjem i da su morale biti gurnute u bunare dok su još bile žive. Na telima nisu pronađene *ante-mortem* rane. Na dva tela, na telu Lumnije Zymeri i telu Bukurije Dibrani bilo je znakova koji su upućivali na seksualno zlostavljanje.¹⁶⁵⁹ Procenjeno je da su sva tela bila u vodi oko dva i po meseca, što je pokazivalo da je do incidenta došlo negde sredinom aprila.¹⁶⁶⁰ Veće napominje da činjenica da na telima osam

¹⁶⁵⁴ Dok. pr. br. 4D303 (Izveštaj Komande 37. mtbr Komandi PrK, 4. maj 1999. godine).

¹⁶⁵⁵ Dok. pr. br. 4D303 (Izveštaj Komande 37. mtbr Komandi PrK, 4. maj 1999. godine).

¹⁶⁵⁶ Ljubiša Diković, T. 20012–20016 (11. decembar 2007. godine; dok. pr. br. 5D726 (Pregled krivičnih prijava podnetih protiv pripadnika PrK, nije datirano), str. 8–9. Ovaj dokazni predmet obuhvata i istrage o ubijanjima u selu Tica koja su počinili dobrovoljci 37. mtbr, dok. pr. br. 5D726 (Pregled krivičnih prijava podnetih protiv pripadnika PrK, nije datirano), str. 4–5. V. takođe dok. pr. br. 4D171 (Informacija o krivičnim postupcima za dela učinjena na KiM, 6. april 2001. godine); dok. pr. br. P830 (Informacija o krivičnim postupcima pokrenutim zbog krivičnih dela koja su počinili pripadnici VJ, 9. april 2002. godine), str. 1–2.

¹⁶⁵⁷ Dok. pr. br. P383 (Lokacija Ćirez, Obdukcije), *e-court*, str. 3; dok. pr. br. P384 (*Addendum* uz Sintezu izveštaja Erica Baccarda).

¹⁶⁵⁸ Dok. pr. br. P383 (Lokacija Ćirez, Obdukcije), *e-court*, str. 4–7; dok. pr. br. P384 (*Addendum* uz Sintezu izveštaja Erica Baccarda).

¹⁶⁵⁹ Dok. pr. br. P383 (Lokacija Ćirez, Obdukcije), *e-court*, str. 56–71; dok. pr. br. P384 (*Addendum* uz Sintezu izveštaja Erica Baccarda).

¹⁶⁶⁰ Dok. pr. br. P383 (Lokacija Ćirez, Obdukcije), *e-court*, str. 74; dok. pr. br. P384 (*Addendum* uz Sintezu izveštaja Erica Baccarda).

žena nisu pronađene strelne *ante-mortem* rane ukazuje na to da nijedna od njih nije, u stvari, ubijena pucnjima koje su čule svedokinja K24 i Rrahmanijeva.

c. Raseljavanja iz sela u Srbici

646. Početkom 1999. godine Hadije Fazliu živela je sa svojom porodicom u Turićevcu. Posvedočila je da je u martu 1999. godine OVK bio u selu i da su neki seljani bili njegovi pripadnici. Štab OVK bio je smešten u seoskoj školi. Fazlijeva nije mogla tačno da kaže koliko se pripadnika OVK nalazilo u selu "pošto su im se ljudi stalno priključivali".¹⁶⁶¹ Liri Loshi, koji je radio u Turićevcu, posvedočio je da je 20. marta 1999. godine mesto Srbica napadnuto i da su se mnogi njegovi stanovnici razbežali u različitim pravcima, a jedna velika grupa došla je u Turićevac. Loshi je lečio i tešio mnoge od izbeglica i doznao da je 16 osoba ubijeno u različitim kućama u gradu, među kojima je bio i njegov bivši profesor.¹⁶⁶² Ovaj iskaz delimično potvrđuje naređenje Zajedničke komande od 19. marta kojim je 125. motorizovanoj brigadi, kao i nekim jedinicama PJP, naloženo da deblokiraju mesto Srbicu.¹⁶⁶³ Pored toga, prema Loshijevim rečima, 24. marta 1999. godine granatirano je obližnje selo Kladernica, usled čega je poginulo troje ljudi.¹⁶⁶⁴

647. Fazlijeva je posvedočila da je ujutro 26. marta 1999. godine sa svojom porodicom odlučila da ode zato što su "srpske snage" počele da granatiraju Turićevac iz pravca Broćne.¹⁶⁶⁵ Prisustvo vojnika VJ i PJP na tom području oko tog datuma potvrđuje naređenje Zajedničke komande od 24. marta 1999. godine, kao i Dikovićevo svedočenje.¹⁶⁶⁶ Ljudi iz sela oformili su konvoj koji je krenuo prema Tušilju, otprilike tri kilometra od Turićevca. Po dolasku u Tušilje, videli su da su se tamo okupili i mnogi drugi, između ostalih i ljudi iz opština Srbica, Klina i Glogovac. Uveče 28. marta stigao je konvoj žena iz Izbice. Fazlijeva se s nekima od njih sreća i one su joj rekly da je u Izbici došlo do "masakra". Čula je takođe da je konvoj žena granatiran i da se razdvojio u dva dela, od kojih je jedan došao u Tušilje, a da su usled toga poginuli jedna žena i dvoje dece.¹⁶⁶⁷

648. Prema rečima Fazlijeve, oko 08:00 časova 29. marta 1999. godine, srpske "snage" su peške stigle u Tušilje i opkolile ljude koji su se tamo okupili. Prvo je došla policija, a kasnije vojska u

¹⁶⁶¹ Hadije Fazliu, T. 1968, 1971 (18 August 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 2.

¹⁶⁶² Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), *e-court*, str. 12.

¹⁶⁶³ Dok. pr. br. P3049 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 19. mart 1999. godine), str. 4.

¹⁶⁶⁴ Liri Loshi, dok. pr. br. P2436 (Paket na osnovu pravila 92bis), *e-court*, str. 13, dok. pr. br. P2437 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 9481.

¹⁶⁶⁵ Hadije Fazliu, T. 1952–1954 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 2.

¹⁶⁶⁶ Dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 24. mart 1999. godine).

¹⁶⁶⁷ Hadije Fazliu, T. 1952–1957 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 2–3.

tenkovima i drugim vozilima. Združene snage stigle su u selo iz pravca mesta Klina i Srbica i počele su da pucaju po ljudima u selu. Fazlijeva je videla mnogo ranjenih ljudi i jednu osobu oblivenu krvlju. Snage su zatim držale ljude dva sata u okruženju i za to vreme su ih vređale.¹⁶⁶⁸ Prisustvo vojske VJ na tom području, radi obezbeđenja puta Srbica-Klina na kome je smešteno Tušilje, potvrđuje Dnevni operativni izveštaj 37. motorizovane brigade od 30. marta, u kom je zabeleženo da je jedinica završila dovođenje snaga u širi rejon Srbije "gde je posela pogodne objekte za kontrolu teritorije i putnih pravaca koji izvode iz Glogovca i Kline ka Srbici i K. Mitrovici".¹⁶⁶⁹

649. U 10:00 časova, konvoju je bilo "dopušteno" da krene u pravcu mesta Klina. Fazlijeva je potvrdila da joj niko nije rekao da ide i da je Klina jedini pravac u kom se konvoj mogao kretati. Prilikom odlaska, muškarci su odvojeni od žena. Fazlijeva je kasnije od svog brata doznala da je više od 1.500 muškaraca poslato u školu u Srbici, gde su ih ispitivali, i da su osmorica ubijeni.¹⁶⁷⁰ Budući da se optuženi tim ubistvima ne terete u Optužnici, Veće neće u vezi s njima iznositi nikakve konstatacije.

650. Na putu prema Klini, Fazlijeva je na glavnom putu videla velik broj vojnika s tenkovima i oklopnim vozilima. Videla je i leševe one žene i dvoje dece za koje je ranije čula. Kad je konvoj prošao Turićevac, ona i druge žene iz njene porodice odlučile su da se vrate kući. Morale su da se smeste u garaži jer im je kuća bila spaljena. U selu su ostale oko dva dana bez hrane.¹⁶⁷¹

651. Dana 1. aprila 1999. Godine, "policija" je stigla u Turićevac u civilnim automobilima. Čim su shvatili da je to policija, Fazlijeva i ostali seljani pobjegli su prema šumi i na njih je otvorena vatra. Kasnije je čula da su toga dana ubijena tri muškarca i kad se kasnije vratila u selo videla je njihova tela. Bila je u grupi sa 40 žena koje su uhvatili policajci koji su ih vređali, a zatim im rekli da krenu prema putu za Klinu. Prvo su otišle u školu u Turićevcu, gde se već okupio velik broj žena i dece. Budući da im policija ne bi dopustila da idu svojim kućama, svi su krenuli pešice prema glavnom putu. Prošli su kroz selo Broćna i zatim krenuli u pravcu mesta Klina.¹⁶⁷²

¹⁶⁶⁸ Hadije Fazliu, T. 1954, 1972 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 3. Prema rečima Fazlijeve, policija je nosila tamnoplave maskirne uniforme, a vojnici su nosili zelene maskirne uniforme; i jedni i drugi su imali teško naoružanje. Neki policajci su na glavama nosili trake i lica su im bila obojena.

¹⁶⁶⁹ Dok. pr. br. P2049 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 30. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁶⁷⁰ Hadije Fazliu, T. 1959–1960, 1972–1975 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 3.

¹⁶⁷¹ Hadije Fazliu, T. 1957–1960 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 3.

¹⁶⁷² Hadije Fazliu, T. 1959–1960 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 3.

652. Iz Broćne je grupa produžila u selo Jošanica u opštini Klina. U konvoju je bilo više od 1.000 žena i dece i dva starija muškarca. Fazlijeva je putem videla više leševa. U selima kroz koja su prolazili videla je i "snage" koje su pljačkale i palile kuće i stoku. Konvoj je noćio u Jošanici, a sledećeg dana, 2. aprila 1999. godine, vratio se u Broćnu jer su se plašili da će ih poslati u neku fabriku koja će zatim biti bombardovana. "Snage" u selu su ih ponovo poslale natrag u pravcu Kline.¹⁶⁷³

653. U Klini im je "policija" rekla da se ukrcaju u kamione kojima su odvezeni u Volujak/Volljaka, otprilike pet kilometara južno od tog mesta. Putem do Volujka Fazlijeva je videla pripadnike vojske u tenkovima. Iz Volujka je konvoj krenuo u pravcu Đakovice. U noći 4. aprila 1999. godine stigli su na granični prelaz Čafa Prušit. Fazlijeva je posvedočila da je konvoj propušten, a da od njih nisu tražili dokumente ili novac, zato što se vojska i policija plašila da će NATO da bombarduje to područje. Te noći je sa svojom porodicom prešla u Albaniju.¹⁶⁷⁴

654. Drugi svedok koji je svedočio o raseljavanjima u opštini Srbica bio je Abdullah Salihu, koji je živeo u Baksu, kilometar ili dva zapadno od Čireza. U to vreme imao je 44 godine. Prema njegovim rečima, negde u martu 1999. godine, nakon povlačenja OVK, "srpska vojska" i "paravojska" došle su u obližnje selo Čirez.¹⁶⁷⁵ Stigli su autobusima i kamionima i sa sobom doneli teško naoružanje, uključujući tenkove i artiljerijsko naoružanje. Salihuovo selo bilo je puno pripadnika "paravojskih snaga" sa maskirnom bojom na licu i maramama na glavama.¹⁶⁷⁶

655. Još uvek se krijući u šumi s deset svojih muških rođaka, Salihu je 28. aprila 1999. godine video kako NATO bombarduje fabriku "Feronikle", u kojoj je bio PJP.¹⁶⁷⁷ Dana 29. aprila počeo je novi "srpski" napad na to područje. Toga jutra "srpske snage" su počele da granatiraju područje na kom se krio Salihu. Video je kako dolaze tenkovi, a pešadijske snage su došle i opkolile njega i njegove drugove. Zarobila ih je jedna "paravojsna" jedinica sačinjena od oko 30-40 muškaraca obojenih lica, obučenih u zelene maskirne uniforme, s maramama ili trakama u boji na rukama, na kojima su bile oznake s plavim orlom. Ta uniforma mu je ukazivala na to da su to šešeljevci.

¹⁶⁷³ Hadije Fazliu, T. 1961–1962 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 3–4; dok. pr. br. IC11 (Karta iz dok. pr. br. P615, strana 17, koja prikazuje Turićevac, Tušilje i Klinu).

¹⁶⁷⁴ Hadije Fazliu, T. 1962–1964 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2241 (Izjava svedoka od 21. oktobra 2001. godine), str. 4–5; dok. pr. br. IC12 (Karta iz dok. pr. br. P615, strana 22, prikazuje grad Đakovicu i selo Volujak); dok. pr. br. P18 (Karta koja prikazuje put kojim je Faliu išla da bi stigla do granice).

¹⁶⁷⁵ Salihu je posvedočio da je tokom rata video tri različite vrste uniformi. Redovni vojnici VJ nosili su zelene maskirne uniforme i obično su bili mladi. Rezervisti VJ su imali sive uniforme. Na kraju, paravojska je nosila maskirne uniforme kao i redovne snage VJ, ali su njeni pripadnici oko glave nosili poveze i trake u različitim bojama (crvene, plave, žute oko ruku). Obično su bili stariji, otprilike od 35 do 50 godina, i imali su duge kose i duge brade. Abdullah Salihu, T. 1988–1990 (21. avgust 2006. godine).

¹⁶⁷⁶ Abdullah Salihu, T. 1988, 1990 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 3.

¹⁶⁷⁷ V. par. 568 gore.

Većina njih je takođe imala duge kose i brade i Salihu je rečeno da su neki od njih bili lokalni Srbi.¹⁶⁷⁸

656. Nakon što su ih zarobili, naredili su im da pešače do jednog polja gde su ih pretresli i pretukli kundacima i drvenim motkama. Oduzeli su im sve dragocenosti i lične isprave. Salihu je morao da im da 600 nemačkih maraka i ručni sat. Muškarci su zatim morali da marširaju s rukama na potiljku, u pratnji 15 "vojnika" koji ih nisu zlostavljali. Pridružila im se još jedna grupa zarobljenih muškaraca, pa je u grupi ukupno bilo oko 55 muškaraca.¹⁶⁷⁹

657. Po dolasku u Ćirez, Salihu je video velik broj "vojnika", bilo ih je svuda, u kućama i izvan njih; "vojska" je zauzela gotovo sve kuće. Bilo je oko 15:00 časova kad su muškarci stigli pred spaljenu seosku džamiju, čiji su zidovi još uvek stajali. Muškarce su predali jednoj grupi "paravojn[ih] snag[a]" od oko 30-40 pripadnika, koji su ih tukli kundacima. Pripadnici paravojnih snaga su jednom muškarcu urezali krst na čelo. Ovo maltretiranje u dvorištu džamije trajalo je jedan sat. Zarobljeni muškarci su zatim uterani u spaljenu džamiju kako bi ih prebrojali. Tokom poslepodneva, u džamiju su dovedene još dve grupe zarobljenih muškaraca. Tu se sada nalazilo njih 176. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Salihu je dopustio da je čuo da se OVK bori sa snagama SRJ/Srbije u rejonu, ali je i dalje tvrdio da su svi zarobljeni muškarci bili civili, jer bi pripadnici OVK "radije umrli nego završili u njihovim rukama".¹⁶⁸⁰

658. Sledećeg jutra, 30. aprila 1999. godine, stigla su četiri neobeležena "vojna džipa", tri su bila "zelene boje (boje VJ)", a jedan je bio bele boje. Tri zelena džipa imala su vojne tablice, a beli džip nije imao ni oznaka ni registarskih tablica. Svim pritvorenim muškarcima je bilo rečeno da napuste džamiju i postroje se licem prema zidu. Dok su izlazili iz džamije, četiri-pet vojnika iz džipova stajalo je na ulazu i tuklo ih. Pripadnik "paravojske" koji je bio glavni imao je dugu crnu kosu i oznaku čina na džepu na grudima. Rekao je da traži izvesnog borca OVK po imenu Mirsad. Nakon što je pregledao muškarce, poverovao je da je Salihu Mirsad i izveo ga iz vrste. Tri vojnika su počela da tuku Salihua sve dok se nije onesvestio. Odvukli su ga do česme i polili vodom. Jedan vojnik je zatim prislonio pištolj na Salihuov vrat i pretio mu da će da ga ubije. Na kraju su se

¹⁶⁷⁸ Abdullah Salihu, T. 1990–1993, 2005–2006 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 4; dok. pr. br. IC13 (Karta opštine Srbica koju je svedok obeležio i koja prikazuje područje gde se krio s ostalim muškarcima).

¹⁶⁷⁹ Abdullah Salihu, T. 2006 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 4.

¹⁶⁸⁰ Abdullah Salihu, T. 1993–1995, 2020–2021, 2027 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobar 2000. godine), str. 4–5; dok. Pr. br. P1801 (Fotografija džamije u Ćirezu).

vojnici vratili do postrojenih muškaraca i izdvojili sedam drugih muškaraca koji su isto tako prošli.¹⁶⁸¹

659. Nakon nekog vremena u džamiju su stigla tri mala "vojna kamiona". Zarobljeni muškarci morali su da uđu u njih. Salihu je ušao u treći kamion, u kom je bilo ukupno 20 muškaraca i tri vojnika. Onaj čovek koji je bio glavni naredio je vozačima da voze u pravcu Glogovca. Kamioni su stali po dolasku na "mesto zvano Shavarina", nedaleko od Starog Čikatova/Qikatova e Vjetër. Salihu je video kako jedan "vojni džip" predvodi konvoj. Prvi kamion je ispražnjen i oko 27-30 ljudi postrojeno je u tri reda, pored rudarskog okna, licem prema vojnicima. Sa svake strane i ispred svakog reda nalazila se grupa od četiri-pet vojnika s automatskim puškama. Onaj čovek koji je bio glavni naredio je trojici naoružanih ljudi ispred redova da otvore vatru. Oni su to i učinili i Salihu je video kako ljudi padaju preko ivice u okno. Odmah nakon toga, stigao je drugi "vojni džip" iz pravca Glogovca. "Jedan vojnik je iskočio iz džipa" i 20 minuta razgovarao s čovekom koji je bio zadužen za pogubljenja, nakon čega su dva preostala kamiona puna muškaraca nastavila put u pravcu Glogovca.¹⁶⁸² Veće napominje da je Gordana Tomašević prilikom boravka na Kosovu pregledala 12 izgorelih leševa u kući u Starom Čikatovu.¹⁶⁸³ Međutim, budući da nema nikakvih drugih veza, Veće ne može da zaključi da je tih 12 tela pripadalo muškarcima pogubljenim u prisustvu Salihua. Osim toga, ta ubistva se optuženima ne stavljaju na teret. Shodno tome, Veće neće iznositi nikakve konstatacije u vezi s njima.

660. Po dolasku u Glogovac, muškarcima iz prvog kamiona je naređeno da uđu u bioskopsku salu, a ljudi iz drugog kamiona, među kojima je bio i Salihu, ostali su u rukama policije u dvorištu policajaca stanice preko puta ulice. "Vojnici" su tada otišli, a preuzela ih je "policija". Salihu je od svog brata koji je bio u drugoj grupi čuo da je posle jednog sata ta druga grupa poslata u policiju u Prištini. Salihua i njegove drugove tukli su sve do večeri, kad su ih odveli u zgradu bioskopa gde ih je čuvao jedan policajac u maskirnoj uniformi.¹⁶⁸⁴

661. Sledećeg dana jedan pripadnik "paravojnih snaga" u zelenoj maskirnoj uniformi, star oko 50 godina, došao je u bioskopsku salu s flašom rakije u jednoj ruci i automatskom puškom u drugoj. Razgovarao je s policajcem koji je bio zadužen za njih i tražio da mu preda "onog [njegovog]". Policajac je tom pripadniku paravojske rekao da izabere koga hoće. Pripadnik paravojnih snaga je

¹⁶⁸¹ Abdullah Salihu, T. 2037–2038 (21. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 5.

¹⁶⁸² Abdullah Salihu, T. 1995–1996, 1999 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 5–6; dok. pr. br. IC14 (Karta područja koju je obeležio Salihu i koja prikazuje gde je izvršeno pogubljenje).

¹⁶⁸³ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 17–22.

zatim pokazao na Rahmana Topillu, odvojio ga od ostalih muškaraca i ubio ga s četiri pojedinačna metka. Policajac je Salihuu i drugim muškarcima rekao da će svi biti ubijeni kao on.¹⁶⁸⁵ Petru Damjancu, načelniku OUP Glogovac, bilo postavljeno je pitanje da li je upoznat s tim incidentom ili da li je čuo za njega, ali on je negirao da zna za to.¹⁶⁸⁶

662. Salihu i muškarci su ostali tamo još šest dana i svakog dana su ih tukli. Nisu dobijali hranu. Trećega dana Salihua je saslušao jedan policijski inspektor koga je poznavao i čije ime je izneo, a čiji pomoćnik je tukao Salihua pendrekom po nogama i stopalima.¹⁶⁸⁷ Damjancu je bilo postavljeno pitanje u vezi s tim inspektorom, a on je posvedočio da takva osoba nije postojala u njegovom OUP ili u prištinskom SUP.¹⁶⁸⁸ Takođe je negirao svako zlostavljanje lica za koja se sumnjalo da su pripadnici OVK koji su, što je prihvatio, bili zatvoreni u Glogovcu tokom cele 1998. godine pa sve do maja 1999. godine.¹⁶⁸⁹

663. Sedmog dana, tri "vojna kamiona" pokupila su muškarce iz zgrade bioskopa. Salihuov kamion se zaustavio u Vukovcima/Vukofciu, gde su muškarce držali sve do povlačenja snaga SRJ/Srbije, nekih 37-40 dana kasnije. Morali su da rade za rezervne snage VJ, čije uniforme su bile "obične, prljavožute boje", tako što su im kopali rovove. Bili su smešteni u jednoj poluspaljenoj kući i dobijali su hranu i cigarete. Rezervisti VJ su s njima, uopšteno govoreći, dobro postupali, uz izuzetak četiri pripadnika "paravojnih snaga".¹⁶⁹⁰ Onoga dana kad su se snage SRJ/Srbije povukle s Kosova sve su ih odveli u školu u Krajkovu/Krajkova, odakle su pešice otišli kući u Baks.¹⁶⁹¹

664. Salihuovo svedočenje o zatočenju preko 170 muškaraca delimično potvrđuje Dikovićev Borbeni izveštaj od 1. maja 1999. godine, u kom je Komandu Prištinskog korpusa obavestio da je 30. aprila u zoni odgovornosti brigade izvedena "akcija na razbijanju i uništavanju ŠTS". Akcija je obuhvatala područje između planine Čičavica i "puta" Srbica-Glogovac, uključujući selo Kraljica

¹⁶⁸⁴ Abdullah Salihu, T. 1996, 2027–2028 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 6.

¹⁶⁸⁵ Abdullah Salihu, T. 1996–1998, 2002, 2008–2009, 2029–2032 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 6–7.

¹⁶⁸⁶ Petar Damjanac, T. 23769–23770 (6. mart 2008. godine).

¹⁶⁸⁷ Abdullah Salihu, T. 1998 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobar 2000. godina), str. 7.

¹⁶⁸⁸ Petar Damjanac, T. 23769–23770 (6. mart 2008. godine).

¹⁶⁸⁹ Petar Damjanac, T. 23811–23813, 23817–23818 (6. mart 2008. godine). Prilikom daljeg unakrsnog ispitivanja, Damjanac je takođe negirao da ima ikakvih saznanja o incidentu u Gornjem Obrinju iz septembra 1998. godine, iako je to selo potpadalo pod nadležnost OUP Glogovac. Damjanac je to objasnio rekavši da su sredstva OUP bila oskudna i da je za njegove policajce bilo previše opasno da idu na to područje; Petar Damjanac, T. 23813–23817 (6. mart 2008. godine).

¹⁶⁹⁰ Abdullah Salihu, T. 1998–1999, 2006, 2010–2011 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 7; dok. pr. br. IC14 (Karta koju je obeležio Abdullah Salihu i koja prikazuje selo gde su muškarci radili u rovovima).

¹⁶⁹¹ Abdullah Salihu, dok. pr. br. P2255 (Izjava svedoka od 24. oktobra 2000. godine), str. 7.

nedaleko od Ćireza i Baksa. Diković je u svom izveštaju izneo i to da je 148 pripadnika OVK likvidirano i da su zarobljena "172 lica" kako bi na odgovarajući način bila "obrađena" od strane organa bezbednosti VJ.¹⁶⁹²

665. Više svedoka odbrane govorilo je o velikom kretanju civila u opštini Srbica i okolnim područjima u tom periodu. Na primer, Petar Damjanac je posvedočio da je OVK uspelo da poseje toliko straha među lokalnim stanovnicima kosovskim Albancima da su imali osećaj da moraju da slušaju OVK. Stoga, kad je OVK naredio civilima da stvore sliku humanitarne katastrofe, ljudi su uradili kako im je rečeno. To je, uz vazdušne napade NATO, značilo da su se ti ljudi morali seliti iz jednog sela u drugo, u šume i brdovita područja ili bilo gde drugde gde su mislili da će biti bezbedniji od NATO napada. Damjanac je takođe posvedočio da je imao "starešinski nalog" da proba da ubedi ljude da ostanu u svojim domovima, što je on pokušao da uradi; bio je uspešan samo u pogledu naseljenih područja Glogovca.¹⁶⁹³ Izjavio je kasnije da iz Glogovca nisu odlazile velike grupe, već su to uglavnom bili, kako ih je nazvao, "pojedinačni[...]" slučajevi ljudi koji su odlazili svojim privatnim vozilima.¹⁶⁹⁴

666. Drugi svedok koji je o tome svedočio bio je Diković koji je izjavio da je stanovništvo počelo da se seli tokom kampanje NATO, ne samo zbog vazdušnih napada NATO, već i zbog toga što je OVK hteo da se na tom prostoru kreće što veći broj civila kako bi se zakamuflirao OVK, čiji su pripadnici sakrili oružje, pomešali se s civilnim stanovništvom i pucali na snage SRJ/Srbije.¹⁶⁹⁵ Nebojša Bogunović je posvedočio da je bilo uobičajeno da ljudi napuštaju sela u uporištima OVK ili u njihovoj blizini, kao što su Voćnjak, Ćirez i Turićevac, zbog konstantnih borbi između snaga SRJ/Srbije i OVK. Takođe je izjavio da je OVK zadržao kontrolu nad tim područjem do kraja NATO bombardovanja.¹⁶⁹⁶

d. Uništavanje džamije u Ćirezu

667. Nakon što je neko vreme proveo u džamiji u Ćirezu, kao što je opisano gore u tekstu, Salihu je posvedočio i da je kasnije čuo da su je "Srbi" potpuno uništili nekih 15 dana pre povlačenja snaga SRJ/Srbije sa Kosova. Čuo je takođe da su to uradili koristeći mine i bombe.¹⁶⁹⁷

¹⁶⁹² Dok. pr. br. 5D1036 (Komanda 37. mtbr, Izveštaj Komandi PrK, 1. maj 1999. godine), str. 1.

¹⁶⁹³ Petar Damjanac, T. 23755–23757 (6. mart 2008. godine).

¹⁶⁹⁴ Petar Damjanac, T. 23821–23823 (6. mart 2008. godine).

¹⁶⁹⁵ Ljubiša Diković, T. 19006 (10. decembar 2007. godine).

¹⁶⁹⁶ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 84.

¹⁶⁹⁷ Abdullah Salihu, T. 1994–1995 (21. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P1801 (Fotografija teško oštećene džamije u Ćirezu).

668. Dalje dokaze o uništavanju džamije u Ćirezu izneo je veštak tužilaštva Andrés Riedlmayer.¹⁶⁹⁸ Među lokacijama razmotrenim u njegovom izveštaju pominje se džamija u Ćirezu okarakterisana kao "gotovo uništen[a]", što znači da je zgrada u suštini bila potpuno srušena, ali da su još uvek neki prepoznatljivi delovi strukture stajali iznad zemlje.¹⁶⁹⁹ Riedlmayer nije nikada video tu džamiju, ali radio je sa fotografijama snimljenim pre i posle rata, koje je, kako je rekao, snimio Sabri Bajgora, zamenik muftije za Kosovo. Komentare u izveštaju koji se odnose na to kako je nastala šteta (granatiranje) i ko ju je prouzrokovao (napadi Srba) takođe je sastavio Bajgora. Prema mišljenju Riedlmayera, na osnovu fotografije teško je reći da li je šteta naneta delovanjem projektila spolja ili detonacijom unutar objekta.¹⁷⁰⁰

5. Konstatacije

a. Raseljavanja iz opštine

669. Tužilaštvo tvrdi da su 25. marta 1999. godine snage SRJ i Srbije granatirale više sela u opštini Srbica, uključujući Voćnjak, Leočinu, Kladernicu, Turićevac, Ćirez i Izbicu, usled čega je hiljade civila pobjeglo u Izbicu, gde im je bilo rečeno da idu u Albaniju. Odatle je, tvrdi tužilaštvo, raseljenim licima bilo naređeno da idu u Klinu, nakon čega su otputovali u Đakovicu i prešli u Albaniju.¹⁷⁰¹

670. Lazarevićeva odbrana u svom odgovoru osporava iskaze Hadije Fazliu i tvrdi da VJ nije granatirao sela već se borio s OVK u tom delu opštine i da je do 28. marta 1999. godine završio svoje učestvovanje u akcijama.¹⁷⁰² Lazarevićeva odbrana se poziva i na svedočenje Abdullaha Salihua o "pripadnicima paravojske" kao na dokaz da VJ nije učestvovao u njegovom iseljavanju i zarobljavanju.¹⁷⁰³ Odbrana ukazuje na iskaze da je VJ pružao humanitarnu pomoć civilima u opštini Glogovac, kao i na svedočenje o njihovom postupanju sa ženama iz Ćireza nakon patnji koje su prošle, kao dokaz da se VJ itekako brinuo o civilima.¹⁷⁰⁴ Pavkovićevo odbrana osporava navode o organizovanom prisilnom raseljavanju u opštini, ističući da su svedoci koje je pozvalo

¹⁶⁹⁸ Dok. pr. br. P1789 (Izveštaj veštaka Andrésa Riedlmayera).

¹⁶⁹⁹ Andrés Riedlmayer, T. 5425–5426, 5476 (30. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P1778 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa džamijom u Ćirezu).

¹⁷⁰⁰ Andrés Riedlmayer, T. 5473, 5476–5477 (30. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁰¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 371–375.

¹⁷⁰² Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 162–170.

¹⁷⁰³ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 153–156.

¹⁷⁰⁴ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 149–150, 171–173.

tužilaštvo ili ostali u opštini (Draga i Thaçi) ili nisu pružili nikakav dokaz o tome da im je VJ rekao da napuste Kosovo (Rrahmanijeva i Fazliujeva).¹⁷⁰⁵

671. Na osnovu svih dokaza, Veće konstatuje da su 26. marta 1999. godine selo Turićevac granatirale snage SRJ/Srbije iz Bročne, a da su njegovi stanovnici formirali konvoj u kom je bila Hadije Fazliu, i otišli u pravcu Tušilja, na istok. Prisustvo tih snaga na tom području u relevantno vreme potvrđuje naređenje Zajedničke komande od 24. marta, kao i Dikovićevo svedočenje da je on angažovao svoju borbenu grupu i koristio tenkove u rejonu. Veće takođe podseća da je Živanović posvedočio da je njegova brigada, konkretno 125. motorizovana brigada, bila angažovana u rejonu, samo na istočnoj strani Turićevca. Međutim, Veće napominje da su Fazliujeva i Zyrapu posvedočili da se OVK u to vreme nalazio u Turićevcu i da im se tamo nalazio štab. Pored toga, Živanović je posvedočio da su se snage OVK nalazile u Tušilju.

672. Veće dalje konstatuje da su u Tušilje na kraju stigle snage MUP i snage VJ, kao što je posvedočila Fazliujeva, i da je bio formiran još jedan konvoj koji je krenuo prema Klini. Fazliu se pridružila konvoju mada joj niko nije rekao da ide. Ovaj iskaz Fazliujeve delimično potvrđuje Diković koji je posvedočio da je, zbog borbi s OVK, otprilike u to vreme očekivao velik broj civila na tom području i da mu je stoga bilo naloženo da ih premesti na neko bezbednije područje.

673. Pretresno veće prihvata svedočenje Abdullaha Salihua da je VJ stigao u Ćirez, ili bar na okolno područje, negde oko 20. ili 21. marta, kao što potvrđuju naređenja Zajedničke komande od 19. i 22. marta, kao i svedočenje Ljubiše Dikovića. Isti izvori potvrđuju i Salihuovo svedočenje da su tenkovi bili u rejonu, jer je Diković prihvatio da je njegova borbena grupa raspolagala sa šest tenkova. Salihuov iskaz da je na tom području 29. aprila izvedena još jedna "srpska ofanziva" potvrđuje i Izveštaj 37. motorizovane brigade od 1. maja 1999. godine, prema kom se brigada nalazila u blizini Salihuovog sela Baks. Veće dalje konstatuje da su Salihua zatočili ljudi o kojima on govori kao o "pripadnicima paravojske", koji su ga zlostavljali, oduzeli mu lične isprave i novac, a onda ga naterali da s još više od 170 drugih muškaraca pešice ode u Ćirez, gde se zlostavljanje nastavilo. Veće napominje da ti pripadnici "paravojskih snaga" nisu dejstvovali nezavisno od VJ i MUP, već su štaviše saradivali s njima, kao i to da su oni možda bili rezervisti VJ ili neka druga vrsta specijalnih snaga. U Dikovićevim borbenim izveštajima isto tako stoji da su se njegove jedinice takođe nalazile na tom području, a jednom se čak pominje pritvaranje 172 pripadnika OVK. Što se tiče Salihuovog zatočenja u Glogovcu, Veće prihvata njegov iskaz i napominje da je načelnik OUP Glogovac, Petar Damjanac, potvrdio da su ljudi bili zatočeni u gradu. Iako je

¹⁷⁰⁵ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 410–413. V. takođe Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 989–990, 994, Lukićeva završna reč, T. 27377–27379 (26. avgust 2008. godine).

Damjanac negirao da su pritvorenici na bilo koji način zlostavljani, Veće je mišljenja da su Salihua zaista zlostavljali "pripadnici paravojsnih snaga" i policija u Glogovcu.

674. Veće konstatuje da iako je Rrahmanijevoj, zbog predstojeće ofanzive u Ćirezu, bilo rečeno da ide u Glogovac, tamošnje snage su autobus u kom je ona bila po dolasku u Glogovac usmerile prema Makedoniji.

675. Shodno tome, Veće konstatuje da su Fazliujeva, Salihu i Rrahmanijeva, kao i mnogi drugi, raseljeni iz svojih domova od strane snaga VJ i MUP. Uputili su ih prema granici i poslali ili u Albaniju ili u Makedoniju.

b. Ubijanja u Izbici

676. Tužilaštvo tvrdi da su za ubijanja u Izbici bile odgovorne snage SRJ i Srbije, budući da su one tada izvodile zajedničku operaciju na tom području.¹⁷⁰⁶ Oslanjajući se na iskaz Milazima Thačija, tužilaštvo takođe tvrdi da je upravo komandant VJ naredio pogubljenje toga dana i ističe da su žrtve bili uglavnom stariji muškarci, a ne borci OVK.¹⁷⁰⁷

677. Nijedan od timova odbrane ne osporava da su ubijanja izvršena, iako Lukićeva odbrana osporava činjenicu da su izvršena u Izbici i da su žrtve bile civili. Lazarevićeva odbrana, oslanjajući se na Ljubišu Dikovića, Slađana Pantića, Mustafu Dragu i dokumentarne dokaze VJ, tvrdi da VJ nije bio umešan u ta ubijanja. Odbrana takođe tvrdi da je selo Izbica bilo "terorističko" uporište, što opravdava izvođenje zajedničke akcije na tom području, i dovodi u pitanje verodostojnost Lirija Loshija, Milazima Thačija i Mustafe Drage.¹⁷⁰⁸ I Pavkovićeva odbrana negira da je VJ bio umešan u ubijanja i dovodi u pitanje Thačijevo usmeno svedočenje koje ukazuje na suprotno, na osnovu toga što se u njegovoj ranijoj izjavi ne pominje VJ.¹⁷⁰⁹ Lukićeva odbrana tvrdi, oslanjajući se na Pantića, da jedinice PJP nisu ušle u Izbicu već da su je zaobišle, i stoga dovodi u pitanje Dikovićev iskaz da je MUP bio zadužen za civile u blizini Izbice. Odbrana pored toga tvrdi da se u Izbici i okolnim selima nalazio velik broj pripadnika OVK i da je karakter i intenzitet tamošnjih borbi između OVK i snaga SRJ/Srbije morao prouzrokovati velike gubitke OVK u ljudstvu. Lukićeva odbrana osporava iskaze Thačija i Drage u vezi s identifikacijom snaga u Izbici, a posebno njihovim protivrečnim opisima čoveka koji je naredio pogubljenje, kao i u vezi s određenim protivrečnostima u Draginom iskazu. Lukićeva odbrana takođe sugerise da je lokacija na kojoj su

¹⁷⁰⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 373–379.

¹⁷⁰⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 375; Završna reč tužilaštva, T. 26876–26787 (19. avgust 2008. godine), T. 26920–26922 (20. avgust 2008. godine).

¹⁷⁰⁸ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 131–137.

¹⁷⁰⁹ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 573–577.

tela pokopana u Izbici inscenirana kako bi se stvorila pogrešna slika o događajima. To potkrepljuje tvrdnjom da su tela na toj lokaciji pokopavana kako pre tako i nakon incidenta od 28. marta 1999. godine i ističe činjenicu da je to područje u periodu nakon 28. marta bilo pod kontrolom OVK i da je zbog toga bilo meta još četiri zajedničke akcije VJ/MUP u aprilu i maju, što je OVK nanelo veće gubitke.¹⁷¹⁰ Na kraju, Lukićeva odbrana ističe da je SUP iz Kosovske Mitrovice pokrenuo istragu i izvršio ekshumaciju čim je otkrivena masovna grobnica u Izbici.¹⁷¹¹

678. Veće se uverilo da su iskazi ljudi koji su preživeli ubijanja u Izbici u većini aspekata i verodostojni i pouzdani. Događaji koje su ti svedoci preživeli bili su krajnje traumatični i Veće smatra da je malo verovatno da bi oni mogli imati apsolutno ista sećanja o tome šta se dogodilo. No, možda su mislili da imaju obavezu da pokušaju da pomognu Veću, zbog čega su ponekad grešili u nekim detaljima, kao što je opis određenih osoba. Veće stoga nije mišljenja da razlike u iskazima Thačija i Drage kompromituju njihova svedočenjima o onome šta se toga dana dogodilo.

679. Veće konstatuje da je 28. marta 1999. godine preko 100 muškaraca odvojeno od žena i dece koji su se okupili na jednom polju u Izbici. Ti muškarci su podeljeni u dve grupe i ubijeni iz vatrenog oružja, kako su opisali oni koji su preživeli taj incident. U jednoj od tih grupa, prema proceni Drage i Januzija, nalazilo se oko 70 muškaraca, dok je Thači izjavio da je u drugoj grupi izbrojao 33 muškarca, uključujući i sebe. Veću su predloženi dokazi da je incident preživelo 14 muškaraca. Osim muškaraca ubijenih u te dve grupe, na polju je ubijeno još četvoro starijih ljudi. Većina tog dana ubijenih ljudi bili su stariji ljudi, što govori u prilog tome da nisu bili aktivni pripadnici OVK. Štaviše, Gordana Tomašević je u svom izveštaju napomenula da je većina žrtava bila obučena u civilnu odeću. Veće je analiziralo video-snimke dva tela za koja je Lazarevićeva odbrana rekla da su delom bila u uniformi i napominje da se oba opisa, u stvari, odnose na jedan leš, i to na leš starijeg muškarca, čiji zeleni kaput ne izgleda kao uniforma.

680. Razmatrajući jedan od prigovora Lukićeve odbrane, Veće prihvata da je Draga prvo posvedočio da su muškarci u Izbici bili podeljeni u dve grupe, a da je zatim govorio o ukupno četiri grupe. Međutim, Veće takođe napominje da je veća grupa muškaraca, u kojoj je bio Draga, izgleda bila podeljena još u tri manje podgrupe, a s obzirom na to da su se, prema Draginim rečima, mesta na kojima su te tri grupe pogubljene nalazila jedno pored drugog, francuska forenzička misija ih je tretirala kao jednu lokaciju pogubljenja.

681. Shodno tome, uzimajući u obzir da su približno 103 muškarca podeljeni u dve grupe i ubijeni iz vatrenog oružja, kao i da je 14 njih preživelo, Veće konstatuje da je 28. marta ubijeno

¹⁷¹⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. (javna verzija), par. 947–988, 991–994, 1392–1407.

približno 89 muškaraca, na način opisan u Optužnici. Pored toga, na osnovu iskaza jednog od preživelih, Veće takođe konstatuje da su na poljani u Izbici viđena tela četvoro starijih ljudi nakon goreopisanih pogubljenja.

682. Tužilaštvo je u Prilogu F navelo imena 118 ljudi kao nekih od lica ubijenih u Izbici tokom opisanih događaja. Međutim, dokazi koji su predloženi kako bi se tih 118 imena povezalo s dve grupe pogubljenih muškaraca i starijim ljudima ubijenim na polju izvedeni su tako da Veće nije u mogućnosti da pozitivno identifikuje sve koji su toga dana ubijeni na način opisan u Optužnici. Tome naročito doprinose iskazi o tome da su i drugi ljudi bili donošeni na mesto pokopavanja u Izbici i da su neki bili pripadnici OVK. Shodno tome, pri identifikovanju nekih od žrtava Veće će se osloniti samo na iskaze preživelih i video-traku Lirija Loshija koja prikazuje mesta pogubljenja, a ne mesto pokopavanja.

683. Sledeće 21 lice sa spiska u Prilogu F se ili od strane Thačija, Drage i/ili Januzija pominje kao deo jedne od dve grupe muškaraca, ili je, pak, Draga njihova tela video na polju u Izbici nakon što su ubijeni: Ilaz Bajra, Ali Draga, Cen Draga, Hajriz Draga, Ismet Draga, Murat Draga, Rrustem Draga, Sami Loshi, Jashar Loshi, Selman Loshi, Shaban Musliu, Ismajl Qelaj, Rexhep Qelaj, Metush Qelaj, Idriz Shala, Isuf Shala, Sali Shala, Zymer Shala, Halim Shala, Uke Uka i Zoje Osmani. Sva ta lica, njih 21, pominju se i na spisku koji su Afrim Xhemajli i Liri Loshi sastavili prilikom pokopavanja 31. marta 1999. godine. Ostaci pet od te 21 osobe, odnosno ostaci Samija Loshija, Jashara Loshija, Selmana Loshija, Metusha Qelaja i Zoje Osmani, kasnije su pronađeni u masovnoj grobnici u Petrovom Selu u Srbiji, a u dokaznim predmetima Veća nalazi se relevantni sudskomedicinski materijal vezan za te žrtve. Pored toga, u vezi s preostalim 16 lica, Veće, kao što je gorenavedeno, raspolaže drugim dokazima, između ostalog stop-fotografijama napravljenim s Loshijevog video-snimka, koji u potpunosti potkrepljuju iskaze očevidaca. Shodno tome, Veće se van svake razumne sumnje uverilo da je 21 imenovano lice ubijeno 28. marta 1999. godine u Izbici, na način koji su opisali preživeli.

684. Što se tiče sledećih šest žrtava – Brahima Bajre, Fazlije Bajre, Bajrama Dervishija, Hamdija Doqija, Sadika Hotija i Hysena (A) Shale, navedenih u Prilogu F – glavni dokaz koji ih povezuje s mestima pogubljenja u Izbici su video snimci i stop-fotografije njihovih leševa koje su napravili Loshi i njegov prijatelj. S obzirom na ove i na druge dokaze, i budući da je Veće bilo u mogućnosti da vidi njihove leševe, te imajući u vidu da su većina njih bili stariji ljudi, Veće se van razumne sumnje uverilo da su oni ubijeni 28. marta 1999. godine u Izbici, na način koji su opisali preživeli svedoci tih pogubljenja.

¹⁷¹¹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 995–1000.

685. Što se tiče preostalih žrtava iz Priloga F, tužilaštvo nije uspostavilo dovoljno čvrstu vezu između tih ljudi i mesta pogubljenja, kao ni s dvoje ljudi koji su, kako se navodi, ubijeni na polju. Shodno tome, iako Veće konstatuje da je ubijeno približno 93 lica, Veće nije u mogućnosti da tačno odredi koje su od preostalih žrtava iz Priloga F obuhvaćene tim brojem, mada je očigledno da je obuhvaćena većina njih.¹⁷¹²

686. U vezi s izvršiocima ubijanja u Izbici, i Thači i Draga su posvedočili da su u to bile umešane snage MUP. Prilikom svedočenja pred ovim Većem, oni su prvi put pomenuli da su se i vojnici VJ nalazili na poljani u vreme kad su žrtve ubijene. Međutim, Veće napominje da je Thači svoj stav da su se tamo nalazili i pripadnici VJ potkrepio iskazom da su pripadnici VJ nosili "jugoslovenske boje" i oznake na obe ruke. Dokazi pokazuju da su oznake koje su tada nosili pripadnici PJP imale boje jugoslovenske zastave, da su jedinice PJP nosile oznake na obe ruke i da su imali zelene maskirne uniforme. Stoga se Thačijev opis podudara s tim da su te snage bile jedinice PJP. Što se tiče Drage, on je u svojoj izjavi svedoka konkretno govorio o plavim i zelenim maskirnim uniformama, ali je rekao da su svi nosili oznake policije. Pored toga, tokom unakrsnog ispitivanja u ovom predmetu, on je prihvatio da je bio previše prestrašen da gleda u te snage. Stoga se Veće nije uverilo da su ta dva svedoka identifikovala vojnike VJ i zaključuje da može konstatovati samo to da su tu bile umešane snage MUP.

687. Pored toga, iako prihvata da je njegova jedinica bila na tom području, Diković je izričito negirao da je ona ušla u selo Izbicu i imala ikakvih kontakata s civilima. Njegov iskaz potvrđuju naređenja VJ vezana za akciju, a u određenoj meri i Pantić, policajac koji je bio vodič nekim pripadnicima VJ i PJP, mada je njegov iskaz ograničen na jednu jedinicu PJP, kao i na mali broj vojnika VJ. Veće ima u vidu i Dikovićev iskaz da je u toj konkretnoj akciji MUP bio zadužen za to da se bavi civilima, što su oni i radili u blizini Izbice. Stoga Veće zaključuje da su pogubljenje najmanje 93 lica u Izbici 28. marta 1999. godine izvršile snage MUP, konkretno PJP, pri čemu su se jedinice VJ takođe nalazile u blizini.

c. Seksualna zlostavljanja u Ćirezu

688. Tužilaštvo tvrdi da su snage SRJ i Srbije napale Ćirez krajem marta 1999. godine i da su "neki vojnici i pripadnici paravojske" seksualno zlostavljali grupu žena i najmanje osam njih ubili.¹⁷¹³ Lazarevićeva odbrana negira da je VJ učestvovao u incidentu i ukazuje na svedočenje očevidca da su u to bili umešani muškarci u crnim i smeđim uniformama, plavim uniformama i

¹⁷¹² Detaljniji opis forenzičkih i drugih dokaza vezanih za pojedinačne žrtve iz Izbice sadržan je u Dodatku A ove Presude.

¹⁷¹³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 372.

zelenim maskirnim uniformama s trakama. Lazarevićeva odbrana dovodi u pitanje i iskaz Rrahmanijeve o granatiranju Kožice krajem marta, ukazujući na dokumente i svedoke VJ, kao što je Ljubiša Diković, koji pokazuju da je 29. marta 1999. godine VJ bio angažovan daleko od tog sela.¹⁷¹⁴ Pavkovićeve odbrana negira učestvovanje VJ u incidentu u Ćirezu i poziva se na to da su muškarci u jednobojnim zelenim uniformama dobro postupali prema tim ženama, kao i na činjenicu da su ih zlostavljali muškarci u uniformama kakve je nosila paravojska.¹⁷¹⁵ Lukićeva odbrana jedini je tim odbrane koji osporava činjenicu da su u Ćirezu izvršena seksualna zlostavljanja i/ili silovanja. Odbrana svoju tvrdnju temelji na tome da Rrahmanijeva nije videla šta se dogodilo mlađim devojkama koje su izvedene iz štale. Međutim, Lukićeva odbrana ne pominje svedočenje svedokinje K24 i gorenavedene forenzičke dokaze.¹⁷¹⁶ Pored toga, Lukićeva odbrana, oslanjajući se na Bogunovića i dokumente VJ, osporava prisustvo snaga MUP u Ćirezu početkom aprila 1999. godine i poziva se na to da se sve vreme u aprilu u selu nalazio 3. motorizovani bataljon 37. motorizovane brigade VJ.¹⁷¹⁷

689. Veće se uverilo da je iskaz svedokinje K24, kao i iskaz Rrahmanijeve, i verodostojan i pouzdan. Stoga je mišljenja da su i svedokinja K24 i Rrahmanijeva negde sredinom aprila 1999. godine dodirivane na seksualan i preteći način. Pored toga, najmanje su još dve žene seksualno zlostavljane i zatim, zajedno s još šest drugih žena, žive bačene u tri bunara. Svih osam je umrlo od posledica utapanja. Veće napominje da se za ta ubijanja ne tereti u Optužnici i da stoga u pogledu njih neće izricati osuđujuće presude.

690. Što se tiče izvršilaca seksualnih zlostavljanja, Veće napominje da su sve vreme tokom aprila snage VJ i MUP bile u Ćirezu i okolini, kao što potvrđuje više naređenja i borbenih izveštaja 37. motorizovane brigade iz aprila 1999. godine. Oslanjajući se na ista naređenja i izveštaje, Veće se uverilo da su se snage MUP takođe nalazile na tom području i da su se, kao što je izvestio Diković, nedolično ponašale i pljačkale. Veće takođe podseća na Dikovićev iskaz da su pripadnici njegove jedinice bili predmet istrage vezane za ubijanje kosovskih Albanaca i uklanjanje njihovih tela bacanjem u bunare. Međutim, Veće napominje da su muškarci koje su Rrahmanijeva i svedokinja K24 opisale kao izvršioce nosili ili crne ili smeđe uniforme, ili pak zelene maskirne uniforme s crvenim trakama i oznakama s tigrovima. Svedokinja K24 takođe je pomenula da je jedan muškarac u tamnoplavoj maskirnoj uniformi nju i ostale žene pustio iz štale. Pored toga, Salihu je

¹⁷¹⁴ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 142–148.

¹⁷¹⁵ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 650–652.

¹⁷¹⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 375. Veće napominje da je taj paragraf završnog podneska Lukićeva odbrana redigovala, ali smatra da on ne sadrži poverljive podatke, pa stoga može da se poziva na u njemu sadržane argumente.

¹⁷¹⁷ Lukićeva završna reč, T. 27379–27380 (26. avgust 2008. godine).

posvedočio da je u Ćirezu bila "paravojska". Prihvatanje tih iskaza dovodi u sumnju navod da su izvršiooci bili pripadnici redovnih snaga VJ. Dalju sumnju izaziva činjenica da su, po povratku u Kozicu, žene otišle vojnicima VJ i ispričale im šta se dogodilo. Vojnici su zatim pokušali da sprovedu istragu i pronađu ostalih osam žena koje su do tada verovatno već bile zlostavljane i bačene u bunare. Veće stoga ne može ni na koji način utvrditi ko je tačno seksualno zlostavljao te žene, ali napominje da su izvršiooci saradivali sa snagama VJ koje su se tada nalazile na tom području i da su to bili naoružani uniformisani muškarci koji su bili u sastavu snaga SRJ i Srbije.

d. Uništavanje džamije u Ćirezu

691. Tužilaštvo tvrdi da su, tokom gorepomenutih napada na sela u opštini, snage SRJ/Srbije uništile džamiju u Ćirezu.¹⁷¹⁸ Lazarevićeva odbrana pak tvrdi da je jedini svedok koji je to posvedočio bio Abdullah Salihu, koji nije bio očevidac tog događaja.¹⁷¹⁹

692. Pretresno veće se uverilo da je džamija oštećena još krajem marta 1999. godine, kako je opisao Abdullah Salihu. Salihu je kasnije čuo da su džamiju potpuno uništili "Srbi", a András Riedlmayer je na osnovu fotografija zaključio da je džamija zaista gotovo uništena. Stoga Veće ne sumnja da je džamija uništena. Međutim, Veće smatra da su dokazi o tome kako i kada se to dogodilo, kao i o tome ko je za to odgovoran, nedovoljni.

H. KOSOVSKA MITROVICA/MITROVICA

1. Optužbe iz Optužnice

693. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za tri različite kategorije zločina protiv čovečnosti za koje se navodi da su izvršeni u opštini Kosovska Mitrovica: deportaciju, prisilno premeštanje i progon. Progon za koji se optuženi terete vršen je, kako se navodi, "[s]eksualnim zlostavljanjem kosovskih Albanaca, naročito žena" i "[b]ezobzirnim razaranjem ili nanošenjem štete verskim objektima kosovskih Albanaca", uključujući štetu i/ili razaranje džamije u Kosovskoj Mitrovici.¹⁷²⁰

694. Optužbe u vezi s Kosovskom Mitrovicom iznose se u paragrafu 72(f) Optužnice, u kojem se navodi sledeće:

Počev od 25. marta 1999. ili približno od tog datuma, pa sve do polovine aprila 1999. godine, snage SRJ i Srbije počele su sistematski da se kreću kroz grad Kosovska

¹⁷¹⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 371.

¹⁷¹⁹ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 157.

¹⁷²⁰ Optužnica, par. 77(c) i (d).

Mitrovica/Mitrovicë. Ulazili su u kuće kosovskih Albanaca i naređivali stanarima da odmah izađu iz kuće i idu na autobusku stanicu. Neke kuće su zapaljane pa su stanari bili prisiljeni da pobegnu u druge delove grada. Spaljena je i oštećena najmanje jedna džamija u gradu. U periodu od tri nedelje snage SRJ i Srbije nastavile su da proteruju kosovske Albance, stanovnike tog grada. Tokom tog perioda imovina kosovskih Albanaca je uništavana, kosovskim Albancima su otimani novac, vozila i druge vrednosti, a kosovske Albanke su seksualno zlostavljane. Slično se ponovilo i u drugim selima u opštini Kosovska Mitrovica/Mitrovicë, u kojima su snage SRJ i Srbije isterale kosovske Albance iz njihovih domova, a sela razorile. Kosovski Albanci, stanovnici ove opštine, prisiljavani su da se priključe konvojima koji su išli prema albanskoj granici, prolazeći kroz mesta Srbica/Skenderaj, Peć/Pejë, Đakovica/Gjakovë i Prizren. Na putu do granice, pripadnici snaga SRJ i Srbije pljačkali su im dragocenosti i oduzimali lična dokumenta.¹⁷²¹

2. Kontekst

695. Opština Kosovska Mitrovica se nalazi na severu Kosova, na rubu planinskog venca Kopaonik/Kopauniku, i graniči se, između ostalog, s opštinama Podujevo na istoku, Vučitrn na jugoistoku i Srbica na jugozapadu.¹⁷²² Glavni centar je Kosovska Mitrovica na jugu opštine.¹⁷²³ Sela Žabare/Zhabar i Šipolje/Shipol su blizu grada Kosovska Mitrovica, prema jugozapadu.

696. Pretresno veće je o zločinima za koje se navodi da su počinjeni u Kosovskoj Mitrovici čulo svedočenja tri svedoka tužilaštva: advokata Mahmuta Halimija, kosovskog Albanca koji je živeo i radio u Kosovskoj Mitrovici; Aferdite Hajrizi, kosovske Albanke koja je živela u tom gradu sa svojom porodicom i koja radi kao nastavnica engleskog jezika; i Sadije Sadiku, kosovske Albanke iz Žabara. Veće je pažljivo razmotrilo verodostojnost tih svedoka, uzimajući u obzir, između ostalog, osporavanja njihovog svedočenja tokom unakrsnog ispitivanja i podudarnost s iskazima drugih svedoka i dokumentarnim dokazima. Tokom svedočenja, Mahmut Halimi je unakrsno ispitan u vezi s njegovim učešćem u podmićivanju sudija dok je radio kao advokat odbrane. On je priznao da je učestvovao u toj praksi, objasnivši da je sistem tada funkcionisao na taj način.¹⁷²⁴ Veće mu s tim u vezi veruje i smatra da je Halimi bio iskren i pošten prilikom svedočenja. Odbrana nije osporila ukupnu verodostojnost Hajrizijeve i Veće konstatuje da je njen iskaz u vezi s ubijanjem njenog muža i sina i njenim odlaskom iz grada posle toga verodostojan i pouzdan. Iskaz Sadije Sadiku u vezi s događajima u opštini sredinom aprila 1999. godine uglavnom se podudara s Halimijevim iskazom uz, doduše, neznatne razlike u datumima, koje nisu relevantne. Veće smatra da je ona verodostojan i pouzdan svedok.

697. Bislim Zyrapi je posvedočio da je 1998. i 1999. godine opština Kosovska Mitrovica podeljena između dve operativne zone OVK, odnosno Šalje, ili operativne zone četiri u zapadnom

¹⁷²¹ Optužnica, par. 72(f).

¹⁷²² Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 2, 6.

¹⁷²³ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 6.

¹⁷²⁴ Mahmut Halimi, T. 4472–4475 (9. oktobar 2007. godine).

delu opštine, i Laba, ili operativne zone pet u istočnom delu.¹⁷²⁵ Svaka od tih zona obuhvatala je nekoliko opština.¹⁷²⁶ Nesporno je da su u septembru 1998. godine snage MUP, uz podršku VJ, izvele nekoliko akcija severoistočno od grada Kosovske Mitrovice radi “[č]išćenj[a] terena od pripadnika OVK”.¹⁷²⁷

698. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da su, počev od otprilike februara i nastavlajući i u martu 1999. godine, snage VJ jačale prisustvo na području Kosovske Mitrovice i da je oko 17. marta na tom području mobilisan velik broj pripadnika MUP, uključujući pripadnike PJP koji su na Kosovo dovedeni iz uže Srbije.¹⁷²⁸ Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ od 11. marta 1999. godine pokazuje da je Đorđe Ćurčin, koji je tada bio načelnik Sektora za operativno-štabne poslove Prve uprave, referisao da je 37. motorizovana brigada prebačena iz Raške, na jugozapadu Srbije, u Kosovsku Mitrovicu.¹⁷²⁹ Tokom usmenog svedočenja, Ćurčin je izjavio da je deo 37. motorizovane brigade koji je prebačen u Kosovsku Mitrovicu činilo oko 375 ljudi i da je preraspoređivanje izvršeno da bi se pravac između Kosovske Mitrovice i makedonske granice branio od očekivanog zajedničkog kopnenog napada OVK - NATO.¹⁷³⁰ Pored toga, tadašnji načelnik SUP Kosovska Mitrovica, Ljubinko Cvetić, posvedočio je da su posle 17. marta 1999. godine pripadnici rezervnog i redovnog sastava MUP dodatno poslani na Kosovo iz drugih delova Srbije.¹⁷³¹

699. Veće podseća da su dejstva u skladu s planom “Grom 3” krajem marta 1999. godine izvodile i snage VJ i snage MUP, što je uključivalo područje Malog Kosova, Bajgore i Starog Trga/Stari Tërg, istočno i severoistočno od Kosovske Mitrovice.¹⁷³² Međutim, dokazi koje je tužilaštvo izvelo u vezi s događajima u toj opštini, a koji će biti razmotreni dole u tekstu, tiču se lokacija zapadno i jugozapadno od grada, u selima Žabare i Šipolje, kao i u Kosovskoj Mitrovici. Ljubomir Savić, tadašnji komandant 58. lake pešadijske brigade, objasnio je da su MUP i VJ

¹⁷²⁵ Bislim Zyrapi, T. 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 6258–6259 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta operativnih zona OVK).

¹⁷²⁶ Operativna zona Šalja obuhvatala je opštine Zvečan, Zubin Potok, Leposavić/Leposaviq, Kosovska Mitrovica i delove Vučitrna. Operativna zona Lab obuhvatala je deo Kosovske Mitrovice, kao i opštine Podujevo, Lipljan, Kamenica, Priština, Obilić i Kosovo Polje. V. dok. pr. br. P2469 (Karta operativnih zona OVK).

¹⁷²⁷ Svedok K79, T. 9609–9610 (1. februar 2007. godine); dok. pr. br. P1718 (Odluka o spajanju snaga MUP i VJ radi uništenja diverzantsko-terorističkih snaga u rejonu sela Bajgora).

¹⁷²⁸ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 407, gde se citira Milorad Obradović, T. 15108 (6. septembar 2007. godine).

¹⁷²⁹ Dok. pr. br. P935 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 11. mart 1999. godine), str. 11.

¹⁷³⁰ Đorđe Ćurčin, T. 16943–16944 (5. oktobar 2007. godine).

¹⁷³¹ Ljubinko Cvetić, T. 8049–8050 (7. decembar 2006. godine).

¹⁷³² Dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine); dok. pr. br. P3049 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 19. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1966 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 22. mart 1999. godine), str. 8; dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr); dok. pr. br. P2056 (Ratni dnevnik 125. mtbr); dok. pr. br. 5D464 (Ratni dnevnik 125. mtbr); dok. pr. br. 5D465 (Ratni dnevnik 125. mtbr); dok. pr. br. 5D466 (Ratni dnevnik 125. mtbr).

izabrali da prvo izvedu akcije na području Bajgore i Starog Trga na severoistoku opštine, a da se tek sredinom maja 1999. godine angažuju u operaciji koja je nazvana “Bajgora 2” i koja je obuhvatala grad Kosovsku Mitrovicu i područja zapadno od njega.¹⁷³³

700. Uprkos tome što nema dokaza o borbenim dejstvima u gradu i na područjima zapadno od njega pre sredine maja 1999. godine, postoje određeni dokazi o snagama MUP i VJ raspoređenim na tim područjima. U jednom dokumentu od 17. aprila 1999. godine, čiji autor je nepoznat, iznose se lokacije raznih jedinica PJP u to vreme i konstatuje da su 1. i 5. četa 35. odreda PJP bile raspoređene u selu Šipolje, 2. četa je bila raspoređena u selu Žabare, a 4. četa u Tamniku/Tavnik, naselju u Kosovskoj Mitrovici.¹⁷³⁴ Kada je taj dokument pokazan Nebojši Bogunoviću, on je potvrdio da su 35. i 85. odred PJP zaista bili raspoređeni u Kosovskoj Mitrovici, kako stoji u tom dokumentu.¹⁷³⁵ Pored toga, Bogunović je izjavio da je postojao zajednički kontrolni punkt VJ i MUP na području Šipolja.¹⁷³⁶

3. Grad Kosovska Mitrovica

701. Tužilaštvo tvrdi da je 24. marta 1999. godine ili oko tog datuma srpska policija počela da uzima na metu ugledne Albance u gradu Kosovskoj Mitrovici. Tužilaštvo, pored toga, tvrdi da su pripadnici MUP iz SUP Kosovska Mitrovica provalili u kuću Agima Hajrizija, pucali i ubili njega, njegovu majku Nazmije Hajrizi i njegovog sina Ilira Hajrizija.¹⁷³⁷ Tužilaštvo takođe tvrdi da je te iste noći ubijen Latif Berisha, predsednik DSK u opštini.

702. Aferdita Hajrizi je detaljno svedočila o tome kako je ubijen njen muž Agim Hajrizi, istaknuti sindikalni vođa, kao i njen sin Ilir i svekrva Nazmije, u noći između 24. i 25. marta 1999. godine u njihovom domu u gradu Kosovskoj Mitrovici. Sledećeg jutra, na lokalnom radiju je čula da je ubijen i Latif Berisha.¹⁷³⁸ Mahmut Halimi je potvrdio da je Berisha ubijen te noći.¹⁷³⁹ Optuženi se u Optužnici ne terete ni za jedno od tih ubijanja, ali su ona relevantna i za situaciju u gradu i za bekstvo Aferdite Hajrizi i Mahmuta Halimija iz njihovih domova.

¹⁷³³ Ljubomir Savić, T. 20983–20984 (24. januar 2008. godine).

¹⁷³⁴ Dok. pr. br. 5D1417 (Raspored PJP u prostoru, 17. april 1999. godine). Napominjemo da svedoci koji govore srpski jezik i dokumenti na srpskom jeziku jedan deo Kosovske Mitrovice zovu Tamnik. Svedoci koji govore albanski taj deo grada zovu Tavnik. Iako Veće ne raspolaže dokazima koji potvrđuju da je to zaista ista lokacija, ipak se čini da je to tačno.

¹⁷³⁵ Nebojša Bogunović, T. 25121–25123 (10. april 2008. godine).

¹⁷³⁶ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 89.

¹⁷³⁷ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 408.

¹⁷³⁸ Aferdita Hajrizi, T.4042–4073 (26. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2319 (Izjava svedoka od 31. januara 2002. godine), dok. pr. br. P2320 (Izjava svedoka od 9. marta 2002. godine), dok. pr. br. P2321 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT–02–54–T), T. 3887–3911.

¹⁷³⁹ Mahmut Halimi, T. 4446 (9. oktobar 2006. godine).

703. Hajrizijeva je posvedočila da su u noći između 24. i 25. marta šestorica muškaraca u tamnoplavim maskirnim uniformama i s crnim beretkama došli u njenu kuću, dovezavši se u dva vozila.¹⁷⁴⁰ Provalili su u kuću i hicima iz vatrenog oružja ubili njenog muža, sina i svekrvu, dok se ona s ostalo dvoje dece sakrila na tavanu.¹⁷⁴¹ Hajrizijeva je jasno identifikovala dvojicu izvršilaca kao pripadnike redovnog sastava policije koje je poznavala. Međutim, izjavila je da uniforme koje su oni i drugi izvršioци nosili nisu bile uniforme redovne policije, već je rekla da su to bile uniforme “paravoјne policije”. Veće podseća da su plave maskirne uniforme bile standardne radne uniforme koje su nosili pripadnici redovnog sastava policije, kao i pripadnici PJP.¹⁷⁴² Veće takođe napominje da su, čak i nakon što su jedinicama PJP izdate nove zelene maskirne uniforme, pripadnici PJP zadržali svoje plave maskirne uniforme.¹⁷⁴³

704. Nakon što su izvršioци otišli, Hajrizijeva je odvela decu u obližnju kuću u naselju Tamnik. Sledećeg jutra sastala se sa svojim bratom i otišla kod svog ujaka/strica/teče u selo Žabare, gde je ostala tri dana. Posvedočila je da je, bežeći iz svoje kuće, na ulicama videla velik broj pripadnika “srpskih snaga”, koji su nosili zelene maskirne uniforme i zelene maske.¹⁷⁴⁴ Hajrizijeva se plašila da će oni koji su ubili njenog muža, a posebno jedan od izvršilaca koji ju je poznaо iz viđenja, tražiti i nju i naneti zlo njoj i njenoј preostaloј deci. Dana 27. marta 1999. godine vratila se u Kosovsku Mitrovicu, u kuću svog brata.¹⁷⁴⁵

705. Hajrizijeva je, pored toga, svedočila o onome što je doživela i čemu je prisustvovala 28. marta 1999. godine. Toga dana su “Srbi” počeli da pale kuće i proteruju ljude iz Tamnika, naselja u Kosovskoj Mitrovici. Pripadnici tih snaga su naređivali ljudima da idu i vikali su: “Ovo nije vaša zemlja. Ovo je Srbija. Idite u Albaniju” i “Hteli ste NATO, pa sad zovite NATO da vam pomogne. Sve ćemo vas pobiti.”¹⁷⁴⁶ Kuća lokalnog aktiviste Halita Baranija, koja se nalazila blizu kuće njenog brata u Tamniku, spaljena je.¹⁷⁴⁷ Hajrizijeva je kao odgovorne za to opisala snage koje su činili pripadnici “regularne policije”, “paravoјnih jedinica” i VJ i rekla da su oni naredili lokalnom stanovništvu da ide u Albaniju.¹⁷⁴⁸ Hajrizijeva je objasnila da je u tim snagama prepoznala i

¹⁷⁴⁰ Aferdita Hajrizi, T. 4047–4053 (26. septembar 2006. godine).

¹⁷⁴¹ Aferdita Hajrizi, T. 4047–4053 (26. septembar 2006. godine).

¹⁷⁴² Svedok K86, T. 7349–7351, 7356 (24. novembar 2006. godine) (zatvorena sednica); svedok K25, T. 4664 (11. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁴³ Svedok K86, T. 7349–7351, 7356 (24. novembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

¹⁷⁴⁴ Aferdita Hajrizi, dok. pr. br. P2320 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 3, dok. pr. br. P2319 (Izjava svedoka od 31. januara 2002. godine), str. 8.

¹⁷⁴⁵ Aferdita Hajrizi, dok. pr. br. P2319 (Izjava svedoka od 31. januara 2002. godine), str. 8.

¹⁷⁴⁶ Aferdita Hajrizi, T. 4065–4066 (26. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2320 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 4.

¹⁷⁴⁷ Aferdita Hajrizi, dok. pr. br. P2320 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 4.

¹⁷⁴⁸ Aferdita Hajrizi, dok. pr. br. P2320 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 3, T. 4054–4055 (26. septembar 2006. godine) (“Bili smo prinuđeni. Ponavljam, bili smo prinuđeni da odemo. Oko nas se događalo toliko

pripadnike VJ, pošto "... su policijske uniforme plave. Vojne uniforme su zelene".¹⁷⁴⁹ Pored toga, izjavila je da pripadnici snaga koje je identifikovala kao pripadnike VJ nisu bili regularni vojnici koje je viđala pre 25. marta 1999. godine, već lica koja su nosila "zelene uniforme...u vojničkim bojama", s maskama preko lica samo s prorezima za oči, i da su nosila puške s bajonetima.¹⁷⁵⁰ Zbog toga je Hajrizijeva sa svojom porodicom napustila grad Kosovsku Mitrovicu, zajedno s velikom grupom drugih ljudi, i ponovo krenula u selo Žabare.¹⁷⁵¹ "Srpske snage" koje su se nalazile na putu pucale su i usmeravale kolonu ljudi ka Žabaru. Hajrizijeva je procenila da je zbog toga 70.000 stanovnika grada Kosovske Mitrovice bilo prisiljeno da napusti svoje domove 28. marta 1999. godine.¹⁷⁵²

706. Lukićeva odbrana tvrdi da je moguće da je ubistvo Agima Hajrizija, njegove majke i njegovog sina izvršio OVK, "posebno s obzirom na činjenicu da je te iste noći u drugom delu grada ubijen još jedan albanski politički [sic] koji je bio protiv OVK", misleći na ubistvo Latifa Berishe.¹⁷⁵³ Lukićeva odbrana sugerše, alternativno, da je jedan policajac iz Kosovske Mitrovice, koji je u odsustvu osuđen za ubistvo, počinio taj zločin iz ličnih motiva, a ne u sklopu svojih službenih dužnosti.¹⁷⁵⁴ Taj alternativni argument iznosi i Pavkovićeva odbrana.¹⁷⁵⁵

707. U Izveštaju Štaba MUP Ministarstvu unutrašnjih poslova od 26. marta 1999. godine pominje se ubijanje Agima Hajrizija, Nizmije Hajrizi i Ilira Hajrizija i sugerše da su izvršioi "šiptarski teroristi".¹⁷⁵⁶ Pretresno veće, međutim, odbacuje taj zaključak, imajući u vidu jasno svedočenje Afterdite Hajrizi u vezi s ubistvom njenog muža i s licima odgovornim za to. Veće takođe napominje da su dva čoveka, od kojih je jedan radio za MUP, osuđena za taj zločin,¹⁷⁵⁷ ali

ubistava. Mnogo kuća je zapaljeno. Mnogi ljudi su odvedeni i zatvoreni. Čuli smo glasove tako velikog broja ljudi, to nam je govorilo da neko prisiljava te ljude da idu."). Svedokinja je izjavila da su pripadnici paravojnih snaga imali boju na licima, nosili crne rukavice bez prstiju i na vrhu pušaka imali noževe. V. Aferdita Hajrizi, T.4068, 4070 (26. septembar 2006. godine). Ona je za pripadnike VJ rekla da su bili u zelenim vojnim uniformama, ali ne običnim, jer su preko glava imali navučene maske tako da su im se videle samo oči, a na puškama su imali bajonete. V. takođe Aferdita Hajrizi, T. 4072 (26. septembar 2006. godine).

¹⁷⁴⁹ Aferdita Hajrizi, T. 4068, 4070–4072 (26. septembar 2006. godine).

¹⁷⁵⁰ Aferdita Hajrizi, T. 4072 (26. septembar 2006. godine).

¹⁷⁵¹ Aferdita Hajrizi, T. 4055 (26. septembar 2006. godine).

¹⁷⁵² Aferdita Hajrizi, T. 4055, 4072 (26. septembar 2006. godine).

¹⁷⁵³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1003.

¹⁷⁵⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1003, gde se pominje dok. pr. br. P51 (Presuda zbog ubistva članova porodice Hajrizi).

¹⁷⁵⁵ Pavkovićev završni podnesak, (javna verzija) par. 435.

¹⁷⁵⁶ Dok. pr. br. 6D1234 (Izveštaj Štaba MUP Ministarstvu unutrašnjih poslova, 26. mart 1999. godine). V. takođe Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 88 i T. 25194–25195 (11. april 2008. godine).

¹⁷⁵⁷ Dok. pr. br. P51 (Presuda zbog ubistva članova porodice Hajrizi).

ne pridaje veliku težinu tom faktoru, pošto su osuđujuće presude izrečene u odsustvu, pred većem kojim je predsjedavao svedok Mahmut Halimi, lični prijatelj žrtve.¹⁷⁵⁸

708. Aferdita Hajrizi je, pored toga, posvedočila da su “Srbi” njoj i drugim ljudima koji su se sklonili u Žabare naredili da se 1. aprila vrate u grad Kosovsku Mitrovicu, što je ona sa svojom porodicom i učinila.¹⁷⁵⁹ Dana 3. aprila njen ujak/stric/teča obavestio ju je da su “Srbi” obezbedili autobuse koji treba da odvezu Albance sa Kosova. Ona i njena porodica odlučili su da se “ukrcaju u autobuse”. Kada su sledećeg dana došli na autobusku stanicu, nju su bile opkolile “srpske snage”. Ona i njena porodica su onda autobusom otišli u Crnu Goru. Posle nedelju dana u Crnoj Gori, prešli su u Albaniju.¹⁷⁶⁰

709. Mahmut Halimi je posvedočio da su on i njegova porodica napustili grad 25. marta ujutru, nakon što su preko telefona dobili upozorenje od jedne žene koja je govorila srpski.¹⁷⁶¹ I oni su otišli u Žabare, odakle je Halimi bio poreklom i gde ga je ta ista žena ponovo pozvala telefonom i rekla mu da su se neka lica, za koja je razumeo da su pripadnici vojnih i paravojnih snaga, približila njegovoj kući u Kosovskoj Mitrovici. To da je Halimi tada bio stvarno ugrožen potkrepljuje i činjenica da su Hajrizijin muž i Latif Berisha ubijeni, što ukazuje na to da su ugledni kosovski Albanci bili na meti.

710. Dole u tekstu se iznosi šta se posle toga dogodilo Halimiju i njegovoj porodici. Kada se u julu 1999. godine vratio u Kosovsku Mitrovicu, video je da mu je kuća spaljena i da su uništene četiri džamije u gradu.¹⁷⁶² Uništavanje jedne od tih džamija potvrdio je András Riedlmayer, koji je predočio fotografije Ibarske džamije u Kosovskoj Mitrovici, a koje pokazuju u kakvom je stanju džamija bila pre sukoba, a u kakvom u leto 1999. godine. Riedlmayer je tu lokaciju obišao 2001. godine. U svom izveštaju je izneo da je džamija “potpuno uništena”, a prilikom svedočenja je rekao da je ta lokacija buldožerom sravnjena sa zemljom.¹⁷⁶³ Međutim, nije mogao ništa da kaže o okolnostima uništavanja i nije govorio o stanju ostalih džamija u gradu.

¹⁷⁵⁸ Dok. pr. br. P51 (Presuda zbog ubistva članova porodice Hajrizi).

¹⁷⁵⁹ Aferdita Hajrizi, dok. pr. br. P2320 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 5.

¹⁷⁶⁰ Aferdita Hajrizi, dok. pr. br. P2320 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 6.

¹⁷⁶¹ Mahmut Halimi, T. 4445–4446 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁶² Mahmut Halimi, T. 4461 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁶³ András Riedlmayer, T. 5484–5486 (30. oktobar 2006. godine). V. takođe András Riedlmayer, dok. pr. br. P1780 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Kosovskoj Mitrovici).

4. Druga sela u opštini Kosovska Mitrovica

711. Žabare se nalazi otprilike tri kilometra od grada Kosovske Mitrovice. Halimi je posvedočio da je tamo bila klinika OVK i da je OVK s vremena na vreme bio prisutan u selu.¹⁷⁶⁴ Nebojša Bogunović je posvedočio, međutim, da je Žabare bilo pod kontrolom OVK sve vreme NATO kampanje.¹⁷⁶⁵

712. Halimi i njegova porodica su boravili kod njegovog brata u Donjem Žabaru. Dana 28. marta dva pripadnika OVK rekla su mu da ga traže snage bezbednosti i da bi trebalo da ode iz sela radi svoje bezbednosti, a i bezbednosti drugih seljana.¹⁷⁶⁶ Otišao je i krio se u planinama blizu sela, gde je ostao šest dana, a onda se vratio u Donje Žabare.¹⁷⁶⁷

713. Dana 14. aprila 1999. godine, oko 10:00 časova, Halimi je video da se “srpske snage” u oklopnim transporterima približavaju selu i pucaju na njega iz pravca Suvog Dola/Suhadoll, koji se nalazi severno od sela.¹⁷⁶⁸ Zbog toga su on i njegova porodica krenuli uz reku i otišli u Gornje Žabare. Sledećeg jutra, Halimi je iz kuće u kojoj su boravili video da velik broj ljudi pešice dolazi iz Suvog Dola, Tamnika, naselja u Kosovskoj Mitrovici, i Šipolja, mesta koja je sva mogao da vidi s lokacije sa koje je posmatrao. Ljudi koji su došli iz Donjeg Žabara rekli su mu da srpske snage proteruju žitelje tih sela.¹⁷⁶⁹

714. Halimi je, pored toga, posvedočio da je formiran konvoj od oko 25.000-30.000 ljudi, koji je išao ka jugu, u pravcu glavnog puta od grada Kosovske Mitrovice do Šipolja.¹⁷⁷⁰ “Paravojne” snage su bile stacionirane u hotelu “Valoni” u Donjem Žabaru. Halimi je video da se spaljuju vozila i čuo je da se puca.¹⁷⁷¹ Ljudi u konvoju bili su prisiljeni da noć 15. aprila provedu pod vedrim nebom, a sledećeg dana im je dozvoljeno da nastave glavnim putem.¹⁷⁷²

715. Lazarevićeva i Pavkovićeva odbrana su ukazale na to da Halimi nije lično video snage koje su učestvovalе u proterivanju Albanaca iz Suvog Dola, Tamnika, Šipolja i Donjeg Žabara i da nije

¹⁷⁶⁴ Mahmut Halimi, T. 4447–4448 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁶⁵ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 96; dok. pr. br. 4D511 (Dopis Kontraobaveštajne grupe 3. armije, 15. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D1124 (Naređenje, Komanda 58. lake pešadijske brigade, 27. maj 1999. godine).

¹⁷⁶⁶ Mahmut Halimi, T. 4447 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁶⁷ Mahmut Halimi, T. 4447–4448 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁶⁸ Mahmut Halimi, T. 4448–4449 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁶⁹ Mahmut Halimi, T. 4448–4451, 4478–4483 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁷⁰ Mahmut Halimi, T. 4456 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁷¹ Mahmut Halimi, T. 4452 (9. oktobar 2006. godine). Svedok je izjavio da su se ti pripadnici paravojskih snaga razlikovali od vojske i policije po odeći i opremi. “Na glavama su imali marame, poveze, a ne kape. Većina njih su bili – bile su im obrijane glave i imali su brade i ostavljali su neki utisak straha i užasa. Oružje im je bio vrlo savremeno.”

¹⁷⁷² Mahmut Halimi, T. 4452–4456 (9. oktobar 2006. godine).

mogao sa sigurnošću da ih identifikuje.¹⁷⁷³ Lazarevićeva odbrana, pored toga, tvrdi da na području Tamnika i Žabara nije bilo snaga VJ, pozivajući se na svedočenje Dragana Živanovića. Odbrana takođe tvrdi da su snage PJP u to vreme bile raspoređene u Žabaru, kako pokazuje dokument od 17. aprila 1999. godine gore u tekstu.¹⁷⁷⁴

716. Prema Halimiju, 16. aprila, odmah posle 11:00 časova, “srpske snage” su prisilile konvoj s ljudima da krene glavnim putem u pravcu Peći (na jugozapadu). Te snage, u kojima su bili policajci, redovni vojnici i pripadnici “paravojnih jedinica”, ušle su u Gornje Žabare i počele da pale kuće u jednom delu sela.¹⁷⁷⁵ Ljudi koji su tada još bili u tom delu Gornjeg Žabara krenuli su ka stolarskoj radionici po imenu “Gaterat”. Halimi i njegova porodica su zatim krenuli u tri automobila i pokušali da se uključe na glavni put od Kosovske Mitrovice ka severozapadu do Zubinog Potoka, koji zatim vodi u Crnu Goru.¹⁷⁷⁶ Međutim, zaustavila su ih dvojica mladih vojnika VJ i naredila im da izađu iz automobila, ali su im dozvolila da nastave pešice.¹⁷⁷⁷ Halimi je tada video dva kamioneta i pet-šest pripadnika “paravojnih jedinica” koje je ranije video u hotelu “Valoni”, kao i jedan vojni džip na čijem krovu je bio automat. Pripadnici “paravojnih jedinica” su uzimali stvari iz napuštenih kuća u Žabaru i utovarivali ih u kamione.¹⁷⁷⁸

717. Dana 17. aprila, pripadnici policije su Halimiju i njegovoj porodici, kao i drugim prisutnim ljudima iz Gornjeg Žabara, pošto su noć proveli u stolarskoj radionici, naredili da odatle izađu.¹⁷⁷⁹ Prema nalogu policijskih snaga, brzo je formirana kolona koja je krenula glavnim putem ka Peći. Odatle su išli ka jugu, prema Albaniji, prolazeći kroz razne opštine. Usput je Halimijev rođak, mehaničar, uspeo da popravi jedan od dva automobila koje su našli napuštene pored puta. Porodica je putovala u jednom automobilu, a drugi je odvušla do granice. U Klini, Halimi je video pripadnike VJ kako traže novac i dragocenosti od ljudi u konvoju, a na ulazu u Prizren video je kako pripadnici paravojnih snaga tuku ljude.¹⁷⁸⁰ Međutim, on je takođe izjavio da su ga pripadnici VJ upozorili da ne uključuje svetla na automobilu da ne bi postao meta NATO bombardovanja i da

¹⁷⁷³ Lazarevićev završni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 185; Pavkovićev završni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 436–440.

¹⁷⁷⁴ Dok. pr. br. 5D1417 (Raspored PJP u prostoru, 17. april 1999. godine).

¹⁷⁷⁵ Mahmut Halimi, T. 4453 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁷⁶ Mahmut Halimi, T. 4457 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁷⁷ Mahmut Halimi, T. 4455 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁷⁸ Mahmut Halimi, T. 4455–4456 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁷⁹ Mahmut Halimi, T. 4495–4496 (9. oktobar 2006. godine). On je za te pripadnike policije rekao da su imali tamnoplave maskirne uniforme, sa žutim oznakama činova na ramenima i s belim orlom i napisom “MUP Srbija” na mišići.

¹⁷⁸⁰ Mahmut Halimi, T. 4491–4493 (9. oktobar 2006. godine)

su ga uz to upozorili da ima mina s obe strane puta.¹⁷⁸¹ Halimi i njegova porodica su noć 17. aprila proveli na graničnom prelazu Vrbnica (Morina). Sledećeg jutra, kada su prešli u Albaniju, policajci su im rekli da u neke kutije ubace svoje pasoše, lične karte, registarske tablice i dozvole. Halimijeva porodica je to učinila, ali je on uspeo da zadrži svoju vozačku dozvolu i pasoš.¹⁷⁸²

718. Sadije Sadiku, kosovska Albanka iz Žabara, dala je iskaz o događajima sredinom aprila 1999. godine, koji se podudara s Halimijevim. Kako je već gore rečeno, Veće smatra da razlike u njihovom sećanju na konkretne datume nisu relevantne.¹⁷⁸³ Sadiku je posvedočila da je 13. aprila 1999. godine “policija” počela da pali kuće na jednom kraju sela i proteruje ljude iz njihovih domova. Ona, njena porodica i mnogi drugi pobegli su iz svojih kuća i sklonili se na obližnjem pošumljenom području, gde su ostali preko noći.¹⁷⁸⁴ Sledećeg jutra, žene i deca su se vratili kućama da uzmu nešto hrane i suvu odeću. Oko 08:00 časova, grupa od sedam policajaca u plavim i crnim uniformama došla je u kuće i naredila im da odmah idu, preteći im fizičkom silom. Kada su izašli, naložili su im da se priključe koloni s drugim proteranim ljudima i zajedno su krenuli pešice glavnim putem prema Albaniji. U koloni je pešice išlo otprilike 8.000 do 9.000 kosovskih Albanaca. Prošli su kroz nekoliko kontrolnih punktova duž puta, a “policajci” su im govorili da “idu brzo” i da “nestanu s Kosova i odu u Albaniju”.¹⁷⁸⁵ Kada su stigli u selo Ljušta/Lushta, nedaleko od Gornjeg Žabara, muškarci iz sela, koji su se krili u šumi, priključili su se koloni. Na kontrolnom punktu u selu Šipolje, “policija” im je naložila da idu ka Peći.¹⁷⁸⁶

719. Lukićeva odbrana tvrdi da se iskazi Halimija i Sadikuove ne podudaraju kada je reč o događajima u Žabaru od 13. aprila 1999. godine.¹⁷⁸⁷ Međutim, pošto je pažljivo razmotrilo iskaze ovo dvoje svedoka, Veće konstatuje da su male nepodudarnosti u njihovim iskazima neznatne i da se lako mogu objasniti time što su svedoci u relevantno vreme bili na različitim lokacijama, prolaskom vremena od tih događaja i načinom na koji su dali iskaze. U stvari, njihova svedočenja o onome što se dogodilo u Žabaru načelno su podudarna i Veće smatra da su oboje pouzdani svedoci.

720. Sadikuova je posvedočila da su, dok se kolona kretala putem, prošli kroz mnogo policijskih i vojnih kontrolnih punktova. Izjavila je da je policija “maltretirala” ljude u konvoju, ali da

¹⁷⁸¹ Mahmut Halimi, T. 4513 (9. oktobar 2006. godine). On je za te pripadnike VJ rekao da su imali regularnu vojnu uniformu s polukružnom značkom ili amblemom na kojima je pisalo “Vojska Jugoslavije”, belim orlom i srpskom zastavom. V. takođe Mahmut Halimi, T.4515 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁸² Mahmut Halimi, T. 4459, 4490 (9. oktobar 2006. godine).

¹⁷⁸³ Sadije Sadiku, T. 1890–1950 (18. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), dok. pr. br. P2252 (Izjava svedoka od 23. avgusta 2001. godine).

¹⁷⁸⁴ Sadije Sadiku, T. 1893 (18. avgust 2006. godine).

¹⁷⁸⁵ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), par. 16.

¹⁷⁸⁶ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), par. 17.

¹⁷⁸⁷ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1010–1043.

pripadnici vojske to nisu radili i da su povremeno davali raseljenim ljudima hranu.¹⁷⁸⁸ Uslovi su bili vrlo loši zbog nepovoljnih vremenskih prilika, nedostatka hrane i vode, a neki ljudi nisu imali ni obuće. Pored toga, ljudi su bili uplašeni i umorni, pošto ih je policija terala da stalno budu u pokretu.¹⁷⁸⁹

721. Kolona je išla pešice dva dana i dve noći. Kada je stigla u Gornju Klinu, jedan policajac ih je podelio u dve grupe i naredio jednoj grupi od oko 2.000 ljudi da se vrati ka Kosovskoj Mitrovici.¹⁷⁹⁰ Sadikuova i njena porodica su bili u drugoj grupi od oko 6.000 ljudi, kojima je naloženo da nastave dalje do Peći. Videla je da je jedan policajac u Gornjoj Klini strgnuo minduše sa tri-četiri žene u konvoju i da im je zbog toga potekla krv. Treće noći putovanja, dozvoljeno im je da se odmore na jednom polju pored puta, negde blizu Srbice. Sledećeg jutra su nastavili da pešače ka Zablaću/Zabllaq u opštini Istok i dalje ka Zlokućanu/Zllakuqan u opštini Klina, gde su otprilike sat vremena proveli u crkvenom dvorištu i gde im je sveštenik dao nešto hrane.¹⁷⁹¹ Međutim, policija im je potom naredila da se vrate u Zablaće.¹⁷⁹²

722. Sadikuova je rekla da je lokalno stanovništvo napustilo Zablaće i da je tamo bilo kuća u ruševinama usled granatiranja. Činjenicu da je to područje tada bilo poprište borbenih dejstava snaga VJ i MUP, čime se može objasniti šteta od granatiranja, potkrepljuje i Naređenje 7. pešadijske brigade VJ od 5. maja 1999. godine, u kojem stoji da 6. maja 1999. godine treba da počne akcija koja obuhvata i rejon Zablaće-Trbuhovac/Trbuhovci.¹⁷⁹³ Sadikuovoj i drugima u konvoju je jedan policajac naredio da se smeste u tim kućama. Ostali su tamo naredne tri nedelje, pod stražom policije. Nije bilo dovoljno mesta za smeštaj svih ljudi, a policija im nije obezbedila hranu.¹⁷⁹⁴

723. Sadikuova je posvedočila da su pripadnici policije ponekad pucali u ljude koji su pokušavali da izađu iz kuća i uđu u dvorišta. Ona je upravo tako pogođena u leđa 6. maja 1999. godine.¹⁷⁹⁵ Detaljno je opisala taj incident, koji se dogodio u trenutku kad je izašla iz kuće u kojoj je boravila da bi sakupila malo krompira. Metak joj je oštetiio kičmu, zbog čega je sada paraplegičar. Sadiku je tokom svog svedočenja iznela da misli da je na nju pucao neki pripadnik policije, iako u to vreme

¹⁷⁸⁸ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), par. 17.

¹⁷⁸⁹ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2252 (Izjava svedoka od 23. avgusta 2006. godine), str. 4.

¹⁷⁹⁰ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), par. 20.

¹⁷⁹¹ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), par. 22; dok. pr. br. IC10 (Karta koju je obeležila Sadije Sadiku); dok. pr. br. P32 (Karta Peći).

¹⁷⁹² Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2252 (Izjava svedoka od 23. avgusta 2006. godine), str. 5.

¹⁷⁹³ Dok. pr. br. 5D794 (Zapovest, Komanda 7. pešadijske brigade, 5. maj 1999. godine), str. 2.

¹⁷⁹⁴ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2252 (Izjava svedoka od 23. avgusta 2006. godine), str. 5.

¹⁷⁹⁵ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), par. 24.

nije mogla da vidi ko je stvarno pucao.¹⁷⁹⁶ Premda je Lukićeva odbrana nastojala da ospori njen iskaz u vezi s tim, Veće konstatuje da se optuženi u Optužnici ne terete za tu pucnjavu, te da stoga Veće ne mora da iznosi nikakve konstatacije u pogledu toga ko je tačno odgovoran.

724. Posle tog incidenta, Sadikuovu su odveli u Zahać/Zahaq u opštini Peć, gde je ostala još četiri dana pre nego što ju je, zajedno s lokalnim stanovništvom, ponovo proterala policija.¹⁷⁹⁷ Formirali su konvoj traktora i automobila i krenuli ka Peći. Policajci su od ljudi koji su bili u traktoru sa Sadikuovom tražili novac. Dozvolili su im da nastave nakon što im je predato 300 nemačkih maraka. Nastavili su ka Peći i albanskoj granici, prolazeći usput kroz nove kontrolne punktove, gde su im oduzeli još novca. Na granici, policajci u tamnoplavim uniformama tražili su da ljudi iz svakog traktora predaju po 500 nemačkih maraka, kao i nakit.¹⁷⁹⁸ Sadikuova je objasnila da su tokom celog tog putovanja dali sav novac koji su imali, ali da su ona i njena porodica uspeli da sakriju i zadrže svoj nakit.¹⁷⁹⁹ Pored toga, izjavila je da je granična policija oduzela lične isprave ljudima iz konvoja, a zatim ih pocepala i spalila. One ljude koji nisu predali svoje isprave su tukli. Lukićeva odbrana je predočila dokaze kako bi pokazala da Sadikuova nikada nije imala lične isprave koje su joj mogli oduzeti na granici. Veće konstatuje, međutim, da ona nije ni tvrdila da su joj oduzete lične isprave.¹⁸⁰⁰

725. Nebojša Bogunović je tvrdio da su kosovski Albanci napuštali to područje zato što su njihovi politički lideri na ulicama delili letke u kojima su ih pozivali da to urade.¹⁸⁰¹ Međutim, Halimi, Hajrizijeva i Sadikuova nisu pitani da li su videli takve letke, a razlozi koje su izneli za svoj odlazak s Kosova nisu razlozi koje je sugerisao Bogunović, već razlozi koji su opisani gore u tekstu. U svojoj pismenoj izjavi svedoka, Bogunović je sugerisao da su ljudi 14. aprila napustili Žabare zbog NATO bombardovanja područja Baira, kod Žabara.¹⁸⁰² Međutim, sugestija da su svedoci napuštali Kosovsku Mitrovicu zbog NATO bombardovanja nije predočena nijednom od

¹⁷⁹⁶ Sadije Sadiku, T. 1929 (18. avgust 2006. godine).

¹⁷⁹⁷ Dok. pr. br. IC10 (Karta koju je obeležila Sadije Sadiku); dok. pr. br. P32 (Karta Peći).

¹⁷⁹⁸ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2256 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2006. godine), par. 38.

¹⁷⁹⁹ Sadije Sadiku, dok. pr. br. P2252 (Izjava svedoka od 23. avgusta 2006. godine), str. 7.

¹⁸⁰⁰ Sadije Sadiku, T. 1903 (18. avgust 2006. godine). V. T. 23422 (28. februar 2008. godine); dok. pr. br. 6D1234 (Odgovor Nacionalnog saveta za saradnju s MKSJ na zahtev odbrane); dok. pr. br. 6D1666 (Zahtev tima odbrane Sretena Lukića Nacionalnom savetu za saradnju s MKSJ, 2. jul 2007. godine); dok. pr. br. P3141 (Izvod iz matične knjige rođenih Sadije Sadiku).

¹⁸⁰¹ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 65, T. 25183–25184 (11. april 2008. godine).

¹⁸⁰² Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 96; dok. pr. br. 5D985 (Redovni borbeni izveštaj, Komanda Vojnog okruga, 17. april 1999. godine). U izveštajima Štaba MUP od 15. i 16. aprila zabeleženo je da su 14. aprila 1999. godine snage NATO bombardovale "skladište br. 2 u kasarni" u Kosovskoj Mitrovici, a da je 15. aprila 1999. godine NATO ponovo bombardovao istu kasarnu. Prijavljeno je da je naneta velika materijalna šteta stambenim zgradama blizu kasarne. V. dok. pr. br. 6D1251 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 15. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D1252 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 16. april 1999. godine), str. 1.

svedoka, niti su oni pomenuli NATO bombardovanje kao faktor koji je doprineo da odu iz svojih domova.

5. Konstatacije

726. Veće konstatuje da je u delovima opštine Kosovske Mitrovice 1998. i 1999. godine bilo intenzivne aktivnosti OVK. Od 1998. godine do kraja aprila 1999. godine, snage VJ i MUP preduzele su određeni broj akcija na tom području. Te akcije, međutim, izgleda nisu obuhvatale grad Kosovsku Mitrovicu ni sela Šipolje i Žabare, uprkos Bogunovićevoj tvrdnji da je Žabare bilo pod kontrolom OVK.

727. Veće konstatuje da su, posle početka vazdušnih napada NATO, ugledni kosovski Albanci u gradu Kosovskoj Mitrovici bili uzeti na metu i da su neki ubijeni. Snage MUP su potom proterale hiljade kosovskih Albanaca iz pojedinih delova grada, od kojih su neki odvedeni u Crnu Goru. Veće, pored toga, konstatuje da se identifikacija snaga VJ od strane Hajrizijeve zasniva na njenoj pretpostavci da su pripadnici VJ uvek nosili zelene uniforme, a da su pripadnici MUP isključivo koristili plave uniforme, no za tu pretpostavku se tokom suđenja pokazalo da nije tačna.¹⁸⁰³ Prema tome, Veće se nije uverilo da je VJ učestvovao u proterivanjima iz grada Kosovske Mitrovice.

728. Pored toga, Pretresno veće zaključuje da su snage MUP i VJ sredinom aprila 1999. godine iz Žabara i obližnjih sela iz njihovih domova proterale velik broj kosovskih Albanaca, zajedno s drugima koji su tamo boravili, i naterale ih da napuste Kosovo. Iako ima dokaza koji ukazuju na to da je tada bilo aktivnosti OVK u Tamniku i Šipolju,¹⁸⁰⁴ svedočenje Halimija i Sadikuove u vezi sa spaljivanjem kuća i pljačkanjem imovine u Žabaru, kao i pretnjama i prinudnim proterivanjem njegovih žitelja, uključujući žene i decu, ne ukazuje na borbena dejstva protiv OVK.

729. Mnogi od tih ljudi su bili prinuđeni da nekoliko dana idu pešice do granice, bez hrane i vode. Dok su išli do graničnog prelaza, policajci i pripadnici drugih uniformisanih snaga koje su s njima delovale, pljačkali su ljude iz konvoja i maltretirali ih. Granična policija je mnoge raseljene ljude, pošto su stigli na granicu, prisilila da predaju lične isprave koje im nisu vraćene.

730. Veću nisu predloženi nikakvi dokazi u vezi sa seksualnim zlostavljanjem ljudi iz opštine Kosovska Mitrovica, tako da su te optužbe nepotkrepljene. Isto tako, Veću nisu dostavljeni nikakvi dokazi u vezi s tim ko je odgovoran za uništavanje Ibarske džamije ili drugih džamija u Kosovskoj Mitrovici, pa stoga ne može da iznese nikakve konstatacije u vezi s tim.

¹⁸⁰³ V. Odeljak VI.A.3.

I. VUČITRN

1. Optužbe iz Optužnice

731. Činjenični navodi u vezi s opštinom Vučitrn tiču se događaja za koje se kaže da su se tamo odigrali od 27. marta do kraja maja ili početka juna 1999. godine. Krivična dela u osnovi deportacije i prisilnog premeštanja, kojima se optuženi terete u tački 1, odnosno 2, opisana su u paragrafu 72(m) Optužnice na sledeći način:

Dana 27. marta 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije počele su da pale kuće u gradu Vučitrn/Vushtrri i spalile glavnu gradsku džamiju. Dana 2. maja 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije napale su više sela severoistočno od grada Vučitrna/Vushtrri uključujući sela Skrovna/Skromë, Slakovce/Sllakofc, Cecelija/Ceceli i Gornja Sudimlja/Studime e Eperme. Meštani su isterani iz svojih domova, a mnoge njihove kuće, radnje i verski objekti spaljeni su do temelja. Meštani kao i lica koja su ranije raseljena iz drugih mesta u opštini Vučitrn/Vushtrri bili su prisiljeni da oforme konvoj u kojem je bilo oko 20.000 ljudi i koji se kretao putem kroz kanjon Sudimlje prema gradu Vučitrnu/Vushtrri. Tokom noći s 2. na 3. maj 1999. godine, snage SRJ i Srbije šikanirale su, tukle i ubile približno 104 kosovska Albanca, a mnogim drugima su otele dragocenosti. Snage SRJ i Srbije zatočile su hiljade kosovskih Albanaca iz ovog konvoja u poljoprivrednoj zadruzi u blizini grada Vučitrna/Vushtrri. Dana 3. maja 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije su u poljoprivrednoj zadruzi odvojile vojno sposobne muškarce kosovske Albance, od žena, dece i starijih osoba. Žene, deca i stariji ljudi, kosovski Albanci upućeni su u Albaniju, a određeni broj muškaraca, kosovskih Albanaca, bio je prisiljen da odveze ta vozila sa ženama, decom i starim ljudima do granice s Albanijom. Snage SRJ i Srbije su prebacile stotine vojno sposobnih muškaraca, kosovskih Albanaca, iz poljoprivredne zadruge u zatvor u selu Smrekovnica/Smrakoncë. Posle nekoliko nedelja zatočeništva u nečovečnim uslovima, u kojem su ih tukli, mučili i ubijali, mnogi od tih muškaraca, kosovskih Albanaca, prebačeni su u selo Zur/Zhur, u blizini albanske granice, i prisiljeni da pređu granicu sa Albanijom.

732. Navodi o ubijanjima sadržani u paragrafu 72(m) ponavljaju se u paragrafu 75(i) Optužnice i optuženi se u vezi s tim u tačkama 3 i 4 terete za ubistvo kao zločin protiv čovečnosti i kao kršenje zakona i običaja ratovanja. Ona lica iz opštine Vučitrn za koja se iznosi navod da su ubijena 2. maja 1999. godine i čija se imena znaju popisana su u Prilogu I Optužnice. Optuženi se u Optužnici takođe terete odgovornošću za progon u vezi s navodima o ubijanjima sadržanim u paragrafu 75(i), kao i za “[b]ezobzirno razaranje[] ili nanošenje[] štete verskim objektima kosovskih Albanaca”, uključujući džamije u Vučitrnu.¹⁸⁰⁵

2. Kontekst

733. Opština Vučitrn se nalazi na severnom delu centralnog Kosova, na obodu planinskog venca Kopaonik, i graniči se, između ostalih, s opštinom Kosovska Mitrovica na severu, Srbica na zapadu

¹⁸⁰⁴ Dok. pr. br. 4D511 (Dopis Kontraobaveštajne grupe 3. armije, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1251 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 15. april 1999. godine), str. 4.

¹⁸⁰⁵ Optužnica, par. 75(i), 77(d).

i Priština na jugoistoku.¹⁸⁰⁶ Glavni grad, takođe Vučitrn, smešten je u centralnom delu opštine. Sela Skrovna, Slakovce, Cecelija, Donja Sudimlja i Gornja Sudimlja nalaze se istočno i severoistočno od grada Vučitrna.¹⁸⁰⁷

734. Veliki deo dokaza u vezi s događajima koji su se odigrali u Vučitrnu od 1998. godine do juna 1999. godine dalo je četvero svedoka: Fedrije Xhafa, kosovska Albanka iz Donjeg Svračka/Sfračaku i Ulët, sela jugoistočno od Vučitrna; Sabit Kadriu, kosovski Albanac iz sela Brusnik jugozapadno od Vučitrna, nastavnik i član vučitrnskog ogranka Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda (dalje u tekstu: CDHRF);¹⁸⁰⁸ Shukri Gërxhaliu, kosovski Albanac, lekar i žitelj Donje Sudimlje, koji je do 26. marta 1999. godine radio u bolnici u Vučitrnu, a bio je i pripadnik OVK, i služio kao lekar u tim snagama na tom području; i Nebojša Bogunović, tadašnji zamenik načelnika SUP Kosovska Mitrovica, koji je pokrивao teritoriju opštine Vučitrn.

735. Odbrana nije konkretno osporila ukupnu verodostojnost Xhafijeve; njen iskaz u vezi s događajima u prvoj polovini 1999. godine u Vučitrnu čiji je očevidac bila ocenjuje se kao načelno pouzdan. Lazarevićeva i Pavkovićeve odbrana su osporavale verodostojnost Sabita Kadriua zbog njegovog članstva u političkoj stranci Budućnost Kosova, kao i zbog njegove nevoljnosti da odgovori na pitanje i potvrdi da je Ramush Haradinaj bio predsedavajući te stranke.¹⁸⁰⁹ Njegova verodostojnost je takođe osporavana zbog odbijanja da prizna da je OVK učestvovao u proterivanju srpskih porodica s Kosova i drugim oblicima maltretiranja lokalnog stanovništva, kao i zbog toga što je odbio da prihvati da su neke akcije OVK predstavljale napade, tvrdeći da su dejstva OVK bila odbrambena dejstva.¹⁸¹⁰ Iako je Veće skeptično u pogledu određenih aspekata Kadriuovog svedočenja u vezi s aktivnostima OVK, kao i u pogledu pristrasnosti sistema izveštavanja CDHRF, Veće smatra da to ne dovodi u pitanje celo njegovo svedočenje. Veće je, inače, bilo načelno impresionirano ovim svedokom i smatra je da je on dao verodostojan i pouzdan iskaz o događajima u toj opštini.

736. Lazarevićeva odbrana je takođe osporavala verodostojnost Shukrija Gërxhaliua, tvrdeći da je njegova pristrasnost bila očigledna kada je govorio o video-snimku snimljenom 3–4. maja 1999. godine u blizini Gornje Sudimlje, na kojem se vide naoružani muškarci kosovski Albanci u civilnoj

¹⁸⁰⁶ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova). V. takođe dok. pr. br. 3D424 (Profil opštine Vučitrn, jun 2006. godine).

¹⁸⁰⁷ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 6.

¹⁸⁰⁸ Sabit Kadriu, T. 5103 (18. oktobar 2006. godine).

¹⁸⁰⁹ Lazarevićev završni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 344–345; Pavkovićeve završni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 543–544.

¹⁸¹⁰ Sabit Kadriu, T. 5145–5150, 5164–5166, 5173–5174 (19. oktobar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. 3D147 (Nedeljni humanitarni izveštaj EU DPMK, 22. decembar 1998. godine); dok. pr. br. 3D151 (Izveštaj Posmatračke misije Evropske zajednice, 24. januar 1999. godine).

odeći.¹⁸¹¹ Uprkos brojnim pitanjima u vezi s tim, Gërxhaliu je odbio da potvrdi da su ti naoružani muškarci bili pripadnici OVK, tvrdeći da su dotična lica bila civili koji su možda držali puške koje su pripadale njihovim poznanicima.¹⁸¹² Veće konstatuje da je Gërxhaliu u svom iskazu u vezi s aktivnostima OVK u Vučitrnu izbegavao odgovore i da taj iskaz nije verodostojan, ali Veće prihvata kao pouzdane delove njegovog svedočenja o drugim pitanjima, kada se oni podudaraju s iskazima drugih svedoka (kako će biti razmotreno dole u tekstu).

737. Veće je zaključilo da je Nebojša Bogunović, svedok Lukićeve odbrane, načelno verodostojan svedok. Međutim, Veće ima rezerve u vezi s određenim aspektima Bogunovićevog iskaza i o tim konkretnim aspektima biće reči dalje u Presudi.

738. Nije sporno da je opština Vučitrn bila područje velike aktivnosti OVK 1998. godine i početkom 1999. godine. Bislim Zyrapi je posvedočio da je tokom 1998. godine i 1999. godine nekoliko brigada OVK delovalo u toj opštini, u zoni koja se zvala Operativna zona Šalja u zapadnom delu opštine, i u Operativnoj zoni Lab u istočnom delu opštine.¹⁸¹³ Shukri Gërxhaliu je takođe prihvatio da je 1998. godine pa sve do početka vazdušnih napada NATO veliki deo opštine bio pod kontrolom OVK.¹⁸¹⁴ U aprilu i maju 1999. godine, prema rečima Fedrije Xhafa, posebno su Gornja Sudimlja i Cecelija bile uporišta OVK.¹⁸¹⁵

739. Sabit Kadriu je ispričao kako je Vučitrn bio preplavljen raseljenim kosovskim Albancima s područja Drenice posle ofanzive u leto 1998. godine¹⁸¹⁶ i izjavio da su u septembru te godine u delovima opštine, uključujući njegovo selo, izvedene dalje operacije.¹⁸¹⁷ Taj iskaz potkrepljuje jedan borbeni izveštaj VJ u kojem piše da su snage VJ i MUP od 22. do 23. septembra 1998. godine izvele koordinisane akcije u zapadnom delu opštine Vučitrn.¹⁸¹⁸

¹⁸¹¹ Lazarevićev završni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 340, 345.

¹⁸¹² Shukri Gërxhaliu, T. 2569–2577 (30. avgust 2006. godine), dok se govorilo o dok. pr. br. P4 (Video-snimak Gornje Sudimlje, snimljen 3. maja 1999. godine), na 3 min. 30 sek.

¹⁸¹³ Bislim Zyrapi, T. 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 6258–6259 (10. novembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P2469 (Karta na kojoj su prikazane zone dejstva OVK, prema podacima svedoka Bislime Zyrapija).

¹⁸¹⁴ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 19. februara 2000. godine), par. 6; dok. pr. br. IC22 (Karta Vučitrna koju je obeležio Shukri Gërxhaliu).

¹⁸¹⁵ Fedrije Xhafa, T. 2459 (28. avgust 2006. godine).

¹⁸¹⁶ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 7, T. 5065–5067 (18. oktobar 2006. godine).

¹⁸¹⁷ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 8, T. 5067–5070 (18. oktobar 2006. godine).

¹⁸¹⁸ Dok. pr. br. P1162 (Analiza izvođenih borbenih dejstava 125. mtbr, 25. septembar 1998. godine).

740. U februaru 1999. godine bilo je daljih aktivnosti snaga VJ i MUP u opštini. Kako je izjavio Kadriu, to je dovelo do dodatnog raseljavanja stanovništva.¹⁸¹⁹ Xhevahire Rrahmani, kosovska Albanka iz sela Bukoš (jugozapadno od grada Vučitrna), posvedočila je da je 22. februara 1999. godine vojska granatirala u planini Taradž/Taraxh, vrlo blizu njene kuće. Čula je zvuke granatiranja, a bilo je i “metaka koji su završili u [njenom] dvorištu”.¹⁸²⁰ Zbog toga je s porodicom otišla u Vučitrn da bi pobjegli od granatiranja. Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja priznala je da je znala da je tada na tom području izvođena vojna vežba.¹⁸²¹ Rrahmanijeva je takođe potvrdila tvrdnju koja joj je predočena prilikom unakrsnog ispitivanja da je OVK ubio neke Srbe u Bukošu pre početka vazdušnih napada NATO i da je OVK tamo čak otvarao vatru na verifikatore VMK.¹⁸²²

741. U martu 1999. godine, Kadriu je konstatovao da su “srpske snage” u opštini dobile znatna pojačanja i govorio je o postavljanju specijalnih kontrolnih punktova od strane vojnih snaga u selima oko Vučitrna.¹⁸²³ Oficir VJ Milan Kotur potvrdio je da je u februaru ili martu 1999. godine povećan broj vojnika na terenu i da je jedna grupa mladih vojnika VJ poslata u Bukoš na obuku.¹⁸²⁴ Tadašnji komandant 37. motorizovane brigade VJ, Ljubiša Diković, takođe je posvedočio da su delovi te brigade izvodili obuku u Bukošu početkom marta 1999. godine i da su odgovarali na napade od strane OVK.¹⁸²⁵ Dana 12. marta 1999. godine VMK je izvestio da je, zbog vežbe gađanja VJ blizu sela Bukoš, situacija između VJ i OVK na terenu postala izuzetno napeta i nepredvidiva, uz povremenu razmenu vatre.¹⁸²⁶

3. Događaji u gradu Vučitrnu

742. Sabit Kadriu, koji je krajem marta 1999. godine boravio u gradu Vučitrnu, posvedočio je da je 27. marta velik broj muškaraca, za koje je jednostavno rekao da su bili “Srbi” u raznim uniformama, došao u grad i da su se stacionirali u školi preko puta mesta na kojem je on boravio.

¹⁸¹⁹ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 11. V. takođe dok. pr. br. 5D783 (Redovni sedmični izveštaj, Komanda 125. mtbr, 25. februar 1999. godine); dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine).

¹⁸²⁰ Xhevahire Rrahmani, T. 1813 (17. avgust 2006. godine).

¹⁸²¹ Xhevahire Rrahmani, T. 1851–1854 (17. avgust 2006. godine).

¹⁸²² Xhevahire Rrahmani, T. 1855–1861, 1881–1885 (17. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2240 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4584.

¹⁸²³ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 11. Obratiti pažnju na to da nije jasno da li Kadriu misli na sela oko grada Vučitrna ili na sela na teritoriji cele opštine.

¹⁸²⁴ Milan Kotur, T. 20634–20638 (18. januar 2008. godine).

¹⁸²⁵ Ljubiša Diković, T. 19927–19928, T. 19870 (10. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2039 (Komanda 37. mtbr, Dnevni operativni izveštaj upućen PrK, 20. mart 1999. godine), str. 3. V. takođe dok. pr. br. 3D179 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 1, uvršten u spis i pod br. P444; dok. pr. br. P407 (Zvanični izveštaj OEBS/VMK), zabeleške za period 25. februar–3. mart 1999. godine.

¹⁸²⁶ Dok. pr. br. 3D179 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 1, uvršten u spis i pod br. P444; dok. pr. br. P407 (Zvanični izveštaj OEBS/VMK), zabeleške za period 25. februar–3. mart 1999. godine.

Kasnije tog dana, video je da dvojica “Srba” u civilu ulaze u kuću do one u kojoj se nalazio. Ubrzo pošto su izašli, primetio je da su ta kuća i kuća do nje u plamenu. U tom trenutku Kadriu je video da je u ulici u kojoj su gorele te kuće bilo mnogo “Srba”, većinom u zelenim uniformama. Kadriu se iz straha premestio s porodicom u kuću jednog rođaka u blizini starog dela grada. Kako je izjavio Kadriu, “Srbi” su takođe počeli da pale stari deo grada. Video je da je stara džamija u centru grada u plamenu, kao i okolne zgrade, i video da se usled toga srušio minaret. Kadriu je čuo da se puca dok su palili kuće i radnje.¹⁸²⁷

743. Dva dana kasnije, Kadriu je dobio informaciju da blizu starog mosta u gradu leže tri-četiri tela, mada izgleda da on sam nije video ta tela, niti saznao kako su tamo dospela. Prvog aprila ujutru, nekoliko njegovih rođaka došlo je iz drugog dela grada i reklo da ih je iz kuća proterala policija.¹⁸²⁸ Ubrzo posle toga, Kadriu je na ulici video policajce, od kojih je jednog prepoznao kao komandira stanice policije u Vučitrnu, i čuo ih kako viču i govore ljudima da odmah napuste kuće i krenu prema groblju.¹⁸²⁹ Lukićeva odbrana tvrdi da “Kadriu ni u kojem obliku ne dokazuje da je policija naredila njegovoj porodici da napusti kuću”.¹⁸³⁰ Veće odbacuje taj argument imajući u vidu Kadriovo svedočenje – koje prihvata – da su policajci vikali s ulice nalažući ljudima da napuste svoje stanove.

744. Kadriu i njegova porodica su se priključili velikom broju kosovskih Albanaca koji su napuštali kuće i u vozilima ili pešice išli prema groblju.¹⁸³¹ Kada je stigao tamo, video je parkirana tri privatna autobusa u koje su počeli da se ukrcavaju proterani kosovski Albanci. Na samom groblju nije bilo policije. Jedan od vozača autobusa rekao im je da su im policajci naložili da voze ljude u Makedoniju. Kadriu je smestio svoju porodicu u jedan od autobusa i odlučio da s nekoliko prijatelja ode u Gornju Sudimlju, koja se nalazila na području koje je bilo uporište OVK.¹⁸³² Pošto su članovi njegove porodice saznali da se on nije ukrcao u autobus, iskricali su se i na kraju ostali u Vučitrnu do kraja rata.¹⁸³³

¹⁸²⁷ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 12.

¹⁸²⁸ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 12.

¹⁸²⁹ Sabit Kadriu, T. 5121–5123, 5071–5072 (18. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 13.

¹⁸³⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1268–1269.

¹⁸³¹ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 13.

¹⁸³² Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 13.

¹⁸³³ Sabit Kadriu, T. 5133 (18. oktobar 2006. godine).

745. Lukićeva odbrana tvrdi da iskaz da na groblju nije bilo policajaca i činjenica da Kadriu i njegova porodica na kraju nisu otputovali u Makedoniju pokazuju da policija nije prisiljavala “nikoga da bilo šta uradi na groblju”.¹⁸³⁴

746. Kadriuovo svedočenje u vezi s uništenjem zgrada u gradu Vučitrnu u tom periodu potkrepljuje i iskaz Andrésa Riedlmayera, koji je tamo bio u oktobru 1999. godine. On je predočio fotografije tri džamije u gradu koje je snimio prilikom svoje posete. Za prvu od njih, Pijačnu džamiju, Riedlmayer je u svom izveštaju napisao da je “potpuno uništena”. Bila je okružena tradicionalnim zlatarskim bazarom koji je potpuno spaljen.¹⁸³⁵ Druge dve džamije, Gazi Ali Beg i Karamanli, Riedlmayer je svrstao u “lako oštećene”.¹⁸³⁶ U njegovom izveštaju je zabeleženo da je Abdullah Mulaku, gradski arhivar iz Vučitrna s kojim su razgovarali Riedlmayer i njegov kolega, rekao da su Pijačna džamija i radnje do nje zapaljene benzinom, a kasnije su ih srušili buldožerom.¹⁸³⁷ U izveštaju se takođe kaže da je Mehmet Mejzini, koji je živio preko puta Pijačne džamije, rekao da su džamiju i njegovu kuću spalili “pripadnici srpskih paravojnih formacija” koji su nosili maske i koje je predvodio jedan lokalni srpski političar, “lokalni vođa Arkanove političke stranke”. Prema njegovim rečima, 28. marta 1999. godine buldožerom su sraznili lokaciju džamije.¹⁸³⁸ Veće napominje da su te izjave u skladu s iskazom koji je dao Kadriu. Uprkos tome što je Branimir Jokić, veštak odbrane, načelno osporavao Riedlmayerovu metodologiju, Riedlmayerovo svedočenje u vezi s Vučitrnom nije dovedeno u pitanje i Veće nema sumnje da su Pijačna džamija u gradu i okolne zgrade uništene, kako je to opisao Kadriu.

4. Napadi na sela severoistočno od grada Vučitrna i ubijanje ljudi iz konvoja

747. Pored dokaza koji se odnose na događaje u gradu Vučitrnu krajem marta 1999. godine, Veće je od Kadriua, Fedrije Xhafa i Shukrija Gërzhaliua čulo iskaze o raseljavanju kosovskih Albanaca iz drugih sela u opštini tokom narednih nedelja. Te iskaze u određenoj meri potkrepljuju iskazi Mihajla Gergara, bivšeg komandanta 211. oklopne brigade VJ, Ljubomira Savića, tadašnjeg komandanta 58. lake pešadijske brigade, Vladimira Marinkovića, tadašnjeg komandanta 15.

¹⁸³⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1270–1271.

¹⁸³⁵ Andrés Riedlmayer, T. 5441–5442 (30. oktobar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P1799 (Fotografije džamija u Vučitrnu), str. 1–2; dok. pr. br. IC87; dok. pr. br. IC88; dok. pr. br. P1788 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Vučitrnu). Veće napominje da je razmotrilo osporavanje fotografija te džamije Lazarevićeve odbrane na T. 5571–5576, 31. oktobar 2006. godine.

¹⁸³⁶ Andrés Riedlmayer, T. 5443–5444 (30. oktobar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P1799 ((Fotografije džamija u Vučitrnu), str. 3–5, i dok. pr. br. P2456 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom Karamanli u Vučitrnu), str. 1–6.

¹⁸³⁷ Dok. pr. br. P1788 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Vučitrnu); Andrés Riedlmayer, T. 5458 (30. oktobar 2006. godine).

¹⁸³⁸ Dok. pr. br. P1788 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Vučitrnu), str. 2.

oklopne brigade, kao i razni vojni dokumenti u kojima se opisuje zajednička akcija VJ/MUP u rejonu Bajgore krajem aprila i početkom maja 1999. godine.

748. Kadriu je posvedočio da je do kraja aprila 1999. godine OVK pružao žestok otpor “srpskim snagama” u opštini.¹⁸³⁹ Do kraja aprila, Gornju Sudimlju i Ceceliju držao je OVK, ali su “Srbi” imali jako uporište dalje prema jugu, u staroj vojnoj kasarni u Donjoj Sudimlji, u objektu između Gornje Sudimlje i Donje Sudimlje, u Pasomi/Pasoma i u Donjoj Dubnici/Dumnica. Kadriu je dodao da su “srpske snage” bile prisutne na području severoistočno od Vučitrna, sve do Samodreže, ali da je OVK dalje prema severu imao položaje na planinama, u pravcu opštine Kosovska Mitrovica.¹⁸⁴⁰

749. Kadriu je takođe posvedočio da su oko 28. aprila 1999. godine “srpske snage” uspešno napredovale prema položajima OVK u opštini Kosovska Mitrovica.¹⁸⁴¹ Dva dana su konsolidovale svoje položaje i istovremeno započele veliku ofanzivu protiv OVK iz nekoliko pravaca prema Vučitrnu.¹⁸⁴² Kako su te snage napredovale, raseljeni kosovski Albanci, koji su se sklonili u planinsko područje Šalje i Bajgore, krenuli su na jug, prema Samodreži, Slakovcu i Ceceliji. Dana 1. maja “srpske snage” uspele su da uznapreduju do sela Vesekovce/Vesekovc, strateškog punkta OVK visoko u planinama na severu opštine Vučitrn. OVK je tada savetovao civilima kosovskim Albancima da napuste Slakovce i pokušaju da dođu do grada Vučitrna. Prvog maja uveče počelo je granatiranje Slakovca. Sledećeg jutra se to granatiranje intenziviralo i ljudi su zbog toga počeli da u konvoju idu na jug prema Ceceliji, nameravajući da odu u Gornju Sudimlju i dalje, u grad Vučitrn.¹⁸⁴³

750. Kadriu i njegov prijatelj Fadil Beqiri su među poslednjima napustili Ceceliju i priključili se konvoju koji je išao ka Gornjoj Sudimlji. S vrha brda blizu sela videli su da su putevi puni ljudi i traktora. Kada su oko 15:00 časova stigli u Gornju Sudimlju, Kadriu je video da se iz kuća u Ceceliji diže dim.¹⁸⁴⁴

751. Mihajlo Gergar je potvrdio Kadriuov iskaz o akciji snaga VJ i MUP koja je krajem aprila 1999. godine počela na području severno i istočno od grada Vučitrna. Izjavio je da je odluka o zajedničkoj akciji VJ/MUP doneta zbog povećane koncentracije boraca OVK na području Bajgore,

¹⁸³⁹ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 14.

¹⁸⁴⁰ Sabit Kadriu, T. 5125 (18. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 14.

¹⁸⁴¹ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 14.

¹⁸⁴² Sabit Kadriu, T. 5125 (18. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 14.

¹⁸⁴³ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 14.

¹⁸⁴⁴ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 14.

severno od opštine Vučitrn.¹⁸⁴⁵ Shodno tome, 15. aprila 1999. godine izdato je naređenje Zajedničke komande “za razbijanje terorističkih snaga u rejonu Bajgora-Bare” (akcija “Bajgora”). Cilj te zajedničke akcije bio je da se uspostavi kontrola nad širim rejonom u trouglu između sela Prvi Tunel/Tuneli i Bare/Barë na severozapadu, sela Bajgora na severoistoku (oba u opštini Kosovska Mitrovica) i Samodreže u opštini Vučitrn na jugoistoku. Tim naređenjem zadaci su podjeljeni između 211. oklopne brigade, 15. oklopne brigade i 58. lake pešadijske brigade VJ. Konkretno, 211. oklopna brigada je trebalo da bude raspoređena na pravcu Bajgora-Vesekvce-Samodreža (sva ta sela su severoistočno ili istočno od grada Vučitrna); 15. oklopna brigada je trebalo da uspostavi blokadu na liniji Breznica/Breznice (u opštini Obilić)-Samodreža-Gojbulja/Gojbuja-Smrekovnica (pravac koji počinje jugoistočno od grada Vučitrna i završava se severozapadno od njega) radi “razbijanj[a] i uništenj[a] ŠTS” u Skrovni, Pasomi, Šljivovici/Shilvovica i Ceceliji. Pedeset i osma laka pešadijska brigada trebalo je da bude raspoređena na pravcu severozapada, koji je uglavnom pokrivao sela u opštini Kosovska Mitrovica.¹⁸⁴⁶ Na osnovu analize karte VJ za tu akciju, u njoj je trebalo da učestvuje i nekoliko odreda PJP, kao i SAJ. VJ je trebalo da bude raspoređen na spoljnim položajima, dok je snage MUP trebalo da se angažuju na potiskivanju OVK ka jugozapadu Kosova.¹⁸⁴⁷ U naređenju se precizira da akcija treba da počne 25. aprila 1999. godine.¹⁸⁴⁸

752. Gergar je posvedočio da je 211. oklopna brigada učestvovala u akciji “Bajgora” i da je u nekoliko navrata pružila MUP vatrenu podršku, koristeći minobacače protiv utvrđenih objekata OVK.¹⁸⁴⁹ Kako je izjavio, VJ se angažovao na održavanju blokade, držanju pasivnih (statičnih) položaja, dok je MUP učestvovao u aktivnim borbenim dejstvima.¹⁸⁵⁰

753. Ljubomir Savić, od 16. aprila 1999. godine komandant 58. lake pešadijske brigade, posvedočio je da je od 25. aprila do otprilike 2. maja 1999. godine deo njegove brigade učestvovao u davanju podrške snagama MUP u akciji “Bajgora”. Njegova jedinica je iz Starog Trga raspoređena prema selima Bare i Bajgora, dalje ka severoistoku.¹⁸⁵¹ Kada mu je postavljeno pitanje

¹⁸⁴⁵ Mihajlo Gergar, dok. pr. br. 5D1400 (Izjava svedoka od 28. januara 2008. godine), par. 30–31.

¹⁸⁴⁶ Dok. pr. br. P1975 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 15. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 5D1329 (Karta – odluka 211. okbr).

¹⁸⁴⁷ Mihajlo Gergar, T. 21487–21489 (31. januar 2008. godine); dok. pr. br. 5D1329 (Karta – odluka 211. okbr).

¹⁸⁴⁸ Dok. pr. br. P1975 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 15. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 5D1329 (Karta – odluka 211. okbr).

¹⁸⁴⁹ Mihajlo Gergar, dok. pr. br. 5D1400 (Izjava svedoka od 28. januara 2008. godine), par. 31, T. 21534–21535 (1. februar 2008. godine).

¹⁸⁵⁰ Mihajlo Gergar, T. 21534–21535 (1. februar 2008. godine).

¹⁸⁵¹ Ljubomir Savić, dok. pr. br. 5D1392 (Izjava svedoka od 20. januara 2008. godine), par. 17.

o događajima koji su se odigrali 2. maja blizu Gornje Sudimlje, on je odgovorio da je dotični rejon bio pod kontrolom 15. oklopne brigade, a ne njegove brigade.¹⁸⁵²

754. Ratni dnevnik 15. oklopne brigade pokazuje da je 21. aprila 1999. godine ta jedinica počela da vrši pripreme i da se povezuje sa snagama MUP radi izvršenja zadataka predviđenih akcijom “Bajgora”, kao i da su se 24. i 25. aprila jedinice brigade angažovale u opsadi, pružajući podršku MUP u sklopu akcije.¹⁸⁵³ Dnevnik takođe pokazuje da je 29. aprila 15. oklopna brigada, zajedno sa 2. motorizovanom brigadom i 1. oklopnom brigadom, nastavila da izvršava zadatke planirane u akciji. U dnevniku je takođe zabeleženo da su razne jedinice 15. oklopne brigade zauzele položaje u selima Žilivoda/Zhilivoda i Strovce/Strofc na jugu opštine Vučitrn i da su 30. aprila “izbegličke” kolone prešle s padina Bajgore na planinski venac Kopaonik.¹⁸⁵⁴ U dnevniku takođe stoji da su snage MUP angažovane u “trijaži” i usmeravanju kolona.¹⁸⁵⁵ Izveštaj 15. oklopne brigade od 2. maja 1999. godine pokazuje da su bataljoni te brigade “realiz[ovali] zadatke iz odluke po planu ‘Bajgora’”.¹⁸⁵⁶ Vladimir Marinković, tadašnji komandant 15. oklopne brigade, posvedočio je da je početkom maja video kolone civila koje su se kretale putem.¹⁸⁵⁷

755. Druge snage koje su učestvovala u akciji “Bajgora” bili su 35. odred PJP i 122. interventna brigada PJP MUP, prema rečima njihovih komandanata, pukovnika Branka Prljevića, odnosno potpukovnika Dragana Nikolića, na sastanku održanom 11. maja 1999. godine u Štab MUP.¹⁸⁵⁸ Bogunović je potvrdio da su PJP učestvovala u akciji. Izjavio je da se 2. maja 1999. godine jedna četa PJP iz SUP Kosovska Mitrovica kretala pravcem Bare-Trstena/Tërstena-Pasoma-Veliki Kičić/Kçiqi i Madhe, na severozapad sve do Gornje Sudimlje. Neposredno pre sumraka, završili su svoje aktivnosti i vratili se u Kosovsku Mitrovicu.¹⁸⁵⁹

756. Fedrije Xhafa je sa svojom porodicom boravila u selu Vesekovce na severu opštine Vučitrn od kraja marta do kraja aprila 1999. godine, zbog toga što su “srpske snage” krajem marta granatirale njeno selo Donji Svrčak/Sfračaku i Ulët.¹⁸⁶⁰ Oko 30. aprila, iz Vesekovca su prešli u obližnje selo Slakovce, koje je tada držao OVK.¹⁸⁶¹ Svedokinja je govorila o tome kako se velik

¹⁸⁵² Ljubomir Savić, T. 21012–T. 21013 (24. januar 2008. godine).

¹⁸⁵³ Dok. pr. br. P2572 (Ratni dnevnik 15. okbr VJ), zabeleške od 21, 24, 25. aprila 1999. godine.

¹⁸⁵⁴ Dok. pr. br. P2572 (Ratni dnevnik 15. okbr VJ), zabeleška od 29. aprila 1999. godine.

¹⁸⁵⁵ Dok. pr. br. P2572 (Ratni dnevnik 15. okbr VJ), zabeleška od 30. aprila 1999. godine.

¹⁸⁵⁶ Dok. pr. br. 5D1437 (Izveštaj 15. okbr PrK, 2. maj 1999. godine), par. 2, 8.

¹⁸⁵⁷ Vladimir Marinković, T. 20325–20326 (14. decembar 2007. godine).

¹⁸⁵⁸ Dok. pr. br. P1993 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 11. maj 1999. godine) str. 2, 4–5.

¹⁸⁵⁹ Dok. pr. br. 6D1614, Nebojša Bogunović (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 67.

¹⁸⁶⁰ Fedrije Xhafa, T. 2420 (25. avgust 2006. godine); Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 2.

¹⁸⁶¹ Fedrije Xhafa, T. 2456 (28. avgust 2006. godine).

broj raseljenih ljudi okupio na području severozapadno od grada Vučitrna, uključujući Slakovce, tražeći zaštitu OVK.¹⁸⁶²

757. OVK je obavestio Xhafu i njenu porodicu, pošto su proveli dve noći u Slakovcu, da “Srbi” nadiru sa severa i da zato treba da pokušaju da se probiju do grada Vučitrna.¹⁸⁶³ Oni su se priključili konvoju koji je išao od Slakovca ka Ceceliji na jugu i dalje ka Gornjoj Sudimlji.

758. Od početka aprila do početka maja 1999. godine Shukri Gërxfhaliu i njegova porodica bili su takođe u Slakovcu, gde je on radio u “bolnici” OVK.¹⁸⁶⁴ On je, kao i Xhafa, izjavio da je OVK početkom maja rekao svim ljudima u Slakovcu da su “Srbi” probili liniju fronta i da treba da idu.¹⁸⁶⁵ Gërxfhaliu i njegova porodica su se priključili konvoju traktora i prikolica koji je išao na jug, prema Donjoj Sudimlji.¹⁸⁶⁶

759. Kadriu, Xhafa i Gërxfhaliu su procenili da je u konvoju u kojem su se i oni nalazili bilo otprilike 30.000 do 50.000 ljudi.¹⁸⁶⁷ Xhafa je posvedočila da je “srpska vojska” zbog policijskog časa zaustavila konvoj 2. maja oko 16:00 časova i opkolila ga. Kada se to dogodilo, bila je u prikolici blizu Gornje Sudimlje.¹⁸⁶⁸ U 21:00 čas, pucajući u vazduh iz puške i vređajući ljude u konvoju, došla su četvorica muškaraca za koje je svedokinja rekla da su bili “srpski policajci”. Drugi pripadnici tih snaga, u plavim maskirnim uniformama, kao i neki koji su uz to nosili crne maske i rukavice i koje je Xhafa nazvala “pripadnicima paravojskih jedinica”, vikali su na vozače traktora da raščiste put kako bi oni mogli da prođu sa svojim vozilima.¹⁸⁶⁹ Xhafa je objasnila da je, kada je pripadnike tih snaga nazvala “policajcima” i “pripadnicima paravojskih jedinica”, mislila na istu grupu ljudi; međutim, “pripadnici paravojskih jedinica” su bili oni koji su, pored plavih maskirnih uniformi, nosili i crne maske i rukavice.¹⁸⁷⁰ Nekoliko “policajaca” zgrabilo je njenog nećaka Ismeta i počelo da ga tuku. Optužili su ga da je borac OVK, što je on i bio do početka

¹⁸⁶² Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 4.

¹⁸⁶³ Fedrije Xhafa, T. 2421 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 4.

¹⁸⁶⁴ Shukri Gërxfhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 4. februara 2002. godine), par. 6–9.

¹⁸⁶⁵ Shukri Gërxfhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 4. februara 2002. godine), par. 11.

¹⁸⁶⁶ Shukri Gërxfhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 4. februara 2002. godine), par. 9.

¹⁸⁶⁷ Sabit Kadriu, T. 5077, 5097–5098 (18. oktobra 2006. godine); dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 15; Fedrije Xhafa, T. 2431–2432 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 4; Shukri Gërxfhaliu, T. 2510, 2559–2562 (30. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 4. februara 2002. godine), par. 11; dok. pr. br. P2386 (Zahtev Opštinskog veća Vučitrna za dodelu humanitarne pomoći za oko 30.000 izbeglica, 3. maj 1999. godine).

¹⁸⁶⁸ Fedrije Xhafa, T. 2437 (28. avgusta 2006. godine), dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. IC21 (Karta Vučitrna koju je obeležila Fedrije Xhafa).

¹⁸⁶⁹ Fedrije Xhafa, T. 2467–2468, 2478–2479 (28. avgusta 2006. godine). V. takođe Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 5.

¹⁸⁷⁰ Fedrije Xhafa, T. 2363–2469, 2478–2479 (28. avgust 2006. godine). V. takođe Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 5.

vazdušnih napada NATO. Zatim su tražili novac i zapretili da će ubiti Ismeta ako ne budu isplaćeni. Xhafa im je dala 200 nemačkih maraka i Ismeta su pustili.¹⁸⁷¹

760. Xhafa je, pored toga, posvedočila da je njenom traktoru ponovo prišla grupa srpskih “policajaca/pripadnika paravojsnih jedinica”, koji su nosili plave maskirne uniforme i crne maske. Jedan od njih povukao je njenog brata Jetisha s traktora i počeo da ga tuče drvenim štapom.¹⁸⁷² Policajac je na kraju pustio Jetisha, ali tek pošto je tražio i dobio nakit Jetishove žene.¹⁸⁷³ Kako je izjavila Xhafa, Jetish nije bio pripadnik OVK.¹⁸⁷⁴

761. Otprilike u 23:30 časova, do traktora Xhafine porodice došla je treća grupa “policajaca”.¹⁸⁷⁵ Ti ljudi su nosili crne fantomke i plave maskirne uniforme.¹⁸⁷⁶ Jedan od njih uperio je puškomitraljez u grudi Xhafine majke.¹⁸⁷⁷ Drugi “policajac” je odvuкао njenog brata Jetisha u grmlje.¹⁸⁷⁸ Xhafa je ispričala kako je onda čula pucanj i videla kako njen brat pada na zemlju.¹⁸⁷⁹ Kada su “policajci” počeli da odlaze, Xhafin otac, Miran, rekao im je nešto na srpskom jeziku. Policajci su se vratili, odvukli ga i pucali u njega.¹⁸⁸⁰ Yatim su Xhafi i njenoj porodici naredili da se vrate u svoj traktor i nisu im dopustili da provere u kakvom stanju su njih dvojica.¹⁸⁸¹ Xhafa je kasnije saznala da joj je otac poginuo, ali da je brat preživeo.¹⁸⁸² Shukri Gërxhaliu je potvrdio da je kasnije lečio Jetisha Xhafu koji je na glavi imao strelnu ranu; Gërxhaliu je posvedočio da je mislio da je Jetish pogođen s “određene udaljenosti”.¹⁸⁸³

762. Lukićeva odbrana tvrdi da postoji nepodudarnost između svedočenja Xhafe, koja je navodno rekla da je njen brat pogođen iz blizine, i Gërxhaliuovog svedočenja, koji je kasnije lečio Jetisha Xhafu i ocenio da je on pogođen s “određene udaljenosti”.¹⁸⁸⁴ Veće smatra da Lukićeva odbrana previše slobodno interpretira Xhafin iskaz, jer ona nikad nije tvrdila da je njen brat

¹⁸⁷¹ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 5.

¹⁸⁷² Fedrije Xhafa, T. 2441, 2479 (28. avgusta 2006. godine). V. takođe Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 25. avgusta 2006. godine), par. 6.

¹⁸⁷³ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 6.

¹⁸⁷⁴ Fedrije Xhafa, T. 2474 (28. avgust 2006. godine).

¹⁸⁷⁵ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 7.

¹⁸⁷⁶ Fedrije Xhafa, T. 2469 (28. avgusta 2006. godine). V. takođe Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 7.

¹⁸⁷⁷ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 7.

¹⁸⁷⁸ Fedrije Xhafa, T. 2443 (28. avgust 2006. godine); Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 7.

¹⁸⁷⁹ Fedrije Xhafa, T. 2421–2422 (25. avgust 2006. godine); Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 7.

¹⁸⁸⁰ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 8.

¹⁸⁸¹ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 9.

¹⁸⁸² Fedrije Xhafa, T. 2422 (25. avgust 2006. godine); Shukri Gërxhaliu, T. 2605–2607 (30. avgust 2006. godine).

¹⁸⁸³ Shukri Gërxhaliu, T. 2605–2607 (30. avgust 2006. godine).

¹⁸⁸⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1243.

pogođen iz blizine, već je samo rekla da su mu “policajci” uperili pušku u glavu i da je posle toga čula pucanj. Pored toga, Veće konstatuje da Gërxfhaliu nije kvalifikovan da daje mišljenje o udaljenosti s koje je pogođen Jetish Xhafa, da nije pitan da objasni šta je podrazumevao pod “određenom udaljenošću” i da nije bio očevidac otvaranja vatre, za razliku od Xhafe kojoj Veće veruje.

763. Xhafin trinaestogodišnji bratanac je pokušao da vozi porodični traktor, ali nije umeo, te ga je jedan “policajac” istukao kundakom. Porodica je uspela da prevali oko 100 metara na traktoru, a onda ga je napustila iz straha da će ih ponovo napasti. Kada su im “Srbi” naredili da ponovo krenu, nastavili su pešice, ostavivši svoju imovinu.¹⁸⁸⁵ Pripadnici policije su ih preusmerili ka objektima poljoprivredne zadruge na periferiji grada Vučitrna, gde su stigli 3. maja 1999. godine oko 02:00 časa.¹⁸⁸⁶

764. Xhafa je, pored toga, posvedočila da su ona i njena porodica ostali u krugu poljoprivredne zadruge preostali deo te noći i da je sledećeg jutra došao zamenik komandira policije iz Vučitrna. Od drugih je čula da je krug zadruge u okruženju policije, koja sprečava ljude da odu. Muškarce su odvojili od žena i sve muškarce uzrasta od 15 do 60 godina odveli u zatvor Smrekovnica. Preostalim ljudima koji su imali vozila naredili su da idu u Albaniju. Oni koji nisu imali vozila – uključujući Xhafu i njenu porodicu – naložili su da idu u selo Kičić/Kiçiq u opštini Kosovska Mitrovica.¹⁸⁸⁷ Porodica je četiri dana boravila u jednoj praznoj kući u Kičiću.¹⁸⁸⁸

765. Ljubomir Savić je posvedočio da su 2. maja 1999. godine pripadnici 58. lake pešadijske brigade u blizini Kičića naišli na grupu od 2.000-3.000 “izbeglica”, uglavnom žena, dece i starijih ljudi. Pošto su kontaktirali SUP Kosovska Mitrovica, doneta je odluka da se ti ljudi smeste u selu Kičić dok ne budu mogli da se vrate svojim kućama. Prema Savićevim rečima, ljudi su njegovu ponudu prihvatili.¹⁸⁸⁹

766. Pošto su proveli četiri dana u Kičiću, Xhafa i njena porodica su prešli u Dobru Luku/Doberlluke.¹⁸⁹⁰ Dana 15. maja pripadnici policije, od kojih je neke prepoznala na osnovu incidenta u Gornjoj Sudimlji, došli su u kuću u Dobroj Luci u kojoj su boravili Xhafa i njena

¹⁸⁸⁵ Fedrije Xhafa, T. 2423 (25. avgust 2006. godine).

¹⁸⁸⁶ Fedrije Xhafa, T. 2423 (25. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 10.

¹⁸⁸⁷ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 11.

¹⁸⁸⁸ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 11. V. takođe Fedrije Xhafa, T. 2423–2424 (25. avgust 2006. godine).

¹⁸⁸⁹ Ljubomir Savić, dok. pr. br. 5D1392 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 33.

¹⁸⁹⁰ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 11. V. takođe IC20 (Dok. pr. br. P38 koji je obeležila Fedrije Xhafa).

porodica i odveli muškarce. Ženama je naređeno da odu na jedno mesto u Smrekovnici da se prijave. Policajci su Xhafi dali kartu na kojoj je pisalo da ima pravo da bude u toj kući u Dobroj Luci.¹⁸⁹¹ Ostala je tamo do kraja sukoba. Kada se vratila u svoju kuću u Donjem Svračku, videla je da je spaljena.¹⁸⁹²

767. Shukri Gërxhaliu je dao sličan prikaz događaja od 2. maja 1999. godine. Kako je ispričao, tog dana oko 13:00 časova konvoj se polako kretao iz pravca severa, pošto su ih ka jugu potiskivali “Srbi” koji su granatirali sa severa, u pravcu konvoja.”¹⁸⁹³ Usled granatiranja ranjeno je mnogo ljudi u konvoju.¹⁸⁹⁴ Konvoj se zaustavio oko 16:00 časova, kada su im rekli da je uveden policijski čas.¹⁸⁹⁵ Kad se konvoj zaustavio, sa svih strana ih je okružila “srpska vojska”.¹⁸⁹⁶ Gërxhaliu i njegova porodica su bili otprilike u sredini konvoja, bliže Gornjoj Sudimlji.¹⁸⁹⁷

768. Otprilike u 17:00 časova, velik broj “pripadnika srpske vojske i paravojske” u plavim ili zelenim maskirnim uniformama približio se konvoju sa severa.¹⁸⁹⁸ Plašeći se da će ga prepoznati, Gërxhaliu se sakrio ispod plastike koja je delimično pokrivala njegovu prikolicu.¹⁸⁹⁹ “Vojnici”, od kojih su neki nosili maske i imali obojena lica, počeli su da prilaze traktorima i traže novac od onih koji su bili na njima.¹⁹⁰⁰ Gërxhaliu je posvedočio da je njegovoj ženi pretio jedan pripadnik “paravojske,” tražeći od nje novac. Traktoru u kojem se krio “Srbi” su prilazili tri-četiri puta i njegova žena je svaki put bila prisiljena da im da novac.¹⁹⁰¹

769. Gërxhaliuovog zeta je teško pretukla jedna grupa pripadnika “paravojske”, od kojih su neki imali jednobojne crne uniforme, neki plave maskirne uniforme, a neki zelene maskirne uniforme.¹⁹⁰² On je takođe primetio da su pripadnici “paravojske” nosili maske; neki su imali mali pravoslavni krst pričvršćen za prednji deo, dok su drugi na njima imali nacrtane obrve i brkove.¹⁹⁰³

¹⁸⁹¹ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 11–13.

¹⁸⁹² Fedrije Xhafa, T. 2424 (25. avgust 2006. godine).

¹⁸⁹³ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 12–13.

¹⁸⁹⁴ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 12–13.

¹⁸⁹⁵ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 14.

¹⁸⁹⁶ Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 5.

¹⁸⁹⁷ Shukri Gërxhaliu, T. 2510 (28. avgust 2006. godine).

¹⁸⁹⁸ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 15.

¹⁸⁹⁹ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 15.

¹⁹⁰⁰ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 15–16.

¹⁹⁰¹ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 15.

¹⁹⁰² Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 16–17.

¹⁹⁰³ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 16.

770. Kasnije te noći, dok je konvoj stajao, sa severa mu je prišla jedna druga kolona “srpskih vojnika” u džipovima i oklopnim transporterima.¹⁹⁰⁴ Vojnici su svojim vozilima gurali u potok sve traktore koji su im se našli na putu. Onda su išli duž konvoja i tražili novac. One koji nisu platili ili nisu mogli da plate, ubili su.¹⁹⁰⁵ Svedok je video da su vojnici ubili jednog čoveka s prezimenom Bunjaku. Dok se Gërkhaliu krio u traktoru svoje porodice, čuo je kako dva “vojnika” razgovaraju među sobom o tome koliko su žrtava ubili tog dana. Jedan od “vojnika” je rekao da ih je ubio oko 50, na šta je drugi predložio da nastave da ubijaju dok ne dođu do 100.¹⁹⁰⁶ Gërkhaliu je objasnio da su neki od tih “vojnika” nosili poveze oko glave, neki su imali boju na licima, a takođe su nosili razne vrste uniformi. Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja prihvatio je da zapravo nije mnogo video jer je bio polusakriven u traktoru; u stvari, slušanjem je pratio ono što se događalo.¹⁹⁰⁷

771. Kada su “vojnici” prišli vozilu u kojem se krio Gërkhaliu, on i njegov zet odlučili su da pobjegnu.¹⁹⁰⁸ Iskočili su iz prikolice. Gërkhaliu je pao na telo svog mrtvog rođaka Hakija Gërkhaliua, koji mora da je ranije ubijen. Otrčali su u potok i pronašli skrovište. Gërkhaliu je žena kasnije ispričala da je “policija” izvukla nekoliko članova porodice iz traktora ispred njihovog, pucala i ubila ih.¹⁹⁰⁹

772. Oko 23:45 časova konvoju je dozvoljeno da nastavi put.¹⁹¹⁰ S mesta na kojem se krio, video je da iz pravca Donje Sudimlje dolazi desetak vozila, uključujući policijske automobile Zastava 101 i oklopne transportere.¹⁹¹¹ Vozila su imala upaljena svetla i izgledalo je da ljudi u njima pretražuju to područje.¹⁹¹² Nakon što su otišli, Gërkhaliu i njegov zet su se pešice uputili prema Gornjoj Sudimlji i vratili u Slakovce.¹⁹¹³

773. Kadriu je posvedočio da je bio blizu čela konvoja kada je on 2. maja zaustavljen, pošto je uveden policijski čas. On misli da je policijski čas počeo u 18:00 časova, a ne u 16:00 časova.¹⁹¹⁴ Veće, međutim, smatra da je ta razlika nebitna. Kad se počelo smrkavati, Kadriu je čuo pucnjavu iz

¹⁹⁰⁴ Shukri Gërkhaliu, T. 2513–2514 (28. avgust 2006. godine); T. 2578–2579, 2584–2587 (30. avgust 2006. godine). V. takođe Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 18.

¹⁹⁰⁵ Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 18.

¹⁹⁰⁶ Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 21.

¹⁹⁰⁷ Shurki Gërkhaliu, T. 2578–2579, 2584–2587 (30. avgust 2006. godine).

¹⁹⁰⁸ Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 21.

¹⁹⁰⁹ Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 22.

¹⁹¹⁰ Shukri Gërkhaliu, T. 2513 (28. avgust 2006. godine). V. takođe Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 24.

¹⁹¹¹ Shukri Gërkhaliu, T. 2513–2514 (28. avgusta 2006. godine), dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 24. V. takođe Fedrije Xhafa, T. 2483 (28. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 9.

¹⁹¹² Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 24.

¹⁹¹³ Shukri Gërkhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 25.

¹⁹¹⁴ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 15.

automata i video da gore kuće u Gornjoj Sudimlji. Otprilike u 21:00 čas čuo je da neki ljudi, za koje je samo rekao da su bili “Srbi”, viču: “Napred, napred!”. Ubrzo posle toga, Kadriu je video da tri “Srbina” s automatima dolaze iz pravca Gornje Sudimlje. Ti “Srbi” su vikali na ljude u konvoju i naredili im da pođu za njima. Kadriu ih je pratio ka Gornjoj Sudimlji. Usput je video da je jedan od njih otvorio vatru. Kadriu je na zemlji video jedno mrtvo telo na mestu gde je pucano, ali u mraku nije mogao da vidi da li je to bilo telo muškarca ili žene. Na mestu gde se put račvao, grupu su poveljeli putem koji ide za grad Vučitrn. Kada su iza njih počele da padaju granate, Kadriu je shvatio da je u grupi od oko 1.000 ljudi razdvojenoj od glavnine konvoja koji se nalazio iza njih. Dok su išli dalje, primetio je mrtva tela pokraj puta, ali su im “Srbi” koji su sprovođili njegovu grupu rekli da požure. Odveli su ih u krug poljoprivredne zadruge, koju je činilo nekoliko skladišnih hangara. Kao i Xhafu, grupu u kojoj je bio Kadriu odveli su u te hangare da tamo provedu noć.¹⁹¹⁵

774. Sledećeg jutra su ljude izveli iz hangara. Kadriu je video da su muškarci u plavim maskirnim uniformama opkolili taj prostor.¹⁹¹⁶ Neki kosovski Albanci u grupi sakrili su tela članova svojih porodica na svojim traktorima. Bilo je i povređenih ljudi. Kadriuu i drugim muškarcima naređeno je da odu na obližnje polje, koje su opkolili policajci, dok su žene i deca ostali u krugu zadruge da budu popisani. Kadriu je u policajcu koji je nadzirao kretanje i popisivanje žena i dece u krugu zadruge prepoznao komandira policijske stanice Vučitrn. Takođe je video da njegovog poznanika, Alija Mernicu, odvođe dva policajca i ubrzo posle toga je čuo dva pucnja. Iako Kadriu tada nije video Mernicino telo, posle sukoba je saznao da je njegovo telo pronađeno pokopano s još četiri tela u selu Pestovo/Pestova.¹⁹¹⁷

775. “Srbi” su zatim naredili muškarcima s vozačkim dozvolama da stanu u red. Otprilike 30 njih su vratili u krug zadruge. Kadriu je pretpostavljao da je tim muškarcima naređeno da odvezu žene i decu u Albaniju; čuo je da “policajci” viču na njih i nalažu im da idu u Albaniju.¹⁹¹⁸ Njemu i ostalim muškarcima naredili su da trče prema nekim kamionima kroz špalir “policajaca”. Policajci su ljude, dok su trčali, udarali drvenim motkama. Kamioni su ih odvezli u zatvor u selu Smrekovnica.¹⁹¹⁹

776. Bogunović je posvedočio da je, krajem aprila ili početkom maja 1999. godine, vozio iz Kosovske Mitrovice ka Vučitrnu da bi izvršio izviđanje i izvestio o koloni “izbeglica” koja je išla iz

¹⁹¹⁵ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 16.

¹⁹¹⁶ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 17.

¹⁹¹⁷ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 17.

¹⁹¹⁸ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 17.

¹⁹¹⁹ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 18.

pravca Samodreže, smeštene nešto istočnije od Gornje Sudimlje, u pravcu Vučitrna.¹⁹²⁰ Opisao je da je sreo civile i policajce iz OUP Vučitrn, ne precizirajući mesto susreta. Razgovarao je s civilima i pokušao da ih ubedi da se vrate, ali bezuspešno. Pripadnici OUP Vučitrn ponudili su da civile smeste u prostorije poljoprivredne zadruge, što su oni prihvatili. Bogunović je, pored toga, izjavio da mu, kada se raspitivao da li među civilima ima ranjenih, niko nije rekao da među njima ima povređenih ili mrtvih. Potvrdio je da su mu civili tražili lekove za bolesne, koje im je dao.¹⁹²¹ Takođe je izjavio da je sledećeg jutra čuo izveštaje da su civili napustili prostorije poljoprivredne zadruge i da su se neki vratili svojim kućama, a neki našli smeštaj u obližnjim selima.¹⁹²²

777. Lukićeva i Pavkovićeva odbrana tvrde da su civili dovedeni u poljoprivrednu zadrugu mogli slobodno da odu, kako je pokazalo Xhafino svedočenje, izuzimajući one za koje se sumnjalo da su učestvovali u terorističkim napadima. Ti ljudi su pritvoreni u zatvoru u Smrekovnici, “gde su oni protiv kojih nije bilo takvih dokaza kasnije pušteni na slobodu”.¹⁹²³ Veće odbacuje te argumente na osnovu iskaza Xhafe i Kadriua, koji su u svom svedočenju rekli da su ih u poljoprivrednu zadrugu odvele naoružane srpske snage i da su prostorije zadruge opkolili policajci.

778. U zatvoru u Smrekovnici, zatočenim ljudima su lične isprave proveravali ljudi za koje je Kadriu rekao da su bili “[p]ripadnici srpske tajne policije u civilnoj odeći”, od kojih je dvojicu prepoznao. Dok su ulazili u zgradu zatvora, policajci su ih udarali motkama i kundacima.¹⁹²⁴ Kadriua su 20 dana držali u prepunoj zatvorskoj ćeliji; prva dva-tri dana nisu mu dali hranu ni vodu.¹⁹²⁵ Dana 7. maja 1999. godine, Bogunović je na sastanku u Štabu MUP u Prištini referisao da se 827 “terorista” nalazi u zatvoru u Smrekovnici. Kako stoji u Izveštaju koji je 16. maja 1999. godine policijska stanica Vučitrn poslala SUP Kosovska Mitrovica, u zatvoru je držano oko 830 zatvorenika. Međutim, Kadriu je ocenio da je taj broj porastao na 2.000 zatvorenika.¹⁹²⁶ Pripadnici policije, od kojih je neke Kadriu poznavao iz Vučitrna, redovno su tukli zatočenike. Otprilike dvanaestog dana Kadriuovog zatočenja, jedan “Srbini” u civilnoj odeći dao mu je da potpiše dokument u kancelariji upravnika zatvora. Iako je u tom dokumentu pisalo da priznaje da pripada grupi “terorista” koja deluje protiv srpske vlade, Kadriu je smatrao da nema izbora nego da ga

¹⁹²⁰ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 67.

¹⁹²¹ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 67.

¹⁹²² Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 70.

¹⁹²³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1254–1257; Pavkovićev završni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 546.

¹⁹²⁴ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 18.

¹⁹²⁵ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 18. V. takođe Sabit Kadriu, T. 5074–5075 (18. oktobar 2006. godine).

¹⁹²⁶ Sabit Kadriu, T. 5076–5077, 5096–5098 (18. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P53 (Izveštaj policijske stanice Vučitrn SUP-u Kosovska Mitrovica, 16. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1231 (Izveštaj policijske stanice Vučitrn SUP-u Kosovska Mitrovica, 3. maj 1999. godine).

potpiše. Posle tog događaja, postala je rutina da policajci u plavim maskirnim uniformama, od kojih je neke Kadriu lično poznao od ranije, i stražari u zatvoru odvođe određene zatvorenike niz stepenice jedne male zgrade u zatvorsko dvorište i da ih tuku.¹⁹²⁷

779. Jednom prilikom tokom zatočenja, zatočenike su izveli iz zatvora i u dva kamiona odvezli na dve različite lokacije u Kosovskoj Mitrovici.¹⁹²⁸ Kadriuovu grupu su odveli u Tehničku školu, gde su ih pripadnici policije i neki đaci tukli. Kadriu su zatim odveli u jednu učionicu, gde su dvojica “Srba” u civilnoj odeći počela da mu postavljaju pitanja i optužila ga da je pripadnik OVK i da dostavlja osetljive informacije NATO. Takođe su ga ispitivali o njegovim vezama s OEBS. Kada je Kadriu rekao da nema nikakve veze s OVK, jedan od te dvojice Srba ustao je i počeo da ga tuče štapom, preteći da će mu pobiti porodicu. Onda su ga vratili u fiskulturnu salu, gde su nastavili da ga tuku. Kasnije tog poslepodneva, zatočene muškarce su vratili u zatvor u Smrekovnici. Kadriu je tamo saznao da su druge muškarce koji su bili u drugom kamionu takođe tukli.¹⁹²⁹

780. Bogunović je izjavio da lica zatočena u zatvoru u Smrekovnici nisu bila maltretirana i ubijana, posebno zato što su bila uredno popisana prilikom zatočavanja.¹⁹³⁰ Kako je rekao, neka lica su odmah po dolasku u zatvor puštena na slobodu, dok su drugi pušteni nakon što su prošli “obradu”.¹⁹³¹ Bogunović je objasnio da on lično nikada nije ušao u taj zatvor; zatvor je bio u nadležnosti Ministarstva pravde, a ne MUP.¹⁹³² Međutim, dobijao je izveštaje o zatvoru na sastancima kolegijuma načelnika SUP Kosovska Mitrovica.¹⁹³³ Pored toga, objasnio je da je službenicima SUP Kosovska Mitrovica, da bi ušli u zatvor, bilo potrebno sudsko ovlašćenje. Pošto je dobila to ovlašćenje, “patrola”, u čijem su sastavu bili pripadnici OKP Kosovska Mitrovica i kriminalistički tehničari, obišla je zatvor.¹⁹³⁴

781. Iako prihvata da je zatvor morao biti u nadležnosti Ministarstva pravde, Veće ne prihvata Bogunovićev iskaz da pripadnici MUP nisu maltretirali nijednog zatočenika. U stvari, Veće zaključuje da dokazi pokazuju da je MUP učestvovao u hapšenju dotičnih lica, njihovom prebacivanju u zatvor, kao i u njihovom ispitivanju i maltretiranju za vreme zatočenja.

¹⁹²⁷ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 19.

¹⁹²⁸ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 19.

¹⁹²⁹ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 19–20.

¹⁹³⁰ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 87; T. 25170–25171 (10. april 2008. godine).

¹⁹³¹ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 69.

¹⁹³² Nebojša Bogunović, T. 25170–25171 (10. april 2008. godine).

¹⁹³³ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 69.

¹⁹³⁴ Nebojša Bogunović, T. 25170–25171 (10. april 2008. godine).

782. Ujutru 23. maja 1999. godine, Kadriu i drugi zatočeniци su prozvani. Ukrcali su ih u autobuse i prošli su pored grada Vučitrna, gde je Kadriu video mnogo kuća u plamenu. Kada su stigli u Štimlje, priključila su im se tri kamiona s “pripadnicima paravoјnih snaga”, koji su ih sproveli sve do granice s Albanijom. Pripadnici paravoјnih snaga imali su poveze oko glave; neki su imali dugu kosu i bradu. U Žuru, blizu graničnog prelaza, zatočeniке su naterali da izađu iz autobusa. Ponovo su ih tukli, a onda im rekli da trče prema granici s rukama na potiljku. Na granici, pre nego što su prešli u Albaniju, Kadriuu i svima koji su bili s njim oduzeli su lične karte.¹⁹³⁵

783. Shukri Gërxhaliu je posvedočio da su se, pošto su 2. maja pobjegli iz konvoja, on i njegov zet vratili u Slakovce, koje je bilo spaljeno i gde je zaklano najmanje 90 krava. Posle toga su se vratili u Gornju Sudimlju, na mesto gde su ljudi poubijani u konvoju, kamo su stigli 3. maja 1999. godine. Tamo su bili pripadnici OVK i pomagali da se pokopaju mrtvi. Za mnoge od leševa koje je Gërxhaliu tada video činilo mu se da im je pucano u glavu iz blizine. Žrtve su većinom bili muškarci, ali bilo je i pet-šest žena.¹⁹³⁶ Xhafa je posvedočila da su tela oko 115 ljudi ubijenih u konvoju 4. maja sahranili meštani civili uz pomoć pripadnika OVK.¹⁹³⁷ U izveštaju MUP piše da su 3. maja 1999. godine policajci iz SUP Kosovska Mitrovica pokušali da izvrše uviđaj na području između Gornje Sudimlje i Donje Sudimlje, ali da ih je OVK napao s brda Rashica, naselja u Donjoj Sudimlji.¹⁹³⁸

784. Iako su pripadnici OVK učestvovali u pokopavanju lica iz konvoja ubijenih 2. maja, i Gërxhaliu i Xhafa su izjavili da su u konvoju, kada je napadnut, bili isključivo civili, iako je Xhafin bratanac Ismet ranije bio u OVK. Oboje svedoka je izjavilo da se OVK zaista povukao s područja Slakovca i Cecelije u pravcu Dubnice, jugoistočno od grada Vučitrna.¹⁹³⁹

785. Lukićeva odbrana osporava tvrdnju Xhafa i Gërxhaliua da su do konvoja došli ljudi u plavim maskirnim uniformama. Prema rečima Lukićeve odbrane, ta lica nisu mogla da budu policajci, budući da je Bogunović posvedočio da su pripadnici MUP koji su učestvovali u akciji “Bajgora” nosili zelene maskirne uniforme, a da su on i Obrad Stevanović bili jedini pripadnici MUP na tom području koji su imali jednobojne plave policijske uniforme.¹⁹⁴⁰ Lukićeva odbrana

¹⁹³⁵ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 20.

¹⁹³⁶ Shukri Gërxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 25.

¹⁹³⁷ Shukri Gërxhaliu, T. 2470-2472 (28. avgust 2006. godine).

¹⁹³⁸ Shukri Gërxhaliu, T. 2548-2550 (30. avgust 2006. godine); dok. pr. br. 3D70 (Službena beleška, SUP Kosovska Mitrovica, 3. jul 2001. godine).

¹⁹³⁹ Shukri Gërxhaliu, T. 2579, (30. avgust 2006. godine); Fedrije Xhafa, T. 2448-2449 (28. avgust 2006. godine). V. takođe Sabit Kadriu, T. 5125-5127 (18. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 14.

¹⁹⁴⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1236-1240. Lukićeva odbrana upućuje na izjavu svedoka Nebojše Bogunovića, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 67-68.

takođe tvrdi da je “čudno i neverovatno” da svedoci nisu opisali da su pripadnici policije nosili pancirske prsluke s fosforescentnim napisom “policija”, kakve obično nose policajci koji “učestvuju u protivterorističkim akcijama”, ili da su policajci nosili kombinaciju traka u boji.¹⁹⁴¹ Veće ne prihvata te argumente. Iako su zelene maskirne uniforme i prsluci s natpisom “policija” zaista bili nešto po čemu su se prepoznavali pripadnici PJP, izvedeni su dokazi da su pripadnici regularnog sastava policije, uključujući pripadnike PJP na redovnoj dužnosti, nastavili da nose plave maskirne uniforme tokom celog sukoba. Pored toga, pošto je preispitalo Bogunovićevu svedočenje, Veće napominje da je on samo izjavio da su pripadnici PJP koji su učestvovali u toj operaciji nosili zelene maskirne uniforme, što ne isključuje mogućnost da su na tom području bili prisutni drugi pripadnici MUP koji nisu bili u sastavu PJP. U stvari, sam Bogunović je izjavio da je uveče 2. maja 1999. godine, na putu Samodreža-Vučitrn, sreo grupu civila kosovskih Albanaca koji su putovali u koloni i policajce iz OUP Vučitrn, što potvrđuje da su na tom području bili prisutni pripadnici MUP koji nisu bili u sastavu PJP. Veće takođe zaključuje da to što svedoci nisu pomenuli trake u boji ne dovodi u pitanje ukupnu pouzdanost identifikacije koju su izvršili.

786. Lukićeva odbrana takođe tvrdi da Xhafa, Gërxhaliu i Kadriu nisu mogli jasno da vide boju uniformi u mraku.¹⁹⁴² Kada su slični argumenti predočeni Xhafi, ona je rekla da je bila svetla noć s mesečinom i dodala da su, osim toga, bila upaljena prednja svetla na traktoru, zbog čega je videla jasno.¹⁹⁴³ Gërxhaliu je takođe izjavio da je, uprkos tome što je bio polusakriven ispod plastike na traktoru, video nešto od onoga što se događalo.¹⁹⁴⁴ Veće napominje da je u svom svedočenju Kadriu pomenuo da su lica koja su napala konvoj bila “Srbi”, ali nije precizirao boju njihovih uniformi.

5. Druga ubijanja

787. Izvedeni su dokazi o ubijanju određenog broja članova Gërxhaliuove porodice, uključujući nekoliko dece, 31. maja 1999. godine u Donjoj Sudimlji. To pitanje je bilo predmet istrage tima u kojem su bili i pripadnici VJ i MUP, po nalogu istražnog sudije. Međutim, pošto se optuženi u Optužnici ne terete za ubijanje tih članova porodice Gërxhaliu i pošto za to ne može biti izrečena osuđujuća presuda, Veće neće iznositi nikakve konstatacije o tim događajima.

¹⁹⁴¹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1241–1242. Lukićeva odbrana upućuje na dok. pr. br. 6D579 (Uputstvo za obeležavanje policije trakama u maju 1999. godine).

¹⁹⁴² Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1244–1245, 1273–1274.

¹⁹⁴³ Fedrije Xhafa, T. 2447 (28. avgust 2006. godine).

¹⁹⁴⁴ Shukri Gërxhaliu, T. 2585 (30. avgust 2006. godine).

788. Pošto su njegovi rođaci ubijeni, Gërxfhaliu je odlučio da s ostalim članovima svoje porodice ode u Crnu Goru. Kada se posle sukoba vratio kući, video je da mu je kuća opljačkana. Takođe je bilo tragova da je neko pokušao, neuspješno, da je zapali.¹⁹⁴⁵

6. Istraga o ubijanjima u konvoju

789. Kada je reč o broju ljudi ubijenih u konvoju, Lukićeva odbrana tvrdi da je, budući da su Xhafa, Gërxfhaliu i Kadriu posvedočili samo o nekolicini mrtvih koje su videli, izvedeno nedovoljno dokaza da bi se dokazala smrt 104 žrtve, kako se navodi u Prilogu I, odnosno uzrok ili priroda njihove smrti.¹⁹⁴⁶

790. Sabit Kadriu je posvedočio da je, posle završetka sukoba, u svojstvu predsednika lokalne komisije za ratne zločine sproveo istragu u vezi s napadom na konvoj 2. i 3. maja 1999. godine. Na osnovu te istrage, zaključio je da su "Srbi" ubili 104 lica iz konvoja.¹⁹⁴⁷ U pismenoj izjavi svedoka, Kadriu je dao spisak s imenima svih tih žrtava, koji je izgleda delimično sačinjen na osnovu razgovora sa svedocima. Zabeležio je imena sledećih žrtava: Musa Abazi; Rrahman Ademi; Ramadan Aliu; Remzi Aliu; Afrim Bekteshi; Nezir Beqiri, Hysni Bunjaku; Qamile Fejzullahu; Istref Ferati; Milazim Ferati; Rifat Ferati; Bislim Ferizi; Mihrije Ferizi; Ruzhdi Ferizi; Agim Gerguri; Enver Geguri; Musli Gerguri; Fahri Gërxfhaliu; Haki Gërxfhaliu; Kadri Gërxfhaliu; Shaban Gërxfhaliu; Skender Gërxfhaliu; Zejnullah Gërxfhaliu; Shukri Gerguri; Skender Gerguri; Naman Gerguri; Ramush Gerguri; Avdyl B. Gërxfhaliu; Avdyl F. Gërxfhaliu; Bajram Gërxfhaliu; Fatmir A. Gërxfhaliu; Fatmir U. Gërxfhaliu; Imer Gërxfhaliu; Nuhi Gërxfhaliu; Sejdi Gërxfhaliu; Xhevet Gërxfhaliu; Meriton Gjata; Sevdije Gjata; Tefik Gjata; Bahri Haxhaj; Nafije Haziri; Agim Hyseni; Ali Hyseni; Beqir Hyseni; Kada Hyseni; Hysen Hyseni;¹⁹⁴⁸ Qazim Hyseni; Ramadam Hyseni; Rrahman Hyseni, Xhevdet Hyseni; Selman Ibishi; Sylejman Ibishi; Rahim Ibishi, Tafil Ibishi; Bajram Kurti; Afrim Konjuhi; Rexhep Konjuhi; Shaban Krasniqi; Syle Krasniqi; Ibadete Lushaku; Shehide Lushaku; Driton Maxhuni; Sabri Maxhuni; Ali Mernica; Remzi Morina; Ekrem Mulaku.; Xhavit Mulaku; Gani Muli; Asllan Muli; Hazir Muli; Bajram Muliqi; Islam Musa; Kadrush Musa; Nexhmi Musa; Mehdi Musliu; Ragip Musliu; Besim Muzaqi; Salih Muzaqi; Shehide Parduži; Murat Peci; Ismajl Popova; Enver Prronaj; Zymer Prronaj; Ali Rashica; Deli Rashica; Eshref Rashica; Ahmet Rexhepi; Ilaz Rexhepi; Ismet Rexhepi; Agim Sadiku; Hamdi Shala; Shehide

¹⁹⁴⁵ Shukri Gërxfhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 22. februara 2000. godine), par. 36.

¹⁹⁴⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1276.

¹⁹⁴⁷ Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 20–24.

¹⁹⁴⁸ NAPOMENA: Ovu žrtvu je Sabit Kadriu dvaput pomenuo. V. Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine), str. 23–24 (žrtva br. 53 i br. 94).

Sfarqa; Sherif Sfarqa; Skender Sfarqa; Fetah Tahiri; Fehmi Ternava; Sahit Tiku; Azemine Vershevc; Faik Vidishiqi; Driton Xhafa; Nazif Xhafa; Veli Xhafa; Naser Zhegrova.

791. Veće napominje da je spisak žrtava koji je tužilaštvo dostavilo u Prilogu I identičan spisku žrtava koji je predočio Sabit Kadriu.

792. Pored Kadriuovih zaključaka u vezi s identitetom žrtava ubijenih u konvoju, dr Eric Baccard je, u odeljku s referencama uz svoj izveštaj, dao iskaz o forenzičkim istragama koje je izvršio tim francuskih forenzičara koji je u julu 1999. godine ispitivao lokaciju u Gornjoj Sudimlji.¹⁹⁴⁹

793. Francuski forenzički tim je pripremio izveštaj u kojem stoji da su postojala dva groblja, koja su oni označili kao L1 i L2.¹⁹⁵⁰ Kako stoji u izveštaju, na groblju L1, manjem od L2, bilo je mnogo grobova, od kojih je svežih bilo samo njih 17. U svakom od tih 17 grobova bilo je jedno lice s drvenom pločom na kojoj je pisalo ime žrtve. Groblje označeno kao L2 izgleda da je bilo novijeg datuma. Na groblju su bila 102 tela, od kojih je ekshumirano njih 76. Na groblju L2, leševi su bili sahranjeni u zajedničkim grobnicama i u svakoj od njih je bilo četiri do šest leševa. Zajedničke grobnice iskopane su u obliku rovova i leševi su bili položeni jedan pored drugog, u većini slučajeva s drvenim pločama na kojima je pisalo ime umrlog.¹⁹⁵¹

794. Francuski tim je uz pomoć meštana sela identifikovao 84 od 93 tela.¹⁹⁵² Fotografisali su telo svake žrtve, a zatim izvršili obdukciju.¹⁹⁵³ Utvrđeno je da je 75 posto žrtava imalo manje od 50 godina u vreme smrti.¹⁹⁵⁴ Dva najčešća uzroka smrti bile su povrede unutrašnjih organa abdomena i povrede lobanje-mozga. Od 93 pregledana tela, sedam žrtava je verovatno umrlo prirodnom smrću.¹⁹⁵⁵ Od onih koji su umrli nasilnom smrću, 97 posto je podleglo ranama nanetim iz vatrenog oružja, uglavnom iz blizine, dok su ostali bili udareni tupim ili oštrim predmetima.¹⁹⁵⁶

¹⁹⁴⁹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 64; Eric Baccard, T. 10104–10105 (19. februar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P333 (Francuski forenzički izveštaj o lokaciji: lokacija Gornja Sudimlja, Groblje L.1).

¹⁹⁵⁰ Dok. pr. br. P333 (Francuski forenzički izveštaj o lokaciji: lokacija Gornja Sudimlja, Groblje L.1), str. 6. Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 64.

¹⁹⁵¹ Dok. pr. br. P333 (Izveštaj, Francuski forenzički izveštaj o lokaciji: lokacija Gornja Sudimlja, Groblje L.1), str. 6.

¹⁹⁵² Dok. pr. br. P333 (Izveštaj, Francuski forenzički izveštaj o lokaciji: lokacija Gornja Sudimlja, Groblje L.1: sadrži fotografije posmrtnih ostataka, odeće i balističkih dokaza), str. 6 (Verzija dokumenta na engleskom jeziku); dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 64–65; dok. pr. br. P210 (Balistički izveštaj, Francuska forenzička misija), str. 40.

¹⁹⁵³ Dok. pr. br. P333 (Francuski forenzički izveštaj o lokaciji: lokacija Gornja Sudimlja, Groblje L.1: sadrži fotografije posmrtnih ostataka, odeće i balističkih dokaza), str. 6 (Verzija dokumenta na engleskom jeziku).

¹⁹⁵⁴ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 65.

¹⁹⁵⁵ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 66.

¹⁹⁵⁶ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 66; dok. pr. br. P210 (Balistički izveštaj, Francuska forenzička misija), str. 40.

7. Konstatacije

795. Pretresno veće konstatuje da su 27. marta 1999. godine snage VJ i MUP spalile kuće i najmanje jednu džamiju u gradu Vučitrnu. Veće takođe zaključuje da su snage MUP isterale neke kosovske Albance iz njihovih kuća u gradu Vučitrnu i naložile im da idu na groblje, gde su se mnogi od njih ukrkali u autobuse koji je trebalo da ih odvezu u Makedoniju. Nema dokaza o stvarnom odredištu tih autobusa, pošto je Kadriu otišao u Gornju Sudimlju, a njegova porodica se iskrcala i ostala u mestu.

796. Veće takođe, na osnovu vojnih naređenja i borbenih izveštaja, konstatuje da su 2. maja 1999. godine snage MUP i VJ učestvovala u akciji u rejonu oko sela Slakovce, Cecelija, Donja Sudimlja i Gornja Sudimlja, u kojem je bilo velikog prisustva OVK. Ta akcija je dovela do kraha OVK. Zbog sukoba je formiran konvoj s oko 30.000 kosovskih Albanaca, koji se kretao ka jugu opštine. Ti ljudi su napustili svoje domove barem delimično po nalogu ili naređenju OVK. Kada su krenuli, njihovo kretanje su kontrolisali pripadnici MUP, koji su ih takođe pljačkali i maltretirali. Dokazi ne pokazuju da je VJ učestvovao u usmeravanju konvoja ili pljačkanju, maltretiranju i ubijanju ljudi koji su bili u njemu.

797. Veće nije ubeđeno negiranjem očevidaca da je u konvoju bilo pripadnika OVK. U stvari, sam Shukri Gërxfhalii je bio pripadnik OVK, mada nije nosio oružje, a bratanac Fedrije Xhafa takođe je nekad bio u OVK. Ipak, Veće smatra da su u konvoju pretežno bili civili, čak ako je u njemu i bilo ili se u blizini nalazilo nekih pripadnika OVK.

798. Veće napominje da svedočenje Sabita Kadriua da su "Srbi" ubili 104 lica koja su putovala u konvoju, a koja su popisana u njegovoj izjavi, što je preuzelo tužilaštvo u Prilogu I, predstavlja dokaz iz druge ruke, s izuzetkom iskaza u vezi s Alijem Mernicom. Veće ne smatra da je u datim okolnostima to odgovarajući osnov po kojem se može izreći osuđujuća presuda za teško krivično delo. Kadriuv iskaz dovodi u pitanje i medicinski izveštaj francuskog forenzičkog tima, koji pokazuje da su tri lica s tog spiska, odnosno Agim Hyseni, Kada Hyseni i Shehide Sfarqa, umrli prirodnom smrću, te ih stoga nisu mogli "ubiti" Srbi, kako je izjavio Kadriu. Pored toga, tužilaštvo nije ničim pokazalo da je učinjen pokušaj da se istraži da li su žrtve s Kadriuovog spiska, čija su tela pronađena na grobljima L1 i L2, izuzimajući Hakija Gërxfhaliiua, zaista putovala u konvoju tog 2. maja 1999. godine.

799. Veće, na osnovu svedočenja očevidaca Shukrija Gërxfhaliiua i Sabita Kadriua, zaključuje da su u noći 2. maja 1999. godine snage MUP, koje su činile specijalne ili neregularne jedinice, ubile Hakija Gërxfhaliiua i Alija Mernicu, žrtve navedene u Prilogu I. Pored toga, Pretresno veće, na

osnovu svedočenja očevica Fedrije Xhafa, konstatuje da su Mirana Xhafu, žrtvu koja nije navedena u Prilogu I, srpske policijske ili paravojne snage ubile 2. maja 1999. godine, dok je putovao u konvoju.¹⁹⁵⁷

800. Veće, osim toga, konstatuje da su od 1. do 3. maja snage MUP podelile konvoj u tri grupe. Prva grupa, u kojoj su bile žene, deca i stariji ljudi s vozilima, poslata je u Albaniju; druga grupa, u kojoj su bile žene, deca i stariji ljudi bez prevoznog sredstva, poslata je u obližnja sela, između ostalih u Kičić i Dobru Luku; dok je treća grupa, u kojoj su uglavnom bili vojno sposobni muškarci, poslata u zatvor u Smrekovnici, gde su zatočeni i maltretirani. Posle otprilike tronedelnog zatočenja u teškim uslovima, zatočenike su odveli na albansku granicu, gde su ih prisilili da predaju svoje lične isprave i pređu u Albaniju.

J. PRIŠTINA

1. Optužbe iz Optužnice

801. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za tri različite kategorije zločina protiv čovečnosti za koje se navodi da su izvršeni u opštini Priština: deportaciju, prisilno premeštanje i progon. Navodi se da je progon kojim se optuženi terete vršen u obliku seksualnog zlostavljanja kosovskih Albanci u opštini Priština, kako je opisano u paragrafu 72(g).¹⁹⁵⁸

802. Konkretno činjenične tvrdnje iznose se u paragrafu 72(g) Optužnice, u kojem piše sledeće:

Počev od 24. marta 1999. ili približno od tog datuma pa sve do kraja maja 1999. godine, snage SRJ i Srbije odlazile su u kuće kosovskih Albanaca u gradu Priština/ Prishtinë i prisiljavale stanare na odlazak. U toku ovih prisilnih proterivanja, jedan broj ljudi je ubijen. Mnogi od onih koji su isterani iz svojih domova otišli su direktno na željezničku stanicu, dok su drugi potražili sklonište u obližnjim naseljima. Stotine etničkih Albanaca, koje je na svakoj raskrsnici usmeravala srpska policija, okupili su se na željezničkoj stanici, a zatim su ukrcani u pretrpane vozove ili autobuse. Oni koji su ukrcani u vozove stigli su do sela Đeneral Janković/Hani i Elezit u blizini makedonske granice. Dok su putovali do granice, mnogim ljudima su oduzeta lična dokumenta. Kada su sišli sa voza, snage SRJ i Srbije su kosovskim Albancima rekly da do Makedonije odu hodajući prugom, pošto je okolni prostor miniran. Oni koji su pokušali da se sakriju u Priština/ Prishtinë na kraju su isterani na sličan način. Tokom ovih prisilnih proterivanja, jedan broj ljudi je ubijen, a nekoliko žena je seksualno zlostavljano.

- (i) U istom periodu, snage SRJ i Srbije ulazile su u sela u opštini Priština/Prishtinë gde su pretukle i ubile mnoge kosovske Albance, otele im novac, opljačkale njihovu imovinu i spalile im kuće. Mnogi seljani su kamionima odvezeni u grad Glogovac/Gliogoc u op Lipljan/Lipjan. Odatle su vozom prebačeni do mesta Đeneral Janković/Hani e Elezit i nastavili peške do makedonske granice.

¹⁹⁵⁷ Fedrije Xhafa, T. 2421–2422 (25. avgust 2006. godine). V. takođe Fedrije Xhafa, dok. pr. br. P2274 (Izjava svedoka od 29. avgusta 2006. godine), par. 8.

¹⁹⁵⁸ Optužnica, par. 77(c).

Drugima su, nakon što su se probili do grada Uroševac/Ferizaj snage SRJ i Srbije naredile da se ukrcaju na voz za Đeneral Janković/Hani e Elezit, odakle su pešice prešli granicu i ušli u Makedoniju.¹⁹⁵⁹

2. Kontekst

803. Opština Priština se nalazi u istočnom delu Kosova i u njoj je i njegov najveći grad, takođe Priština, koji obuhvata nekoliko naselja i predgrađa. Grad je bio, a i danas je ekonomski, kulturni, politički i administrativni centar Kosova. Kao i na ostalom delu Kosova, stanovništvo Prištine početkom 1999. godine pretežno su činili kosovski Albanci. Međutim, zato što je Priština bila administrativni centar pokrajine, srpska manjina u gradu bila je brojnija nego u drugim opštinama.¹⁹⁶⁰

804. Pretresno veće je od nekoliko svedoka čulo iskaze u vezi sa situacijom u gradu Prištini za vreme vazdušnih napada NATO, kao i s događajima koji su doveli do odlaska znatnog broja njenih stanovnika. Činjenicu da je velik broj ljudi napustio Prištinu za vreme vazdušnih napada NATO odbrana nije osporavala, već se usredsredila na razloge tog egzodusa, tvrdeći da je on uglavnom bio posledica NATO bombardovanja, a ne dejstava snaga SRJ/Srbije.

805. Među onima koji su svedočili bili su Nazlie Bala, svedok K63, svedokinja K62, Baton Haxhiu, Adnan Merovci i Emin Kabashi – svi kosovski Albanci, stanovnici grada ili obližnjih sela, koje je kao svedoke pozvalo tužilaštvo. Pored toga, Veće je na osnovu pravila 92 *quater* uvrstilo u spis pismenu izjavu Antonija Russoa, italijanskog novinara koji je u relevantnom periodu bio u Prištini, ali je umro pre početka suđenja.¹⁹⁶¹ Direktor Medija centra u Prištini Milivoje Mihajlović, službenik MUP Božidar Filić i oficir VJ Milutin Filipović bili su među svedocima koje je pozvala odbrana da pobiju iskaze svedoka tužilaštva. Dosledni iskazi Bale, svedokinje K62, svedoka K63 i Kabashija o tome kako su proterani iz svojih domova krajem marta 1999. godine, potkrepljeni Russovom izjavom, nisu dovedeni u pitanje ni osporavanjem odbrane ni dokazima koje je izvela odbrana i Veće smatra da su ti svedoci pouzdani u odnosu na relevantne događaje. Iako je Haxhiu proglašen krivim za nepoštovanje Međunarodnog suda, Veće smatra da to nije razlog da ne veruje njegovom svedočenju o događajima u Prištini, naročito imajući u vidu da mu je osuđujuća presuda izrečena zbog okolnosti pod kojima su objavljene informacije, a ne zbog nepoštenja ili zbog toga

¹⁹⁵⁹ Optužnica, par. 72(g).

¹⁹⁶⁰ V. dok. pr. br. 3D422 (OEBS, Profil opštine Priština, jun 2006. godine), str. 2; dok. pr. br. P1960 (Izveštaj o brojnosti i nacionalnom sastavu stanovništva na Kosovu, 14. avgust 2002. godine), str. 9; dok. pr. br. P906 (Popis iz 1991. godine), str. 10; v. takođe dok. pr. br. P1893 (Božidar Delić, Diplomski rad, tema: "Priprema i angažovanje snaga odbrane SRJ na sprečavanju i ugušenju oružane pobune na Kosovu i Metohiji", 1997. godina).

¹⁹⁶¹ Veće je izjavu svedoka Antonija Russoa uvrstilo u spis usmenom odlukom od 24. avgusta 2006. godine. T. 2288 (24. avgust 2006. godine).

kako se ponašao kao svedok pred Međunarodnim sudom. Veće će se konkretnim pitanjima pouzdanosti pozabaviti u kontekstu u kojem se ona javljaju.

806. Nazlie Bala, koja je radila za VMK u Prištini krajem 1998. i početkom 1999. godine, obavestila je Veće da je u periodu pre početka vazdušnih napada NATO situacija u gradu bila uglavnom mirna, ali napeta.¹⁹⁶² Svedok K63, kosovski Albanac koji je sa svojom ženom držao radnju u Prištini, posvedočio je da mu je jedan prijatelj Srbin rekao da će, ako NATO započne bombardovanje, “svi Albanci [biti] gotovi i očišćeni s Kosova”.¹⁹⁶³ Svedok K63 je, pored toga, rekao da je 1999. godine u gradu Prištini bilo mnogo raseljenih lica koja su došla iz Kosova Polja i s područja Drenice zbog straha koji su policija i VJ izazivali u njihovim selima.¹⁹⁶⁴ Žena svedoka K63, svedokinja K62, potvrdila je da su tokom marta 1999. godine mnogi ljudi iz sela u unutrašnjosti došli u grad Prištinu jer su proterani iz svojih domova i jer su se plašili.¹⁹⁶⁵ Građani Prištine su dozvoljavali raseljenim ljudima da budu u njihovim stanovima, što je za posledicu imalo prenatrpanost. Međutim, u isto vreme, oni koji su mogli da odu, počeli su da napuštaju grad.¹⁹⁶⁶ Adnan Merovci, lični sekretar vođe DSK Ibrahima Rugove, posvedočio je da je 21. marta 1999. godine, dok se vozio iz Makedonije ka Prištini u konvoju vozila, primetio da mnogo ljudi ide u suprotnom pravcu, prema makedonskoj granici.¹⁹⁶⁷ Kada je 21. marta došao u Prištinu, situacija je bila strašna i vladala je panika.¹⁹⁶⁸

807. Media centar u Prištini osnovalo je u aprilu 1998. godine Udruženje novinara Srbije. Milivoje Mihajlović, koji je početkom 1999. godine bio direktor Medija centra smeštenog u hotelu “Grand”, i jedan od novinara koji je učestvovao u njegovom osnivanju, rekao je da je svrha centra bila da pruži pomoć velikom broju stranih novinara koji su tada stizali na Kosovo.¹⁹⁶⁹ Prema Mihajloviću, početkom NATO bombardovanja, u Centru je ostalo samo nekoliko stranih novinara. Oni su mogli slobodno da se kreću i snimaju šta hoće, mada je bilo opasno napuštati grad.¹⁹⁷⁰ Kako je izneo Antonio Russo, 23. marta 1999. godine strani novinari koji su još bili u gradu pozvani su u Ministarstvo za informisanje i obavešteni da Vlada više ne može da garantuje njihovu bezbednost i

¹⁹⁶² Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 5, 11; v. takođe svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 4–5, 11.

¹⁹⁶³ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 11.

¹⁹⁶⁴ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 13.

¹⁹⁶⁵ Svedokinja K62, T. 2269–2270 (24. avgust 2006. godine).

¹⁹⁶⁶ Svedokinja K62, T. 2269 (24. avgust 2006. godine).

¹⁹⁶⁷ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 40, 42.

¹⁹⁶⁸ Adnan Merovci, T. 8575–8576 (17. januar 2007. godine).

¹⁹⁶⁹ Milivoje Mihajlović, T. 24051–24054, 24063–24066 (11. mart 2008. godine), dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 6. marta 2008. godine), par. 10.

¹⁹⁷⁰ Milivoje Mihajlović, dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 6. marta 2008. godine), par. 33.

da, ako žele da ostanu, to čine na sopstveni rizik.¹⁹⁷¹ Mihajlović je tvrdio da od Sekretarijata za informisanje nije dobio nikakvo obaveštenje o tome da se od stranih novinara tražilo da idu, ali je potvrdio da je video da su neki novinari otišli posle sastanka održanog 23. marta.¹⁹⁷²

808. Dok su strani novinari napuštali Prištinu, snage MUP i VJ su dobijale pojačanja. Merovci je posvedočio da je, pre početka NATO bombardovanja, svaki muškarac Srbin na Kosovu na neki način bio mobilisan u te snage.¹⁹⁷³ Isto tako, svedok K63 je govorio o tome kako su svi za vojsku sposobni civili Srbi bili mobilisani u policiju i nosili policijske uniforme i imali puške.¹⁹⁷⁴ U svojoj izjavi, Russo je izneo da je krajem februara 1999. godine VJ počeo da raspoređuje veliki broj tenkova, oklopnih transportera i vojnika na periferiji Prištine i da je tamo postavio kontrolne punktove.¹⁹⁷⁵ Dana 20. marta 1999. godine, kada je VMK napustio Prištinu, Nazlie Bala je otišla u centar grada da vidi šta se dešava.¹⁹⁷⁶ Razgovarala je s ljudima, koji su joj rekli da su videli pojačanu aktivnost policije i VJ na tom području i koji su strahovali za svoju bezbednost, pošto nisu znali kakve su bile namere tih snaga.¹⁹⁷⁷ Merovci je takođe potvrdio da je video i sreo nekoliko grupa pripadnika MUP i VJ koje su delovale u Prištini posle njegovog povratka iz Pariza 21. marta 1999. godine.¹⁹⁷⁸

809. Pretresno veće je čulo svedočenje raznih oficira VJ i MUP i uvrstilo u spis dokumente koji potvrđuju prisustvo snaga MUP i VJ u Prištini i njenoj okolini u martu 1999. godine. Pre NATO bombardovanja, istureno komandno mesto 3. armije nalazilo se u kasarni "Kosovski junaci" u Prištini. Tokom bombardovanja, ono je nekoliko puta premeštano, ali uvek na lokacije blizu grada.¹⁹⁷⁹ Pre bombardovanja, Komanda Prištinskog korpusa i Štab MUP nalazili su se u zgradama u gradu koje su međusobno bile udaljene oko 500 metara.¹⁹⁸⁰ Oko 29. marta 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa preseljena je, a posle toga je ponovo preseljavana nekoliko puta

¹⁹⁷¹ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 4; v. takođe dok. pr. br. P2900 (Izveštaj PIV upućen Kabinetu predsednika Srbije, 16. april 1999. godine), str. 13.

¹⁹⁷² Milivoje Mihajlović, T. 24090 (11. mart 2008. godine).

¹⁹⁷³ Adnan Merovci, T. 8439 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 49.

¹⁹⁷⁴ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003), par. 22.

¹⁹⁷⁵ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 3–4.

¹⁹⁷⁶ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 5.

¹⁹⁷⁷ Nazlie Bala, T. 2151 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 11.

¹⁹⁷⁸ Adnan Merovci, T. 8435–8436 (16. januar 2007. godine).

¹⁹⁷⁹ Miodrag Janković, 4D504 (Izjava svedoka od 1. oktobra 2007. godine), par. 16; Ljubiša Stojimirović, T. 17667 (26. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), *e-court*, str. 44, 111; Mirko Starčević, T. 17436, 17438 (22. oktobar 2007. godine), dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 15.

¹⁹⁸⁰ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 109; v. takođe dok. pr. br. P616 (Karol John Drewienkiewicz, Crtež četiri glavne zgrade srpskih vlasti u Prištini).

tokom vazdušnih napada NATO.¹⁹⁸¹ Dana 30. marta, optuženi Lazarević je izdao naređenje da jedna grupa iz Komande Prištinskog korpusa ostane na području Prištine radi zaštite Prištinskog garnizona.¹⁹⁸² Na čelu te grupe bio je Milutin Filipović. On je tvrdio da za vreme NATO bombardovanja u gradu Prištini nije bilo borbenih jedinica VJ, već samo bataljon vojne policije od 350-400 naoružanih ljudi, koji je čuvao garnizon Prištinskog korpusa.¹⁹⁸³ Veće napominje da u Naređenju Vojnog okruga Priština od 27. marta 1999. godine piše da se 50. vojno-teritorijalni odred, koji je povremeno verovatno imao borbene dužnosti, takođe nalazio u gradu Prištini, gde je imao zadatak da čuva vojne objekte, štiti bolnice, pošte i TV i radio stanice, kao i da štiti “srpsko stanovništvo u južnom delu grada Priština”.¹⁹⁸⁴

810. Pretresno veće je čulo iskaze da je 52. bataljon vojne policije VJ, zajedno sa 72. specijalnom brigadom, bio stacioniran u kasarni “Kosovski junaci” u Prištini sve do 24. marta 1999. godine, kada je preseljen u Gračanicu, južno od grada.¹⁹⁸⁵ Posle otprilike nedelju dana, vratili su se na područje Grmije/Germiu, blizu grada Prištine, ali su zatim morali da se presele bliže gradu.¹⁹⁸⁶ Petnaesta oklopna brigada je uoči NATO bombardovanja zauzela položaje izvan grada.¹⁹⁸⁷ U Naređenju od 1. aprila 1999. godine Komande Prištinskog korpusa brigadi je naloženo “uspostavljanje kontrole teritorije i javnog reda i mira u širem rejonu Prištine”,¹⁹⁸⁸ koji je, prema ratnom dnevniku, obuhvatao aerodrom Slatinu, neposredno izvan grada.¹⁹⁸⁹

811. Veće je takođe čulo neke iskaze o tome da su “paravojne” grupe bile među snagama SRJ/Srbije koje su tada delovale u Prištini. Adnan Merovci je posvedočio da je 21. marta 1999. godine, kad na ulicama nije bilo kosovskih Albanaca, svuda bilo mnogo “pripadnika srpskih paravojnih jedinica”, koji su zaustavljali vozila i krali imovinu. Merovci je za te “paramilitarce” rekao da su većinom bili meštani, ali da ne isključuje mogućnost da su neki došli iz drugih krajeva Srbije. On je, pored toga, izjavio da se “[u] većini slučajeva činilo se da su to ljudi koji su naprosto obukli vojnu bluzu ili nešto slično, skinuli registarske tablice sa svojih vozila i uzeli oružje.

¹⁹⁸¹ Milutin Filipović, T. 19162 (27. novembar 2007. godine), T. 19203–19204 (28. novembar 2007. godine); Momir Stojanović, T. 19733 (6. decembar 2007. godine).

¹⁹⁸² Dok. pr. br. 5D348 (Naređenje, Komanda PrK, 30. mart 1999. godine); Milutin Filipović, T. 19151 (27. novembar 2007. godine), T. 19209 (28. novembar 2007. godine).

¹⁹⁸³ Milutin Filipović, T. 19153 (27. novembar 2007. godine), T. 19242 (28. novembar 2007. godine).

¹⁹⁸⁴ Dok. pr. br. 6D1470 (Zapovest, Komanda Vojnog okruga Priština, 27. mart 1999. godine), str. 3.

¹⁹⁸⁵ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 35.

¹⁹⁸⁶ Dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 2, 4; Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 36–37.

¹⁹⁸⁷ Miodrag Simić, T. 15686 (14. septembar 2007. godine); Milutin Filipović, T. 19177 (27. novembar 2007. godine); Vladimir Marinković, T. 20303 (14. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P2572 (Ratni dnevnik 15. okbr), str. 19, 25, 28;

¹⁹⁸⁸ Dok. pr. br. P2029 (Naređenje, Komanda PrK, 1. april 1999. godine), str. 1–2.

¹⁹⁸⁹ Dok. pr. br. P2619 (Izvod iz Ratnog dnevnika 15. okbr), str. 3.

Međutim, ipak su delovali veoma organizovano.”¹⁹⁹⁰ Objasnio je da je većina “paramilitaraca” u Prištini uglavnom nosila civilnu odeću i zelene vojničke jakne ili crne kožne jakne. Neki su nosili crne ili maskirne uniforme. Razlikovao je te ljude od pripadnika regularnih jedinica VJ i MUP jer je poznao regularne policijske i vojne uniforme, te je svakog ko je imao drugačiju uniformu smatrao pripadnikom paravojnih snaga.¹⁹⁹¹ Merovci je neke od njih prepoznao kao meštane zaposlene u komunalnim službama, koji su dobro poznavali grad i njegove stanovnike.¹⁹⁹²

812. Nazlie Bala je takođe govorila o pripadnicima neregularnih snaga, koji su bili skroz odeveni u crno, bez ikakvih oznaka, i nosili noževe pričvršćene uz nogu. Ti muškarci su imali maske ili boju na licu. Izjavila je da je njihovo prisustvo u gradu bilo zastrašujuće i da su oni radili zajedno s policijom i VJ.¹⁹⁹³ Svedokinja K62 je takođe posvedočila da je viđala pripadnike “paravojnih jedinica” i policije kako tuku i pljačkaju ljude ispred njene radnje.¹⁹⁹⁴

813. Emin Kabashi, kosovski Albanac koji je radio kao istraživač na Institutu za albanske studije u Prištini i koji je uz to bio pripadnik OVK, posvedočio je da je u Kosovu Polju i u gradu Prištini video snage koje je identifikovao kao arkanovce ili ljude Frenkija Simatovića. Kako je izjavio Kabashi, te grupe su bile naoružane i nosile su tamnije uniforme od uniformi drugih formacija. Neki su imali šesire, a drugi beretke opšivene crvenom trakom.¹⁹⁹⁵

814. Možda zato što je Priština bila administrativni centar Pokrajine i zato što su se u njoj nalazile komande VJ i MUP, izgleda da u samom gradu nije bilo značajnog prisustva OVK u periodu koji je prethodio vazдушnim napadima NATO. Međutim, OVK je bio prisutan na okolnom području. Kako je razmotreno u Odeljku VI.B gore, Bislim Zyrapi je posvedočio da je OVK na Kosovu delovao na nivou lokalnih štabova u sedam zona. Zona Lab, ili Operativna zona pet, obuhvatala je teritoriju opštine Priština.¹⁹⁹⁶ Najjače prisustvo OVK u zoni Lab bilo je na području Podujeva.¹⁹⁹⁷ Emin Kabashi je izjavio da je pripadao “logističkoj formaciji ili jedinici” OVK sa sedištem u Prištini, zaduženj za “gerilske zadatke” i dodao da je pripadnike OVK snabdevaao

¹⁹⁹⁰ Adnan Merovci, T. 8433–8434 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 44.

¹⁹⁹¹ Adnan Merovci, T. 8433 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 48.

¹⁹⁹² Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 48.

¹⁹⁹³ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 12.

¹⁹⁹⁴ Svedokinja K62, T. 2268–2269 (24. avgust 2006. godine).

¹⁹⁹⁵ Emin Kabashi, T. 2048–2049, 2061–2062 (21. avgust 2006. godine), 2083, 2086–2087, 2114 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4017–4021.

¹⁹⁹⁶ Bislim Zyrapi, T. 5934, 5967 (6. novembar 2006. godine), 6018 (7. novembar 2006. godine), 6258 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta operativnih zona OVK).

¹⁹⁹⁷ V. Shukri Gërzhaliu, T. 2529–2530 (30. avgust 2006. godine); Shaun Byrnes, T. 12232 (17. april 2007. godine); Bislim Zyrapi, T. 6258 (10. novembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. 6D1016 (Informacija, MUP RDB Priština), str. 2; Milutin Filipović, T. 19165 (27. novembar 2007. godine).

papirom, lekovima, uniformama, odećom, hranom i sanitarnim potrepštinama, ali ne i oružjem.¹⁹⁹⁸ Kako je rekao Kabashi, u gradu Prištini zapravo nije bilo sedišta OVK, ali je u nekoliko naselja bilo ljudi koji su pomagali u logistici, uključujući jednu grupu u Vranjercu,¹⁹⁹⁹ koja je pripremala uniforme za borce OVK.²⁰⁰⁰ Međutim, Pretresno veće konstatuje da Kabashijevo svedočenje u vezi s OVK nije pouzdano. Osim toga, vlasti su imale donekle drugačije viđenje situacije; u Izveštaju RDB MUP od 28. januara 1999. godine piše da je “u Prištini navodno ubačeno više terorističkih grupa”, uključujući jednu manju grupu u Vranjercu, čiji je zadatak da “u najskorije vreme izvede napad u cilju likvidacije selektiranih pripadnika organa bezbednosti”.²⁰⁰¹

815. Veću su predočeni dokazi da je, posle odlaska verifikatora VMK u martu 1999. godine, OVK preduzeo nekoliko napada u gradskim sredinama, uključujući grad Prištinu.²⁰⁰² Filipović je posvedočio da VJ, pre vazdušnih napada NATO, nije ništa preduzimao u znak odgovora na napade “terorista” u Prištini, jer nije bio zadužen da to radi.²⁰⁰³ Veće zaključuje da u Prištini nije bilo borbenih dejstava kada su počeli vazdušni napadi NATO.

3. Događaji u gradu Prištini tokom NATO bombardovanja

816. Nazlie Bala radila je od kraja novembra 1998. do 2001. godine za OEBS kao pomoćnik za ljudska prava, što je uključivalo saradnju s VMK od početka 1999. do njegovog povlačenja s Kosova, a posle povlačenja VMK u martu 1999. godine ostala je u svom rodnom gradu Prištini. S krova petospratnice u kojoj je živela u starom delu grada pratila je događaje koji su se odigrali u gradu tokom nekoliko dana.²⁰⁰⁴ Na osnovu svojih zapažanja i raspitivanja, Bala je bila u mogućnosti da predoči Veću detaljan opis događaja u Prištini i u nekim od prištinskih naselja – Dragodanu/Arbëria, Vranjercu/Vranjerc, Kolovici²⁰⁰⁵ i Taslidži/Taslixhe – koji su usledili krajem

¹⁹⁹⁸ Emin Kabashi, T. 2083, 2086–2087, 2114 (22. avgust 2006. godine).

¹⁹⁹⁹ Emin Kabashi je posvedočio da se to naselje sada zove “Kodra e Trimave”. Emin Kabashi, dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4048.

²⁰⁰⁰ Emin Kabashi, T. 2084–2085 (22. avgust 2006. godine).

²⁰⁰¹ Dok. pr. br. 6D1017 (Izveštaj MUP Prizren, 28. januar 1999. godine), str. 15.

²⁰⁰² Michael Phillips, T. 12016–12017 (20. mart 2007. godine); Božidar Filić, T. 23951–23953 (10. mart 2008. godine); Milutin Filipović, T. 19164 (27. novembar 2007. godine); Danica Marinković, dok. pr. br. 6D1495 (Izjava svedoka od 25. februara 2008. godine), par. 28–30; dok. pr. br. 6D1523 (Zapisnik o uvidaju, Danica Marinković, 21. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1524 (Zapisnik o uvidaju, Danica Marinković, 22. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1525 (Zapisnik o uvidaju, Danica Marinković, 22. mart 1999. godine); dok. pr. br. P407 (Zvanični izveštaj OEBS/VMK), str. 820.

²⁰⁰³ Milutin Filipović, T. 19218–19219 (28. novembar 2007. godine).

²⁰⁰⁴ Nazlie Bala, T. 2135, 2137 (22. avgust 2006. godine).

²⁰⁰⁵ Selo Kolovica nalazi se severoistočno od Prištine, na periferiji grada. Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 7; dok. pr. br. 3D388 (Karta Kosova).

marta 1999. godine, pre nego što je prognana iz grada, o čemu će biti reči dole u tekstu.²⁰⁰⁶ Njeno svedočenje je dalje potkrepljeno iskazima svedoka K62, svedoka K63, Batona Haxhiua i pismenom izjavom Antonia Russoa.

817. Bala je posvedočila da je 24. marta 1999. godine u raznim delovima grada isključena struja. Sutradan je videla lokalne Srbe kako se voze po gradu i pucaju u vazduh iz automatskog oružja i pištolja.²⁰⁰⁷ Takođe je videla kako su uništavane kuće i poslovni objekti čiji su vlasnici bili kosovski Albanci i kako su ljudi primoravani da odu u centar grada.²⁰⁰⁸ Videla je da se to događa i danju i noću. Noću je koristila noćni dvogled koji su u njenom automobilu ostavili službenici VMK.²⁰⁰⁹ Uprkos osporavanju Lukićeve odbrane, uključujući argument da Bala nije mogla da utvrdi da su Srbi bili ti koji su pucali iz automobila jer nije bilo struje i jer je bila kod svoje kuće, Pretresno veće konstatuje da je svedočenje svedokinje Bala uverljivo po ovom pitanju.²⁰¹⁰

818. Dana 26. marta Bala je posmatrala kako “[VJ, MUP] i srpski civili”, koje je razlikovala jedne od drugih po uniformama – VJ je imala zelene uniforme, policija plave,²⁰¹¹ – uništavaju kuće i radnje kosovskih Albanaca u naseljima Dragodan, Vranjevac, Kolovica i Taslidža. U tim naseljima je čula i eksplozije. Bala je dalje izjavila da je oko 22:00 časa videla dva oklopna transportera kako idu u pravcu Dragodana i, ubrzo nakon toga, dve kuće plamenu na mestu gde su bili ti oklopni transporteri.²⁰¹² Iako su Lazarevićava i Pavkovićeva odbrana osporile da je Bala bila u mogućnosti da s krova svoje kuće vidi šta se dešava,²⁰¹³ Veće prihvata njeno objašnjenje o tome kako je uspela sve to da vidi.²⁰¹⁴

²⁰⁰⁶ U vezi s pojedinostima o Balinom radu za Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda i OEBS, v. Nazlie Bala, T. 2123–2124 (22. avgust 2006. godine), 2175 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 5, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 11.

²⁰⁰⁷ Nazlie Bala, T. 2200 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 5. Filić je takođe posvedočio da je tokom NATO bombardovanja isključivana struja. Božidar Filić, T. 23958 (10. mart 2008. godine).

²⁰⁰⁸ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 6.

²⁰⁰⁹ Nazlie Bala, T. 2153–2154, 2160–2161 (22. avgust 2006. godine), 2179–2180 (23. avgust 2006. godine).

²⁰¹⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008 (javna verzija), par. 1043.

²⁰¹¹ Nazlie Bala, T. 2139, 2161–2164 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 12.

²⁰¹² Nazlie Bala, T. 2137 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 6.

²⁰¹³ Nazlie Bala, T. 2152–2160 (22. avgust 2006. godine); Milutin Filipović, T. 19178–19180 (27. novembar 2007. godine); dok. pr. br. IC148 (Oznake koje je svedok Filipović uneo na str. 31 dok. pr. br. P615, 27. novembar 2007. godine); Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 209–210.

²⁰¹⁴ V. Nazlie Bala, T. 2135, 2137, 2152–2160 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 5–6, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 11; dok. pr. br. P13 (Auto-atlas grada Prištine s okolinom); dok. pr. br. IC17 (Oznake koje je Nazlie Bala unela u dok. pr. br. P13); dok. pr. br. IC15 (Oznake koje je Nazlie Bala unela na str. 31 dok. pr. br. P615).

819. Ujutro 28. marta čula je pucnjavu u Vranjercu i kasnije videla da neke kuće gore.²⁰¹⁵ Milutin Filipović je potvrdio da je 28. marta bilo pucnjave u Vranjercu; radilo se o napadu OVK na dva ruska novinara usled kojeg je ubijen njihov vozač.²⁰¹⁶ U Izveštaju MUP od 28. marta 1999. godine takođe se pominje taj incident, ali se kaže da su ti novinari napadnuti u selu Lebane, severno od Prištine.²⁰¹⁷ Božidar Filić je posvedočio da su se posle napada “teroristi” sklonili u Vranjercu i da je policija tokom sledeća dva do tri dana u više navrata pokušavala da ih uhapsi.²⁰¹⁸ Policija nije uspela u tome jer je naišla na “žestok otpor tu lociranih terorističkih grupa u samom Vranjercu”.²⁰¹⁹ Pretresno veće nije u mogućnosti da ustanovi kako su 28. marta zapaljane kuće u Vranjercu ili ko ih je zapalio.

820. Kasnije istog dana, Bala je čula granatiranje u Kolovici i videla jedan tenk i “srpsku artiljeriju” kako puca s brda u Vranjercu prema brdu u Kolovici. “Srpske snage” su pucale na nenaoružane albanske civile koji su bežali, i to je trajalo ceo dan i celu noć. Bala je razgovarala s nekima od ljudi koji su prolazili ispred njene kuće bežeći iz Kolovice. Oni su rekli “kako su srpske snage ubijale Albance, pljačkale i palile kuće u tom kraju”.²⁰²⁰ Suprotno ovom iskazu, Milutin Filipović je posvedočio da u Vranjercu, gde se nalazila “velika logistička baza terorist[a]”, nije bilo artiljerije VJ i da artiljerija, čak i da je bila tamo, nikad ne bi otvarala vatru na civile, naročito pošto su u Kolovici živeli i Srbi i Albanci.²⁰²¹ Izjava Antonia Russoa da se “NATO bombardovanje odvija uporedo sa najžešćim granatiranjem grada od strane snaga VJ na periferiji grada, pored čega su još i palili i uništavali zgrade u gradu”, govori u prilog Balinom opisu granatiranja od strane VJ delova grada Prištine kad je počelo NATO bombardovanje.²⁰²²

821. Svedok K63 je posvedočio da su se stanovnici Prištine, kad je počelo NATO bombardovanje, plašili šta će im učiniti snage MUP i VJ, mada su najviše strahovali od “paravojnih snaga, čiji su pripadnici nosili crvene beretke, i specijalaca”.²⁰²³ Tokom dana koji su usledili pokušao je da nastavi s normalnim životom koliko je god to bilo moguće. I dalje je otvarao svoju radnju u 08:00 časova, ali je morao ranije da je zatvara jer je uveče isključivana struja.²⁰²⁴ U isto

²⁰¹⁵ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 6.

²⁰¹⁶ Milutin Filipović, T. 19165, 19181 (27. novembar 2007. godine). Međutim, Filipović nije objasnio da li je lično prisustvovao tom incidentu ili je za njega čuo iz drugih izvora.

²⁰¹⁷ Dok. pr. br. P1099 (Izveštaj MUP od 28. marta 1999. godine), str. 3–4; v. dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 7.

²⁰¹⁸ Božidar Filić, T. 23955–23958 (10. mart 2008. godine).

²⁰¹⁹ Božidar Filić, T. 23957 (10. mart 2008. godine). V. takođe Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1038, 1046.

²⁰²⁰ Nazlie Bala, T. 2166–2167, 2177–2179, 2183 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 6.

²⁰²¹ Milutin Filipović, T. 19180–19181 (27. novembar 2007. godine).

²⁰²² Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 4–5.

²⁰²³ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 22.

²⁰²⁴ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 23.

vreme je video ljude kako napuštaju svoje domove i s koferima odlaze ka železničkoj stanici, govoreći da izvlače svoje porodice i šalju ih u Makedoniju.²⁰²⁵ Svedokinja K62 je dodala da su 31. marta 1999. godine neki ljudi u uniformama, koji nisu bili policajci, opljačkali njenu kuću. To se događalo u svim kućama u njenoj četvrti.²⁰²⁶

822. Svedokinja K14 je takođe svedočila o događajima u gradu u martu i aprilu 1999. godine i njen iskaz velikim delom odgovara iskazima drugih svedoka, ali ovde neće biti detaljno razmatran zbog zaštitnih mera koje su određene za ovu svedokinju.²⁰²⁷

823. Adnan Merovci je posvedočio da su se, kad je počelo NATO bombardovanje, snage VJ i MUP u Prištini rasporedile po praznim kućama kosovskih Albanaca i na vrata stavljale natpise “Ovaj stan pripada MUP-u”.²⁰²⁸ Lokalni Srbi su na vrata svojih domova stavljali svoja imena kako ne bi imali problema kad policija dođe da isteruje ljude. Bilo je i slučajeva da su Srbi dopuštali svojim komšijama Albancima da stavljaju njihova imena na svoja vrata.²⁰²⁹ Prema Merovciju, prve noći NATO bombardovanja, nekoliko istaknutih Albanaca na Kosovu – kao što su Agim Hajrizi, Latif Berisha i Bajram Kelmendi i njegova dva sina – oteli su i ubili “pripadnici paravojsnih snaga”,²⁰³⁰ koji su ih pronalazili koristeći svoje poznavanje situacije.²⁰³¹ Po Merovcijevom mišljenju, to ubijanje bilo je “jasna poruka da će albanski lideri biti na meti srpskih snaga, a služilo je i tome da zastraši obične građane koji saznaju za ta ubistva”.²⁰³² Širene su glasine da je ubijen lider DSK Ibrahim Rugova.²⁰³³ Iste noći su minirane i zapaljane Rugovina i Merovcijeva kancelarija, što je Merovci pripisao pripadnicima paravojsnih snaga.²⁰³⁴

824. Od 24. do 29. marta Merovci je svakodnevno posećivao Rugovu u njegovoj kući kako bi ga izveštavao o situaciji u Prištini i proverio da li je bezbedan.²⁰³⁵ Dana 25. marta, Merovci je svoju

²⁰²⁵ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 24.

²⁰²⁶ Svedokinja K62, T. 2284–2285 (24. avgust 2006. godine).

²⁰²⁷ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 2–4 (zapečaćeno); svedokinja K14, T. 10991 (2. mart 2007. godine) (zatvorena sednica).

²⁰²⁸ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 75.

²⁰²⁹ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 75.

²⁰³⁰ Adnan Merovci, T. 8436–8437 (16. januar 2007. godine), T. 8577 (17. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 46; v. takođe Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 9; Baton Haxhiu, T. 6096 (8. novembar 2006. godine).

²⁰³¹ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 48.

²⁰³² Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 46; v. takođe Baton Haxhiu, T. 6093, 6096 (8. novembar 2006. godine).

²⁰³³ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 76.

²⁰³⁴ Adnan Merovci, T. 8438–8439 (16. januar 2007. godine), P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 46; v. takođe Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 9, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4222–4223.

²⁰³⁵ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 50.

porodicu prebacio iz svoje kuće u stan svog brata.²⁰³⁶ Kasnije je od jednog komšije čuo da su ga te noći kod njegove kuće tražili neki “Srbi, pripadnici paravojskih snaga”.²⁰³⁷ Dana 29. marta, Merovci i njegova žena prešli su u Rugovinu kuću.²⁰³⁸

825. Ibrahim Rugova, koji je 2001. godine dao pismenu izjavu tužilaštvu i svedočio u predmetu *Milošević*, preminuo je pre početka ovog suđenja. Njegova izjava i transkript njegovog svedočenja u predmetu *Milošević* uvršteni su u dokazni spis u ovom predmetu.²⁰³⁹ U svojoj izjavi Rugova je objasnio da su dan pre početka NATO bombardovanja prekinute sve telefonske linije u gradu i da je bilo eksplozija, jer su “uništavane kafane i radnje”.²⁰⁴⁰ Prve noći bombardovanja “u akciju su krenule policija i vojska”: “srpske snage” su zapalile kancelariju DSK i “kancelariju SAD” u gradu; ubijeni su Bajram Kelmendi i njegova dva sina; proneo se glas da su neki ljudi odvedeni ili ubijeni.²⁰⁴¹

826. I Adnan Merovci i Ibrahim Rugova opisali su događaje u Rugovinoj kući 31. marta 1999. godine, kad došli su teško naoružani pripadnici snaga VJ i MUP i držali njih i druge u kući na nišanu. Opisali su i svoje kontakte s Ljubivojem Joksićem, tadašnjim pomoćnikom koordinatera RDB, usled kojih su pristali da se 1. aprila 1999. godine sastanu sa Slobodanom Miloševićem u Beogradu.²⁰⁴² Merovci i Rugova su dalje opisali situaciju u Rugovinoj kući tokom aprila, naročito u pogledu činjenice da su zajedno s još 15-20 drugih ljudi, uglavnom članova svojih porodica, tamo držani u kućnom pritvoru, sve dok im početkom maja nije bilo dopušteno da odu s Kosova.²⁰⁴³ Međutim, službenik RDB Ljubivoje Joksić porekao je da su Rugova i Merovci, ili bilo ko drugi ko je tada bio u Rugovinoj kući, uopšte bili u kućnom pritvoru.²⁰⁴⁴ Pretresno veće prihvata iskaze Merovcija i Rugove, koje smatra doslednim i pouzdanim. Veće ne prihvata Joksićevu verziju događaja i smatra da je RDB aktivno učestvovao u kućnom pritvoru Rugove, Merovcija i članova njihovih porodica u aprilu 1999. godine.

²⁰³⁶ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 47.

²⁰³⁷ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 47.

²⁰³⁸ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 51–52.

²⁰³⁹ Odluka po drugom zahtevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*quater*, 5. mart 2007. godine; *Corrigendum* Odluke po drugom zahtevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*quater*, 6. mart 2007. godine.

²⁰⁴⁰ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 9.

²⁰⁴¹ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 9, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4222.

²⁰⁴² Adnan Merovci, T. 8441–8450 (16. januar 2007. godine), 8548–8550 (17. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 52–56; Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 9–11, P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4225–4229, 4233.

²⁰⁴³ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 52, 59–74; Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 10–12, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4226–4227, 4234–4236, 4253–4255.

827. Baton Haxhiu, kosovski Albanac, novinar i osnivač novina *Koha Ditore*, opisao je svoj strah da će, nakon početka vazdušnih napada NATO, zbog toga što je javna ličnost postati meta vojnika u zelenim maskirnim uniformama, koje je nazvao “pripadnicima paravojnih snaga”. Odlučio je da ne spava kod kuće već da seli iz jednog u drugi deo Prištine, boraveći u raznim podrumima i kućama.²⁰⁴⁵ Po svemu sudeći, njegov strah je bio opravdan, jer je Pretresno veće saslušalo iskaz svedokinje K62, koja je poznavala Haxhiuja, o tome da je početkom bombardovanja sreća njegovog oca, kojeg su žestoko pretukli pripadnici snaga u potrazi za njegovim sinom.²⁰⁴⁶ Haxhiu je naposljetku 2. aprila 1999. godine otišao iz Prištine, zajedno s mnoštvom drugih ljudi, kad su snage koje je nazvao “pripadnicima paravojnih snaga” proterivale ljude iz njihovih kuća.²⁰⁴⁷

828. Emin Kabashi, koji je živio u Kosovu Polju, oko šest kilometara od grada Prištine, svedočio je o događajima u blizini svoje kuće. Iako Kosovo Polje ne spada u opštinu Priština, Pretresno veće smatra da događaji koje je opisao Kabashi doprinose opisu opšte situacije na tom području pošto je to mesto blizu grada Prištine. Kabashi je posvedočio da je 25. marta 1999. godine video velik broj policajaca i drugih naoružanih ljudi kako prolaze ulicom blizu njegove kuće. Policajci, od kojih je dvojicu poznao, bili su odeveni u standardne jednobojne plave policijske uniforme i bili su zajedno s pripadnicima drugih snaga, odevenim u “vojne uniforme”, od kojih su neki na epoletama i na beretkama imali amblem s belim orlom, kao i sa naoružanim civilima. Kasnije istog popodneva primio je tri anonimna telefonska poziva i trećeg puta mu je jedan muški glas na srpskom rekao sledeće: “Vi što čekate NATO, bićete pobijeni, morate da idete u Albaniju”.²⁰⁴⁸ Posle tih telefonskih poziva, Kabashi je osam članova svoje porodice poslao u dve različite kuće u zasebnim naseljima u gradu Prištini, a jedan deo njegove porodice ostao je s njim kod kuće.²⁰⁴⁹ Uprkos osporavanju Lukićeve odbrane,²⁰⁵⁰ Veće smatra da činjenica da je Kabashi zapravo prepoznao dvojicu policajaca u značajnoj meri karakteriše ovaj iskaz.

829. Otprilike jedan sat kasnije isključena je struja u Kosovu Polju. Kasnije te noći na Kabashijevu kuću je bačena eksplozivna naprava, nakon čega su iz dvorišta u pravcu prozora kuće ispaljena tri rafala iz automatskog oružja.²⁰⁵¹ Posle toga, Kabashi je čuo kako napadači trče i beže automobilom koji je izgledao kao “policijski džip” “tamnoplave boje s mitraljezom na zadnjem

²⁰⁴⁴ Ljubivoje Joksić, T. 21989–21997 (8. februar 2008. godine), T. 22069–22070 (11. februar 2008. godine).

²⁰⁴⁵ Baton Haxhiu, T. 6090, 6092–6094 (8. novembar 2006. godine).

²⁰⁴⁶ Svedokinja K62, T. 2270–2271 (24. avgust 2006. godine).

²⁰⁴⁷ Baton Haxhiu, T. 6090, 6092–6094 (8. novembar 2006. godine).

²⁰⁴⁸ Emin Kabashi, T. 2044–2045 (21. avgust 2006. godine).

²⁰⁴⁹ Emin Kabashi, T. 2044–2045 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 2.

²⁰⁵⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1033.

²⁰⁵¹ Emin Kabashi, T. 2094–2095 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4047.

delu”, koji je Kabashi više puta video kao patrolira njegovom ulicom.²⁰⁵² Video je kako odlazi najmanje osam ljudi, od kojih je neke lično poznao.²⁰⁵³ Noć 25. marta Kabashi je proveo u potkrovlju jedne trospratnice odakle je mogao da vidi kako gore četiri radnje i tri kuće čiji su vlasnici bili kosovski Albanci.²⁰⁵⁴ Kasnije je čuo da je iste noći u njegovoj četvrti ubijeno 44 kosovskih Albanaca, od kojih je deset lično poznao, uključujući Hamita Krasniqija, svog komšiju, Krasniqijevu ženu, njegovog sina Agrona Krasniqija, kao i jedan stariji par koji je živeo dve kuće dalje od njega, te advokata Ajeta Muharremija.²⁰⁵⁵

830. Sutradan, 26. marta 1999. godine, Kabashi se vratio svojoj kući da proveri kolika je šteta. Zatim je uzeo nekoliko svojih stvari i krenuo u grad Prištinu zajedno s porodicom.²⁰⁵⁶ S nekoliko članova svoje porodice otišao je u naselje Dragodan.²⁰⁵⁷ Ostali iz njegove porodice odseli su u drugim prištinskim naseljima. Posle tri dana provedena u Dragodanu, “specijalna policija” i vojnici u Dragodanu naredili su Kabashiju da ide u naselje Vranjevac, gde je ostao još dva dana i dve noći, pre nego što je proteran iz Prištine, o čemu će biti reči dole u tekstu.²⁰⁵⁸ Dok je bio u Dragodanu, Kabashi je video kako isteruju ljude iz njihovih kuća. Takođe je primetio da su zgrade pretrpele štetu, prouzrokovanu, kako mu je rečeno, granatiranjem iz tenka koji se nalazio na železničkom mostu.²⁰⁵⁹

831. Lakić Đorović, ratni vojni tužilac Vojnog okruga Beograd, a potom vojni tužilac Vojnog okruga Priština tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, potvrdio je da su kosovski Albanci proterivani iz Prištine posvedočivši da su ga, kad je 22. maja 1999. godine, zajedno s novoimenovanim tužiocem Komande Prištinskog korpusa Milošem Spasojevićem, stigao u Prištinu da preuzme funkciju novog vojnog tužioca pri Komandi Vojnog okruga Priština, pozvali “državni organi bezbednosti” smešteni u dva stana čiji su vlasnici bili proterani kosovski Albanci.²⁰⁶⁰ Miloš Spasojević je osporio Đorovićev iskaz izjavivši da im nisu nuđeni nikakvi stanovi koji su pripadali proteranim kosovskim Albancima i dodao da je živeo u kući svog zamenika Dragana Živice, dok su

²⁰⁵² Emin Kabashi, T. 2062–2063 (21. avgust 2006. godine), 2093–2096 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 2.

²⁰⁵³ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4038–4039.

²⁰⁵⁴ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4047–4048.

²⁰⁵⁵ Emin Kabashi, T. 2045 (21. avgust 2006. godine), T. 2096–2097 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 3.

²⁰⁵⁶ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 3.

²⁰⁵⁷ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4048.

²⁰⁵⁸ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 3–4.

²⁰⁵⁹ Emin Kabashi, T. 2046 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 3, 5.

²⁰⁶⁰ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 32.

Dorovića primili njegovi saradnici.²⁰⁶¹ Međutim, činjenicu da su zvanični organi koristili napuštene domove kosovskih Albanaca potvrdio je Miomir Bogosavljević, tadašnji komandir policije na železničkoj stanici Kosovo Polje, koji je rekao da je, nakon početka NATO bombardovanja, njegova policijska stanica premeštena u jednu napuštenu kuću koja je pripadala kosovskim Albancima i da je tamo ostala do kraja rata.²⁰⁶²

832. Isto tako, svedok K73 je posvedočio da se njegova jedinica, nakon što je početkom aprila 1999. godine provela oko nedelju dana u Gračanici, premestila na područje Grmije – blizu grada Prištine – gde su bili smešteni u “neke napuštene albanske kuće”. Potom su se opet preselili dalje u grad Prištinu i skrivali se od NATO u drugim praznim kućama, koje su takođe pripadale kosovskim Albancima.²⁰⁶³ Te informacije potvrđuje Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije.²⁰⁶⁴ Svedok K73 je objasnio da im je, pre nego što su zauzeli položaje u kućama u sektoru Grmija, naređeno da pretraže to područje i sve preostale civile koje pronađu proteraju iz njihovih kuća.²⁰⁶⁵ Tokom pretresa kuća, pripadnici VJ su takođe tražili raznu robu i uzimali “municiju, oružje, albanski propagandni materijal, poput albanskih zastava i [...] rečeno [im je] da krad[u] dragocenosti, na primer, novac, zlato i srebro”.²⁰⁶⁶ Pripadnici tih snaga predavali su opljačkanu robu “vodu vojne policije”, koji je vodio spisak sve primljene robe.²⁰⁶⁷ Svedok K73 i deo njegovog bataljona otišli su krajem marta 1999. godine iz Prištine u pravcu Junika.²⁰⁶⁸ Nakon što je krajem aprila učestvovala u jednoj operaciji u opštini Đakovica, jedinica svedoka K73 vraćena je u Prištinu.²⁰⁶⁹ U svetlu tih dokaza, Pretresno veće ne prihvata Spasojevićevo pobijanje navoda o situaciji u Prištini i prihvata Dorovićev opis.

833. Suprotno svim ovim opisima uslova koji su vladali u Prištini od početka vazdušnih udara NATO, Milutin Filipović i svedok SD3, kosovski Albanac koji je radio za VJ u Prištini, posvedočili su da je život u gradu bio normalan.²⁰⁷⁰ Njihove iskaze po ovom pitanju Veće ne smatra pouzdanim jer nisu u skladu s iskazima svedoka tužilaštva o kojima je bilo reči gore u tekstu, kao ni s

²⁰⁶¹ Miloš Spasojević, dok. pr. br. 3D532 (Izjava svedoka od 9. januara 2007. godine), par. 3.

²⁰⁶² Miomir Bogosavljević, T. 23849 (6. mart 2008. godine), 23875–23876 (7. mart 2008. godine); dok. pr. br. IC190 (Karta koju je obeležio Miomir Bogosavljević).

²⁰⁶³ Svedok K73, T. 3371 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 36.

²⁰⁶⁴ Dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 4, 7.

²⁰⁶⁵ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 36.

²⁰⁶⁶ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 37.

²⁰⁶⁷ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 37.

²⁰⁶⁸ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 38.

²⁰⁶⁹ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 47, 49.

²⁰⁷⁰ Milutin Filipović, T. 19196 (28. novembar 2007. godine); svedok SD3, T. 20815 (22. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1444 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 1–2, 7–8.

priznanjem svedoka SD3 da je velik broj ljudi napuštao grad.²⁰⁷¹ Veće se uverilo da je život u gradu bio daleko od “normalnog”.

834. Veće je saslušalo nekoliko svedoka u vezi s NATO bombardovanjem ciljeva u Prištini i okolini, počev od 24. marta 1999. godine. Jedan od njih, Zoran Anđelković, bivši ministar u Vladi Republike Srbije i predsednik Privremenog izvršnog veća Kosova početkom 1999. godine, posvedočio je da je NATO svake noći gađao grad i okolinu.²⁰⁷² Bombardovanja su prouzrokovala “[r]azaranja, kaos, veliki broj ljudi je iza toga bio apsolutno nesiguran, strah, odlazak”.²⁰⁷³ Danica Marinković, koja je početkom 1999. godine radila kao istražni sudija Okružnog suda u Prištini, tvrdila je da su snage NATO gađale civilne objekte u Prištini i okolini, kao što su zgrada pošte, zavod za penzijsko osiguranje, sportski centar i privatne kuće.²⁰⁷⁴

835. Među objektima koje je NATO navodno pogodio bili su sledeći: zgrada policije u “Havalji”, na putu za selo Gračanica,²⁰⁷⁵ aerodrom u Prištini,²⁰⁷⁶ kasarna VJ na izlazu iz Prištine, na putu za Kosovo Polje;²⁰⁷⁷ “objekat smeštaja SAJ”,²⁰⁷⁸ “objekti [...] omladinskog naselja”, u kojima su bile smeštene snage MUP;²⁰⁷⁹ zgrada SUP Priština²⁰⁸⁰ i zgrada pošte.²⁰⁸¹ Anđelković, koji je bio u Prištini 7. aprila kad je pogođena zgrada pošte, posvedočio je da je tog dana bilo mnogo žrtava, uključujući Srbe, Turke i kosovske Albance.²⁰⁸² On je takođe posvedočio da se, zbog bombardovanja, velik broj ljudi osećao nesigurnim i da su mnogi otišli; to je bila “posledica svakog” razaranja tih razmera.²⁰⁸³ Filipović je dodao da je 90 posto gađanih objekata u gradu i okolini bilo civilno²⁰⁸⁴ i da su među njima bili pokrajinski zavod za socijalnu zaštitu, pogođen istovremeno kad i pošta, zajedno s mnogobrojnim, mahom stambenim objektima u neposrednoj

²⁰⁷¹ Svedok SD3, dok. pr. br. 5D1444 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 9, 11.

²⁰⁷² Zoran Anđelković, T. 14678 (30. avgust 2007. godine).

²⁰⁷³ Zoran Anđelković, T. 14678 (30. avgust 2007. godine).

²⁰⁷⁴ Danica Marinković, T. 23457, 23462–23463 (29. februar 2008. godine).

²⁰⁷⁵ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 22.

²⁰⁷⁶ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 6, dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4016–4017; Miomir Bogosavljević, T. 23856 (6. mart 2008. godine).

²⁰⁷⁷ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 6, dok. pr. br. P2251 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4016–4017; Dragan Živaljević, dok. pr. br. 6D1606 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 33; Miomir Bogosavljević, T. 23856 (6. mart 2008. godine).

²⁰⁷⁸ Božidar Filić, T. 23970 (10. mart 2008. godine).

²⁰⁷⁹ Božidar Filić, T. 23970 (10. mart 2008. godine).

²⁰⁸⁰ Božidar Filić, T. 23970, 24035–24036 (10. mart 2008. godine); Miroslav Mijatović, T. 22176–22177 (12. februar 2008. godine); Miloš Deretić, T. 22577–22578 (15. februar 2008. godine), 22585 (18. februar 2008. godine); Zoran Anđelković, T. 14673–14674 (30. avgust 2007. godine).

²⁰⁸¹ Božidar Filić, T. 23970 (10. mart 2008. godine); P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 5.

²⁰⁸² Zoran Anđelković, T. 14675–14676 (30. avgust 2007. godine); v. takođe Milutin Filipović, T. 19175–19176 (27. novembar 2007. godine).

²⁰⁸³ Zoran Anđelković, T. 14678 (30. avgust 2007. godine).

²⁰⁸⁴ Milutin Filipović, T. 19192–19193 (28. novembar 2007. godine).

blizini. Neki od tih objekata bili su teško oštećeni, na primer zgrada Privremenog izvršnog veća, Narodna banka i zgrada Skupštine opštine. Napadi su imali za posledicu najmanje deset civilnih žrtava, a povređeno je više od 20 civila.²⁰⁸⁵

836. Međutim, nijedan od kosovskih Albanaca koji su svedočili, a ni Antonio Russo, nisu izneli NATO bombardovanje kao jedan od razloga za svoj odlazak i odlazak drugih ljudi iz Prištine. Pretresno veće takođe napominje da su svedoci, u stvari, posvedočili da su početkom aprila, kad je pogođena pošta, već bili otišli iz Prištine. Štaviše, Emin Kabashi je posvedočio da je krajem marta, dok je boravio u naselju Dragodan koje se nalazi na jednom brdu, mogao da vidi celu Prištinu i da je siguran da stambena naselja nisu bila zahvaćena NATO bombardovanjem.²⁰⁸⁶

837. O napadu NATO na objekte VJ u Prištini i njenoj okolini govori se u raznim dokumentima, ali se ne pominje da su gađani civilni objekti. U Ratnom dnevniku 52. bataljona vojne policije zabeleženo je da je NATO bombardovao kasarnu 52. bataljona vojne policije u Prištini uveče 29. marta i da je pritom naneta “šteta ogromnih razmera”, ali da nije bilo gubitaka.²⁰⁸⁷ U dokumentu koji je Odeljenje bezbednosti Komande 3. armije uputilo Upravi za bezbednost Štaba Vrhovne komande takođe se kaže da je 12. aprila bombardovana kasarna “Kosovski junaci” u Prištini.²⁰⁸⁸ Doista, u ovom predmetu je prihvaćen velik broj izveštaja iz tog vremena i nijedan od njih ne potvrđuje svedočenja Marinkovićeve i Filipovića o tome da su gađani civilni objekti u Prištini.²⁰⁸⁹

a. Odlazak kosovskih Albanaca iz grada Prištine

838. U danima nakon početka vazdušne kampanje NATO iz Prištine je otišao velik broj ljudi, od kojih su mnogi završili u Makedoniji. Razlog tog odlaska je predmet spora između strana u postupku, pri čemu tužilaštvo stoji na stanovištu da su snage SRJ i Srbije prognale kosovske

²⁰⁸⁵ Milutin Filipović, T. 19174 (27. novembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. 5D1242 (Video-inserti. Korišćeni deo naslovljen je “Priština 03-06-1999”).

²⁰⁸⁶ Emin Kabashi, T. 2074–2077 (22. avgust 2006. godine).

²⁰⁸⁷ Dok. pr. br. P2297 (Ratni dnevnik 52. bataljona vojne policije), str. 3.

²⁰⁸⁸ Dok. pr. br. 5D1310 (Izveštaj Komande 3. armije upućen Upravi bezbednosti Štaba Vrhovne komande, 13. april 1999. godine), str. 2.

²⁰⁸⁹ Dok. pr. br. 3D820 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P2004 (Borbeni izveštaj Komande PrK, 13. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P1997 (Borbeni izveštaj Komande 3. armije, 3. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D821 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 16. april 1999. godine), str. 1–3; dok. pr. br. 3D832 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 27. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P2005 (Borbeni izveštaj Komande 3. armije, 27. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P1693 (MUP, Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 1. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D843 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 8. maj 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 3D850 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 15. maj 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 5D305 (Dnevni izveštaj Pokrajinskog centra za obaveštavanje, 25–26. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D307 (Dnevni izveštaj Pokrajinskog centra za obaveštavanje, 27–28. maj 1999. godine i za 29. i 30. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D308 (Dnevni izveštaj Pokrajinskog centra za obaveštavanje, 30–31. maj 1999. godine).

Albance iz njihovih domova, dok, za razliku od toga, timovi odbrane tvrde da su ljudi bežali od napada NATO.

839. Svedok K63 je posvedočio da je, tokom prvih dana vazdušnih napada, video pripadnike policije kako odlaze u stanove u njegovom naselju, prete stanarima kosovskim Albancima i naređuju im da odu odatle, govoreći otprilike sledeće: “Idite u Albaniju, Kosovo nije vaša zemlja” ili “Albanci pripadaju Albaniji i moraju da idu, Kosovo nije vaše”.²⁰⁹⁰ U takvim slučajevima se često dešavalo da su komšije prognanih ljudi videli šta se dešava, pa su i oni bežali. Međutim, kad bi kosovski Albanci odbili da napuste svoje domove kao što im je bilo naloženo, policija im je pretila nasiljem. Na taj način je među lokalnim kosovskim albanskim stanovništvom stvorena atmosfera straha.²⁰⁹¹ Svedok K63 se konkretno seća da je 1. aprila 1999. godine, otprilike u 12:00 časova, kad se vraćao kući iz svoje radnje, video grupe ljudi kako odlaze noseći torbe, dok su ih policajci, uperivši puške u njih, nazivali pogrđnim imenima i govorili im da moraju da odu s Kosova. Prema proceni svedoka K63, tokom prve nedelje posle 24. marta 1999. godine oko 50 posto ljudi iz njegovog naselja proterano je ili u Makedoniju ili Albaniju i oni su odlazili na sve moguće načine.²⁰⁹²

840. Isto tako, Nazlie Bala je posvedočila da su 29. marta 1999. godine pripadnici “VJ, MUP, srpski civili i Cigani, koji su nosili policijske uniforme” išli po kućama kosovskih Albanaca u raznim delovima grada i primoravali stanare da odu.²⁰⁹³ Kasnije tog dana njenoj kući su došli jedan oficir VJ i lokalni saobraćajac kojeg je prepoznala i kojeg je nazvala “Ciganinom”,²⁰⁹⁴ obojica naoružani. Oficir VJ je rekao ljudima koji su boravili u njenoj kući da imaju pet minuta da odu. U pratnji te dvojice bila je grupa naoružanih policajaca, vojnika, civila i pripadnika drugih oružanih snaga, koji su išli po kućama u naselju.²⁰⁹⁵ Bala je izjavila da su svi koji bi ostali bili ili pretučeni ili ubijeni;²⁰⁹⁶ ona konkretno nije videla da je neko ubijen, ali je čula da ljudi govore o takvim slučajevima. Videla je da je njen osamdesetogodišnji komšija žestoko pretučen i čula da je kasnije

²⁰⁹⁰ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 24.

²⁰⁹¹ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 24–26.

²⁰⁹² Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 25, 27–28.

²⁰⁹³ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7.

²⁰⁹⁴ Nazlie Bala, T. 2139 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 12.

²⁰⁹⁵ Nazlie Bala, T. 2183–2184 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 12.

²⁰⁹⁶ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7.

usled toga umro.²⁰⁹⁷ Prema Balinim rečima: “[V]ećina stanovnika Prištine je napustila taj grad. [...] Velika većina je bila primorana da ode”.²⁰⁹⁸

841. Nakon što je isterana iz svoje kuće, Bala je krenula ka centru Prištine, zajedno s hiljadama drugih kosovskih Albanaca. Na glavnom kontrolnom punktu je videla muškarce u crnim uniformama s amblesima orla na epoletama. Takođe je videla naoružane policajce i vojnike, kao i “druga uniformisana lica”, postrojene duž jedne strane puta i “naoružane civile” s druge strane, s oružjem uperenim prema konvoju ljudi, kako psuju ljude koji su prolazili u konvoju. Srpski civili u stambenim zgradama bacali su boce na kosovske Albance koji su odlazili, glasno puštali muziku i govorili stvari poput: “Šta čekate, šta čekate? Pobijte ih, pobijte ih.”²⁰⁹⁹ Bala je dodala da je muškarcima iz njene grupe oduziman novac. Takođe je ispričala da je iza sebe začula pucnje nakon što je jedan paralizovan čovek kojeg je nosio njegov sin počeo da viče. Međutim, nije videla da li je neko ubijen u tom haosu.²¹⁰⁰

842. Emin Kabashi je posvedočio da se krajem marta 1999. godine tri dana skrivao u jednoj kući u naselju Dragodan, sve dok nisu došla četiri pripadnika vojske i osam pripadnika “specijalne policije” koji su provalili ulazna vrata.²¹⁰¹ Pripadnici tih snaga su od žena u kući tražili lične karte, od kojih su onda neke pocepali i bacili na pod. Kabashijevoj snahi su takođe strgnuli maramu s glave i bacili je na pod. Od muškaraca su pod pretnjom oružja tražili novac, a jedan od vojnika je rekao sledeće: “Napolje, idite u Albaniju, tamo će NATO da vas brani”.²¹⁰² Kabashi je objasnio da su pripadnici tih snaga, koje je nazvao “specijalnom policijom”, na sebi imali tamnoplave maskirne uniforme, maske, pancirne prsluke, kačkete, čizme do pola lista i noževe za pojasom. Kabashi je dalje posvedočio da su pripadnici specijalne policije na rukavima imali natpis “SJ”, što je ukazivalo na to da su oni pripadnici “specijalne policije”.²¹⁰³ Pripadnici “specijalne policije” imali su automatske puške, a neki su imali dugačke snajpere s teleskopskim nišanima. Vojnici i pripadnici “specijalne policije” izveli su prisutne iz kuće i odveli ih u naselje Vranjevac, gde je Kabashi proveo jednu noć.²¹⁰⁴

²⁰⁹⁷ Nazlie Bala, T. 2171 (23. avgust 2006. godine).

²⁰⁹⁸ Nazlie Bala, T. 2187–2188 (23. avgust 2006. godine).

²⁰⁹⁹ Nazlie Bala, T. 2141 (22. avgust 2006. godine), 2204–2205 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7–8.

²¹⁰⁰ Nazlie Bala, T. 2141 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7.

²¹⁰¹ Emin Kabashi, T. 2055 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 3.

²¹⁰² Emin Kabashi, T. 2046, 2048, 2055 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 3–4.

²¹⁰³ Emin Kabashi, T. 2046–2047 (21. avgust 2006. godine), T. 2097–2098 (22. avgust 2006. godine).

²¹⁰⁴ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 4.

843. Kabashi je dalje posvedočio da je, dok je bio u Vranjercu, video da je tokom tog dana i noći bilo borbi i čuo da je poginulo četvero ljudi. Među ljudima je vladala velika panika zbog česte pucnjave i eksplozija, a na mestima gde su vođene borbe video je zapaljene kuće.²¹⁰⁵ Policija je opkolila celo naselje i počela da isteruje ljude, govoreći: “Napolje, tražili ste NATO, idite u Makedoniju ili Albaniju, uhvatićemo i zapalićemo svakog ko ne ode. Ovo je Srbija.” i “Gubite se odavde, idite u Albaniju”.²¹⁰⁶ On je i sam, zajedno s ostalima, isteran iz kuće u kojoj je prenoćio i policija ih je poslala prema centru. Na glavnom putu, njega i njegovog brata su zaustavili policajci i tražili im novac.²¹⁰⁷

844. Kabashi je išao kroz grad u veoma dugačkoj koloni ljudi. Potom je tenk koji je bio stacioniran na mostu u Vranjercu podelio tu kolonu na dva dela. Jednoj grupi je naređeno da ide u medresu, dok je njegovoj grupi naređeno da ide na železničku stanicu i odatle za Albaniju. Na putu ka železničkoj stanici Kabashijevu grupu je na kontrolnom punktu zaustavila još jedna “policajska patrola”, koja je imala spisak lica sačinjen na računaru. Kabashi je uspeo da na spisku pročita svoje ime i video imena još četiri-pet ljudi s kojima je radio. Kad su ga policajci pitali kako se zove, on je rekao neko drugo ime, nadajući se da se ono ne nalazi na spisku.²¹⁰⁸ Zatim su mu ponovo tražili novac. Policajci su pretili da će ga ubiti ako smesta ne ode u Albaniju.²¹⁰⁹

845. Milutin Filipović je izjavio da to nije moguće. Posvedočio je da nije moguće da je na mostu u Vranjercu bila razmeštena neka jedinica VJ, naročito ne jedinica s tenkom, jer su sve borbene jedinice VJ “pred samu agresiju” izašle iz grada kako bi zauzele druge položaje. Nemoguće je da je na tom mestu bio tenk jer “bi bio meta NATO aviona i šiptarskih terorista kojih je u Vranjercu bilo mnogo”.²¹¹⁰ Međutim, Veće napominje da je i Nazlie Bala rekla da je videla da je 28. marta s brda u Vranjercu pucano iz tenka u pravcu brda u Kolovici.

846. Kabashi je video snajperiste kako motre kolonu s obližnje visoke zgrade. Posvedočio je da je video kako je jedan “dečak” pokušao da pobegne iz kolone u jednu bočnu ulicu i pokušao da otvori jedna vrata, nakon čega se začuo pucanj i taj dečak je pao. Međutim, nije bio siguran da li je

²¹⁰⁵ Emin Kabashi, T. 2049 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 4.

²¹⁰⁶ Emin Kabashi, T. 2049 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 4.

²¹⁰⁷ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 4.

²¹⁰⁸ Emin Kabashi, T. 2050, 2057–2060 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 4.

²¹⁰⁹ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 4–5.

²¹¹⁰ Milutin Filipović, T. 19177 (27. novembar 2007. godine).

dečak ubijen. Video je još jednog zarobljenog dečaka. Kad je njegov otac pokušao da mu pomogne, pretukli su ga.²¹¹¹

847. Adnan Merovci je posvedočio da je 31. marta 1999. godine oko 11:45 časova s prvog sprata Rugovine kuće video da se u jednom oklopnom transporteru i drugim oklopnim vozilima voze pripadnici VJ i MUP “pod teškim naoružanjem” koji su išli od vrata do vrata obližnjih kuća i isterivali ljude.²¹¹²

848. Ova svedočenja o tome da je kretanje ljudi bilo usmeravano po uputstvima potkrepljuje pismena izjava Antonija Russoa, koji je opisao sopstveni odlazak iz Prištine u velikoj grupi kosovskih Albanaca krajem marta 1999. godine. Russo je ispričao da su ujutro 31. marta snage VJ i MUP počele da nadiru u naselje Velanija/Lagija e Dodonës. Na tom području je bilo granatiranja koje je, po svemu sudeći, služilo da pokrije nadiranje snaga. Video je pripadnike tih snaga kako pretresaju kuću po kuću i isteruju stanare. Istog popodneva Russo se pridružio grupi od oko 400 ljudi isteranih iz svojih kuća koji su se okupili u blizini hotela “Park”. Masa ljudi je tamo dugo ostala, a za to vreme je još ljudi isterano, uz nalog da im se pridruže. Opisujući atmosferu koja je vladala rekao je da su ljudi bili “istinski zabrinuti” jer su verovali da su ih tamo okupili kako bi postali laka meta masovnog pogubljenja. Posle izvesnog vremena, došao je jedan vojnik VJ i počeo da viče i pokazuje masi da krene.²¹¹³

849. Russo je takođe video “pripadnike MUP-a, u istim uniformama kao i pripadnici VJ, ali sa značkom, s četiri-pet granata za ručne bacače na leđima” kako pretresaju okolne kuće i isteruju još ljudi, koji su se na kraju okupili i formirali drugu masu ljudi. Tu drugu masu sprovodili su jedan zeleni džip s natpisom “milicija” ispisanim ćirilicom, jedan maskirni oklopni transporter i vojnici VJ odeveni u zelene maskirne uniforme. Na kraju je obema grupama, koje su brojale ukupno oko 2.000 ljudi, naređeno da se spoje i nastave dalje. Tako spojena grupa je krenula niz glavnu ulicu, pored policijske stanice, u pravcu železničke stanice.²¹¹⁴

850. Idući ka železničkoj stanici Russo je video da su sve raskrsnice i račvanja blokirani i da na svakih 10-15 metara stoje naoružane grupe policajaca, a povremeno i naoružanih civila, koji su stražarili duž puta kako bi ljudi išli glavnim putem. On je dalje primetio da je bilo i tamošnjih Srba civila koji su nemo posmatrali s ivice puta ili s prozora svojih kuća, od kojih su neki “rukama uvredljivo gestikulirali prema masi”. Dok je konvoj pešice prolazio, pridružila mu se još jedna

²¹¹¹ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 5.

²¹¹² Adnan Merovci, T. 8441–8442 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 52.

²¹¹³ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 5.

²¹¹⁴ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 6.

velika grupa ljudi. Tokom celog puta do železničke stanice čuli su se uzvici policajaca “Raus!” na nemačkom i “Marš!” na srpskom da bi masa nastavila da se kreće.²¹¹⁵

851. Baton Haxhiu, svedok K63, svedokinja K62 i svedokinja K14 takođe su proterani iz Prištine početkom aprila 1999. godine. Haxhiu je posvedočio da su 2. aprila, dok je bio u naselju Sunčani Breg/Kodra e Diellit, “pripadnici paravojnih snaga”, koji su imali zelene maskirne uniforme, maske i puške, naredili lokalnom stanovništvu da izađe iz svojih kuća i usmerili ih prema putu, dok su vojna ili policijska vozila stražarila na ulicama i raskrsnicama kako bi obezbedila da se stanovništvo kreće željenom maršrutom.²¹¹⁶

852. Svedok K63 i njegova supruga, svedokinja K62, isterani su iz svoje kuće 3. aprila. Svedok K63 je posvedočio da je čuo kako neko na ulici na srpskom viče: “Šiptari, izlazite iz zgrade”, a kad je izašao, video je dvadesetak policajaca. Isterivali su samo kosovske Albance i naređivali im da idu na železničku stanicu. On i njegova žena krenuli su pešice s grupom od oko 30-40 drugih ljudi. Tokom celog puta ka železničkoj stanici na svakih četiri-pet metara bilo je policajaca.²¹¹⁷ Na svakoj raskrsnici priključivalo im se još kosovskih Albanaca. Video je kako policajci tuku jednog mladića.²¹¹⁸ Iako svedok K63 ima poteškoća s prepoznavanjem i identifikovanjem boja, zbog čega nije mogao tačno da opiše boju i šaru uniformi snaga koje su isterale njega i njegovu ženu, Veće smatra da je njegov iskaz o događajima vezanim za njegovo isterivanje i njegovu identifikaciju tih snaga pouzdan, s obzirom na to da se slaže s iskazima drugih svedoka. Mada je svedokinja K62 pripadnike snaga koji su nju i njenog muža isterali iz njihove kuće i naredili im da idu na železničku stanicu nazvala “paravojnim snagama”, a ne policijom, nema značajnih razlika između njene verzije događaja i verzije njenog muža.²¹¹⁹ Međutim, ona je tvrdila da na putu od kuće do železničke stanice nije videla nijednog policajca.²¹²⁰ Veće napominje da su svedokinju K62 dva dana ranije silovala trojica muškaraca (vidi dole u tekstu), te da je moguće da je prilikom isterivanja bila u traumatizovanom stanju. Stoga se ova nedoslednost između njenog iskaza i iskaza svedoka K63 i drugih očevidaca ne smatra materijalnom.

853. Svedokinja K14 je posvedočila da su policajci i vojnici isterali nju i njenu porodicu otprilike šest dana posle početka bombardovanja. Postrojili su ih u konvoj i neki muškarci su pretučeni.

²¹¹⁵ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 6.

²¹¹⁶ Baton Haxhiu, T. 6091, 6094–6095 (8. novembar 2006. godine).

²¹¹⁷ Svedok K63, T. 2232, 2239 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 33, 36.

²¹¹⁸ Svedok K63, T. 2232–2233 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 34.

²¹¹⁹ Svedokinja K62, T. 2277–2278, 2283–2285 (24. avgust 2006. godine).

²¹²⁰ Svedokinja K62, T. 2285–2286 (24. avgust 2006. godine).

Svedokinja K14 bila je u grupi ljudi izdvojenih iz konvoja, koji su potom krenuli u drugom smeru.²¹²¹

854. Nazlie Bala je posvedočila da je, nakon što je 29. marta isterana iz svoje kuće, oko podne stigla na železničku stanicu, gde je čekalo na hiljade ljudi. Videla je da su pripadnici MUP na stanici bili policajci iz naselja Dragodan, odeveni u plave maskirne uniforme. Oko ljudi na stanici stajali su i “srpsk[i] civil[i]”. Otprilike u 17:00 časova stigao je voz s tridesetak putničkih vagona, u kojima su, u prvom i poslednjem vagonu, bili naoružani pripadnici MUP i VJ, kao i civili; ona je uspela da se ukrca.²¹²² Voz je bio tako krcat da se jedva moglo disati. Krenuo je u pravcu Makedonije.²¹²³ Miomir Bogosavljević, tadašnji komandir policije na železničkoj stanici u Kosovu Polju, osporio je Balin iskaz i rekao da nijedan jedini voz ili lokomotiva iz tog vremena nisu mogli da povuku 30 vagona, već samo 10, 12 ili “najviše 15”.²¹²⁴ Osporio je i sugestiju koja mu je izneta tokom unakrsnog ispitivanja da su vagonima dodavali lokomotive tako da voz može da povuče dodatne vagone.²¹²⁵ Međutim, Bogosavljević je potvrdio da je posle 29. marta 1999. godine, tokom poslednjih nekoliko dana marta i početkom aprila, bilo više vozova nego obično i s većim brojem vagona od uobičajenog.²¹²⁶ Na osnovu ovog iskaza, Pretresno veće se uverilo da su, krajem marta i početkom aprila, vozovi išli s više vagona nego što je uobičajeno.

855. Isto tako, Emin Kabashi je posvedočio da je do železničke stanice stigao u ogromnoj koloni ljudi. Opisao je kako su ljudi iz njegove kolone odvedeni na veliku poljanu ispred stanice, koja se nalazi između stanice i Dragodana. Ubrzo su stigli policajci koji su tim ljudima rekli da idu s tog mesta jer u Dragodanu ima borbi pa bi mogli da nastradaju.²¹²⁷ Premešteni su na prostor između koloseka i stanične zgrade. Pola sata kasnije su ponovo premešteni, na drugu stranu železničke stanice, između staničnih objekata i asfaltnog puta, pod izgovorom da bi mogli da poginu od NATO bombardovanja. Kabashi je video kako iz grada pristizu dugačke kolone ljudi. Rečeno im je da iz džepova izvade sve što sadrži metal i da će svako ko bude posedovao nešto metalno biti ubijen.²¹²⁸

856. Kabashi je na železničkoj stanici proveo tri dana i tri noći, čekajući i nadajući se da će doći ostatak njegove porodice, sve dok ga policajci nisu prisilili da se ukrca u jedan teretni voz koji ga je

²¹²¹ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 3 (zapečaćeno).

²¹²² Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7–8.

²¹²³ Nazlie Bala, T. 2141 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7.

²¹²⁴ Miomir Bogosavljević, T. 23862, 23874 (7. mart 2008. godine).

²¹²⁵ Miomir Bogosavljević, T. 23874–23875 (7. mart 2008. godine).

²¹²⁶ Miomir Bogosavljević, T. 23872–23873, 23881, 23884 (7. mart 2008. godine); dok. pr. br. P1331 (Saobraćajni dnevnik, 1. januar 1999. godine).

²¹²⁷ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 5.

²¹²⁸ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 5.

odvezao do makedonske granice.²¹²⁹ Dok je bio na stanici, video je kako stižu autobusi i odvoze ljude; niko nije znao kuda idu. Takođe je video da je na stanicu svaki dan dolazilo između pet i dvanaest vozova koji su odlazili puni ljudi, mahom noću. Policajci su terali ljude da se ukrcaju u vozove i uterivali ih “kao stoku”.²¹³⁰

857. Kad je svedok K63, zajedno sa svojom ženom svedokinjom K62, 3. aprila 1999. godine stigao na železničku stanicu u Prištini, video je oko 2.000 ljudi, mahom kosovskih Albanaca, ali je bilo i “nešto Turaka i Roma”. Policajci su usmeravali ljude u vozove i govorili im da moraju da idu.²¹³¹ Svedokinja K62 je posvedočila da su ljudi na železničkoj stanici bili tako zbijeni da nije mogla da diše. Od njih je tražen novac. Pošto nisu znali koliko treba da plate, svi su davali sve što su imali, što je bilo mnogo više od normalne cene karte.²¹³² Svedok K63 i njegova žena su se ukricali u voz u kojem je “situacija [...] zaista bila katastrofalna” jer je “u svakom vagonu bilo triput više ljudi nego što je normalno”.²¹³³ Posle tridesetak minuta voz je krenuo sa stanice.²¹³⁴

858. Antonio Russo je takođe ispričao kako je 31. marta s konvojem došao na železničku stanicu, gde je već bila okupljena masa ljudi. Bili su primorani da celu noć provedu na obližnjem trgu, bez ikakvog zaklona, pod policijskom stražom kako niko ne bi otišao. Tokom noći Russo je video da gori nekoliko kuća u naselju Dardanija.²¹³⁵ Sutradan ujutro ljudi su s trga pojurili da se ukrcaju u voz koji je stigao; i Russo je uspeo da se ukrca, mada hiljade njih nisu. Neki od ljudi s trga ponudili su novac službenicima železnice kako bi ovi dodali još dva vagona. Službenici su pristali da to učine po ceni od oko 15.000 nemačkih maraka, pa se još ljudi ukrcalo u te dodate vagone. Voz je krenuo tek dva sata kasnije.²¹³⁶

859. Nazlie Bala je opisala svoj odlazak vozom za Makedoniju 29. marta. Voz je tokom celog putovanja i u Kosovu Polju, Lipljanu, Uroševcu i Đeneralu Jankoviću, gde se zaustavljao, bio okružen pripadnicima “srpskih snaga”, koje je opisala kao pripadnike “policije, vojske i drugih snaga koje nisu bile deo [...] legalnih srpskih snaga”, odevene u “crne uniforme sa zastavama,

²¹²⁹ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 5–6.

²¹³⁰ Emin Kabashi, T. 2052–2053 (21. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 5–6.

²¹³¹ Svedok K63, T. 2232–2233 (23. avgust 2006. godine), svedok P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 35–36; svedokinja K62, T. 2278 (24. avgust 2006. godine).

²¹³² Svedokinja K62, T. 2278 (24. avgust 2006. godine).

²¹³³ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 36.

²¹³⁴ Svedok K63, T. 2232 (23. avgust 2006. godine), svedok P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 37; svedokinja K62, T. 2278 (24. avgust 2006. godine).

²¹³⁵ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 6–7.

²¹³⁶ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 7.

belo-crveno-plavim zastavama i oznakama na raznim delovima svojih [...] srpskih uniformi”.²¹³⁷ Neposredno pre nego što je voz stigao na železničku stanicu Kosovo Polje, između kuća s leve strane pruge videla je tri-četiri spaljena tela. Iako se voz veoma sporo kretao, to je uspela da vidi samo krajičkom oka. Plašila se da gleda unaokolo jer su duž pruge stajali pripadnici VJ i MUP, s oružjem uperenim ka vozu. Pripadnici tih snaga su ih vređali na nacionalnoj osnovi uzvikujući otprilike: “Majku vam albansku. Kosovo ne pripada vama Albancima, sada pripada Srbima” i “Albanci, pobićemo vas”.²¹³⁸ Dok je stajao u Kosovu Polju, voz je bio opkoljen i prozori su morali da ostanu zatvoreni. Pripadnici snaga koji su ih opkolili i dalje su ih vređali i pretili im.²¹³⁹

860. Otprilike u 22:00 časa voz je stigao pred fabriku cementa u Đeneralu Jankoviću.²¹⁴⁰ Putnicima je rečeno da se iskrcaju, stanu u red i krenu pešice prema Makedoniji. Bala je posvedočila da su hodali šinama oko 45 minuta, jer im je rečeno da su na obe strane pruge mine. Ispred fabrike cementa u Đeneralu Jankoviću pripadnici “srpskih snaga”, koje je opisala kao policajce, vojnike i druge, odevene u crne uniforme sa zastavama,²¹⁴¹ stajali su u dugačkom redu i stražarili nad njihovom grupom. Pripadnici tih snaga izdvojili su iz kolone više od 100 muškaraca i od njih tražili novac i lične isprave. Kad su im ih predali, muškarci su oslobođeni i dopušteno im je da se vrate u grupu.²¹⁴² Otprilike u 22:30 ili 23:00 časa Balina grupa stigla je do velikog dvorišta gde se nalazilo mnoštvo ljudi, od kojih su neki bili tu već osam dana. Tamo je provela noć i bila je jedna od prvih koji su sutradan otišli. Čekala je tri-četiri sata da je registruju i ukrcala se u jedan od 50-60 autobusa koji su išli za Ohrid u Makedoniji.²¹⁴³

861. Voz u koji su se svedok K63 i njegova žena ukrcali 3. aprila najpre se zaustavio na železničkoj stanici Kosovo Polje, gde nikom nije bilo dopušteno da izađe. Svedok K63 je posvedočio da je na stanici video mnoštvo policajaca i srpskih civila koji su ljudima vikali: “Odlazite, odlazite! Gde vam je sad NATO?” Zatim je voz otišao do Uroševca, gde se zadržao samo nekoliko minuta i onda nastavio dalje u pravcu makedonske granice.²¹⁴⁴ Svedokinja K62 i svedok K63 odvedeni su u Blace, gde su prenoćili na otvorenom.²¹⁴⁵ Prema rečima svedoka K63,

²¹³⁷ Nazlie Bala, T. 2141, 2161–2162 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7–8.

²¹³⁸ Nazlie Bala, T. 2172 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7–8.

²¹³⁹ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 8.

²¹⁴⁰ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 12.

²¹⁴¹ Nazlie Bala, T. 2140–2141 (22. avgust 2006. godine).

²¹⁴² Nazlie Bala, T. 2173, 2191–2192 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 8.

²¹⁴³ Nazlie Bala, T. 2189–2190 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 8.

²¹⁴⁴ Svedok K63, dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 36–37.

²¹⁴⁵ Svedokinja K62, T. 2278 (24. avgust 2006. godine).

kad je voz stigao do makedonske granice, pripadnici snaga VJ su naredili ljudima da izađu iz voza i idu veoma uskim šinama, jer “su mine svuda”. Zatim su im pod pretnjom oružja naredili da pređu makedonsku granicu. Svedok K63 je dodao da je na granici bilo na hiljade ljudi i da je odvojen od žene, jer su nju smestili u drugi autobus.²¹⁴⁶ Posle nekog vremena su se ponovo sastali pod okriljem Crvenog krsta.²¹⁴⁷

862. Voz kojim je putovao Emin Kabashi takođe nije vozio dalje od Đenerala Jankovića, odakle je ljudima naređeno da idu pešice šinama jer je s obe strane bilo mina.²¹⁴⁸ Kabashi je stigao do Blaca i video da se tamo već nalazi mnogo ljudi. U Blacu je ostao šest dana, čekajući da njegova porodica dođe iz Prištine. Video je kako svakodnevno stižu autobusi i vozovi kojima je dovoženo još ljudi.²¹⁴⁹ Kad je stigla Kabashijeva porodica, krenuli su svi zajedno autobusom i otišli u Albaniju, uz pomoć Crvenog krsta.²¹⁵⁰ Iskaz Antonija Russoa o njegovom putovanju vozom za Blace sličan je iskazima drugih svedoka.²¹⁵¹

863. Nakon što je krajem marta 1999. godine proterana iz grada Prištine, svedokinja K14 se nekoliko dana kasnije vratila u grad. Međutim, pošto joj je policajac koji ju je silovao rekao da će se vratiti po nju (vidi dalje u tekstu), ona je krajem maja 1999. godine, zajedno sa svojom porodicom, noću pešice otišla iz grada i oko 07:00 časova stigla na železničku stanicu Kosovo Polje. Na stanici je bilo mnogo ljudi. Pošto nije bilo mesta za sve, samo neki iz njene porodice uspeli su da se ukrcaju u prvi voz koji je stigao. Kao i neki drugi svedoci o kojima je bilo reči gore u tekstu, svedokinja K14 je stigla u Blace i provela noć na granici pre nego što joj je bilo dopušteno da pređe u Makedoniju.²¹⁵²

864. Baton Haxhiu je, nakon proterivanja iz Prištine 2. aprila 1999. godine, takođe otišao u Makedoniju. On je posvedočio da se priključio konvoju automobila koji su išli za Tetovo. Na granici je taj konvoj dostigao dužinu od preko 15 kilometara i u njemu je bilo na hiljade raseljenih ljudi.²¹⁵³ Haxhiu je na granici proveo četiri dana, pre no što mu je dopušteno da uđe u Makedoniju.

²¹⁴⁶ Svedok K63, T. 2233, 2237 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2443 (Izjava svedoka od 28. maja 2003. godine), par. 38, 41.

²¹⁴⁷ Svedokinja K62, T. 2278 (24. avgust 2006. godine).

²¹⁴⁸ Emin Kabashi, T. 2102 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 5.

²¹⁴⁹ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 5–6.

²¹⁵⁰ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 6.

²¹⁵¹ Antonio Russo, dok. pr. br. P2261 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 6–7.

²¹⁵² Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 7 (zapečaćeno).

²¹⁵³ Baton Haxhiu, T. 6092–6093 (8. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 5419–5420.

Drugi su morali i duže da čekaju da pređu, jer su im makedonske vlasti u početku onemogućavale ulazak.²¹⁵⁴

865. Za razliku od svih ovih iskaza, Milutin Filipović je posvedočio da su ljudi počeli da odlaze iz Prištine uoči početka vazdušnih napada NATO plašeći se bombardovanja i da se s tim nastavilo i tokom kampanje, ali u manjoj meri.²¹⁵⁵ Iseljavanje iz Prištine intenziviralo se nakon što je 7. aprila bombardovan centar grada, jer su bombardovani ključni objekti, kao što je trafo-stanica i gradski vodovod, dok su drugi, kao što su sredstva veze, oštećeni. Ljudi su bili u panici jer su bile prekinute telefonske linije.²¹⁵⁶ On jeste video kolone civila kako prolaze gradom dolazeći iz nekoliko pravaca, naročito iz Donjeg Ljupča/Lupç i Poshtëm i Graštice/Grashtica. Međutim, smatrao je da se oni samo pretvaraju da odlaze. Formirali su konvoje kako bi im se priključili “teroristi”, koji su tako hteli da se sakriju i pobegnu pre nego što ih ubiju pripadnici snaga SRJ/Srbije. Prema Filipovićevim rečima, to je bila “imitacija iseljavanja”.²¹⁵⁷

866. Direktor Medija centra u Prištini Milivoje Mihajlović, koji je živeo u Kosovu Polju, dao je sličan iskaz, rekavši da je, nekoliko dana pre početka NATO bombardovanja, velik broj “Srba” počeo da sklanja porodice u Srbiju, Makedoniju ili Mađarsku. Kad je počelo NATO bombardovanje, kosovski Albanci počeli su da se u velikim grupama iseljavaju iz grada Prištine, a i Srbi su i dalje odlazili.²¹⁵⁸ Nakon što je pogođena zgrada pošte, on je poslao porodicu na Kopaonik, “smatrajući da je tamo bezbednije”.²¹⁵⁹ Mihajlović je dalje izjavio sledeće: “Bila je velika konfuzija. Strah od bombi, strah od OVK, među Albancima strah od borbi policije i vojske protiv OVK. U haosu je bilo pljački i ubistava.”²¹⁶⁰ Objasnio je da je u martu i aprilu 1999. godine skoro svako veče bio u Prištini, ali da nije primetio da neko šalje civile na železničku stanicu. Međutim, on ih jeste viđao kako “idu” u pravcu železničke stanice u Kosovu Polju i autobuske stanice u gradu Prištini.²¹⁶¹

867. Svedok SD3 je takođe posvedočio da je, tokom NATO bombardovanja, video kolone “izbeglica” kako odlaze iz Prištine i idu za Makedoniju. Međutim, u to vreme su i grupe Srba i drugih nealbanaca odlazile za Srbiju. Svedok SD3 je tvrdio da ne zna da li je neko prisilio te ljude

²¹⁵⁴ Baton Haxhiu, T. 6091, 6093 (8. novembar 2006. godine).

²¹⁵⁵ Milutin Filipović, T. 19194–19195 (28. novembar 2007. godine).

²¹⁵⁶ Milutin Filipović, T. 19192 (28. novembar 2007. godine).

²¹⁵⁷ Milutin Filipović, T. 19193 (27. novembar 2007. godine).

²¹⁵⁸ Milivoje Mihajlović, dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 9. marta 2008. godine), par. 32, 35.

²¹⁵⁹ Milivoje Mihajlović, dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 9. marta 2008. godine), par. 35.

²¹⁶⁰ Milivoje Mihajlović, dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 9. marta 2008. godine), par. 36.

²¹⁶¹ Milivoje Mihajlović, T. 24080 (11. mart 2008. godine).

da napuste svoje domove,²¹⁶² ali je odbio sugestiju da su snage MUP i/ili VJ odgovorne za odlazak tih kolona ljudi, jer su ljudi “sam[i] išl[i]”.²¹⁶³ Svedok SD3 je dodao i to da je najveći broj ljudi video da odlazi iz Prištine u drugoj polovini aprila, “posle bombardovanja pošte”.²¹⁶⁴

868. Službenik RDB Ljubivoje Joksić takođe je posvedočio da je video kolone kosovskih Albanaca kako idu ka železničkoj i autobuskoj stanici u Prištini da bi otišli s Kosova, ali je tvrdio da nije video da ih je iko primoravao ili im naredio da to učine.²¹⁶⁵ Naprotiv, početkom aprila ga je telefonom pozvao Rade Marković, tadašnji načelnik RDB, i naložio mu da “pokuš[a] sve da spreč[i] odlazak.”²¹⁶⁶ Međutim, njegovi naponi nisu urodili plodom jer nije mogao da spreči ljude da odu bilo u Albaniju bilo u Makedoniju.²¹⁶⁷

869. Emin Kabashi, koji je izričito rekao da nije želeo da ode s Kosova, već da su ga reči i dela srpske policije i VJ prisilili na to, izjavio je da mu jugoslovenske vlasti nikad nisu ni pružile ni ponudile nikakvu podršku ili humanitarnu pomoć.²¹⁶⁸ Milutin Filipović je, s druge strane, posvedočio da je nekim ljudima koji su odlazili iz Prištine iz straha od NATO bombardovanja pomogao da se odsele, u skladu sa zahtevom komandanta Prištinskog korpusa da se pomogne civilima.²¹⁶⁹

870. Lukićeva odbrana je predočila iskaz Miomira Bogosavljevića u cilju pobijanja iskaza svedoka koji su svedočili o tome da su vozom proterani iz Prištine. On je objasnio da je njegova služba postojala zato “da obezbedi bezbednost putnika, sprečava narušavanje javnog reda i mira, sprečava vršenje krivičnih dela [...] i [osigura] pružanje asistencija železničkom osoblju”.²¹⁷⁰ Na pitanje da li su pripadnici VJ “obezbeđivali kružne pravce unutar Kosmeta”, on je jednostavno odgovorio: “Nisu”.²¹⁷¹ Bogosavljević je posvedočio da je u policijskoj stanici na železničkoj stanici Kosovo Polje trebalo da bude 66 policajaca, ali da ih je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica bilo samo 37 i da se taj broj nije menjao tokom NATO bombardovanja.²¹⁷² U svakom vozu je bila po jedna patrola od dva policajca i oni su ostajali u vozovima sve dok ne bi stigli do odredišta.²¹⁷³

²¹⁶² Svedok SD3, T. 20827 (22. januar 2008. godine) (delimično zatvorena sednica), dok. pr. br. 5D1444 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 9–10.

²¹⁶³ Svedok SD3, T. 20821–20825 (22. januar 2008. godine).

²¹⁶⁴ Svedok SD3, T. 20821 (22. januar 2008. godine).

²¹⁶⁵ Ljubivoje Joksić, T. 22051–22052, 22054–22055 (11. februar 2008. godine).

²¹⁶⁶ Ljubivoje Joksić, T. 22052 (11. februar 2008. godine).

²¹⁶⁷ Ljubivoje Joksić, T. 22052 (11. februar 2008. godine).

²¹⁶⁸ Emin Kabashi, dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 6.

²¹⁶⁹ Milutin Filipović, T. 19259–19262 (28. novembar 2007. godine).

²¹⁷⁰ Mimir Bogosavljević, T. 23847 (6. mart 2008. godine).

²¹⁷¹ Mimir Bogosavljević, T. 23864 (7. mart 2008. godine).

²¹⁷² Mimir Bogosavljević, T. 23844–23846 (6. mart 2008. godine), 23866, 23869 (7. mart 2008. godine).

²¹⁷³ Mimir Bogosavljević, T. 23847 (6. mart 2008. godine), 23869 (7. mart 2008. godine).

Neke od policijskih patrola u vozovima su u periodu od 29. marta do 15. aprila bile ojačane, naročito u kompozicijama od 12 do 15 vagona, tako da je u vozu moglo da bude do šest policajaca odjednom.²¹⁷⁴ Dodao je takođe da tokom 1999. godine nije primio nijedan izveštaj o kažnjivim radnjama svojih policajca.²¹⁷⁵

871. Bogosavljević je dalje objasnio da su se, posle početka bombardovanja, vozovi za Makedoniju zaustavljali na granici.²¹⁷⁶ Dana 24. marta i sledećih 4-5 dana “ni jedan voz ni iz Prištine ni iz Kosova Polja nije išao u pravcu Makedonije”,²¹⁷⁷ jer nije bilo dovoljno mašinovođa.²¹⁷⁸ Dopustio je da su od 29. marta, osim redovnih vozova, jednom ili dvaput dnevno vozili i “vanredni vozovi” zbog broja ljudi koji su odlazili,²¹⁷⁹ a od 31. marta do 2. aprila iz Prištine su odlazila možda dva-tri vanredna voza dnevno.²¹⁸⁰ Međutim, porekao je da je u tim vozovima bilo na hiljade ljudi i objasnio da u kompoziciju od deset vagona može da stane najviše 1.000 ljudi.²¹⁸¹

872. Bogosavljević je u periodu od 29. marta do 15. aprila u dva navrata bio u vozu za Đeneral Janković, punom uglavnom kosovskih Albanaca. U vozu je bila samo “patrola policije”, nije bilo pripadnika VJ. Međutim, kad je voz stigao u Đeneral Janković, video je da ljudi “hodaju prugom u pravcu granice” i da tamo ima pripadnika VJ. Nije znao da li oni usmeravaju te ljude.²¹⁸² Bogosavljević je odbacio sugestiju da su, krajem marta i početkom aprila 1999. godine, neki vozovi bez zaustavljanja prošli kroz stanicu u Uroševcu, vozeći kosovske Albance preko granice.²¹⁸³ On je takođe negirao da su ti vozovi bili “prepuni” ljudi.²¹⁸⁴

873. Veće smatra neuverljivim Bogosavljevićeve pokušaje da pobije dosledne iskaze očevidaca u vezi s načinom na koji su prevezeni u Makedoniju. Bogosavljević je priznao da je velik broj ljudi vozom odlazio iz Prištine i da je on samo dvaput otišao vozom do Makedonije. Pored toga, Veće ne prihvata tvrdnju Lukićeve odbrane da to što je Kabashi bio u mogućnosti da na stanici u Prištini

²¹⁷⁴ Miomir Bogosavljević, T. 23875 (7. mart 2008. godine).

²¹⁷⁵ Miomir Bogosavljević, T. 23851 (6. mart 2008. godine).

²¹⁷⁶ Miomir Bogosavljević, T. 23852 (6. mart 2008. godine).

²¹⁷⁷ Miomir Bogosavljević, T. 23862 (7. mart 2008. godine).

²¹⁷⁸ Miomir Bogosavljević, T. 23863 (7. mart 2008. godine).

²¹⁷⁹ Miomir Bogosavljević, T. 23873–23874 (7. mart 2008. godine).

²¹⁸⁰ Miomir Bogosavljević, T. 23881 (7. mart 2008. godine).

²¹⁸¹ Miomir Bogosavljević, T. 23873–23874 (7. mart 2008. godine).

²¹⁸² Miomir Bogosavljević, T. 23871 (7. mart 2008. godine).

²¹⁸³ On je izjavio da je “morao svaki voz da bude zaustavljen na tim stanicama”. Miomir Bogosavljević, T. 23885 (7. mart 2008. godine).

²¹⁸⁴ Miomir Bogosavljević, T. 23885 (7. mart 2008. godine).

provede tri dana pre nego što se ukrao na voz pokazuje da su ljudi dobrovoljno odlazili iz Prištine.²¹⁸⁵

b. Seksualno zlostavljanje

874. Tri svedokinje su svedočile o tome da su u aprilu i maju 1999. godine u Prištini bile seksualno zlostavljane. Svedokinje K62, K14 i K31, sve tri kosovske Albanke, dale su detaljne iskaze o svom stradanju od strane srpskih vojnika i policajaca, koje odbrana nije suštinski osporila. Veće konstatuje da su njihovi iskazi verodostojni i pouzdani.

875. Svedokinja K62 je posvedočila da je 1. aprila 1999. godine bila sama kod kuće kad su došla tri čoveka u maskirnim uniformama i s “nekakvim kapama i maskama preko lica”.²¹⁸⁶ Dvojica su počela da pretresaju stan, dok je treći gurnuo svedokinja K62 na pod i silovao je. Zatim ju je silovao i drugi čovek, a treći joj je stavio penis u usta.²¹⁸⁷ Kad su ti ljudi otišli, svedokinja K62 je pomoću jednog komšije uspeła da stupi u kontakt sa svojim mužem, koji se odmah vratio kući. Ostali su u stanu još dve noći posle tog incidenta, sve dok 3. aprila 1999. godine nisu isterani iz svog doma, kao što je opisano gore u tekstu. Kasnije je sreła jednu ženu koja joj je rekla da se u to vreme isto dogodilo mnogim drugim ženama.²¹⁸⁸ Svedok K63 je donekle potkrepio iskaz svoje žene. Iako nije bio prisutan kad je ona silovana i nije video one koji su je napali, čuo je ono što mu je ona praktično u isto vreme ispričala i to je preneo Veću.²¹⁸⁹ Taj iskaz bio je sličan onom koji je ona dala u sudnici.

876. U maju 1999. godine, kad je silovana u Prištini, svedokinja K14 bila je u srednjem tinejdžerskom uzrastu. Iako su neki delovi njenog iskaza u vezi s tim incidentom kontradiktorni, imajući u vidu njene godine, traumatičnu prirodu događaja i vreme koje je proteklo, Veće smatra da je to sasvim razumljivo i konstatuje da je njeno svedočenje, uopšteno govoreći, pouzdano.

877. Svedokinja K14 je opisala kako je krajem maja 1999. godine grupa policajaca došla u njenu kuću. Bili su odeveni u plavo-zelene maskirne uniforme s plavim trakama na desnom rukavu.²¹⁹⁰ Sutradan ujutro su se dvojica tih policajaca vratila, zajedno s jednim meštanimom kojeg je ona

²¹⁸⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1039.

²¹⁸⁶ Svedokinja K62, T. 2274–2275 (24. avgust 2006. godine) (delimično zatvorena sednica).

²¹⁸⁷ Svedokinja K62, T. 2271–2272, 2274 (24. avgust 2006. godine) (delimično zatvorena sednica).

²¹⁸⁸ Svedokinja K62, T. 2274–2275 (24. avgust 2006. godine) (delimično zatvorena sednica).

²¹⁸⁹ Svedok K63, T. 2231 (23. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2443 (od 27–28. maja 2003. godine), par. 27–31.

²¹⁹⁰ Svedokinja K14, T. 10981–10982 (2. mart 2007. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 4 (zapečaćeno).

poznavala i koji je na sebi imao policijsku uniformu.²¹⁹¹ Svedokinja K14 je čula da jednog od policajaca zovu po imenu. Sva trojica su govorila srpski, a dvojica su govorili nešto malo albanskog.²¹⁹² Policajci su odveli svedokinju K14 i njenu sestru u automobil parkiran napolju. Međutim, njenoj sestri su dozvolili da se vrati kući pre nego što je auto krenuo.²¹⁹³ Svedokinja K14 sedela je na zadnjem sedištu s jednim od policajaca, koji ju je kundakom puške udario u bok. Takođe ju je šamarao, ujedao je za vrat i poprskao joj lice i vrat nekakvom providnom tečnošću iz plastične bočice. Posle pet minuta se opustila i počela da se smeje.²¹⁹⁴ Pretresno veće napominje da iako postoje dokumentarni dokazi koji sugerišu da je nekim policijskim snagama na Kosovu bilo naloženo da predmetnog datuma nose crvene, a ne plave trake, to ne menja konstataciju Veća da je svedokinja K14 dala pouzdan iskaz o tom incidentu i da je bila u stanju da izvršioce identifikuje kao policajce.²¹⁹⁵

878. U hotelu “Božur” u centru Prištine svedokinja K14 je kroz podrum odvedena do jedne prostorije na drugom spratu, gde ju je jedan od policajaca silovao. Drugi policajci su ostali napolju.²¹⁹⁶ Posle toga joj je onaj koji ju je silovao rekao da neće pustiti unutra druge policajce ako ona obeća da će se vratiti u ponedeljak i dovesti sestru za njegovog druga. Svedokinja K14 je pristala jer je želela da on ode.²¹⁹⁷ Dok su se automobilom vozili nazad, on ju je sve vreme podsećao da se vrati u ponedeljak.²¹⁹⁸ Kad se vratila kući, ispričala je jednoj svojoj prijateljici šta joj se dogodilo. Prijateljica je rekla svedokinji K14 da se i njoj dogodilo isto, da je bila odvedena u jednu civilnu kuću gde su je silovala četvorica ljudi i da su je vratili posle dva dana.²¹⁹⁹ Svedokinja K14 je dodala da je onaj meštani koji je prethodnog dana došao s policajcima sutradan došao njenoj kući i rekao joj da ne brine, da neće ostati u drugom stanju i da, ukoliko se plaši, može da bude u njegovoj kući. Tog i sledećeg dana su policajac koji ju je silovao i jedan koji nije nekoliko puta prolazili kolima ispred njene kuće i svirali automobilskom sirenom. U 04:00 časa sledećeg

²¹⁹¹ Svedokinja K14, T. 10981–10982 (2. mart 2007. godine) (zatvorena sednica).

²¹⁹² Svedokinja K14, T. 10984, 10994 (2. mart 2007. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 4 (zapečaćeno).

²¹⁹³ Svedokinja K14, T. 10985–10986 (2. mart 2007. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2644 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1429 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 5 (zapečaćeno).

²¹⁹⁴ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 5 (zapečaćeno).

²¹⁹⁵ Dok. pr. br. 6D579 (Uputstvo za obeležavanje policije trakama, maj 1999. godine). V. takođe Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1064.

²¹⁹⁶ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 5–6 (zapečaćeno).

²¹⁹⁷ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 6 (zapečaćeno).

²¹⁹⁸ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 6 (zapečaćeno).

²¹⁹⁹ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 6–7 (zapečaćeno).

ponedeljka, kad je trebalo da se vrati u hotel, svedokinja K14 je s porodicom pešice pobjegla iz Prištine, kao što je opisano gore u tekstu.²²⁰⁰

879. U maju 1999. godine, kad su je u bolnici u Prištini silovala trojica “srpskih vojnika”, svedokinja K31, kosovska Albanka iz opštine Kačanik, bila je u starijem tinejdžerskom uzrastu.²²⁰¹

Krajem maja 1999. godine, ona je sa svojim povređenim bratom odvedena iz opštine Kačanik u bolnicu u gradu Prištini. Svedokinja K31 je posvedočila da ju je na putu do tamo jedan vojnik seksualno zlostavljao u kolima.²²⁰²

880. Kad su stigli u bolnicu u Prištini, svedokinja K31 je odvedena u podrum i stavljena u jednu zaključanu mračnu prostoriju bez nameštaja, u kojoj je bilo 10-15 žena, sve kosovskih Albani. Posle dvadesetak minuta ušao je jedan vojnik koji je baterijskom lampom izdvojio svedokinju K31 i odveo je u jednu drugu prostoriju u podrumu.²²⁰³ On i još dvojica vojnika su je tukli i naterali je da popije nešto gorko, posle čega se osećala kao da ju je nešto udarilo u glavu.²²⁰⁴ Kad su ta druga dvojica vojnika izašla iz prostorije, svedokinju K31 je silovao onaj koji ju je prvi izdvojio; ujedao joj je ramena, ruke i grudi, poklopivši joj usta rukom.²²⁰⁵ Dok je svedokinja K31 još bila na podu, ušao je drugi vojnik i dvaput je silovao.²²⁰⁶ Posle toga je taj vojnik pozvao onog trećeg u prostoriju. Svedokinja K31 se tada onesvestila. Moguće je da ju je i taj vojnik silovao dok je bila u nesvesti, ali sledeće čega se seća jeste da se osvestila gola, ležeći na leđima u praznoj prostoriji. Kad je konačno uspela da ustane, izašla je iz te prostorije i otišla na prvi sprat, koji je bio pust.²²⁰⁷

881. Svedokinja K31 je potom na petom spratu pronašla svog brata i skoro dve nedelje se krila kod njega, jer joj je rečeno da joj neće biti dozvoljeno da se vrati ukoliko izađe iz bolnice. Dok je bila u bolnici, svedokinja K31 je viđala policajce i vojnike s automatskim oružjem. Ona i brat su konačno otišli iz bolnice sredinom juna 1999. godine.²²⁰⁸

²²⁰⁰ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 7 (zapečaćeno).

²²⁰¹ Svedokinja K31, T. 9244 (25. januar 2007. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 5–6 (zapečaćeno).

²²⁰² Svedokinja K31, T. 9251–9253 (25. januar 2007. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 2–3 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2595 (Izjava svedoka od 16. oktobra 1999. godine), str. 3–4 (zapečaćeno); up. svedokinja K31, T. 9241 (25. januar 2007. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2597 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 8158–8160 (zapečaćeno).

²²⁰³ Svedokinja K31, T. 9254, 9256–9257 (25. januar 2007. godine) (zapečaćeno), dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 4 (zapečaćeno).

²²⁰⁴ Svedokinja K31, dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 4 (zapečaćeno).

²²⁰⁵ Svedokinja K31, dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 4–5 (zapečaćeno).

²²⁰⁶ Svedokinja K31, dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 5 (zapečaćeno).

²²⁰⁷ Svedokinja K31, dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 5–6 (zapečaćeno).

²²⁰⁸ Svedokinja K31, dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 12. marta 2002. godine), str. 6 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2595 (Izjava svedoka od 16. oktobra 1999. godine), str. 5 (zapečaćeno).

4. Sela u opštini Priština

882. Osim optužbi vezanih za grad Prištinu, u Optužnici se tvrdi da su snage SRJ i Srbije ulazile u sela u toj opštini i maltretirale stanovnike kosovske Albance. U Optužnici se konkretno navodi da su mnogi seljani kamionima odvezeni do Glogovca, odakle su dalje prebačeni vozom za Makedoniju. Tužilaštvo nije izvelo dokaze u vezi s ovim konkretnim navodom, a i o događajima u selima u toj opštini tokom kampanje NATO izvedeno je veoma malo dokaza.

883. Iskaz svedokinje K14 sadrži neke dokaze o tome kako je njena porodica prvobitno isterana iz svoje kuće u gradu Prištini krajem marta 1999. godine.²²⁰⁹ Ona je opisala granatiranje i pucnjavu u susjednom selu kroz koje je prošla.²²¹⁰ Svedokinja K14 i njena porodica odlučili su da se vrate u Prištinu zbog granatiranja i pucanja na tom području. Vraćajući se u Prištinu svedokinja K14 videla je policajce kako otimaju automobile od kosovskih Albanaca iz konvoja u kojem je bila.²²¹¹ S porodicom se vratila u Prištinu početkom aprila i ostala tamo do kraja maja, kao što je opisano gore u tekstu.²²¹²

884. Osim ovog, Veće je saslušalo iskaz svedoka K73 o tome kako je 24. marta 1999. godine njegova jedinica bila na oko nedelju dana razmeštena u selu Gračanica, južno od grada.²²¹³ Svedok K73 je posvedočio da je sa svojom jedinicom bio tamo tokom jednog dela NATO bombardovanja i da je selo već bilo pusto.²²¹⁴ Međutim, Milutin Filipović, koji je u svom iskazu rekao da je Gračanica bila najveće srpsko selo na Kosovu,²²¹⁵ dodao je da se tokom NATO bombardovanja život u tom selu odvijao relativno normalno, osim što su često bombardovani vojni objekti u neposrednoj blizini sela, što je uznemiravalo meštane.²²¹⁶ Filipović je dodao i da je u džamiji u gradu, koja je ostala neoštećena, redovno održavana služba i da su mesne vlasti čak prihvatale izbeglice “Šiptare” iz okolnih sela.²²¹⁷

²²⁰⁹ Svedokinja K14, T. 10970 (2. mart 2007. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 3 (zapečaćeno).

²²¹⁰ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 3 (zapečaćeno).

²²¹¹ Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 4 (zapečaćeno).

²²¹² Svedokinja K14, dok. pr. br. P2643 (Izjava svedoka od 31. maja 1999. godine), str. 4, 7 (zapečaćeno).

²²¹³ Svedok K73, T. 3336, 3358–3359 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 35–36, 49; v. takođe Milutin Filipović, T. 19162 (27. novembar 2007. godine); Mirko Starčević, T. 17435–17436 (22. oktobar 2007. godine); Vladimir Lazarević, T. 17916, 17960 (8. novembar 2007. godine).

²²¹⁴ Svedok K73, T. 3375 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

²²¹⁵ Milutin Filipović, T. 19200 (28. novembar 2007. godine); v. takođe Sandra Mitchell, T. 559 (11. jul 2006. godine).

²²¹⁶ Milutin Filipović, T. 19200 (28. novembar 2007. godine).

²²¹⁷ Milutin Filipović, 19200–19201 (28. novembar 2007. godine).

5. Konstatacije

885. Pretresno veće konstatuje da je iz grada Prištine počev od 24. marta 1999. godine proteran velik broj kosovskih Albanaca. Mnogi od tih ljudi prevezeni su vozom – ili su otišli sopstvenim prevozom – u Makedoniju. Neke od njih su pripadnici VJ, MUP i drugih oružanih snaga direktno izbacili iz njihovih domova, dok su drugi otišli zbog atmosfere straha koja je vladala u gradu usled nasilničkog proterivanja njihovih komšija, pretnji, ubijanja, premlaćivanja i drugih dela zastrašivanja kojima su pribegavale te snage.

886. Od nekoliko svedoka odbrane Veće je saslušalo iskaze da su kosovski Albanci pobjegli iz grada zbog vazdušnih napada NATO.²²¹⁸ Veću su predloženi i dokazi da su sredstva javnog informisanja u Albaniji pozivala kosovske Albance da napuste svoje domove i da su ti propagandni pozivi u gradu Prištini i okolini konstantno upućivani, uglavnom u obliku pamfleta, kako bi ljudi otišli s Kosova tokom NATO bombardovanja.²²¹⁹ Međutim, nijedan od svedoka kosovskih Albanaca nije posvedočio da je čuo ili video neku takvu emisiju ili propagandni materijal i nije rekao da je iz tog razloga otišao iz Prištine. Štaviše, svedocima ni tokom unakrsnog ispitivanja nije izneta takva sugestija.

887. Veće konstatuje da, iako je bombardovanje NATO ciljeva u Prištini i okolini uticalo na civile u gradu zbog, na primer, isključivanja struje i vode i nanošenja štete civilnim objektima, to nije bio razlog iz kojeg su na hiljade kosovskih Albanaca napustile svoje domove u danima i nedeljama posle početka vazdušnih napada. U stvari, kosovske Albance su iz njihovih domova isterale reči i dela pripadnika snaga VJ i MUP i drugih oružanih snaga koje su delovale s njima. Čak ako su izvesni ljudi i otišli zbog borbi OVK, NATO bombardovanja ili propagandnih poziva da napuste Kosovo, to ne utiče na ovu konstataciju Veća. Ni činjenica da su se ljudi tokom tog perioda možda po nekoliko puta vraćali u Prištinu, kao što tvrdi Lazarevićeva odbrana, ne menja zaključak Pretresnog veća po ovom pitanju.²²²⁰

888. Veće je saslušalo dosledne iskaze o tome da su VJ, policija, naoružani srpski civili i druge neregularne snage zajedno delovali kako bi se pobrinuli za odlazak meštana kosovskih Albanaca i kontrolisali kuda će oni otići. Takve operacije svakako iziskuju znatan stepen planiranja i koordinacije. Veće stoga konstatuje da je proterivanje albanskog stanovništva iz ovog grada na

²²¹⁸ V., na primer, Milutin Filipović, T. 19181–19183 (27. novembar 2007. godine), T. 19194–19195 (28. novembar 2007. godine); svedok SD3, T. 20821 (22. januar 2008. godine), dok. pr. br. 5D1444 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 9–10; Milivoje Mihajlović, dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 9. marta 2008. godine), par. 32, 35; v. takođe Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1047.

²²¹⁹ Milutin Filipović, T. 19181–19183 (27. novembar 2007. godine), T. 19194–19195 (28. novembar 2007. godine); Milivoje Mihajlović, dok. pr. br. 6D1530 (Izjava svedoka od 6. marta 2008. godine), par. 36.

²²²⁰ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 231.

Kosovu izvedeno na organizovan način, uz korišćenje ljudstva i resursa pod kontrolom državnih organa SRJ i Srbije, uključujući VJ, policiju i železnicu.

889. Veće takođe konstatuje da je dokazano da su tokom operacije uklanjanja velikog broja kosovskih Albanaca silovane tri žene – svedokinja K62, koju su silovala trojica pripadnika VJ ili MUP, svedokinja K14, koju je silovao jedan policajac, i svedokinja K31, koju su silovala tri vojnika VJ.

890. Nema dokaza u prilog navodima o maltretiranju i lišavanju života kosovskih Albanaca u drugim selima u opštini Priština, o uklanjanju kosovskih Albanaca i njihovom prebacivanju kamionom u Glogovac, opština Lipljan, odakle su vozovima odlazili do Đenerala Jankovića i odatle išli pešice do makedonske granice, kao ni o pljačkanju i paljenju imovine u selima u opštini Priština, kao što se navodi u paragrafu 72(g)(i) Optužnice.

K. GNJILANE

1. Optužbe iz Optužnice

891. U Optužnici se optuženi terete odgovornošću za tri različite vrste zločina protiv čovečnosti koji su, kako se navodi, počinjeni u opštini Gnjilane: deportaciju, prisilno premeštanje i progon. Prema navodima, progon za koji se terete počinjen je “[b]ezobzirnim razaranjem ili nanošenjem štete verskim objektima kosovskih Albanaca”, uključujući nanošenje štete i/ili uništavanje džamije u Vlaštici.²²²¹

892. Konkretni činjenični navodi izloženi su u paragrafu 72(i) Optužnice, u kojem se kaže sledeće:

Snage SRJ i Srbije ušle su u mesto Prilepnica/Përlepnicë dana 6. aprila 1999. godine ili približno tog datuma i naredile stanovnicima da ga napuste. Meštani su otišli i pokušali da odu do drugog sela, ali su ih snage SRJ i Srbije vratile. Stanovnici Prilepnice/Përlepnicë su 13. aprila 1999. godine ponovo obavešteni da se grad do sledećeg dana mora evakuisati. Sledećeg jutra meštani, kosovski Albanci, otišli su konvojem u kome je bilo otprilike 500 vozila. Ubrzo pošto su meštani otišli, snage SRJ i Srbije zapalile su kuće u Prilepnici/Përlepnicë. Širom opštine Gnjilane/Gjilan, snage SRJ i Srbije sistematski su palile i uništavale kuće, radnje, kulturne spomenike i verske objekte kosovskih Albanaca, između ostalih i džamiju u Vlaštici/Llashticë. Kosovski Albanci iz drugih sela u opštini Gnjilane/Gjilan takođe su isterani iz svojih domova. Na hiljade raseljenih lica iz sela kao to su Žegra/Zheger, Nosalje/Nosalë i Vladovo/Lladovë sklonilo se u selo Donja Stubla/Stubëlle e Poshtme u opštini Vitina. Mnoga od tih raseljenih lica iz Gnjilana/Gjilan prešla su granicu Pokrajine sa Srbijom, gde su neki od njih bili žrtve šikaniranja i maltretiranja sličnih onom koje su doživeli na Kosovu, pre

²²²¹ Optužnica, par. 72(i) i 77(d). U Optužnici se navodi da su “pal[jeni] i uništava[ni] kuće, radnje, kulturn[i] spomeni[ci] i versk[i] objekt[i]”, uključujući džamiju u Vlaštici.

nego što su ušli u Makedoniju. Drugi su putovali direktno u Makedoniju. Kad su kosovski Albanci stigli na granicu s Makedonijom, snage SRJ i Srbije oduzele su im lična dokumenta.²²²²

2. Kontekst

893. Opština Gnjilane nalazi se na jugoistoku Kosova. Glavni grad u ovoj opštini takođe se zove Gnjilane i u središtu je opštine.²²²³ Prilepnica se nalazi otprilike sedam kilometara severoistočno od grada Gnjilana i okružena je brdima i planinama.²²²⁴ Godine 1999. imala oko 3.000 stanovnika, mahom kosovskih Albanaca, i nešto romskih i srpskih porodica.²²²⁵ Vladovo je u južnom delu opštine, desetak kilometara južno od grada Gnjilana u pravcu Makedonije. Mesta Vlačica i Nosalje smeštena su blizu Vladova, jedno u pravcu istoka, a drugo u pravcu zapada, dok se Žegra nalazi jedan kilometar južno od Vladova.²²²⁶ Žegra je 1999. godine imala oko 4.000 stanovnika, od kojih su većina bili kosovski Albanci, ali je u njoj živelo i izvestan broj srpskih porodica.²²²⁷

894. Pretresnom veću su predočeni dokazi Abdylhaqima Shaqirija, Qamila Shabanija i svedoka K81, koje je tužilaštvo izvelo u vezi sa zločinima za koje se navodi da su počinjeni u opštini Gnjilane. Odbrana je, između ostalih, pozvala Božidara Delića, Franju Glončaka i Dušana Gavranića da svedoče o situaciji i događajima u opštini. Veće konstatuje da su Shaqiri, Shabani i svedok K81, uopšteno gledajući, verodostojni i pouzdani, budući da se njihovi iskazi uglavnom slažu kad je reč o događajima koje su videli i proživeli, a i na osnovu utiska koji je Veće o njima steklo u sudnici, ali primećuje da je bilo poteškoća kad je reč o načinu na koje je tužilaštvo izvelo dokaze svedoka K81. Osim toga, Shaqirijev iskaz je velikim delom bio u skladu s iskazom svedoka Gavranića kojeg je pozvala Lukićeva odbrana. Veće dalje primećuje da se unakrsno ispitivanje jeste usredsredilo na izvestan broj nedoslednosti u iskazima Shaqirija i Shabanija, ali se Veće uverilo da te nedoslednosti, s obzirom na data objašnjenja, ne čine njihove iskaze nepouzdanim kad je reč o ključnim pitanjima o kojima će se govoriti dole u tekstu. U slučaju neke značajnije nedoslednosti Veće nije uzimalo u obzir iskaze svedoka po dotičnom pitanju.²²²⁸ Veće takođe

²²²² Optužnica, par. 72(i).

²²²³ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova).

²²²⁴ Abdylhaqim Shaqiri, dok. pr. br. 4D6 (Izjava svedoka od 22. juna 2001. godine), str. 2.

²²²⁵ Abdylhaqim Shaqiri, dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. 4D6 (Izjava svedoka od 22. juna 2001. godine), str. 2, dok. pr. br. 4D10 (Rukom pisana izjava iz oktobra 1999. godine), str. 13, T. 2770, 2915–2917 (5. septembar 2006. godine).

²²²⁶ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova); svedok K81, T. 7079 (21. novembar 2006. godine).

²²²⁷ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1513, dok. pr. br. P2280 (Dodatak Izjavi svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 2, T. 2699–2700 (1. septembar 2006. godine). V. takođe Dušan Gavranić, T. 22681 (18. februar 2008. godine).

²²²⁸ V., na primer, Abdylhaqim Shaqiri, T. 2930, 2933, 2938, 2940, 2973–2974 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D10 (Rukom pisana izjava od 25. aprila 1999. godine), str. 10–11, dok. pr. br. 4D6 (Izjava svedoka od 22. juna 2001. godine), str. 4.

konstatuje da se može osloniti na veliki deo svedočenja Dušana Gavranića, iako ga je po izvesnim pitanjima odbacilo, o čemu će biti više reči dole u tekstu. Glončak nije ostavio pozitivan utisak na Veće i Veće smatra njegov iskaz nepouzdanim. O iskazima drugih svedoka koji su svedočili o situaciji u ovoj opštini biće reči u delovima teksta vezanim za te iskaze.

895. Postoje dokazi da je 175. pešadijska brigada VJ bila raspoređena u opštini Gnjilane i da je u martu i aprilu 1999. godine bila prisutna, na primer, u selima Žegra i Vladovo.²²²⁹ Dana 27. marta Komanda Vojnog okruga Priština izdala je naređenje Vojno-teritorijalnom odredu Gnjilane da zaštiti srpsko stanovništvo i obezbedi puteve i vojne objekte u saradnji sa 175. pešadijskom brigadom, 78. motorizovanom brigadom i snagama MUP. Zajedno sa 52. mešovitom artiljerijskom brigadom, 175. pešadijskom brigadom i snagama MUP, 58. vojno-teritorijalni odred bio je, između ostalog, angažovan u gradu Gnjilanu i selu Kmetovce/Kmetofc.²²³⁰

896. Bislim Zyrapi je posvedočio da je Sedma operativna zona OVK obuhvatala područje opštine Gnjilane.²²³¹ Prema karti na kojoj je Zyrapi označio područja pod kontrolom OVK i smer napada “srpskih snaga” krajem marta 1999. godine, Gnjilane nije bilo među područjima koja su u to vreme bila izložena napadu.²²³² Međutim, iz izvesnog broja dokumenata se vidi je OVK početkom aprila 1999. godine bio aktivan u izvesnim delovima te opštine kao, na primer, na zapadu, blizu granice s opštinom Lipljan.²²³³

897. Prema Naređenju Zajedničke komande od 13. aprila 1999. godine, početkom aprila intenzivirali su se koncentracija i borbena dejstva OVK u selu Žegovačka Vrbica/Verbicë e Zhegofcit. Prištinskom korpusu je naređeno da pruži podršku snagama MUP u razbijanju i uništavanju OVK u svojoj zoni odgovornosti, dok je zadatak 175. pešadijske brigade bio da uspostavi blokadu na liniji Cernica-Kravarica-Balance/Ballanca i da podrži snage MUP na pravcu kroz sela Pasjak i Gornje Slakovce.²²³⁴ U Izveštaju 3. armije od 13. aprila 1999. godine stoji da se

²²²⁹ Franjo Glončak, dok. pr. br. 5D1395 (Izjava svedoka od 26. decembra 2007. godine), par. 4–5, T. 21133–21134 (25. januar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P407 (Zvanični izveštaj OEBS/VMK), str. 812.

²²³⁰ Dok. pr. br. 6D1470 (Zapovest Komande Vojnog okruga Priština, 27. mart 1999. godine), str. 5–6. V. takođe dok. pr. br. 5D545 (Borbena izveštaj 175. pešadijske brigade, 21. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 4D349 (Komanda 3. armije, Naređenje, Prepotčinjavanje 1/175. pbr Komandi PrK, 14. april 1999. godine).

²²³¹ Bislim Zyrapi, T. 5934, 5967 (6. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta operativnih zona OVK).

²²³² Dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK), up. dok. pr. br. P1991 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 21. decembar 1998. godine), str. 6.

²²³³ Dok. pr. br. P1971 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 13. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1354 (Borbena izveštaj 175. pešadijske brigade, 12. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D476 (Naređenje PrK, 9. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D822 (Borbena izveštaj upućen Štabu Vrhovne komande, 17. april 1999. godine), str. 3.

²²³⁴ Dok. pr. br. P1971 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 13. april 1999. godine), str. 1–2, 4–5.

većina “terorista” nalazila u trouglu sela Mučibaba/Mučibaba, Ugljare/Uglare i Podgrađe/Pogragje.²²³⁵ Međutim, ta sela nisu među mestima zločina navedenim u Optužnici.

898. Abdylhaqim Shaqiri, kosovski Albanac koji je živeo u Prilepnici i bio lokalni imam, posvedočio je da OVK nije bio prisutan ni u njegovom selu ni bilo gde u celom jugoistočnom delu Kosova, uključujući Gnjilane, Vitinu i selo Kosovsku Kamenicu.²²³⁶ Međutim, Dušan Gavrančić, bivši načelnik SUP Gnjilane, izjavio je da OVK jeste bio prisutan u Gnjilanu, mada je kasnije posvedočio da 1998. godine u Gnjilanu nije bilo “terorističkih akcija”, da je “terorista” bilo, ali da nisu bili aktivni kao na drugim područjima.²²³⁷

3. Prilepnica

899. Shaqiri je posvedočio da je 6. aprila 1999. godine, dok je bio u kući svoje majke u Prilepnici, čuo pucnjavu sa svih strana i odlučio da proveri šta se događa.²²³⁸ Hodajući glavnim putem sreo je jednog “vojnika” u “maslinastozelenoj” uniformi i sa crnim povezom oko glave, koji je uhapsio dvojicu seljana i držao ih nasred ulice.²²³⁹ Shaqiri je pitao tog vojnika zašto se čuje pucnjava, na šta je ovaj odgovorio da su “[oni]” dobili informaciju da je u selu prisutan OVK i da selo treba isprazniti da bi “[oni]” mogli da se bore s OVK. Vojnik je zatim naredio Shaqiriju da svima kaže da u roku od dva sata napuste svoje domove i krenu u pravcu Uroševca.²²⁴⁰

900. Shaqiri je takođe posvedočio da je u centru Prilepnice tada bilo 10-15 vojnika, koji su povremeno pucali u vazduh. Većina njih imala je automatsko oružje i bila odevena u iste SMB “maslinastozelene” uniforme, mada su jedan ili dvojica imali zeleno-plavo-limunžute maskirne uniforme.²²⁴¹ Shaqiri je takođe objasnio da su SMB uniforme koristili vojni rezervisti.²²⁴² Na osnovu Shaqirijevog iskaza Pretresno veće prihvata da su ti vojnici bili rezervisti VJ, a to da li su služili u vojsci, manje je važno ako se imaju u vidu događaji koji su usledili 14. aprila 1999. godine, u kojima je VJ očigledno učestvovao, a o čemu će biti reči dole u tekstu.

²²³⁵ Dok. pr. br. 5D1310 (Izveštaj Komande 3. armije, 13. april 1999. godine), str. 3. Pretresno veće napominje da se u dokumentu pominje selo Predgrađe, a ne Podgrađe.

²²³⁶ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2823 (5. septembar 2006. godine).

²²³⁷ Dušan Gavrančić, T. 22738–22784 (19. februar 2008. godine).

²²³⁸ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2768, 2771–2772 (5. septembar 2006. godine), T. 2836 (6. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. 4D6 (Izjava svedoka od 22. juna 2001. godine), str. 2; dok. pr. br. IC28 (Obeležena karta Gnjilana (P36)).

²²³⁹ Abdylhaqim Shaqiri, dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2, T. 2772–2773 (5. septembar 2006. godine), T. 2837–2838, 2840–2843, 2847 (6. septembar 2006. godine); dok. pr. br. 4D8 (Beleška o dopunskim informacijama od 28. avgusta 2006. godine), str. K0532301.

²²⁴⁰ Abdylhaqim Shaqiri, dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. 4D10 (Rukom pisana izjava iz oktobra 1999. godine), str. 4, T. 2771–2774 (5. septembar 2006. godine).

²²⁴¹ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2772–2774 (5. septembar 2006. godine), T. 2841–2843 (6. septembar 2006. godine).

²²⁴² Abdylhaqim Shaqiri, T. 2808–2810 (5. septembar 2006. godine).

901. Dok je s minareta pomoću razglasa objavljivao da svi treba da odu iz Prilepnice, Shaqiri je čuo da se u selu puca. Seljani su napustili svoje domove i okupili se na dva puta, jednom u istočnom, a jednom u zapadnom delu sela. Shaqiri je predvodio grupu koja je išla na zapad.²²⁴³ Vratio se do onog vojnika koji je “držao dva seljanina kao taoce” i tražio da razgovara s oficirima koji su naredili da se Prilepnica isprazni. Otišao je s vojnikom do kraja sela, gde se sastao s trojicom oficira koji su se predstavili kao pripadnici redovne vojske. Bili su odeveni u zeleno-žute maskirne uniforme s “običnim vojničkim kaiševima”.²²⁴⁴ Shaqiri je izjavio da je s tim vojnicima, koje nikad pre nije video, razgovarao na srpskom i da su mu rekli da u Prilepnici ima pripadnika OVK i da oni pucaju. Kad je Shaqiri pokušao da objasni da OVK nije prisutan u selu, zapretili su mu da će ga pogubiti.²²⁴⁵ Jedan od oficira, kojeg su drugi zvali “Rus”, odveo je Shaqirija u stranu i objasnio mu da “ljudi moraju da budu odvedeni iz Prilepnice” jer će, u suprotnom, sutradan u podne selo i obližnja brana biti minirani, pošto postoji opasnost da NATO bombarduje selo.²²⁴⁶ Kako je rekao “Rus”, naređenje je stiglo odozgo, iz Beograda.²²⁴⁷ Pavkovićevo odbrana je tokom unakrsnog ispitivanja istakla je Shaqiri po prvi put u sudnici pomenuo da je naređenje stiglo iz Beograda.²²⁴⁸

902. “Rus” je odveo Shaqirija do svog vozila, pa su se odvezli do mesta na zapadnoj strani Prilepnice gde su se okupili seljani. Dok su još bili u selu, seljani koji su odlazili bili su zaustavljeni na putu. Među njima se u grupicama nalazilo otprilike 20-30 vojnika. Kad je Shaqiri stigao s “Rusom”, jedan od seljana rekao je Shaqiriju da su mu oduzeta lične isprave. Shaqiri je tu informaciju preneo “Rusu,” koji je naredio da se isprave vrate vlasnicima. Vojnici koji su oduzeli isprave su ih onda bacili na zemlju pokraj jednog zida.²²⁴⁹

903. Dok su vojnici pucali u vazduh, jedan vojnik je ranjen metkom koji se odbio o gvozdenu kapiju, nakon čega je toj grupi vojnika naređeno da se povuče, pa su otišli u pravcu Gnjilana. Seljani su ostali u Prilepnici i razmišljali šta dalje da učine. Shaqiri je s još nekoliko lica, uključujući jednog naoružanog Srbina iz sela, otišao u Gnjilane i pokušao da stupi u kontakt s

²²⁴³ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2772, 2774–2775 (5. septembar 2006. godine).

²²⁴⁴ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2775 (5. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3.

²²⁴⁵ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2774–2778 (5. septembar 2006. godine).

²²⁴⁶ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2778–2783 (5. septembar 2006. godine), T. 2849–2855 (6. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3.

²²⁴⁷ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2778–2783 (5. septembar 2006. godine), T. 2849–2858 (6. septembar 2006. godine).

²²⁴⁸ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2856–2857 (6. septembar 2006. godine).

²²⁴⁹ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2779–2780 (5. septembar 2006. godine).

načelnikom tamošnje policije i dobije dozvolu za ostanak. Međutim, u gradu su ih zaustavili vojnici koji su im pretili, pa su se vratili u Prilepnicu.²²⁵⁰

904. Kad se Shaqiri vratio u Prilepnicu, ponovo je s džamije preko razglasa objavio da meštani treba da odu iz sela. Zatim je otišao na glavni put Gnjilane-Bujanovac i konvoj od 400 vozila, s oko 3.000 ljudi, poveo u pravcu istoka, kroz selo Dobrčane/Dobërčan.²²⁵¹ Krenuo je u tom pravcu, umesto ka Uroševcu, jer je poznao put i smatrao da je bezbednije ići pešice u tom pravcu.²²⁵²

905. Prema Shaqirijevim rečima, na kontrolnom punktu na putu u selu Kmetovce bilo je policije i vojske. Policajci su na sebi imali uobičajene plave uniforme s belim trakama na rukavu. Vojnici su bili odeveni u maslinastosive uniforme.²²⁵³ Konvoj su na kontrolnom punktu zaustavila dva vojnika, koji su ih pitali zašto odlaze. Potom su im dopustili da produže. Od Kmetovca su išli dalje ka Dobrčanu, a zatim, idući u pravcu Končula i Bijanovca, prošli sela Ranilug/Ranllug i Gornje Korminjane/Kormnjan i Epërm, i prešli granicu Pokrajine Kosovo.²²⁵⁴

906. Otprilike četiri-pet kilometara pre Končula, kad su već napustili Kosovo, policajci iz Kosovske Kamenice obavestili su Shaqirija da su od načelnika policije Gnjilane dobili naređenje da se seljani vrata u Prilepnicu. Načelnik je takođe rekao da im niko neće naneti nikakvo zlo. Shaqiri je to preneo ostalima u konvoju, a oni su onda krenuli nazad i razišli se – neki su se te noći vratili u Prilepnicu, dok su drugi ostali kod rođaka i prijatelja u obližnjim selima. Shaqiri je prenočio u Dobrčanu i vratio se u Prilepnicu uveče 7. aprila 1999. godine. Kad se vratio kući, video je da se 70-80 posto stanovništva već vratilo.²²⁵⁵ Zapadni deo sela bio je poharan i opljačkan, a neki seljani su pretučeni.²²⁵⁶

907. Dušan Gavranić je potvrdio da je 2, 3. i 4. aprila 1999. godine došlo do masovnog pokreta ljudi, koji su napuštali svoje domove u toj opštini. Tokom tog perioda NATO bombardovanje je bilo intenzivno. Dana 6. aprila stanovništvo Prilepnice je napustilo selo, a jedna delegacija predvođena imamom Abdylhaqimom Shaqirijem razgovarala je s načelnikom odeljenja policije

²²⁵⁰ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2781–2786 (5. septembar 2006. godine), T. 2858 (6. septembar 2006. godine).

²²⁵¹ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2788–2791 (5. septembar 2006. godine), T. 2870 (6. septembar 2006. godine).

²²⁵² Abdylhaqim Shaqiri, T. 2801–2802 (5. septembar 2006. godine).

²²⁵³ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2788–2789 (5. septembar 2006. godine). V. takođe Momir Stojanović, T. 19758 (7. decembar 2007. godine); Dušan Gavranić, T. 22676–22678 (18. februar 2008. godine); dok. pr. br. IC188 (Karta koju je obeležio Dušan Gavranić).

²²⁵⁴ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2789–2793, 2801 (5. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC29 (Karta Kosova s (dok. pr. br. P615) na kojoj je obeležena maršruta konvoja 6. aprila).

²²⁵⁵ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2793–2797 (5. septembar 2006. godine), T. 2868–2871 (6. septembar 2006. godine), T. 2960–2962 (7. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2288 (OEBS-ov izveštaj o razgovoru), uvršten u spis i pod br. 4D9.

²²⁵⁶ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2779–2780, 2793–2797 (5. septembar 2006. godine), T. 2868–2871 (6. septembar 2006. godine), T. 2960–2962 (7. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2288 (OEBS-ov izveštaj o razgovoru).

Draganom Rizanovićem. Tražili su da im SUP pomogne da ostanu, pošto im je vojska rekla da se ise. Gavranić je razgovarao s pukovnikom Milinovićem na “raskrsnici [...] kod bunara”, ali nije dobio nikakvu potvrdu da je vojska zaista naredila ili tražila od stanovništva da se iseli. Oni su već bili krenuli ka Vranju i Gavranić je poslao patrolu da razgovara s njima i kaže im da se radi o dezinformaciji.²²⁵⁷ Naposljetku su se meštani vratili i SUP ih je uverio da ne treba da nasedaju na “razn[e] propagand[e]”, “dezinformacij[e]” i na “ljud[e] koji navlače razne uniforme”.²²⁵⁸ Tokom naredne nedelje SUP je poslao jednu patrolu, koju su seljani nazivali “punkt” i koja je bila stacionirana na raskrsnici kod Prilepnice. Gavranić je izjavio da se tih događaja seća jer su bili “neobični”.²²⁵⁹

908. Shaqiri je takođe svedočio o događajima 13. aprila 1999. godine. Otprilike u 12:30 časova, dok je bio u dvorištu kuće svoje majke u Prilepnici, prišla su mu dvojica rezervista VJ koje je poznao, po imenu Ljuba Palamarević i Đilas Mladenović. Kasnije im se pridružio treći vojnik.²²⁶⁰ Prva dvojica su nosila vojne žuto-zelene maskirne uniforme i nisu bila naoružana, dok je treći koji im se pridružio imao tri kalašnjikova i dao po jedan onoj dvojici. Mladenović je rekao Shaqiriju da je “iz Vrhovnog štaba u Beogradu stiglo naređenje” za evakuaciju Prilepnice. Kad je Shaqiri pitao zašto, oni su rekli da “moraju da izvršavaju naređenja i da to i čine, kao i da ne znaju razloge za njih”. Drugi seljani su došli da čuju novosti i nadugačko ispitivali tu dvojicu rezervista. Tokom razgovora Mladenović je rekao da seljani do sutradan ujutro u 09:00 časova moraju da izađu na glavni put.²²⁶¹ Takođe im je rekao da im je 6. aprila “paravojska” naredila da odu, ali da je ovo sadašnje naređenje stiglo od “redovne vojske” jer seljani nisu otišli u pravcu Uroševca.²²⁶²

909. Što se tiče porekla naređenja, Pretresno veće primećuje da je, posle dužeg unakrsnog ispitivanja, Shaqiri na kraju izjavio da je Palamarević govorio o naređenjima iz Gnjilana, dok je Mladenović govorio o naređenjima iz Beograda.²²⁶³ Međutim, Shaqiri je tvrdio da je siguran da su vojnici govorili u ime vojske i Beograda i da je njihovo obrazloženje bilo to da je naređenje stiglo iz “Vrhovnog štaba” u Beogradu.²²⁶⁴ Veće je ovo naročito uzelo u obzir kad je ocenjivalo Shaqirijev kredibilitet u celini. Pošto u ranijim izjavama nije pominjao da mu je rečeno da je

²²⁵⁷ Dušan Gavranić, T. 22703–22705, 22794 (19. februar 2008. godine).

²²⁵⁸ Dušan Gavranić, T. 22704 (19. februar 2008. godine).

²²⁵⁹ Dušan Gavranić, T. 22704–22706 (19. februar 2008. godine).

²²⁶⁰ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2798–2800, 2802–2803 (5. septembar 2006. godine). V. takođe Dušan Gavranić, T. 22794 (19. februar 2008. godine).

²²⁶¹ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2798–2802 (5. septembar 2006. godine), T. 2932, 2937–2938 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5.

²²⁶² Abdylhaqim Shaqiri, T. 2798–2804 (5. septembar 2006. godine).

²²⁶³ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2940, 2973–2974 (7. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. 4D10 (Rukom pisana izjava od 25. aprila 1999. godine), str. 10–11, dok. pr. br. 4D6 (Izjava svedoka od 22. juna 2001. godine), str. 4.

²²⁶⁴ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2930, 2933, 2938 (7. septembar 2006. godine).

naređenje da se selo isprazni stiglo iz Beograda i pošto je njegovo svedočenje o tome da li je naređenje stiglo iz Beograda nejasno, Pretresno veće nije spremno da prihvati da je Beograd uopšte pominjan u vreme incidenta. Veće ima u vidu nedoslednosti Shaqirijevog iskaza po ovom pitanju, no on je dotične vojnike jasno opisao kao pripadnike VJ, pa Veće smatra da je nebitno da li je naređenje poticalo iz Beograda ili odnekud s Kosova.

910. Shaqiri je izjavio da je najpre odbio da ode iz Prilepnice, ali je potom pristao da organizuje evakuaciju ukoliko konvoj dobije policijsku ili vojnu pratnju. Rečeno mu je da će njegov zahtev biti prenet “štabu” i da će kasnije dobiti odgovor. Kasnije tog dana je čuo da će pratnja biti obezbeđena sutradan ujutro u 08:00 časova kod seoskog bunara. U to vreme, trojica meštana iz Prilepnice otišla su u policiju u Gnjilane da pokušaju da spreče evakuaciju. Kad su se vratili, obavestili su Shaqirija da im je u policiji rečeno da je “vojska preuzela stvar u svoje ruke i da policija više ništa ne može da učini po tom pitanju”.²²⁶⁵ Dotad je vojska već opkolila selo, pošto su neki ljudi bili počeli da beže, i sprečavala da bilo ko ode do sutradan ujutro u predviđeno vreme.²²⁶⁶

911. Dana 14. aprila 1999. godine u 07:30 časova, grupa od oko 3.000 seljana bila je spremna da krene. Idući da se sastanu sa pratnjom prošli su kroz Kosaču/Kosace e Epërme. Konvoju se pridružilo oko 300-600 ljudi iz tog sela, kojima je takođe naređeno da napuste svoje domove, kao i par stotina ljudi iz okolnih sela.²²⁶⁷ Od bunara je jedan policajac, kojeg je Shaqiri poznao, pratio konvoj u pravcu Uroševca. Kad su stigli u Donji Livoč/Livoç i Epërm, tog policajca je zamenila grupa od četiri policajca u belom automobilu zastava, koji su bili u pratnji konvoja do makedonske granice. U Donjem Livoču Shaqiri je video poslednje stanovnike tog sela kako se ukrcavaju u autobus. Taj autobus i još jedan autobus iz Žegre priključili su se njihovom konvoju jednim delom puta za Makedoniju.²²⁶⁸

912. Na putu za Makedoniju, konvoj je prošao kroz grad Gnjilane, Donji Livoč, Parteš/Paresh, Radivojce/Radivojc, Klokot/Kllokot, Vitinu i Doganović/Doganaj. Shaqiri je primetio da je prazna većina albanskih sela kroz koja su prošli.²²⁶⁹ Izjavio je da im je trebalo otprilike jedan dan da stignu do makedonske granice. Prošli su izvestan broj kontrolnih punktova na kojima su bili “ljudi” u plavim policijskim uniformama i sivomaslinastim uniformama.²²⁷⁰ Pet-šest kilometara od granice, konvoj je zaustavljen na jednom vojnom kontrolnom punktu. Tamo je jedan vojnik, koji je bio

²²⁶⁵ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2804 (5. septembar 2006. godine).

²²⁶⁶ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2803–2805 (5. septembar 2006. godine).

²²⁶⁷ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2805–2806 (5. septembar 2006. godine), T. 2886–2887 (6. septembar 2006. godine).

²²⁶⁸ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2805–2807, 2811–2812 (5. septembar 2006. godine), T. 2886 (6. septembar 2006. godine).

²²⁶⁹ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2812–2816, 2823 (5. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC30 (Karta Kosova (dok. pr. br. P615) na kojoj je obeležena maršruta kojom je konvoj 14. aprila išao u Makedoniju); dok. pr. br. IC31 (Karta Kosova (dok. pr. br. P24) na kojoj je obeležena maršruta kojom je konvoj 14. aprila išao u Makedoniju).

odeven u “jednoboju sivomaslinastu uniformu” udario Shaqirija bez nekog očiglednog razloga.²²⁷¹ Jedan od policajaca iz pratnje i jedan oficir na kontrolnom punktu umešali su se kako bi zaustavili premlaćivanje i konvoju je dopušteno da produži.²²⁷² Međutim, načelnik pogranične policije naterao je seljane – oko 518 njih – da na jednoj poljani izađu iz svojih vozila i u njima ostave ključeve i dozvole. Nijedno od tih vozila nikad nije vraćeno.²²⁷³

913. Pošto su ostali bez svojih vozila, ljudi iz konvoja su pešice prešli granicu, ali su prenoćili u pograničnoj zoni. Sutradan su ih autobusi iz Makedonije odvezli u različite logore. Shaqiri je posvedočio da se 25. juna 1999. godine vratio u Prilepnicu i video da su neke kuće spaljene i da su sve opljačkane, a da je džamija, zajedno s bibliotekom, spaljena.²²⁷⁴ Kad su mu predočene ove informacije, Dušan Gavranić je posvedočio da su prema njegovim saznanjima zapaljene samo pojedinačne kuće i da je imovina pljačkana. Izjavio je da su čak uhapsili neka lica koja su uhvaćena na delu.²²⁷⁵

914. Gavranić je potvrdio da su se otprilike 13. i 14. aprila 1999. godine ljudi ponovo “pokrenu[li]”. Na putu ka Kačaniku i makedonskoj granici stanovnici Prilepnice pridružili su se koloni od nekoliko hiljada ljudi, stanovnika Mučibabe. Prema Gavranićevim rečima, ljudi su odlazili iz straha od NATO bombardovanja.²²⁷⁶ Stanovnici Prilepnice su i tom prilikom kontaktirali Dragana Rizanovića, načelnika odeljenja policije. Tog puta niko nije mogao da ih ubedi da ostanu; čvrsto su odlučili da odu u Makedoniju. Međutim, imam je tražio od policije da im obezbedi patrolu kako ih niko ne bi maltretirao. Gavranić je takođe potvrdio okolnosti u kojima je došlo do toga da policijska pratnja predvodi konvoj za Makedoniju.²²⁷⁷

915. Međutim, Pretresno veće napominje da od Gavranića nije zatraženo da iznese dalja zapažanja o Shaqirijevom iskazu u vezi s učešćem vojske u ovom incidentu. Na pitanje zašto je otišao iz svog sela, Shaqiri je odgovorio sledeće: “Nismo imali drugog izbora nego da ispunimo, da postupimo po tom naređenju ili da se borimo. Pošto nismo bili u mogućnosti da se borimo, jednostavno smo najstaloženije moguće postupili po njihovim naređenjima”. On je takođe negirao

²²⁷⁰ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2811, 2816–2817 (5. septembar 2006. godine), T. 2895–2896 (6. septembar 2006. godine).

²²⁷¹ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2812–2816 (5. septembar 2006. godine), T. 2896 (6. septembar 2006. godine).

²²⁷² Abdylhaqim Shaqiri, dok. pr. br. 4D6 (Izjava svedoka od 22. juna 2001. godine), str. 6, T. 2820 (5. septembar 2006. godine), T. 2897–2901 (6. septembar 2006. godine).

²²⁷³ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2821–2822 (5. septembar 2006. godine), T. 2870 (6. septembar 2006. godine).

²²⁷⁴ Abdylhaqim Shaqiri, dok. pr. br. 4D5 (Izjava svedoka od 5. februara 2002. godine), str. 2, T. 2821 (5. septembar 2006. godine), T. 2901–2904 (6. septembar 2006. godine).

²²⁷⁵ Dušan Gavranić, T. 22795 (19. februar 2008. godine).

²²⁷⁶ Dušan Gavranić, T. 22704–22706, 22794 (19. februar 2008. godine).

²²⁷⁷ Dušan Gavranić, T. 22705–22707 (19. februar 2008. godine).

sugestiju da su se bojali NATO bombardovanja.²²⁷⁸ Veće uz to ima u vidu iskaz Spasoja Smiljanića, komandanta Ratnog vazduhoplovstva i Protivvazdušne odbrane, koji je posvedočio da su najčešća meta NATO bili delovi Kosova oko granice s Albanijom i Makedonijom i osa Đeneral Janković-Kaćanik-Uroševac-Priština, od kojih nijedan ne obuhvata opštinu Gnjilane.²²⁷⁹ U svetlu Shaqirijevog iskaza, koji Veće prihvata, i nedostatka dokaza o NATO bombardovanju na tom području u to vreme, o čemu će biti reči dole u tekstu, Veće ne prihvata Gavranićevu tvrdnju da su ljudi odlazili iz Prilepnice zbog NATO bombardovanja. S obzirom na učešće vojske, Veće odbacuje Gavranićevu izjavu da vojska nije znala zašto ljudi odlaze iz sela.

916. Pretresnom veću nisu predočeni dokazi o konkretnim vojnim dejstvima protiv OVK ili napadima od strane OVK na tom području u to vreme, što, po mišljenju Veća, potkrepljuje Shaqirijev iskaz da je vojska prisilno proterala stanovnike ovog sela.

4. Žegra, Vladovo, Vlačica i Nosalje

917. Svedok K81, kosovski Albanac koji je živeo u Vladovu, posvedočio je da su otprilike 25. marta 1999. godine u njegovo selo došli pripadnici VJ i naoružani muškarci u civilnoj odeći. Bili su stacionirani u magacinu fabrike radijatora na ulazu u obližnje selo Žegra.²²⁸⁰ Ti vojnici VJ nosili su tamnozeleno uniforme s vojnim oznakama i dovezli su se u selo vojnim vozilima. Među vozilima bilo je osam do deset autobusa i teških kamiona, koji su svi imali registarske tablice VJ.²²⁸¹ Lokalnom stanovništvu je rečeno da su muškarci u civilnoj odeći “Arkanovi tigrovi”, mada nije jasno od koga su dobili tu informaciju. Prema svedoku K81, ti muškarci bili su znatno stariji od vojnika VJ, imali su duge brade i nosili automatsko oružje. Neki od njih su delimično bili odeveni u uniforme i vozili su civilna vozila, od kojih su neka imala leskovačke registarske tablice. Svedok K81 je video da srpski civili sarađuju s VJ i smatrao je da su civili pod komandom VJ. Situacija u selu se pogoršala posle njihovog dolaska, usled njihovog zastrašivanja.²²⁸²

918. Qamil Shabani, kosovski Albanac iz Žegre, po profesiji nastavnik, potvrdio je iskaz svedoka K81 i posvedočio da su dve-tri nedelje pre početka vazdušne kampanje NATO u Žegru stigli pripadnici “srpske policije i vojske” s tenkovima, oklopnim vozilima, topovima i ostalom opremom, kao što su minobacači i puškomitraljezi. Te snage su se smestile na ulazu i izlazu iz sela,

²²⁷⁸ Abdylhaqim Shaqiri, T. 2822 (5. septembar 2006. godine), T. 2930 (7. septembar 2006. godine).

²²⁷⁹ Spasoje Smiljanić, T. 15750–15751, 15777 (17. septembar 2007. godine).

²²⁸⁰ Svedok K81, P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 6, T. 7079–7081 (21. novembar 2006. godine).

²²⁸¹ Svedok K81, dok. pr. br. P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 6, T. 7066 (21. novembar 2006. godine).

²²⁸² Svedok K81, dok. pr. br. P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 6, T. 7066, 7075, 7079–7082 (21. novembar 2006. godine).

a štab su formirale u poljoprivrednoj zadruzi, fabrici radijatora u selu, nekim albanskim kućama i prostorijama osnovne škole. Neprestano su patrolirali ulicama Žegre, zaustavljali meštane i proveravali im lične isprave, psovali ih i vređali.²²⁸³

919. Prisustvo VJ u Žegri potvrdio je Franjo Glončak, koji je izjavio da je, kad se 25. marta 1999. godine priključio vojsci kao dobrovoljac, upućen u 175. pešadijsku brigadu u Žegri.²²⁸⁴

920. Shabani je dalje posvedočio da su uveče 28. marta (muslimanski praznik, poznat kao Bajram) on i drugi stanovnici Žegre čuli pucnjavu iz teškog automatskog oružja, koja je, kako se činilo, dopirala iz Pasjana/Pasjan i bila usmerena ka Vlaštici i trajala oko sat vremena.²²⁸⁵ Istog dana su srpske porodice koje su živele u Žegri počele da vešaju na vrata bele krpe i tako obeležavaju svoje kuće, kako bi se razlikovale od albanskih.²²⁸⁶ Otprilike u 18:00 časova, “pripadnici paravojnih snaga” su, uz pomoć lokalnih Srba, otišli u neke od kuća u Žegri tražeći istaknute meštane u nameri da ih ubiju.²²⁸⁷

921. Shabani je posvedočio da su 29. marta 1999. godine stigle druge dopunske snage, uključujući “pripadni[ke] paravojnih formacija” koji su saradivali s policijom i vojskom. Zajedno su počeli da “čiste” selo od Albanaca.²²⁸⁸ Shabani je video i čuo “vojnike” kako granatiraju Žegru, voze se po selu u oklopnim transporterima i pucaju na kuće kako bi isterali stanare.²²⁸⁹ U Žegri je video i vozila koja su pripadala redovnim snagama VJ.²²⁹⁰ Pojam “paravojska” Shabani je definisao kao one koji su saradivali s policijom, ali nisu pripadali redovnim snagama policije. Prepoznavao ih je po uniformama koje nisu bile redovne i koje su uključivale marame na glavama.²²⁹¹ Tokom

²²⁸³ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2, T. 2682 (31. avgust 2006. godine), T. 2716 (1. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1514, 1518–1519, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2.

²²⁸⁴ Franjo Glončak, dok. pr. br. 5D1395 (Izjava svedoka od 26. decembra 2007. godine), par. 4-5, T. 21122 (25. januar 2008. godine).

²²⁸⁵ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1527–1528.

²²⁸⁶ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1514, 1592–1593, T. 2700–2703 (1. septembar 2006. godine).

²²⁸⁷ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1528–1530, 1560, dok. pr. br. P2280 (Dopuna izjave svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 2, T. 2683 (31. avgust 2006. godine). V. takođe K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), str. 00799042–00799043 (zapečaćeno), T. 7071–7072, 7084–7086 (21. novembar 2006. godine).

²²⁸⁸ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2-3, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1528-1529, 1556, T. 2682 (31. avgust 2006. godine); svedok K81, T. 7071–7072 (21. novembar 2006. godine).

²²⁸⁹ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3, T. 2683–2684, 2688–2689 (31. avgust 2006. godine).

²²⁹⁰ Qamil Shabani, T. 2688–2689 (31. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P1325 (Serija fotografija raznih vojnih vozila).

²²⁹¹ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2280 (Dopuna izjave svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 2–3.

unakrsnog ispitivanja objasnio je takođe da pod pojmom “vojska” podrazumeva redovnu vojsku, redovnu policiju, rezervnu policiju i rezervne vojne snage.²²⁹²

922. Shabani je posvedočio da su naoružani vojnici išli po kućama na ulazu u Žegru i počeli da isteruju ljude naređujući im da odu iz mesta. Pripadnici redovne vojske, paravojnih snaga i srpski civili pucali su iz svojih pušaka u vazduh da bi zastrašili stanovnike kosovske Albanice i isterali ih iz sela.²²⁹³ Takođe su tukli ljude na koje su nailazili na ulici. Čuo je da su neki seljani ubijeni.²²⁹⁴ Ljude je uhvatila panika kad su čuli pucnje, pa su krenuli u planine.²²⁹⁵ Otprilike u 19:00 ili 20:00 časova Shabani je, zajedno sa svojom porodicom i drugim ljudima iz svog kraja, bio primoran da ode iz Žegre. Pucali su na njega, ali ga nisu pogodili.²²⁹⁶

923. Gavranić je posvedočio da je do najvećeg pokreta ljudi iz Žegre došlo tokom prvih nekoliko dana NATO bombardovanja i da su prve “izbeglice” iz Žegre bile Srbi, koji su bili manjina u tom selu.²²⁹⁷

924. Nakon što je proteran iz Žegre, Qamil Shabani je s porodicom i još oko 1.300 seljana otišao na brdo Kušljevica/Kushlevica, u pravcu Donje Stuble u opštini Vitina, i tamo je prenoćio na kiši.²²⁹⁸ On i drugi seljani odlučili su da se sutradan ujutro vrate u Žegru jer odatle više nisu čuli pucnjavu.²²⁹⁹

925. Nakon što su se 30. marta vratili svojim domovima, seljani su istog dana morali ponovo da odu iz Žegre jer su pripadnici “paravojnih formacija” i “srpske snage iz redovnog sastava” i dalje pucali u kuće, vozeći se kroz selo u oklopnim transporterima. Pripadnici tih snaga nastavili su da

²²⁹² Qamil Shabani, 2751–2752 (1. septembar 2006. godine). V. takođe Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1192.

²²⁹³ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2–3, T. 2683 (31. avgust 2006. godine).

²²⁹⁴ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1561–1562, 1572–1574, 1581–1582, 1585–1588, P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 2, T. 2705–2711, 2759–2761 (1. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2280 (Dopuna izjave svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 3, 6; Dušan Gavranić, T. 22691 (18. februar 2008. godine).

²²⁹⁵ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3.

²²⁹⁶ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1528–1530, 1557, T. 2684, 2714 (31. avgust 2006. godine).

²²⁹⁷ Dušan Gavranić, T. 22681 (18. februar 2008. godine), T. 22795–22796 (19. februar 2008. godine).

²²⁹⁸ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1530–1531, 2684–2685 (31. avgust 2006. godine), 2714 (1. septembar 2006. godine).

²²⁹⁹ Qamil Shabani, T. 2715, 2716 (1. septembar 2006. godine).

zlostavljaju stanovnike sela, da ih ubijaju, premlaćuju i ozleđuju. Pored toga, ulazili su u kuće u Žegri, plašili stanare i isterivali ih iz njihovih domova.²³⁰⁰

926. Zbog toga je ista grupa od oko 1.300 seljana 30. marta ponovo pešice krenula iz Žegre i pošla u pravcu Donje Stuble,²³⁰¹ gde su ostali pet nedelja. Prema Shabanijevim rečima, u Donjoj Stubli nije bilo “srpskih snaga ni policajaca”, ali su oni bili stacionirani oko sela, u brdima, odakle su pratili situaciju i motrili na stanovništvo.²³⁰² Osim toga, “srpske snage” napale su okolna sela, kao što su Nosalje i Vladovo, usled čega je tokom aprila u Donju Stublu došlo skoro 20.000 ljudi.²³⁰³ Tokom pet nedelja, koliko je Shabanijeva grupa ostala u Donjoj Stubli, uslovi života bili su veoma teški jer nije bilo dovoljno hrane i smeštaja, pa su neki od njih morali da spavaju pod najlonskim šatorima razapetim na obroncima planine nadomak sela.²³⁰⁴ Živeli su u stalnom strahu da će ih napasti i ubiti “srpske snage.”²³⁰⁵ Zbog toga su razne grupe ljudi počele da se organizuju i odlaze ka makedonskoj granici.²³⁰⁶

927. Shabani je posvedočio da je početkom maja 1999. godine napustio Donju Stublu u grupi od oko 600 ljudi i da su krenuli ka Makedoniji. Konvoj je odlučio da krene noću kako ih ne bi otkrile “srpske snage”. Išli su brdima i sporednim putevima, izbegavajući glavne puteve kojima su se kretale te snage.²³⁰⁷ Popodne 3. maja stigli su u naselje “Rustaj” u opštini, gde se nalazi granični prelaz, i tamo naišli na grupu “vojnika” i “pripadnika paravojnih jedinica”, koji su ih pretresli i naterali muškarce i žene iz konvoja da se razdvoje. Vojnici i pripadnici paravojnih snaga su okružili muškarce i držali ih na nišanu dva-tri sata. Za to vreme su preteli da će ih ubiti, ali su ih naposljetku pustili da se ponovo priključe grupi žena.²³⁰⁸

²³⁰⁰ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 3, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1531, T. 2717 (1. septembar 2006. godine).

²³⁰¹ Qamil Shabani, T. 2686–2687 (31. avgust 2006. godine); dok. pr. br. IC27 (Karta Gnjilana (dok. pr. br. P36) na kojoj je obeležena maršruta kojom je Shabani otišao u Donju Stublu).

²³⁰² Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 4, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1596.

²³⁰³ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 4, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1533–1534.

²³⁰⁴ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 5, dok. pr. br. P2280 (Dopuna izjave svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 4, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1532, 1533, 1535; dok. pr. br. P2280 (Dopuna izjave svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 4, T. 2719–2722 (1. septembar 2006. godine).

²³⁰⁵ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 5, dok. pr. br. P2280 (Dopuna izjave svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 4, T. 2719–2722 (1. septembar 2006. godine).

²³⁰⁶ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 4, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1534, 1565; T. 2720 (1. septembar 2006. godine).

²³⁰⁷ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 5, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1534–1535, T. 2723 (1. septembar 2006. godine).

²³⁰⁸ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 5, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1536–1537, 1599, T. 2723–2724 (1. septembar

928. Konvoju je naređeno da, u pratnji otprilike 30-40 “vojnika” i “pripadnika paravojsnih snaga”, produži pešice do jednog brda nadomak makedonske granice, gde su ih primorali da sednu na jednoj poljani. Jedan od vojnika, kojeg je Shabani nazvao komandantom, izdvojio ga je iz grupe i pretio mu, optužujući ga da namerava da se priključi OVK u Albaniji. Naposletku je konvoju naređeno da krene u pravcu Preševa, gde ih je, prema rečima vojnika, trebala čekati druga grupa “vojnika” i “pripadnika paravojsnih snaga”. Međutim, ljudi iz konvoja odlučili su da krenu drugim putem, kroz “Mal i Thate”, i na kraju pređu makedonsku granicu.²³⁰⁹

929. Kad se Shabani 26. juna 1999. godine vratio u Žegru, video je da su neke od kuća kosovskih Albanaca potpuno spaljene, druge su bile delimično izgorele, a samo mali broj je ostao netaknut. Sve srpske kuće bile su netaknute.²³¹⁰ Svedok K81 je potvrdio da su sve kuće kosovskih Albanaca u Žegri bile spaljene, osim onih u kojima su bili smešteni vojnici, ali da su sve srpske kuće ostale netaknute.²³¹¹

930. Vladovo se 1999. godine sastojalo od stotina kuća i bilo je podeljeno na tri zaseoka.²³¹² Svedok K81 je posvedočio da u selu nije bilo OVK i da od njega nikad nije traženo da se priključi OVK.²³¹³ Dana 29. ili 30. marta 1999. godine, zbog prisustva velikog broja pripadnika VJ u okolini, odlučio je da zajedno s porodicom ode iz sela. Krenuli su ka području “Crne planine”, koje se nalazilo na oko 3-4 kilometra od Vladova i okruživalo Vlačicu i Žegru.²³¹⁴ Svedok K81 se dve nedelje krio u planini s drugim muškarcima, ženama, decom, starijim i mlađim osobama.²³¹⁵

931. Tokom dve nedelje koje je svedok K81 proveo u planini bio je u mogućnosti da uz pomoć dvogleda posmatra vojnike i “pripadnike paravojsnih snaga” u Vladovu kako pljačkaju, krađu i pale kuće po selu.²³¹⁶ Pomoću dvogleda je jasno video uniforme vojnika i šta se dešava u selu.²³¹⁷

2006. godine); dok. pr. br. P36 (Karta Gnjilana); dok. pr. br. IC27 (Karta Gnjilana (dok. pr. br. P36) na kojoj je obeležena maršruta kojim je Qamil Shabani išao u Makedoniju).

²³⁰⁹ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2263 (Izjava svedoka od 18. juna 2001. godine), str. 6, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1536–1538, T. 2685–2687 (31. avgust 2006. godine), T. 2762 (1. septembar 2006. godine); dok. pr. br. IC27 (Karta Gnjilana (dok. pr. br. P36) na kojoj je obeležena maršruta kojom je Shabani išao u Makedoniju).

²³¹⁰ Qamil Shabani, dok. pr. br. P2264 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1540, 1569, dok. pr. br. P2280 (Dopuna izjave svedoka od 27. avgusta 2006. godine), str. 4, T. 2731 (1. septembar 2006. godine).

²³¹¹ Svedok K81, dok. pr. br. P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 8.

²³¹² Svedok K81, P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 6 (zapečaćeno).

²³¹³ Svedok K81, T. 7077–7078 (21. novembar 2006. godine).

²³¹⁴ Svedok K81, T. 7070, 7075, 7081–7082 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 6 (zapečaćeno); dok. pr. br. IC111 (Karta Gnjilana (dok. pr. br. P36) na kojoj je obeleženo gde se nalazi planina gde se skrivao svedok K81); dok. pr. br. IC112 (Karta područja Crna planina, koju je obeležio svedok K81).

²³¹⁵ Svedok K81, T. 7079 (21. novembar 2006. godine).

²³¹⁶ Svedok K81, P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 7 (zapečaćeno), T. 7082 (21. novembar 2006. godine).

Takođe je čuo da su vojnici pogubili trojicu muškaraca.²³¹⁸ Pretresno veće ne prihvata tvrdnju Lazarevićeve odbrane da ovaj svedok nije pouzdan jer nije mogao da identifikuje oznake na uniformama izvršilaca.²³¹⁹

932. Aktivnost VJ na ovom području u to vreme potvrdio je Glončak, koji je posvedočio da je, dok je bio razmešten u 175. brigadi, učestvovao u odbijanju pešadijskog napada OVK u selu Vladovo. Došlo je do kraće pucnjave, koja je trajala oko pola sata, pri čemu nijedna strana nije pretrpela gubitke. To nije bila “akcija”, već provokacija OVK zbog koje je njegova brigada uzvratila vatru.²³²⁰

933. Svedok K81 je posvedočio da su oko 15:30 časova 2. aprila 1999. godine ili približno tog datuma članovi njegove porodice, uključujući žene, otišli s planine i odlučili da se vrate u Vladovo. Kad su bili na oko 500-600 metara udaljenosti od sela, video je da su vojnici VJ u tamnozelenim uniformama otvorili na njih vatru iz automatskog oružja. Dvoje ih je ubijeno, muškarac star 28 godina i žena stara 22 godine, a ostali su ranjeni.²³²¹

934. Svedok je takođe posvedočio da je, posle dve nedelje u planini, ostao bez hrane i odlučio da ode u Preševu da vidi da li tamo može da odvede porodicu. Proveo je noć u Preševu i sutradan ujutro se traktorom vratio u Vlašticu. Na putu za Vlašticu video je kako “redovni” pripadnici VJ u tamnozelenim uniformama opkoljavaju jedno brdo blizu sela. Takođe je video kako ljudi iz tog kraja traktorima idu u pravcu Preševa.²³²² Svedok K81 se sakrio od vojnika. Video je kako trojica-četvorica otvaraju vatru na trojicu nenaoružanih muškaraca koji su u ćebetu nosili svog oca. Meci su pogodili starca i muškarci koji su ga nosili su morali da ga spuste kako bi pobjegli u zaklon. Sakrili su se zajedno sa svedokom K81 i te noći su svi zajedno otišli da pakupe telo starca, koga su sahranili u selu Beqir.²³²³

935. Svedok K81 je zatim otišao iz Beqira u Žub ne bi li našao nešto za jelo. Dok je bio tamo, neki seljani su mu rekli da je vojska u blizini i da moraju da idu odatle. Video je otprilike 70 seljana kako beže zbog napada VJ, ali je prenoćio u Žubu. Sutradan je čuo pucnje i odlučio da ode iz sela.

²³¹⁷ Svedok K81, T. 7074–7075 (21. novembar 2006. godine).

²³¹⁸ Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 7 (zapečaćeno), T. 7082 (21. novembar 2006. godine).

²³¹⁹ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 240.

²³²⁰ Franjo Glončak, T. 21133–21134 (25. januar 2008. godine).

²³²¹ Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 7 (zapečaćeno).

²³²² Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 8 (zapečaćeno).

²³²³ Svedok K81, dok. pr. br. P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 8.

Dok je odlazio zajedno s ostalima, pripadnici VJ su ih spazili i otvorili vatru na njih.²³²⁴ Svedok K81 i njegovi saputnici su uspeli da stignu do sela Sefer, gde su zastali kako bi uzeli nešto hrane i odmorili se. Zatim su s grupom ljudi s tog područja koji su napustili svoje domove pešačili 12 časova u pravcu Preševa. Svedok K81 je posvedočio da do dolaska u Preševo više nije video nijednog pripadnika vojske.²³²⁵

936. Kad je stigao u Preševo, svedok K81 je saznao da mu je tamo porodica i s njima je proveo noć. Sutradan ujutro, oko 11:00 časova, priključili su se konvoju od 1.000 ljudi koji su putovali u pravcu Makedonije. Konvoj su pratili policajci u tamnoplavim uniformama i pripadnici VJ. Neki od vojnika VJ su vozili traktore prethodno otete kosovskim Albancima.²³²⁶ Konvoj se zaustavio u selu Yac, blizu makedonske granice, i policajci iz pratnje su ih pretresli i oduzeli im sve lične isprave i pasoše. Kad su stigli na granicu, makedonske vlasti najpre nisu htele da ih puste da uđu. Naposljetku je granica otvorena i konvoj je ušao u Makedoniju kroz selo Tabanovce.²³²⁷

937. Svedok K81 je takođe posvedočio da je, dok se 6. aprila 1999. godine ili približno tog datuma skrivao na Crnoj planini, video kako “pripadnici paravojnih snaga” i vojnici VJ pljačkaju i pale selo Vlačica.²³²⁸ Najpre su zapalili džamiju u centru sela, a zatim su pljačkali i palili kuće. Vojnici su nosili tamnozeleno uniforme i neprestano su pucali, uprkos činjenici da nije bilo otpora seljana.²³²⁹ Svedok K81 je prepoznao mnoge civile koji su “radili” s vojnicima u Vlačici, od kojih je većina bila iz Žegre. Iako su svi ti ljudi bili civili, bili su naoružani, i svedok K81 je video da su dvojica odevena u tamnoplave policijske uniforme.²³³⁰ Pretresno veće smatra da dosledni iskazi očevidaca koje su dali svedok K81 i Shabani pokazuju da su naoružani civili radili zajedno s pripadnicima VJ u Žegri i okolini.

938. Božidar Delić je negirao da su njegove snage srušile džamiju u Vlačici.²³³¹ S druge strane, Dušan Gavrančić je potvrdio da je spaljena jedna džamija na području Vlačice, ali nije znao kako se to desilo. Kad je dobio izveštaj o tom incidentu, organizovao je odlazak na lice mesta jer je jedan

²³²⁴ Svedok K81, dok. pr. br. P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 8–9, T. 7072 (21. novembar 2006. godine).

²³²⁵ Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9 (zapečaćeno), T. 7076 (21. novembar 2006. godine).

²³²⁶ Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9 (zapečaćeno).

²³²⁷ Svedok K81, dok. pr. br. P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

²³²⁸ Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 7–8 (zapečaćeno), T. 7070–7071 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. IC111 (Karta koju je obeležio svedok K81).

²³²⁹ Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 7–8 (zapečaćeno), T. 7070–7071, 7074, 7078 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P1785 (Fotografija unutrašnjosti džamije u Vlačici).

²³³⁰ Svedok K81, dok. pr. br. P2268 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 8 (zapečaćeno), T. 7081 (21. novembar 2006. godine).

²³³¹ Božidar Delić, T. 19391 (29. novembar 2007. godine).

Albanac tvrdio da su njegovi roditelji ostali pod ruševinama. Iskopani su neki ostaci. Izvršen je uviđaj i u SUP je podneta krivična prijava protiv nepoznatih izvršilaca.²³³²

939. Osim svedočenja ovih svedoka, Veće je saslušalo i iskaz Andrása Riedlmayera, koji je predočio fotografiju unutrašnjosti džamije u Vlaštici, snimljenu u avgustu 1999. godine, na kojoj se vidi da je džamija teško oštećena.²³³³ Po Riedlmayerovom mišljenju, šteta je izazvana jakom vatrom, kojom su uništeni svi sagorivi elementi u objektu.²³³⁴ Međutim, on nije mogao da iznese dokaze o vremenu ili uzroku vatre. Pretresno veće napominje da Riedlmayer nije lično bio u džamiji u Vlaštici, već da je fotografiju dobio od Islamske zajednice Kosova.

940. Zajedničkom veštaku odbrane za kulturnu baštinu Branimiru Jokiću pokazana je fotografija džamije u Vlaštici i on je izjavio da ne može da je prokomentariše budući da se, po njegovom mišljenju, objekat ne može identifikovati na osnovu fotografije samo jednog dela njegove unutrašnjosti. Ustvrdio je, osim toga, da fotografija mora da bude dokumentovana i propraćena relevantnim informacijama.²³³⁵ Pretresno veće prihvata Riedlmayero objašnjenje kako je došao do fotografije, koja, po mišljenju Veća, predstavlja autentičnu fotografiju džamije.

941. Gavranić je ponudio alternativno objašnjenje zašto su ljudi bežali iz opštine Gnjilane i izjavio da je NATO to područje bombardovao 39 dana bez prestanka.²³³⁶ U izveštajima policije i VJ stoji da je NATO u martu, aprilu i maju 1999. godine bombardovao mahom vojne objekte i infrastrukture u Gnjilanu.²³³⁷ Gavranić je posvedočio da su, kad je počelo NATO bombardovanje, žene, deca i starije osobe s njegovog područja odgovornosti otišli u druge regije u Srbiji; mnogi su otišli u Vranje, a kasnije, kad je počelo drugo “masovno napuštanje”, odlazili su i u drugim

²³³² Dušan Gavranić, T. 22795–22797 (19. februar 2008. godine).

²³³³ Dok. pr. br. P1798 (Fotografija džamije u Vlaštici).

²³³⁴ Andreas Riedlmayer, dok. pr. br. P1785 (Fotografija unutrašnjosti džamije u Vlaštici); T. 5487–5488 (30. oktobar 2006. godine), T. 5569–5570 (31. oktobar 2006. godine).

²³³⁵ Branimir Jokić, T. 25878–25879 (23. april 2008. godine); dok. pr. br. P1785 (Fotografija unutrašnjosti džamije u Vlaštici).

²³³⁶ Dušan Gavranić, T. 22715 (19. februar 2008. godine), dok. pr. br. 4D123 (Borbeni izveštaj, Komanda 3. armije, 2. maj 1999. godine).

²³³⁷ V., na primer, dok. pr. br. P1099 (Štab MUP, Pregled događaja, 26. mart 1999. godine), u kojem stoji da su bombardovani kasarna VJ i poljoprivredno-industrijski kombinat; dok. pr. br. P1100 (Izveštaj Štaba MUP podnet MUP Srbije, 27. mart 1999. godine), gde se kaže da su bombardovani kasarna VJ i DP “Kosmetprevoz” (zgrada društvenog preduzeća) u Gnjilanu; dok. pr. br. 4D363 (Izveštaj Komande 3. armije, 25. mart 1999. godine), gde stoji da je pogodena kasarna “Knez Lazar”; dok. pr. br. P2617 (Izveštaj PrK, 4. april 1999. godine), gde stoji da je NATO gađao kasarnu u Gnjilanu i pogodio tehničku radio-stanicu; dok. pr. br. P1997 (Borbeni izveštaj Komande 3. armije, 13. april 1999. godine), gde stoji da su 12. i 13. aprila 1999. godine vazdušne snage NATO dejstvovale po “izdvojenom” objektu Saz u blizini Gnjilana, ali da nije bilo posledica; dok. pr. br. 4D123 (Borbeni izveštaj Komande 3. armije, 2. maj 1999. godine), gde se kaže da je 2. maja 1999. godine NATO dejstvovao po “širem rejonu” Gnjilana; dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 9, gde se izveštava da je u Gnjilanu bilo 31 NATO “bombardovanje”; dok. pr. br. 3D853 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 18. maj 1999. godine), gde stoji da su dejstava NATO bila usredsređena na elemente borbenih formacija jedinica, energetske, privredne i druge infrastrukture u Gnjilanu.

pravcima, recimo, u pravcu Makedonije. Prema njegovim rečima, ljudi su odlazili iz straha od NATO bombardovanja, a najveći broj odlazio je s teritorije grada Gnjilana, iz okoline Mučibabe i s područja iznad Žegre, prema makedonskoj granici.²³³⁸

942. Međutim, kao što je napomenuto gore u vezi s Prilepnicom, Veće ne prihvata argument da je NATO bombardovanje bilo razlog što je tako veliki broj ljudi u to vreme napustio svoje domove u opštini Gnjilane, budući da nema dokaza da je NATO gađao područja naseljena civilima, da ni svedok K81 ni Shabani nisu pomenuli strah od NATO kao jedan od razloga za to što su pobjegli sa svojim porodicama i da ta opština nije bila meta intenzivnog NATO bombardovanja, kako je objasnio Smiljanić.

5. Konstatacije

943. Na osnovu svedočenja očevica Abdyalhaqima Shaqirija, koje je delimično potvrdio Dušan Gavranić, Pretresno veće konstatuje da su rezervisti VJ 6. aprila 1999. godine naredili stanovnicima Prilepnice da napuste selo. Iz sela je krenuo konvoj od otprilike 3.000 ljudi, ali su im, nakon prelaska granice Pokrajine, pripadnici policije naredili da se vrate u Prilepnicu. Na osnovu svedočenja istog svedoka, Veće konstatuje da su 13. aprila pripadnici VJ naredili stanovnicima Prilepnice da napuste selo i da je ponovno formiran konvoj od oko 3.000 ljudi koji je, u pratnji policije, otišao do makedonske granice. Veće ističe Shaqirijev iskaz, koji je Gavranić delimično potkrepio, da su kuće u selu bile poharane, opljačkane i zapaljane i konstatuje da nema očevidaca tih događaja i da, stoga, ne može da konstatuje ko je izazvao paljevinu.

944. Pretresno veće se, na osnovu iskaza Qamila Shabanija i svedoka K81, koje je potvrdio Franjo Glončak, uverilo da su krajem marta 1999. godine u Žegri bile prisutne snage VJ i MUP, ojačane naoružanim civilima i drugim neregularnim snagama. Veće konstatuje da su VJ i MUP, kao i druge neregularne snage, isterali kosovske Albance iz sela pretnjama, premlaćivanjima i ubijanjem, stvorivši atmosferu straha. Na putu ka Makedoniji seljani su bili izloženi daljem zlostavljanju. Osim toga, Veće ima poverenja u svedočenje svedoka K81 o sličnim događajima u Vladovu, gde su vojnici VJ palili kuće i ubijali seljane. Kosovski Albanci su pobjegli u planine i naposljetku otišli u Makedoniju, u pratnji pripadnika MUP i VJ.

945. Iz iskaza Qamila Shabanija i svedoka K81 takođe se vidi da su pripadnici VJ, uz pomoć naoružanih civila i pripadnika drugih neregularnih snaga, pljačkali i palili kuće u Žegri. Iako

²³³⁸ Dušan Gavranić, T. 22680 (18. februar 2008. godine), T. 22700–22702, 22739–22740 (19. februar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1100 (Naređenje Komande 52. mešovite artiljerijske brigade, 7. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1101 (Naređenje Komande 52. mešovite artiljerijske brigade, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. P1099 (Štab MUP, Pregled događaja, 28. mart 1999. godine).

Pretno veće nije saslušalo očevice tih događaja, oba svedoka su posvedočila da su paljene samo kuće kosovskih Albanaca, dok su srpske kuće ostale netaknute. Međutim, u odsustvu očevidaca događaja, Veće ne može da konstatuje ko je izazvao paljevinu.

946. Na osnovu svedočenja svedoka K81, koje Veće smatra pouzdanim po ovom pitanju, i svedočenja Andrása Riedlmayera, koje je delimično potkrepio Dušan Gavrančić, Veće konstatuje da je dokazano da su džamiju u Vlaštici spalili vojnici VJ i naoružani meštani, od kojih su neki bili odeveni u tamnoplave policijske uniforme.

947. Pretresno veće takođe konstatuje da je nekoliko hiljada raseljenih lica iz sela Žegra, Nosalje i Vladovo potražilo sklonište u selu Donja Stubla, opština Vitina. Međutim, Veću nisu predloženi dodatni dokazi u vezi s događajima u Nosalju i stoga konstatuje da nije van razumne sumnje dokazano da su ljudi iz tog sela prisilno raseljeni usled postupaka snaga SRJ i Srbije.

948. Na osnovu Shaqirijeveog i Shabanijeveog iskaza, Pretresno veće takođe konstatuje da su kosovski Albanci iz dotične opštine maltretirani na kontrolnim punktovima VJ pre granice s Makedonijom, da su primoravani da pre granice ostave svoja vozila i da su vojnici držali oružje upereno u njih i pretili da će ih ubiti. Na makedonskoj granici srpski policajci su ih pretresali i oduzimali im lične isprave i pasoše.

949. Iako je Veće saslušalo neke dokaze o tome da su ljudi ubijani, optuženi se ne terete za ubistvo u vezi s događajima u ovoj opštini.

L. UROŠEVAC

1. Optužbe iz Optužnice

950. Optuženi se u Optužnici terete odgovornošću za dve različite kategorije zločina protiv čovečnosti, za koje se navodi da su počinjeni u opštini Uroševac u periodu od 24. marta do 14. aprila 1999. godine: za deportaciju i prisilno premeštanje. Konkretni činjenični navodi izneti su u paragrafu 72(j) Optužnice, u kojem stoji sledeće:

U periodu od 24. marta do 14. aprila 1999. godine, snage SRJ i Srbije granatirale su i napadale sela u opštini Uroševac/Ferizaj uključujući sela Biba/Bibe, Muhadžer Prelez/Prelez i Muhaxherëve, Raka/Rakaj i Staro Selo, ubivši određeni broj njihovih stanovnika. Nakon granatiranja, snage SRJ i Srbije su ulazile u neka sela, između ostalih u Papaz i Sojevo/Sojevë, i naređivale stanovnicima da ih napuste. Drugi kosovski Albanci, iz sela Varoš Selo/Varosh i Mirošavlje/Mirošalë, pobjegli su iz sela kad su u njih ušle srpske snage. Nakon što su stanovnici napustili svoje kuće, vojnici i policajci su ih zapalili. Raseljena lica su otišla u grad Uroševac/Ferizaj gde se većina ukrcala na vozove kojima su odvezeni na granični prelaz za Makedoniju u mestu Đeneral Janković/Hani i Elezit. Srpske snage su ljude iz voza uputile da hodajući duž pruge odu do granice. Drugi

su do istog graničnog prelaza iz Uroševaca/Ferizaj putovali u konvojima. Na granici su im srpske snage oduzele lična dokumenta.

951. Nema zasebnih optužbi za ubistvo na osnovu navoda o ubijanjima iz ovog paragrafa.

2. Kontekst

952. Opština Uroševac nalazi se na jugu Kosova i na zapadu se graniči sa Suvom Rekom, a na jugu s Kačanikom. Biba, Staro Selo i Sojevo smešteni su istočno od grada Uroševca, koji leži u središtu opštine. Selo Biba, udaljeno oko tri kilometra od grada Uroševca, imalo je pre NATO bombardovanja oko 1.000 stanovnika, koji su živeli u 100-120 kuća i koji su svi bili Albanci.²³³⁹ Selo Sojevo nalazi se dva kilometra dalje, istočno od Bibe.²³⁴⁰ Pretresnom veću nisu predloženi dokazi o etničkom sastavu Sojeva. Pre 24. marta 1999. godine, Staro Selo, smešteno odmah do Bibe u pravcu juga, bilo je mešovitog etničkog sastava i sastojalo se od 103 albanske porodice, s ukupno 800 do 1.000 ljudi, 13 srpskih i nekoliko romskih porodica.²³⁴¹

953. Muhadžer Prelez se nalazi u severnom delu opštine, dok su Papaz i Miroslavlje na severoistoku.²³⁴² Miroslavlje je brojalo oko 3.000 stanovnika u 160 kuća.²³⁴³ Svi stanovnici tog sela bili su Albanci, osim pet Srba.²³⁴⁴

954. Varoš Selo je na drumskoj i železničkoj saobraćajnici koja vodi u Kačanik, južno od grada Uroševca, a Raka se nalazi na granici s opštinom Kačanik.²³⁴⁵

955. U vezi s konkretnim incidentima opisanim u 72(j) Optužnice, Pretresno veće je saslušalo iskaze Bedrija Hysenija, Florima Krasniqija i Bajrama Bucaliuja. Nekoliko drugih svedoka je takođe svedočilo o opštoj situaciji u opštini Uroševac u to vreme. Veće smatra da su Hyseni, Krasniqi i Bucaliu verodostojni i pouzdani svedoci. Veće napominje da je odbrana u nekoliko navrata osporila Hysenijevo svedočenje, na osnovu nedoslednosti u njegovim izjavama. Međutim, on je u svakom tom slučaju bio u stanju da pruži zadovoljavajuće objašnjenje,²³⁴⁶ a izvesne

²³³⁹ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 2. V. takođe Krsman Jelić, T. 18950 (23. novembar 2007. godine).

²³⁴⁰ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5. V. takođe dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova 2), str. 12.

²³⁴¹ Bajram Bucaliu, T. 2981–2982 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2.

²³⁴² Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova 2), str. 12.

²³⁴³ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 2.

²³⁴⁴ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 2. Pretresnom veću nisu predloženi dokazi o etničkom sastavu Muhadžer Preleza i Papaza.

²³⁴⁵ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova 2), str. 12.

²³⁴⁶ V., na primer, Bedri Hyseni, T. 3107, 3110–3111, 3121, 3130, 3135–3136 (11. septembar 2006. godine).

materijalne aspekte njegovog svedočenja je potkrepio Krasniqi, ekonomista kojeg Veće takođe, uopšteno govoreći, smatra verodostojnim i pouzdanim.

956. Odbrana je, između ostalih, pozvala Krsmana Jelića, tadašnjeg komandanta 243. mehanizovane brigade VJ, kao svedoka o događajima u Uroševcu i okolini, kao i još nekoliko drugih svedoka koji su dali iskaze u vezi s opštom situacijom u opštini krajem marta i početkom aprila 1999. godine. Veće napominje da je Jelić često menjao sopstveni iskaz kad je bio suočen s drugim, suprotnim iskazima. Navode je pobijao uopštenim izjavama, za koje se kasnije ispostavilo da su pogrešne.²³⁴⁷ Njegova uopštena objašnjenja često nisu bila uverljiva i navela su Veće da posumnja u pouzdanost delova njegovog svedočenja koji se kose sa svedočenjem drugih svedoka.²³⁴⁸

957. Bedri Hyseni, kosovski Albanac iz Bibe, radio je od 1991. do 1999. godine kao aktivista Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda (dalje u tekstu: CDHRF), a u vreme kad je svedočio, radio je kao profesor prava.²³⁴⁹ Kao član CDHRF, Hyseni je bio zadužen za praćenje političke situacije i kršenja ljudskih prava u opštini.²³⁵⁰ Bio je povezan i sa strankom DSK, na čijem čelu je bio Ibrahim Rugova.²³⁵¹ Hyseni je tvrdio da je negde od marta 1999. godine u opštini započelo gomilanje snaga. Snage su se sastojale od rezervista policije koji su delovali u sadejstvu s redovnim snagama VJ i MUP. Putem sredstava javnog informisanja saznao je da su VJ i MUP podelili oružje lokalnom srpskom stanovništvu u opštini i tokom NATO bombardovanja video je lokalne kosovske Srbe kako nose uniforme i oružje.²³⁵²

958. Bislim Zyrapi je posvedočio da je Operativna zona šest OVK, to jest zona Nerodimlje, obuhvatala područje opštine Uroševac.²³⁵³ Komandant te zone bio je Shukri Buja.²³⁵⁴ Zyrapi je takođe posvedočio da je u januaru 1999. godine u opštini bilo manjih borbenih dejstava između OVK i snaga SRJ/Srbije. Tokom tih okršaja pripadnici OVK su napadali prepreke na putevima koje

²³⁴⁷ V., na primer, Krsman Jelić, T. 18901–18905, 18916–18918, 18946–18947 (23. novembar 2007. godine), T. 18977–18980, 19006, 19011, 19057–19062 (26. novembar 2007. godine).

²³⁴⁸ V., na primer, Krsman Jelić, T. 18938, 18941, 18943–18945, 18948 (23. novembar 2007. godine), T. 19052 (26. novembar 2007. godine).

²³⁴⁹ Bedri Hyseni, T. 3092, 3127, 3131–3132 (11. septembar 2006. godine), P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 3.

²³⁵⁰ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 3.

²³⁵¹ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 3.

²³⁵² Bedri Hyseni, T. 3092–3093 (11. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 4.

²³⁵³ Bislim Zyrapi, T. 5932, 5934, 5967 (6. novembar 2006. godine), T. 6259 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta raznih operativnih zona OVK). V. takođe dok. pr. br. P2453 (Zapisnik, OVK, Operativni štab Dukadžinske ravnice, Radni sastanak), str. 2.

²³⁵⁴ Bislim Zyrapi, T. 6209 (9. novembar 2006. godine).

su postavili MUP i VJ i koje su ometale kretanje OVK.²³⁵⁵ Međutim, karta na kojoj je Zyrapi označio područja pod kontrolom OVK i pravac napada “srpskih snaga” krajem marta 1999. godine ne uključuje Uroševac kao jedno od tada napadnutih područja.²³⁵⁶

959. Krsman Jelić je posvedočio da su Uroševac, Biba, Muhadžer Prelez, Raka, Staro Selo, Papaz, Varoš Selo i Mirošavlje bili u zoni odgovornosti njegove brigade.²³⁵⁷ Izjavio je takođe da su njegove snage tokom marta i aprila 1999. godine bile ojačane dobrovoljcima.²³⁵⁸ Prema Jelićevim rečima, tokom februara i marta 1999. godine došlo je do eskalacije “terorizma”, naročito na području Kačanika i Uroševca.²³⁵⁹ Njegove snage su bile pod stalnim napadom sve dok se nisu povukle s Kosova.²³⁶⁰ Milan Kotur je takođe posvedočio da je u drugoj polovini februara 1999. godine OVK napao Uroševac, usled čega je 14-15 meštana poginulo, a velik broj meštana je ranjen.²³⁶¹

3. Sela Biba i Sojevo

960. Bedri Hyseni je posvedočio da, uprkos tome što je OVK redovno bio prisutan na tom području, naročito u selima Jezerce i Nerodimlje, u Bibi i Sojevu nije bilo aktivnih pripadnika OVK sve do početka NATO bombardovanja.²³⁶² Kad je 24. marta 1999. godine, oko 20:00 časova, počelo NATO bombardovanje, ogromna većina stanovnika Bibe premestila se u kuće u centru sela, dalje od glavnog puta.²³⁶³ U 23:00 časa Hyseni je primetio dva oklopna transportera, od kojih je jedan otišao u Sojevo, gde je bez prestanka granatirao selo.²³⁶⁴ Ista dva oklopna transportera su

²³⁵⁵ Bislim Zyrapi, T. 5987–5989 (7. novembar 2006. godine).

²³⁵⁶ Dok. pr. br. P2447 (Karta koja prikazuje položaje OVK).

²³⁵⁷ Krsman Jelić, T. 18847–18848 (22. novembar 2007. godine), T. 18966 (23. novembar 2007. godine), T. 19125 (27. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1337 (Karta na kojoj je prikazano područje odgovornosti 243. brigade); dok. pr. br. IC141 (Karta koju je obeležio Krsman Jelić).

²³⁵⁸ Krsman Jelić, T. 18878–18879 (23. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P2021 (Ratni dnevnik 243. mehanizovane brigade), str. 7.

²³⁵⁹ Krsman Jelić, T. 18845 (22. novembar 2007. godine). Jelić je posvedočio da je aktivnost OVK polako počela da se premešta iz ruralnih u urbana područja i u Uroševac, u čijem je centru došlo do tri-četiri eksplozije.

²³⁶⁰ Krsman Jelić, T. 18885 (23. novembar 2007. godine); V., na primer, dok. pr. br. P2021 (Ratni dnevnik 243. mehanizovane brigade), str. 12.

²³⁶¹ Milan Kotur, T. 20647 (21. januar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D1, T. 25671–25672 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica); Branislav Debeljković, dok. pr. br. 6D1533 (Izjava svedoka od 7. marta 2008. godine), par. 57 i 66; dok. pr. br. 6D412 (Kriminalističko-tehnička dokumentacija, 13. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D614 (MUP, Pregled registrovanih krivičnih dela u periodu od 1. jula 1998. do 20. juna 1999. godine), str. 667, par. 448. Ali v. Bedri Hyseni, T. 3131–3132 (11. septembar 2006. godine).

²³⁶² Bedri Hyseni, T. 3133–3134 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 4; dok. pr. br. P615, (Atlas Kosova 2), str. 11. V. takođe dok. pr. br. P2021 (Ratni dnevnik 243. mehanizovane brigade), str. 21–23, 25–29.

²³⁶³ Bedri Hyseni, T. 3096 (11. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 2.

²³⁶⁴ Bedri Hyseni, T. 3096 (11. septembar 2006. godine). Hyseni je izjavio sledeće: “U Sojevu ga nismo videli, ali je počeo da gađa sve kuće bez prestanka. Gađao je i novo naselje u Sojevu.” V. takođe Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2.

kasnije otvorila vatru na kuće u Bibi. Hyseni je video da oklopni transporteri pripadaju ili MUP ili VJ, ali nije mogao da odredi kome od njih. Hyseni je kuća je bila pogođena, no njegov otac, koji je jedini boravio u kući, prošao je bez povreda.²³⁶⁵

961. Jelić je delimično potvrdio ovaj iskaz i izjavio da je “gotovo sigurno” da su oklopni transporteri VJ ili MUP 24. marta prošli kroz Bibu, jer su tog dana sve jedinice otišle iz kasarni da zauzmu položaje. Međutim, obično su zajedno išla tri oklopna transportera, nikad dva, i Jelić nije imao informacije o tome da je iz oklopnih transportera otvarana vatra. Napomenuo je da bi oni, da su to učinili, otkrili svoj položaj i tako postali meta vazdušnih napada.²³⁶⁶

962. Hyseni je posvedočio da se naročito bojao da će biti meta “Srba” jer je bio član CDHRF u Uroševcu. Imajući to u vidu, kao i zbog toga što je Biba postajala prenapučena dolaskom raseljenih lica, on je 27. marta 1999. godine napustio svoj dom i s porodicom krenuo kući svog ujaka/teče u Sojevu, misleći da je tamo bezbednije.²³⁶⁷

963. Dana 2. aprila 1999. godine, Hyseni je video tri tenka i dva protivavionska topa stacionirana blizu kuće svog ujaka/teče u Sojevu.²³⁶⁸ Dana 4. aprila, video je i da je kod glavnog puta izvan sela raspoređena jedna jedinica VJ, koja je praktično blokirala put iz Sojeva za grad Uroševac.²³⁶⁹ Jelić je isto tako potvrdio da su njegove jedinice bile u opštini i posvedočio da su se na putu od sela Grlica/Gërlica ka opštini Vitina nalazili jedan protivoklopni odred, kao i dve najjače jedinice brigade, kako bi se sprečilo da snage NATO dođu na Kosovo. On je izjavio da su se “taktički objekti” nalazili na visovima i da je odatle “mo[glo] da se dejstvuje na eventualnog agresora”.²³⁷⁰

964. Dana 6. aprila Hyseni je video da se jedinica VJ stacionirana blizu kuće njegovog ujaka/teče premestila u školu u Sojevu i pridružila drugoj jedinici VJ, koja je tamo već bila raspoređena.²³⁷¹ Međutim, Jelić je posvedočio da “[nije bilo] potrebe” da vojska bude u selu, jer su sela mahom bila

²³⁶⁵ Bedri Hyseni, T. 3096 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5.

²³⁶⁶ Krsman Jelić, T. 18946 (23. novembar 2007. godine).

²³⁶⁷ Bedri Hyseni, T. 3096, 3108–3110 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2, (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5.

²³⁶⁸ Bedri Hyseni, T. 3096, 3096–3097 (11. septembar 2006. godine).

²³⁶⁹ Bedri Hyseni, T. 3097 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5. Veće napominje da je u izjavi iz 2001. godine ovaj svedok izjavio da je jedinica 1. aprila 1999. godine bila raspoređena blizu glavnog puta. Međutim, u kasnijoj izjavi iz 2006. godine i tokom usmenog svedočenja on je tvrdio da je ona tamo bila ili 3. ili 4. aprila.

²³⁷⁰ Krsman Jelić, T. 18947 (23. novembar 2007. godine). Prema dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova 2), str. 12, Grlica se nalazi jugozapadno od Sojeva.

²³⁷¹ Bedri Hyseni, T. 3096–3097 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5.

u dolinama i stoga nisu bila pogodna za odbranu, pri čemu nije izričito negirao da su njegove jedinice bile prisutne.²³⁷²

965. Hyseni je dalje posvedočio da je u 08:00 časova 6. aprila grupa od 18 “pripadnika [...] paravojskih snaga” i dva “policajca” došla u Sojevo iz pravca Gnjilana.²³⁷³ Ti “pripadnici [...] paravojskih snaga” bili su odeveni u zelene uniforme i nosili su automatsko oružje i noževe, dok su policajci imali plave/crne uniforme i nosili automatske puške.²³⁷⁴ Hyseni je takođe izjavio da je istog dana bio prisutan kad su dvojica “pripadnika paravojskih snaga” u zelenim maskirnim uniformama i s crvenim beretkama ubila njegovog ujaka/teču i ujnu/tetku, Nazmija i Haxhere Nebihu.²³⁷⁵ Ti “pripadnici paravojskih grupa” i policajci otišli su i u naselje Limanaj u Sojevu, gde su zapalili 90 kuća i ubili dva kosovska Albanca, Qerima Ajvazija i Hamita Halimija, čija je tela Hyseni video dva dana posle tog događaja.²³⁷⁶ Hyseni je video da je naselje u plamenu i otišao je tamo da pomogne stanovnicima da se evakušu.²³⁷⁷

966. Florim Krasniqi, kosovski Albanac iz Mirosavlja, delimično je potkrepio ovaj iskaz i posvedočio da je otprilike u isto vreme u daljini video vatru i da mu se činilo da kuće u Sojevu gore.²³⁷⁸ Krasniqi je takođe potvrdio da su u Sojevu tada bile prisutne vojne snage; kad je 8. aprila 1999. godine bežao iz Mirosavlja (vidi tekst dole), u Sojevu je video vojni kontrolni punkt s pet tenkova M-84.²³⁷⁹ Vojnici na tom kontrolnom punktu su vikali na njih vređajući ih na nacionalnoj osnovi.²³⁸⁰ Prema Krasniqijevom mišljenju, to su bili “pripadnici paravojskih jedinica” koji su na desnoj epoleti imali crvene i plave trake.²³⁸¹ Kasnije je objasnio da je pod pojmom pripadnici paravojskih snaga mislio na “rezerviste” VJ.²³⁸² Neki od njih su nosili jednobojne zelene uniforme kakve je ranije imala JNA, a drugi vojnici su bili odeveni u zelene maskirne uniforme VJ.²³⁸³ Krasniqi je takođe posvedočio da su “[s]vi ti naoružani muškarci, bez obzira da li su vojnici ili

²³⁷² Krsman Jelić, T. 18947 (23. novembar 2007. godine). Prema dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova 2), str. 12, Grlica se nalazi jugozapadno od Sojeva.

²³⁷³ Bedri Hyseni, T. 3097–3098 (11. septembar 2006. godine). V. takođe Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2, (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5.

²³⁷⁴ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2.

²³⁷⁵ Bedri Hyseni, T. 3097, 3135–3137 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 2–3.

²³⁷⁶ Bedri Hyseni, T. 3097–3098, 3135 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5.

²³⁷⁷ Bedri Hyseni, T. 3135 (11. septembar 2006. godine).

²³⁷⁸ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 4.

²³⁷⁹ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 5.

²³⁸⁰ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6. Vojnici su vikali: “Jebaćemo vam majke albanske” i tome slično.

²³⁸¹ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6.

²³⁸² Florim Krasniqi, T. 3052 (8. septembar 2006. godine).

²³⁸³ Florim Krasniqi, T. 3052–3031 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6.

redovna vojska, u vreme rata bili mobilisani pod istim bojama, pod istom komandom. Zato nije bitno praviti razliku između paravojske i vojske. Bitno je to da su bili mobilisani pod jugoslovenskom zastavom.”²³⁸⁴ Veće zaključuje da je Krasniqi imao utisak da su te snage delovale kao državne snage.

967. Međutim, kad su mu predočeni gorenavedeni dokazi, Jelić je posvedočio da sela Sojevo i Kamena Glava nikad nisu bila meta napada vojske, ali da su ta sela i područja skoro svakodnevno bila gađana tokom vazdušnih napada NATO. Po njegovom mišljenju, vatra koju su videli Hyseni i Krasniqi verovatno je bila posledica vazdušnih napada NATO.²³⁸⁵ Veće napominje da mu nisu predočeni nikakvi drugi dokazi o tome da je NATO tokom tog perioda napadao Sojevo. Veće smatra da Jelićev iskaz po ovom pitanju nije uverljiv.²³⁸⁶

968. Pretresno veće se uverilo da je Hyseni mogao da razlikuje pripadnike policije od, kako ih je nazvao, “pripadnika paravojskih snaga”. Veće ima u vidu iskaze nekoliko drugih svedoka koji su opisali policijske uniforme kao crne i podseća da se za tamnoplave policijske uniforme može reći da su skoro crne.²³⁸⁷ Prema tome, Veće ne prihvata argument Lukićeve odbrane da svedokov opis policijskih uniformi ne odgovara uniformama koje je policija koristila u to vreme.²³⁸⁸ Na osnovu Krasniqijevog iskaza, Veće konstatuje da su među snagama u to vreme raspoređenim u Sojevu bili i rezervisti VJ.

²³⁸⁴ Florim Krasniqi, T. 3053–3054 (8. septembar 2006. godine).

²³⁸⁵ Krsman Jelić, T. 18945 (23. novembar 2007. godine).

²³⁸⁶ Ima dokaza o napadima NATO u opštini Uroševac 24. marta 1999. godine (vidi gore). Takođe ima dokaza o tome da je 2. i 13. aprila napadnuta kasarna “Car Uroš”; dok. pr. br. P2021 (Ratni dnevnik 243. mehanizovane brigade), str. 9; dok. pr. br. 5D660 (Obaveštenje 243. mehanizovane brigade upućeno Komandi PrK, 13. april 1999. godine). Dana 14. aprila 1999. godine takođe su gađani kasarna “Car Uroš” i selo Doganjevo, ali bez posledica. Dok. pr. br. 6D1251 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 15. april 1999. godine), str. 3. Dana 16. aprila 1999, NATO je gađao sela Varoš Selo i Nekodim. Dok. pr. br. 5D1286 (Obaveštenje 243. mehanizovane brigade upućen Komandi PrK, 16. april 1999. godine), str. 1. Dana 24. aprila, vazdušni napadi NATO bili su usmereni na rejon Sojeva. Dok. pr. br. P2021 (Ratni dnevnik 243. mehanizovane brigade), str. 24. Dana 5. maja 1999. godine zabeleženi su napadi na rejon sela Sojevo i vojna vozila u Starom Selu. Dok. pr. br. 4D325 (Naređenje Komande 3. armije, 10. maj 1999. godine). Dana 15. maja 1999. godine napadnuta je kasarna “Car Uroš”. Dok. pr. br. 5D683 (Obaveštenje 243. mehanizovane brigade upućeno Komandi PrK, 15. maj 1999. godine). Dana 27. maja 1999. godine Staro Selo i Biba su gađani s 17 projektila, a 29. maja 1999. godine su napadnuti Gornje Nerodimlje i Varoš. Dok. pr. br. 5D307 (Dnevni izveštaj Pokrajinskog centra za obaveštavanje, 27–28. maj 1999. godine), str. 3, 5, 7; dok. pr. br. 5D232 (Vanredni borbeni izveštaj Komande PrK upućen Komandi 3. armije, 28. maj 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1336 (Pregled dejstava snaga NATO na KiM).

²³⁸⁷ V., na primer, Reshit Salihi, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 2–3, T. 4204–4205 (28. septembar 2006. godine); Lutfi Ramadani, T. 4323–4324 4285–4286, 4294–4295, (28. septembar 2006. godine). Ramadani je objasnio da te crne uniforme nisu bile sasvim crne, ali ih je ipak nazvao crnim. T. 4364 (29. septembar 2006. godine); Mehmet Krasniqi, dok. pr. br. P2341 (Izjave svedoka od 4. aprila 1999, 5. oktobra 2001. i 7. marta 2002. godine), *e-court*, str. 8. V. Odeljak VI.A.3.

²³⁸⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1131–1132.

969. Hyseni je s porodicom pobjegao u šumu na planini Lugu i Zenes, gde su se priključili grupi od oko 230 drugih seljana.²³⁸⁹ Ta grupa se potom podelila na dve manje. Hysenijeva grupa, koja se sastojala od 80 ljudi, uspela je da pobjegne, dok je drugu opljačkala jedna “paravojna grupa” i naterala ih da idu pešice do Uroševca.²³⁹⁰ Međutim, Hyseni nije konkretno izneo izvor svojih informacija u vezi s drugom grupom. Četiri dana Hyseni i drugi iz njegove grupe su noću bili u planini, a danju se vraćali svojim kućama u Sojevu. Tokom sva četiri dana neprestano je čuo pucnjavu iz protivavionskog oružja.²³⁹¹

970. Dana 10. aprila 1999. godine, dok su još bili u planini, Hyseni i ostali koji su bili s njim naišli su na drugu grupu seljana iz Sojeva. Od njih je saznao da je zapovednik tenkovske jedinice VJ stacionirane u školi naredio da svi stanovnici Sojeva u roku od dva sata odu iz sela i krenu u grad Uroševac.²³⁹² Jelić je negirao i taj iskaz i izjavio sledeće: “Nikakva upućivanja, nikakva proterivanja nije vojska vršila u ovom selu niti je upućivala bilo koga prema gradu Uroševcu”.²³⁹³

971. U 10:00 časova 10. aprila Hyseni i njegova grupa krenuli su putem za Sojevo i priključili se grupi od oko 300 ljudi koji su tamo već čekali.²³⁹⁴ Spojena grupa je zatim traktorima i drugim vozilima krenula iz Sojeva za grad Uroševac.²³⁹⁵ U Bibi je Hyseni video velik broj snaga VJ, uključujući tenkove i protivavionske raketne bacače. Prema njegovoj oceni, tamo je bilo bar 70 ili više vojnika.²³⁹⁶ Takođe je zapazio tenkove i rovove u svom i očevom dvorištu, kao i protivavionsko oružje i jedan pinzgauer pored kuće svog rođaka.²³⁹⁷

972. Duž puta za Uroševac Hyseni je video i vojnike VJ i policajce, koji su pustili konvoj da prođe ne zaustavivši ga.²³⁹⁸ Kad je konvoj stigao do periferije grada, zaustavila ga je i vratila nazad “[srpska] saobraćajna policija”. Policajci su im naredili da nastave ka Gnjilanu, smeštenom oko 38 kilometara jugoistočno od Uroševca.²³⁹⁹ Pošto su se ljudi iz konvoja brinuli da će ostati bez goriva

²³⁸⁹ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5.

²³⁹⁰ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 5.

²³⁹¹ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

²³⁹² Bedri Hyseni, T. 3099, 3120–3122 (11. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

²³⁹³ Krsman Jelić, T. 18948 (23. novembar 2007. godine).

²³⁹⁴ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

²³⁹⁵ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

²³⁹⁶ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3.

²³⁹⁷ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

²³⁹⁸ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

²³⁹⁹ Bedri Hyseni, T. 3100, 3140–3141 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3, (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

ako tako učine, odlučili su da se zaustave u selu Slatina, smeštenom južno od Uroševca.²⁴⁰⁰ Hyseni je sa ženom i četvero dece ostao u tom selu 10-12 dana, a onda su 22. aprila 1999. godine otišli u Uroševac da se pobrinu za njegovog tasta i šuraka, koji su bili ranjeni krajem marta, a pošto je u Slatini boravio velik broj raseljenih lica, bojao se da bi se tamo “moglo nešto dogoditi”.²⁴⁰¹

973. Hyseni je s porodicom ostao u gradu Uroševcu oko pet dana, ali je potom rešio da ode. Razlog za to bio je strah, jer su svake noći čuli pucnjavu, a želeli su i da obezbede lečenje za njegovog šuraka.²⁴⁰² Grad je već bio pust jer je “već bi[o] očišćen[...] od kosovskih Albanaca”.²⁴⁰³ Činjenica da su Hyseni i njegova porodica ostali u opštini Uroševac i posle početka NATO bombardovanja pokazuje da strah od bombi NATO nije bio razlog za njegov odlazak s tog područja, kao što je sugerisala Lukićeva odbrana.²⁴⁰⁴

974. Dana 27. aprila Hyseni je sreo grupu od 30 raseljenih lica, pristiglih u grad nakon što su proterana iz Nerodimlja, sela smeštenog zapadno odatle.²⁴⁰⁵ Sutradan ujutro su se on i njegova porodica priključili toj grupi i otišli na autobusku stanicu u Uroševcu, gde je video četiri autobusa puna ljudi.²⁴⁰⁶ Vozač jednog od autobusa je dopustio Hyseniju i njegovoj porodici da se ukrcaju, ali tek nakon što su platili po 20 nemačkih maraka.²⁴⁰⁷ Autobusi su zatim preko opštine Kačanik otišli za Makedoniju.²⁴⁰⁸ Na autobuskoj stanici je bilo vojnika i policajaca, ali se oni nisu mešali u ukrcajanje ljudi u autobuse.²⁴⁰⁹

975. U gradu Kačaniku su ta četiri autobusa zaustavljena na kontrolnom punktu na kojem su bili vojnici VJ, policajci i rezervisti vojske i policije.²⁴¹⁰ Dva vojnika sa zelenim uniformama i automatskim puškama ukrcala su se u autobus u kojem je bio Hyseni i naredila putnicima da

²⁴⁰⁰ Bedri Hyseni, T. 3100 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6.

²⁴⁰¹ Bedri Hyseni, T. 3102, 3142–3145 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 6. V. takođe Krsman Jelić, T. 18948–18949 (23. novembar 2007. godine).

²⁴⁰² Bedri Hyseni, T. 3102, 3111–3112 (11. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3, (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴⁰³ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴⁰⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1134.

²⁴⁰⁵ Bedri Hyseni, T. 3102–3103 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴⁰⁶ Bedri Hyseni, T. 3102–3103 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴⁰⁷ Bedri Hyseni, dok. pr. br. dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7. On je izjavio da su autobusi na obe strane imali natpis “Kosovotrans”.

²⁴⁰⁸ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴⁰⁹ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3.

²⁴¹⁰ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

predaju svoje foto-aparate i mobilne telefone.²⁴¹¹ Hyseni je prepoznao oba vojnika, od kojih je jedan radio u pekari, a drugi u “finansijskoj policiji” u gradu Uroševcu.²⁴¹² Vojnici su potom izveli iz autobusa 3-4 mladića i pitali ih da li su pripadnici OVK.²⁴¹³ Jednog od mladića su izdvojili iz grupe, uperili u njega oružje i pretili da će ga pogubiti. Hyseni je čuo da su vojnici rekli da će svi kosovski Albanci biti poslani u Albaniju, jer je to njihova zemlja, a ne Kosovo.²⁴¹⁴ Mladiću su na kraju dozvolili da se vrati u autobus.²⁴¹⁵

976. Autobus je naposljetku stigao na granični prelaz Đeneral Janković, gde su mogli videti mnoštvo policajaca. Hyseni je zapazio da iz pravca železničke stanice stiže još mnogo raseljenih lica.²⁴¹⁶ Njemu i drugima je potom dozvoljeno da u grupama od deset ljudi pređu granicu. Granicu su prešli 28. aprila 1999. godine. Hyseniju nisu oduzete lične isprave.²⁴¹⁷ Kad se godinu dana kasnije vratio u Bibu, otkrio je da je njegova kuća spaljena.²⁴¹⁸

4. Mirosavlje i okolna sela

977. Florim Krasniqi je posvedočio da je oko dvesto stanovnika Mirosavlja, uključujući njega, bilo učlanjeno u DSK.²⁴¹⁹ Kao član DSK bavio se humanitarnim radom.²⁴²⁰ Kad je 1998. godine došlo do priliva raseljenih lica u Uroševac, DSK je počeo da ih evidentira. Posle početka vazdušne kampanje NATO više nije bilo moguće valjano evidentirati sva raseljena lica, ali je DSK ipak nastavio s humanitarnim radom.²⁴²¹

978. Otprilike u podne 4. aprila 1999. godine, Krasniqi je s jednog mesta “nedaleko” od svog sela spazio veoma veliki konvoj zelenih vojnih vozila koja su glavnim putem išla za grad Uroševac iz pravca Gnjilana.²⁴²² Iako Lazarevićeva odbrana dovodi u pitanje šta je Krasniqi mogao da vidi s

²⁴¹¹ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴¹² Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2270 (ispravka Izjave svedoka od 31. januara 2002. godine), str. 2.

²⁴¹³ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴¹⁴ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴¹⁵ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 8. maja 1999. godine), str. 4.

²⁴¹⁶ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴¹⁷ Bedri Hyseni, dok. pr. br. P2270 (Izjava svedoka od 1. septembra 2001. godine), str. 7.

²⁴¹⁸ Bedri Hyseni, T. 3103 (11. septembar 2006. godine).

²⁴¹⁹ Florim Krasniqi, T. 3068–3069 (8. septembar 2006. godine).

²⁴²⁰ Florim Krasniqi, T. 3057–3059 (8. septembar 2006. godine).

²⁴²¹ Florim Krasniqi, T. 3057–3059 (8. septembar 2006. godine).

²⁴²² Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 2.

te daljine,²⁴²³ Veće napominje da Krasniqiju tokom unakrsnog ispitivanja nije bila predočena tvrdnja da on nije mogao dobro da vidi konvoj i da je konvoj bio velik. U konvoju su bila četiri velika kamiona koja su vukla topove na kraju stacionirane kod sela Softović/Softović.²⁴²⁴ Iz topova je zatim otvorena vatra u pravcu sela Rahovica/Rahovicë i Zlatare/Zllatar, blizu Mirosavlja.²⁴²⁵ Kad mu je postavljeno pitanje o ovom iskazu, Jelić je izjavio da je kod Softovića bila jedna jedinica VJ. Međutim, on je izjavio da njegova jedinica nije mogla da gađa Rahovicu i Zlatare jer su u blizini sela bile snage VJ, pa bi, da su to činili, pucali na svoje sopstvene snage.²⁴²⁶

979. Dana 5. aprila 1999. godine, razgovarajući sa stanovnicima Rahovice i Zlatare, Krasniqi je saznao da je usled granatiranja u tim selima poginulo četvoro ljudi, a da je petoro ranjeno. Otišao je na njihove sahrane. Otprilike u 13:00 časova čuo je zvuke automatskog oružja koji su dopirali iz pravca sela Pojatište/Pojatishta. Ubrzo nakon toga, oko 1.000 raseljenih lica iz Pojatišta, kao i iz grada Uroševca, Muhadžer Preleza, Muhovca/Muhoc i mnogih drugih sela, došlo je u Mirosavlje, jer je tamo bilo mirno i “srpske snage” još nisu ušle u selo.²⁴²⁷ Krasniqi im je pomogao da nađu smeštaj u Mirosavlju. Razgovarao je s otprilike 20-30 njih i oni su mu rekli da je “srpska vojska” tenkovima ušla u Pojatište i okolna sela i da vojnici pretresaju kuće u selu (Pojatište), kao i da ih je “srpska vojska [...] sve izbacila iz njihovih sela”, te su došli u Mirosavlje u potrazi za bezbednošću.²⁴²⁸

980. Kad je suočen s ovim informacijama, Jelić je izjavio da je “izvesno” da u tom periodu VJ nije ulazio u Pojatište, pretresao kuće ili proterivao ljude iz tog ili nekog obližnjeg sela jer se već od 24. marta 1999. godine angažovao na svojoj odbrani i držao položaje pomoću tenkova. Prema njegovim rečima, vojska “nikakve progone nije provodila u selu”.²⁴²⁹

981. Dana 8. aprila, Krasniqi je video kako se iz pravca Sojeva ka Mirosavlju kreće nekoliko zelenih vojnih vozila, uključujući jedan tenk i izvestan broj oklopnih transportera. Pošto je služio vojni rok u JNA, Krasniqi je imao vojno iskustvo i prepoznao je da se radi o tenkovima tipa M-84 i oklopnim transporterima tipa M60, mada nije mogao da vidi oznake na njima. Veće napominje da tokom Krasniqijevog unakrsnog ispitivanja nije pokrenuto pitanje da li je on mogao prepoznati tip

²⁴²³ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 261.

²⁴²⁴ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 2. Veće napominje da svedok koristi naziv Softaj, što je novo albansko ime za Softović.

²⁴²⁵ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 2.

²⁴²⁶ Krsman Jelić, T. 18943–18944 (23. novembar 2007. godine).

²⁴²⁷ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 2–3.

²⁴²⁸ Florim Krasniqi, T. 3063 (8. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 3–4.

²⁴²⁹ Krsman Jelić, T. 18944–18945 (23. novembar 2007. godine). On je izjavio sledeće: “Nije imalo razloga kad su se već jedinice nalazile na položaju da sada kreću i šetaju tenkove po selima. Mislim da je to bilo suludo. I ko bi to smeo da uradi? Bio bi bukvalno odmah uništen.”

tenkova. Kad se vojni konvoj približilo Mirosavlju, nekoliko vojnika je iskočilo iz oklopnih transporterata i počelo da trči ka kućama u selu. Krasniqi je ušao u auto i krenuo ka centru Mirosavlja, dok su njegova braća sela u svoj traktor i takođe krenula. Tamo su se sreli s drugim seljanima koji su takođe bežali, pa su zajedno krenuli ka glavnom putu, dalje od vojnika koji su se približavali. Kad je njegov konvoj, koji se sastojao od dvadesetak vozila, stigao na jednu raskrsnicu, vozilo koje je predvodilo kolonu je skrenulo levo i prešlo kraću razdaljinu u pravcu sela Tankosić/Tankosiq. Krasniqi je video da se tamo na putu nalazi vojna barikada s dvojicom vojnika.²⁴³⁰ Vojnici su zaustavili prvo vozilo iz konvoja i zaplenili ga.²⁴³¹ Konvoj je zatim skrenuo na put ka gradu Uroševcu.²⁴³²

982. Jelić je posvedočio da njegova brigada nije imala nijedan tenk M-84, već samo tenkove T-55, ali je potvrdio da njegova jedinica na Kosovu jeste koristila tenkove.²⁴³³ Veće ne sumnja da je Krasniqi video tenkove, bez obzira na to da li je mogao da razlikuje tip. Veće takođe podseća da su dodatni dokazi po ovom pitanju dobijeni od Johna Crosslanda, koji je rekao da je VJ na Kosovu koristio tenkove T-55 i M-84.²⁴³⁴ Jelić je uz to izjavio da ni njegova brigada ni bilo koja druga jedinica VJ nije postavljala kontrolne punktove. Veće odbacuje njegov iskaz na osnovu svedočenja nekoliko svedoka i dokumenata koji ukazuju na to da su širom Kosova postojali kontrolni punktovi na kojima su bili angažovani pripadnici VJ.²⁴³⁵

983. Nakon što je prošao kroz selo Sojevo, konvoj je produžio ka Uroševcu. Krasniqi je usput video velik broj uništenih vozila koja su, po njegovom mišljenju, bila pregažena tenkovima.²⁴³⁶ Takođe je primetio velik broj zapaljenih i srušenih kuća.²⁴³⁷ Pored puta je bilo puno vojnika i činilo se da su puške nekih od njih bile uperene prema konvoju. Konvoj je neometano nastavio ka gradu Uroševcu. Na periferiji grada su naišli na policijski kontrolni punkt s dvojicom saobraćajaca koji su im rekli da idu ka Skoplju, u Makedoniju.²⁴³⁸ Konvoj je zatim skrenuo, podelio se i ušao u grad

²⁴³⁰ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 5.

²⁴³¹ Florim Krasniqi, T. 3075–3077 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 5.

²⁴³² Florim Krasniqi, T. 3076 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 5.

²⁴³³ Krsman Jelić, T. 18946 (23. novembar 2007. godine).

²⁴³⁴ John Crosland, T. 9764–9765 (7. februar 2007. godine). V. takođe Dragan Živanović, T. 20550 (18. januar 2008. godine).

²⁴³⁵ V., na primer, dok. pr. br. 5D1031 (Naređenje, Komanda 37. mtbr, 18. april 1999. godine); Hamide Fondaj, dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 4; Dragan Zlatković, T. 25292–25294 (15. april 2008. godine); Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 89; Agim Jemini, T. 4278 (28. septembar 2006. godine).

²⁴³⁶ Florim Krasniqi, T. 3054–3055 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6.

²⁴³⁷ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6.

²⁴³⁸ Florim Krasniqi, T. 3055 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6.

Uroševac sporednim putevima. Krasniqi je s porodicom tamo stigao 8. aprila i u kući svog prijatelja proveo sedam dana.²⁴³⁹

984. Dana 14. aprila, Krasniqi je odlučio da ode iz grada jer je neprestano slušao o ubijanjima počinjenim od strane “srpske vojske” i smatrao je da nije bezbedno ostati. S porodicom je otišao na železničku stanicu, ali nije mogao da se ukrca u voz koji je bio tamo jer je već bio prepun. Kad je otišao taj voz, stiglo je nekoliko autobusa i on se s porodicom ukrcao u jedan od njih, pa su njime po ceni od 30 nemačkih maraka po osobi otišli do graničnog prelaza Đeneral Janković. Duž puta ka granici Krasniqi je video mnogo rovova i činilo mu se da su iskopani za tenkove. U Đeneralu Jankoviću u autobus su ušli policajci, koji su od putnika tražili lične karte. Krasniqiju su proverili ličnu kartu i vratili mu je. Autobus je zatim produžio ka železničkoj stanici u Đeneralu Jankoviću, gde je putnicima rečeno da se iskrcaju.²⁴⁴⁰ Morao je s porodicom da čeka šest sati da policajci razdvoje ljude i uzmu im novac za “izlazak iz zemlje”. Granicu su konačno prešli kad su policajci počeli da puštaju ljude s decom da prođu bez plaćanja.²⁴⁴¹

5. Staro Selo

985. Bajram Bucaliu, kosovski Albanac koji je od 1987. do 25. marta 1999. godine radio kao blagajnik na železničkoj stanici u Uroševcu, posvedočio je da je 25. marta 1999. godine otpušten s posla. Posvedočio je dalje da je, nedelju dana pre početka vazdušnih napada NATO, primetio da je na železničku stanicu počelo da dolazi neuobičajeno mnogo vojnih lica i da se sastaju sa šefom stanice.²⁴⁴²

986. Prema rečima Bucaliua, sve do 2. aprila 1999. godine u Starom Selu nije bilo srpske vojske i NATO nije gađao nijedan objekat u tom mestu.²⁴⁴³ Međutim, 2. aprila u 08:30 časova, selo su okupirale snage “VJ” koje su stigle putem Uroševac–Gnjilane.²⁴⁴⁴ Bilo je otprilike 40 vojnika i pet vojnih tenkova. Tenkovi su bili zelene boje bez isturenih dugih cevi.²⁴⁴⁵ Vojnici su na sebi imali zeleno-smeđe maskirne uniforme bez oznaka i zelene beretke s metalnom oznakom na kojoj je

²⁴³⁹ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6.

²⁴⁴⁰ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6.

²⁴⁴¹ Florim Krasniqi, dok. pr. br. P2269 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), str. 6–7.

²⁴⁴² Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 2–3. V. takođe Shaban Fazliu, T. 25218 (11. april 2008. godine).

²⁴⁴³ Bajram Bucaliu, T. 2983–2984 (7. septembar 2006. godine).

²⁴⁴⁴ Bajram Bucaliu, T. 2981 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2287 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2059–2060. V. takođe dok. pr. br. P43 (Rukom nacrtana karta Starog Sela, 24. april 1999. godine).

²⁴⁴⁵ Bajram Bucaliu, T. 2982 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2.

pisalo “VJ”.²⁴⁴⁶ Zauzeli su šest kuća kosovskih Albanaca, a jedinu srpsku kuću u selu su radi prepoznavanja označili slovom “S”.²⁴⁴⁷

987. Jelić je pobijao ovaj iskaz i rekao da VJ nikad nije bio u Starom Selu. Međutim, potvrdio je da se jugoistočno od sela nalazila jedna jedinica koja se pripremala za odbranu od “agresije”. Koliko je njemu poznato, tokom tog perioda ni snage MUP nisu izvodile nikakve “antiterorističke” akcije u Starom Selu. U prilog toj izjavi, Jelić je istaknuo da vojska nikad nije zauzimala položaje na naseljenim područjima jer je njen zadatak bio da brani teritoriju, a ne gradove i sela.²⁴⁴⁸ Jelić je takođe izjavio da vojnici VJ nisu imali slovne oznake na kapama.²⁴⁴⁹

988. Kad je video da VJ ulazi u selo, Bucaliu i njegov sin su pokušali da pobjegnu. Međutim, zaustavio ih je jedan od vojnika, koji se predstavio kao major i rekao im da su on i njegovi vojnici pripadnici redovne vojske i da ne treba da beže.²⁴⁵⁰ Bucaliu je takođe izjavio da je 4. aprila jedan od vojnika konfiskovao njegov kamion marke “Mercedes”, tada parkiran u dvorištu njegovog komšije Srbina. Kamion mu nikad nije vraćen.²⁴⁵¹

989. Međutim, prema Jelićevim rečima, pripadnici vojske nisu pretresali sela, jer za to nisu bili ovlašćeni, kao ni za proveru ličnih karata. Jelić je dalje izjavio da je izdavana dokumentacija za svako vozilo koje je za potrebe mobilizacije bilo oduzeto pojedincima.²⁴⁵²

990. Bucaliu je dalje posvedočio da je 5. aprila 1999. godine, otprilike u 08:30 časova, VJ otišao iz Starog Sela u pravcu puta za Gnjilane.²⁴⁵³ Prilikom odlaska su zapalili kuće u kojima su prethodno boravili.²⁴⁵⁴ Istog dana, između 15:00 i 16:00 časova u selo je ušlo oko 80 “pripadnika paravojnih snaga” s pet vojnih tenkova i dva autobusa.²⁴⁵⁵ Bucaliu je objasnio da su tenkovi bili isti

²⁴⁴⁶ Bajram Bucaliu, T. 2982 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2.

²⁴⁴⁷ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2.

²⁴⁴⁸ Krsman Jelić, T. 18938, 18941 (23. novembar 2007. godine).

²⁴⁴⁹ Krsman Jelić, T. 18939 (23. novembar 2007. godine).

²⁴⁵⁰ Bajram Bucaliu, T. 2983 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2287 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2060–2062.

²⁴⁵¹ Bajram Bucaliu, T. 2984, (7. septembar 2006. godine), T. 3020–3023 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2287 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2062.

²⁴⁵² Krsman Jelić, T. 18938–18939, 18941–18942 (23. novembar 2007. godine).

²⁴⁵³ Bajram Bucaliu, T. 2984 (7. septembar 2006. godine).

²⁴⁵⁴ Bajram Bucaliu, T. 2984 (7. septembar 2006. godine), T. 3035 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2287 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2063.

²⁴⁵⁵ Bajram Bucaliu, T. 2985 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2287 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2064, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3.

kao tenkovi “redovne” vojske.²⁴⁵⁶ U selu su uveli policijski čas od 19:00 do 07:00 časova. Trojica “pripadnika paravojsnih snaga” ušla su u Bucaliujevu kuću i jedan od njih je uperio pušku u jednog dečaka, Bucaliujevog rođaka. Takođe su od Bucaliuja tražili da im pokaže svoju ličnu kartu i zatim pregledali njegov traktor.²⁴⁵⁷ Pošto su ga pregledali, naredili su Bucaliuju da ne odlazi iz sela jer su nameravali da koriste lokalne Albance kao živi štit kad dođe “Klintonova pešadija”.²⁴⁵⁸ “Pripadnici paravojsnih snaga” su takođe naredili meštanima da kopaju rovove.²⁴⁵⁹

991. Bucaliu je posvedočio da su “pripadnici paravojsnih snaga” sebe nazivali “dobrovoljačkim snagama”. Bili su odeveni u zelene maskirne uniforme i bar neki od njih su na levom rukavu imali ambleme na kojima je bilo napisano “Srpski četnički pokret”;²⁴⁶⁰ na amblemu se video beli orao i lobanja preko koje su bile dve ukrštene kosti.²⁴⁶¹ Uz to su na kapama imali tradicionalne srpske simbole zvane “kokarda”, a nosili su i automatske puške i duge mesarske noževe.²⁴⁶² Neki od njih su imali bradu i dugu kosu. Bili su stari od 18 do 60 godina.²⁴⁶³ Bucaliu su rekli da su Srbi iz Sombora i Apatina i da su šešeljevci.²⁴⁶⁴ Konfiskovali su razna vozila i iznuđivali novac od lokalnog stanovništva. Bucaliu je morao da im da 300 nemačkih maraka.²⁴⁶⁵

992. Jelić je izjavio da ne zna da su u Staro Selo ulazili pripadnici paravojsnih snaga kakve je opisao Bucaliu. U njegovoj brigadi nije bilo paravojsnih snaga.²⁴⁶⁶ Posvedočio je takođe da su vojnici VJ bili naučeni da se oblače u skladu s pravilima. Isključio je mogućnost da je iko mogao da ima dugu bradu i kosu ili da na uniformi nosi “kokardu”, jer bi to bilo protiv pravila službe.²⁴⁶⁷

993. Bucaliu je od jednog muslimanskog “sveštenika” saznao da su uveče 13. aprila 1999. godine tri “vojnika” iz paravojsnih snaga ubila Emina Zeku i njegove sinove Habiba i Faruka Zeku, sve civile, a da su druga četiri civila odveli u nepoznatom pravcu.²⁴⁶⁸ Sutradan se, iz straha, u

²⁴⁵⁶ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 4.

²⁴⁵⁷ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3.

²⁴⁵⁸ Bajram Bucaliu, T. 2987 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3–4, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 3.

²⁴⁵⁹ Bajram Bucaliu, T. 2987 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 4.

²⁴⁶⁰ Bajram Bucaliu, T. 2986–2987 (7. septembar 2006. godine).

²⁴⁶¹ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3.

²⁴⁶² Bajram Bucaliu, T. 2985–2986 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3.

²⁴⁶³ Bajram Bucaliu, T. 2985–2986 (7. septembar 2006. godine).

²⁴⁶⁴ Bajram Bucaliu, T. 2987 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 3.

²⁴⁶⁵ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 4.

²⁴⁶⁶ Krsman Jelić, T. 18940 (23. novembar 2007. godine).

²⁴⁶⁷ Krsman Jelić, T. 18940 (23. novembar 2007. godine).

²⁴⁶⁸ Ta lica su Hasan i Fatime Zeka, Aslan i njegova žena Safete Zeka. Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 4. V. takođe Bajram Bucaliu, T. 2988 (7. septembar 2006. godine).

centru sela okupilo 500-600 ljudi, uključujući Bucaliujevu ženu i decu, koji su počeli pešice da odlaze, pošto su im vozila bila konfiskovana.²⁴⁶⁹ Ostale su samo četiri porodice, kao i Bucaliu, koji je rešio da ostane sa svojom bolesnom majkom. Međutim, kasnije tog dana odlučio je da i on ode, pa je krenuo biciklom u grad Uroševac.²⁴⁷⁰ Na nadvožnjaku auto-puta Skoplje-Priština nalazio se mešoviti kontrolni punkt vojske i policije, kroz koji mu je dopušteno da prođe.²⁴⁷¹ Te večeri se pridružio ostalim članovima svoje porodice.²⁴⁷²

994. Ujutro 15. aprila on i njegova porodica su se sa još 2.500-3.000 kosovskih Albanaca ukrcali u voz koji se sastojao od deset vagona i išao od Uroševca do Đenerala Jankovića.²⁴⁷³ Kad su stigli na granicu, nije im bilo dozvoljeno da se iskrcaju.²⁴⁷⁴ Posle četiri sata voz je vraćen u grad Uroševac, gde su svi putnici izašli.²⁴⁷⁵ Na železničkoj stanici Đeneral Janković jedan službenik železnice kojeg je poznao rekao mu je da Makedonci ne žele da puste kosovske Albance da pređu granicu.²⁴⁷⁶ Bucaliu je u isto vreme video da su na prelaz stigli autobusi s raseljenim licima kojima je dopušteno da pređu granicu.²⁴⁷⁷

995. Dana 16. aprila Bucaliu i njegova porodica ukrcali su se u Uroševcu na jedan drugi voz.²⁴⁷⁸ U vozu je bilo deset "srpskih policajaca" u plavim uniformama i s plavim kapama.²⁴⁷⁹ Policajci su bili u prvom vagonu voza.²⁴⁸⁰ Išli su kao pratnja srpskih porodica koje su došle iz nepoznatog pravca i sišle s voza u Uroševcu.²⁴⁸¹ Policajci su onda produžili put s Bucaliujem i drugima sve do Đenerala Jankovića. Otprilike pola sata nakon što je voz stigao, kosovskim Albancima je bilo

²⁴⁶⁹ Bajram Bucaliu, T. 2989–2990 (7. septembar 2006. godine), T. 3024 (8. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 3.

²⁴⁷⁰ Bajram Bucaliu, T. 2989 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 3.

²⁴⁷¹ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 3.

²⁴⁷² Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 3–4.

²⁴⁷³ Bajram Bucaliu, T. 3001 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 4; dok. pr. br. P1331 (Saobraćajni dnevnik, 1. januar 1999. godine), *e-court*, str. 124.

²⁴⁷⁴ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 4.

²⁴⁷⁵ Bajram Bucaliu, T. 2990, 3002 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 4; dok. pr. br. P1331 (Saobraćajni dnevnik, 1. januar 1999. godine), *e-court*, str. 124.

²⁴⁷⁶ Bajram Bucaliu, T. 2990 (7. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 4.

²⁴⁷⁷ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 4.

²⁴⁷⁸ Bajram Bucaliu, T. 2991 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2287 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T) T. 2071; dok. pr. br. P25 (Karta na kojoj su prikazane maršrute deportacija iz Uroševca).

²⁴⁷⁹ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5.

²⁴⁸⁰ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5.

²⁴⁸¹ Bajram Bucaliu, T. 2991 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5.

dozvoljeno da izađu iz voza i duž šina pešice produže ka granici.²⁴⁸² Policajci su im rekli da ne hodaju van šina jer je to područje minirano.²⁴⁸³ Dok su išli šinama, vojnici odeveni u regularne maskirne uniforme i policajci na traktorima su vikali na njih i vređali ih.²⁴⁸⁴ Makedonsku granicu su prešli u 10:00 časova tog dana, pri čemu Bucaliuju nisu oduzete lične isprave.²⁴⁸⁵

996. Pretresno veće ima u vidu dokaze o transportu kosovskih Albanaca vozom do makedonske granice, o kojima je bilo reči gore u odeljku vezanom za Prištinu.

6. Konstatacije

997. Pretresno veće se uverilo da su 24. marta 1999. godine selo Bibu napale ili snage VJ ili snage MUP. S tim u vezi, Veće ima u vidu Jelićevu izjavu da su se sela Biba, Muhadžer Prelez, Raka i Staro Selo nalazila na području odgovornosti 243. mehanizovane brigade Prištinskog korpusa, ali da on lično nije bio prisutan na tim lokacijama tokom događaja za koje se optuženi terete u Optužnici.²⁴⁸⁶

998. Pretresno veće dalje konstatuje da su početkom aprila 1999. godine jedinice VJ, policije i s njima povezanih oružanih snaga bile raspoređene u selu Sojevu i okolini. Pripadnici policije i drugih neidentifikovanih oružanih snaga palili su kuće u Sojevu i ubili najmanje dva civila, a seljani su proterani i primorani da idu pešice do grada Uroševca. Na stotine ljudi su u konvojima odlazile traktorima i drugim vozilima, kao i pešice. Policija i druge oružane snage su na području Sojeva zapalile velik broj kuća.

999. Pretresno veće se uverilo da su, među snagama koje su učestvovala u proterivanju kosovskih Albanaca iz Sojeva, bili elementi 243. mehanizovane brigade Prištinskog korpusa, rezervisti i pripadnici MUP.

1000. Pretresno veće takođe konstatuje da su početkom aprila 1999. godine jedinice VJ zauzele položaje u selu Softović (koje se naziva i Softaj) i otvarale artiljerijsku vatru u pravcu sela Rahovica i Zlatare, nadomak Miroslavlja. Kao što je napomenuto gore u tekstu, Veće smatra neuverljivim Jelićev pokušaj da pobije iskaze očevidaca. Veće konstatuje da nije dokazano da su 5.

²⁴⁸² Bajram Bucaliu, T. 2992 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 4–5.

²⁴⁸³ Bajram Bucaliu, T. 2992 (7. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5.

²⁴⁸⁴ Bajram Bucaliu, T. 2992 (7. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. P2299 (Izjava svedoka od 31. avgusta 2001. godine), str. 5.

²⁴⁸⁵ Bajram Bucaliu, dok. pr. br. P2298 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 5.

²⁴⁸⁶ Dokazi pokazuju da je Jelić 24. marta 1999. godine bio u opštini Kačanik, v. dok. pr. br. 6D1, T. 25677 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica).

aprila snage VJ tenkovima opkolile selo Pojatište, ušle u njega, pretresale kuće i isterale civilno stanovništvo, pošto je jedini u vezi s tim predočeni iskaz prilično uopšten i iz druge ruke. Međutim, Veće prihvata da je početkom aprila 1999. godine u Mirosavlje stiglo oko 1.000 ljudi.

1001. Pretresno veće se uverilo da su 8. aprila 1999. godine vojnici VJ s jednim tenkom ušli u Mirosavlje i da su ljudi koji su boravili u tom selu tada pobjegli.

1002. Veće konstatuje da je 5. aprila 1999. godine u Staro Selo ušla grupa od oko 80 "pripadnika paravojsnih snaga" i uvela policijski čas u selu. Na osnovu dokaza o opremi kojom su raspolagali i tome kako su se predstavljali, Veće se uverilo da su ti "pripadnici paravojsnih snaga" bili uključeni u sastav VJ kao dobrovoljci. Kad se među seljanima proneo glas da su pripadnici tih snaga ubili najmanje troje ljudi, velik broj njih je odlučio da napusti svoje domove.

1003. Na osnovu iskaza očevidaca Bedrija Hysenija, Florima Krasniqija, Bajrama Bucaliuja i Miomira Bogosavljevića, Pretresno veće konstatuje da su ljudi autobusima i vozovima upućivani iz Uroševca ka Makedoniji i graničnom prelazu Đeneral Janković. Mnogi su naterani da pre granice izađu iz vozova i produže pešice duž šina. Dok su hodali, vojnici i policajci su vikali na njih i vređali ih.

1004. Pretresnom veću nisu predočeni dokazi da su snage SRJ i Srbije na graničnom prelazu oduzimale lične isprave od raseljenih ljudi, kao ni dokazi po pitanju optužbi vezanih za Raku, Papaz i Varoš Selo. Nisu izvedeni ni dokazi u vezi s navodima o granatiranju Muhadžer Preleza i Starog Sela od strane snaga SRJ/Srbije.

M. KAČANIK

1. Optužbe iz Optužnice

1005. Činjenični navodi u vezi s opštinom Kačanik tiču se događaja za koje se kaže da su se tamo desili od marta do maja 1999. godine. Krivična dela u osnovi deportacije i prisilnog premeštanja, kojima se optuženi terete u tački 1, odnosno 2, opisuju se u paragrafu 72(k) Optužnice na sledeći način:

U periodu između marta i maja 1999. godine, snage SRJ i Srbije napale su sela u opštini Kačanik i sam grad Kačanik. Napad je imao za posledicu razaranje kuća i verskih objekata, između ostalog i džamija u Kotlini/Kotlinë i Ivaji/Ivaje.

- a. Dana 8. marta 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije napale su i delimično spalile selo Kotlina/Kotlinë. Dana 24. marta 1999, snage SRJ i Srbije ponovo su napale Kotlinu/Kotlinë iz teškog naoružanja i uz angažovanje vojnika. Mnogi muškarci stanovnici Kotline/Kotlinë, pobjegli su tokom tog

napada u obližnje šume, a ženama, deci i starim licima su snage SRJ i Srbije naredile da se ukrcaju na kamione kojima su odvezeni u grad Kačanik/Kaçanik. Oni koji nisu stali u kamione morali su za njima da krenu pešice prema Kačaniku/Kaçanik. U tom napadu je ubijen određeni broj muškaraca stanovnika Kotline/Kotlinë, uključujući najmanje 17 muškaraca čija tela su bačena u bunare. Pre nego što će otići iz Kotline/Kotlinë, snage SRJ i Srbije su spalile ostatak sela. Mnogi od onih koji su preživeli prebegli su u Makedoniju.

- b. Dana 27. i 28. marta 1999. ili približno tih datuma, snage SRJ i Srbije napale su grad Kačanik. Pripadnici snaga SRJ i Srbije šikanirali su, zatvarali, tukli i pogodili iz vatrenog oružja mnoge stanovnike Kačanika, kosovske Albance. Hiljade lica pobešlo je u obližnje šume i na kraju pešice prešlo granicu sa Makedonijom. Druga raseljena lica iz grada Kačanika i okolnih sela pešice su otišla do sela Stagovo/Stagov gde su se ukrcala na vozove kojima su odvezena do makedonske granice.
- c. Dana 13. aprila 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije opkolile su selo Slatina/Sllatinë i zaselak Vata. Nakon što su granatirali selo, pešadija i policija su ušli u selo, te pljačkali i palili kuće. U toj akciji je iz vatrenog oružja ubijeno 13 civila. Posle ovog napada većina stanovnika Slatine/Sllatinë prebegla je u Makedoniju.
- d. Dana 25. maja 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije napale su selo Dubrava/Lisnaje u opštini Kačanik. Tokom napada, snage SRJ i Srbije ubile su nekoliko kosovskih Albanaca, stanovnika Dubrave/Lisnaje. Mnogi stanovnici Dubrave/Lisnaje formirali su konvoj s traktorima i prikolicama i prebegli u Makedoniju. Drugi meštani su pobešli u druga sela ili u šume pre nego što su naposljetku prešli makedonsku granicu.

1006. Optuženi se, u tačkama 3 i 4, takođe terete za ubistvo u vezi s događajima opisanim u paragrafu 75(k) Optužnice, u kojem se tvrdi sledeće:

- a. Dana 24. marta 1999. ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije napale su selo Kotlina/Kotlinë. U toku tog napada spaljena je većina kuća, a najmanje 17 lica je ubijeno. Neki od ubijenih uhvaćeni su u šumi, pogubljeni i potom bačeni u bunare. U te bunare je onda bačen eksploziv.
- b. Dana 13. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije opkolile su selo Slatina/Sllatinë i zaselak Vata/Vata. Nakon granatiranja, u selo su ušle pešadija i policija i opljačkale i zapalile kuće. Tokom ove akcije iz vatrenog oružja je ubijeno 13 civila.
- c. Dana 21. maja 1999. godine ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije opkolile su selo Stagovo/Stagove. Stanovnici ovog sela su pokušali da pobegnu u planine istočno od sela. Tokom ove akcije je poginulo najmanje 12 lica. Selo je najvećim delom opljačkano i spaljeno.
- d. Dana 25. maja 1999. godine ili približno tog datuma, snage SRJ i Srbije opkolile su selo Dubrava/Lisnajë. Kada su ove snage ušle u selo, stanovnicima je naređeno da se okupe kod škole i da selo napuste na traktorima. Muškarci su odvojeni od žena i dece. Tokom ove akcije ubijeno je četvoro ljudi. Pored toga, četiri člana porodice Qorri ubijena su dok su pokušavali da pobegnu u šumu.

1007. Lica za koja se navodi da su ubijena u opštini Kačanik, a čija su imena poznata, popisana su u Prilogu K Optužnice. U tački 5, optuženi se terete odgovornošću za progon, u obliku ubijanja

opisanog u paragrafu 75(k), kao i za “[b]lezobzirn[o] razaranj[e] ili nanošenj[e] štete verskim objektima kosovskih Albanaca”, uključujući džamije u Kotlini i Ivaji, kako je opisano u paragrafima 72(k) i 77(d) Optužnice.

2. Kontekst

1008. Opština Kačanik nalazi se na jugu Kosova i graniči se s Makedonijom. Pretresno veće je čulo iskaze da su u periodu na koji se odnosi Optužnica stanovništvo opštine činili pretežno kosovski Albanci, ali da su tamo u manjem broju živjele i druge etničke grupe. Konkretno, u selu Stari Kačanik živjeli su Srbi.²⁴⁸⁷ Sela Kotlina i Ivaja su smeštena južno i jugozapadno od grada Kačanika, blizu granice s Makedonijom. Slatina i Vata su dalje prema severozapadu, blizu administrativne granice s opštinom Štrpce/Shtërpc. Stagovo leži severno od grada Kačanika, uz železničku prugu koja vodi od Makedonije na sever do Prištine. Glavni granični prelaz prema Makedoniji u ovoj opštini je Đeneral Janković.²⁴⁸⁸

1009. Pretresno veće je od tri svedoka koje je pozvalo tužilaštvo – odnosno Hazbija Lokua, Ise Rake i Muharrema Dashija – čulo svedočenja o događajima u selu Kotlini i gradu Kačaniku. Poslednji od svedoka takođe je dao iskaz u vezi sa svojim selom Stagovom. Sejdi Lami je svedočio o događajima u Slatini i Vati, a i Fadil Vishi i svedok K31 govorili su o selu Dubrava. Veće je pažljivo razmotrilo verodostojnost svedoka, uzimajući u obzir, između ostalog, osporavanja njihovih iskaza tokom unakrsnog ispitivanja, kao i podudarnost s iskazima drugih svedoka i dokumentarnim dokazima. Načelno, Veće zaključuje da su svedoci verodostojni, ali ne prihvata sve ono što su oni u svojim iskazima rekli u vezi s prisustvom OVK na tom području. Veće dole u tekstu detaljnije obrazlaže svoje bojazni u vezi s iskazom Hazbija Lokua koji se odnosi na događaje u Kotlini 24. marta 1999. godine. Veće je od svedoka K73, Bislima Zyrapija i Klause Naumanna takođe čulo iskaze u vezi s opštom situacijom u opštini i konstatovalo da u tom pogledu može da se osloni na njih.

1010. Krsman Jelić, bivši komandant 243. mehanizovane brigade VJ, dao je iskaz koji je delimično u suprotnosti s iskazima svedoka tužilaštva. Veće je u Odeljku VII.L već iznelo da je Jelić ostavio nepovoljan utisak i da delove njegovog svedočenja smatra nepouzdanim. O opštoj situaciji u opštini svedočili su, između ostalih, i Karol John Drewienkiewicz i Milan Kotur. Iako

²⁴⁸⁷ Muharrem Dashi, T. 4617 (11. oktobar 2006. godine).

²⁴⁸⁸ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 12, 16. V. takođe Petar Dujković, T. 23315 (27. februar 2008. godine).

Veće ima rezerve u odnosu na pouzdanost delova Koturovog svedočenja, Veće konstatuje da je Drewienkiewicz i verodostojan i pouzdan svedok.²⁴⁸⁹

1011. Bislim Zyrapi je objasnio da je područje Kačanika bilo u sastavu Operativne zone šest OVK, koja se zvala Nerodimlje.²⁴⁹⁰ Zyrapi je, pored toga, posvedočio da se 1999. godine 162. brigada OVK nalazila na području Kačanika i da su je činili kosovski Albanci s tog područja.²⁴⁹¹ Muharrem Dashi, kosovski Albanac iz sela Stagova, posvedočio je da je 162. brigada OVK, poznata i kao “jedinica Agim Bajrami”, delovala na području planine Šare/Sharri (na zapadu i jugozapadu opštine Kačanik).²⁴⁹² On je ustvrdio da je OVK u sela na tom području, kao što su Grlica, Doganović/Doganaj, Stari Kačanik, Dubrava, Runjevo/Runjeva, Kovčevac/Kovaçeq, Gajre/Gajra, Ivaja i Đurđev Dol/Gjurgjedell, možda morao da ulazi da bi se snabdeo hranom, ali da inače nije delovao u tim selima.²⁴⁹³

1012. U jednom izveštaju VMK, u kojem se opisuju događaji pre 28. februara 1999. godine, konstatuje se da je OVK izgleda masovno ušao u rejon Kačanika i udružio se s “[naoružanim stanovništvom]” kako bi oformio snage od 120-160 ljudi. Prema izveštaju, OVK je meštanima sela u tom rejonu rekao da se isele, što su gotovo svi i uradili do 27. februara 1999. godine.²⁴⁹⁴

1013. Jelić je posvedočio da su sela Kotlina, Ivaja, Stagovo, Slatina, Vata i Dubrava bila u zoni odgovornosti njegove brigade.²⁴⁹⁵ Izjavio je da su njegove jedinice bile izložene stalnim napadima, posebno na pravcima Uroševac, Kačanik, Đeneral Janković, Globočica, kao i na području granice s Makedonijom.²⁴⁹⁶ Rekao je takođe da je OVK u svom sastavu imao i teritorijalne komponente, koje nisu bile uključene u brigade i koje su bile prisutne u manjim selima i zaseocima, kao i da veruje da je postojalo oko 40 takvih komponenti, koje su brojale ukupno 4.000-6.000 pripadnika.²⁴⁹⁷

²⁴⁸⁹ V., na primer., Milan Kotur, T. 20646 (21. januar 2008. godine).

²⁴⁹⁰ Bislim Zyrapi, T. 5967 (6. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta na kojoj je prikazano sedam operativnih zona OVK, prema podacima Bislima Zyrapija). V. takođe Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 191.

²⁴⁹¹ Bislim Zyrapi, T. 6046–6047 (7. novembar 2006. godine), 6259 (10. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2469 (Karta na kojoj je prikazano sedam operativnih zona OVK, prema podacima Bislima Zyrapija). V. takođe Hazbi Loku, T. 3185 (12. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2; Muharrem Dashi, T. 4628–4629 (11. oktobar 2006. godine).

²⁴⁹² Muharrem Dashi, T. 4628–4629 (11. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 2.

²⁴⁹³ Muharrem Dashi, T. 4628–4629 (11. oktobar 2006. godine).

²⁴⁹⁴ Dok. pr. br. P680 (Objedinjeni radni dokumenti OEBS/VMK, 4. mart 1999. godine), str. 4.

²⁴⁹⁵ Krsman Jelić, T. 18967 (23. novembar 2007. godine).

²⁴⁹⁶ Krsman Jelić, T. 18885, 18932 (23. novembar 2007. godine). V. takođe Branislav Debeljković, dok. pr. br. 6D1533 (Izjava svedoka od 7. marta 2008. godine), par. 63–64; dok. pr. br. 6D357 (Krivična prijava, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D680 (Vanredni borbeni izveštaj Komande 243. mehanizovane brigade, 6. jun 1999. godine).

²⁴⁹⁷ Krsman Jelić, T. 18839–18840 (22. novembar 2007. godine).

Teritorijalne komponente bile su “mesne straže” koje su mobilisale ljude da budu odbrana dotičnog sela.²⁴⁹⁸

1014. Optuženi Lazarević je takođe posvedočio da su sela u opštini Kačanik brzo pretvorena u “teroristička uporišta” krajem februara 1999. godine.²⁴⁹⁹ U to vreme je referisao komandantu 3. armije Pavkoviću da su albanski “teroristi” koncentrisani u graničnom pojasu na pravcima Kačanik-Đeneral Janković-Doganović-Globočica. Po njegovom mišljenju, zadatak tih snaga bio je da formiraju koridor za “ubacivanje terorista”, kao i oružja i vojne opreme iz Makedonije.²⁵⁰⁰

1015. Jelić je rekao da su se ljudi, pre i za vreme NATO bombardovanja, iseljavali s područja južno od Uroševca zbog pritiska OVK i prisilne mobilizacije stanovništva u redove OVK.²⁵⁰¹ Milan Kotur, komandant pešadije u Prištinskom korpusu, takođe je tvrdio da je jedan od razloga iz kojih je OVK vršio pritisak na meštane da se isele možda bio taj što su želeli da njihov odlazak pogrešno prikažu kao posledicu akcija snaga SRJ/Srbije.²⁵⁰²

1016. Svedok K73 je svedočio o akcijama u opštini Kačanik u kojima je učestvovao.²⁵⁰³ Njegova jedinica je krajem januara ili početkom februara 1999. godine sa 72. specijalnom brigadom izvela zajedničku operaciju protiv OVK. U toj akciji, došlo je do razmene vatre s OVK u Đeneral Jankoviću.²⁵⁰⁴ U Naređenju Komande 3. armije od 16. marta 1999. godine Izviđačko-diverzantskom bataljonu (IDB) 72. specijalne brigade takođe se nalaže da se angažuje u akcijama protiv OVK u širem rejonu Kačanika na sledećim pravcima: Tetovo-državna granica-Globočica-Dubrava; Skoplje-Đeneral Janković-Kačanik.²⁵⁰⁵

1017. U nedelji od 26. februara do 4. marta 1999. godine, posmatrači VMK na području Kačanika izvestili su da su “srpske vlasti” izvodile vežbe na mestima na kojima je to moglo da izazove sukobe i pojačale patrole na područjima na kojima je uticaj OVK bio jak, “proj[e]ktujući svo[j] autorite[t] na pripadnike” VMK. Posmatrači su takođe konstatovali da je OVK izgleda “[preuzeo inicijativu u borbama sa Srbima]” jednim brojem zaseda i napada, pre svega u klinu kod Đeneral

²⁴⁹⁸ Krsman Jelić, T. 18840 (22. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D1018 (MUP, Izveštaj, 15. februar 1999. godine).

²⁴⁹⁹ Vladimir Lazarević, T. 17858 (7. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D1048 (Komanda 3. armije - Odeljenje za bezbednost, Izveštaj Generalštabu VJ, 2. mart 1999. godine), str. 1–2.

²⁵⁰⁰ Vladimir Lazarević, T. 17869–17870 (7. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D253 (Dopis Komande PrK upućen Komandi 3. armije, potpisao Lazarević, 28. februar 1999. godine), str. 1. V. takođe Krsman Jelić, T. 18845 (22. novembar 2007. godine).

²⁵⁰¹ Krsman Jelić, T. 18934–18935 (23. novembar 2007. godine).

²⁵⁰² Milan Kotur, T. 20646 (21. januar 2008. godine).

²⁵⁰³ Svedok K73, T. 3295, 3297–3298, 3301–3302 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

²⁵⁰⁴ Svedok K73, dok. pr. br. P2307 (Izjava svedoka od 2. decembra 2005. godine), par. 31–33 (zapečaćeno), T. 3312–3313 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

²⁵⁰⁵ Dok. pr. br. P531 (Naređenje, Komanda 3. armije, 16. mart 1999. godine), str. 1.

Jankovića, području koje je ranije bilo mirno. U izveštaju se još jednom napominje da su pripadnici OVK prešli granicu i udružili se s tim naoružanim stanovništvom, podstičući meštane da napuste područje.²⁵⁰⁶

1018. U jednom drugom izveštaju VMK kaže se da se od 23. februara do 11. marta 1999. godine postepeno aktivirala nova zona vojnog angažovanja, budući da se OVK iz drugih krajeva prebacivao u sela jugozapadno od Kačanika, blizu granice s Makedonijom. Za tim je usledilo pojačano gomilanje snaga VJ i policije. Izveštaji o borbama na tom području primljeni su 28. februara 1999. godine, kada je OVK napao pripadnike snaga bezbednosti kod Gajre. Ubijen je komandir policijske stanice Kačanik, a još četiri policajca su ranjena. Pored toga, procenjuje se da je zbog tog sukoba na području Kačanika oko 2.000 ljudi napustilo sela, od kojih su neki pokušali da pređu granicu s Makedonijom.²⁵⁰⁷

1019. Karol John Drewienkiewicz, šef za operativne poslove i zamenik šefa VMK, takođe je potvrdio da su, u periodu od kraja februara do sredine marta 1999. godine, izvedene dve velike operacije na područjima Kačanika i Vučitrna. Prema njegovoj oceni, operacije su morale biti naređene i isplanirane barem na nivou jednog korpusa VJ jer su izvedene u zonama odgovornosti više od jedne brigade. Prema rečima Drewienkiewicza, VJ i MUP su u toj fazi bili u ofanzivi i blokirali su područja na kojima su izvodili operacije, uskraćujući pristup verifikatorima VMK. VJ bi postavio kordon, a MUP bi očistio područje unutar kordona.²⁵⁰⁸ Drewienkiewicz je, pored toga, posvedočio da je akcija VJ u Kačaniku počela 8. marta 1999. godine i da je OVK uspešno potisnut s uzvišenja s obe strane klanca, ali prevashodno zapadno od njega. Kada je klanac kod Kačanika obezbeđen, VJ je na ključnim mestima duž puta za granični prelaz Đeneral Janković postavio jedinice veličine voda, odnosno odeljenja.²⁵⁰⁹ Drewienkiewicz je takođe posvedočio da je, kada je 20. marta 1999. godine napuštao Kosovo vozeći se putem Priština-Uroševac-Kačanik i prešavši preko graničnog prelaza Đeneral Janković, ceo put bio pod kontrolom snaga SRJ/Srbije.²⁵¹⁰

1020. John Crosland je posvedočio da su, u periodu neposredno pre nego što je počelo NATO bombardovanje, najvažnija “žarišta” – nazvana tako jer su predstavljala kombinaciju aktivnosti

²⁵⁰⁶ Dok. pr. br. P680 (Objedinjeni radni dokumenti OEBS/VMK), str. 1, 5. V. takođe Karol John Drewienkiewicz, T. 7932–7933 (5. decembar 2006. godine).

²⁵⁰⁷ Dok. pr. br. 3D179 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 2, uvršten u spis i pod br. P444. V. takođe Vladimir Lazarević, T. 17869–17870 (7. novembar 2007. godine); Krsman Jelić, T. 18904 (23. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P634 (Hronologija najvažnijih događaja na Kosovu od 15. oktobra do 18. aprila 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 6D347 (Krivična prijava MUP, Odeljenje za kriminalističku istragu, 28. februar 1999. godine).

²⁵⁰⁸ Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 190.

²⁵⁰⁹ Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 191.

²⁵¹⁰ Karol John Drewienkiewicz, T. 7931 (5. decembar 2006. godine).

OVK i onoga što su Srbi smatrali ključnim područjima – bila, između ostalog, područja Podujeva, Vučitrna i Kačanika.²⁵¹¹ Pretresno veće je uvereno da se, bez obzira na to da li je doista bila planirana kopnena invazija NATO iz Makedonije, VJ pripremao za takvu eventualnost, te je stoga područje Kačanika imalo poseban značaj u pogledu odbrane.²⁵¹²

3. Kotlina

1021. Kotlina se nalazi u dolini južno od grada Kačanika i severozapadno od Đeneral Jankovića, otprilike tri-četiri kilometra od glavnog puta koji vodi od graničnog prelaza ka gradu.²⁵¹³

1022. Hazbi Loku, kosovski Albanac koji je početkom 1999. godine živeo u Kotlini, svedočio je o događajima u selu u martu 1999. godine.²⁵¹⁴ Prema Lokuovim rečima, u Kotlini su tada isključivo živeli kosovski Albanci, njih 450–500.²⁵¹⁵ U selu nije bilo pripadnika OVK,²⁵¹⁶ nijedan muškarac nije bio naoružan ili u uniformi OVK, niti je u selu bilo ikakvog oružja.²⁵¹⁷ Međutim, mladići koji su želeli da se priključe OVK, to su mogli da urade odlazeći u planine.²⁵¹⁸ Loku je takođe izjavio da je znao da je u selu Ivaji bilo nekoliko pripadnika OVK i da veruje da su oni pružali otpor “srpskim snagama”. U svom daljem svedočenju je precizirao da je, kada je napadnuta Ivaja, OVK pružio određeni otpor, ali ne u selu, već na njegovom kraju.²⁵¹⁹

1023. S druge strane, Krsman Jelić je posvedočio da je Kotlina bila “terorističko uporište”,²⁵²⁰ u kojem je bilo od 200 do 600 “pripadnika terorističke organizacije”.²⁵²¹ Izjavio je, pored toga, da su

²⁵¹¹ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 71.

²⁵¹² V., na primer, Vladimir Lazarević, T. 17869–17870 (7. novembar 2007. godine), 18785 (22. novembar 2007. godine); Vlade Nonković, T. 16214 (24. septembar 2007. godine); Đorđe Čurčin, T. 16945–16946, 16951 (5. oktobar 2007. godine); Krsman Jelić, T. 18845 (22. novembar 2007. godine), 18906 (23. novembar 2007. godine), 19121 (27. novembar 2007. godine); Ljubomir Savić, T. 20987 (24. januar 2008. godine); Petar Đamjanac, T. 23831 (6. mart 2008. godine); Spasoje Smiljanić, T. 15751–15752 (17. septembar 2007. godine); dok. pr. br. P1920 (Upozorenje, Štab Vrhovne komande, 29. maj 1999. godine). V. takođe Christopher John Clark, dok. pr. br. 3D386 (Izjava svedoka od 5. jula 2001. godine), str. 8–9; Klaus Naumann, T. 8297 (13. decembar 2006. godine); Bislim Zyrap, T. 6047 (7. novembar 2006. godine).

²⁵¹³ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 12; Krsman Jelić, T. 19118 (27. novembar 2007. godine).

²⁵¹⁴ Hazbi Loku, T. 3149–3178 (11. septembar 2006. godine), 3179–3250 (12. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P358 (Karta opštine Kačanik na kojoj su obeležene razne lokacije ubijanja i označene Kotlina i Ivaja, kako je to Hazbi Loku rekao u toku svog svedočenja).

²⁵¹⁵ Hazbi Loku, T. 3149 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2.

²⁵¹⁶ Hazbi Loku, T. 3183–3185, 3191, 3227, 3234, 3241 (12. septembar 2006. godine).

²⁵¹⁷ Hazbi Loku, T. 3174–3176 (11. septembar 2006. godine), 3192 (12. septembar 2006. godine). Up. dok. pr. br. 6D1, T. 25677–25678, 25718 (21. april 2008. godine); dok. pr. br. 3D74 (Izveštaj o kriminalističko – tehničkom pregledu lica mesta); dok. pr. br. 3D179 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P444.

²⁵¹⁸ Hazbi Loku, T. 3185 (12. septembar 2006. godine).

²⁵¹⁹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1925, T. 3208–3209 (12. septembar 2006. godine).

²⁵²⁰ Krsman Jelić, T. 18902 (23. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 4D296 (Izveštaj, Štab Vrhovne komande, Obaveštajna uprava, 31. maj 1999. godine).

borbene grupe 3 i 21 u sastavu 243. mehanizovane brigade bile raspoređene s obe strane Kotline i Ivaje pre marta i tokom marta 1999. godine.²⁵²²

a. Događaji 9. marta 1999. godine

1024. Hazbi Loku je posvedočio da su od 1. do 9. marta 1999. godine granatirana sela u blizini Kotline, uključujući susedno selo Ivaju.²⁵²³ Dana 9. marta oko 04:00 časa, iznad Kotline su ispaljene dve rakete. Plašeći se da će ih ubrzo napasti, seljani su se pripremili da beže. Napravljena su dva plana za evakuaciju, jedan da se ide u grad Kačanik, a drugi da se ide na zapad, ka Makedoniji. Međutim, pošto seljani nisu znali gde su raspoređene “srpske snage”, nisu mogli da odluče kuda da idu. Zbog toga je tridesetak ljudi, u grupama od po dvoje ili troje, krenulo u raznim pravcima da vide gde se nalaze srpske snage. Među njima su bili Lokuov brat, Milaim Loku, i čovek koji se zvao Emrlah Kuči.²⁵²⁴ Nisu imali puške niti bilo kakvo oružje i bili su u običnoj civilnoj odeći.²⁵²⁵ Ti ljudi su se, kada je na njih otvorena vatra, vratili u selo i rekli da su “srpske snage” blokirale put za Ivaju i da je put za Globočicu, blizu makedonske granice, jedini kojim seljani mogu da krenu.²⁵²⁶

1025. Loku je posvedočio da je bilo “odlučeno” da se muškarci između 16 i 45 godina sakriju jer će ih, ako budu zarobljeni, verovatno ubiti ili mučiti.²⁵²⁷ Procenio je da je oko 60-70 muškaraca te starosne dobi, uključujući i njega, otišlo da se sakrije po gudurama i vododerinama, dok su ostali seljani krenuli u pravcu Globočice.²⁵²⁸ U “Drešecu”, naselju u Kotlini, put su im preprečili pripadnici VJ i policije, u uniformama koje je Loku opisao kao “plave maskirne policijske uniforme”. Loku je s mesta na kojem je bio video šta se događa.²⁵²⁹ Pripadnici VJ i policije počeli su da pucaju u pravcu te grupe ljudi kako bi ih sprečili da idu dalje, tako da su seljani stali, a zatim krenuli nazad, ka centru Kotline.²⁵³⁰ Loku je u to isto vreme video tri tenka, za koje je rekao da su bili veliki zeleni vojni tenkovi, u čijoj su pratnji bili pripadnici VJ, i dva tamnoplava oklopna

²⁵²¹ Krsman Jelić, T. 18975 (26. novembar 2007. godine).

²⁵²² Krsman Jelić, T. 18906–18907 (23. novembar 2007. godine); dok. pr. br. IC142 (Karta koju je obeležio Krsman Jelić).

²⁵²³ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2.

²⁵²⁴ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2–3.

²⁵²⁵ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4.

²⁵²⁶ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1925–1928.

²⁵²⁷ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1929.

²⁵²⁸ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1929.

²⁵²⁹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3.

²⁵³⁰ Hazbi Loku, T. 3238 (12. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1929–1930.

transportera, u čijoj su pratnji bili pripadnici policije, koji su se kretali ispred “srpskih vojnika” koji su, pak, išli pešice. Video je takođe da gore kuće. Kasnije je video da su sve kuće u naselju “Drešec” spaljene i zaključio da su zapaljene iznutra, pošto su kuće bile dovoljno udaljene jedna od druge da vatra nije mogla da se proširi s kuće na kuću.²⁵³¹ Tog dana niko nije ubijen, ali je celo naselje spaljeno i opljačkano.²⁵³²

1026. Loku je ispričao kako se grupa seljana vratila oko 300 metara u pravcu Kotline, a zatim skrenula u jednu vododerinu da se sakrije. U isto vreme, “Srbi” su se približavali Kotlini iz pravca Ivaje. On se, opet s drugim muškarcima iz sela, sakrio dublje u vododerinu i s tog novog mesta čuo je zvuke puščane paljbe i vozila kako prolaze. Ostao je sakriven sve dok više nije čuo da prolaze vozila ili puščanu paljbu, a onda se uspeo do vrha vododerine da bi otišao u svoje selo. Video je da je nekoliko kuća uništeno tako što su ih udarili tenkovima. Dok je pokušavao da ugasi požar u nekim kućama u plamenu, drugi muškarci su otišli da nađu ljude iz veće grupe.²⁵³³ Loku je takođe video da su radnje u selu opljačkane, da su automobili i traktori pokradeni ili oštećeni, da su kuće opljačkane i spolja i iznutra oštećene puščanom vatrom. Iz vatrenog oružja ubijeno je ili ranjeno mnogo životinja, uključujući stoku.²⁵³⁴

1027. Kasnije te večeri većina ljudi se vratila u selo, izuzev petnaestorice muškaraca koji su tog jutra otišli u izvidnicu. Tokom narednih nekoliko dana većina tih ljudi se vratila, osim Lokuovog brata Milaima i Emrlaha Kućija.²⁵³⁵

1028. Predstavnici VMK stigli su u Kotlinu 10. marta 1999. godine. Loku je rekao da su se, dok su oni bili tamo, seljani osećali bezbedno.²⁵³⁶ Šest dana posle napada od 9. marta, Loku i drugi uspeli su da krenu u potragu za dvojicom muškaraca koji su nestali i pronašli su njihova tela kako leže jedno blizu drugog. Telo Milaima Lokua bilo je u potoku; pogođen je iz vatrenog oružja u potiljak, s desne strane; takođe je imao ranu na desnoj strani tela. Telo Emrlaha Kućija delimično su pojele životinje, ali je Loku ipak video dve rupe od metaka na njegovoj jakni na desnoj strani

²⁵³¹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3.

²⁵³² Hazbi Loku, T. 3151 (11. septembar 2006. godine), T. 3238 (12. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1929–1930, 1932–1933.

²⁵³³ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3.

²⁵³⁴ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4.

²⁵³⁵ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3.

²⁵³⁶ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3–4.

leđa, kao i još dve rupe na levoj strani jakne.²⁵³⁷ Seljani su istog poslepodneva sahranili tela na groblju u Kotlini.²⁵³⁸

1029. Kada je Jeliću predočeno Lokuovo svedočenje, on je negirao da je bilo napada na Kotlinu. Rekao je da VJ nikada nije napao neko “selo”.²⁵³⁹ Jelić je potvrdio, međutim, da su, zbog toga što je OVK krajem februara u Gajru ubio jednog komandira policije (vidi gore), snage MUP vršile pretragu tog područja, tražeći “teroriste”, i da je otprilike 8. i 9. marta 1999. godine došlo do sukoba.²⁵⁴⁰

1030. Iako je Jelić negirao učešće VJ, VMK je izvestio da su se 8. i 9. marta 1999. godine snage bezbednosti i OVK sukobili u selima Straža/Strazha, Alil Mahala, Ivaja i Gajre, jugozapadno od Kačanika, i da je sukob bio relativno velik. Snage VJ koje su videli verifikatori VMK imale su tenkove, minobacače i protivavionsku artiljeriju, no snage bezbednosti i OVK su sprečili pristup verifikatora na to područje. Celoga dana 9. marta, se čula sporadična vatra iz pešadijskog oružja i iz minobacača i primećena su pojačanja policije i VJ kako dolaze na to područje. Dana 10. marta, policija je obavestila VMK da je operacija snaga bezbednosti na tom području završena i pokazane su im gomile oružja, municije i vojnih uniformi za koje je policija rekla da su zaplenjene u Kotlini i Ivaji.²⁵⁴¹

b. Događaji 24. marta 1999. godine

1031. Loku je posvedočio da je 24. marta 1999. godine, oko 06:30 časova, Kotlinu granatirana s četiri položaja koje su “Srbi” držali oko sela: iz pravca Globočice (na zapadu), iz sela Gorance/Goranca (na jugu), s lokacije “Kašan” i s jednog mesta odmah severno od grada Kačanika. Granatiranje je trajalo negde do 09:00 časova. Po Lokuovom mišljenju, činilo se da su granate usmeravane tako da padaju odmah ispred sela kako bi se ljudi sprečili da beže iz njega.²⁵⁴² Iz sela nije uopšte uzvraćana vatra; meštani nisu imali oružja kojim bi mogli da pruže otpor napadu.²⁵⁴³

²⁵³⁷ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 3.

²⁵³⁸ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4.

²⁵³⁹ Krsman Jelić, T. 18904 (23. novembar 2007. godine).

²⁵⁴⁰ Krsman Jelić, T. 18904–18905 (23. novembar 2007. godine).

²⁵⁴¹ Dok. pr. br. 3D179 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 2–3, uvršten u spis i pod br. P444. V. takođe dok. pr. br. P634 (Hronologija najvažnijih događaja na Kosovu od 15. oktobra do 18. aprila 1999. godine), str. 6; dok. pr. br. P407 (Zvanični izveštaj OEBS/VMK), str. 662, 673.

²⁵⁴² Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1926.

²⁵⁴³ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4, T. 3167 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1936–1937.

1032. Oko 09:00 časova, “srpske snage” koje su, kako je izjavio Loku, činili pripadnici i VJ i policije, počele su da nadiru prema Kotlini i opkolile selo. Misleći da su u opasnosti, seljani su odlučili da napuste selo i pobjegli su na razna mesta.²⁵⁴⁴ Loku je bio u grupi od tridesetak muškaraca koji su se sakrili u jednoj dubokoj vododerini na južnoj strani sela. On se smestio na vrhu vododerine, na mestu koje se zove “tvrđava”.²⁵⁴⁵ Druge grupe pobjegle su u drugim pravcima; jedna se popela na šumom pokriveno brdo severno od sela. Loku je procenio da se tada sakrilo oko 100 muškaraca iz sela.²⁵⁴⁶ Ranije su se dogovorili da žene, deca i stariji muškarci treba da se okupe i svi zajedno odu na jedan otvoren prostor tako da se lako mogu videti, što je umanjivalo šanse da ih sve pobiju.²⁵⁴⁷

1033. Dok se krio na vrhu vododerine južno od sela, Loku je video da stižu tenkovi i pingaueri. Tenkova su pucali iznad sela.²⁵⁴⁸ Na vrhu brda, severno od sela, video je takođe velik broj “srpskih vojnika”, koji su opkolili i zarobili dvadesetak muškaraca iz njegovog sela.²⁵⁴⁹ Bili su udaljeni otprilike 400-600 metara od mesta na kojem se Loku nalazio na brdu, južno od sela. Rekao je da je imao neometan pogled preko brda na drugu stranu i na selo u podnožju.²⁵⁵⁰ Pored toga, izjavio je da nijedan od tih muškaraca iz njegovog sela nije bio naoružan niti je bio pripadnik OVK.²⁵⁵¹

1034. Loku je takođe video veliku grupu žena, dece i starijih muškaraca koji su se okupili na polju blizu centra sela, oko 150 metara od mesta na kojem se nalazio. Njegov rođak, koji je bio s njim, imao je dvogled koji su obojica koristili kako bi bolje videli šta se dešava u selu i na njegovom kraju. Loku je rekao da je i golim okom mogao jasno da vidi šta se dešavalo ženama i deci, kao i na brdu, severno od sela.²⁵⁵²

1035. Video je da zarobljene muškarce tuku kundacima, udaraju nogama i guraju niz brdo. Čuo ih je da jauču i mole za milost. Dok se to događalo, drugi vojnici su pucali u pravcu grupe u kojoj su

²⁵⁴⁴ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4, T. 3158 (11. septembar 2006. godine).

²⁵⁴⁵ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4, T. 3152, 3154, 3158 (11. septembar 2006. godine). Loku je nacrtao kartu koja je priložena uz njegovu izjavu; on je u sudnici objasnio tu kartu i tvrđavu označio kao “Kalaju”. Hazbi Loku, T. 3154 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 9.

²⁵⁴⁶ Hazbi Loku, T. 3156 (11. septembar 2006. godine).

²⁵⁴⁷ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4.

²⁵⁴⁸ Hazbi Loku, T. 3211 (12. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1939–1940.

²⁵⁴⁹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4–5, T. 3158 (11. septembar 2006. godine).

²⁵⁵⁰ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4, T. 3159 (11. septembar 2006. godine).

²⁵⁵¹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5.

²⁵⁵² Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 4, T. 3195 (12. septembar 2006. godine).

bili žene i deca, kao da su pokušavali da ih preplaše. Takođe su zasipali kuće rafalnom vatrom iz automata. Panika među seljanima se pojačala kada su uhvaćene muškarce počeli da tuku pred ženama i decom, uključujući članove njihovih porodica.²⁵⁵³

1036. Loku je opisao da su pripadnici snaga koje su u tome učestvovali imali policijske uniforme i plave maskirne pancirne prsluke. Neki od policajaca su takođe nosili crne maske s otvorima za oči i usta. Video je da je nekima na leđima belim slovima pisalo "POLICIJA". Drugi su imali crvene poveze oko glave. Pored toga, u premlaćivanju su učestvovali i vojnici u zelenim maskirnim uniformama VJ sa zelenim beretkama. Pripadnici policije i VJ podelili su se u grupe: neki od njih bili su s uhvaćenim muškarcima, drugi su stražarili kod žena, dece i starijih muškaraca, a jedna druga grupa je pak pljačkala kuće u selu. Dok su pretraživali selo, našli su još žena i dece koji nisu uspeli da odu na polje i priključe se ostalima. Njih su odveli na polje i ostavili s ostalim ženama i decom.²⁵⁵⁴

1037. Negde oko podne, pripadnici policije i VJ skupili su sve preostale ljude iz sela.²⁵⁵⁵ Loku je video da odvajaju žene i decu od starijih muškaraca. Muškarce su odveli na drugi deo polja i naterali ih da potrbuške legnu na zemlju. Video je da neke od njih udaraju nogama, a neke kundacima.²⁵⁵⁶ Nekoliko ljudi u policijskim uniformama odveli su Idriza Kučija, meštana koji je imao 55-60 godina.²⁵⁵⁷

1038. Oko 15:00 časova u selo su došla dva zelena vojna kamiona VJ s ceradama i u njih je na silu ukrcano 400 ljudi, uglavnom žena i dece. Kamioni su zatim krenuli prema Kačaniku. Oni koji nisu mogli da stanu u kamione išli su pešice iza njih pod pretnjom oružja.²⁵⁵⁸ Starije muškarce su takođe naterali da idu pešice u istom pravcu, ali odvojeno od žena i dece.²⁵⁵⁹ Loku je video da su sve vreme dok su išli do Kačanika ljude tukli, maltretirali i pretili im.²⁵⁶⁰ Govorili su im: "Ako ne budete išli, pobićemo vas ovde na putu."²⁵⁶¹ Prema Lokuovim rečima, u isto vreme drugi pripadnici

²⁵⁵³ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5.

²⁵⁵⁴ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5.

²⁵⁵⁵ Hazbi Loku, T. 3155 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5; v. takođe dok. pr. br. IC34 (Kopija rukom nacrtae karte, priložene uz dok. pr. br. P2296, na kojoj je Hazbi Loku obeležio mesto na kojem su bili okupljeni stanovnici).

²⁵⁵⁶ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1940–1941.

²⁵⁵⁷ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1941.

²⁵⁵⁸ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5, T. 3156–3157 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1944.

²⁵⁵⁹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5.

²⁵⁶⁰ Hazbi Loku, T. 3156 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5.

²⁵⁶¹ Hazbi Loku, T. 3157 (11. septembar 2006. godine).

policije i VJ išli su po selu i, po svemu sudeći, pripremali svaku kuću za spaljivanje.²⁵⁶² Video je zatim kako sve kuće u selu, uključujući školu, gotovo istovremeno počinju da gore.²⁵⁶³

1039. Loku je video kako grupu od 20 uhvaćenih muškaraca odvode prema jednom mestu na obronku brda severno od sela, gde su bile dve velike jame, ranije iskopane da bi se napravio bunar.²⁵⁶⁴ Te dve jame bile su međusobno udaljene pet-šest metara i nalazile su se na ulazu u selo.²⁵⁶⁵ Loku je ponovio da je s mesta na kojem se krio, udaljenom 500-600 metara od jama, jasno mogao da vidi šta se događa.²⁵⁶⁶ Loku je isprva rekao da su muškarcima bile vezane ruke, ali je kasnije objasnio da je mogao da vidi samo da su oni držali ruke iznad glava.²⁵⁶⁷ Dok su se uhvaćeni muškarci približavali jamama, shvatili su da će verovatno biti ubijeni i počeli su da se opiru. Međutim, oko 150 pripadnika policije i VJ ih je tuklo i vuklo.²⁵⁶⁸

1040. Oko 15:30 časova, Loku je video da su prvu dvojicu ili trojicu muškaraca bacili u jame, dok su ostale nastavili žestoko da tuku. Posvedočio je da su na jednog ili dvojicu muškaraca možda i pucali. Sve su ih dograbili i bacili u jame. Otprilike 30 minuta kasnije čuo je snažnu eksploziju s mesta na kojem su bile jame i video da se u vazduh podiže prašina i oblak dima.²⁵⁶⁹ Zbog toga što su jame na taj način “minirane”, Loku je rekao da je to mesto “sravnjeno sa zemljom”.²⁵⁷⁰

1041. Pavkovićeve odbrana je pitala Lokua zašto je u svojoj pismenoj izjavi koristio izraz “jama”, a ne “bunar”, i govorio o “jami”, a ne “jamama”, kao i zašto je nacrtao samo jednu jamu na rukom nacrtanoj karti priloženoj uz izjavu.²⁵⁷¹ Loku je odgovorio da se reči “jama” i “bunar” naizmenično koriste u njegovom jeziku i da je obe jame označio jednim kružićem na crtežu jer su bile

²⁵⁶² Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5.

²⁵⁶³ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6, T. 3165–3167 (11. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P48 (Fotografija koju je snimio Hazbi Loku, na kojoj se vidi lokacija spaljene škole u Kotlini); dok. pr. br. P49 (Fotografija koju je snimio Hazbi Loku, na kojoj se vidi kuća koju su spalile srpske snage); dok. pr. br. P50 (Fotografija koju je snimio Hazbi Loku, na kojoj se vidi lokacija dok. pr. br. P49, ali iz drugačijeg ugla).

²⁵⁶⁴ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5, 9; Hazbi Loku, T. 3158–3159 (11. septembar 2006. godine), T. 3229–3233 (12. septembar 2006. godine).

²⁵⁶⁵ Hazbi Loku, T. 3158–3159, 3161 (11. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P360 (Krupni plan fotografije jama na obronku brda).

²⁵⁶⁶ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6, T. 3159 (11. septembar 2006. godine), 3197–3200, 3220–3221 (12. septembar 2006. godine); v. takođe Hazbi Loku, dok. pr. br. 4D13 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2018; dok. pr. br. 4D14 (Baza podataka MKG/OEBS, Izveštaj o razgovoru obavljenom s Hazbijem Lokuom), str. 1.

²⁵⁶⁷ Hazbi Loku, T. 3160 (11. septembar 2006. godine), T. 3229–3230 (12. septembar 2006. godine).

²⁵⁶⁸ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6, T. 3160 (11. septembar 2006. godine), 3229–3230 (12. septembar 2006. godine).

²⁵⁶⁹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6; Hazbi Loku, T. 3160 (11. septembar 2006. godine); Hazbi Loku, T. 3233 (12. septembar 2006. godine).

²⁵⁷⁰ Hazbi Loku, T. 3160 (11. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P360 (Krupni plan fotografije jama na obronku brda).

²⁵⁷¹ Hazbi Loku, T. 3218–3220 (12. septembar 2006. godine); v. takođe Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 9.

međusobno vrlo blizu. Odbrana je osporavala to objašnjenje, pokazavši mu fotografiju na kojoj se vide dve jame i koja pokazuje da su to bile dve veoma velike i upadljive zasebne celine. Loku je istakao da se na toj fotografiji jame vide onako kako su izgledale kada su proširene da bi se završio posao na ekshumaciji tela iz njih.²⁵⁷² Ojdanićeva odbrana je, koristeći nekoliko fotografija lokacije jama i okolne vegetacije, snimljenih u maju 2006. godine, takođe usmerila jedan broj pitanja na to kakav je pogled na jame Loku imao s mesta na kojem je bio. Loku je izjavio da je pogled koji je imao bio mnogo jasniji nego onaj koji pokazuju te fotografije, pošto u martu nije bilo vegetacije.²⁵⁷³

1042. Nakon što su pripadnici policije i VJ otišli u pravcu grada Kačanika, Loku i drugi koji su tu ostali izašli su iz svojih skrovišta i otišli u selo da sklone stoku.²⁵⁷⁴ Loku je u dvorištu jedne kuće video telo Idriza Kučija i primetio da je pogođen u potiljak iz neposredne blizine.²⁵⁷⁵ Jedna druga grupa muškaraca pronašla je telo Vejsela Vlashija, starog oko 58 godina, u jednoj od soba u toj istoj kući. Oni su rekli Lokuu da je bio nekoliko puta pogođen u grudi iz vatrenog oružja i da mu je donji deo tela bio prekriven teškim opekotinama.²⁵⁷⁶ Tamo su našli i Zimera Lokua, koji je još bio živ, ali veoma teško ranjen. Imao je rane na grudima, a desna potkolenica mu je bila gotovo sasvim odsečena. Tog dana, nešto ranije, Hazbi Loku je video da se Zimer Loku srušio dok je išao prema ženama i deci u polju, ali nije mogao da vidi zbog čega se srušio. Zimer Loku je kasnije podlegao povredama.²⁵⁷⁷

1043. Na pitanje zašto su otišli u selo umesto da traže preživjele u jamama, Loku je odgovorio da su se muškarci koji su se vratili u selo razdvojili; neki od njih su pustili stoku, dok su drugi tražili tela mrtvih i povređene osobe. Iako on nije išao do jama da traži preživjele, to su učinili drugi.²⁵⁷⁸

1044. Trojica seljana pristala su da ostanu i sahrane Vejsela, Idriza i Zimera, dok su ostali seljani odlučili da krenu u Makedoniju. Grupa koja je krenula u Makedoniju, uključujući Lokua, brojala je 48 ljudi. Krenuli su te noći u 22:00 časa, a na granični prelaz stigli su u 05:00 časova sledećeg jutra. Bilo je teško prebrojati koliko je tačno bilo uhvaćenih muškaraca kod jama, pošto su oko njih bili

²⁵⁷² Hazbi Loku, T. 3220–3221 (12. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. P360 (Krupni plan fotografije jama na obronku brda).

²⁵⁷³ Hazbi Loku, T. 3197–3200 (12. septembar 2006. godine); v. takođe Dok. pr. br. 3D88 (Fotografije sela Kotlina).

²⁵⁷⁴ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6, T. 3212–3213 (12. septembar 2006. godine).

²⁵⁷⁵ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1941.

²⁵⁷⁶ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 5.

²⁵⁷⁷ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6.

²⁵⁷⁸ Hazbi Loku, T. 3212–3213 (12. septembar 2006. godine).

vojnici koji su se stalno kretali. Kada je Loku stigao u Makedoniju i razgovarao s drugim ljudima, utvrdio je da se ne zna šta je sa 22 ili 23 lica vezana za incident kod bunara u Kotlini.²⁵⁷⁹

1045. Loku je posvedočio i da su ljude koji su kamionom odvezeni iz Kotline ili koji su pešice išli iza kamiona, kada su stigli u Kačanik, poslali u razne kuće meštana. Ti ljudi, uključujući Lokuovu porodicu, ostali su neko vreme u gradu, ali su onda odlučili da idu u Makedoniju, budući da su “srpske snage” napadale grad. Išli su pešice nekoliko noći planinskim stazama da bi na kraju stigli u Blace u Makedoniji.²⁵⁸⁰

1046. Naređenje Komande 243. mehanizovane brigade od 21. marta 1999. godine, koje je potpisao Krsman Jelić, da se uspostavi blokada oko rejonu Kotline i razbije i unište albanske “terorističke snage”, potvrđuje da je naređeno da se 24. marta 1999. godine izvede zajednička akcija VJ i MUP, između ostalih, u selima Kotlina i Ivaja. Kako stoji u tom naređenju, Borbena grupa 3, u sadejstvu s jedinicama PJP, trebalo je da razbije i uništi “ŠTS” na pravcima pomenutih sela i da obezbedi kontrolu teritorije.²⁵⁸¹ Vod SAJ i IO [izviđački odred] trebalo je da učestvuje u razbijanju i uništenju “diverzantsko-terorističkih snaga” na pravcu Kotline,²⁵⁸² a jedna četa PJP, u sadejstvu s izviđačkim odredom, imala je zadatak da razbije i uništi “ŠTS” na pravcu Gajre-Ivaja, zaštititi snage i ostvari kontrolu teritorije.²⁵⁸³

1047. Jelić, koji je potvrdio da su Borbena grupa 3 i Borbena grupa 21 iz sastava 243. mehanizovane brigade bile postavljene na obe strane Kotline i Ivaje pre marta i tokom marta 1999. godine, posvedočio je da su te jedinice bile na prvoj liniji odbrane i da im nije bilo dozvoljeno da koriste teško naoružanje, osim u slučaju da budu napadnute.²⁵⁸⁴ Rekao je takođe da su, kada su počeli vazdušni napadi NATO, “terorističke snage” izvršile napad širokih razmera na sve njegove jedinice u tom rejonu. Međutim, za odbijanje tih napada tenkovi nisu korišćeni.²⁵⁸⁵

1048. Kada su Jeliću predloženi delovi Lokuovog svedočenja, on je najpre kategorično negirao da je VJ 24. marta 1999. godine ušao u Kotlinu ili je napao, odnosno da je on izdao naređenje u vezi s tom akcijom.²⁵⁸⁶ Međutim, kada mu je predloženo njegovo vlastito naređenje, promenio je iskaz i

²⁵⁷⁹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6.

²⁵⁸⁰ Hazbi Loku, T. 3157 (11. septembar 2006. godine).

²⁵⁸¹ Svedok 6D1465 (Komanda 243. mehanizovane brigade, 21. mart 1999. godine), str. 2.

²⁵⁸² Svedok 6D1465 (Komanda 243. mehanizovane brigade, 21. mart 1999. godine), str. 2. V. takođe Krsman Jelić, T. 18983–18984 (26. novembar 2007. godine).

²⁵⁸³ dok. pr. br. 6D1465 (Komanda 243. mehanizovane brigade, 21. mart 1999. godine), str. 2. V. takođe dok. pr. br. 6D1466 (Borbena izveštaj 243. mehanizovane brigade, 24. mart 1999. godine).

²⁵⁸⁴ Krsman Jelić, T. 18906–18907, 18909 (23. novembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. IC142 (Karta koju je obeležio Krsman Jelić).

²⁵⁸⁵ Krsman Jelić, T. 18908 (23. novembar 2007. godine).

²⁵⁸⁶ Krsman Jelić, T. 18907, 18969 (23. novembar 2007. godine).

prihvatio da je planiranje uništenja “terorističkih snaga” u širem rejonu Kotline i Ivaje od strane VJ i MUP 23. i 24. marta 1999. godine zapravo bila njegova odluka.²⁵⁸⁷ Objasnio je zatim da je s MUP napravljen plan “razbijanja terorističkih snaga” na tom prostoru. Brojčani sastav jedinice policije je određivao načelnik SUP.²⁵⁸⁸ Jelić je potvrdio da su tu protivterorističku akciju izvršile snage MUP i VJ, ali s manje jedinica nego što je bilo planirano prvobitno. Pripadnici MUP su ušli u selo, pretražili ga i proverili lične isprave meštana. Vojska nije ulazila u selo jer joj je bilo strogo zabranjeno da ulazi na naseljena područja.²⁵⁸⁹ Pored toga, posvedočio je da nije bio nadležan za snage MUP koje su učestvovala u toj akciji.²⁵⁹⁰

1049. Kako pokazuje Borbeni izveštaj 243. mehanizovane brigade od 24. marta 1999. godine, deo snaga Borbene grupe 3, s delom snaga 57. graničnog bataljona i dve čete PJP, izvršio je blokadu šireg rejona u kojem su bile koncentrisane albanske “terorističke snage”. “Terorističke snage” su razbijene, 26 “terorista” je “likvidirano”, zarobljeno oko 20 cevi naoružanja, a u toku dejstva je razminirana grupa mina. Dejstva su izvedena i na području sela Straža i Kotlina na pravcu Bojevo-Globočica.²⁵⁹¹ Jelić je objasnio da su za broj žrtava saznali pošto je akcija završena, kada je došao istražni sudija i kada je učinjen pokušaj da se utvrdi identitet leševa, da se izvrši pretres i zapleni ili prikupi oružje.²⁵⁹²

1050. Kada mu je predočeno Lokuovo svedočenje u vezi s ubijanjem kod bunara, Jelić je izjavio da je za taj incident čuo tek kasnije iz sredstava javnog informisanja i iz postupaka pred Međunarodnim sudom. Pošto njegovi ljudi nisu bili tamo, nisu mogli da mu daju tu informaciju, a niko drugi ih nije obavestio da se nešto tako dogodilo. Organi vojne policije nisu išli tamo, kao ni vojni istražni sudija.²⁵⁹³ Prema njegovim informacijama, tamo je bilo oko 600-700 “terorista” i ljudi u bunarima su “najverovatnije” ubijeni u borbi koja je tamo vođena, mada je dopustio da je možda bilo nekih nevinih kolateralnih žrtava. Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja rečeno da su ljudi zadobili povrede od eksplozije i da su njihova tela pronađena u jamama za vodu, na obronku jedne padine, on je rekao da, ako se to dogodilo tokom borbe, osuđuje takve postupke kao “neljudske” i

²⁵⁸⁷ Krsman Jelić, T. 18977–18980 (26. novembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. 6D1465 (Komanda 243. mehanizovane brigade, 21. mart 1999. godine).

²⁵⁸⁸ Krsman Jelić, T. 18981–18985 (26. novembar 2007. godine), T. 19143 (27. novembar 2007. godine).

²⁵⁸⁹ Krsman Jelić, T. 18988–18991 (26. novembar 2007. godine).

²⁵⁹⁰ Krsman Jelić, T. 19115–19118 (27. novembar 2007. godine).

²⁵⁹¹ Dok. pr. br. 6D1466 (Borbeni izveštaj 243. mehanizovane brigade, 24. mart 1999. godine); v. takođe Krsman Jelić, T. 18994–18997 (26. novembar 2007. godine).

²⁵⁹² Krsman Jelić, T. 18997–18998 (26. novembar 2007. godine).

²⁵⁹³ Krsman Jelić, T. 19113–19114 (27. novembar 2007. godine).

“bizarne”. Pored toga, posvedočio je da su snage MUP dovele istražnog sudiju i kriminalističke tehničare.²⁵⁹⁴

1051. Svedok 6D1 je svedočio o uviđaju u Kotlini 24. marta 1999. godine. Na putu za selo, na putu Uroševac–Đeneral Janković, na raskrsnici za Kotlinu, istražni tim je sreo Jelića, koji im je rekao da je akcija u selu završena i da mogu da obave posao.²⁵⁹⁵ Tim je stigao u Kotlinu oko 17:00 časova, u jednu kuću visoko u brdima izvan područja samog sela, gde su im rekli da se nalazio Štab OVK. U toj kući su pronašli velike količine vojne opreme, pušaka, municije, vreće za spavanje i uniforme.²⁵⁹⁶ Kako su se dalje penjali uz brdo, svedok 6D1 je video rovove i nekoliko tela, pored kojih je bilo vatreno oružje.²⁵⁹⁷ S planina se čula pucnjava i, pošto ih je komandant jedinice PJP obavestio da ne može da garantuje za njihovu bezbednost, odlučili su da se udalje i vrate. Svedoku 6D1 je taj isti komandant rekao da je na tom području bilo mnogo “terorista” i da su se, posle borbe, razbežali u raznim pravcima po brdima, odakle svakog trenutka mogu da otvore vatru.²⁵⁹⁸ Kriminalistički tehničari su videli dva skloništa u vidu bunara, a u neposrednoj blizini tih skloništa bio je velik broj leševa. U jednom od tih skloništa bile su merdevine.²⁵⁹⁹ Svedok 6D1 je video šest leševa, a još deset je fotografisano.²⁶⁰⁰ Sledećeg dana, vratili su se na tu lokaciju, ali su morali da odu zbog žestoke pucnjave.²⁶⁰¹ Sve te informacije su zapisane u izveštaju. U izveštaju, koji je Veće uvrstilo u spis, pored mesta na kojem se pominje Kotlina rukom je upisana reč “Ivaja”.²⁶⁰² Nakon što mu je izveštaj pokazan u sudnici, svedok 6D1 je rekao da tamo ranije nije bilo reči “Ivaja”.²⁶⁰³

1052. Kada su Lokuu pokazane fotografije iz izveštaja koji je pripremio istražni tim, on je rekao da to nisu one jame koje su korišćene tokom dotičnog incidenta. Rekao je da su se te jame nalazile na planinskom području punom kamenja, a da jame na fotografijama “ne liče na one u našem selu”. Posvedočio je takođe da je na fotografijama na dnu jame bilo vode, dok su jame za koje on zna bile suve.²⁶⁰⁴ Pretresno veće u vezi s tim napominje da nije moglo da vidi vodu u jamama prikazanim na fotografijama. Od Lokua je tokom unakrsnog ispitivanja takođe zatraženo da označi kuće koje se

²⁵⁹⁴ Krsman Jelić, T. 19115–19118 (27. novembar 2007. godine). V. takođe Branislav Debeljković, T. 24268–24274, 24280–24281, 24283 (13. mart 2008. godine); dok. pr. br. 6D502 (Službena beleška, MUP, 6. jun 2003).

²⁵⁹⁵ Svedok 6D1, T. 25677 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica).

²⁵⁹⁶ Svedok 6D1, T. 25677–25678, 25718 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica); dok. pr. br. 3D74 (Izveštaj o kriminalističko-tehničkom pregledu lica mesta), str. 12.

²⁵⁹⁷ Svedok 6D1, T. 25679 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica).

²⁵⁹⁸ Svedok 6D1, T. 25679–25680 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica).

²⁵⁹⁹ Svedok 6D1, T. 25681–25682, 25685, 25722 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica). V. takođe Branislav Debeljković, T. 24282–24283 (13. mart 2008. godine).

²⁶⁰⁰ Svedok 6D1, T. 25739–25740 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica).

²⁶⁰¹ Svedok 6D1, T. 25682–25684 (21. april 2008. godine) (zatvorena sednica).

²⁶⁰² Dok. pr. br. 6D501 (Omot predmeta u vezi s jednim terorističkim aktom u Kotlini, 24. mart 1999. godine).

²⁶⁰³ Svedok 6D1, T. 25712 (21. april 2008. godine).

²⁶⁰⁴ Hazbi Loku, T. 3180–3181 (12. septembar 2006. godine).

vide na fotografijama iz izveštaja. Za svaku pokazanu fotografiju, Loku je rekao da kuće na njima ne predstavljaju kuće u njegovom selu.²⁶⁰⁵ Loku je negirao da je video članove istražnog tima koji su vršili uviđaj.²⁶⁰⁶

1053. Uzimajući u obzir sve dokaze, Pretresno veće zaključuje da je 24. marta 1999. godine u Kotlini ili blizu nje bilo nekakvog prisustva OVK. Iako u centru sela možda nije bilo pripadnika OVK, dokazi pokazuju da se selo nalazilo na brdovitoj, šumovitoj lokaciji i da je OVK sigurno imao položaje na brdima u neposrednoj blizini sela.

1054. U jesen 1999. godine, kada su se žitelji Kotline vratili u selo, jedan austrijski forenzički tim je došao na tu lokaciju i pregledao 22 tela pronađena u jamama o kojima je govorio Loku. Porodice žrtava pomagale su timu da identifikuje žrtve. Loku je takođe izjavio da su i mnogi drugi dolazili da istražuju i da su ih seljani tada upućivali da odu do jama.²⁶⁰⁷ Pošto su tela izvađena iz jama, većina ih je sahranjena u dvorištu škole u Kotlini, a ostala su sahranjena na “groblju u Kačaniku”.²⁶⁰⁸

1055. Prema Lokuovim rečima, na kačaničkom groblju su sahranjivani “heroji” ili “mučenici”.²⁶⁰⁹ Iako se složio s tim da je groblje bilo povezano s OVK, on je takođe rekao da svi koji su tamo sahranjeni nisu bili u OVK.²⁶¹⁰ Od ljudi koji su 9. i 24. marta 1999. godine ubijeni u Kotlini, oko sedam-osam je sahranjeno na kačaničkom groblju.²⁶¹¹ Prilikom unakrsnog ispitivanja, Loku je posvedočio da su neki od tih ljudi sahranjeni na tom groblju za “mučenike” jer su dali doprinos nacionalnoj borbi pre 24. marta 1999. godine; na primer, troje su bili nastavnici i dali doprinos nacionalnoj borbi kroz obrazovanje.²⁶¹² Ti ljudi su, prema Lokuovim rečima, bili “žrtve rata”, “ratni mučenici”.²⁶¹³

²⁶⁰⁵ Hazbi Loku, T. 3177 (11. septembar 2006. godine).

²⁶⁰⁶ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 6, T. 3182, 3233 (12. septembar 2006. godine).

²⁶⁰⁷ Hazbi Loku, T. 3161–3162 (11. septembar 2006. godine).

²⁶⁰⁸ Hazbi Loku, T. 3167–3168 (11. septembar 2006. godine). V. takođe Hazbi Loku, dok. pr. br. 4D16 (List s dopunskim informacijama, 5. septembar 2006. godine), str. 2.

²⁶⁰⁹ Hazbi Loku, T. 3170–3171 (11. septembar 2006. godine).

²⁶¹⁰ Hazbi Loku, T. 3170 (11. septembar 2006. godine).

²⁶¹¹ Hazbi Loku, T. 3170 (11. septembar 2006. godine), T. 3188 (12. septembar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D72 (Fotografije nadgrobnih ploča), koji pokazuje da su, na primer., Neshat Rexha, Mahim Loku i Xhemjal Kuqi sahranjeni tamo.)

²⁶¹² Hazbi Loku, T. 3191–3192 (12. septembar 2006. godine).

²⁶¹³ Hazbi Loku, T. 3205–3206 (12. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D72 (Fotografije nadgrobnih ploča).

1056. Loku je dostavio Veću fotografije ljudi ubijenih u Kotlini, kao i fotografije snimljene tokom njihovog sahranjivanja.²⁶¹⁴ Izjavio je da su u martu 1999. godine ubijena sledeća lica: Adnan Loku, Ibush Loku, Mina Kuci, Bajram Loku, Zija Loku, Ismet Loku, Sali Vasliu, Naser Loku, Mahi Loku, Danush Idriz Kuci, Serif Kuci, Dzemaal Muradem Kuci, Vesel Vlasi, Nexhad Ferid Kuci, Sabri Hamed Loku, Nasir Fadil Loku, Sabit Loku, Garep Loku, Agim Loku, Ismajl Loku, Ismajl Kuci, Zimer Loku, Milaim Loku i Neshad Rexha.²⁶¹⁵

1057. Forenzički dokazi u vezi s telima pronađenim u Kotlini predloženi su preko dr Erica Baccarda, u sklopu napomena uz njegov izveštaj, koji sadrži odeljak s diskusijom o dokazima koje je iz Kotline prikupio austrijski forenzički tim, kao i njihov izveštaj u vezi s tim.²⁶¹⁶

1058. Prema Baccardovim rečima, dokaze je od 7. do 15. septembra 1999. godine austrijski forenzički tim prikupio s mesta zločina označenog brojem XX-I (gornji i donji bunar), kao i još jednog mesta označenog brojem XXI-2 (džamija). Posle toga su dr Christopher Markwalder i dr Daniel Wyler iz švajcarskog tima za identifikaciju žrtava katastrofa na groblju u Kačaniku izvršili obdukciju 25 lica s tih lokacija.²⁶¹⁷ Dvadeset i dva lica su bila u gornjem i donjem bunaru, a tri u džamiji.²⁶¹⁸ U 21 slučaju za tela se kaže da su bila gotovo sasvim raspadnuta; u ostala četiri slučaja se ne kaže u kakvom su stanju bila tela.²⁶¹⁹ Prema Baccardovom izveštaju, 21 lice je identifikovano na osnovu delova tela i drugog pronađenog materijala. U ostalim slučajevima, tela ili delovi tela ostali su neidentifikovani.²⁶²⁰ Pol žrtava nije dokumentovan, osim u pet slučajeva. Baccard je izneo da je 68 posto žrtava imalo manje od 40 godina.²⁶²¹

1059. Tragovi eksplozije i šrapnela pronađeni su na 21 telu ili delu tela iz jama. U slučaju tri tela iz džamije, utvrđeno je da je smrt nastupila usled strelnih rana.²⁶²² Strelne rane pronađene su na još deset tela. Većina od tih 13 lica zadobila je samo po jednu ranu. Utvrđeno je da su strelne rane najčešće bile na trupu dotičnih tela, dok su povrede od eksplozije bile na svim delovima tela. Baccard je takođe izneo da se u izveštaju austrijskog tima pominju tri slučaja povreda glave nanetih

²⁶¹⁴ Dok. pr. br. P380 (Komplet od 24 fotografije koje je dostavio Hazbi Loku).

²⁶¹⁵ Hazbi Loku, T. 3163–3164 (11. septembar 2006. godine); Hazbi Loku, dok. pr. br. P380 (Komplet od 24 fotografije koje je dostavio Hazbi Loku).

²⁶¹⁶ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 48–52; v. takođe dok. pr. br. P361 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima u vezi s Kotlinom).

²⁶¹⁷ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 16, 48; dok. pr. br. P361 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima u vezi s Kotlinom), str. 5.

²⁶¹⁸ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 48.

²⁶¹⁹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 48.

²⁶²⁰ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 49; Eric Baccard, T. 10129 (19. februar 2007. godine).

²⁶²¹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 17.

²⁶²² Eric Baccard, T. 10129, 10134 (19. februar 2007. godine); dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 50.

tupim predmetom, ali da se nije moglo utvrditi da li su te povrede bile nanete *ante mortem* ili *post mortem*. U jednom slučaju evidentirana je rana na vratu naneta oštrim predmetom.²⁶²³

1060. U izveštaju austrijskog tima opisuju se dva bunara, međusobno udaljena desetak metara, na padini brda iznad Kotline, oko 300 metara od centra sela.²⁶²⁴ U izveštaju se takođe pominje da je 27 od 31 kuće u centru sela bilo “uništeno [...] u ratu.” U izveštaju se, pored toga, kaže da su se dva bunarska šahta urušila, što se pripisuje eksplozijama, i napominje da je u blizini pronađeno nekoliko “čađavih parčića tkanine”. Iznosi se činjenica da je blizu gornjeg bunara pronađeno ukupno deset čaura iz automata AK47.²⁶²⁵ Uzorci odeće pronađeni na lokaciji bunara poslani su na hemijsku analizu da bi se potvrdilo prisustvo tragova eksploziva. Baccard je potvrdio da je uobičajena praksa pri forenzičkom pregledu da se predmeti prikupljeni na nekoj lokaciji šalju na dalju hemijsku ili naučnu analizu. U izveštaju austrijskog tima sadržan je nalaz šefa austrijskog Odseka za forenzičku hemiju da je na nekim uzorcima bilo tragova TNT.²⁶²⁶ Baccard je posvedočio da nije veštak za eksplozive ili hemiju i da sada nije siguran da li je prilikom pripreme svog izveštaja pregledao rezultate hemijske analize. On se, zbog svog profesionalnog profila, usredsredio na informacije koje se tiču obdukcija. Ipak, ubeđen je da su anatomske povrede nanete telima šrapnelom dovoljne da potvrde da su tela bila izložena delovanju eksplozije, bez obzira na pregled rezultata hemijske analize.²⁶²⁷

1061. Doktor Zoran Stanković, stručnjak za sudsku medicinu pozvan kao zajednički veštak odbrane, osporio je razne aspekte dokaza koji se odnose na događaje u Kotlini. On nije imao mogućnost da pregleda tela, ali je pregledao već dostupan materijal i na tome zasnovao svoje mišljenje. Iako ima bogato iskustvo u oblasti sudske medicine i patologije, nikada nije bio član nekog međunarodnog tima za sudsku medicinu koji je vršio obdukcije.²⁶²⁸ Stanković je izneo svoje mišljenje da je izjava Hazbija Lokua u vezi s tim kako su žrtve umrle netačna i da je forenzička dokumentacija i fotografije ne potkrepljuju.²⁶²⁹

²⁶²³ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 49–50.

²⁶²⁴ Dok. pr. br. P361 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima u vezi s Kotlinom), str. 7.

²⁶²⁵ Dok. pr. br. P361 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima u vezi s Kotlinom), str. 7–8.

²⁶²⁶ Dok. pr. br. P361 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima u vezi s Kotlinom), str. 42, 91; Eric Baccard, T. 10130 (19. februar 2007. godine).

²⁶²⁷ Eric Baccard, T. 10129–10134 (19. februar 2007. godine); dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 50–51. Iako je Baccard rekao da su anatomske povrede tim telima nanete šrapnelom dovoljne da potvrde dijagnozu da je smrt nastupila usled upotrebe eksploziva, ako se pročita njegov iskaz i njegov izveštaj, jasno je da tačan uzrok smrti, odnosno da li je ona bila izazvana ranjavanjem iz vatrenog oružja ili eksplozijom, za određen broj pregledanih tela nije utvrđen.

²⁶²⁸ Zoran Stanković, T. 26179 (14. maj 2008. godine).

²⁶²⁹ Zoran Stanković, T. 26150–26151 (14. maj 2008. godine).

1062. Stanković je izjavio da je vrlo teško izvesti zaključke o povredama na telima na kojima nije ostalo mekog tkiva, osim ako ne postoje povrede koje ostavljaju vidljive tragove na kostima.²⁶³⁰ Po njegovom mišljenju, opšteprihvaćeni standardi stručnjaka za sudsku medicinu nisu poštovani prilikom ekshumacije i obdukcije.²⁶³¹ Obdukcijski nalaz u izveštaju austrijskog tima suviše je oskudan, opisuje samo povrede i objašnjava uzrok smrti izvesnih lica.²⁶³²

1063. Stanković je tvrdio da su žrtve iz Kotline ubijene na nekom drugom mestu i zatim donete u jame, kao i da je do povreda usled eksplozije došlo pre nego što su tela ubačena u jame.²⁶³³ On je čak dozvolio mogućnost da je, za vreme dok je MUP vršio inspekciju tela, bunar bio prazan i da tela još nisu bila bačena u njega. To je zaključio poređenjem rezultata obdukcija i opisa odeće, kao i na osnovu onoga što se moglo izvesti iz dokumentacije MUP, kako stoji u izveštaju o uviđaju.²⁶³⁴ Stanković je pomenuo nekoliko aspekata koji, po njegovom mišljenju, potkrepljuju zaključak da su tela bačena u bunar tek kada su žrtve bile mrtve. Na primer, u izveštaju austrijskog tima nisu primećeni tragovi projektila ili fragmenata eksploziva na vegetaciji oko bunara, što može da ukaže na to da žrtve nisu umrle na toj lokaciji, već na nekom drugom mestu, ili da su neka od lica čija su tela tamo pronađena bila žrtve oružanog sukoba i da su tamo doneta s nekog drugog mesta.²⁶³⁵

1064. Tokom unakrsnog ispitivanja, Stanković je objasnio da, čak i da je prošlo šest meseci od trenutka oštećenja i ekshumacije, eventualna oštećenja vegetacije od šrapnela ili vatrenog oružja ne bi za to vreme nestala.²⁶³⁶ Iako je konstatovano prisustvo tragova odeće izvan bunara, nije navedeno koliko su ti tragovi bili udaljeni od bunara. Prema Stankovićevim rečima, to potkrepljuje mišljenje da su tela mogla biti doneta s nekog drugog mesta i bačena u bunar.²⁶³⁷ Staniković je izjavio da je, uzimajući u obzir širinu bunara, nemoguće da su delovi tela mogli biti izbačeni iz bunara na druga mesta.²⁶³⁸ Pored toga, na terenu oko bunara pronađeno je 12 upotrebljenih čaura, ali je na telima ubijenih lica pronađeno barem 26 strelnih rana, što ukazuje na to da su strelne rane

²⁶³⁰ Zoran Stanković, T. 26123 (14. maj 2008. godine).

²⁶³¹ Zoran Stanković, T. 26137–26138, 26155, 26164 (14. maj 2008. godine).

²⁶³² Zoran Stanković, T. 26138 (14. maj 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Kotlini), par. 1.

²⁶³³ Zoran Stanković, T. 26154 (14. maj 2008. godine).

²⁶³⁴ Zoran Stanković, T. 26139 (14. maj 2008. godine).

²⁶³⁵ Zoran Stanković, T. 26140–26142 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Kotlini), par. 3. On je posvedočio da je to tačno, posebno kada je reč o onima koji su pretrpeli teška oštećenja, kao što su gubitak donjih ekstremiteta, što ukazuje na povrede izazvane granatama i eksplozivom.

²⁶³⁶ Zoran Stanković, T. 26185–26186 (14. maj 2008. godine).

²⁶³⁷ Zoran Stanković, T. 26143 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Kotlini), par. 4.

²⁶³⁸ Zoran Stanković, T. 26144 (14. maj 2008. godine).

nanete na nekom drugom mestu, a da su tela ubačena u bunare posle toga.²⁶³⁹ Stanković je odbacio sugestiju da je neko mogao da ukloni čaure s lokacije.²⁶⁴⁰

1065. Stanković je izneo još jedan razlog iz kojeg su povrede eksplozivom mogle biti nanete pre nego što su tela bačena u bunare. Da je eksploziv upotrebljen posle toga, najteže povrede bi bile u površinskom sloju bunara, zatim bi sledile one u srednjem sloju, a najmanje povređeni bi bili u najdubljem sloju. Ovde to nije bio slučaj.²⁶⁴¹ Zaključio je takođe da, ako su delovi tela pronađeni na različitim dubinama i ako je između njih bio sloj zemlje, kao što je bio, to pokazuje da su posmrtni ostaci dospeli tamo u različitim vremenskim intervalima.²⁶⁴²

1066. Kada su Stankovića pitali i za reč "Ivaja", rukom napisanu na forenzičkom izveštaju istražnog tima, on je dopustio da postoji mogućnost da se opis sadržan u tom izveštaju odnosi na drugu lokaciju, a ne na onu s koje je tela izvadio austrijski forenzički tim.²⁶⁴³

c. Konstatacije

1067. Pretresno veće, na osnovu Lokuovog svedočenja, koje potkrepljuju Jelić i dokumentarni dokazi VMK, zaključuje da su snage VJ i MUP 9. marta 1999. godine bile prisutne u Kotlini i njenoj okolini i da su te snage napale i delimično spalile selo. Pored toga, 24. marta 1999. godine elementi 243. mehanizovane brigade, u sadejstvu sa snagama MUP, uključujući jedinice PJP, granatirali su i opkolili selo. Čak i ako je cilj te akcije možda bio da se "uništi" OVK, mnogi nedužni seljani bili su takođe prisiljeni da beže. Žene i decu su naterali da se ukrcaju u vojne kamione ili da idu iza kamiona pešice ka Kačaniku. Neki seljani, koji su izbegli takvo prisilno preseljenje, pobjegli su posle napada na selo u Makedoniju.

1068. Međutim, kada je reč o događajima kod bunara, Pretresno veće ima bojazni koje mu ostavljaju razumnu sumnju u to da je Loku video šta se dogodilo. U konkretnim okolnostima koje su ovde predočene, Veće može da smatra da su dotična ubijanja dokazana samo ako van razumne sumnje prihvati Lokuovo svedočenje o tome kako su se ona dogodila. Glavni problem je taj što se njegovo svedočenje ne podudara u potpunosti s forenzičkim dokazima koje su Veću predočile

²⁶³⁹ Zoran Stanković, T. 26149 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Kotlini), par. 6.

²⁶⁴⁰ Zoran Stanković, T. 26192 (14. maj 2008. godine)

²⁶⁴¹ Zoran Stanković, T. 26150, 26193 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Kotlini), par. 7.

²⁶⁴² Zoran Stanković, T. 26151 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D670 (Zoran Stanković, Izveštaj veštaka o Kotlini), par. 11.

²⁶⁴³ Zoran Stanković, T. 26187–26188 (14. maj 2008. godine); dok. pr. br. 6D501 (Omot predmeta u vezi s jednim terorističkim aktom u Kotlini, 24. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P361 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima u vezi s Kotlinom).

strane u postupku. Na primer, navod austrijskog forenzičkog tima o strelnim ranama pronađenim na deset žrtava ne podudara se s Lokuovim svedočenjem da je video kako je pucano na samo jednog ili dva čoveka, dok su ostali bačeni u bunare, gde su umrli usled eksplozija. Pored toga, Loku je prvobitno posvedočio da su ljudima odvedenim na brdo iznad Kotline ruke bile vezane, dok forenzički dokazi ne ukazuju na prisustvo bilo kakvih ligatura na lokaciji. Loku je kasnije izmenio svoj iskaz i posvedočio da su ljude naterali da, s rukama podignutim iznad glave, odu pešice do lokacije.

1069. Kako je gore opisano, Zoran Stanković je izneo još jedan broj prigovora, kao što je činjenica da bi prisustvo sloja zemlje između dva sloja posmrtnih ostataka, kako je utvrdio austrijski tim, moglo da ukazuje na to da su tela tamo pokopana u različitim vremenskim intervalima. On je takođe osporio stav da su biološki tragovi delova tela otkinutih u eksploziji mogli potpuno nestati iz zatvorenog prostora bunara i s okolnog područja, ukazujući na to da su te žrtve možda umrle na drugim lokacijama.

1070. Pored toga, Veću nije predočeno kako je ta lokacija postala predmet istrage austrijskog tima. Pre nego što je tim stigao, seljani su izgleda učestvovali u iskopavanjima na lokaciji. Činjenica da su seljani možda narušili prvobitno stanje lokacije pre dolaska austrijskog tima nešto je što izaziva zabrinutost i može da objasni neke od nedostataka u izveštaju austrijskog tima. Veću je veoma teško da oceni stepen narušavanja prvobitnog stanja, pošto nije čulo iskaz nijednog seljanina koji je na lokaciji bio u to vreme.

1071. Pored problema u vezi s nepodudarnošću između forenzičkih dokaza i iskaza očevidaca, Veće takođe napominje da je Loku, s udaljenosti od najmanje 400 metara, posmatrao događaje koji su se odvijali na pošumljenom mestu. Jedno sporno pitanje bilo je da li je tada moglo biti lišća na drveću. Loku je sugerisao da je to područje bilo pod hrastovom šumom i da tada nije bilo guste vegetacije koja bi mu zaklanjala pogled. To ne izgleda tako na fotografijama snimljenim krajem maja. Nažalost, Veće pred sobom nije imalo fotografije koje pokazuju stanje vegetacije krajem marta, uprkos činjenici da je bilo mnogo mogućnosti da se takve fotografije dostave.

1072. Veće takođe primećuje da Loku uopšte nije otišao na navedenu lokaciju da istražuje. On je rekao da su tamo otišli neki drugi seljani, ali Veće nije saslušalo njihove iskaze. Ne postoji čak ni iskaz iz druge ruke o tome šta je video ijedan drugi seljanin koji je možda otišao na pomenutu lokaciju.

1073. Pretresno veće takođe zabrinjava Lokuova nespremnost da prihvati da je bilo značajnog prisustva snaga OVK u tom kraju i da su neke od žrtava možda bile pripadnici OVK. On je na

početku bio vrlo defanzivan u odnosu na pitanje da li su neke od žrtava pokopane na groblju OVK. Na kraju je priznao da je to groblje “mučenika”, ali nije mogao da kaže kakve to zasluge za borbu kosovskih Albanaca imaju lica koja su tamo sahranjena da bi zaslužila epitet “mučenika”, osim što su radila u paralelnom albanskom školskom sistemu. Veće sumnja da je to adekvatno obrazloženje, posebno u svetlu činjenice da se za jednu od žrtava koja je tamo sahranjena, odnosno Neshata Rexhu, kaže da je on u vreme smrti imao samo 16 godina.²⁶⁴⁴

1074. Svedok 6D1 je posvedočio da je 24. marta oko 17:00 časova obišao Kotlinu u vezi sa tamošnjim stradanjem lica za koje je istražnom timu rečeno da je posledica borbenih aktivnosti između OVK i snaga SRJ/Srbije. Dolazak tima da istraži posledice borbenih aktivnosti govori o prisustvu OVK na tom području, a tome u prilog ide i nemogućnost tima da dovrši istragu zbog borbi tog i sledećih dana. Dalji dokazi o tome da je OVK bio aktivan na tom području jesu fotografije kriminalističkih tehničara koji su vršili uviđaj i koje pokazuju kuću gde su našli oružje i uniforme OVK, kao i teren pod šumom na uzbrdici, gde su blizu jama u zemlji pronađena tela i upotrebljene čaure.

1075. Kada su Loku pokazane te fotografije, on je rekao da to nisu fotografije ni Kotline ni jama o kojima je govorio. Na osnovu pouzdanog iskaza svedoka 6D1 o tome da su ga odveli u Kotlinu, a u odsustvu bilo kojeg drugog dokaza o lokaciji kuća na fotografijama i jasnih fotografija jama o kojima su govorila oba svedoka, te kuće možda jesu u Kotlini i jame možda jesu iste. Činjenica da su fotografije snimljene tokom noći dodatno potkrepljuje iskaz svedoka 6D1 da je tim tamo bio u 17:00 časova i posle toga. Iako je ime susednog sela “Ivaja” napisano na službenom izveštaju o tom događaju odmah pored mesta na kojem se stoji “selo Kotlinina”, Veće ne vidi zašto bi svedoku 6D1 rekli da tim ide u Kotlinu, kada je u stvari poslat u Ivaju. Svedok 6D1 je zaista dao jasan opis puta kojim su putovali i skretanja koje vodi u Kotlinu. Pored toga, pre nego što su ušli u Kotlinu, svedok 6D1 se setio da su sreli Jelića, što je Jelić delimično potvrdio kada je pomenuo da je istražni tim MUP dotičnog dana išao u Kotlinu.

1076. Shodno tome, Pretresno veće i dalje ima sumnji u vezi s tim da li je Loku zaista video ono što tvrdi da je video kada je reč o bunarima u Kotlini. Veće prihvata da su ljudi ekshumirani iz bunara, ali ne može van razumne sumnje da kaže da su oni ubijeni onako kako je to opisao Loku. Ta konstatacija se, međutim, ne može pripisati samo nedostacima u Lokuovom svedočenju. Ona je rezultat toga što se tim nedostacima nije pozabavilo tužilaštvo.

²⁶⁴⁴ Hazbi Loku, T. 3188 (12. septembar 2006. godine). V. takođe Dodatak A.

1077. Veće zaključuje da su, tokom napada na Kotlinu u martu 1999. godine (na drugim lokacijama, a ne kod bunara), ubijena sledeća lica: Milaim Loku, Emrlah Kuçi, Idriz Kuçi, Vesel Vlashi i Zymer Loku. Međutim, nije van razumne sumnje ustanovljeno ko je ubio te ljude.

1078. Iz gorenavedenih razloga, Veće nije uvereno van razumne sumnje da je ijedna od žrtava navedenih u Prilogu K Optužnice ili u tužiočevoj Tabeli dokaza o smrti, umrla usled događaja u Kotlini u martu 1999. godine, na način kako se to navodi u Optužnici.

4. Uništavanje džamije u Kotlini

1079. Pored Lokuovog svedočenja u vezi sa spaljivanjem sela Kotlina, Pretresno veće je od Andrása Riedlmayera čulo iskaz o šteti nanetoj džamiji u tom selu.²⁶⁴⁵ U Riedlmayerovom izveštaju se opisuje da je džamija bila “lakše oštećen[a]” i napominje da je “[u]nutrašnjost džamije oštećena zbog vandalizma tokom rata 1999. godine”.²⁶⁴⁶ Iako Riedlmayer nije lično izvršio inspekciju džamije, on je posvedočio da se, prilikom opisivanja štete koja joj je naneta, oslonio na fotografiju iz baze podataka EU/IMG sastavljene 2000. godine.²⁶⁴⁷

1080. U svetlu činjenice da je to jedini dobijeni dokaz koji se odnosi na tu džamiju, Pretresno veće zaključuje da nije dokazano da su džamiju oštetile ili uništile snage SRJ i Srbije, kako se navodi u Optužnici.

5. Uništavanje džamije u Ivaji

1081. Muharrem Dashi, kosovski Albanac iz Stagova, posvedočio je da je 162. brigada OVK delovala u jednom broju sela u opštini, uključujući Ivaju.²⁶⁴⁸ Hazbi Loku je u svojoj pismenoj izjavi takođe izjavio da je znao da u selu Ivaji ima nekih pripadnika OVK i da misli da su oni pružali otpor “srpskim snagama”.²⁶⁴⁹ Krsman Jelić je za Ivaju rekao da je bila “terorističko uporište”.²⁶⁵⁰

²⁶⁴⁵ Dok. pr. br. P1789 (Izveštaj veštaka Andrása Riedlmayera). V. takođe Andrés Riedlmayer, T. 5419 (30. oktobar 2006. godine).

²⁶⁴⁶ Dok. pr. br. P1786 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Kotlini).

²⁶⁴⁷ Andrés Riedlmayer, T. 5477–5478 (30. oktobar 2006. godine), T. 5571 (31. oktobar 2006. godine). Riedlmayer je objasnio da je tu bazu podataka sačinila Grupa za međunarodni menadžment /International Management Group ili IMG/, međuvladina agencija, na zahtev Saveta Evrope. Andrés Riedlmayer, T. 5428 (30. oktobar 2006. godine).

²⁶⁴⁸ Muharrem Dashi, T. 4628–4629 (11. oktobar 2006. godine).

²⁶⁴⁹ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1925, T. 3208–3209 (12. septembar 2006. godine).

²⁶⁵⁰ Krsman Jelić, T. 18902 (23. novembar 2007. godine).

1082. Kako stoji gore u tekstu, VMK je takođe izvestio da su se 8. i 9. marta 1999. godine snage bezbednosti i OVK sukobili u selu Ivaja.²⁶⁵¹ Loku je to potvrdio i posvedočio da su 8. marta 1999. godine “srpske snage” krenule u napad na Ivaju.²⁶⁵² Usledio je sukob između OVK i srpskih snaga i napad je trajao jedan dan.²⁶⁵³ Srpske snage su Ivaju granatirale s istoka, zapada i severa, na početku sa stalnih položaja koje su zauzimale te snage. Kasnije su došli tenkovi.²⁶⁵⁴ Međutim, u vreme napada, Loku nije bio u Ivaji, već u Kotlini. Odatle je mogao da oseti potrese granata i eksplozija, a takođe da čuje buku i vidi da se iz Ivaje u vazduh diže veliki stub dima.²⁶⁵⁵

1083. Nekoliko dana kasnije, 11. ili 12. marta 1999. godine, Loku je otišao u Ivaju i video da neke kuće još gore. Po njegovoj proceni, uništena je otprilike polovina kuća u selu, od kojih su mnoge spaljene podmetanjem požara iznutra, dok su druge porušili tenkovi.²⁶⁵⁶ Video je takođe da je džamija u selu zapaljena i da je minaret dopola srušen.²⁶⁵⁷ Međutim, nije video kako je naneta ta šteta selu.²⁶⁵⁸ Jelić je ponovo negirao da je VJ ušao u selo, a negirao je i to da je uništio bilo kakve verske ili druge objekte u Ivaji.²⁶⁵⁹

1084. Milan Kotur je posvedočio da su navodi da su Ivaja i okolna sela opljačkani i spaljeni do temelja i da su snage SRJ/Srbije tamo sve pobile u suprotnosti s izveštajem koji je on dobio od Richarda Ciaglinskog. Na sastanku s Ciaglinskim 10. marta 1999. godine, Ciaglinski je izvestio da je još jedan verifikator VMK bio u Ivaji i Kačaniku i utvrdio da je tamo bilo “sukoba” i “vatre”, kao i da su neke kuće oštećene, ali da nije bilo pljačkanja. Umesto toga, vršena su pretraživanja nekih kuća, što je Ciaglinski smatrao “normalnim”.²⁶⁶⁰ Međutim, Ciaglinski nije ispitan u vezi s tim sastankom i s onim čega se Kotur sećao u vezi s njegovim izveštajem na sastanku.

²⁶⁵¹ Dok. pr. br. 3D179 (Izveštaj VMK o pridržavanju sporazuma od strane sukobljenih strana na Kosovu, 12. mart 1999. godine), str. 2–3, uvršten u spis i pod br. P444. V. takođe dok. pr. br. P634 (Hronologija najvažnijih događaja na Kosovu od 15. oktobra do 18. aprila 1999. godine), str. 6.

²⁶⁵² Hazbi Loku, T. 3209 (12. septembar 2006. godine).

²⁶⁵³ Hazbi Loku, T. 3209–3210 (12. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D13 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 2026.

²⁶⁵⁴ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2.

²⁶⁵⁵ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2, T. 3152 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1922–1924.

²⁶⁵⁶ Hazbi Loku, dok. pr. br. P2296 (Izjava svedoka od 4. juna 1999. godine), str. 2, T. 3152 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1925.

²⁶⁵⁷ Hazbi Loku, T. 3152 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1925.

²⁶⁵⁸ Hazbi Loku, T. 3152 (11. septembar 2006. godine), dok. pr. br. 4D12 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 1925.

²⁶⁵⁹ Krsman Jelić, T. 18907–18909 (23. novembar 2007. godine).

²⁶⁶⁰ Milan Kotur, T. 20632–20633 (18. januar 2008. godine); dok. pr. br. 5D1387 (Punkt Saveznog ministarstva za inostrane poslove, Izveštaj sa sastanka M. Kotura i R. Ciaglinskog, 10. mart 1999. godine), str. 1; v. takođe dok. pr. br. P680 (Objedinjeni radni dokumenti OEBS/VMK), str. 1.

1085. András Riedlmayer je za džamiju Ivaji izjavio da je “gotovo uništena”. Riedlmayer nije obišao tu lokaciju, ali je na osnovu dostavljenih fotografija uočio da je džamija “[u] potpunosti spaljena, ostali su samo spoljni zidovi”, da nema krova i da je unutrašnjost ugljenisana.²⁶⁶¹ U njegovom izveštaju se takođe kaže da su na džamiju “[s]rpske snage [...] pucale iz blizine, a zatim je zapalile 10. marta 1999, pre početka vazdušnih napada”.²⁶⁶² Riedlmayer je objasnio da je tu informaciju dobio iz izveštaja medija, posebno iz izveštaja u prvom licu agencije *Reuters*, koja je u selu početkom marta 1999. godine imala svog dopisnika.²⁶⁶³ Riedlmayer je zaključio da je šteta džamiji naneta u dve faze: najpre je na džamiju pucano iz vatrenog oružja, kao što je bilo očigledno na osnovu tragova projektila prikazanih na fotografiji, a kasnije je spaljena.²⁶⁶⁴

1086. Još jednom, u odsustvu drugih dokaza, osim dokaza iz druge ruke, optužbe u Optužnici u vezi s načinom na koji je naneta šteta džamiji nisu dokazane.

6. Grad Kačanik

1087. Isa Raka, rođen u gradu Kačaniku gde je živeo 1999. godine, dao je iskaz o događajima u martu 1999. godine, kao i tome kako je tada napustio svoju kuću.²⁶⁶⁵ Prema Rakinim rečima, niko iz njegove porodice, pa ni on, nije bio pripadnik OVK. On je posvedočio da su početkom marta 1999. godine snage MUP pojačale aktivnosti u gradu. U periodu od 24. do 27. marta ponekad je čuo zvuke pucnjave iz policijske stanice. To je čuo iz kuće svog strica, gde su on i njegova porodica provodili noći. Pored toga, posvedočio je da je u to vreme u gradu bio na snazi policijski čas i da stanovnici grada stoga nisu mogli da izlaze na ulice.²⁶⁶⁶

1088. Dana 27. marta 1999. godine, Rakin brat, koji je radio u zgradi opštine preko puta policijske stanice, rekao mu je da je “opština” puna policajaca.²⁶⁶⁷ Raka je zatim primetio i čuo trasirnu paljbu iz raketnog bacača, kao i da se iz minobacača puca s područja policijske stanice u pravcu jedne

²⁶⁶¹ András Riedlmayer, T. 5478–5479 (30. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P1787 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi s džamijom u Ivaji).

²⁶⁶² Dok. pr. br. P1787 (Izvod iz dok. pr. br. P1789 u vezi sa džamijom u Ivaji).

²⁶⁶³ András Riedlmayer, T. 5479 (30. oktobar 2006. godine).

²⁶⁶⁴ András Riedlmayer, T. 5479–5480 (30. oktobar 2006. godine).

²⁶⁶⁵ Isa Raka, T. 3514–3551 (19. septembar 2006. godine); Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine).

²⁶⁶⁶ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 7–10.

²⁶⁶⁷ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 9.

kuće u selu Bob/Bobi.²⁶⁶⁸ Otprilike šest “projektila” ispaljeno je iz raketnog bacača prema kući koju je ranije koristio VMK.²⁶⁶⁹

1089. Kasnije tog prepodneva Raka je otišao da vidi svog komšiju koji je živio na brdu iznad njegove kuće.²⁶⁷⁰ Iz komšijine kuće video je da dva vojna džipa i jedno belo vozilo niva stižu u krečanu, udaljenu oko 100 metara od njegove kuće, na drugoj strani reke. Vozila su se zaustavila pored krečane i iz njih je izašlo oko 20–30 policajaca u plavim i belim maskirnim policijskim uniformama. Dva oficira su nosila drugačije uniforme, odnosno regularne zelenosmeđe maskirne uniforme VJ.²⁶⁷¹ Raka je čoveka koji je izgleda bio zadužen za tu grupu i koji je izdavao naređenja drugima prepoznao kao “zamenika komandira” policijske stanice u Kačaniku, koga je od ranije poznao.²⁶⁷²

1090. Policajci su napravili krug oko krečane i zatim ušli u nju, zauzimajući položaje na prozorima na spratu. Dva vojnika u zelenim uniformama popela su se uz merdevine do platforme na vrhu nekoliko velikih fabričkih kontejnera i tamo zauzela položaje. Raka je kroz prozor komšijine kuće nastavio da posmatra operaciju.²⁶⁷³

1091. Policajci i vojnici su potom počeli nasumice da pucaju iz pušaka i raketnih bacača u pravcu kuća na obali reke na kojoj je bio Raka. To je trajalo otprilike od 30 minuta do jedan sat. Jedna “granata” je pogodila njegovu kuću i probila krov. Na osnovu oštećenja koje je kasnije video na zidu svoje kuće, on misli da su dvojica vojnika na platformi koristila i snajperske puške.²⁶⁷⁴ Raka je posvedočio da tada niko nije pucao iz pravca njegove kuće ka krečani.²⁶⁷⁵ Lukićeva odbrana tvrdi da su ljudi u uniformama koje je Loku video u krečani bili pripadnici OVK, koji su inscenirali napade iz krečane kako bi naterali ljude da napuste opštinu i pritom upućuje na izveštaj MUP u kojem piše da su 27. marta poslepodne jednu kolonu vozila VJ napali “teroristi” iz krečane u Bobu.²⁶⁷⁶ Čak i ako izveštaj MUP tačno odražava ono što se dogodilo tog poslepodneva, Veće nije

²⁶⁶⁸ Isa Raka, T. 3531, 3536, 3549 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁶⁹ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 11; Isa Raka, T. 3518 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁷⁰ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 12.

²⁶⁷¹ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 12; Isa Raka, T. 3519 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁷² Isa Raka, T. 3520 (19. septembar 2006. godine); Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 13.

²⁶⁷³ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 14; Isa Raka, T. 3520–3523, 3538 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁷⁴ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 15; T. 3520–3521, 3525 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁷⁵ Isa Raka, T. 3521 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁷⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgusta 2008. godine (javna verzija), par. 1174; dok. pr. br. P1099 (Izveštaj MUP, 28. mart 1999. godine), str. 3.

ubeđeno u tvrdnju Lukićeve odbrane da su ljudi u uniformama koje je Loku video u krečani bili pripadnici OVK.

1092. Godine 2002. Raka je snimio nekoliko fotografija koje pokazuju gde se nalazio on, a gde policajci u vreme napada.²⁶⁷⁷ Na prvoj od njih pokazao je mesto na koje su stigli džipovi, mesto na kojima je bila raspoređena policija, krečanu i položaj koji su zauzela dva vojnika, odnosno dva položaja s kojih se pucalo.²⁶⁷⁸ Pokazao je i obeležio položaj svoje kuće i kuće svog komšije, odakle je posmatrao šta se događa u krečani.²⁶⁷⁹ Raka je za treću fotografiju rekao da prikazuje mesto na kojem se u prvom planu nalaze njegova kuća i kuća njegovog komšije.²⁶⁸⁰

1093. Dok je Raka bio u komšijinoj kući, njegova trudna žena se s drugim rođacima krila u podrumu njihove kuće. U jednom trenutku tokom pucnjave, ona je izašla iz podruma i, dok je išla kroz dvorište, pogođena je metkom koji joj je prošao pravo kroz kuk i završio u zidu.²⁶⁸¹ Kada je prestala pucnjava iz krečane, Raka se vratio svojoj kući i video da mu je žena ranjena.²⁶⁸²

1094. Dana 28. marta 1999. godine nekoliko žitelja iz jednog drugog naselja u Kačaniku prošlo je kroz Rakino naselje i reklo mu da odlaze iz grada jer policija ide od kuće do kuće. Takođe su mu rekli da su policajci ušli u jednu kuću i odveli troje ljudi, od kojih su jednog ubili. Iz tog razloga, Rakina porodica i celo naselje odlučili su da napuste svoje domove pre nego što dođe policija.²⁶⁸³

1095. Raka je rekao da je s grupom od 500 do 1.000 ljudi išao pešice kroz šumu ka Makedoniji preko sela Đurđev Dol, jugoistočno od grada. Grupa se podelila u tri manje grupe i Raka je putovao sa 13-14 muškaraca koji su mu pomagali da nosi svoju ženu na nosilima. Ostali članovi njegove porodice išli su s drugim grupama.²⁶⁸⁴ Jednu noć su proveli u Đurđevom Dolu, a 29. marta su nastavili ka Makedoniji. Uspeli su da pređu granicu, ali tek u trećem pokušaju. Prilikom prvog i

²⁶⁷⁷ Dok. pr. br. P2310 (Fotografije kuće i krečane u Kačaniku, koje je dostavio Isa Raka).

²⁶⁷⁸ Isa Raka, T. 3523 (19. septembar 2006. godine); Isa Raka, dok. pr. br. IC38 (Obeležena fotografija br. K0223167 (dok. pr. br. P2310)).

²⁶⁷⁹ Isa Raka, T. 3524 (19. septembar 2006. godine); Isa Raka, dok. pr. br. IC39 (Obeležena fotografija br. K0223169 (dok. pr. br. P2310)).

²⁶⁸⁰ Isa Raka, T. 3525 (19. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2310 (Fotografije kuće i krečane u Kačaniku, koje je dostavio Isa Raka), fotografija br. K0223168.

²⁶⁸¹ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 20; Isa Raka, T. 3525–3526, 3528 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁸² Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 21, T. 3526 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁸³ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 22, T. 3526–3527 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁸⁴ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 22–23, T. 3526–3527 (19. septembar 2006. godine).

drugog pokušaja, pripadnici makedonske vojske su ih sprečili da uđu u Makedoniju.²⁶⁸⁵ Celo putovanje je trajalo dva dana, od trenutka kada je Rakina žena ranjena do trenutka kada su svi iz grupe napokon stigli u Makedoniju.²⁶⁸⁶

1096. U Makedoniji, Rakina žena je poslata pravo u državnu bolnicu u Skoplju. Posle dve operacije, umrla je 5. aprila 1999. godine.²⁶⁸⁷ Kada se Raka kasnije, u junu 1999. godine, vratio svojoj kući u Kačaniku, video je da je oštećena.²⁶⁸⁸

1097. Rakin iskaz je predodčen Krsmanu Jeliću, koji je izjavio da snage VJ nisu napale Kačanik. Izjavio je, pored toga, da vojska nije imala borbene položaje u samom gradu.²⁶⁸⁹ Jelić je zapravo posvedočio da su 27. ili 28. marta 1999. godine ili približno tih datuma u Kačaniku bile samo snage MUP i setio se da je u to vreme bila u toku “antiteroristička akcija” MUP, pošto su jednu patrolu MUP bili napali “teroristi”.²⁶⁹⁰

1098. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Jelić je posvedočio da zna da je od kraja marta do kraja kampanje NATO na području sela Bob bilo više od jednog “terorističkog” napada. Međutim, nije mogao da se seti da je postojala neka fabrika u Bobu, niti da je VJ bio tamo lociran. Ustvrdio je da je bilo gotovo svakodnevnih napada na kolone VJ na području između puteva koji vode od Doganovića do Globočice i od Doganovića do Đeneral Jankovića.²⁶⁹¹

a. Konstatacije

1099. Imajući u vidu svoje bojazni u vezi s pouzdanošću Jelićevog iskaza, Pretresno veće zaključuje da njegovo uopšteno negiranje da je VJ učestvovao u bilo kakvoj akciji u gradu Kačaniku krajem marta 1999. godine ne dovodi u pitanje detaljan i uverljiv prikaz koji je dao Raka. Veće stoga konstatuje da su i snage VJ i snage MUP 27. marta 1999. godine ušle u grad i otvorile vatru u pravcu nekoliko kuća. Sledećeg dana, nekoliko stotina stanovnika ovog grada napustilo je svoje domove iz straha od policijskih snaga ili zato što ih je policija direktno isterala iz njihovih domova da bi na kraju prešlo granicu i otišlo u Makedoniju.

²⁶⁸⁵ Isa Raka, T. 3527–3528, 3546 (19. septembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1221 (Borbena izveštaj, 57. granični bataljon, 30. mart 1999. godine).

²⁶⁸⁶ Isa Raka, T. 3527–3528 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁸⁷ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 27; Isa Raka, T. 3528 (19. septembar 2006. godine).

²⁶⁸⁸ Isa Raka, dok. pr. br. P2301 (Izjava svedoka od 8. septembra 2006. godine), par. 28.

²⁶⁸⁹ Krsman Jelić, T. 18910 (23. novembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. 5D1337 (Karta odbrambene operacije, Komanda PrK).

²⁶⁹⁰ Krsman Jelić, T. 18912 (23. novembar 2007. godine).

²⁶⁹¹ Krsman Jelić, T. 19000 (26. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D1638 (Izveštaj Stejt departmentu SAD, april 1999. godine), str. 3–4.

1100. Pretresno veće je takođe čulo iskaz u vezi s tim kako je ubijena žena Ise Rake. Međutim, pošto se optuženi u Optužnici ne terete za taj incident, Veće ne donosi nikakav zaključak u vezi s tim.

7. Selo Slatina i zaselak Vata

1101. Slatina i Vata su sela blizu jedno drugom i nalaze se severozapadno od grada Kačanika.²⁶⁹² Sejdi Lami je rođen u zaseoku Lama, koji je deo Vate, a početkom 1999. godine je tu i živio.²⁶⁹³ On je svedočio o događajima koji su se odigrali u Vati 1999. godine, konkretno o napadu “srpskih snaga” 13. aprila 1999. godine.²⁶⁹⁴

1102. Prema Jelićevim rečima, OVK je, iz šumaraka blizu sela, često izvodio napade na puteve na tom području. Na primer, kolone vozila za snabdevanje Bobbene grupe 3 često su napadane.²⁶⁹⁵ Jelić je posvedočio da su se ljudi iseljavali s tog područja i pre i za vreme NATO kampanje. Pre su uglavnom odlazili prema Uroševcu, dok su za vreme vazdušnih napada odlazili u Makedoniju, a neki u Srbiju. Jelić je te pokrete stanovništva pripisao OVK.²⁶⁹⁶ Rekao je da je u Slatini postojala jedna “teroristička” brigada OVK, južno od Uroševca i skroz do Đeneral Jankovića.²⁶⁹⁷

1103. U januaru 1999. godine većina žena i dece iz Vate otišla je u Uroševac, uključujući članove Lamijeve porodice. Međutim, muškarci su ostali. Pošto je Lami 23. marta čuo da će Uroševac biti napadnut, odlučio je da svoju porodicu vrati u Vatu. Kada su sledećeg dana počeli vazdušni udari NATO, “srpska vojska” je počela da granatira sela u tom kraju. Većina žitelja tih sela ostala je narednih dana u šumi, krijući se od granatiranja.²⁶⁹⁸

1104. Lami je posvedočio da nije bio pripadnik OVK, i da nije bilo prisustva OVK u Vati do otprilike 6. aprila 1999. godine, kada je došlo oko 20 boraca OVK koji su se tamo smestili u jednoj kući. Iskopali su nekoliko rovova na brdu, oko 200 metara iznad njegove kuće. Otprilike u to vreme, Lamijeva porodica je, zajedno s većinom drugih žitelja sela, krenula kroz šumu prema planini Ljuboten kako bi stigli u Makedoniju. Dok su išli prema granici, “srpska vojska” je granatirala u pravcu planine. Iz tih razloga, Lami je odlučio da se s nekoliko dece vrati u selo, dok

²⁶⁹² Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 12.

²⁶⁹³ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 2.

²⁶⁹⁴ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 2, T. 3257 (12. septembar 2006. godine).

²⁶⁹⁵ Krsman Jelić, T. 18914 (23. novembar 2007. godine).

²⁶⁹⁶ Krsman Jelić, T. 18915 (23. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. IC142 (Karta koju je obeležio Krsman Jelić).

²⁶⁹⁷ Krsman Jelić, T. 18915 (23. novembar 2007. godine).

²⁶⁹⁸ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 3. V. takođe dok. pr. br. P680 (Objedinjeni radni dokumenti OEBS/VMK), str. 4.

su mnogi drugi ljudi nastavili ka Makedoniji.²⁶⁹⁹ Sledećeg dana, pokušao je ponovo, s još nekoliko komšija, da stigne do Makedonije, ovog puta kolima. Međutim, zaustavio ih je VJ. Pošto su noć proveli u kolima, rečeno im je da makedonske vlasti više ne primaju izbeglice i da moraju da se vrate.²⁷⁰⁰ Dana 12. aprila borci OVK koji su došli u njegovo selo dobili su naređenje da se povuku iz sela, tako da sledećeg dana, kada je VJ napao Vatu, tamo nije više bilo boraca OVK.²⁷⁰¹

1105. Lami je, pored toga, posvedočio da je tokom marta i aprila 1999. godine nekoliko sela oko njegove kuće VJ granatirao s položaja u šumarku "Picrrak" u selu "Bainca", gde su imali tenkove i bunkere. Dana 26. marta 1999. godine NATO bombe su uništile tu lokaciju.²⁷⁰²

a. Napad 13. aprila 1999. godine

1106. Dana 13. aprila 1999. godine u 05:00 časova, VJ je ušao u Vatu s četiri prage i šest vojnih kamiona u kojima je bilo otprilike 100 vojnika. Većina vojnika je bila u maskirnim uniformama VJ, ali su neki od njih nosili crvene i crne poveze oko glave i Lami je smatrao da su to pripadnici paravojske.²⁷⁰³ Lami je video još dve grupe vojnika dalje od sela: jedna grupa od otprilike 150 vojnika bila je kod obližnjeg sela Slatine, a druga je došla iz pravca Broda/Brodi u opštini Štrpce.²⁷⁰⁴

1107. Kada je Jelić ispitivan u vezi s tim iskazom, on je negirao da bi njegove snage ušle u Vatu i Slatinu ili da bi ih opkolile.²⁷⁰⁵ Posvedočio je takođe da su pripadnici njegove brigade nosili samo jednu vrstu uniformi, bez posebnih oznaka ili poveza oko glave.²⁷⁰⁶

1108. U 05:45 časova, pripadnici VJ otvorili su vatru na Vatu iz praga, a koristili su i lično naoružanje.²⁷⁰⁷ Kada su ušli u selo, meštani su napustili svoje domove i, zajedno s ljudima iz drugih sela koji su bili tamo, krenuli pešice ka planini Ljuboten i obližnjem klancu, gde su ranije pripremili nešto hrane i skrovišta za slučaj napada. Vojnici su stalno pucali u njihovom pravcu, ali

²⁶⁹⁹ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 2–3.

²⁷⁰⁰ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 3.

²⁷⁰¹ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 2–3.

²⁷⁰² Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 3.

²⁷⁰³ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 3; Sejdi Lami, T. 3265 (12. septembar 2006. godine).

²⁷⁰⁴ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 3.

²⁷⁰⁵ Krsman Jelić, T. 18913 (23. novembar 2007. godine).

²⁷⁰⁶ Krsman Jelić, T. 18915 (23. novembar 2007. godine).

²⁷⁰⁷ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 3–4; Sejdi Lami, T. 3267–3268 (12. septembar 2006. godine).

su im pucali iznad glava i niko nije bio povređen. Po Lamijevom mišljenju, tražili su borce OVK.²⁷⁰⁸

1109. Lami i članovi njegove porodice sakrili su se u klancu, pored potoka. Njegova žena je, međutim, bila u grupi dece i starijih osoba od oko 150 ljudi, koja se okupila na poljani iznad mesta na kojem je on bio.²⁷⁰⁹ S mesta na kojem se krio, nije mogao da vidi vojnike, ali mu je žena rekla da je oko 06:30 časova videla da su uhvatili četvoricu muškaraca iz sela. Muškarce su vojnici ranili i na kraju ubili.²⁷¹⁰ Mogla je da gleda taj incident jer se to dešavalo na brdu, oko 300 metara od mesta na kojem se nalazila. Videla je da su vojnici imali maskirne uniforme.²⁷¹¹

1110. Oko 15:30 ili 16:00 časova, pošto su vojnici otišli iz sela, Lami i njegova braća su napustili skrovište u klancu i otišli na mesto po imenu "Gueret e Kripes", gde su našli četiri mrtva tela pored staze. Prepoznali su da su to bila tela Mahmuta Cake, Hebiba Lamija, Rramana Lamija²⁷¹² i Brahima Lamija.²⁷¹³ Pokupili su tela i odneli ih u jednu kuću u selu. Lami je posvedočio da su ti muškarci bili civili i da nisu imali oružje.²⁷¹⁴

1111. Tela još sedam ljudi ubijenih u okolnim naseljima Caki i Tifeku doneta su tog dana u istu kuću u selu jer se nalazila blizu groblja.²⁷¹⁵ Lami je uspeo da se seti imena samo četvorice od tih sedam ljudi: prvo je doneto telo Ilira Osmana Cake, petnaestogodišnjeg sina Osmana Cake; drugo je bilo telo Jakupa Cake, Ilirovog rođaka; treće je bilo telo "Shyqyrija", rođaka prve dvojice po tazbini, koji se krio u skrovištu s porodicom Caka,²⁷¹⁶ a četvrto je bilo telo Ramadana Xhoklija.²⁷¹⁷

1112. Jelić je rekao da je u to vreme izvedena samo jedna protivteroristička akcija na pravcu Doganovića, Banjice/Baica i Stare Banjice, a zatim dalje prema Štrpcu, zato što je postojala opasnost da bi taj put mogao biti odsečen. Tu akciju je izveo MUP, ali su neki elementi Jelićeve

²⁷⁰⁸ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 4.

²⁷⁰⁹ Sejdi Lami, T. 3259 (12. septembar 2006. godine).

²⁷¹⁰ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 4; Sejdi Lami, T. 3259–3260 (12. septembar 2006. godine).

²⁷¹¹ Sejdi Lami, T. 3260 (12. septembar 2006. godine).

²⁷¹² Sejdi Lami je ime "Rraman Lami" koristio u svojoj pismenoj izjavi. Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 4. V. takođe Sejdi Lami, T. 3262 (12. septembar 2006. godine).

²⁷¹³ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 4, T. 3261 (12. septembar 2006. godine). Sejdi Lami je posvedočio da su izvršioci Rahimu Lamiju iskopali oba oka; Hebiba Lami je na grudima imao urezan krst; Brahim Lami je "ubijen u čelo"; a Jakup Caka je imao oko sedam-osam metaka u telu i bio je izboden nožem.

²⁷¹⁴ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 5.

²⁷¹⁵ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 5.

²⁷¹⁶ Sejdi Lami, T. 3261 (12. septembar 2006. godine).

²⁷¹⁷ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 5; Sejdi Lami, T. 3261 (12. septembar 2006. godine).

jedinice pružali podršku.²⁷¹⁸ Međutim, u Borbenom izveštaju 243. mehanizovane brigade od 13. aprila 1999. godine stoji da je blokada izvršena u sadejstvu s PJP i da je OVK u rejonu Firaja, Broda i Slatine “razbij[en] i uništ[en]”, shodno odluci iz aprila 1999. godine. Četrnaest “terorista” je “likvidirano”.²⁷¹⁹ Jelić je rekao da nije upoznat s tim da je 13 civila ubijeno na tom području ili tokom napada, niti da je MUP ulazio u ta sela, jer su oni u svojim dejstvima bili ograničeni na put.²⁷²⁰ Prema njegovom sećanju, akcija se zasnivala na pismenoj odluci čija je suština bila da “terorističke” snage na tom području treba razbiti i da to treba da uradi VJ u sadejstvu s PJP.²⁷²¹

1113. Dana 14. aprila 1999. godine, tela svih 11 ljudi ubijenih prethodnog dana sahranjena su na muslimanskom groblju.²⁷²² Nekoliko dana pošto se Lami u julu 1999. godine vratio u svoje selo, tela je ekshumirao KFOR, pregledali su ih forenzički stručnjaci i ponovo su sahranjena. Jedno telo, Ramadan Xhokli, sahranjeno je na groblju OVK, koje se zvalo i “groblje heroja” ili “groblje mučenika”.²⁷²³ Prema Lamijevim rečima, Ramadan Xhokli je bio pripadnik OVK zadužen za snabdevanje OVK namirnicama;²⁷²⁴ svi ostali su bili civili.²⁷²⁵ Međutim, Lamiju je u toku njegovog svedočenja pokazana fotografija groblja mučenika i on je prepoznao grobove Rrahmana Lamija, Hebiba Lamija i Mahmuta Cake.²⁷²⁶ Uprkos tome, ponovio je da ti muškarci nisu bili pripadnici OVK i da ih on 13. aprila 1999. godine nije video da nose oružje.²⁷²⁷ Lami je rekao da su ljudi sahranjeni na groblju mučenika bili civili koji nisu imali nikakve veze s OVK ili bilo kojom drugom organizacijom. Zvali su ih “mučenici” jer nisu umrli prirodnom smrću, već ih je ubila vojska za vreme rata.²⁷²⁸

1114. Posle sahranjivanja tih tela 14. i 15. aprila 1999. godine, svi žitelji su pobjegli iz Vate i Lami je sa svojom porodicom na traktorima otišao u Makedoniju. Pripadnici VJ su ih zaustavili na mestu koje se zove Dragomas/Dragomaci i tražili da im plate 1.000 nemačkih maraka da bi im dozvolili da pređu granicu. Naposletku su im dozvolili da pređu nakon što su platili 500 nemačkih maraka.

²⁷¹⁸ Krsman Jelić, T. 18916 (23. novembar 2007. godine).

²⁷¹⁹ Dok. pr. br. 6D736 (Borbeni izveštaj 243. mehanizovane brigade, 13. april 1999. godine), str. 1.

²⁷²⁰ Krsman Jelić, T. 18916–18918 (23. novembar 2007. godine), T. 19006, 19010–19011 (26. novembar 2007. godine).

²⁷²¹ Krsman Jelić, T. 19007 (26. novembar 2007. godine).

²⁷²² Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jul 2000. godine), str. 5.

²⁷²³ Sejdi Lami, T. 3266 (12. septembar 2006. godine), 3286 (13. septembar 2006. godine).

²⁷²⁴ Sejdi Lami, T. 3266 (12. septembar 2006. godine). U svojoj pismenoj izjavi, on je izjavio da je “[...] Ramadan Xhokli sahranjen [...] na groblju OVK-a jer je bio aktivni pripadnik OVK-a”. Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 5. U toku svedočenja, međutim, promenio je iskaz i objasnio da su na groblju mogli da budu sahranjeni oni koje je za vreme rata ubila vojska, a ne oni koji su umrli prirodnom smrću. Sejdi Lami, T. 3266 (12. septembar 2006. godine), 3286 (13. septembar 2006. godine).

²⁷²⁵ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 5.

²⁷²⁶ Sejdi Lami, T. 3284 (13. septembar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. 3D95 (Fotografije groblja).

²⁷²⁷ Sejdi Lami, T. 3285–3286 (13. septembar 2006. godine).

²⁷²⁸ Sejdi Lami, T. 3286 (13. septembar 2006. godine).

Kada se u julu vratio u svoje selo, Lami je video da su njegova kuća i druge kuće u selu opljačkane.²⁷²⁹

1115. Pretresnom veću su forenzički dokazi u vezi s telima pronađenim u Vati predloženi preko dr Erica Baccarda. Baccardov izveštaj sadrži odeljak o forenzičkim dokazima koje je u Vati prikupio kanadski forenzički tim, a koji su zabeleženi u izveštaju profesora Petera Markensteina iz tog tima.²⁷³⁰ Profesor Peter Markenstein je od 22. do 24. jula 1999. godine izvršio obdukciju deset tela.²⁷³¹ Prema Baccardovim rečima, sva tela su bila u stanju truljenja i sva su pripadala muškarcima starosti od 15 do 52 godine. U svim slučajevima uzrok smrti bila je rana ili rane od vatrenog oružja.²⁷³² Pretresnom veću je takođe predložena dokumentacija o još tri obdukcije na lokaciji groblja "Slatina", koje je patolog Hans P. Hougen izvršio na sledeće tri žrtve: Qemajlu Dedi, Nazmiju Eleziju i Veselu Eleziju.²⁷³³

b. Konstatacije

1116. Na osnovu svedočenja Sejdiya Lamija i Krsmana Jelića, kao i borbenog izveštaja 243. mehanizovane brigade, Pretresno veće konstatuje da su jedinice 243. mehanizovane brigade, zajedno sa snagama MUP, uključujući pripadnike PJP, kao i drugim neidentifikovanim snagama, 13. aprila 1999. godine bile prisutne na području Slatine i Vate. Uprkos Jelićevom iskazu, prema kojem je Veće već izrazilo sumnje, iskaz očevica Sajdija Lamija potvrđuje da su te snage ušle u selo Vata 13. aprila 1999. godine. U toku akcije spaljene su i opljačkane kuće, a žitelji su pobjegli iz sela i kasnije uspeali da se prebace u Makedoniju. Takvi dokazi, međutim, ne postoje u vezi sa selom Slatina.

1117. Prikaz forenzičkih dokaza koji se odnose na svako od identifikovanih tela iz Vate sadržan je u Dodatku A. Na osnovu tih dokaza, kao i svedočenja Sejdiya Lamija, Veće konstatuje da su 13. aprila 1999. godine ili otprilike tog datuma vatrenim oružjem ubijena sledeća lica: Mahmut Hasan Caka, Hebib Lami, Rraman Lami, Brahim Lami, Ilir Osman Caka, Jakup Mustaf Caka, Izahir Ilaz Salihu, Kemajl Ilaz Salihu, Sabri Illaz Salihu, Shiqeriber Haliali i Ramadan Xhokli. Lami je video tela i govorio o delovima incidenta koji je prethodio ubijanju navedenih ljudi, ali on nije video sam čin ubijanja; za četvoricu ljudi je čuo od svoje žene, koja mu je ispričala šta je videla. Pretresno

²⁷²⁹ Sejdi Lami, dok. pr. br. P2271 (Izjava svedoka od 14. jula 2000. godine), str. 5.

²⁷³⁰ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 56. V. takođe dok. pr. br. P364 (Forenzički izveštaj u vezi s Lamom); dok. pr. br. P363 (Izveštaj kanadskog forenzičkog tima, 22. jul 1999. godine).

²⁷³¹ Dok. pr. br. P364 (Forenzički izveštaj u vezi s Lamom); dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 56.

²⁷³² Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 17, 59.

²⁷³³ Dok. pr. br. P365 (Obdukcijski izveštaj s lokacije grobnice u Slatini).

veće smatra da taj iskaz nije odgovarajući osnov po kojem može van razumne sumnje da zaključi da su ubijanja izvršile snage SRJ i Srbije.

1118. Veću nisu predloženi neposredni dokazi svedoka u vezi s ubijanjem tri žrtve navedene u Prilogu K, odnosno Qemajla Dede, Nazmija Elezija i Vesela Elezija, tako da Veće ne može da izvede zaključak o tome ko ih je ubio. Isto tako, nije dokazano van razumne sumnje da je ubijeno lice koje se zvalo Ibrahim Lama.

8. Stagovo

1119. Nastavnik Muharrem Dashi, kosovski Albanac iz sela Stagovo, severno od grada Kačanika,²⁷³⁴ svedočio je o događajima u tom selu u maju 1999. godine.²⁷³⁵ Prema Dashijevim rečima, početkom 1999. godine u Stagovu su živeli samo kosovski Albanci.²⁷³⁶ Po njegovoj proceni, u selu su tada bila 182 domaćinstva i oko 1.600 stanovnika. U maju 1999. godine selo je jedno vreme bilo prepuno ljudi iz drugih gradova i sela koji su pobjegli iz svojih domova “zbog teške situacije”, tako da je tamo bilo otprilike 3.000 žitelja.²⁷³⁷ Razlog za dolazak tih ljudi baš u Stagovo bila je železnička stanica s koje je moglo da se ode u Skoplje, u Makedoniji. Kada su raseljeni ljudi došli u selo, meštani su im pomagali i pružali im smeštaj u svojim kućama, pre nego što bi oni vozom otišli u Skoplje.²⁷³⁸

1120. Dashi je posvedočio da početkom 1999. godine nije bilo prisustva OVK u Stagovu. Međutim, otprilike deset dana pre napada od 21. maja 1999. godine, formirana je jedna jedinica OVK od oko 10-12 ljudi radi odbrane stanovništva od “represije”. Pored toga, nekoliko mladića iz Stagova, koji su bili pripadnici OVK, delovali su na drugim područjima. Lokalna jedinica OVK u Stagovu dobila je automatske puške, jedan automat i jedan V-500.²⁷³⁹ Dashi je rekao da nije imao nikakve veze s tom jedinicom OVK, ali da se na sam dan napada, 21. maja 1999. godine, priključio jedinici i da je imao kalašnjikov.²⁷⁴⁰

²⁷³⁴ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 12.

²⁷³⁵ Muharrem Dashi, T. 4521–4525 (9. oktobar 2006. godine), T. 4602–4647 (11. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine).

²⁷³⁶ Muharrem Dashi, T. 4617 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷³⁷ Muharrem Dashi, T. 4522 (9. oktobar 2006. godine), T. 4632 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷³⁸ Muharrem Dashi, T. 4634 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷³⁹ Muharrem Dashi, T. 4522–4524 (9. oktobar 2006. godine).

²⁷⁴⁰ Muharrem Dashi, T. 4602–4603, 4622–4623 (11. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 2.

1121. Dashi je objasnio da je bio u sastavu jedne nezavisne i, po svemu sudeći, zasebne “osmatračke” grupe u Stagovu.²⁷⁴¹ Ta grupa, koju su činili samo civili, spontano je formirana desetak dana pre napada 21. maja 1999. godine. Pripadnici grupe radili su u smenama i s osmatračkog punkta na kraju sela osmatrali snage SRJ/Srbije. Imali su samo jednu pušku (M-48), ali je nikad nisu upotrebili.²⁷⁴² Njihov glavni zadatak je bio da osmatraju puteve koji vode u selo kako bi videli da li se približava VJ, kao i da se staraju o civilima.²⁷⁴³

1122. Jelić je posvedočio da je deo “terorističkih snaga” bio na području sela Stagova, posebno u samom selu, i istočno do njega.²⁷⁴⁴ Posvedočio je takođe da su izvan Stagova, na području Starog Kačanika i Kamene Glave/Komogllava, njegov oklopni bataljon i oklopni odred često bili napadani iz šume, preko reke Nerodimke.²⁷⁴⁵

a. Događaji 21. maja 1999. godine

1123. Ujutru 21. maja 1999. godine u Stagovu je ostalo samo oko 150 ljudi.²⁷⁴⁶ Ostali žitelji sela i oni koji su se privremeno sklonili u njemu otišli su u druga mesta, većinom vozom u Skoplje. Dashijeva porodica je napustila selo 1. maja i otišla u Skoplje.²⁷⁴⁷

1124. U 04:00 časova 21. maja, Dashi je bio na osmatračkom punktu na kraju sela.²⁷⁴⁸ Odande je mogao da vidi samo deo sela, ali je video glavni put Uroševac-Kačanik.²⁷⁴⁹ Čuo je buku brojnih vozila koja su prolazila tim putem. Sat kasnije, pripadnici policije i vojske ušli su u Stagovo.²⁷⁵⁰ Vozila su se zaustavila i iz njih su izašli pripadnici snaga u policijskim uniformama, tamnoplave ili tamnozeleno boje, s napisom “milicija” na rukavu, i zauzeli deo Mahalla e Gudaqeve, gde se nalazio osmatrački punkt. Dashi je ranije video da takve maskirne uniforme u njegovoj opštini nose pripadnici policije.²⁷⁵¹ Pripadnici VJ su u to vreme bili raspoređeni izvan sela i oko njega i nisu ulazili u selo. Dashi je video da su u poljima bili postavljeni vojni tenkovi.²⁷⁵²

²⁷⁴¹ Muharrem Dashi, T. 4602–4603 (11. oktobar 2006. godine). V. takođe Muharrem Dashi, dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 2.

²⁷⁴² Muharrem Dashi, T. 4602–4603 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁴³ Muharrem Dashi, T. 4604, 4622, 4629–4630 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁴⁴ Krsman Jelić, T. 18931–18932 (23. novembar 2007. godine).

²⁷⁴⁵ Krsman Jelić, T. 18932–18933 (23. novembar 2007. godine), T. 19020–19021 (26. novembar 2007. godine).

²⁷⁴⁶ Muharrem Dashi, T. 4633 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁴⁷ Muharrem Dashi, T. 4634 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁴⁸ Muharrem Dashi, T. 4604, 4620 (11. oktobar 2006. godine). V. takođe Muharrem Dashi, dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 2.

²⁷⁴⁹ Muharrem Dashi, T. 4620, 4639 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵⁰ Muharrem Dashi, T. 4607–4608 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵¹ Muharrem Dashi, T. 4605–4606, 4641 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵² Muharrem Dashi, T. 4607 (11. oktobar 2006. godine).

1125. U vreme kada je video da dolaze te snage, lokalna jedinica OVK nalazila se dole, u selu. Nije pucala u pravcu nadirućih snaga VJ i MUP.²⁷⁵³ Umesto toga, krenula je obodom Stagova i sklonila se u Kulla e Cakes, na lokaciju koju snage VJ i MUP nisu mogle da vide.²⁷⁵⁴ Negde oko 08:00-09:00 časova, Dashi je otišao u Kulla e Cakes i priključio im se.²⁷⁵⁵ Odande je mogao da vidi celo selo, ali ne i područje oko glavnog puta Uroševac-Kačanik.²⁷⁵⁶ Neki borci OVK nosili su uniforme, dok su drugi bili u civilnoj odeći, kao i Dashi.²⁷⁵⁷

1126. Dashi je rekao da je ta jedinica OVK nameravala da uzvрати vatru, ali da ih je jedan seljanin upozorio da su pripadnici paravojske i policije opkolili jednu grupu ljudi koji su pokušali da pobegnu na sever. Kada su to čuli, odlučili su da ne pucaju jer nisu želeli da te ljude izlože daljem riziku od odmazde.²⁷⁵⁸

1127. Iako je Dashi istakao da ta grupa OVK nije otvarala vatru, Fadil Vishi, žitelj sela Dubrava jugozapadno od Stagova, posvedočio je da je imao informacije o “borbama” između OVK i policije u Stagovu tog datuma.²⁷⁵⁹ Međutim, izgleda da Vishi nije bio očevidac tih “borbi”, niti je izneo dalje pojedinosti o njima u toku svog svedočenja.

1128. Dashi je rekao da je s položaja na kojem je bio video da policija patrolira duž železničke pruge i da ih je video da pucaju na “sve”: civile, kuće i životinje.²⁷⁶⁰ Otprilike u 10:00 časova, video je da su kuće u selu počele da gore. Oko 96 od ukupno 182 kuće potpuno je izgorelo, dok su ostale zapaljene, ali nisu potpuno uništene.²⁷⁶¹ Nakon što su se snage VJ i MUP povukle, on je otišao u selo i video da su te kuće i druge zgrade u selu bile zapaljene iznutra; neke od njih su takođe pogođene sa spoljne strane. Zgrada škole je zapaljena iznutra, a džamija je oštećena granatama.²⁷⁶² Dashi je video da se neki ljudi kreću u pravcu sela Nerodimlje u opštini Uroševac, ali su stali.²⁷⁶³

²⁷⁵³ Muharrem Dashi, T. 4618 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵⁴ Muharrem Dashi, T. 4618–4619 (11. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 2–3.

²⁷⁵⁵ Muharrem Dashi, T. 4613, 4645–4646 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵⁶ Muharrem Dashi, T. 4613, 4620–4621, 4639 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵⁷ Muharrem Dashi, T. 4643 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵⁸ Muharrem Dashi, dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 3, T. 4636–4637 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁵⁹ Fadil Vishi, T. 3562–3563 (19. septembar 2006. godine).

²⁷⁶⁰ Muharrem Dashi, T. 4613–4614, 4641 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁶¹ Muharrem Dashi, T. 4614 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁶² Muharrem Dashi, T. 4614–4616 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁶³ Muharrem Dashi, T. 4614 (11. oktobar 2006. godine).

1129. Dashi je posvedočio da su 50 od 150 ljudi koji su ostali u Stagovu zarobile “srpske snage”. Njih 14 su ubili, a oko 12 ljudi je bilo povređeno.²⁷⁶⁴ On sa svog položaja nije video ta ubijanja, već je za to saznao od drugih.²⁷⁶⁵ Pošto se vratio u selo posle povlačenja snaga, video je desetak tela, od kojih su neka bila tela ljudi iz Stagova koje je poznao.²⁷⁶⁶ Setio se imena sledećih žrtava čija tela je prepoznao: Fitim Gudaqi (star sedam godina),²⁷⁶⁷ Ramadan Dashi, Ibrahim Dashi (star 30 godina),²⁷⁶⁸ Hamdi Dashi,²⁷⁶⁹ baka Fitima Gudaqija (stara preko 80 godina), Bela i Rushi.²⁷⁷⁰ Prema Dashijevim rečima, svi oni su bili civili.²⁷⁷¹ Tamo su bila još dva tela, Ramusha Jahe (starog između 80 i 90 godina) i Fahrija Manija (starog oko 60 godina), koja su se nalazila malo dalje, ali ih on nije lično video.²⁷⁷²

1130. Činjenicu da su akciju u Stagovu izvele snage VJ potvrđuje borbeni izveštaj 3. armije, u kojem se kaže da je 21. maja 1999. godine 243. mehanizovana brigada “delom snaga” izvršila blokadu Runjeva i Stagova, “razbila” albanske snage u tim selima i likvidirala pet “terorista”.²⁷⁷³

1131. S druge strane, Jelić je posvedočio da pripadnici njegove brigade 21. maja 1999. godine uopšte nisu ušli u Stagovo, niti su okružili ili ugrozili to selo. On je prvobitno tvrdio da VJ uopšte nije bio u blizini sela.²⁷⁷⁴ Međutim, pošto mu je pokazan Borbeni izveštaj 3. armije od 22. maja, Jelić je rekao da su “terorističke” snage napale deo snaga MUP u Kačaniku i da je MUP potisnuo “terorističke” snage preko Runjeva i Stagova u legitimnoj akciji. Njegova jedinica je bila u Starom Kačaniku, otprilike jedan kilometar od sela Stagova, ali pošto je vojska koristila “samohotke”, u selo nisu mogli da uđu čak i da su hteli zbog močvarnog terena.²⁷⁷⁵ Jelić je kasnije dopustio da vojska jeste otvarala vatru na sela Runjevo i Stagovo, ali samo u borbi s “teroristima”. Precizirao je

²⁷⁶⁴ Muharrem Dashi, T. 4623–4625, 4633 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁶⁵ Muharrem Dashi, T. 4623, 4639 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁶⁶ Muharrem Dashi, T. 4614–4616 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁶⁷ U svojoj pismenoj izjavi, Dashi je svedočio o povredama nekih žrtava i izjavio da je video da Fitim Gudaqi ima na grlu rupu od metka. Majka Fitima Gudaqija mu je kasnije rekla da su njenog sina ubili dok ga je nosila na rukama. Muharrem Dashi, dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 4.

²⁷⁶⁸ Dashi je izjavio da su Ibrahimu Dashiju nedostajali čelo i brada i da je imao povrede stomaka. Muharrem Dashi, dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 4.

²⁷⁶⁹ Dashi je izjavio da je Hamdiju Dashiju bilo povređeno lice. Muharrem Dashi, dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 4.

²⁷⁷⁰ Muharrem Dashi, T. 4615–4616 (11. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 4. V. takođe dok. pr. br. P368 (Zapisnik o obdukciji Interpolovog tima za identifikaciju žrtava katastrofe), str. 494, 553.

²⁷⁷¹ Muharrem Dashi, T. 4616 (11. oktobar 2006. godine).

²⁷⁷² Muharrem Dashi, T. 4616 (11. oktobar 2006. godine); v. takođe dok. pr. br. 5D8 (Izjava svedoka od 6. juna 1999. godine), str. 4.

²⁷⁷³ Dok. pr. br. 4D270 (Borbeni izveštaj 3. armije, 22. maj 1999. godine), str. 1, 3.

²⁷⁷⁴ Krsman Jelić, T. 18931 (23. novembar 2007. godine).

²⁷⁷⁵ Krsman Jelić, T. 19020–19021 (26. novembar 2007. godine).

da je pet “terorista” ubijeno na svojim položajima na planini, otprilike jedan kilometar severno od Stagova, i da je tokom te borbe poginuo jedan njegov vojnik.²⁷⁷⁶

1132. Borbeni izveštaj Komande Prištinskog korpusa potvrđuje da je OVK otvarao vatru iz pešadijskog naoružanja i raketnih bacača u rejonu sela Runjevo i Stagovo i da je 243. mehanizovana brigada “izvršila blokadu” sela i “razbil[a]” snage kosovskih Albanaca u selima.²⁷⁷⁷ Jelić je izjavio da to znači da je brigada bila “u rejonu” tih sela, a ne “u” selima, i da pri “razbijanju” terorista nisu gađali unutrašnjost sela i nisu ulazili u njih da bi ih pretražili, niti je to radio MUP.²⁷⁷⁸

1133. Jelićevi pokušaji da negira učešće VJ u bilo kakvoj operaciji u Stagovu i njegova prvobitna tvrdnja da njegove jedinice 21. maja 1999. godine uopšte nisu bile blizu tog sela, uprkos dokumentarnim dokazima i svedočenju očevidaca o suprotnom, ponovo pokazuju nepouzdanost njegovog svedočenja.

1134. Pretresnom veću su forenzički dokazi u vezi s telima pronađenim u Stagovu predloženi preko dr Erica Baccarda. Izveštaj koji je predložio Baccard sadrži odeljak o obdukcijama izvršenim na telima koja su u Stagovu ekshumirali pripadnici švajcarskog tima za identifikaciju žrtava katastrofa i opisanim u Interpolovom obdukcijском izveštaju za identifikaciju žrtava katastrofa.²⁷⁷⁹

1135. Prema Baccardovim rečima, 24. i 25. septembra 1999. godine izvršene su obdukcije na deset tela s lokacije na kojoj su bila sahranjena u Stagovu.²⁷⁸⁰ Svih deset žrtava identifikovali su rođaci; njih šest su bili muškarci, a četiri žene, u rasponu starosti od sedam do 83 godine. Svi su zadobili barem jednu strelnu ranu i uzrok smrti je pripisan povredama unutrašnjih organa ili lobanje /mozga. Pored toga, Baccard je primetio da su u tri slučaja povrede nanete tupim predmetom.²⁷⁸¹

1136. Pored toga, Pretresno veće je dobilo izveštaj s lokacije grobnice “Stagovo” s rezultatima obdukcija dva lica, odnosno Fahrija Manija i Ramusha Jahe, koje je izvršio patolog Hans P. Hougen.²⁷⁸²

²⁷⁷⁶ Krsman Jelić, T. 19021–19022 (26. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D1313 (Borbeni izveštaj, Komanda PrK, 22. maj 1999. godine), str. 1–3.

²⁷⁷⁷ Dok. pr. br. 6D1313 (Borbeni izveštaj, Komanda PrK, 22. maj 1999. godine), str. 1–2; Krsman Jelić, T. 19024 (26. novembar 2007. godine).

²⁷⁷⁸ Krsman Jelić, T. 19023–19024 (26. novembar 2007. godine). V. takođe Krsman Jelić, T. 19054 (26. novembar 2007. godine).

²⁷⁷⁹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 59; v. takođe dok. pr. br. P368 (Zapisnik o obdukciji Interpolovog tima za identifikaciju žrtava katastrofe).

²⁷⁸⁰ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 60.

²⁷⁸¹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 17, 63.

²⁷⁸² Dok. pr. br. P369 (Lokacija grobnice Stagovo, obdukcijски izveštaj, 7. oktobar 1999. godine).

b. Konstatacije

1137. Pretresno veće konstatuje da su jedinice 243. mehanizovane brigade, u sadejstvu sa snagama MUP, 21. maja 1999. godine napale selo Stagovo. Iako je Muharrem Dashi lično video da su pripadnici MUP za vreme akcije pucali na civile, kuće i stoku u selu i kasnije u selu video tela deset preminulih ljudi, Veće napominje da on nije bio očevidac nijednog ubijanja. Dokazi pokazuju da su Baki Bela, Hamdi Dashi, Ibrahim Avdi Dashi, Ramadan Dashi, Bahrije Elezi, Fitim Gudaqi, Hanife Gudaqi, Sevdije Gauri, Elife Jaha, Ramush Jaha, Fahri Mani i Ibush Rrushi ubijeni u Stagovu 21. maja 1999. godine zato što su tamo pogođeni mecima iz vatrenog oružja. Međutim, imajući u vidu nedostatak neposrednih dokaza o okolnostima tih ubijanja, Veće ne može da zaključi van razumne sumnje da su ijedno od tih lica ubile snage SRJ i Srbije.

9. Dubrava

1138. Selo Dubrava se nalazi oko osam-devet kilometara severozapadno od grada Kačanika.²⁷⁸³ Fadil Vishi je opisao događaje u tom selu u maju 1999. godine, uključujući otmicu i kasnije ubijanje Rrahima Vishija, Milaima Vishija i Sylemana Gurrija.²⁷⁸⁴

a. Događaji 5. maja 1999. godine

1139. Vishi je ispričao kako su početkom 1999. godine žitelji Dubrave držani pod stalnim nadzorom snaga VJ i MUP raspoređenih kod fabrike u Silkaporu i na planini Šari. S tih položaja videli su sve pokrete u selu i mogli da spreče svakoga da dođe na to područje ili da ode s njega.²⁷⁸⁵ Vojnici koje je Vishi video kod fabrike u Silkaporu imali su vojne maskirne uniforme.²⁷⁸⁶ Jelić je, međutim, negirao da je za vreme NATO bombardovanja vojska bila u fabrici u Silkaporu, tvrdeći da je bila severnije, izvan Doganovića.²⁷⁸⁷

1140. Tokom noći 5. maja 1999. godine, Fadil Vishi, Rrahim Vishi (star 18 godina) i Milaim Vishi (star 55 godina) otišli su da kupe šećer i cigarete od Ramadana Lamija.²⁷⁸⁸ Dok su išli do glavnog puta, Fadil Vishi je sreo Sylejmana Gurrija, a došla su i još dva čoveka koje Vishi nije

²⁷⁸³ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4446. V. takođe IC142 (Karta koju je obeležio Krsman Jelić); dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 12.

²⁷⁸⁴ Fadil Vishi, T. 3553 (19. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4448.

²⁷⁸⁵ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4451, 4454–4455.

²⁷⁸⁶ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4454, 4472.

²⁷⁸⁷ Krsman Jelić, T. 18927–18928 (23. novembar 2007. godine).

²⁷⁸⁸ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 2, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4456–4460, 4462–4463.

poznao.²⁷⁸⁹ Vishi je onda video da su trojica “vojnika”, u maskirnim uniformama i s automatima, iznenada prišla Gurriju iz različitih pravaca.²⁷⁹⁰ Povikali su na njega da podigne ruke uvis i naredili mu da krene “prema” glavnom putu.²⁷⁹¹ Kada se Vishi vratio u Dubravu, rekli su mu da su Rrahim Vishi i Milaim Vishi otišli u istom pravcu kao i Sylejman Gurri.²⁷⁹² Vishi je posvedočio da posle tog incidenta Rrahima Vishija, Milaima Vishija i Sylejmana Gurrija niko nije više video žive i da niko nije znao šta se s njima dogodilo.²⁷⁹³ Negde 25-26. maja 1999. godine, Rrahim Vishi, Milaim Vishi, Syleman Gurri i Ramadan Lami pronađeni su mrtvi (vidi dole u tekstu).²⁷⁹⁴ Prema Vishijevim rečima, nijedan od tih ljudi nije bio pripadnik OVK.²⁷⁹⁵

b. Događaji 25. maja 1999. godine

1141. Fadil Vishi je, pored toga, posvedočio da su 25. maja 1999. godine u 03:30 časova “srpski vojnici”, pripadnici vojske i paravojnih jedinica, opkolili Dubravu.²⁷⁹⁶ Te snage su imale teško naoružanje, prage i oklopne transportere.²⁷⁹⁷ Kao i u Stagovu, stanovnici Dubrave su organizovali nenaoružane “straže” da čuvaju selo i upozore sve u njemu ako se nešto dogodi.²⁷⁹⁸ Ljudi koji su te noći bili dežurni probudili su Vishija, a onda je on probudio sve ostale u komšiluku.²⁷⁹⁹ Prema Vishijevim rečima, u samoj Dubravi nije bilo prisustva OVK, ali se štab 162. brigade OVK nalazio otprilike tri kilometra odatle.²⁸⁰⁰ Međutim, tada nije bilo borbi između OVK i vojske.²⁸⁰¹

1142. Pošto su probuđeni, svi seljani su se okupili kod škole. Vishi im je savetovao da napuste selo i idu prema granici s Makedonijom.²⁸⁰² Seljani su to prihvatili jer su znali šta se dogodilo u

²⁷⁸⁹ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3.

²⁷⁹⁰ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3, T. 3554, 3561 (19. septembar 2006. godine).

²⁷⁹¹ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3.

²⁷⁹² Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3.

²⁷⁹³ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3.

²⁷⁹⁴ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 2–4, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4448, 4460, 4467.

²⁷⁹⁵ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4467–4468.

²⁷⁹⁶ Fadil Vishi, T. 3555–3556 (19. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3–4, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4461.

²⁷⁹⁷ Fadil Vishi, T. 3556–3557, 3564–3565 (19. septembar 2006. godine).

²⁷⁹⁸ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3, T. 3562 (19. septembar 2006. godine).

²⁷⁹⁹ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 4, T. 3562 (19. septembar 2006. godine).

²⁸⁰⁰ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4467–4468.

²⁸⁰¹ Fadil Vishi, T. 3563, 3565 (19. septembar 2006. godine).

²⁸⁰² Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4464–4466.

drugim selima i to ih je plašilo.²⁸⁰³ Formirali su konvoj u kojem su bili žene, stariji muškarci i deca i krenuli ka Makedoniji.²⁸⁰⁴ Mlađi muškarci, uključujući Vishija, pešice su otišli prema šumi, osim nekolicine koji su vozili traktore sa ženama, decom i starijima. Vishi je ostao u šumi blizu sela, pa je tako mogao da vidi šta se događalo posle toga.²⁸⁰⁵ Vojnici su zaustavili konvoj otprilike kilometar od sela i zadržali šestoro ljudi.²⁸⁰⁶ Dvoje od tih šestoro ubrzo su pustili, a četvoro poslali u Uroševac, gde su, kako je Vishi kasnije saznao, četiri dana bili zatočeni i mučeni u policijskoj stanici.²⁸⁰⁷

1143. Fadil Vishi je posvedočio da je uveče 25. maja 1999. godine, s mesta na kojem se krio u obližnjoj šumi, video svoju kuću u Dubravi kako gori. Kada su neki ljudi pokušali da ugase vatru, u njegovom dvorištu su pronašli tela Rrahima Vishija i Milaima Vishija. Oko 50 metara od njegove kuće pronađena su još dva ubijena čoveka, Ali Tusha i Xhemail Tusha. Sledećeg dana je u šumi udaljenoj otprilike dva kilometra od sela pronađeno telo Sylejmana Gurrija. Pronašli su i tela drugih seljana, i to Hajrusha Qorrija, njegovog sina Arbena i kćerke Fetije, i Rexhepa Qorrija. Međutim, Vishi nije lično video nijedno od tih mrtvih tela jer je ostao u šumi do 26. maja 1999. godine, a onda je pešice krenuo ka Makedoniji.²⁸⁰⁸

1144. Svedokinja K31, kosovska Albanka iz opštine Kačanik, delimično je potvrdila Vishijev iskaz. Pretresno veće napominje da su za svedokinju K31 odobrene mere zaštite identiteta i iz tog razloga se pojedinosti njenog iskaza u vezi s Kačanikom ovde ne iznose. Međutim, Veće je zaključilo da je ona pouzdan svedok događaja koje je doživela krajem maja 1999. godine.²⁸⁰⁹

1145. Krsman Jelić, kome je predloženo Vishijevo svedočenje, negirao je da su njegove snage opkolile i napale sela Dubravu i Reku u maju 1999. godine.²⁸¹⁰ Posvedočio je takođe da je to područje bilo jako “terorističko” gnezdo i da je tamo bila 162. “teroristička” brigada. Potvrdio je uz to da je MUP imao sukobe na tom području i da je njegova jedinica tamo imala odbrambene

²⁸⁰³ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4469.

²⁸⁰⁴ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 4, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4466.

²⁸⁰⁵ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 4.

²⁸⁰⁶ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 4, T. 3563 (19. septembar 2006. godine). V. takođe Krsman Jelić, T. 18928 (23. novembar 2007. godine).

²⁸⁰⁷ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 8. oktobra 1999. godine), str. 4. Ali, v. Fadil Vishi, dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4447–4448, 4466, 4471.

²⁸⁰⁸ Fadil Vishi, dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 4.

²⁸⁰⁹ Svedok K31, dok. pr. br. P2595 (Izjava svedoka od 16. oktobra 1999. godine), str. 2–4 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2596 (Izjava svedoka od 10. i 12. marta 2002. godine), str. 2, T. 9239–9240 (25. januar 2007. godine) (zatvorena sednica).

²⁸¹⁰ Krsman Jelić, T. 18919 (23. novembar 2007. godine).

položaje, kao i da je samo branila svoje položaje.²⁸¹¹ Rekao je da nije imao tenkove na tom području, već samo haubice koje su morale da se vuku.²⁸¹²

1146. Međutim, Jelić je prilikom unakrsnog ispitivanja potvrdio da su “terorističke snage” napadale jedinice njegove brigade u zoni Kovčevca, Nike/Nikaj, Reke, Bičevca/Bicec i Dubrave.²⁸¹³ Potvrdio je i da je 25. maja 1999. godine deo 243. mehanizovane brigade sa snagama MUP izveo “zajedničku akciju” pod nazivom “Dubrava”, u kojoj su “teroristi” razbijeni i blokirani u odnosu na svoje borbene položaje.²⁸¹⁴ Jelić je potvrdio da je usled akcije bilo žrtava i da su njegove jedinice i MUP zaplenili nekoliko desetina komada oružja s tog područja.²⁸¹⁵

1147. Pretresnom veću su forenzički dokazi u vezi s telima pronađenim u Dubravi predloženi preko Baccarda. Njegov izveštaj sadrži odeljak o obdukcijama izvršenim na osam tela koja su 20. i 21. septembra 1999. godine na “muslimanskom groblju u Dubravi” ekshumirali članovi švajcarskog tima za identifikaciju žrtava katastrofa i koja su opisana u izveštaju.²⁸¹⁶ Prema Baccardovim rečima, istraženo je sedam grobova odraslih lica i jedan dečiji grob i ekshumirano je osam tela.²⁸¹⁷ Radilo se o sedam lica muškog pola i jednom licu ženskog pola. Identifikovali su ih rođaci.²⁸¹⁸ Sva lica su zadobila najmanje jednu strelnu ranu, koja je u većini slučajeva bila uzrok smrti.²⁸¹⁹ Baccard je takođe pomenuo da je jedna žrtva klečala i bila u napred povijenom položaju, dok je jedna žrtva ležala.

c. Konstatacije

1148. Pretresno veće konstatuje da je 243. mehanizovana brigada, zajedno sa snagama MUP i drugim neidentifikovanim snagama, 25. maja 1999. godine napala selo Dubravu, nateravši seljane da odu iz njega, najpre u druga sela, a zatim u Makedoniju.

1149. Prikaz forenzičkih dokaza u vezi s telima identifikovanim na lokaciji Dubrava, koji su prikupljeni i predloženi preko Baccarda, sadržan je u Dodatku A. Na osnovu tih dokaza, kao i svedočenja Fadila Vishija, Veće zaključuje da su Milaim Misim Vishi i Rrahim Beqir Vishi ubijeni

²⁸¹¹ Krsman Jelić, T. 18919–18920 (23. novembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. 5D666 (Naređenje, Komanda 243. mehanizovane brigade, 4. maj 1999. godine).

²⁸¹² Krsman Jelić, T. 18923–18924 (23. novembar 2007. godine).

²⁸¹³ Krsman Jelić, T. 19014 (26. novembar 2007. godine).

²⁸¹⁴ Krsman Jelić, T. 19015–19016 (26. novembar 2007. godine).

²⁸¹⁵ Krsman Jelić, T. 18920–18922 (23. novembar 2007. godine).

²⁸¹⁶ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 52. V. takođe dok. pr. br. P371 (Švajcarski tim za identifikaciju žrtava katastrofa, Forenzički izveštaj u vezi s ubistvima u Dubravi, mart 2000. godine).

²⁸¹⁷ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 52.

²⁸¹⁸ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 52.

²⁸¹⁹ Dok. pr. br. P1809 (Eric Baccard, Sinteza izveštaja), str. 16, 56.

oko 5. maja 1999. godine; njihova tela su pronađena 25. maja 1999. godine. Sledeća lica su ubijena oko 25. maja 1999. godine: Arton Hajrush Qorri, Fatije Hajrush Qorri, Hajrush Mehmet Qorri, Rexhep Zejnulla Qorri, Ali Tusha, Xhemajl Tusha i jedna žrtva koja nije navedena u Prilogu, Sylejman Gurri. Pretresnom veću su predočeni neposredni dokazi o tome kako su ubijene žrtve Fatije Hajrush Qorri i Rexhep Zejnulla Qorri i ko ih je ubio; međutim, Veću nisu predočeni direktni dokazi o tome kako su ubijene i ko je ubio sledeće žrtve: Arton Hajrush Qorri, Hajrush Mehmet Qorri, Ali Tusha, Xhemajl Tusha, Rrahim Beqir Vishi, Milaim Misim Vishi i Sylejman Gurri. Veće, prema tome, ne može da zaključi van razumne sumnje da su ta lica bila žrtve zločina koje su počinile snage SRJ/Srbije. Veće, međutim, ipak zaključuje da su Fatije Hajrush Qorri i Rexhepa Zejnulla Qorri, civile, ubili pripadnici snaga SRJ/Srbije.

N. OPŠTI OBRAZAC DOGAĐAJA

1150. Činjenica da je velik broj ljudi s Kosova tokom NATO bombardovanja napustio svoje domove, pri čemu su mnogi prešli preko granice u Albaniju i Makedoniju, uglavnom se ne osporava. Dokumentarni dokazi i svedoci tužilaštva i odbrane potvrđuju tu naglu migraciju, prevashodno kosovskih Albanaca.²⁸²⁰ Na primer, u nizu izveštaja koje je Štab MUP slao centrali MUP u Beogradu od 24. marta do 1. maja 1999. godine, iznosi se broj kosovskih Albanaca koji su prešli granicu u tom periodu, ali se ne pominje razlog njihovog odlaska.²⁸²¹ Prema tim izveštajima, u prvoj nedelji NATO bombardovanja, više od 300.000 kosovskih Albanaca prešlo je u Albaniju ili Makedoniju.²⁸²² Do 6. aprila se taj broj udvostručio, a 1. maja je dostigao 715.158 lica.²⁸²³

²⁸²⁰ V., na primer., dok. pr. br. P2438 (Redigovana izjava Neilla Wrighta iz UNHCR); dok. pr. br. P738 (Raseljena lica i povratnici na Kosovo: procena UNHCR-a); dok. pr. br. 5D885 (Izveštaj Komande 549. mtbr Komandi PrK, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona 549. mtbr), str. 5 (zapečaćeno); Božidar Delić, T. 19310 (29. novembar 2007. godine); K54, T. 10513–10514 (26. februar 2007. godine); Knut Vollebaek, T. 9522–9524 (31. januar 2007. godine); Momir Stojanović, T. 19730–19731 (6. decembar 2007. godine); Miloš Vojnović, T. 24239 (13. mart 2008. godine).

²⁸²¹ Dok. pr. br. 6D1232 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1236 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1238 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 2. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1239 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1240 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 4. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1241 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 5. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1242 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1244 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 8. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1254 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1255 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1256 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1257 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1259 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1260 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1261 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. P1693 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 1. maj 1999. godine)

²⁸²² Dok. pr. br. 6D1238 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 2. april 1999. godine), str. 5.

²⁸²³ Dok. pr. br. 6D1242 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 6. april 1999. godine), str. 6; dok. pr. br. P1693 (Pregled bezbednosno značajnijih događaja, 1. maj 1999. godine), str. 8. Iako je u dok. pr. br. P1693 zabeleženo da je

1151. Teza tužilaštva je da su hiljade kosovskih Albanaca pobile iz Pokrajine zbog nasilja i prinude od strane snaga SRJ i Srbije, koje su pokrenule kampanju terora nad stanovnicima kosovskim Albancima kako bi ih isterale iz njihovih domova i naterale da pređu preko granice u Albaniju i Makedoniju. Tu tezu potkrepljuju dosledna svedočenja mnogih svedoka kosovskih Albanaca, kao i nekih bivših pripadnika VJ i MUP koje je pozvalo tužilaštvo. Međutim, svedoci odbrane dosledno su negirali da je bilo ikakvog organizovanog isterivanja kosovskih Albanaca iz njihovih domova i mnogi od njih su iznosili alternativne razloge za masovni prelazak kosovskih Albanaca preko granice u Albaniju i Makedoniju.

1152. Nebojša Ognjenović, komandir stanice granične policije na graničnom prelazu Vrbnica (Morina) početkom 1999. godine, posvedočio je da je od početka NATO bombardovanja tamo počeo da stiže velik broj ljudi koji su hteli da pređu granicu. On je evidentirao da je tokom NATO kampanje granicu na tom prelazu prešlo ukupno 430.000 lica i da su kolone ljudi koje su čekale da pređu bile dugačke i do 20 kilometara.²⁸²⁴ Ljudi koji su hteli da pređu granicu davali su mu razne razloge za odlazak, a najčešći su bili NATO bombardovanje i sukobi između pripadnika OVK i VJ.²⁸²⁵

1153. Božidar Delić je sačinio izveštaj Komandi Prištinskog korpusa, u kojem je izneo da je “[s]ama pojava izbeglica [...] bil[a] [...] iznenađenje”. Zatim je sugerisao sledeće razloge za pokrete civila, izvedene na osnovu “razgovora koje smo vodili sa licima u izbegličkim kolonama”: (1) strah od predstojećih oružanih sukoba između snaga SRJ i Srbije, s jedne strane, i NATO i OVK, s druge; (2) namera da se izbegne prisilna mobilizacija od strane OVK; (3) strah od VJ, MUP, a “posebno” od “Arkanove vojske”; i (4) strah od NATO bombardovanja.²⁸²⁶ Delić je dodao da su “izbeglice” kosovski Albanci kao glavni razlog isticale strah od NATO bombardovanja zbog njegove neselektivne prirode.²⁸²⁷ Vlatko Vuković je posvedočio da su civili koji su napuštali svoje domove, kada ih je pitao za glavni razlog odlaska, pominjali “upravo” strah od vazdušnih napada NATO,²⁸²⁸ a oficir VJ Saša Antić je rekao da su mu civili kosovski Albanci iz grada Prištine rekli da moraju da se isele pod pritiskom OVK ili da to čine iz straha od NATO bombardovanja.²⁸²⁹

od 24. aprila do 1. maja 715.158 kosovskih Albanaca napustilo Kosovo, Veće smatra da je to greška u kucanju, jer je iz drugih izveštaja iz spisa jasno da se radi periodu od 24. marta do 1. maja 1999. godine.

²⁸²⁴ Nebojša Ognjenović, T. 22888 (20. februar 2008. godine).

²⁸²⁵ Nebojša Ognjenović, T. 22882–22884 (20. februar 2008. godine).

²⁸²⁶ Dok. pr. br. 5D885 (Dokument Komande 549. mtbr, 3. april 1999. godine), str. 1–2; v. takođe dok. pr. br. 3D1052 (Komanda 3. armije, Odeljenje bezbednosti, Izveštaj, 13. mart 1999. godine), par. 2.2 (gde stoji da su naoružani pripadnici OVK “ulazili u kuće pripadnika albanske nacionalne manjine i vršili nasilnu mobilizaciju” 11. i 12. marta 1999. godine).

²⁸²⁷ Božidar Delić, T. 19303–19304 (29. novembar 2007. godine).

²⁸²⁸ Vlatko Vuković, T. 21335 (29. januar 2008. godine).

²⁸²⁹ Saša Antić, dok. pr. br. 5D1398 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 13–14.

1154. Krsman Jelić je posvedočio da je uzrok preseljenja civila na području “južno od Uroševca” prevashodno bila prisilna mobilizacija u OVK, ali da je preseljenje bilo motivisano i ciljem da se taj rejon “očisti” od civila kako bi se stvorio koridor za prolazak kopnenih snaga NATO.²⁸³⁰ Međutim, nije mu postavljeno pitanje, niti je on objasnio, na osnovu čega je doneo tu ocenu. Zdravko Vintar je posvedočio da je velik broj stanovnika grada Đakovice pobjegao u Albaniju zbog vazdušnih udara NATO. On je takođe tvrdio da je OVK vršio pritisak na kosovske Albance da napuste Kosovo kako bi “prikazali humanitarnu katastrofu”.²⁸³¹ Milutin Filipović je posvedočio da je OVK za vreme NATO bombardovanja na ulicama Prištine delio letke, pozivajući stanovnike Albance da napuste grad i krenu prema Albaniji i Makedoniji.²⁸³² Nebojša Bogunović je takođe rekao da su leci u kojima se kosovski Albanci pozivaju da napuste Kosovo deljeni u gradu Kosovskoj Mitrovici.²⁸³³ Međutim, nijedan od svedoka koji su svedočili o svom ličnom odlasku iz Prištine i Kosovske Mitrovice nije pomenuo da je video takve letke ili da su svoje domove napustili zbog njih. Bogunović i Ljubiša Diković su rekli da su ljudi napuštali Kosovo i zbog OVK i zbog vazdušnih napada NATO.²⁸³⁴ I u ovom slučaju, njih nisu pitali, niti su oni sami objasnili, na osnovu čega su izveli takve zaključke.

1155. Službenik MUP Dušan Gavrančić je posvedočio da su civili kosovski Albanci koji su napustili selo Žegra u opštini Gnjilane to uradili u prvih nekoliko dana NATO kampanje iz straha od NATO bombardovanja, s obzirom na to da se selo nalazilo u blizini položaja VJ na obližnjem planinskom prevoju Mučibaba.²⁸³⁵ Ljubivoje Jokšić, takođe iz MUP, posvedočio je da su ljudi svih nacionalnosti, uplašeni NATO bombardovanjem, počeli da napuštaju grad Prištinu.²⁸³⁶

1156. Uprkos tim tvrdnjama i pošto je iznelo gorenavedene konstatacije u vezi sa svakom od 13 opština za koje se optuženi terete za konkretne zločine, Pretresno veće se uverilo da su, tokom vazdušnih napada NATO, snage pod kontrolom vlasti SRJ i Srbije vodile široku kampanju nasilja usmerenu protiv civilnog stanovništva, kosovskih Albanaca. Svedoci koji su svedočili i o svojim iskustvima i o iskustvima članova svojih porodica, prijatelja i komšija tokom nekoliko nedelja u periodu od 24. marta do početka juna 1999. godine dali su manje-više dosledan prikaz straha koji je vladao u gradovima i selima širom Kosova, ne zbog NATO bombardovanja, već zbog istovremeno vođenih akcija snaga VJ i MUP. Veće je konstatovalo da su snage SRJ i Srbije u svih 13 opština

²⁸³⁰ Krsman Jelić, T. 18934 (23. novembar 2007. godine).

²⁸³¹ Zdravko Vintar, dok. pr. br. 5D1394 (Izjava svedoka od 25. decembra 2007. godine), par. 15.

²⁸³² Milutin Filipović, T. 19183–19184 (27. novembar 2007. godine); v. takođe dok. pr. br. 5D1364 (Letak OVK).

²⁸³³ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 65.

²⁸³⁴ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 49–50; Ljubiša Diković, T. 19906 (10. decembar 2007. godine).

²⁸³⁵ Dušan Gavrančić, T. 22680–22681 (18. februar 2008. godine).

²⁸³⁶ Ljubivoje Jokšić, T. 21958 (8. februar 2008. godine).

hotimično isterivale kosovske Albance iz njihovih domova, bilo tako što su im naređivale da idu ili stvarajući atmosferu straha kako bi izazvale njihov odlazak. Dok su ti ljudi napuštali svoje domove i kretali se ili po samom Kosovu ili prema njegovim granicama i prelazili preko granica, mnogi od njih su i dalje bili izloženi pretnjama, pljačkanju, maltretiranju ili drugim oblicima zlostavljanja. U mnogim mestima muškarci su odvajani od žena i dece, njihova vozila su ukradena ili uništena, njihove kuće hotimično paljene, od njih je iznuđivan novac i primoravani su da ostave svoje lične isprave.

1157. Na primer, krajem marta 1999. godine, pripadnici policije i vojske stvorili su krajnje preteću i nasilnu klimu u Peći, spaljujući kuće, pucajući iz vatrenog oružja i zlostavljajući meštane kosovske Albance. Znatno broj stanovnika ovog grada je zbog toga pobjegao ili im je naređeno da napuste svoje domove, pri čemu su neke uputili u Crnu Goru, a druge poslali u centar grada, gde su ih ukrkali u autobuse i odvezli na albansku granicu. Kako je gore razmotreno, Ndrec Konaj je opisao strah i paniku izazvanu među lokalnim stanovništvom, uključujući njega i njegovu porodicu, budući da nisu znali šta će im se desiti. Kada su se ti kosovski Albanci vratili u Peć posle završetka sukoba, videli su da je mnogo njihovih kuća spaljeno, dok su kuće koje su pripadale Srbima iz tog grada ostale neoštećene.

1158. U opštini Dečani, južno od opštine Peć, nešto slično se dogodilo u selu Beleg krajem marta 1999. godine. Tamo su pripadnici policije i vojske, uključujući vojne rezerviste, kupili meštane kosovske Albance, pri čemu je ubijeno nekoliko muškaraca. Jedna velika grupa žena i dece, pretežno kosovskih Albanaca, bila je zatočena i maltretirana: neke žene su seksualno, a muškarci fizički zlostavljani. Sledećeg dana je većini ljudi iz te grupe naređeno da idu u Albaniju, a od onih koji su ostali od tada nema nikakvih vesti.

1159. Južno od Dečana, u gradu Đakovici, pripadnici policije i VJ su od početka kampanje NATO bombardovanja stvorili atmosferu straha. Te snage su krenule u pljačkanje i spaljivanje zgrada, a pripadnici MUP ubijali su meštane kosovske Albance, uključujući grupu od 20 žena i dece u podrumu u Ulici Miloša Gilića početkom aprila. Kao posledica toga, velik broj kosovskih Albanaca je pobjegao iz grada, oputovao do albanske granice i prešao je. Tokom njihovog putovanja, pripadnici VJ i MUP su im oduzimali lične isprave. Kosovske Albance, meštane sela u opštini Đakovica, takođe su u aprilu 1999. godine iz njihovih domova proterali pripadnici vojske i policije, naročito tokom zajedničke operacije u rejonu poznatom kao dolina Reka krajem tog meseca. U toku operacije, pripadnici policije i VJ ubili su jedan broj kosovskih Albanaca, a tela 287 lica nestalih iz Meje i okolnih područja kasnije su pronađena u masovnim grobnicama u Batajnicima, kod Beograda.

1160. Nesporno je da su VJ i MUP krajem marta 1999. godine vodili široku operaciju na području koje obuhvata delove opština Prizren, Suva Reka i Orahovac. U toku operacije, 25. marta 1999. godine, kosovski Albanci iz sela Pirane (u opštini Prizren) pobjegli su iz svojih domova zbog granatiranja sela i paljenja kuća od strane snaga VJ i MUP. Istog dana, snage MUP i VJ napale su selo Celinu (opština Orahovac), pljačkajući i paleći većinu kuća. Pripadnici policije su takođe hotimično uništili lokalnu džamiju. Te snage su terorisale žitelje sela i ubile određeni broj ljudi. Pretresno veće napominje da su svedoci napada na Celinu, kao i napada na nekoliko drugih gradova i sela na Kosovu, opisali da su snage SRJ i Srbije koristile neku vrstu specijalnog oružja, sličnog bacaču plamena, kojim su palile zgrade. Imajući u vidu te dosledne iskaze, Veće ne prihvata da je VJ pedesetih godina izbacila iz upotrebe takvo oružje, kako je tvrdio Božidar Delić.²⁸³⁷ Ljudi iz Celine koji su pobjegli iz svojih domova i sklonili se u obližnjoj šumi kasnije su okupljeni na jedno mesto, a dragocenosti i lične isprave su im oduzete. Neki od njih su fizički zlostavljani i oni su poslani ka albanskoj granici.

1161. Istog dana kada su napadnuti Celina i Pirane, obližnju Belu Crkvu (opština Orahovac) su takođe uzele na metu snage VJ i MUP, koje su granatirale selo i palile kuće, nateravši meštane da pobjegnu. U toku napada, snage policije su brutalno ubile određeni broj muškaraca, žena i dece koji su pokušavali da se sakriju. Selo Mala Kruša, južno od Celine i Bele Crkve, a severno od Pirana, takođe su 25. marta 1999. godine opkolile snage VJ i MUP, a pripadnici MUP su onda ušli u selo i, uz pomoć meštana Srba, pljačkali i palili kuće. Kosovski Albanci iz tog sela otišli su da se sakriju na jedno šumovito područje, ali kasnije su ih pohvatali, a ženama i deci rekli da odu u Albaniju. Pripadnici lokalne policije su grupi od više od 100 muškaraca oduzeli dragocenosti i lične isprave, maltretirali ih, a zatim ih zatvorili u ambar i pucali na njih, posle čega je ambar zapaljen. Preživelo je samo osam muškaraca. Lutfi Ramadani, jedan od preživelih, opisao je da je, kada se vratio u Malu Krušu,

[o]na bila u žalosnom stanju. Sve kuće su bile spaljene. Bio je to tužan prizor za gledanje. Nijedna kuća – ni jedna jedina kuća nije ostala cela. Na nekima su bili – samo krovovi su izgoreli. Neke su izgorele u drugim delovima, ali je celo selo bilo spaljeno ... kuće Albanaca, a ne kuće Srba.²⁸³⁸

1162. Otprilike u isto vreme, žitelje Dušanova, naselja u Prizrenu, isterali su iz njihovih domova, tukli ih, pretili im i pljačkali ih, a zatim ih poslali prema Albaniji. Kasnije, u aprilu 1999. godine, ljudima koji su tokom operacije raseljeni iz Pirana i koji su se sklonili u obližnju Srbicu, takođe je naređeno da napuste selo i odu u Albaniju.

²⁸³⁷ Božidar Delić, T. 19356 (29. novembar 2007. godine).

²⁸³⁸ Lutfi Ramadani, T. 4310 (28. septembar 2006. godine).

1163. U toku operacije, krajem marta 1999. godine, snage PJP angažovane su u gradu Suvoj Reci i njenoj okolini. Dana 26. marta pripadnici lokalnog MUP uzeli su na metu članove porodice Berisha iz tog grada i ubili 45 muškaraca, žena i dece blizu njihovih domova, kao i dok su bežali pored autobuske stanice i krili se u lokalnoj piceriji. Tela većine tih lica takođe su kasnije pronađena u masovnoj grobnici u Batajnici, kod Beograda. U danima posle ubijanja, džamija u Suvoj Reci je oštećena, a mnogi od preostalih meštana kosovskih Albanaca napustili su svoje domove jer su pripadnici policije i VJ palili kuće, krali novac i dragocenosti i naredili im da odu u Albaniju.

1164. Civili kosovski Albanci silom su raseljeni iz sela u opštini Srbica krajem marta i u aprilu 1999. godine. Dana 26. marta 1999. godine granatirano je selo Turićevac, a njegovi žitelji su formirali konvoj i krenuli u pravcu Tušilja, na istok. Snage MUP i VJ su potom došle u Tušilje i formiran je još jedan konvoj koji je krenuo prema Klini. Otprilike u to vreme velik broj raseljenih lica okupio se na jednom polju na kraju Izbiće. Pripadnici policije su opkolili tu grupu, ženama i deci naredili da idu u Albaniju, a muškarce zatočili. Zatim su postrojili muškarce u dve grupe i pucali na njih, ubivši najmanje 89 ljudi. Otprilike sredinom aprila, jedna grupa žena koje su snage VJ ili MUP držale u selu Kozica nakon što je selo granatirano, odvedena je u Ćirez. Najmanje četiri od tih žena su seksualno zlostavljane, a njih osam je potom ubijeno tako što su bačene u tri bunara. Krajem aprila usledila je još jedna ofanziva kod Baksa, blizu Ćireza. U toku tog napada uhvaćena je i maltretirana velika grupa kosovskih Albanaca.

1165. Čim je počela NATO kampanja, na metu policije su došli ugledni kosovski Albanci iz Kosovske Mitrovice, grada na severu Pokrajine, a neki od njih su i ubijeni. Policija je takođe spaljivala kuće kosovskih Albanaca i veliki broj njih je proteran iz delova tog grada. Neki su se kasnije vratili u grad, a zatim ponovo otišli početkom aprila, putujući autobusima u Crnu Goru. Sredinom aprila 1999. godine mnogi kosovski Albanci koji su živeli u selu Žabare ili se privremeno sklonili u njega i druga obližnja sela bili su prisiljeni da formiraju konvoje i napuste Kosovo od strane snaga MUP i VJ koje su počele da pale kuće u tim selima. Mnogi od tih ljudi morali su da se preko Kosova i južno ka albanskoj granici probijaju pešice, a usput su ih pljačkali i dalje maltretirali.

1166. Dana 27. marta 1999. godine, snage VJ i MUP spalile su kuće i najmanje jednu džamiju u gradu Vučitrnu i proterali kosovske Albance iz tog grada. Pripadnici MUP su takođe pljačkali i maltretirali kosovske Albance u velikom konvoju koji se iz sela u opštini Vučitrn kretao na jug. U noći 2. maja 1999. godine, pripadnici MUP ubili su najmanje dvoje ljudi u konvoju, koji je zatim usmeren ka nekim zgradama u blizini, gde su ljude iz njega zadržali preko noći. Sledećeg dana

ubijeno je još jedno lice iz te grupe, a MUP je uputio žene, decu i starije osobe da nastave ka Albaniji. Zatočili su i otprilike tri nedelje maltretirali vojno sposobne muškarce kosovske Albance u zatvoru u Smrekovnici, a onda ih naterali da pređu granicu i odu u Albaniju.

1167. U gradu Prištini, administrativnom centru Kosova, ponovljen je obrazac proterivanja kosovskih Albanaca. Mnogi ljudi su direktno izbačeni iz svojih domova, dok su drugi pobjegli iz straha od nasilja koje su oko njih vršile snage SRJ i Srbije. Proterivanje iz Prištine vršeno je organizovano, pri čemu su stotine kosovskih Albanaca usmeravane ka železničkoj stanici, a zatim ukrcavane u prepune vozove koji su ih odvozili do makedonske granice. U toku te operacije, pripadnici VJ i MUP su seksualno zlostavljali najmanje tri kosovske Albanke.

1168. Seljani iz Žegre i Prilepnice, u opštini Gnjilane, takođe su silom iseljeni iz svojih domova. U Žegri, pripadnici VJ, MUP i drugih neregularnih snaga, uključujući srpske civile meštane, krajem marta 1999. godine isterali su žitelje kosovske Albance pribegavajući pretnjama, premlaćivanju i ubijanju. Mnogi od raseljenih ljudi uspeali su da stignu do Makedonije. Kada su se posle završetka sukoba vratili u svoje domove, ustanovili su da je većina kuća kosovskih Albanaca u selu spaljena ili donekle oštećena, dok su kuće Srba ostale netaknute. Otprilike u isto vreme, pripadnici VJ i lokalni rezervisti MUP spalili su džamiju u obližnjoj Vlašici, a u Vladovu, kuće su opljačkane i spaljene, dok su njegovi žitelji takođe pobjegli i otputovali u Makedoniju, pri čemu su ih sprovele snage MUP i VJ. Žiteljima Prilepnice je naređeno da napuste selo najpre 6. aprila, a zatim ponovo 13. aprila 1999. godine.

1169. U opštini Uroševac, jugozapadno od Gnjilana, sela su takođe napadana krajem marta i tokom aprila 1999. godine. U Sojevu, pripadnici VJ, policije i druga naoružana lica u sadejstvu s njima palili su kuće i ubili nekoliko ljudi, dok su meštani naterani da u konvojima, pešice i vozilima krenu ka gradu Uroševcu. Neki od tih ljudi su autobusima nastavili do makedonske granice. Početkom aprila, otprilike 1.000 raseljenih lica došlo je u Miroslavlje. Kada su se pripadnici vojske posle toga približili Miroslavlju, njegovi žitelji i drugi koji su se tamo sklonili formirali su konvoje i otišli prema gradu Uroševcu, prolazeći pored uništenih vozila i kuća u plamenu. Neki su, na kraju, autobusima otišli iz Uroševca i otputovali na jug, do makedonske granice, koju su zatim prešli. Takođe početkom aprila, snage VJ su zauzele Staro Selo i tamo ostale nekoliko dana, a zatim otišle, spalivši kuće na odlasku. Ubrzo posle toga, jedna grupa dobrovoljaca VJ došla je u selo i naredila meštanima muškarcima da kopaju rovove, oduzimala vozila i iznuđivala novac od žitelja. Seljani su iz straha napustili svoje domove i pešice otišli u grad Uroševac. Mnogi su se kasnije ukrcali u vozove koji su ih odvezli do makedonske granice.

1170. Naposletku, u opštini Kačanik, na jugu Kosova uz granicu s Makedonijom, kosovski Albanci su proterivani iz grada i okolnih sela od početka vazdušne kampanje NATO. Pripadnici VJ i MUP napali su Kotlinu 24. marta, pri čemu su žene i decu meštane kamionom i pešice poslali ka Kačaniku. Drugi seljani koji nisu otkriveni u vreme napada pobjegli su prema Makedoniji. Nekoliko dana kasnije, snage VJ i MUP ušle su u Kačanik i s položaja u lokalnoj fabrici pucale u pravcu nekih kuća. Isa Raka, kosovski Albanac koji je bio svedok tih događaja u gradu Kačaniku, opisao je kako je njegova trudna žena pogođena iz vatrenog oružja tokom napada i kako je kasnije podlegla povredama. Sledećeg dana, stanovnici tog dela grada odlučili su da napuste svoje domove iz straha od snaga MUP i pešice otišli u Makedoniju.

1171. U aprilu 1999. godine, jedinice VJ i MUP ušle su u selo Vata i opljačkale tamošnje kuće. Dana 21. maja 1999. godine, snage VJ i MUP napale su Stagovo, a 25. maja napale su i Dubravu. Žitelji Dubrave su odlučili da odu u Makedoniju, jer su znali šta se dogodilo u drugim selima i to ih je plašilo. Žene, starci i deca formirali su konvoj, dok su se mlađi muškarci sakrili u obližnjoj šumi. U vreme napada, kod Reke blizu Dubrave, ranjeno je nekoliko ljudi, uključujući jednu devojčicu koja je umrla i jednog dvanaestogodišnjeg dečaka koji je teško povređen.

1172. Pored dokaza u vezi s konkretnim mestima zločina navedenim u Optužnici, Veće je od svedoka, pripadnika snaga VJ i MUP na Kosovu u to vreme, čulo iskaze koji govore o opštem obrascu nasilja i zastrašivanja stanovnika kosovskih Albanaca tokom NATO kampanje. Na primer, trojica bivših pripadnika VJ, svedoci K90, K73 i K54, priznali su da su učestvovali u isterivanju kosovskih Albanaca iz njihovih domova za vreme NATO kampanje. Svedok K90 je opisao kako je njegova jedinica proterala – kasnije je insistirao na upotrebi reči “premestila” – kosovske Albance iz njihovih domova u opštini Đakovica tokom aprila 1999. godine.²⁸³⁹ On je to radio po naređenju koje je dobio usmeno.²⁸⁴⁰ Svedok K73 je takođe govorio o svom učešću u proterivanju civila kosovskih Albanaca i hotimičnom spaljivanju kuća u selima u opštini Đakovica tokom aprila 1999. godine.²⁸⁴¹ Izjavio je sledeće:

[s]vima nama koji smo učestvovali u toj akciji, da se izrazim tako, bilo [je] neprijatno isterivati žene i decu i starce i invalide. Ja poznajem dosta dobro UČK i još nisam video nijedno dete u UČK, niti ijednu ženu, babu od 70 godina ili starca u invalidskim

²⁸³⁹ Iskaz svedoka K90 podudara se s iskazima Fuata Haxhibeqirija, svedoka K73, Nikea Peraja, Merite Deda, Lizane Malaj. Pokušaj da se, preko Vlatka Vukovića, dovede u pitanje verodostojnost svedoka K90 bio je bez osnova. Prigovori u vezi s prisustvom svedoka K90 tokom operacije u dolini Reke zasnivali su se na izjavama lica koja nisu bila pozvana kao svedoci ili na dokumentaciji koja nije uvrštena u spis i koja je bila površna, bez pojedinosti. Shodno tome, Veće konstatuje da je svedok K90 u načelu verodostojan i pouzdan kada je reč o pitanjima iz njegove izjave koju je dao kao svedok i koju je potvrdio prilikom usmenog svedočenja.

²⁸⁴⁰ Svedok K90, dok. pr. br. P2460 (Izjava svedoka), par. 41.

²⁸⁴¹ Svedok K73, T. 3328–3335 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), T. 3381–3383 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka od 2. decembra 2005. godine), par. 42.

kolicima. Takvi ljudi jednostavno ne mogu da budu borci, teroristi, kako god hoćete. A mi smo ih proterali sve, od deteta u kolecvi do starca u invalidskim kolicima. I to je onaj problem koji ja danas imam.²⁸⁴²

Svedok K54 je posvedočio da je njegova jedinica proterala ljude iz jednog naselja kod Prizrena po imenu Petrovo Selo, posle bombardovanja kasarne u Prizrenu, kako bi to naselje mogao da zauzme VJ.²⁸⁴³

1173. Goran Stoparić, bivši pripadnik paravojne grupe “Škorpioni”, opisao je kako je krajem marta 1999. godine njegova jedinica integrisana u sastav SAJ i poslata na Kosovo. Pripadnici te jedinice su tamo ubili najmanje desetak civila u gradu Podujevu.²⁸⁴⁴ Svedoci K54 i K82 govorili su o operaciji u kojoj su učestvovali u selu Trnje (opština Suva Reka), takođe krajem marta 1999. godine, tokom koje je njihova jedinica palila kuće i ubila grupu od petnaestak kosovskih Albanaca – muškaraca, žena i dece.²⁸⁴⁵ Oba svedoka su u svojim iskazima rekla da ta ubijanja nisu bila izolovani incident, već da je širom sela, dok su ih VJ i MUP čistili, bilo i drugih ubijanja.²⁸⁴⁶ Svedok K54 je isto tako opisao svoje lično učešće u krađi automobila na Kosovu²⁸⁴⁷ i paljenju imovine civila, po naređenju svog starešine.²⁸⁴⁸

1174. Bivši načelnik SUP Kosovska Mitrovica, Ljubinko Cvetić, takođe je priznao da su, na samom početku vazdušne kampanje NATO, pripadnici policije, naročito njenog rezervnog sastava, učestvovali u isterivanju kosovskih Albanaca iz njihovih domova. On je posvedočio, međutim, da ta proterivanja nisu bila deo nekog programa ili plana i da je u to vreme bilo i drugih razloga za masovne pokrete stanovnika kosovskih Albanaca, kao što su NATO bombardovanje i pritisak OVK.²⁸⁴⁹

1175. Pretresno veće je svesno činjenice da su u nekim delovima Kosova, i u 13 opština razmotrenih u ovoj Presudi i na drugim mestima, ljudi možda napuštali svoje domove iz drugih

²⁸⁴² Svedok K73, T. 3381–3382 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

²⁸⁴³ Svedok K54, T. 10598 (27. februar 2007. godine).

²⁸⁴⁴ Goran Stoparić, T. 702–703 (12. jul 2006. godine), dok. pr. br. P2224 (Izjava svedoka od 6. jula 2006. godine), par. 35, 51–56. V. takođe Aleksandar Vasiljević, T. 8717 (19. januar 2007. godine); dok. pr. br. 3D1055 (Štab Vrhovne komande, Izveštaj o aktivnosti paravojnih formacija Slobodana Medića - Boce, 13. maj 1999. godine).

²⁸⁴⁵ Svedok K82, T. 11747–11748 (15. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2863 (Izjava svedoka), par. 7–23; svedok K54, T. 10585–10588 (27. februar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica), dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 5–6, dok. pr. br. P2884 (Izjava svedoka od 16. jula 2002. godine), str. 1. V. par. 470 gore za ocenu njihove verodostojnosti od strane Veća.

²⁸⁴⁶ Svedok K54, dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 5–6; svedok K82, dok. pr. br. P2863 (Izjava svedoka), par. 13–14, 16, 26, 28–29.

²⁸⁴⁷ Svedok K54, T. 10514 (Javna sednica), T. 10515 (delimično zatvorena sednica), T. 10516 (Javna sednica) (26. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 7.

²⁸⁴⁸ Svedok K54, T. 10590 (27. februara 2007. godine), dok. pr. br. P2883 (Izjava svedoka od 26. aprila 2002. godine), str. 6.

²⁸⁴⁹ Ljubinko Cvetić, T. 8179–8180 (8. decembar 2006. godine).

razloga, kao što su uputstva OVK, želja da ne budu prisutni dok se vode borbe između OVK i snaga SRJ i Srbije ili stvarna činjenica da je NATO bombardovao ciljeve blizu mesta gde su živeli. Međutim, uprkos argumentima odbrane da su to bili glavni razlozi za masovne pokrete ljudi na Kosovu i preko granica s Albanijom i Makedonijom, nijedan od kosovskih Albanaca koji je svedočio nije naveo NATO bombardovanje kao jedan od razloga za svoj odlazak, a Veće je konstatovalo da su se ljudi selili kao posledica akcija OVK samo na jednom području opštine Vučitrn i na još jednom području opštine Suva Reka, o kojima je gore bilo reči. Veće pridaje mali značaj anonimnim dokazima iz druge ruke oficira VJ i MUP u vezi s razlozima odlaska kosovskih Albanaca iz njihovih domova i, pored toga, napominje da su ti oficiri najverovatnije nosili uniformu u vreme kada su vodili razgovore s raseljenim kosovskim Albancima koji verovatno nisu bili voljni da tim oficirima navedu stvarne razloge za svoje bekstvo. Svedoci kosovski Albanci, koji su svedočili o svom proterivanju i proterivanju mnogih drugih s Kosova, bili su iz najširih segmenata te zajednice i u načelu ih nije povezivalo ništa osim njihove viktimizacije, te je nezamislivo da su mogli izmisliti ili da bi izmislili takve detaljne i dosledne iskaze o događajima koje su doživeli i kojima su bili svedoci.

1176. Osim toga, NATO bombe su pogadale ciljeve širom SRJ, pri čemu je, prema rečima Spasoja Smiljanića, bivšeg komandanta Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane VJ, najveće razaranja pretrpeo Beograd, pa ljudi ipak nisu napuštali Beograd ili druge delove SRJ u tako masovnom broju kao oni koji su pobjegli s Kosova.²⁸⁵⁰ Veće, prema tome, konstatuje da NATO bombardovanje nije bilo osnovni razlog za masovno raseljavanje kosovskih Albanaca s Kosova.

1177. Iako je oružani sukob između OVK i snaga SRJ i Srbije trajao istovremeno s vazdušnom kampanjom NATO, Veće isto tako ne smatra da je taj sukob bio osnovni uzrok bekstva stotina hiljada kosovskih Albanaca u periodu od kraja marta do početka juna 1999. godine. U stvari, kako je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, sukob OVK sa VJ i MUP počeo je sredinom 1998. godine i intenzivirao se tokom jula, avgusta i septembra te godine. Iako je mnogo kosovskih Albanaca tada raseljeno, većina je ostala u granicama Kosova i nije bilo masovnog odliva ljudi preko granica kakav je počeo 24. marta 1999. godine. Veće, pored toga, podseća da je, iako je OVK u raznim periodima i na raznim lokacijama bio snaga koja se morala ozbiljno shvatiti, broj njegovih pripadnika bio malen u poređenju s brojem pripadnika VJ i MUP raspoređenih na Kosovu od marta do juna 1999. godine, kao i da OVK nije raspolagao teškim naoružanjem kakvom su imale pristupa državne snage.²⁸⁵¹

²⁸⁵⁰ Spasoje Smiljanić, T. 15776–15777 (17. septembar 2007. godine).

²⁸⁵¹ V. Odeljak VI.B.

1178. Način na koji su VJ i MUP postupali s OVK bio je često grub i podrazumevao neselektivno nasilje i nanošenje štete civilima i njihovoj imovini, što je samo još više pogoršalo situaciju na Kosovu, umesto da je poboljša. Dosledni iskazi očevidaca o sistematskom terorisanju civila kosovskih Albanaca od strane snaga SRJ i Srbije, njihovo iseljavanje iz domova, kao i pljačkanje i hotimično uništavanje njihove imovine uveravaju Veće da je postojala kampanja nasilja usmerena protiv civilnog stanovništva, kosovskih Albanaca, tokom koje je bilo incidenata ubijanja, seksualnog zlostavljanja i namernog uništavanja džamija. Upravo su hotimične akcije tih snaga tokom ove kampanje bile uzrok odlaska najmanje 700.000 kosovskih Albanaca s Kosova u kratkom periodu od kraja marta do početka juna 1999. godine. Napori MUP da prikrije ubijanje kosovskih Albanaca time što je tela transportovao u druge delove Srbije, o čemu će detaljnije biti reči dalje u Presudi, takođe ukazuju na to da su ti incidenti bili kriminalnog karaktera.

O. PRAVNI ZAKLJUČCI

1179. Nakon što je donelo činjenične zaključke o događajima koji su se odigrali u periodu od marta do maja 1999. godine u 13 opština na Kosovu, Pretresno veće će sad preći na razmatranje pitanja da li su ispunjeni pravni elementi krivičnih dela koja se optuženima Optužnicom stavljaju na teret u vezi sa svakim od mesta zločina za koje je konstatovalo da su relevantne činjenice dokazane.

1180. Tužilaštvo tereti za sve zasebne incidente razmotrene gore u tekstu kao za zločine protiv čovečnosti, kažnjive po članu 5 Statuta, a za ubijanja tereti i kao za kršenje zakona ili običaja ratovanja, kažnjivo po članu 3. Za obe kategorije krivičnih dela, tužilaštvo mora dokazati da je u relevantno vreme postojao oružani sukob, kao i neksus ili "objektivna veza" između tog oružanog sukoba i krivičnih dela za koja se tereti. Veće je gore u tekstu zaključilo da se na teritoriji Kosova zaista vodio oružani sukob, koji je počeo sredinom 1998. godine i trajao do kraja vazdušne kampanje NATO u junu 1999. godine. Veće se uverilo da su sva goreopisana krivična dela u svakoj od 13 opština objektivno bila vezana za oružani sukob, kako geografski tako i vremenski. Veće se takođe uverilo da postoji neksus između tih "zločina" i tog oružanog sukoba.

1. Peć

1181. Dana 27. marta 1999. godine, snage VJ i MUP, dejstvujući zajedno s drugim neregularnim snagama, počele su da uzimaju na metu civile kosovske Albanace po celom gradu Peći. VJ je granatirao delove grada, oduzimana su vozila, krao se novac, palile kuće, a velik broj kosovskih Albanaca bio je ili direktno isteran iz svojih domova ili su pak pobjegli iz straha. Veće se uverilo da

su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo grada, da je napad bio izveden sistematski i da su radnje snaga VJ i MUP bile deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Fizički izvršioc, od kojih su neki iznosili komentare poput: "Odlazite u Albaniju, ovo nije mesto za vas, ovo je velika Srbija", bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu, barem u samom gradu Peći.

1182. Kao što je rečeno, pripadnici VJ, MUP i s njima povezanih oružanih snaga koje su u to vreme dejstvovala u Peći su ili direktno naređivali kosovskim Albancima da napuste svoje domove ili su ih na to navodili svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem. Iz njihovih komentara tokom tih proterivanja takođe je jasno da je namera fizičkih izvršilaca bila da kosovski Albanci pređu granicu s Albanijom. Za to masovno proterivanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u Peći, nije bilo nikakvog legitimnog razloga. Velik broj njih hotimično je odvezen autobusima ili je otišao svojim automobilima, ili peške, na granicu s Albanijom, dok su ostali otišli u Crnu Goru. Kosovski Albanci koji su putovali autobusima na granici su morali napustiti autobuse, posle čega im je bilo rečeno da pešice pređu granicu.

1183. Pretresno veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su snage SRJ i Srbije sistematski vršile u gradu Peći, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela vezanog za činjenje drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

2. Dečani

1184. Veće je konstatovalo da su 28. marta 1999. godine, ili oko tog datuma, snage MUP i VJ uzele na metu civile kosovske Albance u selu Beleg, opština Dečani. Civili su zatvarani, šikanirani, fizički zlostavljani i zatim na organizovan način proterani iz sela od strane snaga MUP i VJ. Na kraju su prešli granicu i otišli u Albaniju. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo sela, da je napad izveden sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje snaga VJ i MUP bile su nesumnjivo deo šireg napada na civilno stanovništvo, budući da su raseljenim licima oduzimane lične isprave, da su ona zlostavljana i da im je bilo naređeno da idu u Albaniju. Osim toga, fizički izvršioc koji su iznosili komentare poput: "Odlazite u Albaniju. Tražili ste NATO", bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu.

1185. Kao što je rečeno, snage MUP i VJ su u sadejstvu i na organizovan način proterale civile iz sela Beleg. Iz njihovih komentara tokom proterivanja takođe je jasno da je namera fizičkih izvršilaca bila da kosovski Albanci pređu granicu s Albanijom. Za proterivanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u Belegu, nije bilo nikakvog legitimnog razloga.

1186. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su te snage sistematski vršile u Belegu, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih postupanja (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i) Statuta.

1187. Veće ne sumnja da je barem nad dve žene, koje su snage VJ i MUP zatočile u Belegu, izvršen polni akt i da su nad još dve žene počinjena dela seksualne prirode na koja one očigledno nisu pristale, kao i da su oni koji su ih napali znali da one na to ne pristaju. Stoga je došlo do kršenja njihovog osnovnog prava na fizički integritet, čime su ispunjeni elementi seksualnog zlostavljanja.

1188. Budući da se optuženi u Optužnici terete za seksualno zlostavljanje samo kao za oblik progona, tužilaštvo mora da dokaže da su izvršioци delovali s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Fizički izvršioци tih silovanja i seksualnih zlostavljanja iznosili su komentare poput: "OVK je radila gore stvari od ovoga što su ti oni uradili. Možeš ti njih da izdržiš." Veće stoga zaključuje da su izvršioци silovanja i seksualna zlostavljanja vršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Stoga su ispunjeni svi elementi seksualnog zlostavljanja kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

3. Đakovica

a. Grad Đakovica

1189. Od početka vazdušne kampanje NATO pa sve vreme tokom maja 1999. godine, snage MUP i VJ uzimale su na metu civile kosovske Albance u gradu Đakovici. Kuće gradskog stanovništva, kosovskih Albanaca, pljačkane su i sistematski paljene. Snage MUP i VJ na organizovan način su proterale velik broj kosovskih Albanaca iz grada ili preko granice, u Albaniju. Pored toga, neki stanovnici grada su ubijeni. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo grada, da je napad izveden sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Osim toga,

zajedničke akcije VJ, MUP i drugih snaga bile su očigledno deo šireg napada na civilno stanovništvo, budući da su kuće kosovskih Albanaca selektivno birane i paljene, raseljenim licima su oduzimate lične isprave i bilo im je naređivano da idu u Albaniju. Pored toga, fizički izvršioc, od kojih su neki iznosili komentare poput: "Ovo je zbog NATO" ili "Izlazite, jebaćemo vam majku albansku!", bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu.

1190. Kao što je rečeno gore u tekstu, MUP, VJ i druge snage proterale su civile iz grada Đakovice, bilo tako što su im direktno rekly da idu ili tako što su ih svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem navele na to. Iz njihovih komentara prilikom proterivanja, uključujući i instrukciju da idu na granični prelaz i odu u Albaniju, takođe je jasno da je namera fizičkih izvršilaca bila da kosovski Albanci odu. Za to proterivanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u gradu Đakovici, nije bilo legitimnog razloga.

1191. Pretresno veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su te snage sistematski vršile u gradu Đakovici, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i) Statuta.

1192. Što se tiče 20 osoba koje su snage MUP u noći 1. aprila 1999. godine ubile u podrumu kuće u Ulici Miloša Gilića, u naselju Ćerim u gradu Đakovici, konstatovano je da su fizički izvršioc prouzrokovali njihovu smrt i da im je to bila namera. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3 Statuta. Pored toga, ta ubistva su počinjena u kontekstu široko rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva, radnje fizičkih izvršilaca bile su deo tog napada, a fizički počiniooci su to znali. Na sve to upućuje činjenica da su izvršioc ubili žene i decu, uprkos tome što oni očigledno nisu bili pripadnici OVK, i što su onda zapalili kuću u okviru kampanje paljenja kuća kosovskih Albanaca koja je tada sprovedena u gradu Đakovici. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a).

1193. Veće napominje da činjenica da su fizički izvršioc, znajući da su žrtve kosovski Albanci, ubili sve žene i decu koji su se tu nalazili (osim jedne osobe) iako je bilo jasno da oni nisu pripadnici OVK, pokazuje da su ih uzeli na metu zbog njihove nacionalne pripadnosti. Veće stoga zaključuje da su oni ubijanja izvršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom, čime su ispunjeni svi elementi ubistva kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

b. Sela u opštini Đakovica

1194. Veće je takođe konstatovalo da su snage VJ i MUP tokom vazdušne kampanje NATO uzele na metu civile kosovske Albance u više sela u opštini Đakovica, naročito kroz zajedničku operaciju VJ i MUP u dolini Reka 27. i 28. aprila 1999. godine. Kosovski Albanci sistematski su proterivani iz svojih sela, a sela su zatim spaljivana. Mnogi su poslani preko granice u Albaniju, a drugi su ubijeni. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo opštine, da je napad izveden sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje snaga VJ i MUP koje su u tome učestvovala bile su očigledno deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršioci, koji su kosovskim Albancima rekli da moraju da napuste Kosovo ili će biti pogubljeni, bili su svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu.

1195. Kao što je rečeno gore u tekstu, snage VJ i MUP sistematski su proterivale kosovske Albance iz njihovih sela u opštini. Iz njihovih komentara tokom proterivanja takođe je jasno da je namera fizičkih izvršilaca bila da kosovski Albanci odu. Za to proterivanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u Đakovici, nije bilo legitimnog razloga.

1196. Pretresno veće stoga zaključuje da su u selima Korenica, Dobroš, Ramoc i Meja, kao i u drugim selima u dolini Reka, ispunjeni elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su te snage sistematski vršile u selima, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja) kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(i) Statuta.

1197. Što se tiče ubijanja najmanje 287 kosovskih Albanaca, od kojih su mnogi bili civili, a koja su 27. aprila 1999. godine snage MUP i VJ u sadejstvu počinile u Korenici i Meji i njihovoj okolini, utvrđeno je da su fizički izvršioci prouzrokovali njihovu smrt i da im je to bila namera. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3. Pored toga, ta ubistva su počinjena u okviru zajedničke operacije VJ i MUP u dolini Reka, što je bio široko rasprostranjen i sistematski napad usmeren protiv civilnog stanovništva. Radnje fizičkih izvršilaca bile su deo napada i oni su to znali, što se vidi iz organizovanog karaktera napada i velikog broja ubijenih. Veće se stoga uverilo da su ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a) Statuta.

1198. Naposletku, fizički izvršioci, koji su tokom operacije u dolini Reka uzeli na metu kosovske Albance, iznosili su komentare poput onoga da "kolju Šiptare". Veće zaključuje da su oni ta

ubijanja izvršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom, čime su ispunjeni svi elementi ubistva kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

4. Prizren

1199. Krajem marta 1999. godine, na širem području koje je obuhvatalo delove opština Prizren, Orahovac i Suva Reka, izvedena je zajednička operacija VJ i MUP. Iako je ova operacija navodno bila usmerena protiv OVK, Veće je ustanovilo da su, u isto vreme, sistematski napadani i civili kosovski Albanci koji su živeli na tom području. Među napadnutim selima bilo je i selo Pirane. Dana 25. marta granatirao ga je VJ, posle čega su snage MUP ušle u selo i počele da pale kuće. Usled toga su stanovnici sela, kosovski Albanci, pobešli u druga obližnja sela, pri čemu je prilikom odlaska ubijeno ili ranjeno nekoliko ljudi. Policija i druge snage su onda u aprilu 1999. godine kosovskim Albancima koji su se sklonili u Srbici, uključujući velik broj ljudi iz Pirane, naredile da idu u Albaniju, što su oni kasnije i uradili. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo tih sela, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, kao i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje tih snaga bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršioци koji su učestvovali u napadu, ili oni pod čijom su komandom delovali, bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na tom području.

1200. Kao što je gore rečeno, snage VJ i MUP, koje su učestvovalе u napadu na Pirane i Srbicu, svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem navele su njihove žitelje na beg. Činjenica da su zapalili kuće u Piranama i da su pripadnici MUP naredili da se raseljena lica, kosovski Albanci koji su se sklonili u Srbici, pošalju u Albaniju takođe pokazuje da je namera fizičkih izvršilaca bila da kosovski Albanci odu. Za masovno proterivanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u tim selima, nije bilo nikakvog legitimnog razloga. Pretresno veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, a s obzirom na to da su snage SRJ i Srbije nasiljem i pretnjama raselile kosovske Albance iz njihovih domova u Piranama, a kasnije i iz Srbice, Veće se uverilo da su ispunjeni elementi drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(i).

1201. Veće je takođe gore u tekstu ustanovilo da je 28. marta 1999. godine velik broj kosovskih Albanaca iz Dušanova, naselja u gradu Prizrenu, policija nasilno isterala iz njihovih domova i poslala u pravcu Albanije. Tokom tog proterivanja, ljude su tukli, pretili im i pljačkali ih, a kuće su zapaljene. Velik broj tako proteranih ljudi otišao je do granice, a njihovo zlostavljanje se usput

nastavilo. Veće se uverilo da je napad na Dušanovo predstavljao napad na civilno stanovništvo tog područja, da je bio široko rasprostranjen i sistematski, kao i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 opština. Radnje snaga koje su u tome sudelovale bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršioci koji su učestvovali u tom napadu bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na tom području, imajući u vidu njihove komentare, poput: "Odlazite u Albaniju", "Ovde nema mesta za vas" i "Kosovo pripada Srbiji, vi spadate u Albaniju".

1202. Kao što je rečeno gore u tekstu, MUP je isterao kosovske Albance iz njihovih domova u Dušanovu. Iz njihovih kometanara prilikom proterivanja takođe je jasno da je namera fizičkih izvršilaca bila da kosovski Albanci odu. Za njihovo proterivanje nije bilo nikakvog legitimnog razloga niti su kosovski Albanci nezakonito boravili u Dušanovu.

1203. Stoga Veće još jednom zaključuje da su u pogledu dela grada Prizrena zvanog Dušanovo ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, a s obzirom na iskaze svedoka da su snage SRJ i Srbije svojim pretnjama, fizičkim zlostavljanjem i zastrašivanjem proterale stanovnike Dušanova, Veće se takođe uverilo da su ispunjeni elementi drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(i) Statuta.

5. Orahovac

1204. U preliminarnom smislu, Pretresno veće napominje da paragraf 72(a)(i) Optužnice sadrži jedan broj navoda o raseljavanju kosovskih Albanaca iz sela u opštini Orahovac, pri čemu se ne navodi konkretno iz kojih su tačno sela ljudi raseljeni. Jedina konkretna optužba u vezi s prisilnim raseljavanjem odnosi se na veliku grupu ljudi koji su se 25. marta 1999. godine okupili na planini nedaleko od Nogavca, pri čemu je Veće gore u tekstu konstatovalo da nema činjenica koje to dokazuju. Što se tiče događaja od 2. aprila 1999. godine, u Optužnici se opisuje da su snage SRJ i Srbije granatirale "sela", ubile jedan broj ljudi koji su spavali na traktorima i navele druge da beže u Albaniju. Međutim, dokazi koje je iznelo tužilaštvo odnose se samo na jedan vazdušni napad na selo Nogavac 2. aprila, za koji, kako je Veće konstatovalo gore u tekstu, nije dokazano da su ga izvršile snage SRJ i Srbije.

1205. Jedine optužbe za deportaciju i druga nehumana dela (prisilno premeštanje) iz te opštine, u vezi s kojima Veće treba da donese pravne zaključke, odnose se, prema tome, na selo Celinu, kao što je navedeno u paragrafu 72(a). Iako se u paragrafu 75(b) i (c) tvrdi da je odlazak stanovništva predstavljao uvod u ubijanja u Beloj Crkvi i Maloj Kruši, ni za jedno od tih mesta nema optužbi za

deportaciju ili prisilno premeštanje. Veće će u vezi s ta dva sela stoga doneti pravne zaključke samo u pogledu optužbi za ubistvo.

a. Celina

1206. Kao što je gore razmotreno, krajem marta 1999. godine, na širem području koje je obuhvatalo delove opština Prizren, Orahovac i Suva Reka, izvedena je zajednička operacija VJ i MUP. Iako je ova operacija navodno bila usmerena protiv OVK, Veće je ustanovilo da su, u isto vreme, sistematski napadani i civili kosovski Albanci koji su živeli na tom području. Među napadnutim selima bila je i Celina. Dana 25. marta, Celinu je granatirao VJ, posle čega su mešovite snage VJ i MUP ušle u selo, pljačkajući i paleći kuće. Seljani su zbog toga iz straha pobjegli. Snage MUP takođe su tukle i pljačkale seljane koji su bežali i oduzimale im dragocenosti i lične isprave, a nekoliko ljudi su i ubile. Muškarce su pod pretnjom oružja naterali da idu u Prizren, a zatim u Albaniju, a policija je usput nastavila da ih zlostavlja. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo Celine, da je napad izveden sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na kosovske Albance na tom području, kao i na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje tih snaga bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršiocu koji su učestvovali u napadu, ili oni pod čijom komandom su delovali, bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na tom području.

1207. Kao što je gore rečeno, snage VJ i MUP nesumnjivo su bez legitimnog razloga izazvale odlazak stanovnika iz Celine, koji su tu zakonito boravili. Pretresno veće se uverilo da je namera tih snaga bila da stanovnici Celine, kosovski Albanci, odu u Prizren, a posle toga dalje u Albaniju.

1208. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na okrutan način na koji je napad izveden, što je među meštanima koji su strahovali za svoje živote izazvalo užas, Veće se takođe uverilo da su ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i) Statuta.

1209. Odmah nakon prvog napada na Celinu, snage MUP su eksplozivom uništile džamiju u selu. Veće se uverilo da je to razaranje bilo deo napada na civilno stanovništvo Celine, da džamija nije korišćena u vojne svrhe i da su je fizički izvršiocu uništili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Shodno tome, ispunjeni su svi elementi uništavanja ili oštećivanja verskih objekata kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

b. Bela Crkva

1210. Pretresno veće je takođe konstatovalo da su 25. marta 1999. godine, u okviru šireg napada na sela kosovskih Albanaca na tom području, tenkovi VJ ušli u Belu Crkvu a da su snage VJ i MUP počele da pucaju na selo, primoravši seljane da odu. Na stotine seljana pobjeglo je uz reku Belaju, gde su pripadnici policije ubili nekoliko ljudi, uključujući žene i decu. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo Bele Crkve, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance na tom području, kao i šireg napada na najmanje 13 kosovskih opština. Radnje snaga koje su u tome učestvovala bile su deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršioc koji su u njemu učestvovali, ili oni pod čijom su komandom delovali, bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na tom području.

1211. Tokom napada, snage MUP su kod reke Belaje ubile najmanje 10 ljudi, uključujući žene i decu, vičući na njih i vređajući ih. Jednoj grupi muškaraca oduzete su dragocenosti i naterani su da uđu u reku, gde su na njih otvorili vatru. Prilikom tog incidenta ubijeno je najmanje 42 muškaraca. Kasnije su isti policajci ubili još sedmoro ljudi. Budući da nema sumnje da su fizički izvršioc prouzrokovali smrt tih ljudi i da im je to bila namera, Veće zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3 Statuta. Pored toga, s obzirom na to da su ubistva bila počinjena u kontekstu široko rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva, da su radnje fizičkih izvršilaca bile deo napada i da su fizički izvršioc, ili lica pod čijom su komandom delovali, to znali, Veće se uverilo da su ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a) Statuta. Naposletku, Veće se uverilo da su fizički izvršioc ubistava žrtve uzeli na metu zato što su po nacionalnosti bile kosovski Albanci. Veće je mišljenja da su fizički izvršioc ubistva izvršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Shodno tome, ispunjeni su svi elementi ubistva kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

c. Mala Kruša

1212. Dana 25. marta 1999. godine, snage MUP napale su i selo Malu Krušu. VJ je granatirao selo, a MUP je zajedno s naoružanim Srbima meštanima posle toga ušao u selo i pljačkao i palio kuće. Sutradan, snage MUP su naredile svim ljudima u selu i onima koji su se krili u obližnjim šumama da dođu na glavnu ulicu, gde su muškarce razdvojili od žena i dece. Više od 100 muškaraca sakupljeno je u grupu, uključujući tinejdžere, starce i psihički i fizički nesposobne

muškarce, a policajci su ih zlostavljali, oduzeli im dragocenosti i lične isprave i odveli do neke prazne štale. U štali su pripadnici MUP na muškarce otvorili vatru, pogodivši velik broj njih, i posle toga zapalili štalu. U tom incidentu ubijeno je stotinu i jedanaest muškaraca. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo Male Kruše, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 opština. Radnje snaga koje su u tome učestvovalе bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršioci koji su učestvovali u tom napadu, ili oni pod čijom su komandom delovali, bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na tom području.

1213. Budući da nema sumnje da su fizički izvršioci nesumnjivo prouzrokovali smrt tih stotinu i jedanaest ljudi i da im je to bila namera, Veće zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3 Statuta. Pored toga, s obzirom na to da su ubistva počinjena u kontekstu široko rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva na tom području, da su radnje fizičkih izvršilaca bile deo napada i da su fizički izvršioci, ili lica pod čijom su komandom delovali, to znali, Veće se uverilo da su ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a) Statuta. Naposletku, fizički izvršioci su prilikom ubijanja uzeli na metu muškarce kosovske Albance iz sela zbog njihove nacionalnosti. Veće je mišljenja da su fizički izvršioci ta ubijanja izvršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Shodno tome, ispunjeni su svi elementi ubistva kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

6. Suva Reka

1214. Dana 26. marta 1999. godine, PJP je zajedno s lokalnim policajcima izveo napad na grad Suvu Reku, pri čemu su uzeli na metu civile u gradu i ubili članove porodice Berisha, kao i druge civile. U danima posle te akcije, policajci su zapalili kuće i isterali kosovske Albance iz njihovih domova, bilo direktno bilo stvaranjem atmosfere straha, čime su naterali ljude na odlazak. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo grada, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance na tom području, kao i u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje dotičnih snaga MUP bile su deo šireg napada protiv civilnog stanovništva, a njegovi fizički izvršioci, među kojima su neki iznosili komentare poput: "Imate 15 minuta da odete u Albaniju, više nikada nećete videti ovu zemlju", nesumnjivo su bili svesni da deluju u kontekstu šireg napada na albansko stanovništvo na području Suve Reke.

1215. Kao što je rečeno gore u tekstu, 26. marta 1999. godine, lokalni policajci namerno su ubili 45 članova porodice Berisha, koji su svi bili civili. Neposredno pre nego što su to uradili, lokalni policajci izjavljivali su nešto u smislu da će pobiti sve Albance. Taj događaj, zajedno s radnjama koje su kasnije izvršile snage MUP, a koje su tada dejsstvovala u gradu Suvoj Reci i kosovskim Albancima ili naredile da napuste svoje kuće ili ih svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem navele na to, prouzrokovao je masovan egzodus kosovskih Albanaca koji su zakonito boravili u gradu Suvoj Reci. Mnogo njih je otišlo u Albaniju, a drugi su raseljeni unutar Kosova.

1216. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su lokalne i druge snage MUP sistematski vršile u gradu Suvoj Reci, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

1217. Budući da nema sumnje da su fizički izvršiocci prouzrokovali smrt 45 ubijenih članova porodice Berisha i da im je to bila namera, Veće zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3 Statuta. Pored toga, s obzirom na činjenicu da su ubistva počinjena u kontekstu široko rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva, da su radnje fizičkih izvršilaca bile deo napada i da su fizički izvršiocci, ili lica pod čijom su komandom delovali, to znali, Veće se uverilo da su ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a). Iako je bilo dokaza da su fizički izvršiocci i iz ličnih pobuda uzeli na metu baš tu porodicu, Veće napominje da se zločini protiv čovečnosti mogu počinuti iz potpuno ličnih razloga ukoliko je krivično delo u osnovi počinjeno u kontekstu napada usmerenog protiv civilnog stanovništva, kao što je ovde slučaj. Naposletku, fizički izvršiocci uzeli su na metu jednu porodicu kosovskih Albanaca i pritom izjavljivali da će pobiti sve kosovske Albance. Veće stoga zaključuje da su oni ubijanja izvršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom, čime su ispunjeni uslovi za ubistvo kao oblik progona, zločina protiv čovečnosti.

1218. Što se tiče optužbe za uništavanje verskih objekata, Veće je zaključilo da su minaret na džamiji u Suvoj Reci uništile snage MUP. Ovaj događaj se odigrao tokom goreopisanog napada na civilno stanovništvo. Veće se takođe uverilo da džamija u to vreme nije korišćena u vojne svrhe i da je uzeta na metu zato što je muslimanski verski objekat. Budući da je minaret uništen eksplozivom, fizički izvršiocci su nameravali da unište džamiju, što znači da su pritom delovali s diskriminatornom namerom. Naposletku, Veće je mišljenja da je uništavanjem minareta džamiji

naneta velika šteta. Shodno tome, Veće zaključuje da su ispunjeni elementi uništavanja ili oštećivanja verskih objekata kao oblika progona, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

7. Srbica

1219. Veće je konstatovalo da su, s početkom kampanje NATO bombardovanja, snage VJ i MUP počele da izvode napade po celoj opštini Srbica. Napadali su mesta u zapadnom delu opštine, na području Turićevca i okolnih sela, kao što su Izbica i Tušilje. Isto su uradili i u istočnom delu opštine, na području Ćireza. Iako je delom bio usmeren protiv OVK, taj napad je izveden žestoko i neselektivno, tako da su napadana i sela kosovskih Albanaca i grupe civila, što je mnoge od njih navelo da pobegnu s tog područja. Osim toga, odmah nakon akcije u zapadnom delu opštine, snage MUP ušle su u navedena sela i, pribegavajući pretnjama i sili, uzele na metu civilno stanovništvo koje je tamo živelo ili se okupilo, pljačkale imovinu civila i palile kuće. U Izbici je ubijeno najmanje 93 starijih kosovskih Albanaca, a možda i mnogo više. U Ćirezu i na okolnom području, snage VJ, uključujući i rezerviste VJ i MUP, uzele su na metu muškarce kosovske Albance, zatočile i zlostavljale više od 150 njih, a zatim ih premestili u Glogovac, gde su držani sedam dana i gde je ih je policija dalje tukla.

1220. Veće se stoga uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo opštine, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, kao i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje snaga koje su u tome učestvovala bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a s obzirom na razmere akcija u opštini i akcija izvedenih širom teritorije najmanje 13 kosovskih opština, fizički izvršiooci, ili lica pod su čijom komandom delovali, bili su nesumnjivo svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu.

1221. Kao što je rečeno, pripadnici VJ, MUP i s njima povezanih oružanih snage koje su krajem marta i sve vreme aprila dejstvovala u opštini, svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem naveli su kosovske Albance da napuste svoje domove. Osim toga, 28. marta 1999. godine, snage MUP ubile su najmanje 93 kosovskih Albanaca u Izbici, većinom starije muškarce. Vesti o tom incidentu brzo su se proširile i dodatno doprinele da ljudi napuste svoje domove i opštinu. Veće napominje da za to masovno raseljavanje kosovskih Albanaca u Srbici nije postojao zakonski razlog. Velik broj ljudi bio je namerno poslat na granicu i dalje u Albaniju ili Makedoniju, dok su drugi bili raseljeni unutar Kosova.

1222. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju,

strahu i zastrašivanju koje su snage VJ i MUP vršile u opštini, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

1223. Što se tiče ubijanja najmanje 93 kosovskih Albanaca u Izbici, budući da nema sumnje su fizički izvršiocu prouzrokovali smrt tih ljudi i da im je to bila namera, Veće zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3 Statuta. Osim toga, budući da su ta ubistva počinjena u kontekstu široko rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva, da su radnje fizičkih izvršilaca bile deo napada i da su fizički izvršiocu, ili lica pod čijom su komandom delovali, to znali, Veće se uverilo da su ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a). Naposljetku, prilikom ubijanja, fizički izvršiocu uzeli su na metu kosovske Albance zbog njihove nacionalnosti, vređali ih i terali da skinu svoja kečeta, degradirajući na taj način njihove nacionalne simbole. Veće je mišljenja da su fizički izvršiocu ubijanje počinili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Shodno tome, ispunjeni su svi elementi progona putem ubistva, kažnjivog kao zločin protiv čovečnosti po članu 5(h).

1224. Veće uopšte ne sumnja da su u Ćirezu, tokom napada na stanovnike te opštine, kosovske Albance, najmanje četiri žene bile podvrgnute aktima seksualne prirode, čime je ugrožen njihov fizički integritet ili što je predstavljalo tešku povredu njihovog ličnog dostojanstva. S obzirom na činjenicu da su fizički izvršiocu sve žene zatočili i da su neke od njih kasnije ubijene, jasno je da nijedna od njih nije pristala na polni akt. Veće se takođe uverilo da su fizički izvršiocu ta dela počinili namerno i da su bili svesni činjenice da žrtve ne pristaju na njih. Budući da su fizički izvršiocu i vređali te žene, pominjući vođe kosovskih Albanaca, Veće se uverilo da su fizički izvršiocu seksualna zlostavljanja učinili s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Shodno tome, ispunjeni su svi elementi seksualnog zlostavljanja kao oblika progona, kažnjivog kao zločin protiv čovečnosti po članu 5(h).

8. Kosovska Mitrovica

1225. Od početka vazdušne kampanje NATO pa sve do početka aprila 1999. godine, MUP je uzimao na metu istaknute civile kosovske Albance koji su živeli u Kosovskoj Mitrovici, kuće kosovskih Albanaca sistematski su paljene, a MUP je na organizovan način proterao iz grada velik broj kosovskih Albanaca. Jedan broj ljudi, uključujući Aferditu Hajrizi, pobegao je u obližnje Žabare, ali im je zatim 1. aprila naređeno da se vrate u grad Kosovsku Mitrovicu. Dva dana kasnije,

otputovali su autobusom u Crnu Goru, odakle su Hajrizijeva i njena porodica kasnije otišli za Albaniju.

1226. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo grada, da je napad izveden sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje snaga koje su u tome učestvovalе bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, budući da su kuće kosovskih Albanaca selektivno izdvajane za paljenje i da je ljudima bilo naređeno da napuste Kosovo, pri čemu su im pripadnici MUP dovikivali: "Ovo nije vaša zemlja. Ovo je Srbija. Idite u Albaniju". Te izjave, kao i činjenica da je kosovskim Albancima bilo rečeno da idu ili da će biti ubijeni, pokazuju da su fizički izvršioци koji su učestvovali u proterivanjima iz Kosovske Mitrovice bili svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu.

1227. Kao što je rečeno gore u tekstu, snage MUP su proterale kosovske Albance iz grada Kosovske Mitrovice. Osim toga, ono što su prilikom tih proterivanja izjavljivali pokazuje da je namera fizičkih izvršilaca nesumnjivo bila da ti ljudi napuste grad. Za proterivanja kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u gradu, nije bilo nikakvog legitimnog razloga.

1228. Veće stoga zaključuje da su u vezi s gradom Kosovskom Mitrovicom ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Štaviše, izvršioци su žrtvama kosovskim Albancima namerno naneli tešku duševnu i fizičku patnju, što je bio napad na njihovo dostojanstvo. Veće se stoga uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

1229. Veće je uz to konstatovalo da su sredinom aprila 1999. godine snage VJ i MUP uzele na metu civile kosovske Albance u selu Žabare i okolnim selima. Kosovski Albanci sistematski su isterivani iz svojih domova, koji su zatim pljačkani i spaljivani u akciji usmerenoj protiv civilnog stanovništva. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo sela, da je napad bio izveden sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština.

1230. Veće je konstatovalo da su snage VJ i MUP proterale velik broj kosovskih Albanaca iz Žabara i okolnih sela u opštini Kosovska Mitrovica. Radnje tih snaga bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, budući da su sela kosovskih Albanaca selektivno izdvajana za spaljivanje; njihovim stanovnicima bilo je naređivano da pešice odu na albansku granicu, neki pod pratnjom policije, gde su im oduzimate lične isprave. Osim toga, fizički izvršioци iz redova VJ i MUP, ili oni pod čijom su komandom delovali, bili su svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko

stanovništvo na Kosovu. Za ta proterivanja kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u tim selima, nije bilo nikakvog legitimnog razloga.

1231. Veće zaključuje da su u selu Žabare, kao i u drugim okolnim selima u opštini Kosovska Mitrovica, ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su snage VJ i MUP vršile u opštini, Veće se takođe uverilo da su ispunjeni svi elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

9. Vučitrn

a. Grad Vučitrn

1232. Veće je konstatovalo da su krajem marta 1999. godine, snage MUP i VJ uzele na metu civile kosovske Albance u gradu Vučitrnu, i da su kuće i radnje u vlasništvu kosovskih Albanaca, kao i džamija u gradu, sistematski spaljivane. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo grada, da je napad izveden sistematski i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje snaga koje su u tome učestvovalе očigledno su bile deo šireg napada na civilno stanovništvo, budući da su kuće, radnje i džamija selektivno izdvajane za spaljivanje. Pored toga, fizički izvršiocі, ili ljudi pod čijom su komandom delovali, nesumnjivo su bili svesni da su njihove radnje deo većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu.

1233. Kao što je rečeno, Veće je konstatovalo da su snage MUP isterale velik broj kosovskih Albanaca iz njihovih domova u gradu Vučitrnu. Radnje tih snaga bile su očigledno deo šireg napada na civilno stanovništvo, budući da su kuće kosovskih Albanaca bile selektivno izdvojene za spaljivanje. Te radnje pokazuju da je namera fizički izvršilaca bila da ljude iseie iz grada. Osim toga, fizički izvršiocі, ili oni pod čijom su komandom delovali, nesumnjivo su bili svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na Kosovu. Za proterivanja kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u gradu Vučitrnu, nije bilo nikakvog legitimnog razloga. Pretresno veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi prisilnog premeštanja kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(i) Statuta.

1234. Što se tiče džamije u Vučitrnu, ponašanje onih koji su je zapalili i činjenica da su uzeli na metu jedan muslimanski verski objekat ukazuje na to da su imali nameru da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Veće se takođe uverilo da džamija u Vučitrnu nije korištena za vojne svrhe i da je njeno uništavanje prouzrokovano radnjama pripadnika MUP i

VJ, koji su očigledno imali nameru da je unište. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi uništavanja ili oštećivanja verskih objekata kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

b. Drugi delovi opštine Vučitrn

1235. Što se tiče ubijanja troje ljudi koji su putovali u konvoju, a koje su snage MUP počinile 2. i 3. maja 1999. godine nedaleko od sela Gornje Sudimlje, budući da su fizički izvršioци tih ubijanja očigledno prouzrokovali njihovu smrt i da im je to bila namera, Veće zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3 Statuta.

1236. Ubistva su počinjena u kontekstu napada na jedan konvoj ljudi u kojem su uglavnom bili civili, a u kontekstu široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje fizičkih izvršilaca bile su deo napada. Fizički izvršioци, ili lica pod čijom su komandom delovali, to su znali, što se vidi iz organizovanog načina na koji su pripadnici MUP pristupili žrtvama, zlostavljali ih i kasnije ubili. Shodno tome, Veće se uverilo da su ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a) Statuta.

1237. Naposletku, činjenica da su fizički izvršioци, znajući da su žrtve kosovski Albanci, ubili najmanje troje njih, uprkos činjenici da su ti ljudi očigledno bili civili, pokazuje da su ih oni uzeli na metu zbog njihove nacionalne pripadnosti. Veće stoga zaključuje da su ta ubijanja izvršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom, čime su ispunjeni svi elementi ubistva kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

1238. Iako tužilaštvo nije dokazalo da su snage SRJ i Srbije ljude u konvoju isterale iz njihovih domova, nakon što je konvoj 2. maja 1999. godine zaustavljen, snage MUP poslale su ljude iz konvoja u neke poljoprivredne objekte na periferiji grada Vučitrna, gde su ih preko noći zatvorili. Sutradan ujutro, pripadnici snaga MUP odvojili su žene od muškaraca, a nekoliko stotina muškaraca kasnije zatvorili u zatvor u Smrekovnici, gde su ih tri nedelje fizički zlostavljali i onda odveli na albansku granicu. Pripadnici snaga MUP psovali su muškarce, rekli im da idu u Albaniju i oduzeli im lične isprave. Posle noći provedene u poljoprivrednim objektima, ženama, deci i starijim muškarcima iz grupe koji su imali vozila naređeno je da idu u Albaniju, dok su oni bez vozila bili poslani u jedno drugo selo u blizini.

1239. Kao što je gore rečeno, Veće konstatuje da su konvoj koji je napadnut 2. maja sačinjavali uglavnom civili, kao i da se taj napad nastavio i 3. maja, kad su ljudi iz konvoja zatvoreni u

poljoprivredne objekte. Snage MUP koje su zatvorile te ljude, ili lica pod čijom su komandom delovali, bili su svesni da deluju u okviru napada i naterali su ljude ili da idu u Albaniju (direktno ili nakon što su neko vreme proveli u pritvoru) ili na druga područja Kosova. Za to razmeštanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili na tom području, nije bilo nikakvog legitimnog razloga. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su snage MUP vršile nad ljudima u konvoju, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

10. Priština

1240. S početkom vazdušne kampanje NATO 24. marta 1999. godine, snage VJ i MUP, kao i lokalni naoružani Srbi, počeli su da uzimaju na metu civile kosovske Albance po celom gradu Prištini. VJ je granatirao delove grada, paljene su zgrade, pljačkane kuće, a velik broj kosovskih Albanaca je ili direktno isteran iz svojih domova ili je pobjegao iz straha. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo grada, da je napad izveden sistematski i da je bio deo rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština.

1241. Radnje snaga koje su u tome učestvovala bile su očigledno deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršioci, među kojima su neki iznosili komentare poput: "Idite u Albaniju, Kosovo nije vaša zemlja" ili "Albanci pripadaju Albaniji i moraju da idu, Kosovo nije vaše", nesumnjivo su bili svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo, barem u Prištini.

1242. Kao što je rečeno gore u tekstu, pripadnici VJ, MUP i sa njima povezanih oružanih snaga koje su tada delovale u Prištini ili su direktno naredili kosovskim Albancima da napuste svoje domove ili su ih na to naveli svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem. Za masovna proterivanja kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u Prištini, nije bilo nikakvog legitimnog razloga. Velik broj njih hotimično je prevezen vozom do granice s Makedonijom, gde su morali da se iskrcaju i gde im je bilo rečeno, ponekad i pod pretnjom oružja, da pešice pređu granicu.

1243. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su snage SRJ i Srbije sistematski vršile u gradu Prištini, Veće se uverilo

da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

1244. U vezi s tri žene koje su rekle da su bile silovane prilikom napada na stanovnike kosovske Albance u Prištini, Veće ne sumnja da su one pritom želele reći da je nad njima izvršen polni akt na koji očito nisu pristale i da su njihovi napadači znali da one na to ne pristaju, čime je prekršeno njihovo osnovno pravo na fizički integritet i čime su ispunjeni svi elementi seksualnog zlostavljanja. U jednom od tri slučaja, izvršiocu su provalili u kuću žrtve i silovali je; u drugom slučaju žrtva je bila mlada devojka koju su odveli iz njene kuće, fizički je zlostavljali i zatim silovali u nekom hotelu; a u trećem slučaju žrtva je bila mlada žena koja je svog povređenog brata pratila u bolnicu i koju su zadržali u podrumu bolnice, a zatim je tukli i nekoliko puta silovali.

1245. Pošto se optuženi u Optužnici terete za seksualna zlostavljanja samo kao za oblik progona, tužilaštvo mora da dokaže da su izvršiocu delovali s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Međutim, za ova tri slučaja tužilaštvo nije predložilo nikakve dokaze na osnovu kojih se može izvesti zaključak o nameri. Veće stoga zaključuje da tužilaštvo nije dokazalo da su snage SRJ i Srbije u Prištini počinile seksualno zlostavljanje kao oblik progona.

11. Gnjilane

1246. Veće konstatuje da su snage VJ i MUP, zajedno s neregularnim snagama, proterale kosovske Albance iz Žegre i Vladova u opštini Gnjilane, bilo direktno bilo pretnjama, premlaćivanjem i ubijanjem. Veće takođe konstatuje da su 6. aprila 1999. godine rezervisti VJ naredili stanovnicima Prilepnice da napuste selo, što su oni smesta i uradili. Budući da im je bilo rečeno da ih sele radi njihove lične bezbednosti i da su se kasnije vratili u selo, tužilaštvo nije dokazalo da su ti ljudi u tom trenutku bili raseljeni bez osnova predviđenog međunarodnim pravom. Međutim, situacija je bila drugačija 13. aprila, kad je stanovnicima sela ponovo rečeno da odu, ovoga puta od strane redovnih snaga VJ. OVK se tada nije nalazio u selu, nije bilo znakova NATO bombardovanja, pa stoga ni očiglednog razloga iz kog je više od 3.000 ljudi trebalo ponovo evakuisati. Veće se stoga uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo tih sela, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština, o kojima je bilo reči gore u tekstu. Radnje dotičnih snaga bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršiocu, ili lica pod čijom su komandom delovali, nesumnjivo bili svesni da deluju u kontekstu šireg napada na albansko stanovništvo u navedenim selima.

1247. Kao što je gore rečeno, pripadnici VJ, MUP i sa njima povezanih oružanih snaga koje su delovale u tim selima su ili direktno naredili kosovskim Albancima da napuste svoje domove ili su ih na to naveli svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem. Veće napominje da za masovno razmeštanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili na tom području, nije bilo nikakvog razloga. Velik broj njih je ili sproveden ili namerno upućen prema granici i u Makedoniju, dok su se drugi okupili u Donjoj Stubli i ostali na Kosova.

1248. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom da na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su VJ, MUP i druge snage sistematski vršile u navedenim selima, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni svi elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

1249. Što se tiče optužbe za uništavanje verskih objekata, Veće je konstatovalo da su vojnici VJ i meštani Žegre, od kojih su neki nosili policijske uniforme, naneli veliku štetu džamiji u Vlačici, selu u blizini Žegre i Vladova/Lladova. Taj događaj se odigrao tokom goreopisanog napada na civilno stanovništvo. Pored toga, Veće se uverilo da džamija u to vreme nije korišćena u vojne svrhe i da je bila predmet napada zato što je bila muslimanski verski objekat. Budući da su fizički izvršioc zapalili džamiju, jasno je da su imali nameru da je oštete i da su pritom delovali s diskriminatornom namerom. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni elementi uništavanja ili oštećivanja verskih objekata kao oblika progona, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

12. Uroševac

1250. Veće je konstatovalo da su, kada je počelo NATO bombardovanje, pripadnici VJ, MUP i sa njima povezanih oružanih snaga izvršili napad na sela oko grada Uroševca, zbog čega su stanovnici tih sela počeli da se iseljavaju iz svojih domova. Konkretno, početkom aprila 1999. godine napali su selo Sojevo, palili kuće, ubijali civile i proterivali seljane, nateravši ih da pešice odu u grad Uroševac. Zatim su 8. aprila ušli i u Miroslavlje, zbog čega su ljudi pobjegli iz sela. Osim toga, 5. aprila dobrovoljci VJ stigli su u Staro Selo, gde su ubili najmanje troje ljudi i stvorili atmosferu prisile zbog koje je velik broj ljudi počeo da napušta svoje domove. Ljudi iz tih sela su prvo raseljeni u grad Uroševac, a odatle u Makedoniju. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo tih sela, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, kao i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albanaca u najmanje 13 kosovskih opština o kojima je bilo reči gore u tekstu. Radnje dotičnih snaga bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo i fizički izvršioc, koji su iznosili komentare o tome kako će

kosovski Albanci biti poslani u Albaniju jer ne spadaju na Kosovo, nesumnjivo su bili svesni da deluju u kontekstu šireg napada na albansko stanovništvo u navedenim selima.

1251. Kao što je rečeno gore u tekstu, pripadnici VJ, MUP i sa njima povezanih oružanih snaga koje su u to vreme dejstvovala u selima ili su direktno naredili kosovskim Albancima da napuste svoje domove ili su ih na to naveli svojim nasilnim ponašanjem i zastrašivanjem. Veće napominje da za masovno raseljavanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili na tim područjima, nije bilo nikakvog razloga. Velik broj njih je zatim namerno upućen prema granici i u Makedoniju.

1252. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na razne iskaze svedoka o nasilju, strahu i zastrašivanju koje su VJ, MUP i druge snage sistematski širile u navedenim selima, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni svi elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

13. Kačanik

a. Kotlina

1253. Veće konstatuje da su početkom marta 1999. godine, pre početka kampanje NATO bombardovanja, snage VJ i MUP napale i delimično spalile selo Kotlinu u opštini Kačanik. Kotlina je ponovo napadnuta 24. marta 1999. godine, kad su snage VJ i MUP granatirale, a onda opkolile selo, što je navelo njegove žitelje na beg. Kuće u selu su zatim opljačkane i zapaljane, a jedna velika grupa, uglavnom žena i dece, ukrcana je u kamione kojima su odvezeni prema gradu Kačaniku. Oni koji su izbegli zarobljavanje su nakon napada na selo pobjegli iz straha u Makedoniju. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo tog područja, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, kao i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 kosovskih opština. Radnje snaga koje su u tome učestvovala bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršiooci, ili lica pod čijom su komandom delovali, bili su svesni da deluju u kontekstu većeg napada na albansko stanovništvo na tom području.

1254. Kao što je rečeno, snage VJ i MUP su žitelje Kotleline nesumnjivo navele na odlazak. Činjenica da su kuće zapaljane i da su ljudi zlostavljani pokazuje da je namera fizičkih izvršilaca bila da stanovnici kosovski Albanci iz Kotleline odu u Makedoniju, što su mnogi od njih i uradili. Pored toga, za raseljavanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili na tom području, nije bilo nikakvog razloga.

1255. Veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta. Isto tako, s obzirom na nasilje, strah i zastrašivanje koje su snage VJ i MUP vršile u opštini, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni elementi krivičnog dela drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i).

b. Grad Kačanik

1256. Veće je takođe konstatovalo da su snage VJ, kao i snage MUP, ušle u grad Kačanik 27. marta 1999. godine i otvorile vatru na kuće u gradu. Sledećeg dana, iz straha od policijskih snaga, nekoliko hiljada stanovnika grada napustilo je svoje domove ili ih je policija direktno isterala iz njih, da bi na kraju prešli granicu i otišli u Makedoniju. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na civilno stanovništvo kosovske Albanace u Kačaniku, da je napad bio široko rasprostranjen i sistematski, kao i da je bio deo široko rasprostranjenog i sistematskog napada u najmanje 13 kosovskih opština, o kojima je bilo reči gore u tekstu. Radnje tih snaga bile su deo šireg napada na civilno stanovništvo, a fizički izvršiooci, ili oni pod čijom su komandom delovali, bili su svesni da deluju u kontekstu većeg napada.

1257. Kao što je rečeno gore u tekstu, snage VJ i MUP su stanovnike Kačanika navele na odlazak svojim nasilnim delima i zastrašivanjem, pri čemu su imale nameru da ti ljudi odu u Makedoniju, što su mnogi i uradili. Pored toga, za raseljavanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili na tom području, nije bilo nikakvog razloga. Veće stoga zaključuje da su u vezi s navedenim događajima takođe ispunjeni svi elementi deportacije po članu 5(d) Statuta i drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja) po članu 5(i) Statuta.

c. Vata

1258. Na kraju, kao što je gore razmotreno, Sejdi Lami je posvedočio da se OVK nalazio u Vati od 6. aprila 1999. godine, kada je VJ započeo granatiranje. Dana 13. aprila, VJ je otvorio vatru na Vatu i zatim ušao u selo, nakon čega su preostali civili otišli. Lami je opisao kako su pripadnici snaga pucali iznad glava ljudi koji su odlazili i rekao da su, po njegovom mišljenju, tražili pripadnike OVK. Lami nije bio svedok uništavanja civilne imovine u selu, iako je, po povratku u svoju kuću u julu 1999. godine, video da je, kao i druge kuće, i njegova bila opljačkana. S obzirom na činjenicu da je to jedini dokaz koji je tužilaštvo izvelo u vezi s napadom na Vatu, Veće se nije uverilo da je to bio napad na civilno stanovništvo sela ni da je taj napad bio vezan za neki širi napad na to područje ili pak za široko rasprostranjen i sistematski napad na civile kosovske Albanace u 13 kosovskih opština. Optužbe o deportaciji i prisilnom premeštanju u vezi s Vatou se stoga odbacuju.

d. Dubrava

1259. Veće je konstatovalo da je, zajedno sa snagama MUP, VJ napao selo Dubrava 25. maja 1999. godine, i naterao žitelje da napuste selo i odu prvo u druga sela, a zatim u Makedoniju. Tokom napada je ubijeno najmanje dvoje civila. Veće se uverilo da su ti događaji predstavljali napad na selo, da je to bio napad na civile kosovske Albance, stanovnike sela, da je bio široko rasprostranjen i sistematski, kao i deo šireg napada na civile kosovske Albance u najmanje 13 opština. Stoga su radnje snaga koje su u tome učestvovala bile deo šireg napada na civilno stanovništvo. Snage VJ i MUP koje su učestvovala u napadu, ili ljudi pod čijom su komandom delovali, bili su svesni da deluju u kontekstu šireg napada na kosovsko albansko stanovništvo.

1260. Kao što je gore rečeno, upravo su radnje snaga VJ i MUP navele kosovske Albance iz Dubrave da napuste svoje domove jer su se plašili šta će im se dogoditi ako ostanu. Veće se takođe uverilo da je namera snaga bila da rasele žitelje Dubrave i da oni odu u Makedoniju. Pored toga, za raseljavanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u Dubravi, nije bilo nikakvog razloga.

1261. Pretresno veće stoga zaključuje da su ispunjeni svi elementi deportacije kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(d) Statuta, kao i elementi drugih nehumanih dela (prisilnog premeštanja), kažnjivog po članu 5(i), s obzirom na zastrašujuće okolnosti pod kojima su žrtve bile prisiljene da odu.

1262. U vezi s dvoje kosovskih Albanaca ubijenih tokom napada na Dubravu, budući da nema sumnje da su fizički izvršioci nesumnjivo prouzrokovali njihovu smrt i da im je to bila namera, Veće zaključuje da su ispunjeni svi elementi ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja, kažnjivog po članu 3 Statuta. Pored toga, s obzirom na činjenicu da su ubistva počinjena u kontekstu široko rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva, da su radnje fizičkih izvršilaca bile deo napada i da su fizički izvršioci, ili lica pod čijom su komandom delovali, to znali, Veće se uverilo da su takođe ispunjeni svi elementi ubistva kao zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(a). Naposletku, fizički izvršioci su, prilikom izvršenja ubijanja, uzeli na metu kosovske Albance zbog njihove nacionalne pripadnosti. Veće je mišljenja da su fizički izvršioci ubijanja izvršili hotimično, s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Stoga su ispunjeni svi elementi ubistva kao oblika progona, zločina protiv čovečnosti, kažnjivog po članu 5(h) Statuta.

P. NAPORI DA SE PRIKRIJU ZLOČINI

1263. Tužilaštvo tvrdi da je sakrivanje tela kosovskih Albanaca ubijenih tokom sprovođenja zajedničkog zločinačkog plana dodatan dokaz o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata.²⁸⁵² Sakrivanje je, kako se navodi, planiralo više učesnika udruženog zločinačkog poduhvata na visokom nivou, konkretno, Slobodan Milošević, Vlastimir Đorđević, Vlajko Stojiljković, Radomir Marković, Dragan Ilić, Sreten Lukić i Nikola Šainović.²⁸⁵³ Tela su ekshumirana iz masovnih i pojedinačnih grobnica na Kosovu i prebačena u druge delove Srbije, gde su sakrivena na raznim lokacijama, koje su bile u nadležnosti MUP i VJ.²⁸⁵⁴ Tužilaštvo takođe tvrdi da velika količina dokaza u vezi s ekshumacijom ostataka, uključujući i identifikaciju na osnovu DNK i forenzičke nalaze vezane za uzrok smrti, navodi na neizbežan zaključak da su ta lica ubijena u okviru ostvarenja zajedničkog zločinačkog cilja.²⁸⁵⁵

1264. Odbrana uglavnom prihvata da je sakrivanje tela izvršeno, ali osporava hipotezu tužilaštva na raznim osnovama. Na primer, optuženi pripadnici vojske (Pavković, Ojdanić i Lazarević) tvrde da VJ nije bio u to umešan i da je pokušavao da zločine razotkrije, a ne da ih sakrije.²⁸⁵⁶ Lukićeva odbrana, s druge strane, osporava tvrdnju tužilaštva da su pronađena tela onih koji su ubijeni prilikom sprovođenja zajedničkog zločinačkog plana i tvrdi da bi se smrt tih ljudi mogla pripisati njihovom učestvovanju u napadima OVK, odnosno posledici tih napada, kao i legitimnoj borbi između snaga SRJ i Srbije i OVK.²⁸⁵⁷ Lukićeva odbrana tvrdi da je Lukić u potpunosti sproveo istragu o svim krivičnim delima koje je počinio MUP na Kosovu i da stoga nije moguće da bi on bio učestvovao u takvim krivičnim delima ili u eventualnim pokušajima da se takva dela prikriju.²⁸⁵⁸ Konkretno, Lukić je formirao radnu grupu koja je razotkrila celovitu sliku o "tajnom prevozu tela s Kosova i Metohije od strane pripadnika srpskog MUP na nekoliko lokacija u Srbiji".²⁸⁵⁹

1265. Veće je pažljivo proanaliziralo dokaze koje su strane u postupku iznele u vezi s ovim pitanjem i dalje u tekstu daje kratak pregled tih dokaza, počevši od mesta pokopavanja na Kosovu pa sve do prevoza tamo pronađenih tela, kao i istrage koju su kasnije sprovedi MUP i različiti

²⁸⁵² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 278.

²⁸⁵³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 279–281.

²⁸⁵⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 282–287.

²⁸⁵⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 288.

²⁸⁵⁶ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 215–217; Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 289–290; Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 692–696.

²⁸⁵⁷ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 597–602.

²⁸⁵⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1485.

²⁸⁵⁹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1471.

forenzički timovi. Veće ovde napominje da su neki od svedoka događaja strahovali za ličnu bezbednost. Upravo iz tog razloga Veće smatra da je primereno da ne iznosi sve detalje u vezi s određenim pitanjima, kako bi umanjilo rizik za bezbednost svedoka. Reference na poverljivi sudski spis se pominju tamo gde to ne ugrožava svedoke. Međutim, neke reference na relevantne dokaze morale su se izostaviti. Naravno, uzeti su u obzir svi relevantni dokazi.

1. Ekshumacija tela

1266. Veće je saslušalo iskaze dva svedoka, odnosno svedoka K72 i Alija Gjogaja, koji su učestvovali u ekshumaciji tela iz masovnih ili pojedinačnih grobnica na Kosovu. Svedok K72 je živeo u Đakovici, gde je radio kao bagerista. Svedočio je o svom učestvovanju u ekshumaciji tela na tri različite lokacije u opštini Đakovica, tačnije kod mosta u Bistražinu/Bistrashin, na groblju u Brekovcu/Brekoc na periferiji grada Đakovice, kao i u selu Guska i obližnjoj šumi.

1267. Svedok K72 je ispričao da mu je, tokom NATO bombardovanja, bilo naređeno da radi kao bagerista za VJ, MUP i civilnu zaštitu. Posao za VJ sastojao se od kopanja rovova za skrivanje vojnih vozila. Dobijao je dnevnice u kasarni VJ, ali za to nije dobijao potvrdu. Svedok K72 je istovremeno radio i za MUP, takođe za dnevnice, po koje je odlazio u stanicu MUP u Đakovici. Da li će nekog konkretnog dana raditi za MUP ili za VJ, zavisilo je od toga ko ga prvi pokupi.²⁸⁶⁰

1268. Kada je trebao da radi za MUP, svedoka K72 bi pokupili iz njegove kuće policijskim automobilom s oznakama ili bez oznaka i odvezli ga do njegovog bagera. Vozači koji bi došli po njega nosili su plave maskirne uniforme.²⁸⁶¹ Jednoga dana u aprilu 1999. godine, oko 21:00 čas, jedan nepoznati policajac u plavoj maskirnoj uniformi došao je po svedoka K72 kako bi obavio neki "delikatan posao", što mu nije bilo dalje objašnjeno. Uzeli su bager svedoka K72 i zatim se odvezli na područje kod mosta Bistražin, istočno od grada Đakovice.²⁸⁶²

1269. Kad su stigli, svedok K72 je video 10-15 policajaca koji su obezbeđivali područje na kom je trebalo da kopa. Čim je počeo da radi, po smradu je shvatio da iskopava leševe. Video je ruke i glave kako otpadaju od udaraca bagera. Pozlilo mu je. Kad je jednog policajca pitao koliko posla tu ima da se uradi, odgovor je bio da treba da se iskopa oko 100-120 tela.²⁸⁶³ Svedok K72 je primetio da su se tela još uvek mogla prepoznati, da su to sve bili muškarci i da su svi nosili civilnu odeću.

²⁸⁶⁰ Svedok K72, T. 5318–5320 (25. oktobar 2006. godine), T. 5322–5323, 5336–5341 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 10–12.

²⁸⁶¹ Svedok K72, T. 5323 (26. oktobra 2006. godine).

²⁸⁶² Svedok K72, T. 5323–5324, 5338–5339 (26. oktobra 2006. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 13.

²⁸⁶³ Svedok K72, T. 5325, 5339 (26. oktobra 2006. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 13–14.

Primetio je takođe da na toj lokaciji radi još četvoro do šestoro ljudi u civilnoj odeći, koji su pomagali da se leševi ukrcaju u dva kamiona bez oznaka.²⁸⁶⁴ Jedan kamion je bio hladnjača, a drugi običan kamion, oba slične veličine. Na pitanje da li je hladnjača kasnije pronađena u reci Dunav, o čemu će biti reči u daljem tekstu, svedok K72 je objasnio da su kamioni bili slični i da ne može reći da li je to bio baš taj kamion.²⁸⁶⁵

1270. Otprilike mesec dana kasnije, dve do tri nedelje pre kraja NATO kampanje, policija je pokupila svedoka K72 uveče iz njegove kuće. On je seo u svoj bager i ponovo krenuo za policijskim automobilom i toga puta se odvezao do javnog groblja u Brekovcu.²⁸⁶⁶ Po dolasku na groblje, svedok K72 je video više vozila i oko 20 policajaca u plavim maskirnim uniformama. Pokazani su mu pojedinačni grobovi koje je trebalo da iskopa. Neki od grobova bili su obeleženi drvenim letvicama na kojima su bila ispisana imena. Gotovo sva imena su bila albanska.²⁸⁶⁷ Ispred groblja je bio jedan veliki kamion, dvaput veći od hladnjače korišćene u Bistražinu. Tu je bilo i oko četvoro do šestoro ljudi, koji su pomagali da se tela utovare u kamion.²⁸⁶⁸ Na ovoj lokaciji je iskopano više leševa nego u Bistražinu. Svedok K72 je video da su to sve bili muškarci i da su na sebi imali civilnu odeću. Na nekima od tela primetio je rupe od metaka, a jednom od njih je glava bila obrijana tako da su se videla slova "UÇK".²⁸⁶⁹

1271. Ubrzo nakon toga, svedok K72 je bio poslat u Gusku da tamo iskopa još tela. Kao i u ranijim prilikama, do lokacije je došao u pratnji lokalne policije, ponovo uveče. Po dolasku, iskopao je 10-12 pojedinačnih grobova. Područje je obezbeđivalo 10-15 policajaca u plavim maskirnim uniformama. Tela su utovarena u jedan manji kamion i odvezena. Još tela iskopano je sa raznih mesta u obližnjoj šumi, po kojoj su bila razbacana. Sve žrtve su bile muškarci i na sebi su imale civilnu odeću. Svedok K72 je na nekima od njih primetio masnice. Nije mogao da se seti koliko tela je iskopao tom prilikom, ali misli da ih je bilo više od deset.²⁸⁷⁰ Tokom ekshumacija,

²⁸⁶⁴ Svedok K72, T. 5326 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 13–15.

²⁸⁶⁵ Svedok K72, T. 5326–5327 (26. oktobar 2006. godine).

²⁸⁶⁶ Svedok K72, T. 5328 (26. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. IC86 (Karta koju je obeležio svedok K72 i koja prikazuje lokaciju Brekovac).

²⁸⁶⁷ Svedok K72, T. 5328–5329 (26. oktobar 2005. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 16–17.

²⁸⁶⁸ Svedok K72, T. 5329–5330 (26. oktobar 2005. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 17.

²⁸⁶⁹ Svedok K72, T. 5330–5332, 5343 (26. oktobar 2005. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 17.

²⁸⁷⁰ Svedok K72, T. 5333–5334 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 19.

svedoku K72 je prišao jedan pripadnik MUP i rekao mu da nikom ne priča o tim aktivnostima jer će biti ubijen.²⁸⁷¹

1272. Svedok K72 je vršio poslove ekshumacije ukupno 15-20 dana i završio ih je negde u maju 1999. godine. Sve to su bila tela muškaraca u civilnoj odeći, starosti između 30 i 50 godina. Operacija je bila velika i činilo se da je veoma dobro organizovana, što je ukazivalo na činjenicu da je bila odobrena na visokom nivou.²⁸⁷² Svedok K72 je takođe posvedočio da nije "učestvovao u uklanjanju tela kosovskih Albanaca koji su u aprilu 1999. godine ubijeni u Meji i Korenici"²⁸⁷³ i da VJ nije nikada od njega tražio da iskopava tela.²⁸⁷⁴

1273. Lukićeva odbrana pozvala je Radovana Zlatkovića, tadašnjeg inspektora u SUP Đakovica, da opovrgne deo svedočenja svedoka K72. Zlatković je negirao da se na području Bistražina nalazila masovna grobnica. Izjavio je da je to veliko, otvoreno područje u blizini katoličke crkve i privatnih kuća, gde bi bilo lako uočiti masovnu grobnicu i dodao da bi tokom NATO bombardovanja bilo nemoguće obavljati iskopavanja kakva je opisao svedok K72 bučnom mehanizacijom, koja bi morala da ima jako svetlo. Zlatković je takođe tvrdio da je NATO redovno bombardovao područje oko mosta u Bistražinu i izjavio da su se tela identifikovanih civilnih žrtava predavala rodbini, a neidentifikovana tela su pokopavana na muslimanskom groblju u gradu Đakovici. Negirao je da je policija raspolagala ikakvim informacijama o tome da se na toj lokaciji nalazi masovna grobnica.²⁸⁷⁵ Zlatković je takođe izjavio da mu nije poznato da je svedok K72 u periodu od 1997. godine do maja 1999. godine obavljao bilo kakve bagerske ili druge poslove za SUP Đakovica.²⁸⁷⁶

1274. Nakon što je razmotrilo Zlatkovićeva osporavanja u vezi sa svedokom K72, Veće prihvata svedočenje svedoka K72 u vezi s ovim pitanjem. Pošto je imalo priliku da posmatra oba svedoka i imajući u vidu kako su oni opisali događaje, Veće konstatuje da je iskaz svedoka K72 uverljiv i verodostojan. Ništa od onog što je rekao Zlatković ne umanjuje poverenje Veća u vezi s iskazom svedoka K72. U svakom slučaju, dva iskaza nisu u potpunosti protivrečna.

²⁸⁷¹ Svedok K72, T. 5334, 5342–5343 (26. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 20.

²⁸⁷² Svedok K72, dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 21–22.

²⁸⁷³ Svedok K72, dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 26.

²⁸⁷⁴ Svedok K72, dok. pr. br. P2551 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2005. godine), par. 27.

²⁸⁷⁵ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 37.

²⁸⁷⁶ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 36.

1275. Ali Gjogaj je bio radnik u komunalnom preduzeću "Higijena" u Prizrenu. Svedočio je o ekshumacijama koje je obavio na strelištu na putu Suva Reka-Prizren,²⁸⁷⁷ kao i u Pustom Selu u opštini Orahovac. Veće je zaključilo da je njegov iskaz uverljiv i pouzdan.

1276. Gjogaj je posvedočio da je iskopavanje na strelištu u blizini Prizrena obavljeno u aprilu 1999. godine. Jedne večeri, verovatno tokom prve dve nedelje nakon početka NATO bombardovanja, u neuobičajeno vreme, oko 20:00 časova, u Gjogajevu kuću je došao njegov šef Budimir Spasić sa trojicom svojih kolega. Prema rečima Gjogaja, Spasić je nosio zelenu maskirnu uniformu VJ.²⁸⁷⁸ Ti ljudi su rekli Gjogaju da pođe s njima i na kraju ga odvezli do vojnog strelišta nedaleko od Prizrena. Kad je stigao tamo, Gjogaj je video dva bagera, tri kamiona i četiri-pet policijskih pinzgauera. Video je i nekoliko policajaca u plavim maskirnim uniformama, ali ih nije prepoznao.²⁸⁷⁹

1277. Kad mu je tokom unakrsnog ispitivanja bilo postavljeno pitanje zašto, prilikom davanja izjave beogradskom tužiocu za ratne zločine,²⁸⁸⁰ nije nijednom pomenuo činjenicu da je Spasić nosio uniformu VJ, Gjogaj je odgovorio da ga to nikada nisu pitali. Međutim, dopustio je da uniforma nije nužno značila da je Spasić bio vojnik VJ, budući da je velik broj civila na tom području tada nosio stare vojne uniforme.²⁸⁸¹ Spasić nije bio pozvan da svedoči. S obzirom na Gjogajev ustupak prilikom unakrsnog ispitivanja i budući da ranije nije pominjao uniformu VJ, kao i na činjenicu da su zelene maskirne uniforme tada nosili pripadnici PJP, Veće je mišljenja da to nije primeren osnov za konstataciju da je VJ bio umešan u operaciju.

1278. Spasić je zatim naredio Gjogaju i još trojici drugih muškaraca da rade na jednoj od lokacija i prenesu tamo pokopana tela u jedan od raspoloživih kamiona. Imali su na raspolaganju jedan bager, kojim je upravljao bivši radnik preduzeća "Higijena", odeven u zelenu maskirnu uniformu i s automatskim oružjem.²⁸⁸² Kopao je oko dva metra pre nego što je konačno stigao do tela, koja su

²⁸⁷⁷ Dok. pr. br. P120 (Fotografije strelišta kod Prizrena).

²⁸⁷⁸ Ali Gjogaj, T. 3726–3729 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 24. juna 2000. godine), str. 2.

²⁸⁷⁹ Ali Gjogaj, T. 3729–3730, 3734–3735, 3739–3740 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 24. juna 2000. godine), str. 2; dok. pr. br. IC42 (Fotografija koju je obeležio Gjogaj i na kojoj se vidi plava maskirna uniforma kakvu su nosili policajci koje je video na strelištu); dok. pr. br. IC43 (Fotografija koju je obeležio Gjogaj i na kojoj se vidi plava maskirna uniforma kakvu su nosili policajci koje je video na strelištu). Gjogaj je prilikom unakrsnog ispitivanja objasnio da je strelishte bio velik otvoren prostor ili poljana. Ali Gjogaj, T. 3750–3751 (22. septembar 2006. godine).

²⁸⁸⁰ Dok. pr. br. 4D21 (Ali Gjogaj, Izjava Specijalnom sudu u Beogradu).

²⁸⁸¹ Ali Gjogaj, T. 3743–3750 (22. septembar 2006. godine).

²⁸⁸² Ali Gjogaj, T. 3728–3729 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 24. juna 2000. godine), str. 3.

Gjogaj i njegove kolege zatim tovarili u kamion.²⁸⁸³ Gjogaj je procenio da su iz te masovne grobnice iskopali negde između 80 i 90 tela. Sve žrtve su nosile civilnu odeću i među njima su bili muškarci, žene i sedmoro ili osmoro dece. Međutim, ni na jednoj žrtvi nije video nikakve rane niti je ikoga prepoznao. Procenio je da su bili pokopani otprilike dve nedelje ranije.²⁸⁸⁴

1279. Drugi bager je radio dvadesetak metara od masovne grobnice koju je iskopavao Gjogaj. Tamo su radili pripadnici policije, a ne radnici preduzeća "Higijena". Gjogaj je video kako ljudi u plavim maskirnim uniformama iskopavaju tela i toware ih u jedan drugi kamion, hladnjaču, isti kao onaj koji je on koristio. Procenio je da je tamo bilo više od 30 leševa.²⁸⁸⁵

1280. Veće napominje da je ustanovljeno da su tela članova porodice Berisha, uključujući jedan broj žena i dece, prevezena u Prizren nakon ubijanja u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine.²⁸⁸⁶ Veće podseća i na svedočenje Hysnija Berishe, koji je posvedočio da je u avgustu 1999. godine pratio britanski forenzički tim koji je obišao masovnu grobnicu na strelištu. Tamo su pronašli više odevnih predmeta, cipela i drugih predmeta koji su pripadali članovima porodice Berisha ubijenim u gradu Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, kako se opisuje gore u tekstu.²⁸⁸⁷ Stoga je više nego verovatno da su se članovi porodice Beriša nalazili među leševima koje su Gjogaj i drugi iskopali na toj lokaciji.

1281. Kad je posao završen, Gjogaju i drugim muškarcima je naređeno da uđu u treću hladnjaču, nakon čega su odvezeni na deponiju smeća s druge strane glavnog puta za Suvu Reku. Jedan bager je već bio tamo i kopao je još jednu jamu dubine od oko tri metra, a širine i dužine dva metra. Tela su otkopana na dubini od metar i po. Ponovo su sva bila u civilnoj odeći i među njima je bilo i muškaraca i žena, ali ovaj put nije bilo dece. Procenio je da su iz te jame iskopali oko 20 tela. Gjogaj i ostali završili su svoj posao oko 04:00 časa, nakon čega ih je Spasić odveo natrag kući.²⁸⁸⁸

1282. Nakon tog događaja, Gjogaj je učestvovao u još jednoj ekshumaciji u Pustom Selu u opštini Orahovac. Međutim, ovaj put su okolnosti bile mnogo drugačije, što pokazuje da je ekshumacija obavljena na regularniji način. Na primer, za razliku od pređašnjih prilika, Gjogaj je bio s još 15

²⁸⁸³ Ali Gjogaj, T. 3735–3736 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 24. juna 2000. godine), str. 3.

²⁸⁸⁴ Ali Gjogaj, T. 3736–3737 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 24. juna 2000. godine), str. 3.

²⁸⁸⁵ Ali Gjogaj, T. 3735, 3738 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 24. juna 2000. godine), str. 3.

²⁸⁸⁶ V. Odeljak VII.F.

²⁸⁸⁷ Hysni Berisha, dok. pr. br. P2282 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2001. godine), str. 8–9.

²⁸⁸⁸ Ali Gjogaj, T. 3737 (21. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 24. juna 2000. godine), str. 4.

drugih radnika iz svog preduzeća, bili su u pratnji policije, na lokaciji su bili prisutni vojnici VJ, ekshumacija je vršena tokom dana, ekshumirana tela bila su pokopana u otprilike 90 pojedinačnih grobova, tela su fotografisana, stavljena u vreće za tela, odvezena u prizrensku bolnicu i pregledana, i na kraju premeštena u prištinsku mrtvačnicu. Stražar u mrtvačnici rekao je Gjogaju da je "sud tražio od policije u Prizrenu da pregleda tela", gde su na kraju i obavljene obdukcije. Tela su zatim ponovo pokopana u pojedinačne grobove na grobljima u Prizrenu, Orahovcu, Zrzama i Dušanovu.²⁸⁸⁹ Čini se, stoga, da je Gjogaj radio kako na tajnoj operaciji ponovnog pokopavanja tako i na legitimnom čišćenju terena.

2. Prevoz i ponovno pokopavanje tela

1283. Veće je od nekoliko svedoka čulo na koji način su tela tajno transportovana u različite delove Srbije i tamo pokopana na tri različite lokacije. Veće je takođe čulo kako je tajna operacija skoro propala kad je jedan od kamiona kojima su prevožena tela završio u reci Dunav, zbog čega je još jedan broj ljudi bio umešan u prikrivanje. Iskazi svih tih svedoka se uglavnom podudaraju i iznose se u daljem tekstu.

a. Incident na reci Dunav

1284. Boško Radojković je 1999. godine radio u policijskoj stanici u Kladovu, gradu u istočnoj Srbiji, u Odeljenju kriminalističke policije.²⁸⁹⁰ Dana 5. aprila 1999. godine,²⁸⁹¹ pozvan je na lice mesta na reci Dunav, nedaleko od sela Tekija, nakon što je jedan pecaroš prijavio da se u reci nalazi veliki sanduk koji liči na zadnji deo kamiona. Radojković je otišao na lice mesta s vozačem Živojinom Đorđevićem, koji je potvrdio da je to zaista bio kamion, da u putničkoj kabini nije bilo tela, da nije bilo traga ni vozaču ni putniku i da se na papučici gasa nalazio veliki kamen.²⁸⁹² Radojković je obezbedio dizalicu da pokuša da izvuče kamion i da se obavi istraga. Međutim,

²⁸⁸⁹ Ali Gjogaj, T. 3752–3757 (22. septembar 2006. godine), dok. pr. br. P2317 (Izjava svedoka od 1. marta 2000. godine), str. 2–7, *e-court*, str. 16–17, dok. pr. br. P2318 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7392–7394, 7396–7411. Gvozden Gagić, koji je tada bio na čelu Odeljenja MUP za sprečavanje krvnih i seksualnih delikta, potvrdio je da je išao u Pusto Selo da provede istragu u vezi s grobnicom i obezbedi svu potrebnu logistiku za specijaliste sudske medicine i lekare. Prema rečima Gagića, istraga je sprovedena u skladu s redovnom procedurom i Zakonom o krivičnom postupku SRJ (ZKP). Na osnovu toga, sastavljeni su izveštaji o pojedinačnim žrtvama, kao i jedinstven izveštaj o svim aktivnostima vezanim za istragu. Gvozden Gagić, T. 24442–24444 (18. mart 2008. godine).

²⁸⁹⁰ Boško Radojković, T. 7432 (27. novembar 2006. godine).

²⁸⁹¹ Radojković je posvedočio da se to dogodilo 4. aprila 1999. godine. V. Boško Radojković, T. 7433 (27. novembar 2006. godine). Međutim, bio je, uopšteno govoreći, malo zbunjen u pogledu datuma i u svojoj izjavi koju je dao radnoj grupi MUP izjavio je da se kamion pojavio 5. aprila, a da su ga policajci videli na putu kasno uveče 4. aprila. Drugi svedok tužilaštva i Radojkovićev pretpostavljeni, Časlav Golubović, posvedočio je da se to dogodilo 5. aprila i uopšte je bio uverljiviji u pogledu datuma vezanih za taj incident. V. Časlav Golubović, T. 7401–7402 (27. novembar 2007. godine).

²⁸⁹² Boško Radojković, T. 7432–7433 (27. novembar 2006. godine).

kamion je bio samo delimično izvučen jer je dizalica bila suviše mala. Muškarci su preko noći napustili lice mesta događaja, nakon što su ga jasno obeležili bovom i zavezali kamion za drvo. Radojković se vratio u policijsku stanicu. Jedan njegov kolega poslao je depešu u SUP Bor da je jedan građanin prijavio šta je pronašao u reci, da je reč verovatno o saobraćajnoj nesreći, da je formiran tim za sprovođenje istrage i da je posao još u toku.²⁸⁹³

1285. Sledećeg dana, rano ujutro, Radojković se sa svojim timom od ukupno petnaestak ljudi vratio na lice mesta. Oko podneva su uspeli da iz vode izvuku tovarni sanduk, ali ne i ceo kamion. Radojković je fotografisao vađenje kamiona.²⁸⁹⁴ Video je da kamion nema registarskih tablica i da su zadnja vrata na tovarnom sanduku, u donjem desnom uglu, probijena. Iz tog probijenog dela vrata virile su dve noge i jedna ruka.²⁸⁹⁵ Kad su vrata na kraju otvorena, Radojković je u tovarnom sanduku video više leševa na gomili. Na licu mesta su bili i razni zvaničnici, između ostalih i šef odeljenja za sprečavanje kriminaliteta u Kladovu, zamenik opštinskog tužioca, istražni sudija Okružnog suda u Kladovu, kriminalistički tehničar i mrtvozornik iz Doma zdravlja u Kladovu. Istražni sudija je obavestio o tome šta se nalazi u kamionu i on je rekao Radojkoviću da o tome treba da obavesti Okružni sud u Negotinu, u čijoj je to bilo nadležnosti.²⁸⁹⁶

1286. Budući da je istražni sudija odbio da sprovede istragu,²⁸⁹⁷ Radojković je u SUP u Bor poslao depešu kojom je svoje pretpostavljene obavestio o događajima koji su se odigrali tog popodneva. O onome što su pronašli obavestio je i načelnika policijske stanice u Kladovu Vukašina Sperlića.²⁸⁹⁸ Te večeri u policijskoj stanici je održan sastanak kojem je prisustvovao Sperlić i na kojem se raspravljalo o tome kako da se spreči da ne procure informacije. Dogovoreno je da natpis na kamionu treba prefarbati, a na kamion staviti registarske tablice Bora kako bi se prikrilo da je kamion iz Prizrena. Osim toga, Radojković je predložio da ljudima treba reći da tela pripadaju Kurdima koji su ilegalno prelazili u Srbiju iz Rumunije.²⁸⁹⁹ Nakon sastanka, Radojković se vratio na lice mesta da bi zamaskirao kamion, kako je bilo dogovoreno.²⁹⁰⁰

²⁸⁹³ Boško Radojković, T. 7434–7435 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P573 (Službena beleška Radne grupe o razgovoru s Boškom Radojkovićem), str. 1. V. takođe Časlav Golubović, T. 7402 (27. novembar 2006. godine).

²⁸⁹⁴ Boško Radojković, T. 7435–7436 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P594 (Fotografija delimično izvučenog kamiona koju je snimio Radojković).

²⁸⁹⁵ Boško Radojković, T. 7437–7438 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P596 (Fotografija nogu i jedne ruke koje je Radojković snimio); dok. pr. br. IC113 (Fotografija P596 na kojoj je Radojković obeležio nogu koja je virila).

²⁸⁹⁶ Boško Radojković, T. 7438–7439 (27. novembar 2006. godine); V. takođe Časlav Golubović, T. 7402–7403 (27. novembar 2006. godine) .

²⁸⁹⁷ Časlav Golubović, T. 7404–7405 (27. novembar 2006. godine).

²⁸⁹⁸ Boško Radojković, T. 7439–7440 (27. novembar 2006. godine).

²⁸⁹⁹ Boško Radojković, T. 7440–7442 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P573 (Službena beleška Radne grupe o razgovoru s Boškom Radojkovićem), str. 4.

²⁹⁰⁰ Boško Radojković, T. 7441–7443 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P600 (Fotografija koja prikazuje kabinu kamiona); dok. pr. br. P603 (fotografija koja prikazuje registarske tablice kamiona).

1287. Sutradan, 7. aprila 1999. godine, na lice mesta dopremljena je veća dizalica i kamion je izvučen. Načelnik policijske stanice u Kladovu nije došao, ali je poslao šest-sedam mrtvačkih sanduka. U 14:00 ili 15:00 časova, Radojković je nazvao Tomu Miladinovića iz SUP Bor da ga pita da li oni znaju šta se događa. Ubrzo nakon toga, njegov načelnik iz Kladova poslao mu je poruku da obustavi sve aktivnosti i obezbedi područje. Vratio se u policijsku stanicu, gde je čekao načelnika SUP u Boru Časlava Golubovića, drugog svedoka u ovom predmetu.²⁹⁰¹

1288. Radojkovićev iskaz potvrdio je Golubović, posvedočivši da je primio telefonski poziv Tome Miladinovića, koji mu je rekao da je dobio depešu kojom je obavešten da je u Dunavu pronađen kamion pun leševa. Dva čoveka su otišla u policijsku stanicu u Kladovu,²⁹⁰² gde je održan sastanak kojem su prisustvovali načelnik policijske stanice u Kladovu Sperlić, opštinski tužilac iz Kladova, istražni sudija, predsednik suda zadužen za istrage, predstavnik RDB, dva čoveka iz OUP Kladovo i komandir s obližnjeg graničnog prelaza prema Rumuniji.²⁹⁰³ Radojković je došao na sastanak nekoliko sati nakon početka i izvestio Golubovića o situaciji na licu mesta.²⁹⁰⁴ Goluboviću je, između ostalog, rečeno da su leševi bili i muški i ženski, da su žene na sebi imale dimije i da je kamion najverovatnije iz Prizrena.²⁹⁰⁵

1289. Petar Dujković, tadašnji načelnik Uprave pogranične policije MUP koji je, nakon NATO bombardovanja, postao zamenik optuženog Lukića, posvedočio je da ga je o tom sastanku obavestio jedan od učesnika, Branislav Mitrović, komandir pogranične policijske stanice u Kladovu.²⁹⁰⁶ Dujković je negirao da mu je Mitrović rekao da se u kamionu nalaze leševi, izjavivši da je tu informaciju prvi put čuo negde 2001. godine. Objasnio je da je nakon razgovora s Mitrovićem shvatio da su neki ljudi poginuli zbog toga što je kamion skliznuo s puta i završio u Dunavu. Objasnio je takođe da Radna grupa MUP koja je tada vršila istragu u vezi s tim događajima nije s njim obavila nikakav razgovor 2001. godine.²⁹⁰⁷

1290. Nakon što je obavešten, Golubović je nazvao svog pretpostavljenog u MUP, Vlastimira Đorđevića, tražeći uputstva kako dalje da postupi.²⁹⁰⁸ Prema Golubovićevim rečima, Đorđević je bio iznenađen i rekao je da će ga nazvati nakon što konsultuje ministra unutrašnjih poslova Vljajka

²⁹⁰¹ Boško Radojković, T. 7443–7446 (27. novembar 2006. godine).

²⁹⁰² Časlav Golubović, T. 7400–7401 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P569 (Službena beleška radne grupe), str. 1.

²⁹⁰³ Časlav Golubović, T. 7401 (27. novembar 2006. godine).

²⁹⁰⁴ Boško Radojković, T. 7447–7448 (27. novembar 2006. godine); Časlav Golubović, T. 7402–7405 (27. novembar 2006. godine).

²⁹⁰⁵ Časlav Golubović, T. 7411–7412 (27. novembar 2006. godine).

²⁹⁰⁶ Petar Dujković, T. 23413–23414 (28. februar 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P584 (Službena beleška radne grupe), str. 2.

²⁹⁰⁷ Petar Dujković, T. 23414–23417 (28. februar 2008. godine).

Stojiljkovića. Đorđević je nazvao Golubovića petnaest minuta kasnije i rekao mu da pokuša da izvuče sva tela i pokopa ih u Kladovu. Prema Goluboviću, tada se mislilo da se u kamionu nalazi samo 30 tela.²⁹⁰⁹ Golubović je takođe objasnio da su se oni i Đorđević dogovorili da se javnost neće obavještavati o tom incidentu, prvenstveno zato da se "građani [ne bi] uznemiravali", a ne zato da bi to ostala tajna. Golubović je, shodno tome, izdao naređenja svojim podređenima da sprovedu Đorđevićeva uputstva.²⁹¹⁰

1291. Ceo tim je otišao u Tekiju, dok je Golubović ostao u obližnjoj kancelariji.²⁹¹¹ Međutim, ubrzo je postalo jasno da se u kamionu nalazi više od 30 tela, o čemu je obavješten. On je, sa svoje strane, nazvao Đorđevića i rekao mu da nemaju dovoljno resursa da se nose s tom situacijom i predložio da bi bilo najbolje da se tela prebace do nekog većeg gradskog centra, bilo u Niš bilo u Beograd, gde bi se mogao obaviti propisan pregled i istraga. Đorđević se na kraju složio s tim predlogom i zatražio da se tela kamionom odvezu u Beograd.²⁹¹²

1292. Radojković je u međuvremenu radio na licu mesta. Posvedočio je da je među pronađenim telima video dvoje dece, kao i da je među njima bilo i muškaraca i žena. Niko nije bio u uniformi. Procenio je da leševi pripadaju ljudima mrtvim najviše tri-četiri dana i video je na njima rane, uglavnom od predmeta s velikim oštricama. Na jednom muškom telu video je strelnu ranu, a ruke su mu bile vezane žicom.²⁹¹³

1293. Te noći izvučeno je 30 tela, koja su zatim zamotana u čaršave, utovarena u kamion i odvezena u Beograd.²⁹¹⁴ Golubović je tokom noći nekoliko puta razgovarao s Đorđevićem, a morao je da nagovori svog ličnog vozača da odveze kamion u Beograd. Bilo je dogovoreno da vozača, po dolasku u Beogradu, neko sačeka i odvede do krajnjeg odredišta; kamion je do Beograda uz to trebalo da prati saobraćajna policija.²⁹¹⁵ Kad se vozač vratio, rekao je Goluboviću da ga je na ulasku u Beograd sačekao neko u volskwagen golfu koji je bio u njegovoj pratnji dok kamion na putu za Novi Sad nisu preuzele druge osobe. Negde oko 15. aprila 1999. godine, vozač se u Beograd vratio po kamion parkiran na parkiralištu Ministarstva unutrašnjih poslova.²⁹¹⁶

²⁹⁰⁸ Časlav Golubović, T. 7406 (27. novembar 2006. godine).

²⁹⁰⁹ Časlav Golubović, T. 7406–7408 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹⁰ Časlav Golubović, T. 7417–7418 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹¹ Časlav Golubović, T. 7408–7409 (27. novembar 2006. godine); Boško Radojković, T. 7446–7448 (27. Novembar 2006. godine).

²⁹¹² Časlav Golubović, T. 7409–7410, 7412 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹³ Boško Radojković, T. 7449–7450 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹⁴ Boško Radojković, T. 7447–7449 (27. novembar 2006. godine); Časlav Golubović, T. 7412–7413 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹⁵ Časlav Golubović, T. 7413–7414 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹⁶ Časlav Golubović, T. 7414–7415 (27. novembar 2006. godine).

1294. Nakon što je kamion otišao s mesta prvobitnog otkrića, Golubović je obavio još jedan razgovor s Đorđevićem i zatražio od njega da obezbedi još jedan kamion za preostale leševe. Kad je sve bilo organizovano i zadaci podeljeni, oko 05:00 ili 06:00 časova 7. aprila 1999. godine, Golubović i Miladinović su krenuli u Bor.²⁹¹⁷ Kasnije iste noći, Radojković je sa svojim ljudima nastavio sa zadatkom istovara tela. Tom prilikom, iz hladnjače su istovarena još 53 leša i tri glave bez tela. Niko od njih nije nosio uniformu.²⁹¹⁸ Tela su ukrcana u drugi kamion, takođe s beogradskim registarskim tablicama, a u Beograd ih je odvezao drugi svedok u ovom predmetu, Božidar Protić, kao što se iznosi u daljem tekstu. Oko 8. ili 9. aprila 1999. godine, hladnjača je prevezena u Petrovo Selo, nedaleko od Kladova, gde ju je Radojković uništio prema nalogu Tome Miladinovića, načelnika kriminalističke policije u Boru. Golubović je posvedočio da mu je Đorđević naredio da kamion treba da se uništi.²⁹¹⁹ Golubović je takođe posvedočio da je kasnije u medijima čitao da je krajnje odredište na koje su odvezena tela bila Batajnica.²⁹²⁰ Ljudima koji nisu bili povezani sa OUP Kladovo, kao što su radnici komunalnog preduzeća, Ministarstvo je isplatilo dnevnice. Đorđević je obezbedio novac tako što je poslao nekog iz Beograda s gotovinom. Prema Golubovićevim rečima, to nije bilo nimalo neuobičajeno već je to bio redovni lanac komunikacije između Ministarstva i sekretarijata unutrašnjih poslova.²⁹²¹

b. Ponovno pokopavanje tela

1295. Veće je saslušalo dva svedoka, svedoke K87 i K88, u vezi s ponovnim pokopavanjem leševa u Centru u Batajnici. Iako iskazi ova dva svedoka sadrže manje protivrečnosti, Veće je mišljenja da se, opšte uzevši, podudaraju. Veće takođe napominje da svedok K87 nije bio unakrsno ispitivan, a da je svedok K88, uprkos tome što je njegov iskaz tokom unakrsnog ispitivanja osporavan, bio naročito pouzdan svedok.

1296. Kao što se razmatra u Odeljku VI.A.3, SAJ je bio deo RJB, na čijem čelu je bio Vlastimir Đorđević, odgovoran ministru unutrašnjih poslova Vlajku Stojiljkoviću. SAJ je imao Centar za obuku smešten na glavnom putu za Batajnicu, u blizini Beograda. Oko 500 metara pre glavne kapije Centra bila je kasarna VJ, ali prema rečima svedoka K87 i K88, ona je bila potpuno

²⁹¹⁷ Časlav Golubović, T. 7415 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹⁸ Boško Radojković, T. 7450–7452 (27. novembar 2006. godine); Časlav Golubović, T. 7416 (27. novembar 2006. godine).

²⁹¹⁹ Boško Radojković, T. 7453–7454 (27. novembar 2006. godine); Časlav Golubović, T. 7417 (27. novembar 2006. godine).

²⁹²⁰ Časlav Golubović, T. 7423 (27. novembar 2006. godine).

²⁹²¹ Časlav Golubović, T. 7419–7420 (27. novembar 2006. godine).

odvojena i nezavisna od Centra.²⁹²² Da bi se došlo do Centra, trebalo je proći dva kontrolna punkta. Prvi je kontrolisala VJ, a drugi MUP.²⁹²³

1297. Nakon početka NATO bombardovanja, snage SAJ stacionirane u Batajnici premeštene su na jedno drugo područje, tri-četiri kilometra dalje. Nakon premeštaja, Centar je ostao potpuno prazan i nije bilo obezbeđenja, ali osoblje se povremeno vraćalo da proveri stanje. Svako je mogao da uđe i izađe.²⁹²⁴ Međutim, nije jasno da li je VJ ostala na kontrolnom punktu.²⁹²⁵

1298. Negde između polovine aprila i kraja aprila 1999. godine, svedoka K87 je nazvao Đorđević i rekao mu da sledećeg dana u 09:00 časova dođe u njegovu kancelariju, što je on i uradio. Nije bilo nikog drugog. Đorđević je objasnio da su kod Centra parkirana dva kamiona, da su u njima leševi žrtava NATO bombardovanja i da ih treba privremeno pokopati kod Centra SAJ u Batajnici. Đorđević je takođe rekao da će tela, po završetku sukoba, biti iskopana, identifikovana i propisno sahranjena. Dva muškarca su zatim raspravljala o logistici zadatka i Đorđević je rekao da tela treba pokopati u masovnu grobnicu. Svedok K87 nije nikada dobio nikakva pismena naređenja u vezi s ovim zadatkom.²⁹²⁶

1299. Glavna razlika između iskaza svedoka K88 i svedoka K87 vezana je za konkretan datum u aprilu kada su obavljena ponovna pokopavanja. Svedok K87 je posvedočio da su pokopavanja počela sredinom aprila i trajala do kraja aprila, a svedok K88 je kao datum početka naveo 8. april 1999. godine. Veće konstatuje da je svedok K88 u tom pogledu pouzdaniji zato što je njegovo svedočenje, opšte gledano, bilo konkretnije. Pored toga, svedočenje se podudara s datumima kada su tela otkrivena u Tekiji i prevezena iz Tekije u Batajnicu.

1300. Svedok K88 je posvedočio da je negde početkom aprila video tri civilna kamiona parkirana kod strelišta Centra za obuku, od kojih je jedan bio sličan vozilima koja je koristio MUP. Nakon što su dva kamiona otišla, jedan stražar ga je obavestio da se iz kamiona koji je ostao širi neugodan miris. Svedok K88 je objasnio da su pretpostavljali da se u kamionu nalaze tela Srba poginulih tokom sukoba i da Vlada pokušava da prikrije ozbiljnost situacije na Kosovu. Svedok K88 je od

²⁹²² Svedok K87, P2756 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2004. godine), par. 6–11 (zapečaćeno); svedok K88, dok. pr. br. P2800 (Izjava svedoka), par. 11–12. V. takođe Geza Farkaš, T. 16383–16384 (25. septembar 2007. godine).

²⁹²³ Svedok K84, T. 5200–5201 (19. oktobar 2006. godine) (zatvorena sednica).

²⁹²⁴ Svedok K87, T. 11817 (16. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2847 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2004. godine), par. 8–9; svedok K88, T. 10463–10464 (22. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2800 (Izjava svedoka), par. 11.

²⁹²⁵ Svedok K84, T. 5229–5230 (19. oktobar 2006. godine) (zatvorena sednica).

²⁹²⁶ Svedok K87, T. 11815–11817 (16. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2756 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2004. godine), par. 12–14 (zapečaćeno).

jednog kolege zaduženog za obezbeđenje kasnije čuo da su se i u kamionima koji su otišli nalazila tela, ali ih više nikada nije video.²⁹²⁷

1301. Svedok K88 je posvedočio da ga je oko 8. aprila 1999. godine svedok K87 nazvao i rekao mu da se u kamionu koji je ostao nalaze leševi i da je neko na višem položaju od komandira Centra naredio da se tela sahrane u Centru.²⁹²⁸ Svedok K87, svedok K88 i dva pripadnika MUP koji su bili vozači visokih funkcionera MUP odlučili su da se leševi pokopaju u najudaljenijem delu Centra.²⁹²⁹

1302. Kad su tela bačena u iskopanu jamu, ni svedok K87 ni svedok K88 nisu mogli da odrede da li su to bili muški ili ženski leševi ni kakvu su odeću nosili. Svedok K87 nije mogao da proceni koliko tela je pokopano u tu jamu.²⁹³⁰

1303. Prema rečima svedoka K87, u sledećih deset dana stigla su još dva-tri kamiona s telima, čemu je prethodio isti telefonski poziv. Procedura je bila ista. Svedok K87 se setio da je iskopana nova jama, ali nije mogao da se seti da li je bila iskopana i treća. Prema rečima svedoka K87, kamioni i njihovi vozači su svaki put bili drugačiji. Nikog od njih nije poznao.²⁹³¹

1304. Svedočenje svedoka K88 nešto je detaljnije u pogledu kasnijih pokopavanja. On je objasnio da je tri do pet dana nakon prvog pokopavanja u Centar stigao još jedan kamion s telima. Svedok K88 je video da je to bio zglobni kamion s prikačenom prikolicom, na kojem nije bilo registarskih tablica. Video je da iz kamiona curi krv, koju su on i drugi kasnije pokušali da neutrališu tako što su po zemlji prosuli benzin i zapalili ga.²⁹³²

1305. Novopristigla tela pokopana su na strelištu u Centru. Dok su pokušavali da istovare tela iz kamiona, prikolica je upala u iskopanu rupu. Ostala je tu sve dok tela nisu ekshumirana nekoliko godina kasnije.²⁹³³

²⁹²⁷ Svedok K88, T. 10446–10448 (21. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2681 (Izjava svedoka), par. 14–16 (zapečaćeno). V. takođe karta 1 u prilogu izjave (zapečaćeno); dok. pr. br. IC124 (Karta 1 koju je svedok K88 obeležio kako bi razjasnio gde se nalazio prvi kamion) (zapečaćeno).

²⁹²⁸ Svedok K88, dok. pr. br. P2681 (Izjava svedoka), par. 17 (zapečaćeno).

²⁹²⁹ Svedok K88, T. 10451–10453 (21. februar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica), T. 10466 (22. februar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica), dok. pr. br. P2681 (Izjava svedoka), par. 18 (zapečaćeno).

²⁹³⁰ Svedok K87, dok. pr. br. P2847 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2004. godine), par. 19; K88, T. 10447 (21. februar 2007. godine, dok. pr. br. P2681 (Izjava svedoka), par. 20 (zapečaćeno), P2800 (Izjava svedoka), karta 2 priložena izjavi.

²⁹³¹ Svedok K87, T. 11817–11818 (16. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2756 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2004. godine), par. 21–22 (zapečaćeno).

²⁹³² Svedok K88, T. 10448–10449 (21. februar 2007. godine), T. 10464 (22. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2681 (Izjava svedoka), par. 22 (zapečaćeno), dok. pr. br. P2800 (Izjava svedoka), par. 22, karta 1 priložena izjavi.

²⁹³³ Svedok K88, dok. pr. br. P2800 (Izjava svedoka), par. 23–24.

1306. Prema rečima svedoka K88, u još nekoliko prilika su morali da pokopavaju tela u Batajnici. Međutim, nikada za to nisu otvarali jamu. Jednom je korišten kamion marke "Mercedes" i vozač je svedoku K88 rekao da se u kamionu nalazi 35 tela, koja su zatim pokopana u trećoj jami. S tim kamionom bila je još jedna velika hladnjača. Ona je ispražnjena u drugu zasebnu jamu. Dva vozača kamiona nosila su plave maskirne policijske uniforme.²⁹³⁴

1307. U jednom trenutku dok su se uklanjala tela, svedok K87 se sastao s Đorđevićem u njegovoj kancelariji i pitao ga da li postoji mogućnost da se sa tim prestane jer su se ljudi neprijatno osećali. Ubrzo nakon toga tela su prestala da stižu. Svedok K87 je kasnije svog neposrednog pretpostavljenog izvestio da su tela tamo pokopana, ali on nije reagovao i nije želeo da vidi gde se nalaze masovne grobnice.²⁹³⁵

1308. Svedok K88 je zaključio da su, sve u svemu, tela dopremana u Centar tokom perioda od oko 20 dana, s prekidima u intervalima od dva do tri dana. Krajem perioda od 20 dana, došao je jedan čovek za koga je svedok K88 mislio da je iz RDB i rekao mu da bi mogao da bude ubijen ako išta kaže o toj operaciji.²⁹³⁶ Iskaz svedoka K88 o tome kada su tela ponovo pokopana podudara se sa iskazom da su među leševima pronađenim u masovnim grobnicama u Batajnici bila i tela ljudi ubijenih na području Meje 27. aprila 1999. godine.

c. Prevoz tela

1309. Veće je takođe čulo svedočenja dve osobe koje su učestvovala u prevozu leševa u Batajnicu i Petrovo Selo u aprilu i maju 1999. godine. Božidar Protić je vozio kamione s telima, a Čedomir Šakić mu je bio pratnja. Dok je Protić bio pozvan da svedoči kao svedok tužilaštva, Šakića je dovela Lukićeva odbrana kako bi osporio Protićevu verodostojnost u pogledu više pitanja, a prvenstveno u vezi s učestvovanjem optuženog Lukića u organizovanju prevoza leševa. Međutim, u vezi s načinom na koji su leševi prevezeni, što se razmatra u ovom odeljku Presude, iskazi Šakića i Protića se u načelu podudaraju, o čemu se govori u daljem tekstu. Pored toga, Protićev iskaz podudara se i sa iskazima lica umešanima u pronalaženje kamiona u Dunavu i ponovno pokopavanje tela u Batajnici, kako je opisano gore u tekstu.

1310. Protić je bio vozač MUP od 1975. godine do odlaska u penziju 2001. godine.²⁹³⁷ On tvrdi da je u četiri zasebne prilike prevezio tela u Batajnicu, jednom iz Tekije i tri puta sa Kosova, što je

²⁹³⁴ Svedok K88, T. 10450 (21. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2800 (Izjava svedoka), par. 27–28.

²⁹³⁵ Svedok K87, dok. pr. br. P2847 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2004. godine), par. 23–25.

²⁹³⁶ Svedok K88, T. 10453–10454 (21. februar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica), dok. pr. br. P2681 (Izjava svedoka), par. 35 (zapečaćeno).

²⁹³⁷ Božidar Protić, T. 11307–11308 (9. mart 2007. godine).

počelo početkom NATO kampanje. Svaki put, Protiću je za to izdao naređenje Petar Zeković, tadašnji pomoćnik ministra unutrašnjih poslova. Što se tiče odlazaka na Kosovo, Zeković bi Protiću dao instrukciju da ode u Prištinu i tamo se javi na određenoj lokaciji, odakle je zatim trebalo da telefonira kako bi dobio dalje instrukcije.²⁹³⁸ Protić je posvedočio da je za odlazak na Kosovo imao pratnju obezbeđenja iz Beograda i da je to bio Čedomir Šakić.²⁹³⁹ To je Šakić kasnije potvrdio. Šakić je takođe izjavio da je na svako putovanje odlazio po naređenju svog pretpostavljenog, Mladena Šipovca.²⁹⁴⁰ Šakić je na početku dosta oklevao da potvrdi da je znao šta se u kamionima prevozi, ali je, nakon intervencije Veća, priznao da je shvatio šta se događa i da je te aktivnosti prijavio Šipovcu.²⁹⁴¹

1311. Prema Protićevim rečima, njegov prvi odlazak bio je odlazak u Tekiju u istočnoj Srbiji. Što se tiče njegovih odlazaka na Kosovo, Protić je tvrdio da je išao prvo u Janjevo/Janjeva, pa u Kosovsku Mitrovicu i onda na parkiralište *Rilindije* u Prištini.²⁹⁴² Šakić je, s druge strane, tvrdio da je četiri puta pratio Protića na Kosovo. Prvi put su išli na jednu pijacu u Prištini, što je lokacija koju Protić nije pomenuo.²⁹⁴³ Protić je govorio o naredna tri odlaska, ali Šakić je promenio njihov hronološki red. On je tvrdio da je Protića prvo pratio do parkirališta *Rilindije* u Prištini, zatim u Kosovsku Mitrovicu i na kraju u Janjevo.²⁹⁴⁴

1312. Što se tiče odlaska u Tekiju, Protić je posvedočio da ga je šef pozvao u kancelariju i pitao da li može da nađe kamion kako bi obavio jedan važan zadatak za državu. Protić je pozajmio kamion marke "Mercedes" od jednog komšije i, u pratnji jednog penzionisanog policajca koga je dobro poznao, krenuo na put oko 17:00 časova. Tokom vožnje Protiću nije rečeno mnogo o tome gde idu, ali mu je rečeno da nikom ne priča o zadatku.²⁹⁴⁵ Kad su stigli u Tekiju, primetio je kolonu vozila kako čeka na putu. Policijska patrola u automobilu pomogla im je da zaobiđu kolonu i odvela ih u OUP Kladovo. Tamo su ih dočekali načelnik OUP Vukašin Sperlić, "tehničar Boško", najverovatnije Boško Radojković, i nekoliko policajaca. Svi su otišli do parkinga, gde su videli hladnjaču. Protić je potom bio očevidac kako više radnika prebacuje tela iz hladnjače u kamion koji je vozio. Kad je to urađeno, oko 01:00 čas, Protić i njegov saputnik su krenuli za Beograd.²⁹⁴⁶ Pre

²⁹³⁸ Božidar Protić, T. 11354–11359 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 2; dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 5.

²⁹³⁹ Božidar Protić, T. 11382 (9. mart 2007. godine (delimično zatvorena sednica)).

²⁹⁴⁰ Čedomir Šakić, T. 22079 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁴¹ Čedomir Šakić, T. 22121–22122 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁴² Božidar Protić, T. 11321–11322, 11327–11328 (9. mart 2007. godine).

²⁹⁴³ Čedomir Šakić, T. 22079 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁴⁴ Čedomir Šakić, T. 22084, 22088–22089, 22097, 22100 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁴⁵ Božidar Protić, T. 11320, 11355 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 1–2; dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 4.

²⁹⁴⁶ Dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 2–3.

odlaska, Protiću su radnici rekli da u kamionu ima oko 54 tela. Takođe je lično video da je među leševima bilo dece i starih ljudi i da je otprilike deset tela bilo u uniformama.²⁹⁴⁷ Budući da se Protićevo svedočenje, u načelu, podudara sa svedočenjem Golubovića i Radojkovića u pogledu goreopisanog kamiona izvučenog iz Dunava, Veće se uverilo da je Božidar Protić bio onaj vozač koji je iz Beograda poslat da pokupi tela izvučena iz Dunava početkom aprila 1999. godine. To je, po mišljenju Veća, još jedan pokazatelj da je Protić, opšte gledano, verodostojan svedok.

1313. Protić je tela odvezao u Centar za obuku SAJ u Batajnici. Parkirao je kamion na parkiralištu, gde je video još jedan kamion i gde mu je jedan službenik MUP rekao da su i u njemu leševi, što je bilo očigledno zbog smrada koji se iz njega širio. Pored kamiona video je veliku mrlju od nafte ili benzina i videlo se da je nešto paljeno. Službenik MUP preuzeo je kamion i rekao Protiću da se vrati po njega za dva dana. On je tako i uradio i bilo mu je rečeno da su "pokuša[li] [...] da ih zapal[e] pa nisu mogli da gore".²⁹⁴⁸ Iako je Protićev iskaz u vezi s tim pitanjima osporavan, Veće zaključuje da je verodostojan.

1314. Čedomir Šakić je posvedočio da je Protića prvi put pratio na Kosovo negde krajem aprila, kad ga je odvezao na pijacu u Prištini.²⁹⁴⁹ Protić to putovanje nije pomenuo u svom svedočenju. Putovali su u grupi od osam ljudi koji su išli u dva džipa marke "Mercedes", a među njima su bili Šakić, Protić, dva vozača i četiri policajca.²⁹⁵⁰ Protić je dva-tri puta razgovarao preko svog mobilnog telefona, svaki put navodeći samo gde se grupa nalazi.²⁹⁵¹ Šakić je tvrdio da je Protić kasnije rekao da je razgovarao s Đorđevićem.²⁹⁵² Protić je grupu poslao na pijacu, gde ih je sačekalo obezbeđenje koje su činila i uniformisana i neuniformisana lica. Posle razgovara s uniformisanim pripadnicima obezbeđenja, Protić je preuzeo jednu hladnjaču.²⁹⁵³ Šakić i dva džipa su zatim išli u pratnji hladnjače koju je Protić vozio natrag u Beograd i ostavili ga pred zgradom hitne pomoći MUP.²⁹⁵⁴ Šakić je tvrdio da Protić tokom tog putovanja nije nikoga zvao s fiksnog telefona.²⁹⁵⁵

²⁹⁴⁷ Božidar Protić, T. 11320–11321, 11391–11392 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 6; dok. pr. br. P600 (Fotografija koja prikazuje kabinu kamiona). Protić je posvedočio da je taj kamion video u Tekiji i zatim kasnije u Petrovom Selu, gde je uništen eksplozivom. Božidar Protić, T. 11321–11322 (9. mart 2007. godine).

²⁹⁴⁸ Božidar Protić, T. 11310–11311 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 3, 7; dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 3–4.

²⁹⁴⁹ Čedomir Šakić, T. 22079 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁵⁰ Čedomir Šakić, T. 22079–22080 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁵¹ Čedomir Šakić, T. 22081 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁵² Čedomir Šakić, T. 22082 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁵³ Čedomir Šakić, T. 22081 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁵⁴ Čedomir Šakić, T. 22083 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁵⁵ Čedomir Šakić, T. 22082 (11. februar 2008. godine).

1315. Nakon njegovog prvog odlaska u Tekiju, Protić je posvedočio da ga je Zeković još jednom nazvao, rekao mu da uzme kamion iz preduzeća "Gemaks" i ode u Prištinu. Zeković mu je takođe dao broj telefona koji je trebalo da nazove po dolasku u Štab MUP u Prištini. Protić je posvedočio da je postupio prema instrukcijama i da mu je osoba s druge strane žice, za koju misli da je bio optuženi Lukić,²⁹⁵⁶ rekla da ide u Skoplje i da će ispred njega ići tamnocrveni golf. Tako je i bilo. Protića je taj golf odveo do sela Janjeva u opštini Lipljan, oko 20 kilometara od Prištine. Protićeva pratnja iz Beograda vozila je iza njega. Lokalna policija iz Janjeva odvela je Protića na neki proplanak u brdima iznad sela. Nekoliko minuta po njihovom dolasku stigao je jedan traktor s prikolicom i utovarivač. U prikolici su bili natovareni tela i zemlja, koje je utovarivač zatim prebacio u Protićev kamion. Prema Protićevim rečima, u njegov kamion ukrcano je ukupno 17-19 tela.²⁹⁵⁷ Protić je zatim odveo tela u Petrovo Selo, Srbija. Prošao je kroz Kladovo, gde ga je Vukašin Sperlić uputio u Centar za obuku MUP u Petrovom Selu. Po dolasku u Centar, Protić je video proplanak iza Centra, gde su već bile iskopane dve rupe i gde se nalazilo više ljudi, koji su nosili kombinaciju civilne odeće i maskirnih uniformi. Nakon što su tela istovarena u rupu, Protić se vratio u Beograd. Prazan kamion ostavio je u Centru za obuku u Batajnici.²⁹⁵⁸ Ako se zanemari Šakićeva izjava da je to bio njihov poslednji zajednički odlazak i činjenica da nije pomenuo da je Lukić telefonom razgovarao s Protićem, Šakićev iskaz o ovom odlasku podudara se, opšte gledano, s Protićevim svedočenjem.²⁹⁵⁹

1316. Nešto kasnije, Protića je ponovo nazvao Zeković. Nakon tog telefonskog razgovora dobio je jedan konfiskovani kamion kiper. Protić je nazvao broj koji mu je Zeković ranije dao i isti glas mu je izdao instrukciju da ide u Kosovsku Mitrovicu, gde treba da pokupi još leševa i odveze ih u Petrovo Selo. Ponovo je imao pratnju. Odredište mu je bila radionica za popravku teške mehanizacije jednog drvoprerađivačkog preduzeća. U kanalima koje su automehaničari koristili za popravku vozila pronašao je preko 50 nagomilanih leševa. Protića je tu dočekalo oko 15 ljudi u civilnoj odjeći, koje je on opisao kao "načelni[ke] Sekretarijata upućen[e] na Kosovo iz opštinskih sekretarijata iz Srbije".²⁹⁶⁰ Leševi su ukrcani u njegov kamion i on ih je odveo u Centar za obuku

²⁹⁵⁶ Zaključak Veća o tome da li je to zaista bio Sreten Lukić nalazi se u Odeljku VIII.H. u daljem tekstu.

²⁹⁵⁷ Božidar Protić, T. 11322, 11373–11375 (9. mart 2007. godine; dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 3; dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 2–3; dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 4–5; dok. pr. br. 6D196 (izvod iz Protićeve izjave koju je dao MUP 27. avgusta 2002. godine), str. 2.

²⁹⁵⁸ Božidar Protić, T. 11373–11374 (9. mart 2007. godine; dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 3–4, 11–13; dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 3; dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 5–14.

²⁹⁵⁹ Čedomir Šakić, T. 22093–22094, 22097–22098 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁶⁰ Božidar Protić, T. 11329 (9. mart 2007. godine).

u Petrovom Selu.²⁹⁶¹ Šakić je potvrdio da je obavljeno to putovanje, kao i da je pratio Protića u Kosovsku Mitrovicu i pogon za preradu drva.²⁹⁶²

1317. Protićevo poslednje putovanje u Prištinu bilo je u službenom vozilu marke "Toyota", ponovo po Zekovićevim uputstvima. Otišao je do zgrade *Rilindije*, gde su ga sačekali policajci koji su mu dali jednu konfiskovanu hladnjaču s oko 500 tela, koju je trebalo da odveze u Batajnicu.²⁹⁶³ Međutim, Šakić je tvrdio da je putovanje do zgrade *Rilindije* bilo prvo od tri putovanja o kojima su i on i Protić svedočili.²⁹⁶⁴ Posvedočio je da ga je Protić nazvao i dogovorio s njim da se sastanu kod jedne radnje u blizini zgrade hitne pomoći MUP.²⁹⁶⁵ Odatle su ponovo otišli u dva vozila i odvezli se do parkirališta zgrade *Rilindije* u Prištini, koja je imala žičanu ogradu i kapiju s policijskom stražom.²⁹⁶⁶ Šakić je osporio Protićevo tvrdnju da su putovali u vozilu marke "Toyota" bez oznaka, tvrdeći da su svaki put išli džipovima marke "Mercedes", što su bila službena policijska vozila.²⁹⁶⁷ Uprkos tim protivrečnostima u pojedinostima, Veće je mišljenja da iskazi ove dvojice pružaju još jedan dosledan prikaz tajne operacije.

1318. Protić je procenio da je ukupno prevezao oko 600 tela. Što se tiče tri odlaska na Kosovo, tu se uglavnom radilo o muškim telima u civilnoj odeći, ali bilo je i leševa u nekoj vrsti maskirnih uniformi.²⁹⁶⁸ Protić nije mogao da kaže koliko je ukupno tura s telima odvezeno u Batajnicu, ali je imenovao iste vozače generala MUP koje je gore u tekstu pomenuo i svedok K88.²⁹⁶⁹

1319. Veće napominje da je, osim Šakića, Lukićeva odbrana pozvala više svedoka koji su bili u kontaktu s Protićem tokom istrage organa vlasti Srbije u vezi s tim događajima. Većina tih svedoka posvedočila je da je Protić bio zbunjen, da je često menjao svoju priču i da je davao kontradiktorne iskaze o događajima.²⁹⁷⁰ Međutim, uprkos svim osporavanjima, Veće zaključuje da je Protićev iskaz uglavnom dosledan i ubedljiv u pogledu toga kako su tela prevezena s Kosova u Srbiju. Takođe, Šakić generalno potkrepljuje Protićev iskaz. Najvažnija i glavna razlika između te dvojice

²⁹⁶¹ Božidar Protić, T. 11322, 11327 (9. mart 2007. godine; dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 4, 11–12; dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 2; dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 15–16.

²⁹⁶² Čedomir Šakić, T. 22087–22089, 22091 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁶³ Božidar Protić, T. 11322–11323, 11328 (9. mart 2007. godine; dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 4; dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 4–5; V. takođe Čedomir Šakić, T. 22085–22086 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁶⁴ Čedomir Šakić, T. 22084 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁶⁵ Čedomir Šakić, T. 22084 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁶⁶ Čedomir Šakić, T. 22084, 22086 (11. februar 2008. godine).

²⁹⁶⁷ Čedomir Šakić, T. 22138–22139 (12. februar 2008. godine).

²⁹⁶⁸ Dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava koju je dao tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 4.

²⁹⁶⁹ Božidar Protić, T. 11333–11334 (9. mart 2007. godine) (delimično zatvorena sednica).

²⁹⁷⁰ Aleksandar Kostić, T. 24112–24114, 24130–24133 (11. mart 2008. godine); Gvozden Gagić, T. 24466 (18. mart 2008. godine), T. 24528–24529 (19. mart 2008. godine); Dragan Frudulović, T. 24709–24711 (1. april 2008. godine).

svedoka vezana je za identifikovanje Lukića kao nekog ko je bio umešan u ovu operaciju. Isto se može reći i za osporavanja koja su u vezi s Protićem izneli ostali Lukićevi svedoci. Međutim, pitanje Lukićeve umešanosti ne utiče na stav Veća da je Protić u svom iskazu o prevozu tela uglavnom tačno opisao kako je to obavljeno. Veće konstatuje da je u vezi s tim pitanjima Protić verodostojan svedok.

3. Istraga koju je sproveo MUP

1320. Nakon što je 1. maja 2001. godine u lokalnim srpskim novinama objavljen članak u kom se tvrdilo da je u aprilu 1999. godine u Dunavu pronađena hladnjača s leševima s Kosova, ministar unutrašnjih poslova i Lukić formirali su radnu grupu za sprovođenje istrage o tim događajima. Lukić je u to vreme bio načelnik RJB. Grupu su sačinjavali sledeći članovi: Dragan Karleuša, Dragan Furdulović, Milorad Veljović i Bora Banjac. Karleuša je bio na čelu grupe.²⁹⁷¹ Lukić je Radnoj grupi dao uputstvo da se postara da niko ne bude izostavljen iz istrage i da ne pravi nikakve ustupke i dao joj puno ovlašćenje i ingerencije za istragu. Prema rečima Furdulovića, Radna grupa je bila u mogućnosti da radi potpuno nezavisno i mogla je bez ometanja da preduzima zakonske mere protiv svih pripadnika MUP.²⁹⁷² Radna grupa je počela da prikuplja dokaze 12. maja 2001. godine.²⁹⁷³

1321. Na početku istrage Radne grupe ispostavilo se da je sličan članak istog autora bio objavljen u istom časopisu već dve godine ranije. Međutim, nije bio dostupan široj javnosti i u to vreme nije ništa bilo urađeno kako bi se incident dalje istražio, uprkos činjenici da je Časlav Golubović obavestio Đorđevića o članku.²⁹⁷⁴

1322. U prvim fazama istrage Radna grupa se nakratko sastala s Đorđevićem koji je tada odbio da odgovori na pitanja o tome šta zna o incidentu vezanom za hladnjaču. Radna grupa mu je rekla da će ponovo s njim razgovarati nakon što sakupi još informacija, ali do toga nije nikada došlo zato što Radna grupa kasnije nije mogla da ga nađe. Radna grupa je u tri navrata pokušala da razgovara i sa

²⁹⁷¹ Dragan Furdulović, dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 3; Časlav Golubović, T. 7421–7422 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. 6D91 (Saopštenje za javnost, Informativna služba MUP); dok. pr. br. P565 (Članak u *Timočkoj KRIMI reviji* pod naslovom "50 leša u hladnjači – državna tajna"). V. takođe Aleksandar Kostić, T. 24098, 24125–24126 (11. mart 2008. godine); Zoran Živković, T. 24673–24674 (1. april 2008. godine).

²⁹⁷² Dragan Furdulović, dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 7. Činjenicu da je Radna grupa imala široka ovlašćenja i da je mogla da obavi razgovor sa svima, nezavisno od čina i položaja, potvrdio je Aleksandar Kostić. V. Aleksandar Kostić, T. 24101, 24110–24111 (11. mart 2008. godine). Osim toga, Gvozden Gagić je posvedočio da su RJB i MUP preduzeli sve potrebne mere kako bi istražili prevoz tela sa Kosova u Srbiju. Gvozden Gagić, T. 24463–24464 (18. mart 2008. godine).

²⁹⁷³ Dragan Furdulović, dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 3.

²⁹⁷⁴ Dok. pr. br. P566 (Članak u *Timočkoj KRIMI reviji*, "Hladnjača u Dunavu, a u hladnjači leševi"); dok. pr. br. P569 (Službena beleška Radne grupe o razgovoru s Časlavom Golubovićem), str. 3.

Stojiljkovićem, ali bez uspeha. Neko vreme nakon toga, nakon optužnice ovog Međunarodnog suda, Stojiljković je izvršio samoubistvo.²⁹⁷⁵

1323. U periodu od 12. do 15. maja 2001. godine, Radna grupa je obavila razgovore s više od 30 policajaca i civila, između ostalih, s radnicima MUP iz OUP Kladovo, SUP u Boru i drugima za koje se pretpostavljalo da imaju saznanja o hladnjači, što je dovelo do lokacija u Batajnici i Petrovom Selu. Radna grupa je sastavila zasebne beleške o razgovorima, koje su zatim dostavljene okružnom javnom tužiocu u Beogradu.²⁹⁷⁶ Među licima s kojima je obavljen razgovor bili su Boško Radojković i Časlav Golubović.²⁹⁷⁷ Radna grupa je razgovarala i sa Slobodanom Borisavljevićem, u to vreme zamenikom šefa Đorđevićevog kabineta. On je dao izjavu u kojoj je objasnio da je on bio taj koji je primio telefonski poziv iz Kladova i koji je tu informaciju preneo Đorđeviću. U svojoj izjavi, on je takođe rekao da mu je Đorđević dao uputstvo da organizuje isplatu licima koja su radila na prevozu tela.²⁹⁷⁸ Borisavljević je dao još jednu izjavu, u kojoj je rekao da je negde u aprilu 1999. godine Đorđević obavestio Dragana Ilića, načelnika Uprave kriminalističke policije u Beogradu i, kako se navodi, učesnika udruženog zločinačkog poduhvata, da na teritoriji Kosova treba da se izvrši asanacija bojišta i da je potrebno da se radnici upute u Štab MUP u Prištini.²⁹⁷⁹

1324. Radna grupa je obavila razgovor i s nekoliko drugih lica. Tokom cele istrage Lukić je često kontaktiran, ali zanimljivo je da od njega nikada nije uzeta izjava niti se grupa tokom istrage prema njemu odnosila na isti način kao prema drugima obuhvaćenima istragom, uprkos činjenici da je on u vreme tajnog premeštanja tela bio načelnik Štaba MUP na Kosovu. Prema Furdulovićevim rečima, Radna grupa nije imala nikakvih dokaza koji bi Lukića povezali s incidentom vezanim za hladnjaču.²⁹⁸⁰

1325. Radna grupa je objavila dva saopštenja u kojima je sažela svoje zaključke. Prvo saopštenje je objavljeno 25. maja 2001. godine i odnosilo se na događaje početkom aprila 1999. godine vezane za hladnjaču. U njemu se takođe kaže da su bivši ministar unutrašnjih poslova Stojiljković i načelnik RJB Đorđević taj slučaj proglasili državnom tajnom i pokrenuli operaciju "Dubina 2". To je bio razlog što je okružni javni tužilac iz Negotina, kao što je gore pomenuto,²⁹⁸¹ obustavio

²⁹⁷⁵ Dragan Furdulović, dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 7; dok. pr. br. P590 (Službena beleška Radne grupe o pokušaju da se obavi razgovor s Vlajkom Stojiljkovićem) (zapečaćeno).

²⁹⁷⁶ Dragan Furdulović, T. 24714 (1. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 5–6.

²⁹⁷⁷ Časlav Golubović, T. 7422–7424 (27. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P569 (Službene beleške Radne grupe o razgovoru s Časlavom Golubovićem); dok. pr. br. P573 (Službena beleška Radne grupe o razgovoru s Boškom Radojkovićem).

²⁹⁷⁸ Dok. pr. br. P592 (Druga izjava koju je Slobodan Borisavljević dao Radnoj grupi).

²⁹⁷⁹ Dok. pr. br. P591 (Prva izjava koju je Slobodan Borisavljević dao Radnoj grupi) (zapečaćeno).

²⁹⁸⁰ Dragan Furdulović, T. 24738–24742 (2. april 2008. godine).

²⁹⁸¹ V., par. 1285 gore.

istragu. Radnici koji su vadili i prevozili tela bili su plaćeni iz kase MUP za specijalne troškove.²⁹⁸² U saopštenju se dalje iznosi da je u martu 1999. godine održan sastanak u kabinetu Slobodana Miloševića, kojem su prisustvovali Milošević lično, kao i Stojiljković, Đorđević i Radomir Marković (načelnik RDB), tokom kojeg je Đorđević postavio pitanje čišćenja terena na Kosovu, koje je nazvao "asanacijom". Milošević je zatim naredio Stojiljkoviću "preduzimanje mera kako bi se uklonili svi tragovi koji mogu da ukažu na postojanje dokaza o izvršenim zločinima".²⁹⁸³ Kako stoji u saopštenju, o tom problemu se dalje raspravljalo i u martu 1999. godine, u Stojiljkovićevom kabinetu. Cilj je bio da se uklone civilne žrtve koje su mogle da postanu predmet eventualne istrage Međunarodnog suda. Stojiljković je izdao nalog Đorđeviću i Iliću da sprovedu taj zadatak.²⁹⁸⁴ Treći sastanak je održan nešto kasnije i na njemu je Đorđević organizovao uklanjanje leševa s Kosova.²⁹⁸⁵

1326. Gvozden Gagić, tada podređen Iliću, potvrdio je da je u maju 1999. godine Ilić posetio Kosovo i da se 5. maja sastao s načelnicima odeljenja kriminalističke policije kako bi im dao uputstva o daljem načinu rada istražne kriminalističke policije. Napravljen je plan za "saniranje teritorije", koji je onda, čini se, podeljen svim sekretarijatima unutrašnjih poslova.²⁹⁸⁶ Gagić, koji nije prisustvovao ovom sastanku, prvo je rekao da lično nikada nije video taj plan i da bi ga on, da je postojao, morao videti.²⁹⁸⁷ Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja, dopustio je da je dopis koji je lično sastavio, a koji je Ilić kasnije potpisao, možda bio dotični plan. U tom dokumentu se pominju teška krivična dela počinjena na Kosovu i izdaje uputstvo načelnicima SUP da, između ostalog, prikupe informacije o krivičnim delima i da sarađuju s vojnim i civilnim organima, sve kako bi se obezbedilo hitno preduzimanje mera krivičnog progona za počinjena krivična dela i sprečili budući zločini.²⁹⁸⁸ Nije jasno da li je Đorđević, kada je razgovarao s Ilićem, govorio o zakonitom ili nezakonitom čišćenju terena.

1327. Drugo saopštenje izdato je 26. juna 2001. godine i sadržavalo je veliki broj informacija koje je dao Radojković, između ostalog i informaciju da su se u hladnjači nalazila tela u uniformama OVK, što je, prema rečima Radojkovića, bilo netačno. Radojković misli da je do greške došlo zato što je on u to vreme učestvovao u ekshumacijama leševa u Petrovom Selu, od kojih su nekih zaista

²⁹⁸² Dok. pr. br. P567 (Informacija Radne grupe, 25. maj 2001. godine).

²⁹⁸³ Dok. pr. br. P567 (Informacija Radne grupe, 25. maj 2001. godine), str. 3.

²⁹⁸⁴ Dok. pr. br. P567 (Informacija Radne grupe, 25. maj 2001. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D92 (Zapisnik sa konferencije za novinare koju je MUP održao 25. maja 2001. godine), str. 5.

²⁹⁸⁵ Dok. pr. br. P591 (Prva izjava koju je Slobodan Borisavljević dao Radnoj grupi) (zapečaćeno).

²⁹⁸⁶ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 9–10.

²⁹⁸⁷ Gvozden Gagić, T. 24454–24457 (18. mart 2008. godine), T. 24494–24499 (19. mart 2008. godine). V. takođe Miroslav Mijatović, T. 22260–22262 (13. februar 2008. godine), T. 22519–22520 (15. februar 2008. godine).

²⁹⁸⁸ Gvozden Gagić, T. 24523–24525 (19. mart 2008. godine); dok. pr. br. 6D874 (Dopis Štaba MUP upućen sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu, 6. maj 1999. godine).

na sebi imali uniforme OVK. Radna grupa je jednostavno spojila informacije koje je dao u vezi s Petrovim Selom s informacijama koje je izneo u vezi s hladnjačom. Radojković je nazvao tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Dušana Mihajlovića, za koga je Radna grupa sastavila belešku, i obavestio ga o grešci.²⁹⁸⁹ U Informaciji od 26. juna takođe se kaže da su tela odvezena u Centar za obuku SAJ u Batajnici u dva kamiona i da je drugi kamion, u nečijem privatnom vlasništvu, vozio Božidar Protić.²⁹⁹⁰

1328. Nakon ovog saopštenja, stvar je prijavljena Okružnom javnom tužilaštvu u Beogradu, nakon čega je Goran Čavlina, istražni sudija Okružnog suda u Beogradu, izdao nalog da se otkopa grobnica za koju se sumnjalo da je masovna grobnica u Batajnici i da se izvrši obdukcija pronađenih leševa. Kako bi se nalog izvršio, angažovao je Institut za sudsku medicinu iz Beograda i naložio MUP Srbije da obezbedi lokaciju.²⁹⁹¹ U blizini Centra za obuku otkriveno je nekoliko masovnih grobnica; identifikacija nekih od ekshumiranih leševa pokazala je da su žrtve bile s Kosova, konkretno, iz Suve Reke. To je pak dovelo do istrage o ubistvima članova porodice Berisha u gradu Suvoj Reci. Istraga je trajala od 2001. do 2003. godine.²⁹⁹²

1329. Istragom Radne grupe otkriveno je još masovnih grobnica u Srbiji. Prvo, Radna grupa je dobila informaciju da se dve masovne grobnice nalaze u blizini Centra za obuku SAJ u Petrovom Selu. Istražni sudija iz Negotina naložio je da se ekshumira 75 tamo pronađenih tela, a *post mortem* preglede obavio je Institut za sudsku medicinu u Nišu. Tela su takođe bila s Kosova,²⁹⁹³ a među njima su bila i dva brata po imenu Bityqi, koji su ubijeni nakon sukoba i izvan Kosova.²⁹⁹⁴

1330. Dobijene informacije ukazivale su i na to da se jedna masovna grobnica nalazi na obali jezera Perućac, u zapadnoj Srbiji. Na toj lokaciji ekshumirano je oko 48 tela. Istragom je otkriveno da je u obližnjoj reci Drini pronađena još jedna hladnjača s telima i da je SUP Užice, nadležan za to područje, kontaktirao Beograd, odakle im je bilo naređeno da tela pakupe i pokopaju. To je takođe

²⁹⁸⁹ Boško Radojković, T. 7454–7455 (27. novembar 2006. godine).

²⁹⁹⁰ Dok. pr. br. P568 (Informacija Radne grupe, 26. jun 2001. godine).

²⁹⁹¹ Dragan Furdulović, dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008), par. 6.

²⁹⁹² Dragan Furdulović, T. 24699–24705 (1. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 8; William Fulton, T. 5028-5030 (17. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. 6D93 (Zapisnik sa razgovora koji je Radna grupa obavila s Radojkom Repanovićem); dok. pr. br. 6D94 (Zapisnik sa razgovora koji je Radna grupa obavila s Nenadom Jovanovićem); dok. pr. br. 6D95 (Zapisnik sa razgovora koji je Radna grupa obavila s Dobrivojem Vitoševićem). V. takođe dok. pr. br. 6D1608 (Zahtev za obavljanje razgovora s Radojkom Repanovićem koji je Dragan Furdulović uputio Sretenu Lukiću, 22. mart 2002. godine); dok. pr. br. 6D1609 (Zahtev za obavljanje razgovora s Ramizom Papićem koji je Dragan Furdulović uputio Sretenu Lukiću, 28. mart 2002. godine); dok. pr. br. 6D1610 (Zahtev za obavljanje razgovora s Miloradom Obradovićem koji je Dragan Furdulović uputio Sretenu Lukiću, 28. mart 2002. godine).

²⁹⁹³ Dragan Furdulović, T. 24714 (1. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 9.

urađeno na osnovu Đorđevićevih naređenja i pretpostavljalo se da su i ta tela bila s Kosova.²⁹⁹⁵ Dokazi iz ovog predmeta nijedno od tela ekshumiranih kod jezera Perućac ne dovode u direktnu vezu sa zločinima navedenim u Optužnici.

4. Učešće službenih lica koja nisu bila u sastavu MUP

1331. Velik broj pripadnika VJ na visokim položajima posvedočio je da nisu imali saznanja o prevozu i ponovnom pokopavanju tela u vreme kad se to odvijalo, te da su za to doznali tek kasnije. Na primer, Geza Farkaš je posvedočio da je za to čuo nakon rata.²⁹⁹⁶ Momir Stojanović, tadašnji zamenik načelnika Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa, takođe je posvedočio da je za to čuo iz medija i izjavio da vojna služba bezbednosti nije imala obaveštajnih podataka koji bi ukazivali na to da su pripadnici VJ umešani u prevoz tela.²⁹⁹⁷

1332. Tužilaštvo tvrdi da je, pored Lukića, optuženi Šainović takođe bio umešan u operaciju prikrivanja leševa i to potkrepljuje svedočenjem Aleksandra Vasiljevića i izvodom iz sveske Obrada Stevanovića u kojoj se nalazi beleška o jednom sastanku (održanom najverovatnije negde u maju 1999. godine), a prema kojoj su tom sastanku navodno prisustvovali Milošević i Šainović. Prilikom razgovora s Vasiljevićem, tužilaštvo mu je pokazalo taj izvod, a on je pokušao da protumači Šainovićevu ulogu na osnovu tog teško čitljivog dnevnika. Iako je Stevanović dao iskaz na suđenju u predmetu *Milošević*, nije bio pozvan da svedoči na ovom suđenju.²⁹⁹⁸ Vasiljević je pred ovim Većem posvedočio da, budući da nije prisustvovao navedenom sastanku, nije siguran da mu je Šainović prisustvovao niti da je Milošević rekao ono što mu je Stevanović pripisao.²⁹⁹⁹ Shodno tome, Veće ne pridaje mnogo značaja tvrdnji da taj dokazni predmet pokazuje da je Šainović prisustvovao konkretnom sastanku.³⁰⁰⁰

5. Pregled tela

1333. Veću su predočeni dokazi da su sva tela i/ili posmrtni ostaci pronađeni na tri lokacije izvan Kosova ekshumirani i pregledani od strane lokalnih veštaka, kao i veštaka sudske medicine iz

²⁹⁹⁴ Dragan Furdulović, T. 24706–24707 (1. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 9–10; dok. pr. br. 6D1611 (Zahtev za obavljanje razgovora sa šest pripadnika MUP koji je Dragan Furdulović uputio Sretenu Lukiću, 28. mart 2002. godine);

²⁹⁹⁵ Dragan Furdulović, dok. pr. br. 6D1605 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 11; Aleksandar Kostić, T. 24098 (11. mart 2008. godine); svedok K84, T. 5202–5203 (19. oktobar 2006. godine) (zatvorena sednica), dok. pr. br. P2387 (Izjava svedoka), str. 9 (zapečaćeno).

²⁹⁹⁶ Geza Farkaš, T. 16382 (25. septembar 2007. godine).

²⁹⁹⁷ Momir Stojanović, T. 19851–19853 (7. decembar 2007. godine), T. 20089–20090 (12. decembar 2007. godine).

²⁹⁹⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 8778 (22. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 72. V. takođe P1898 (Sveska Obrada Stevanovića), e-court str. 106.

²⁹⁹⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 8829–8830 (22. januar 2007. godine).

raznih međunarodnih organizacija. Osim toga, Veću su dostavljeni dokazi da su neka od tela iz tajne operacije pregledana već tokom sukoba, dok su se još nalazila na Kosovu. Ti dokazi odnose se na jedan broj žrtava pronađenih u Petrovom Selu koje su ubijene u Izbici, nakon čega su tela u Kosovskoj Mitrovici pregledali veštaci za sudsku medicinu iz Vojno medicinske akademije (VMA).³⁰⁰¹

a. Sudskomedicinski pregledi na Kosovu

1334. Kao što iznosi gore, Lazarević je još 31. marta 1999. godine izdao naređenje o asanaciji bojišta, koje su zatim komandanti na nižem nivou preneli svojim vojnicima.³⁰⁰² Dana 26. aprila 1999. godine, Lazarević je takođe poslao zahtev 3. armiji i "vrhovnom komandantu" u kom je zatražio vojnog sudskog patologa, kako sledi:

Na osnovu ukazane potrebe za eshumaciju i stručnu obradu leševa zakopanih u grobnicama na teritoriji PrK-a za koje nisu poznata lica koja su izvršila asanaciju, a postoji indicija da su odgovorni pripadnici Vojske, molimo da odredite i hitno uputite odgovarajuće stručno lice-vojnog sudskog patologa (veštaka).³⁰⁰³

1335. Sledećeg dana Komanda 3. armije je odgovorila telegramom u kojem kaže da se major Milosavljević, sudski patolog sa VMA, šalje radi angažovanja na ekshumaciji i pregledu leševa na Kosovu.³⁰⁰⁴ Lazarević je bio unakrsno ispitan o telegramu i bilo mu je postavljeno pitanje šta ga je navelo na to da ga pošalje. On je odgovorio da je to bila njegova druga inicijativa te vrste,³⁰⁰⁵ kao i da je to urađeno kako bi se VJ pripremio za vršenje uviđaja tokom rata i tako sprečilo svako prikrivanje zločina. Pojasnio je takođe da se pozivao na indikacije o umešanosti VJ u zločine iz različitih izvora, koji su, između ostalog, uključivali meštane, neidentifikovana lica i MUP, ali je izjavio da su izvori često grešili, zato što meštani nisu bili u stanju da razlikuju uniforme i opremu koje su koristili VJ i MUP. Telegram su podstakli prvi izveštaji o umešanosti VJ, o čemu je VJ proveo istrage zajedno s MUP. Lazarević je zatim pomenuo dve lokacije u opštini Lipljan, gde su specijalisti s VMA ekshumirali 36 tela. Izjavio je takođe da zna za još dva zahteva za angažovanje specijalista s VMA, kao i da su oni bili angažovani na šest lokacija na Kosovu.³⁰⁰⁶

³⁰⁰⁰ Dok. pr. br. P1898 (Sveska Obrada Stevanovića), *e-court* str. 106.

³⁰⁰¹ Ti dokazi detaljno se analiziraju u Dodatku A.

³⁰⁰² Dok. pr. br. 5D352 (Naređenje za asanaciju bojišta koje je potpisao Lazarević, 31. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1028 (Naređenje 37. mtbr, 5. april 1999. godine).

³⁰⁰³ Dok. pr. br. 5D379 (Zahtev Vladimira Lazarevića upućen Komandi PrK, 26. april 1999. godine).

³⁰⁰⁴ Dok. pr. br. 5D383 (Odgovor 3. armije upućen PrK, 27. april 1999. godine).

³⁰⁰⁵ Lazarević je posvedočio da je veštaka sudske medicine tražio jednom pre toga i da je jedno takvo lice poslato na Kosovo 20. aprila 1999. godine. Vladimir Lazarević, T. 18127–18128 (12. novembar 2007. godine).

³⁰⁰⁶ Vladimir Lazarević, T. 18645–18647 (20. novembar 2007. godine).

1336. Dr Gordana Tomašević, specijalista sudske medicine zaposlena na VMA,³⁰⁰⁷ svedočila je o sudskomedicinskim pregledima koje je obavila na Kosovu u maju 1999. godine. Samo jedan od tih pregleda bio je vezan za mesto zločina navedeno u Optužnici, odnosno za Izbicu. Dana 10. maja 1999. godine, primila je telefonski poziv od dr Šrpca sa VMA, koji joj je rekao da njih dvoje, zajedno s nekim drugim stručnjacima iz te oblasti, treba da odu u Vojnu bolnicu u Nišu i jave se upravniku bolnice dr Kostiću. To su i uradili i Kostić im je rekao da će ceo tim sledećeg dana otputovati u Prištinu. Tomaševićeva je dobila samo usmena uputstva, i u vezi sa sastankom s Kostićem, a zatim i od Kostića. Nije dobila nikakve informacije o zadacima koje se očekivalo da obavi. Posvedočila je da to nije bila redovna procedura jer je obično trebalo da dobije pismena uputstva.³⁰⁰⁸ Uspela je da nakon povratka s Kosova 14. juna dođe do telegrama kojim su njenom timu naložene aktivnosti, ali samo zato što je insistirala na tome da dobije neki pismeni dokument.³⁰⁰⁹

1337. Dana 12. maja 1999. godine, tim je otputovao u Prištinu, gde je imao sastanak s optuženim Pavkovićem i Lazarevićem, na kom se nije mnogo raspravljalo. Tim je proveo desetak dana ne radeći ništa, a onda su 22. maja 1999. imali još jedan sastanak s Pavkovićem i Lazarevićem, na kojem im je ovaj potonji rekao da tim treba upotrebiti svoje stručno znanje za svrhe "asanacije" ili, kako je objasnio Pavković, da preduzme sve higijenske, sanitarne i tehničke mere u vezi sa životinjskim i ljudskim leševima kako bi se sprečilo širenje bolesti. Zadatak je obuhvatao i preduzimanje neophodnih koraka za identifikaciju i utvrđivanje uzroka smrti.³⁰¹⁰ Međutim, Tomaševićeva je primetila da je obično nemoguće izvršiti identifikaciju bez pomoći članova porodica, s kojima nije mogla da stupi u kontakt dok je bila na Kosovu.³⁰¹¹

1338. Na sastanku od 22. maja Pavković je Tomaševićevoj izdao uputstvo da počne s radom u jednoj napuštenoj kući u Starom Čikatovu.³⁰¹² Tomaševićeva je obavestila Pavkovića da ona radi samo na osnovu pismenih naloga istražnog sudije, na šta je Pavković odgovorio da "nema sudskog naloga već da to on naređuje".³⁰¹³ Radomir Gojović, tadašnji načelnik Pravnog odeljenja Generalštaba VJ, posvedočio je da u tome nije bilo ničeg neobičnog i da je to urađeno u skladu sa

³⁰⁰⁷ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), str. 2.

³⁰⁰⁸ Gordana Tomašević, T. 7022–7023 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 11, 14.

³⁰⁰⁹ Gordana Tomašević, T. 7023 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 12; dok. pr. br. P2491 (Dodatak JZ-1: telegram Momčila Krgovića upućen Peri Spasiću, 10. maj 1999. godine).

³⁰¹⁰ Gordana Tomašević, T. 7022–7025, 7044 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 15–16; dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), par. 2.

³⁰¹¹ Gordana Tomašević, T. 7043 (21. novembar 2006. godine).

³⁰¹² Gordana Tomašević, T. 7025–7026 (21. novembar 2006. godine).

³⁰¹³ Gordana Tomašević, T. 7026 (21. novembar 2006. godine); v. Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 17 (gde se citira Pavkovićeva primedba "da to on naređuje").

Zakonom o krivičnom postupku. Pojasnio je da nalog istražnog sudije u ovom slučaju nije bio potreban zato što je stvar bila hitna.³⁰¹⁴

1339. Dvanaest ugljenisanih tela nalazilo se u jednoj napuštenoj kući u Starom Čikatovu.³⁰¹⁵ Na nekim telima su ruke i noge bile vezane.³⁰¹⁶ Tomaševićeva nije obavila obdukcije tela zato što su borbena dejstva na tom području bila u toku.³⁰¹⁷ Međutim, obavila je potpun spoljni pregled leševa i pregled zuba.³⁰¹⁸ Tomaševićeva je sastavila izveštaj o svojim zaključcima, nadajući se da će ga neko zatražiti, ali niko to nikada nije uradio.³⁰¹⁹ Nije znala gde se taj izveštaj sada nalazi.³⁰²⁰

1340. Dva pregleda koje je Tomaševićeva izvršila nakon pregleda u Starom Čikatovu obavljena su nakon što su s njom stupile u kontakt vojne istražne sudije iz Prištinskog korpusa.³⁰²¹ Prvim nalogom, koji je stigao 30. maja 1999. godine, naloženo joj je da sprovede istragu na groblju u Belom Polju u selu Ljubenić/Lubeniq, opština Peć.³⁰²² Forenzički tim je ekshumirao i pregledao tela iz 14 zasebnih grobnica. Tomaševićeva je na osnovu stepena raspadanja zaključila da su leševi stari oko tri meseca. Rekla je u svom iskazu da su povrede koje je pregledala bile najverovatnije nanete vatrenim oružjem.³⁰²³ Sledeći nalog Prištinskog korpusa stigao je 1. juna 1999. godine i Tomaševićeva je sa svojim timom otišla u selo Malo Ribare/Ribar i Vogël u opštini Lipljan.³⁰²⁴ Tim je ekshumirao i pregledao 25 tela koja su bila zasebno pokopana na groblju pored seoske džamije. Tomaševićeva je ponovo procenila da je smrt nastupila otprilike tri meseca ranije. Međutim, primetila je da su neka tela pre pokopavanja možda bila izložena spoljnim uticajima, što je moglo da ubrza raspadanje i utiče na tačnost njenih procena.³⁰²⁵

1341. Tomaševićeva je posvedočila da su vojni istražitelji dužni da sudskim patolozima dostave određene materijale, na primer fotografsku dokumentaciju, video dokumentaciju i plan lokacije.³⁰²⁶

³⁰¹⁴ Radomir Gojović, T. 16701-16702 (2. oktobar 2007. godine).

³⁰¹⁵ Gordana Tomašević, T. 7040-7041 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 18.

³⁰¹⁶ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 19.

³⁰¹⁷ Gordana Tomašević, T. 7040 (21. novembar 2006. godine).

³⁰¹⁸ Gordana Tomašević, T. 7040 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 20.

³⁰¹⁹ Gordana Tomašević, T. 7026-7027 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 21.

³⁰²⁰ Gordana Tomašević, T. 7027 (21. novembar 2006. godine).

³⁰²¹ Gordana Tomašević, T. 7041-7042 (21. novembar 2006. godine).

³⁰²² Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 23; dok. pr. br. P2492 (Dodatak JZ-2: Naredba da se izvrši ekshumacija leševa u Ljubeniću, 30. maj 1999. godine).

³⁰²³ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 30.

³⁰²⁴ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 32; dok. pr. br. P2493 (Dodatak JZ-3: Naredba da se izvrši ekshumacija leševa u selu Belo Ribarevo, 1. jun 1999. godine).

³⁰²⁵ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 36.

³⁰²⁶ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 26.

Međutim, vojni kriminalistički tehničari u Starom Čikatovu, Belom Polju i Malom Ribaru nisu joj dali takve materijale.³⁰²⁷ Iako se sećala da sva tela koje je pregledala na tim lokacijama nisu bili odrasli muškarci, Tomaševićeva nije mogla da se seti na kojima lokacijama je bilo žena i dece.³⁰²⁸

1342. U jednom trenutku Tomaševićevin tim je dobio nalog i od civilnog suda, konkretno nalog Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici od 31. maja 1999. godine.³⁰²⁹ Nalog je predviđao ekshumaciju tela pronađenih u Izbici radi sudskomedicinskog pregleda u cilju utvrđivanja vremena i uzroka smrti. Nalog je takođe predviđao da, nakon pregleda, tela treba ponovo pokopati.³⁰³⁰ Tomaševićeva je objasnila da ne zna zašto ju je civilni sud angažovao za taj zadatak, mada je Gvozden Gagić posvedočio da istražni sudija ima pravo da odabere instituciju koja će izvršiti sudskomedicinski pregled.³⁰³¹ Tomaševićeva je takođe izjavila da, s izuzetkom dr Štrpca, ona i njen tim nisu prisustvovali ekshumaciji tela; čula je jedino da su iskopana iz pojedinačnih grobnica u Izbici.³⁰³² Tela su kamionom dovezli civilni radnici, bila su u zasebnim vrećama za tela, a dovezen je ukupno 101 leš.³⁰³³ Tela su uglavnom bila u civilnoj odeći, ali Tomaševićeva je rekla da je "nekoliko" njih bilo u crnim uniformama OVK.³⁰³⁴ Uz najviše pet leševa u uniformama OVK bile su nadgrobne oznake s natpisima OVK.³⁰³⁵ *Post mortem* pregledima prisustvovala je civilna policija. Spoljni pregledi su vršeni u Kosovskoj Mitrovici tokom tri dana, od 3. do 5. juna 1999. godine. Budući da tim nije imao potrebnu opremu za potpun sudskomedicinski pregled, obdukcije nisu nikada obavljene. Tomaševićeva je sastavila detaljan izveštaj veštaka o tim pregledima.³⁰³⁶ Od pet tela koja je identifikovala na osnovu nadgrobnih oznaka i ličnih isprava, nijedno nije pronađeno u Petrovom Selu. Pored toga, budući da je većina žrtava za koje se navodi da su bile iz Izbice, u stvari, pronađena u Kosovskoj Mitrovici, Veće je mišljenja da nijedan leš koji je pregledala Tomaševićeva nije kasnije prevezen u Petrovo Selo.

³⁰²⁷ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 18, 26, 37.

³⁰²⁸ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 19, 30, 37.

³⁰²⁹ Dok. pr. br. P2496 (Okružni sud u Kosovskoj Mitrovici, Naredba za ekshumaciju grobova u Izbici).

³⁰³⁰ Gordana Tomašević, T. 7028–7029 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 43, 49; dok. pr. br. P2496 (Okružni sud u Kosovskoj Mitrovici, Naredba za ekshumaciju grobova u Izbici).

³⁰³¹ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 46, dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), par. 2; Gvozden Gagić, T. 24483–24484 (18. mart 2008. godine).

³⁰³² Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 50; dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), par. 3.

³⁰³³ V. Odeljak VII.G.

³⁰³⁴ Gordana Tomašević, T. 7032 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 50, 52, dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), par. 3, 5.

³⁰³⁵ Gordana Tomašević, T. 7053 (21. novembar 2006. godine).

³⁰³⁶ Gordana Tomašević, T. 7029–7030, 7032–7034 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), par. 53, 55–70; dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), par. 5, 7; dok. pr. br. P248 (Obdukcijski izveštaji Gordane Tomašević). Svi izveštaji sadrže pogrešan datum 3. jun 1999. godine, mada su obdukcije obavljane tokom trodnevnog perioda, od 3. do 5. juna 1999. godine. Dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), par. 7. V. takođe Radimir Gojović, T. 16701–16702 (2. oktobar 2007. godine).

1343. Učešće SUP iz Kosovske Mitrovice u sudskomedicinskoj istrazi vezanoj za Izbicu potvrdili su zamenik načelnika SUP Kosovska Mitrovica Nebojša Bogunović i Gagić. Obojica su posvedočila da je istražni tim SUP poslat u selo 27. maja 1999. godine, nakon što su iz medija doznali za grobove u Izbici. Tim je po dolasku naišao na vojnike VJ koji nisu znali ništa o masovnoj grobnici, ali su rekli istražiteljima da se u selu nalazi novo groblje. Kad je tim tamo stigao, na njega je otvorena vatra i morao je da ode. Javni tužilac i istražni sudija su kasnije o tome informisani i naredili su da se tela ekshumiraju. Gagić je o istrazi izvestio i svog pretpostavljenog, Ilića. Potvrdio je da su eksperti s VMA obavili spoljni pregled tela i zatim ih pokopali na muslimanskom groblju u Kosovskoj Mitrovici.³⁰³⁷

b. Sudskomedicinski pregledi izvan Kosova

1344. Od tri lokacije izvan Kosova na kojima su pronađene masovne grobnice, Veće je čulo detaljne iskaze samo u vezi s dve lokacije, i to u vezi s Batajnicom i Petrovim Selom. Iskazi se ukratko iznose u daljem tekstu.

i. Batajnica

1345. Kao što se gore iznosi, više ljudi je učestvovalo u ekshumaciji i pregledu tela pronađenih u Batajnici. Veće je uvrstilo u spis i brojne za to vezane izveštaje i čulo svedočenja onih koji su prisustvovali, ekshumacijama i identifikovanju leševa, nadgledali ih i u njima učestvovali od 2001. godine nadalje. Dr Dušan Dunjić, u to vreme direktor Instituta za sudsku medicinu u Beogradu, rukovodio je aktivnostima vezanim za ekshumaciju i identifikaciju.³⁰³⁸ Dunjić je tokom rada na lokacijama u Batajnici imenovao dr Branimira Aleksandrića da preuzme taj posao.³⁰³⁹ Veće je takođe čulo svedočenje Williama Fultona, člana tužilačkog tima Međunarodnog suda koji je nadgledao ekshumacije u Batajnici, Jona Sterenberga, koji je radio za Međunarodnu komisiju za nestala lica (MKNL) i takođe nadgledao ekshumaciju na lokacijama u Batajnici, kao i Josea-Pabla Barayabara, načelnika OMPF UNMIK. Veću su dostavljeni dokazi dr Antonia Alonsa, veštaka za genetsku identifikaciju Ministarstva pravde Španije, koji je izvršio analizu više uzoraka prikupljenih u Batajnici kako bi se identifikovali leševi.

³⁰³⁷ Nebojša Bogunović, T. 25128–25129 (10. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 83; Gvozden Gagić, T. 24447–24450, 24483–24484 (18. mart 2008. godine); dok. pr. br. 6D116 (Izveštaj MUP o kriminalističko-tehničkom pregledu lica mesta u Izbici, 2. jun 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 6D613 (Dokument SUP Kosovska Mitrovica o Izbici), str. 655–658, uvršten u spis i pod br. 6D115.

³⁰³⁸ Dušan Dunjić, T. 5245 (25. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2389 (Izjava svedoka od 11. maja 2006. godine), par. 3; dok. pr. br. P2395 (Dopis istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu upućen dekanu Medicinskog fakulteta u Beogradu, 31. maj 2001. godine); dok. pr. br. P2396 (Naredba istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu upućena Institutu za sudsku medicinu, 31. maj 2001. godine).

³⁰³⁹ Branimir Aleksandrić, dok. pr. br. P2412 (Izjava svedoka od 2. juna 2006. godine), par. 3.

1346. U Batajnici je pronađeno ukupno pet različitih masovnih grobnica, odnosno lokacije koje su označene kao Batajnica I, II, III, V i VII, pri čemu taj broj otprilike odgovara broju istovara u Batajnici, kako je posvedočio svedok K88.³⁰⁴⁰ Dunjić je učestovao u ekshumacijama na lokacijama Batajnica I i Batajnica II i sastavio izveštaje s pregledom za obe lokacije.³⁰⁴¹ Postupak korišćen za obe lokacije bio je sledeći: obdukcije su izvođene pod šatorom podignutim kod iskopa; jedan ili dva člana tima pregledali su posmrtno ostatke, a treća osoba je istovremeno zapisivala zaključke koje su oni diktirali; zatim bi se sastavio jedan završni izveštaj za svaku pojedinu obavljenju obdukciju; na kraju su za svako pojedino telo, ili deo tela koji se nije mogao spojiti s nekim telom, uzimani uzorci kostiju, koji su predavani Alonsu radi testiranja DNK.³⁰⁴²

1347. Što se tiče lokacije Batajnica I, sva tela i delovi tela obeleženi su oznakom "Ba" i dodeljeni su im brojevi od jedan nagore; svi odvojeni delovi odeće obeleženi su natpisom "Ba-SG" i brojem; svi odvojeni predmeti pronađeni na lokaciji obeleženi su šifrom "Ba-P" iza koje je pisao još i broj. Predmeti/odeća pronađeni na svakom telu ili pored njega obeleženi su na isti način kao i telo.³⁰⁴³ Svi pronađeni predmeti i ljudski ostaci fotografisani su,³⁰⁴⁴ a fotografisana je i lokacija nakon što su uklonjeni predmeti i posmrtni ostaci.³⁰⁴⁵ U masovnoj grobnici Batajnica I pronađeno je najmanje 36 tela oba pola i različite starosti. Od 36 tela, konstatovano je da je devet njih bilo mlađe od sedam godina, a jedno je bilo telo još nerođenog deteta.³⁰⁴⁶ Sudskomedicinski izveštaji i fotografije su

³⁰⁴⁰ Ostale lokacije na kojima se vršila ekshumacija, konkretno Batajnica IV i VI, nisu bile masovne grobnice. Dok. pr. br. P2476 (Izveštaj veštaka o ekshumacijama, Batajnica, Petrovo Selo, kanjon Dervente, jezero Perućac, 24. novembar 2005. godine), str. 9; Branimir Aleksandrić, T. 5297–5298 (25. oktobar 2006. godine); William Fulton, T. 5014–5015 (17. oktobar 2006. godine).

³⁰⁴¹ Dušan Dunjić, T. 5249, 5262 (25. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2389 (Izjava svedoka od 11. maja 2006. godine), par. 4, 13; dok. pr. br. P168 (Zapisnik o ekshumacijama i obdukcijama izvršenim na lokaciji br. I); dok. pr. br. P2410 (Zapisnik o ekshumacijama i obdukcijama izvršenim na lokaciji br. II). V. takođe dok. pr. br. P2405 (Izveštaj o arheološkom iskopavanju, Batajnica 2001. godine); dok. pr. br. P2406 (Arheološki dnevnik iskopavanja); dok. pr. br. P2404 (Dnevnik nivelirskog merenja za Batajnicu I); dok. pr. br. P2401 (Terenski foto-dnevnik za Batajnicu I).

³⁰⁴² Dušan Dunjić, T. 5250 (25. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2389 (Izjava svedoka od 11. maja 2006. godine), par. 7–9. V. Takođe dok. pr. br. P159 (Topografija mesta ekshumacije na lokaciji Batajnica I).

³⁰⁴³ Dušan Dunjić, T. 5250–5251 (25. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P168 (Zapisnik o ekshumacijama i obdukcijama izvršenim na lokaciji br. I), str. 2.

³⁰⁴⁴ Dušan Dunjić, T. 5259–5260 (25. oktobar 2006. godine). Uzorci takvih fotografija uvršteni su u spis kao dok. pr. br. P139, dok. pr. br. P140, dok. pr. br. P141, dok. pr. br. P142, dok. pr. br. P143, dok. pr. br. P144, dok. pr. br. P145, dok. pr. br. P146, dok. pr. br. P147, dok. pr. br. P148, dok. pr. br. P149, dok. pr. br. P150, dok. pr. br. P151, dok. pr. br. P152, dok. pr. br. P153, dok. pr. br. P154, dok. pr. br. P155 i dok. pr. br. P156.

³⁰⁴⁵ Dušan Dunjić, T. 5260–5261 (25. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P166 (Indeks završavanja procesa ekshumacije u Batajnici); dok. pr. br. P167 (Fotografije iskopavanja na lokaciji Batajnica I). Veće napominje da je tim veštaka sudske medicine pronašao drvene železničke pragove na dnu jame; dok. pr. br. P2405 (Izveštaj o arheološkom iskopavanju, Batajnica 2001. godine), str. 9.

³⁰⁴⁶ Dušan Dunjić, T. 5253 (25. oktobar 2006. godine); William Fulton, T. 5018–5021 (17. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2407 (Pojedinačni sudskomedicinski izveštaji s lokacije Batajnica I); dok. pr. br. P2399 (Saopštenje za javnost Okružnog suda u Beogradu). V. takođe dok. pr. br. P2402 (Tabela završenih nespojenih slučajeva – delovi tela); dok. pr. br. P2403 (Tabela o pregledu celih žrtava). Obdukcijski izveštaji za lica koja su kasnije identifikovana na osnovu analize DNK takođe su uvršteni u spis nezavisno od dok. pr. br. P2407 kao dok. pr. br. P169, dok. pr. br. P170, dok. pr. br. P171, dok. pr. br. P172, dok. pr. br. P173, dok. pr. br. P174, dok. pr. br. P175, dok. pr. br. P176, dok. pr. br. P178, dok. pr. br. P179, dok. pr. br. P180, dok. pr. br. P181, dok. pr. br. P182, dok. pr. br. P183, dok. pr. br. P184, dok. pr. br.

predati Okružnom sudu u Beogradu.³⁰⁴⁷ Veće napominje da je jedna od žrtava iz Suve Reke bila trudna žena.³⁰⁴⁸

1348. Isti postupak je primenjen i u vezi s Batajnicom II i uzorci su predati Alonsu i službenim licima Međunarodne komisije za nestala lica (MKNL) radi analize DNK.³⁰⁴⁹ Najmanje 269 tela, sva muškog pola, obeležena su oznakom "2Ba" i dodeljen im je redni broj.³⁰⁵⁰ Nakon što su uzorci analizirani, Dunjić je učestvovao u identifikaciji posmrtnih ostataka pronađenih na lokacijama Batajnica I i II. Nakon identifikacije, posmrtni ostaci su vraćeni na Kosovo.³⁰⁵¹ Zbog drugih radnih obaveza, Dunjić nije učestvovao u daljim ekshumacijama na lokacijama označenim kao Batajnica III i VIII, kojima je zbog toga rukovodio Aleksandrić i tokom kojih je otkriveno još oko 400 leševa.³⁰⁵² Aleksandrić je objasnio da je metodologija korišćena pri otkopavanjima na ovim lokacijama i prilikom obeležavanja leševa bila ista kao i metodologija koju je koristio Dunjić.³⁰⁵³ Aleksandrić se setio da je tim u grobnicama pronašao velik broj spaljenih guma, pri čemu su tela bila i iznad i ispod tih guma, a pronađeno je i mnoštvo metaka i čaura. Međutim, moguće je da meci i čaure nisu bili vezani za tela jer je na toj lokaciji godinama bilo streljište, pa tamo stoga ima mnogo takvih predmeta.³⁰⁵⁴ I ovog puta je za svako pojedino telo ili deo tela sastavljen zaseban izveštaj o obdukciji, uzeti su uzorci i predati MKNL radi analize DNK. Identifikovana tela su zatim vraćena na Kosovo.³⁰⁵⁵

P185, dok. pr. br. P186, dok. pr. br. P187, dok. pr. br. P188, v. Dušan Dunjić, T. 5251–5252, 5254–5255 (25. oktobar 2006. godine).

³⁰⁴⁷ Dok. pr. br. P2397 (Naredba Institutu za sudsku medicinu da Okružnom sudu u Beogradu dostavi fotografije vezane za lokaciju Batajnica I, 20. decembar 2001. godine); dok. pr. br. P2398 (Naredba Institutu za sudsku medicinu da Okružnom sudu u Beogradu preda izveštaje vezane za lokaciju Batajnica I, 20. decembar 2001. godine); dok. pr. br. P2400 (Obaveštenje o dostavljanju dokaza vezanih za lokaciju Batajnica I Okružnom sudu u Beogradu).

³⁰⁴⁸ V. Odeljak VII.F.

³⁰⁴⁹ Dušan Dunjić, T. 5262–5263 (25. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2389 (Izjava svedoka od 11. maja 2006. godine), par. 13. V. takođe Antonio Alonso, T. 6680–6681 (16. novembar 2006. godine).

³⁰⁵⁰ Dok. pr. br. P2410 (Zapisnik o ekshumacijama i obdukcijama izvršenim na lokaciji br. II), str. 5, 7; dok. pr. br. P942 (Dokumenti i sudskomedicinski izveštaji vezani za lokaciju Batajnica II). V. takođe William Fulton, T. 5032 (17. oktobar 2006. godine).

³⁰⁵¹ Dušan Dunjić, T. 5263–5264, 5266–5267 (25. oktobar 2006. godine).

³⁰⁵² Branimir Aleksandrić, T. 5297 (25. oktobar 2006. godine); Dušan Dunjić, dok. pr. br. P2389 (Izjava svedoka od 11. maja 2006. godine), par. 15.

³⁰⁵³ Branimir Aleksandrić, T. 5297–5298 (25. oktobar 2006. godine); Dušan Dunjić, dok. pr. br. P2389 (Izjava svedoka od 11. maja 2006. godine), par. 5–7, 10–11.

³⁰⁵⁴ Branimir Aleksandrić, T. 5312–5313 (25. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2412 (Izjava svedoka od 2. juna 2006. godine), par. 9, 12.

³⁰⁵⁵ Branimir Aleksandrić, dok. pr. br. P2412 (Izjava svedoka od 2. juna 2006. godine), par. 13–15; dok. pr. br. P2414 (Izveštaji o obdukcijama i foto-dokumentacija za 243 tela ekshumirano na lokaciji Batajnica V – prvi deo); dok. pr. br. P2415 (Izveštaji o obdukcijama i foto-dokumentacija za 243 tela ekshumirana na lokaciji Batajnica V – drugi deo); dok. pr. br. P2416 (Izveštaji o obdukciji i foto-dokumentacija za 243 tela ekshumirana na lokaciji Batajnica V – treći deo); dok. pr. br. P2417 (Izveštaji o obdukciji i foto-dokumentacija za 243 tela ekshumirana na lokaciji Batajnica V – četvrti deo).

1349. Jon Sterenberg je profesionalni arheolog koji je, kao šef Odeljenja za iskopavanja i preglede MKNL, učestvovao u ekshumacijama u Batajnici. Tužilaštvo je preko njega dostavilo izveštaj MKNL o ekshumacijama, pregledu i vraćanju posmrtnih ostataka vezanih za sukob na Kosovu,³⁰⁵⁶ kao i izveštaje koji se bave metodologijom analiza DNK te organizacije i rezultatima.³⁰⁵⁷

1350. Jose-Pablo Baraybar je posvedočio da su ekshumacije i sudskomedicinski pregledi u Batajnici koje su izvršile srpske vlasti obavljani pre osnivanja OMPF. Uprkos tome, stručnjak OMPF poslat je da prati ponovne ekshumacije tela iz objekta za čuvanje ekshumiranih posmrtnih ostataka i da obezbedi bezbedan prevoz ostataka do granice s Kosovom. OMPF je zatim izvršio sudskomedicinski pregled svakog tela u Orahovcu i izdao svoju lekarsku potvrdu o smrti.³⁰⁵⁸ Baraybar je takođe primetio da izveštaji o obdukcijama koje su sastavile srpske vlasti i koji su vezani za Batajnicu pokazuju da ni za jednu ekshumiranu žrtvu nije bio utvrđen uzrok smrti. Veštaci OMPF su, s druge strane, uspeali da ustanove uzrok smrti za 506 od 744 slučajeva iz Batajnice.³⁰⁵⁹ Uzimajući Batajnicu i jezero Perućac zajedno, Baraybar je posvedočio da je od 535 slučajeva čiji je uzrok smrti potvrdio OMPF, ustanovljeno da je 531 lice umrlo od strelnih rana, dok je troje zadobilo rane od šrapnela, a jedno lice obe vrste povreda. Na 535 leševa sa te dve lokacije strelne rane su pronađene na sledećim delovima tela: 300 lica zadobilo je najmanje jednu strelnu ranu na glavi, 323 na grudnom košu, 116 na gornjim udovima i 153 na donjim udovima, a nekoliko tela imalo je više od jedne rane.³⁰⁶⁰

1351. Baraybar je takođe posvedočio da je OMPF sastavio objedinjeni spisak nestalih lica s Kosova, koji je ažuriran u redovnim intervalima. Izveštaj je sastavljen zajedno s MKCK, sa ciljem da bude detaljna evidencija o svima koji su nestali nakon sukoba na Kosovu.³⁰⁶¹ Kao što je ranije pomenuto, Veće je takođe čulo svedočenje Antonia Alonsa, veštaka za genetsku identifikaciju, koji je izvršio analizu uzoraka nekih posmrtnih ostataka pronađenih u Batajnici. Tokom 2001. godine,

³⁰⁵⁶ Jon Sterenberg, T. 8203–8204 (11. decembra 2006. godine); dok. pr. br. P2476 (Izveštaj veštaka o ekshumacijama: Batajnica, Petrovo Selo, kanjon Derventa, jezero Perućac, 24. novembar 2005. godine). Sterenbergova izjava svedoka dopunjuje izveštaj; v. dok. pr. br. P2475 (Izjava svedoka od 21. septembra 2006. godine), par. 2.

³⁰⁵⁷ Jon Sterenberg, T. 8225–8227 (11. decembar 2006. godine); dok. pr. br. P2557 (Metodološki izveštaj 2001–2006, Obrada DNK, 11. septembar 2006. godine) (zapečaćeno); dok. pr. br. P2558 (Obaveštenje o DNK izveštajima) (zapečaćeno); dok. pr. br. P2559 (Dodatak Izveštaju veštaka) (zapečaćeno).

³⁰⁵⁸ Jose-Pablo Baraybar, T. 11001–11006 (6. mart 2007. godine, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), par. 25–26; dok. pr. br. P943 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P944 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P2394 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P2454 (Izveštaji OMPF).

³⁰⁵⁹ Jose-Pablo Baraybar, T. 11010–11012, P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), Dodatak C; dok. pr. br. P2795 (Ispravke na stranici 11 Dodatka C, dok. pr. br. P2794).

³⁰⁶⁰ Jose-Pablo Baraybar, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), Dodatak C, str. 14–15.

³⁰⁶¹ Jose-Pablo Baraybar, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), par. 31; dok. pr. br. P2798 (Spisak nestalih lica OMPF).

Alonso je za genetsku analizu od Dunjića dobio 56 skeletnih ostataka, a od MKNL 13 referentnih uzoraka krvi članova porodica lica za koja se navodi da su ubijena u Suvoj Reci.³⁰⁶²

ii. Petrovo Selo

1352. Više potvrda o smrti i izveštaja o obdukcijama, koje je sastavio Institut za sudsku medicinu u Nišu, u vezi sa telima ekshumiranim iz masovnih grobnica u Petrovom Selu odnosi se na žrtve iz Izbice.³⁰⁶³

1353. Jon Sterenberg je predočio izveštaj o iskopavanjima, pregledima i vraćanju posmrtnih ostataka iz Petrovog Sela.³⁰⁶⁴ Prema izveštaju, postojale su dve različite lokacije, i to Petrovo Selo I (PS/I) i Petrovo Selo II (PS/II). Istrage na tim lokacijama sprovodio je Okružni sud iz Negotina, uz pomoć tima veštaka iz Instituta za sudsku medicinu u Nišu; izvađeno je 75 tela, a stanje tela i njihova dobra očuvanost omogućili su forenzičkom timu iz Niša da obavi "vrlo kvalitetne autopsije".³⁰⁶⁵ U izveštaju takođe stoji da je jama na lokaciji PS/I bila obložena velikom plastičnom folijom i da je na dnu jame pronađena crna plastična kesa. U njoj je bilo mnogo hiruških rukavica i odeće koja nije pripadala nijednoj od žrtava već nekome ko je radio s tim posmrtnim ostacima.³⁰⁶⁶ U izveštaju je zaključeno da postoji nekoliko pokazatelja da bi tela mogla poticati iz različitih prostornih i vremenski konteksta. Na primer, s telima je pronađeno više različitih vreća za tela. Iako se činilo da su tela većinom bila ostaci civila, jedno telo bilo je obučeno u uniformu OVK, dva su delimično bila u uniformama, a jedno je bilo u uniformi "specijalnih jedinica policije". Sedam tela bilo je ženskog pola. Ligature su pronađene na obje lokacije, između ostalog i na telima na kojima su bile zavezane ruke. Dva tela su pronađena s gležnjevima zavezanim žicom, a žica je bila vezana za uže. Tri tela su pronađena s povezima za oči i bila su pogođena metkom iz vatrenog oružja u glavu.³⁰⁶⁷

1354. Jose-Pablo Baraybar je posvedočio da je OMPF učestvovao u identifikovanju i vraćanju tela pronađenih u Petrovom Selu.³⁰⁶⁸ Kao i u slučaju Batajnice, veštak OMPF bio je poslat da prati

³⁰⁶² Antonio Alonso, T. 6664–6665 (16. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2486 (Izveštaj Sekcije za biologiju, 17. novembar 2004. godine); dok. pr. br. P2487 (Dopis Antonija Alonsa upućen Tužilaštvu MKSJ, 13. jun 2006. godine).

³⁰⁶³ V. Odeljak VII.G.

³⁰⁶⁴ Sterenberg, T. 8203–8204 (11. decembar 2006. godine); P2476 (Izveštaj veštaka o ekshumacijama: Batajnica, Petrovo Selo, Kanjon Dervente, jezero Perućac, 24. novembar 2005. godine). Sterenbergova izjava svedoka dopunjuje izveštaj; v. dok. pr. br. P2475 (Izjava svedoka od 21. septembra 2006. godine), par. 2.

³⁰⁶⁵ Dok. pr. br. P2476 (Izveštaj veštaka o ekshumacijama: Batajnica, Petrovo Selo, Kanjon Dervente, jezero Perućac, 24. novembar 2005. godine), str. 28–29. V. takođe William Fulton, T. 5033–5034 (17. oktobar 2006. godine).

³⁰⁶⁶ Dok. pr. br. P2476 (Izveštaj veštaka o ekshumacijama: Batajnica, Petrovo Selo, Kanjon Dervente, jezero Perućac, 24. novembar 2005. godine), str. 30.

³⁰⁶⁷ Dok. pr. br. P2476 (Izveštaj veštaka o ekshumacijama: Batajnica, Petrovo Selo, Kanjon Dervente, jezero Perućac, 24. novembar 2005. godine), str. 31–32. V. takođe William Fulton, T. 5033–5034 (17. oktobar 2006. godine).

³⁰⁶⁸ Jose-Pablo Baraybar, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), par. 16.

ponovnu ekshumaciju leševa iz objekta za čuvanje ekshumiranih posmrtnih ostataka i da obezbedi njihov bezbedan prevoz do granice s Kosovom. OMPF je zatim obavio sudskomedicinski pregled svakog tela u Orahovcu i izdao potvrde o smrti.³⁰⁶⁹

1355. Baraybar je napomenuo da obdukcijski izveštaji vezani za Petrovo Selo, koje su sastavile srpske vlasti, pokazuju da je za 52,4 posto od 61 dokumentovanog slučaja utvrđen uzrok smrti. Veštaci OMPF, s druge strane, uspeli su da ustanove uzrok smrti za 86,8 posto slučajeva (53 tela), tako da je ostalo samo osam dokumentovanih slučajeva za koje uzrok smrti nije ustanovljen.³⁰⁷⁰ OMPF je utvrdio da su sva 53 lica za koje je konstatovan uzrok smrti umrla od posledica strelnih rana. Dvadeset lica zadobilo je najmanje jednu strelnu ranu glave, 21 ranu grudnog koša, pet na gornjim udovima i 13 na donjim udovima.³⁰⁷¹

6. Zaključak

1356. Nakon što je pregledalo gorenavedene dokaze, Veće je mišljenja da nema sumnje da je tokom NATO bombardovanja izvedena tajna operacija ekshumacije preko 700 tela prvobitno pokopanih na Kosovu i njihovog prevoza u užu Srbiju. Glavne ličnosti uključene u organizovanje ove velike operacije bili su ministar unutrašnjih poslova Vlajko Stojiljković, predsednik SRJ Slobodan Milošević i tadašnji načelnik RJB Vlastimir Đorđević, koji se u ovoj Optužnici navode i kao učesnici udruženog zločinačkog poduhvata. Goreopisani događaji u mnogome ukazuju na krivicu MUP i mnogih njegovih službenika, koji ne samo da su radili na ekshumaciji, prevozu i ponovnom pokopavanju tela, već su učestvovali i u institucionalnom prikrivanju kamiona s velikim brojem leševa, pronađenog u reci Dunav. Međutim, osim Gjogaja i njegovog svedočenja da je Spasić nosio uniformu VJ, svedoci koji su učestvovali u ovoj operaciji nisu pominjali umešanost VJ, a s obzirom na to da su Centar u Batajnici u vreme kad su se vršila ponovna pokopavanja napustili i VJ i MUP, umešanost VJ nije dokazana van razumne sumnje. Iskaz Tomaševićeve sugeriše da je Pavković možda preduzeo neke nekonvencionalne mere. Međutim, tužilaštvu to ne pomaže mnogo, budući da većim delom posao Tomaševićeve po svojoj prirodi nije bio tajan i pošto je samo mali broj žrtava iz Izbice, koje ona izgleda uopšte nije pregledala, kasnije pronađen u Petrovom Selu. Pitanje Lukićeve i Šainovićeve umešanosti u ovu tajnu operaciju razmatra se kasnije u odeljcima koji se odnose na njihovu odgovornost.

³⁰⁶⁹ Jose-Pablo Baraybar, T. 11001–11006 (6. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), par. 25–26; dok. pr. br. P943 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P944 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P2394 (Izveštaji OMPF); dok. pr. br. P2454 (Izveštaji OMPF).

³⁰⁷⁰ Jose-Pablo Baraybar, T. 11010–11011; dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), Dodatak C, str. 14; dok. pr. br. P2795 (Ispravke na stranici 11 Dodatka C, dok. pr. br. P2794).

³⁰⁷¹ Jose-Pablo Baraybar, dok. pr. br. P2794 (Izjava svedoka od 1. novembra 2006. godine), Dodatak C, str. 14–15.

1357. Veće se uverilo da je svrha ove operacije bila da se 700 tela koja su bila razbacana širom Kosova sakriju kako od građana SRJ i Srbije, tako i od međunarodne zajednice, uključujući Međunarodni sud i kopnene snage NATO, čije se prisustvo predviđalo na terenu na Kosovu nakon NATO bombardovanja. Činjenica da su lica koja su u tome učestvovala uopšte smatrala da je to prikrivanje neophodno takođe navodi na zaključak da su ta lica znala da su premešteni leševi velikom većinom bili žrtve zločina, a ne borci ili ljudi poginuli tokom legitimnih borbenih dejstava, kao što su to žrtve s područja Meje i iz grada Sive Reke.